SCRIERI * Traduceri * 18
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

„RUGAȚI-VĂ NEÎNCETAT."

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

9

Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

Volumul 9

2013 – „Anul comemorativ Dumitru Stăniloae
în şcolile de teologie din Patriarhia Română”

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși

Volumul 9

Traducere din greceşte, introducere şi note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREŞTI - 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi, care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi / trad. din greceşte, introd. şi note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae ; tipărit cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. - Bucureşti : Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008-
vol.
ISBN 978-606-12-0332-1
Vol. 9. - 2013. - ISBN 978-973-616-262-6

I. Stăniloae, Dumitru (ed. şt.)
II. Daniel, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (pref.)

248.1
276
821.14'02-97=135.1(082)

© 2013

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

ISBN 978-973-616-262-6

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul de față, al IX-lea din *Filocalia* tradusă în limba română de vrednicul de pomenire Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, cuprinde scrierea *Scara* a Sfântului Ioan Scărarul şi scrierile Avvei Dorotei: *Feluri învățături de suflet folositoare* şi două *Epistole*.

Aşa cum arată numeroasele manuscrise păstrate în diverse biblioteci în spațiul românesc, precum şi în alte țări ortodoxe, *Scara* a fost una dintre cele mai căutate şi mai citite scrieri duhovniceşti. Sfaturile duhovniceşti din *Scara* Sfântului Ioan Scărarul şi din *Învățăturile* Avvei Dorotei au fost urmate atât de monahi, cât şi de laici. Ele sunt „cuvinte vii" ale celor doi mari povățuitori duhovniceşti, trăitori în secolele VI-VII, din care nu lipsesc pildele, care îl avertizează pe cel ce se nevoieşte să urce pe scara virtuților că lupta cu patimile este una reală şi grea, dar cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin stăruință şi credință ele pot fi biruite.

Sfântul Ioan Scărarul, ca dascăl al virtuților dobândite prin credință puternică, prin rugăciune şi prin post, este un învățător al întregii creştinătăți. *Scara virtuților*, sau, pe scurt *Scara*, a fost citită ca un manual de viață duhovnicească secole de-a rândul în mediul monahal. Şi astăzi, această carte este citită în mănăstiri mai cu seamă în perioada postului. În cuvinte simple, dar cu un conținut adânc, Sfântul Ioan Scărarul descrie cu multă atenție şi precizie lupta duhovnicească din suflet, din minte şi din inimă, a celui care se

străduieşte să urce spre Dumnezeu prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti, prin curăţirea de patimi şi cultivarea virtuţilor.

Lăcomia pântecelui şi mândria reprezintă pentru Sfântul Ioan Scărarul izvorul altor păcate, precum: desfrânarea, iubirea de arginţi, întristarea, mânia, trândăvia, sau delăsarea spiritului, care în zilele noastre se manifestă mai mult decât altădată. De aceea, omul contemporan este chemat să mediteze asupra învăţăturilor duhovniceşti din aceste scrieri duhovniceşti, pentru a afla cum se poate desprinde de mreaja patimilor sufleteşti şi trupeşti prin: pocăinţă, rugăciune şi post (nu doar prin cel alimentar, ci şi prin postul de fapte rele, prin postul ochilor şi al tuturor simţurilor pătimaşe ale trupului); prin milostenie, prin blândeţe, dar mai ales prin smerenie, înfruntarea cu nădejde în Dumnezeu a tuturor încercărilor vieţii acesteia.

Nădăjduim că publicarea în ediţie nouă, revizuită, a volumului al IX-lea din *Filocalie* în colecţia „Scrieri - Traduceri de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae" va constitui o lectură ziditoare de suflet pentru toţi cititorii care cu suflet curat, încurajaţi şi povăţuiţi duhovniceşte de Sfântul Ioan Scărarul, doresc să crească spiritual urcând prin rugăciune şi nevoinţe pe scara virtuţilor ca daruri ale Duhului Sfânt cultivate spre slava lui Dumnezeu şi bucuria sfinţilor.

† DANIEL,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

INTRODUCERE

A.
Autorul şi conţinutul scrierii

Autorul scrierii numite *Scara*, pe care o publicăm într-o traducere nouă în acest volum, s-a născut scurt timp înainte de anul 579 şi a trăit până în jurul anului 649. A fost deci contemporan cu Sfântul Maxim Mărturisitorul[1]. Autorul *Vieţii* lui pe scurt, călugărul Daniil din Mânăstirea Raith, declară că nu se cunoaşte patria de origine a Sfântului Ioan Scărarul, dar Meletie, Arhiepiscopul Atenei, în *Istoria bisericească*, spune că ar fi fost de obârşie din Palestina. După Daniil din Raith, tânărul Ioan a intrat în mânăstirea din Muntele Sinai la vârsta de 16 ani. Din faptul că până la vârsta aceea îşi făcuse o educaţie solidă în toate ştiinţele timpului (ἐγκυκλίῳ σοφία), Mitropolitul Veniamin Costache deduce că trebuie să se fi născut dintr-o familie mai înstărită[2]. Aleasa lui pregătire în ştiinţele vremii i-a adus numele de Ioan Scolasticul, iar petrecerea în Muntele Sinai, numele de Ioan Sinaitul. Însă cu

1. Înainte se socotea că s-a născut pe la 525 şi a murit pe la anul 600. Dar Friedrich Nau a publicat în: *Oriens Christianus*, II (1902), pp. 58-59; III (1903), pp. 56-90, o seamă de istorisiri despre Părinţii din Sinai ale unui monah, Anastasie, pe baza cărora s-a putut stabili că Ioan Scărarul a trăit între 579 şi 649. Vezi Fr. Nau, „Note sur la date de la mort de S. Jean Climaque", în: *Byzantinische Zeitschrift*, 11 (1902), pp. 35-37. După Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, V Band, Freiburg im Breisgau, 1932, pp. 81 şi 46.

2. În „Cuvânt înainte" la traducerea *Scării* din 1814.

vremea, numele de „Scărarul", provenit de la calitatea de autor al *Scării*, le-a copleşit pe celelalte două.

În mânăstire a avut ca povăţuitor pe bătrânul Martirie, vreme de nouăsprezece ani. După moartea acestuia, Ioan s-a retras într-un loc izolat, numit Thola, la cinci mile de mânăstire, unde s-a închinat vieţii de liniştire vreme de patruzeci de ani. Spre sfârşitul vieţii a fost rugat să primească ascultarea de egumen al Mânăstirii Sinai[3]. În timpul cât îndruma pe monahii din mânăstire pe calea desăvârşirii a alcătuit scrierea *Scara*, la rugămintea egumenului Ioan al Mânăstirii Raith, aflată la şaizeci de mile de Mânăstirea Sinai, lângă Marea Roşie, la locul celor douăsprezece izvoare şi şaptezeci de finici, lângă care şi-au aşezat pentru o vreme tabăra israelitenii după ieşirea din Egipt[4].

Ioan de Raith a cerut lui Ioan Scărarul să dea monahilor o regulă scrisă, după care vieţuind să urce spre cer ca pe o scară asemenea celei văzute de Patriarhul Iacob în vis. Dar autorul *Scării*, descriind urcuşul ca trecând prin treizeci de trepte, s-a gândit cu deosebire la cei treizeci de ani de viaţă ai Mântuitorului dinainte de începerea activităţii publice[5]. De aceea ea e împărţită în treizeci de „Cuvinte".

Primele trei „Cuvinte" sunt ca un fel de introducere în care se descrie lepădarea călugărului de lume prin intrarea în viaţa monahală, dezlipirea lui sufletească de lume (despătimirea) şi înstrăinarea de ea. În „Cuvântul al IV-lea" se descrie prima virtute a

3. De aici s-ar putea deduce că a trăit mai mult de 70 de ani, cât dă O. Bardenhewer (579-649).

4. †Veniamin Costache, „Cuvânt înainte" la *Scara*.

5. „Treapta a XXV-a", Migne, *Patrologia Graeca* (*PG*) 88, 1151.

călugărului, care este ascultarea. „Cuvintele" al V-lea, al VI-lea şi al VII-lea sunt închinate pocăinţei şi anume: „Cuvântul V-lea", pocăinţei în general, „Cuvântul VI-lea", necontenitei gândiri la moarte, ca susţinătoare a pocăinţei, iar „Cuvântul al VII-lea", plânsului neîncetat pentru păcate, pricinuitor al unei bucurii înalte. Încă din aceste „Cuvinte" se vede că Ioan Scărarul nu priveşte treptele urcuşului ca nişte stări care pot fi lăsate în urmă, ci ca nişte stări permanente. Aceste stări sufleteşti alcătuiesc un tot şi el trebuie adâncit continuu toată viaţa; sau fiecare din aceste stări trebuie menţinută şi adâncită şi, în măsura în care e mai adâncită, le cuprinde tot mai mult şi pe celelalte. Aşa, despre ascultare, autorul zice: „Cei ce se supun cu simplitate în Domnul străbat drumul cel bun, nemişcând în ei, prin iscodire de amănunte, viclenia dracilor" („Cuvântul al IV-lea", cap. 12). De aceea, aproape despre fiecare treaptă autorul spune că cel ce o menţine şi o desăvârşeşte se poate desăvârşi chiar şi numai prin ea. Astfel autorul nu tratează aproape niciuna din trepte fără să pomenească şi de altele, despre care va trata în mod special în „Cuvinte" ulterioare, sau despre care a tratat în „Cuvinte" anterioare. Vorbind despre ascultare, el vorbeşte totodată despre smerenie şi critică slava deşartă („Cuvântul al IV-lea", cap. 4; „Cuvântul al IV-lea", cap. 39), despre care se va vorbi în mod deosebit în următoarele „Cuvinte" („Cuvântul al XXI-lea", „Cuvântul al XXV-lea").

De aceea, deşi în general scrierea descrie cele opt patimi şi modul de a le veşteji şi de a le înlocui cu virtuţile contrare, totuşi nu le descrie nici în ordinea clasică cunoscută şi nici nu le reduce numai la caracterul lor general, ci le tratează într-o ordine

întrucâtva schimbată şi sub diferite aspecte. Creşterea duhovnicească are caracterul unui urcuş mai mult în sensul unei intensificări a trăirii duhovniceşti şi al unui urcuş pe trepte diferite, în sensul unei treptate evidenţieri când a unora, când a altora din aspectele diferite ale virtuţilor cuprinse potenţial în starea totală a sufletului ce se mişcă spre Dumnezeu.

Se poate spune că autorul socoteşte că preocuparea principală a călugărului în ceea ce priveşte trecutul trebuie să fie pocăinţa pentru păcate, iar grija lui în prezent şi în tot viitorul trebuie să fie ascultarea, singura care îl fereşte de alte păcate.

Păcatele reprezintă coborârea spiritului la lume şi la trup, căderea din legătura cu Subiectul dumnezeiesc, nesfârşit în viaţă şi în iubire, deci căderea lui la preocuparea cu obiectele şi îngustarea şi îngroparea lui potrivit cu mărginirea şi grosimea lor. În toată scrierea e o mare credinţă în suflet şi o valorificare a înfrânărilor şi durerilor trupeşti, inclusiv a morţii, ca mijloace ale creşterii duhovniceşti. Desprinderea de păcatele din trecut şi ferirea de cele viitoare e temelia pe care are să se clădească toată creşterea spirituală a omului. Ea constă propriu-zis într-o curăţire sufletească şi trupească, ce face pe om transparent pentru Dumnezeu, capabil de legătura cu Dumnezeu.

După cele şapte „Cuvinte" care se ocupă cu lepădarea de lume, cu ascultarea şi pocăinţa pentru păcate, urmează câteva „Cuvinte" care tratează despre virtuţile legate de ascultare şi de pocăinţă: despre nemâniere şi blândeţe („Cuvântul al VIII-lea"), despre neţinerea de minte a răului („Cuvântul al IX-lea"), sau despre clevetire („Cuvântul al X-lea"), despre vorbărie şi tăcere, care stau în legătură pozitivă sau negativă

cu clevetirea („Cuvântul al XI-lea"), despre minciună, care stă şi ea în legătură cu clevetirea şi cu multa vorbire („Cuvântul al XII-lea"), în sfârşit, despre trândăvie („Cuvântul al XIII-lea"), care e ca un fel de cauză a vorbăriei, a clevetirii şi a minciunii. Toate acestea sunt opuse ascultării şi pocăinţei pentru păcate, sunt ghiulele legate de picioare în mersul spre curăţirea spirituală, care pozitiv se înfăptuieşte prin smerenia ascultării şi prin pocăinţă.

În ordinea obişnuită a patimilor, după lăcomia pântecelui e pusă desfrânarea, iar după ea iubirea de arginţi, apoi mânia, întristarea şi trândăvia, după care urmează slava deşartă şi mândria. În *Scara*, precum am văzut, trândăvia e pusă înaintea lăcomiei pântecelui şi a iubirii de arginţi, la fel mânia (şi opusa ei, nemânierea), pentru că sunt văzute în legătura lor negativă cu ascultarea, care e virtutea de căpetenie a călugărilor. Când se au în vedere creştinii în general, se poate pune înainte lăcomia pântecelui, desfrânarea, iubirea de arginţi, mânia, pentru împiedicarea de la satisfacerea acestora şi întristarea pentru lipsa materiilor lor, şi apoi trândăvia, ca descurajare de pe urma silinţelor fără succes de a le satisface.

În *Scara* deci, abia după trândăvie e pusă ca efect lăcomia pântecelui („Cuvântul al XIV-lea"). Imediat după ea se vorbeşte despre curăţie, înţeleasă în mod principal ca neprihănire trupească, dat fiind că lăcomia pântecelui aduce după ea desfrânarea („Cuvântul al XV-lea").

În „Cuvântul" următor (al XVI-lea) se vorbeşte despre iubirea de arginţi şi tot în el despre milostenie, care trebuie opusă patimii lăcomiei de bani şi de avuţie. Iubirea de arginţi nu se opune, în calitatea ei de iubire

de obiecte materiale şi trecătoare, numai legăturii cu Dumnezeu ca Persoană de nesfârşită iubire, ci şi legăturii nestingherite cu subiectele omeneşti, cu semenii noştri. Aici autorul arată că lepădarea de lume şi aspra înfrânare şi suportarea bucuroasă a greutăţilor nu înseamnă o disprețuire a oamenilor, şi nici măcar a lumii, ci o legătură curată cu oamenii şi o privire curată a lucrurilor, ca făpturi ale lui Dumnezeu, în orizontul sensului lor infinit şi a valorii lor netrecătoare în Dumnezeu. „Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune. Dar cel iubitor de agoniseală se roagă chipurilor materiale." Cel din urmă nu intră cu mintea dezmărginită în legătură cu Subiectul dezmărginit în puterea şi în iubirea Lui, ci se mărgineşte între graniţele obiectelor şi toate le atrage în mărginirea sa egoistă, creând ziduri şi duşmănii între sine şi semenii săi. Iubirea de arginți e poarta închisă în faţa oricărei spiritualizări, înțeleasă ca relaţie iubitoare cu Dumnezeu şi ca pătrundere adâncă şi iubitoare în sensul şi în realitatea tuturor făpturilor, persoanelor şi lucrurilor. „Iubirea de arginți este şi se numeşte rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtişaguri, pizmuiri, despărțiri, duşmănii, vrajbă, ținerea de minte a răului, nemilostivirea şi uciderea" („Cuvântul al XVI-lea", cap. 22).

Îndată după iubirea de arginți şi de opusa ei, milostenia, se vorbeşte în „Cuvântul al XVII-lea" despre nesimțire, sau despre moartea sufletului. Căci iubirea de arginți învârtoşează de fapt sufletul, îl împietreşte, îi ia mobilitatea simțirilor de milă, de înțelegere, de zbor în iubirea de Dumnezeu şi de deschidere spre semeni, alte izvoare actuale sau potențiale ale iubirii. Nu fără rost, după această închidere în nesimțire

se tratează despre un mijloc de a o birui, care e „cântarea bisericească împreună cu alții" („Cuvântul al XVIII-lea"). Aceasta ajută la priveghere („Cuvântul al XIX-lea"). Iubirea de arginți asociată cu alipirea pătimaşă la lume, la viața de plăceri, dacă nu e înfrânată, naşte laşitatea, sau laşitatea o naşte pe aceea. De aceea despre ea se tratează în „Cuvântul al XX-lea", imediat următor.

Se poate spune astfel că până aici scrierea s-a ocupat cu două teme, sau mai bine zis cu două grupe de teme: în primul rând cu desprinderea generală de lume în ceea ce are ea păcătos, cu pocăința pentru păcatele săvârşite din alipirea la lume şi cu ascultarea pentru evitarea păcatelor viitoare, dar şi cu un şir de păcate mai parțiale, care se opun pocăinței şi ascultării. În al doilea rând, cu modul trupesc al alipirii la lume, adică cu lăcomia pântecelui, cu iubirea de avuție, cu nemilostenia şi cu nesimțirea provenite din cele dintâi, şi cu milostenia şi cântarea în comun lui Dumnezeu, care se opun egoismului trupesc al acelor patimi.

Urmează ca o a treia temă (sau grup de teme), încântarea omului de sine însuşi: slava deşartă, mândria, hula („Cuvintele" al XXI-lea, al XXII-lea, al XXIII-lea), care sunt o altă formă, mai subțire, mai diavolească a egoismului, a desprinderii din legătura cu Dumnezeu şi cu semenii ca izvoare ale iubirii şi deci ale vieții. Acestora li se opune blândețea şi, la o treaptă mai înaltă, simplitatea şi nevinovăția („Cuvântul al XXIV-lea"), dar mai ales smerita cugetare („Cuvântul al XXV-lea").

Se tratează în sfârşit ca o a patra temă, sau grup de teme, despre darul deosebirii sau al dreptei

socoteli, la care ajunge omul eliberat de patimi („Cuvântul al XXVI-lea"). Aceasta e o intuiție clară a binelui ce trebuie făcut în fiecare împrejurare şi a răului ce trebuie evitat, care de multe ori se maschează în bine. Ea se naşte din faptul că sufletul şi-a câştigat o stare de nepătimire, de judecată cumpănită, obiectivă, nelăsându-se înşelat de cine ştie ce preferință pătimaşă ascunsă în judecarea şi alegerea faptei ce trebuie făcute. Ea stă, de aceea, în legătură cu o linişte a sufletului, cu o netulburare a lui de vreo ispită sau pasiune („Cuvântul al XXVII-lea"). Numai în liniştea aceasta se poate menține sufletul într-o rugăciune curată şi prelungită („Cuvântul al XXVIII-lea"). Liniştea aceasta e un aspect al nepătimirii, care la rândul ei e o inundare a sufletului de lumina şi de curăția cerească („Cuvântul al XXIX-lea"). Acum ies la iveală în toată puterea lor credința, nădejdea şi dragostea, ca legături culminante ale sufletului cu Dumnezeu („Cuvântul al XXX-lea"). Cu deosebire, iubirea reprezintă treapta prin care scara se reazemă pe deschizătura cerului, prin care primeşte Hristos pe cei ce s-au curățit şi s-au pocăit în brațele Sale, sau la pieptul iubirii Sale nesfârşite. Căci, în iubire, ei sunt deplin uniți cu Hristos pentru totdeauna.

Deci ultimele cinci trepte reprezintă umplerea sufletului de lumina, de pacea, de puterea şi de iubirea lui Dumnezeu, ca roduri ale eforturilor de pe treptele inferioare, prin care s-a desprins în general de lume, de alipirea la ea prin lăcomia de toate felurile, ca şi de închiderea în sine prin mândrie. Despre iubire, autorul *Scării* zice: „Cel ce încearcă să vorbească despre dragoste încearcă să vorbească despre Dumnezeu

însuşi. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e primejdios şi greşit celor ce nu iau aminte. Cuvântul despre iubire e cunoscut îngerilor, dar şi acelora, prin iluminarea dumnezeiască. Dragostea e Dumnezeu, iar cel ce voieşte să dea definiţia Acestuia, e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul din adâncul oceanului" („Cuvântul al XXX-lea", cap. 2). Iar despre nepătimire zice: „Cel ce s-a învrednicit de nepătimire Îl are, cât este în trup, pe Dumnezeu însuşi în sine ca şi cârmaci în toate cuvintele, faptele şi gândurile sale. De aceea simte înlăuntru, prin iluminare, voia Domnului, cum ar auzi un glas, şi se află ridicat mai presus de toată învăţătura omenească" („Cuvântul al XXIX-lea", cap. 15). „Dragostea, nepătimirea şi înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul şi flacăra se unesc într-o singură lucrare, aşa să le înţelegi şi pe acestea" („Cuvântul al XXX-lea", cap. 4). Nepătimirea este „cerul pământesc" („Cuvântul al XXIX-lea"), adică pământul umplut de lumina şi de lucrarea cerească a Sfântului Duh, este fiinţa omenească schimbată la faţă, ca trupul Domnului pe Tabor. Ea e „desăvârşirea fără capăt" a celor desăvârşiţi; ea nu ajunge niciodată la o margine, căci sporeşte neîncetat în nepătimire sau în curăţia nesfârşită a bunătăţii şi iubirii lui Dumnezeu.

Într-un cuvânt, urcuşul spre Dumnezeu al omului credincios e un urcuş spre delicateţea şi sensibilitatea fără sfârşit a omenescului din el.

Dacă în celelalte scrieri duhovniceşti ale Sfinţilor Părinţi sfaturile privitoare la curăţirea de patimi sunt în general risipite în sentinţe amestecate cu reflecţii despre înălţimea puterii şi iubirii lui Dumnezeu, despre contemplarea Lui în natură, despre dulceaţa

unirii cu El, *Scara* constă, în partea covârşitoare a ei (în 27 de „Cuvinte"), în orânduirea sistematică a acestor sfaturi potrivit urcuşului duhovnicesc al omului credincios şi într-o foarte concretă precizare a lor. Ea este prin aceasta o călăuză concretă a celui ce vrea să crească duhovniceşte. Poate de aceea ea lasă impresia unei povăţuiri foarte riguroase, sau chiar este foarte riguroasă. Totuşi ea nu e lipsită nici de o largă înţelegere a neputinţei omeneşti şi a marii varietăţi a gradelor de putere cu care sunt înzestrate fiinţele omeneşti. Să dăm un exemplu: „Unii fericesc pe cei ce s-au lepădat de lume cu o simţire de fameni din fire ca pe unii ce s-au izbăvit de tirania trupului; dar eu fericesc pe cei ce se fac fameni în fiecare zi, care se taie împrejur pe ei înşişi cu gândirea ca şi cu un cuţit" („Cuvântul al XV-lea", cap. 16), adică îi fericeşte pe cei ce sunt mereu ispitiţi şi mereu biruie ispita mai mult decât pe cei ce nu mai simt ispita. Sau, mai mult: „Am văzut pe unii căzând fără de voie şi am văzut pe alţii voind să cadă cu voia, dar neputând. Şi i-am deplâns pe aceştia mai mult decât pe cei ce cad în fiecare zi, ca pe unii ce doresc mirosul urât, dar nu-l pot simţi" („Cuvântul al XV-lea", cap. 17). Ea asigură şi pe mireni că se pot mântui printr-o viaţă moderată, dar cinstită: „Toate lucrurile bune ce le puteţi face, faceţi-le. Nu defăimaţi pe nimeni, nu furaţi de la nimeni, nu vă înălţaţi faţă de nimeni, nu urâţi pe nimeni, nu minţiţi pe nimeni... , pătimiţi cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală... De veţi face aşa, nu veţi fi departe de Împărăţia cerurilor" („Cuvântul I", cap. 37).

În general, *Scara* e o îmbinare între asprimea sfaturilor pentru cei tari şi înaintaţi duhovniceşte şi blândeţea contrară pentru cei mai puţin tari şi

pentru începători. Această îmbinare se arată şi în expresiile paradoxale în care autorul e mare meşter. Astfel, în ea se vorbeşte de „plânsul pricinuitor de bucurie" („Cuvântul al VII-lea"), de „ura nepătimaşă" a lumii („Cuvântul al III-lea", cap. 19), de „nevoinţa aspră, strâmtorată şi uşoară" („Cuvântul I", cap. 17), de „trista şi strălucitoarea smerită cugetare" („Cuvântul I", cap. 3), de „nefricoasa simţire a morţii" („Cuvântul al VI-lea", cap. 16), de „pocăinţa ca lipsirea neîntristată de orice mângâiere trupească" („Cuvântul al VII-lea", cap. 5). În general, autorul se dovedeşte un subtil cunoscător al complicatelor stări sufleteşti la care ajung feluritele firi ale oamenilor. Scrierea lui este o extraordinar de bogată analiză a tuturor acestor stări. Ea întrece tratatele moraliştilor francezi prin bogăţia şi profunzimea analizelor, dar mai ales prin puterea de angajare a sufletelor pe calea îndreptării şi a desăvârşirii.

Caracterul practic, precis, complex şi în general aspru şi eficient al remediilor recomandate de această scriere pentru desăvârşirea omului a făcut să fie considerată ca cel mai potrivit ansamblu de reguli pentru normarea vieţii monahale. În cele mai multe din practicile vieţii călugăreşti se străvăd dispoziţiile *Scării*.

Să menţionăm că la cele treizeci de „Cuvinte" adresate călugărilor, autorul adaugă un „Cuvânt către păstor", către părintele povăţuitor al călugărilor, mai ales al celor începători, dat fiind că în toate cele treizeci de „Cuvinte" adresate călugărilor se presupune călăuzirea lor de către un astfel de povăţuitor, sau de egumenul mânăstirii. Acest „Cuvânt" poate fi în multe privinţe o călăuză pastorală şi pentru orice preot.

„Nu e învățător vrednic de laudă cel ce face înțelepți pe copiii învățați, ci pe cei neînvățați şi neînțelepți" („Cuvântul al XXXI-lea", Capitolul al V-lea, cap. 20). „Dacă ai ochi în stare să vadă furtunile pe mare, spune-o aceasta limpede celor aflați în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corăbiei, odată ce ți s-a încredințat de toți, fără grijă, cârma ei" („Cuvântul al XXXI-lea", Capitolul al V-lea, cap. 21).

Ultima parte a acestui „Cuvânt" e o laudă a lui Ioan, egumenul Raithului, care ceruse egumenului de la Sinai să întocmească această regulă pentru viața călugărească.

Iată cum descrie Mitropolitul Moldovei, Veniamin Costache, valoarea ei pentru viața călugărilor, ca şi polivalența sensurilor ascunse în cuvintele ei, în „Cuvântul înainte" al traducerii româneşti a *Scării*, tipărită de el la 1814: „Alcătuirea cărții este foarte iscusită şi foarte înaltă şi subțire la noime (înțelesuri). Că născătorul ei, desăvîrşit fiind întru toate învățăturile filozofiei cei din afară, s-a făcut asemenea şi întru fapta bună (virtutea) cea lucrătoare şi întru cea văzătoare pe cît este cu încăpere (cu putință) firii omeneşti, după ce s-au dat la viața sihăstrească (isihastă, a liniştirii). De unde a cunoscut cu lucrul toate războaiele şi toate vicleşugurile şi toate măiestriile şi toate meşteşugurile dracilor şi toate lucrările patimilor, ale celor trupeşti şi ale celor sufleteşti. Aşişderea şi toată starea faptelor celor bune (a virtuților) şi aşezările şi îndemînările şi neîndemînările şi obiceiurile oamenilor prea cu deamăruntul şi prea cu subțirătatea. Pentru aceea ca un prea luminat întru amîndouă şi prea iscusit a scris învățăturile sale aşa de subțiri şi cu greu de înțeles, urmînd întru alcătuirea ritoricii pre Sfîntul Grigorie,

Cuvîntătorul de Dumnezeu, cît şi cei ce au adăugat scoliile pre la multe locuri cu îndoială zic: «Mi se pare că aceasta zice părintele». Pentru aceasta văzînd-o cât este de grea şi nelesne fieştecui de înţeles, ne-am silit în tot chipul cît s-a putut a se tălmăci mai luminat şi mai descoperit, uneltind limba potrivită vremii şi neamului românesc".

„Că atîta de multe şi mult împistrite chipuri are întru dînsa şi atîta mulţime de noime şi de pricini (de teme), prin care poate să îndrepteze şi pre omul cel dinăuntru şi pre cel din afară al celui ce o va unelti (folosi) cu sîrguinţă şi cu luare-aminte, cît putem a zice: că mai cu lesnire este a număra cineva stelele cerului decît să le povestească pre acestea cu deamăruntul. Pentru aceasta cu îndrăzneală zicem: că precum pîinea este decît toate celelalte bucate mai de nevoia trupului, aşa este cartea aceasta celui ce pofteşte mîntuirea sa, decît toate alte cărţi părinteşti. Şi precum luna pre stele, aşa şi aceasta pre acelea covîrşeşte. Şi precum decît celelalte simţiri care sunt întru om, vederea este mai lucrătoare, aşa aceasta este mai lucrătoare decît acelea la mîntuirea omului. Că aceasta povesteşte toate preasfintele voi ale lui Dumnezeu, mult decît acelea mai minunat şi mai luminat. Şi este nu numai monahilor, ci şi mirenilor prea bun îndreptariu şi canon prea cu deamăruntul, care povăţuieşte pre toţi către cele cuviincioase. Şi aduce pre cei ce o citesc pre dînsa, prin învăţăturile ei cele înţelepte, către umilinţă şi către plînsul cel curăţitor de toate întinăciunile cele trupeşti şi sufleteşti. Că nu este cu putinţă a povesti limba omenească după vrednicie darurile ei cele minunate cu care răsplăteşte ea cititorilor şi îndrăgitorilor ei".

„Şi citiţi-o des şi cu luare-aminte, că negreşit ea este oarecare toiag mozaicesc, prin care veţi putea desface marea vieţii acesteia cei mult învăluite şi a patimilor celor înviforătoare, şi fără de primejdie o veţi trece şi pre faraon cel gîndit, adică pre diavolul, întru dînsa îl veţi vedea cufundat, ca şi Israel cel de demult pre Egipteni. Ea este mană simţirilor sufletului celor amărîte de patimile şi de valurile vieţii acesteia; liman care izbăveşte pre cei ce scapă la cetirea ei şi-i slobozeşte de cufundarea în păcatele cele mult înconjurătoare şi-i face pre dânşii să înoate fără de primejdie apele vieţii acesteia cele mult turburate spre pămîntul făgăduinţei, întru care tot sufletul cel iubitoriu de Dumnezeu intrînd poate să secere mănunchele fericirii cei deapururea vecuitoare; scara aceea pre carea o au văzut Iacob cel de demult, al căreia căpătîi ajunge pînă la ceriu, întru carea Dumnezeu este întărit, pre carea îngerii să pogoară ca nişte duhuri slujitoare pentru cei ce vor să moştenească mîntuirea, iar sufletele celor ce se mîntuiesc printr-însa să suie şi Dumnezeu le primeşte şi întru împărăţia Sa le sălăşluieşte; şi sorb ceresc este ea, care poate să tragă pre suflet dintru adîncul păcatelor, precum acela apa din fundul mării şi să le puie înaintea lui Dumnezeu curăţite de toată întunecimea".

Însemnătatea pe care a avut-o *Scara* în viaţa călugărilor şi chiar a mirenilor a făcut ca fragmente din ea să fie citite şi la slujbele dumnezeieşti, mai ales în Postul Mare. Obiceiul acesta a început în Sfântul Munte Athos. De aceea în *Trioadele* folosite acolo sunt presărate fragmente din *Scara*. Acest obicei s-a întins apoi şi în mânăstirile româneşti. Lecturilor acestor fragmente li s-a acordat o importanţă atât

de mare, încât textul lor a fost cu timpul inclus şi în colecţiile numite *Proloage*.

„Dar *Scara* a ieşit curând din biserici şi mânăstiri pentru a intra şi în casele clericilor şi credincioşilor", spune Înaltpreasfinţitul Mitropolit Nicolae Corneanu, întâi în manuscrise greceşti şi slavone, apoi în traduceri româneşti. „Manuscrisele slavone vechi, de pe la mijlocul veacului al XV-lea, unele întocmite cu deosebită artă, prezintă o importanţă deosebită"[6].

De aici se vede că *Scara* s-a copiat cu deosebită sârguinţă în lumea călugărească, dar s-a răspândit şi în lumea largă a credincioşilor.

B.
Copierea, traducerea şi parafrazarea *Scării* în diferite limbi, inclusiv în cea românească

1) *Scara* s-a copiat mult în primul rând în limba greacă, iar de la o vreme a început să fie tradusă şi în alte limbi. Apoi a fost şi tipărită în greceşte şi în diferite traduceri. Încă din sec al IX-lea a fost tradusă în limba siriacă, apoi la 1280 a fost tradusă în limba latină de Angelus de Cingulo, iar la 1420, de

6. †Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii ale tălmăcitorilor români la cunoaşterea *Scării* Sfântului Ioan Sinaitul", în: *Studii Teologice*, nr. 3-4, 1934, p. 148. Despre manuscrisele slave ale *Scării* copiate pe teritoriul Ţărilor Româneşti, a se vedea A. J. Iaţimirschi, *Slavianschia i Russchia Rukopisi v Romînschih Vivliotek*, St. Petersburg, 1905, pp. 184-197, 442-445, 566 şi 727, şi Petre P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R. P. R.*, vol. I, Bucureşti, 1959, pp. 83, 85, 87, 178-179, 240-243, 390-394.

Ambrosius Camaldulensis, şi după aceea de alţii. Prima tipărire a textului grec, însoţit de o traducere latină, a fost realizată de Matthäus Raderus S. J., la Paris, în 1633. Ea a fost reprodusă în Migne, *Patrologia Graeca* (*PG*) 88, col. 634-1210.

O nouă tipărire a textului lui Raderus din *PG*, cu o traducere paralelă în limba italiană, a fost realizată de Pietro Trevisan, sub titlul: S. Giovanni Climaco, *Scala Paradisi*, vol. I-II, Torino, 1961; după ea şi-a făcut traducerea în româneşte Mitropolitul Tit Simedrea. O traducere în limba veche italiană apăruse la 1875, la Bologna, în *Collezione di opere inedite o rare dei primi tre secoli della lingua*, t. 31. Cu mult înainte, la 1532, se tipărise şi o traducere din limba latină în limba spaniolă, în Mexic[7].

În limba slavonă *Scara* s-a tradus încă din sec. X-XII. Pe teritoriul Ţărilor Româneşti aflăm manuscrise slave ale *Scării*, unele datând din sec. XV.

Dar foarte timpuriu *Scara* s-a răspândit şi în manuscrise greceşti[8]. Şi poate că nu mult după aceea ea s-a tradus şi în limba română şi a circulat şi în manuscrise româneşti. Mitropolitul Nicolae Corneanu vorbeşte de marea circulaţie a *Scării* între români încă din sec. XV. Dar deşi Înalpreasfinţia Sa spune aceasta în legătură cu manuscrisele slavone, nu este exclus ca monahii, ierarhii, ştiutorii de carte, care citeau manuscrisele slavone şi cele greceşti, să fi

---

7. Ştirile despre traducerile în limbile occidentale le-am luat de la O. Bardenhewer, *Geschichte...*, p. 81.

8. Pandele Olteanu, „Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor şi în identificarea versiunii neo-greceşti a operei *Scara* traduse de Mitropolitul Varlaam", în: *Mitropolia Olteniei*, nr. 5-6, Craiova, 1970, p. 551.

încercat să aştearnă şi în scris, în cuvinte româneşti, sentinţele *Scării* din textul slavon şi grec, pe care desigur că le înţelegeau şi le şi traduceau în minte în cuvinte româneşti pe care le foloseau şi în grai. Mitropolitul Corneanu spune: „Episcopi şi călugări, voievozi şi înalţi demnitari, târgoveţi şi săteni, bărbaţi şi femei, au citit toţi cu acelaşi nesaţ *stepenele* (treptele) suitoare către cer ale *Lestviţei* (*Scării*). De pildă, în sfaturile pe care le dă fiului său, Teodosie, domnitorul Neagoe Basarab, de la începutul veacului al XVI-lea, de numele căruia se leagă zidirea celebrei Mânăstiri Curtea de Argeş, se referă de câteva ori consecutiv la Ioan Scărarul. Familii creştine păstrau în casele lor *Scara* alături de *Biblie*. Cunoaştem astfel un manuscris păstrat în Biblioteca Academiei sub nr. 494, care a rămas câteva generaţii în sânul aceleiaşi familii"[9]. Cunoaşterea *Scării* pe teritoriul Ţărilor Româneşti în sec. XVI, ca şi popularitatea ei în cercurile largi ale credincioşilor, e dovedită şi de zugrăvirea *Scării* pe pereţii din afară ai mânăstirilor Sucevita (pictată la sfârşitul sec. XVI) şi Râşca (pictată la mijlocul sec. XVI) - unde scara e îmbinată cu Judecata din urmă.

2) Prima traducere cunoscută românească a *Scării* e cea făcută de Mitropolitul Varlaam[10], pe când era călugăr la Mânăstirea Secu, înainte de 1618. Ea e prima operă a lui Varlaam, şi influenţa ei binefăcătoare asupra *Cazaniilor* sale se vede din faptul că el reprezintă în acestea o teologie pur ortodoxă în duh patristic (de exemplu în învăţătura despre mântuire, ca lucrare transformatoare a omului), rămânând

9. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii..." , p. 140.

10. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 555, admite probabilitatea că Varlaam a folosit şi o traducere românească mai veche.

neinfluențat de teologia catolică și protestantă, cum au fost influențați mulți teologi greci și ruși din vremea sa[11]. Pandele Olteanu susține, contrar părerii de

11. †Varlaam declară că a avut la bază *Omiliile* lui Calist, patriarhul Constantinopolului (Pr. Nicolae Șerbănescu, „La 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10, 1957, p. 1025). Dar altădată spune că a tradus „din multe scripturi, din limba slovenească" („La 300 de ani...", p. 1027). Patriarhul acesta e fie Calist I, ucenicul Sfântului Grigorie Palama, patriarh între 1350 și 1354, fie, mai probabil, Calist al II-lea, patriarh al Constantinopolului în cursul a șapte luni din 1397, autorul mai multor scrieri ascetice din *Filocalia* greacă, publicate în vol. VIII al *Filocaliei* române. Însă Pandele Olteanu, „Metoda...", pp. 548, 568, aduce dovezi că e făcută în mare parte după o traducere slavonă a scrierii *Comoara* a lui Damaschin Studitul, tipărită prima dată la Veneția în 1558.

Spiritul ortodox al *Cazaniei* se vede de exemplu în înțelegerea Crucii lui Hristos ca putere transformatoare a omului, ajutată și de efortul lui, așa cum e înțeleasă și în *Scara*, și nu ca simplă echivalență juridică a vinii oamenilor. Astfel, în pasajul următor din „Cazania la Duminica Lăsatului Sec de Brînză" se spune: „Pentru aceea în toată vremea iaste bun și de treabă postul... fără mai vîrtos între aceste zile a postului celui mare, pentru ca să ne gătăm și să ne curățim către svînta cuminecătură și către ziua învierii în Domnul nostru Iisus Hristos, omorîndu-ne și noi trupurile către muncile și către moartea Sventiei sale... cum se nevoiesc și fac toți credincioșii lui Hristos în toată lumea, numai singuri calvinii și liuteranii, ereticii din vremea de acum, legătura lucrurilor (faptelor) celor bune nu o vor, în volnicia trupului și în odihna lor, care îndulcește trupul. Și Crucea lui Hristos li-i urîtă, cu care a-și da sie vreo osteneală sau vreo nevoință nu cutează, temîndu-se să nu-și vateme binele aicea pre lume. Fără de osteneală și fără de post și fără de lacrimi și fără de nicio răbdare vor să ajungă cerul, umblînd pe calea cea largă care duce în peire și nu-și aduc amente de Daniil prooroc, că după ce se posti zeace zile,

mai înainte, potrivit căreia Varlaam a tradus *Scara* după un text slavon, că traducerea lui e făcută în mod principal după un text neogrec, care parafraza prin explicații textul grec original; textul slavon, pe care el îl pune pe coloanele de la dreapta coloanelor cu textul românesc, e un text slavon copiat în multe manuscrise după o traducere a *Scării* făcută probabil prin sec. XII la Sfântul Munte[12]. Dar Varlaam a folosit şi o traducere slavonă a unei versiuni neogreceşti, parafrazate, într-o versiune ucraino-carpatică[13]. În timpul Mitropolitului Varlaam circulau mai multe versiuni neogreceşti parafrazate[14]. După cum a dovedit Pandele Olteanu, Varlaam a folosit parafraza neogreacă a lui Maxim Margunios (1542-1602), care, tipărită prima dată în 1580 la Veneția, a avut o largă răspândire şi a fost tradusă în limbile latină, spaniolă şi slavonă. Că Varlaam a folosit şi o traducere slavă a textului lui Margunios îl deduce Pandele Olteanu din faptul că traducerea lui cuprinde şi unele slavonisme ucraino-carpatice[15]. Pandele Olteanu dă chiar un exemplu

---

mai frumos şi mai gras fu decît cel ce mîncă bucate scumpe din masa împăratului Navohodonosor" (*Cazania*, ed. J. Byck, Bucureşti, 1943, pp. 28-29).

12. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 550.

13. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 555. Varlaam însuşi declară de *Scara* că e „din slavoneşte scoasă pre înțelesul a toată limba rumânească" (ms. Acad. 2511, f. 3 v). „Din carte poate pricepe fiecine - zice Varlaam - împărțirea sufletului omenesc de lucruri pământeşti şi suirea minții întru cele cereşti, ca să poată scăpa din prada valurilor şi a grijilor lumii şi să sue întru liniştea cerului şi acolo cu îngerii să dănțuiască". Limba e cursivă, aproape ca cea scrisă azi.

14. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 555.

15. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 555.

din care se vede că Maxim Margunios a introdus două din scoliile la „Cuvântul al IV-lea" al *Scării*, puse în ediția din *PG* la sfârșitul „Cuvântului al IV-lea", în text (scoliile VI-VII; *PG* 88, col. 729). Dar din textul lui Margunios și din traducerea pasajului respectiv de către Mitropolitul Varlaam, dată de Pandele Olteanu, se vede că Margunios a lărgit fraza *Scării* și mai mult decât o lărgeau aceste scolii[16].

Rămâne apoi o chestiune de cercetat: câte din scoliile din *PG* sau din alte manuscrise grecești ale *Scării* au fost introduse în textul „parafrazei" lui Margunios și deci și în traducerea Mitropolitului Varlaam. Tot o chestiune de cercetat ar fi și în ce măsură *Răspunsurile la catehismul calvinesc*, ale Mitropolitului Varlaam, se resimt și ele de *Răspunsurile* lui Ieremia al II-lea al Constantinopolului către teologii din Tübingen, care se pare că au fost întocmite cu ajutorul lui Maxim Margunios. Margunios a scris el însuși lucrări împotriva reformaților[17].

Scara tradusă de Mitropolitul Varlaam, deși nu s-a tipărit, a avut o largă răspândire în formă de manuscrise copiate[18].

---

16. Pandele Olteanu, „Metoda...", pp. 562-563.

17. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 565.

18. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...", p. 151, menționează următoarele manuscrise din Biblioteca Academiei Române care cuprind numai *Scara*: nr. 493, scris pentru Mânăstirea Probota, încă pe când trăia Varlaam; nr. 494, scris de ieromonahul Ghenadie la 1669; nr. 2511 și 2512, scrise în 1693 și 1694 de Vlad Grămăticul pentru ieromonahul Ilarion, egumen la Mânăstirea Bistrița din Oltenia, ajuns apoi episcop la Râmnicu Vâlcea; nr. 2650, scris de Iosif, egumenul Mânăstirii Hurezi, prin 1740, după exemplarul copiat de Vlad Grămăticul; nr. 2665, de același; nr. 2952, scris de Monahul Meletie de la Mânăstirea

Mitropolitul Nicolae Corneanu trece în revistă la note, în studiul citat, şi o serie din traducerile ulterioare româneşti ale *Scării*, întâi din slavonă, apoi din greacă.

3) Traduceri din slavonă:

a) Traducerea arhimandritului Vartolomeu Măzăreanu de la Mânăstirea Putna. Traducerea lui datează din 1766 şi e cuprinsă în ms. Academiei Române nr. 2959. Ea a urmărit o apropiere a conţinutului *Scării* de călugării şi de poporul din timpul său, precum făceau şi traducerile ruseşti care modernizau textul paleoslav.

b) O altă versiune este cea cuprinsă într-un ms. din sec. XVIII, păstrat în Biblioteca Patriarhiei Române cu nr. 5, provenit de la Mânăstirea Căldăruşani (prin Facultatea de Teologie din Bucureşti, unde avea nr. 224). Traducerea aceasta, urmând modelul său slav, „este structural deosebită de originalul grecesc", spune Mitropolitul Corneanu. De fapt, „Cuvintele" *Scării* sunt transformate în acest manuscris în *Cazanii*, adică sunt parafrazate pe larg în predici de un caracter pe de altă parte foarte fidel textului original. Fiecare expresie din textul original este explicată pe larg. Şi fiecare *Cazanie* are un titlu foarte lung. Având caracter de predică, fiecare din aceste *Cazanii* e introdusă cu: „Blagosloveşte, părinte". Nu ştim dacă

Râşca între 1797 şi 1798; nr. 1794, scris la Mânăstirea Neamţ pentru obştea lui Paisie Velicicovski. Tot Mitropolitul Nicolae Corneanu mai menţionează ms. nr. 2983 din Biblioteca Academiei, din sec. XVII, care cuprinde pe lângă *Scara* şi alte scrieri. Pandele Olteanu, „Metoda...", p. 563, n. 92, mai menţionează din Biblioteca Academiei Române manuscrisele miscelanee cuprinzând şi *Scara*, sau părţi din ea: 2959, 163, 3543, 2569, 2315, 3318 etc.

s-a identificat textul slavon sau rusesc după care s-a tradus acest text românesc şi dacă nu cumva el a avut la bază o parafrază greacă. Dacă nu s-ar putea identifica, sau s-ar identifica într-un text în parte diferit, aceste *Cazanii* ar putea reprezenta o scriere filocalică românească. Manuscrisul acesta, deşi dă în *Pinax* (în tabla de materii de la început) toate cele treizeci de titluri ale „Cuvintelor" *Scării*, se încheie la f. 228 v cu „Cuvântul" (Cazania) XXII. Restul lipseşte.

Dăm câteva exemple de felul cum lărgeşte parafraza aceasta textul original:

Ediţia grecească din 1970: sfârşitul „Cuvântului al II-lea", cap. 17 şi cap. 18: „ca să nu se facă cele de pe urmă ale lor mai rele decît cele dintîi (*Matei* 14, 45). Limanul se face pricinuitor al mîntuirii şi al primejdiilor. Şi aceasta o cunosc cei ce navighează pe marea înţelegătoare. Şi e o privelişte jalnică să vezi pe cei ce au scăpat pe mare că s-au înecat în port".

Ms. 5 al Patriarhiei Române: „pentru ca să nu se facă cele dupre urmă ale lor mai rele decît cele dintâi. Căci liniştea şi scăparea la Mînăstire a călugărului pricinuieşte mîntuire şi cununi la cei ce sunt cu fire bună şi li se văd faptele. Dar la cei ce se îndărătnicesc şi nu gîndesc nici grijesc de certarea iadului şi de necinste, acolo se înmulţesc patimile lor mai mult decît fiind în lume. Şi aceasta o au cunoscut foarte bine corăbierii cei vechi ai vieţii călugăreşti şi ne-au însemnat cu multe feluri de mijlociri în cărţile lor pentru ca nu cumva să se sfărîme corabia vieţii noastre acolo unde nu nădăjduim. Căci multe corăbii, pierzîndu-se în luciul furtunii, scapă de primejdie, iar pe urmă, sosind la liman şi nepurtând grijă a se lega şi a se întări cu anghire, se sfăramă, care cu adevărat este un lucru ciudat şi un rău năpraznic şi o mare

întristare, de care se îndemnează a plînge neîncetat cineva văzînd spărgîndu-se corabia în mijlocul limanului, ceea ce s-au trecut sau suferit cele îndelungate primejdii în luciul mării".

Ediția grecească din 1970, cap. 1 şi 2 din „Cuvântul al XII-lea": „mîndria este tăgăduirea lui Dumnezeu, născocirea dracilor, disprețuirea oamenilor, maica osîndirii, nepoata laudelor, semnul nerodirii, izgonirea ajutorului lui Dumnezeu, pricinuitoarea căderilor, pricina îndrăcirii, izvorul mîniei, uşa fățărniciei, întăritura dracilor, păzitoarea păcatelor, pricinuitoarea neîndurării, necunoaşterea milei, amarnică băgătoare de seamă, neomenoasă judecătoare, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei".

Ms. 5 al Patriarhiei Române: „Cea de Dumnezeu urîtă mîndrie este cu adevărat o lepădare de Dumnezeu şi de stăpînia Lui. Căci aceasta face pre măreț a se lepăda de Dumnezeu şi a zice cum că bunătățile ce are nu le are de la Dumnezeu, ci de la dînşii. Aceasta este o aflare a dracilor, căci ei au aflat-o înaintea tuturor şi s-au încununat cu dînsa. Este ca o maică ce n-are părerea de rău şi pricina ce suge pre mărire şi pre laudă ca laptele din țîță. Este un semn al neroditorului suflet, dăpărtare a dumnezeiescului ajutor şi dăpărtare a sfîntului dar, clătirea inimii, pricinuitoarea răutăților, căderea întru cele necuvioase lucrări, izmenirea mîndreței, izvorul mîniei, idolul fățăriei, întărirea celei îndrăcești lucrări, păzirea păcatului, vrăjmaşa ispovedaniei, zid al netemerii, peşteră a nemilostivirii, necunoscătoare a milostivirii, luător de seamă straşnic celor străine, deapururea împotrivitoriu lui Dumnezeu şi slugilor Sale şi gură de grăire de rău şi de hulă".

c) Din aceeaşi perioadă datează ms. 163 din Biblioteca Academiei Române, copiat de ieromonahul Grigorie de la Mânăstirea Cozia la anul 1765. Al doilea este ms. 3543 din aceeaşi bibliotecă, datând din 1796. Amândouă sunt copii ale unor traduceri după texte slavone. Ultimul provine de la Mânăstirea Ţigăneşti şi cuprinde doar treptele IV, XXV şi XXVIII, fiind copiat de monahia Micdonia. Un al doilea exemplar al acestui text, copiat de aceeaşi monahie, se află la Mânăstirea Ţigăneşti.

d) Ms. 2569 din Biblioteca Academiei Române, din 1773, scris de monahul Rafael de la Mânăstirea Horezu.

e) Ms. 2315, aparţinând Bibliotecii Academiei Române, din 1779, scris de ieromonahul Dorotei din Ţara Românească.

f) Ms. 3318, aparţinând Bibliotecii Academiei Române, din 1787, scris de ieromonahul Dorotei din Ţara Românească.

g) Ms. 22 din Biblioteca Patriarhiei Române, miscelaneu de la începutul sec. XIX, cuprinde numai o treaptă (f. 72 r-f. 75 v) şi anume a XVII-a, corespunzătoare cu a XVIII-a din textul publicat de Veniamin Costache şi *PG*. Dar cu nr. XVII e dată această treaptă şi în ediţia grecească din 1970[19].

---

19. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...", p. 153, după Pr. Dumitru Fecioru, „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române", în: *Studii Teologice*, nr. 5-6, 1960, p. 451. Pentru manuscrisele din Biblioteca Naţională, autorul citează pe Gabriel Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800*, I, Bucureşti, 1959, p. 200, iar pentru cele din Biblioteca Patriarhiei Române, pe Pr. Dumitru Fecioru, „Catalogul manuscriselor...", pp. 451 şi 463.

Dar traduceri ale *Scării* din ruseşte au continuat să se facă până în timpul nostru. Mitropolitul Nicolae Corneanu zice: „Până azi circulă numeroase tălmăciri, făcute cele mai adesea după ediția Sihăstriei Optina-Cozelesc şi tipărită în Lavra Serghieva din Zagorsk. Mitropolitul Gurie Grosu, apoi, plecând de la un text rusesc, dă în 1930 o prescurtare pe care a şi imprimat-o"[20].

Dintre aceste tălmăciri am cunoscut pe cea din ms. 154 din Biblioteca Patriarhiei Române, tradus după varianta rusească, tipărită în ediția a VI-a de Sihăstria Optina-Cozelesc în tipografia Sfântul Serghie, în 1901. Acest manuscris a fost scris la 1961 şi 1962, în două volume (vol. I în 219 pagini, vol. II în 112 pagini), la Casa Sanatorială a Patriarhiei Române de la Mânăstirea Dealu, de către Protosinghelul Gherasim Negulescu, venit acolo de la Mânăstirea Cheia, fără indicația traducătorului din limba greacă în cea rusă şi din cea rusă în cea română. Manuscrisul acesta este scris cu o literă frumoasă şi în rânduri ordonate ca de tipar. Nu redă totdeauna destul de fidel textul grecesc (ceea ce arată, poate, că nici textul rusesc nu redă foarte fidel textul grecesc), dar se remarcă prin caracterul modern, fluent şi deplin inteligibil al frazei româneşti, deşi cuvintele folosite sunt cele ale limbii bisericeşti tradiționale, cu mici excepții (ca de exemplu expresiile: „propriu-zis" sau „în special" etc.).

---

20. *Treptele* Scării *Cuviosului Ion Scărarul*, traducere şi prescurtare de Înaltpreasfinția Sa Mitropolitul Gurie, colecția *Biblioteca creştinului drept-credincios*, nr. 19, 1938, 58 p., la †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...", p. 154, n. 26.

Traducerea românească şi cea rusească se vede că au la bază textul paleogrec, dar scoliile date la urma tuturor „Cuvintelor" - scolii mai puține ca în *PG* 88 - sunt luate în parte din *PG* 88, ceea ce autorul indică de fiecare dată, şi în parte din traducerea în limba greacă nouă a *Scării*, făcută de ieromonahul Atanasie Criteanul, urmată de tâlcuirile lui, şi tipărită la Veneția în 1683. Dintre notele care nu sunt luate din *PG* menționăm pe cea apreciabil de lungă la titlul „Cuvântului al VI-lea", în care se dau dovezi istorice despre existența acelei „Mânăstiri a pocăinței" în Tebaida Egiptului (de exemplu, mărturia Fericitului Ieronim) şi se precizează că pentru asprimea canonului pe care îl suportau acolo monahii căzuți în păcate grele nu trebuie învinuit proestosul, căci acele canoane şi le luau de bunăvoie înşişi călugării respectivi.

La „Cuvântul I", cap. 25 se dă următoarea notă care nu e nici în *PG*, nici în traducerea românească publicată de Mitropolitul Veniamin Costache, nici în ediția grecească din 1970. „Un monah, scrie Rufin, adesea simțind mişcarea mâniei în mânăstire, s-a hotărât să meargă în pustie, pentru ca acolo, când nu va mai fi cu cine să se certe din frățime, aceasta să-l lase în linişte. Însă, când s-a depărtat într-o peşteră s-a întâmplat că ulciorul de-a rândul se răsturna şi apoi se vărsa. Aceasta îl făcea să se mânie. Şi astfel văzu că mânia este în el însuşi, nu în împrejurările din afară. Drept aceea se întoarse în mânăstire."

Un fapt care trebuie remarcat este că această traducere românească, deci ca şi cea grecească şi cea rusească care îi stau la bază, e împărțită în capete

ca în ediția grecească din 1970, care a folosit unele manuscrise din Mânăstirea Dionisiu din Athos. Dar capetele în care se împart aceste două versiuni nu au acelaşi număr. O altă deosebire a textului acestuia de textul grecesc, ediția 1970, este că în cel din urmă „Cuvântul către Păstor" nu are o împărțire în capitole, ci o împărțire în capete continue până la cap. 100, pe când în textul grecesc care stă la baza manuscrisului din Biblioteca Patriarhiei Române nr. 154 se menține împărțirea în cele XV capitole, dar fiecare capitol e împărțit şi în capete (de exemplu: Capitolul I, în cap. 1-11, Capitolul II, în cap. 1-23, etc.), cum nu e împărțit în *PG*[21].

4) Mitropolitul Nicolae Corneanu menționează apoi următoarele traduceri ulterioare ale *Scării* din limba greacă:

a) „Cea dintâi care ne este cunoscută e reprezentată de ms. nr. 3024 aflat în Biblioteca Academiei Române. Traducerea aceasta, terminată în 1775, aparține unui monah anonim şi este făcută după versiunea neogreacă a lui Atanasie al Cretei, aşa după cum rezultă chiar din titlu". Dar această versiune are şi scolii şi aceste scolii au fost folosite şi de textul rusesc tipărit la Optina, sau cel puțin de traducerea românească a lui.

b) O încercare de a da o traducere pe cât se poate de fidelă a *Scării* este cea a învățatului ieromonah

21. În traducerea românească a textului rusesc se spune că în textul rusesc şi neogrec, care-i stau la bază, după „Cuvântul al XIII-lea", se află indicația: „În greceşte... în slavoneşte triceasen-trepte, tremurici de trei ceasuri. În greceşte nouă tred (trad.?), 1692, e aplicat (folosit) când se citeşte ceasul I, III şi VI". După acest manuscris sau după vreun altul circulă şi o seamă de copii bătute la maşină. Una am văzut-o la Părintele Ieromonah Iuraşcu de la Mânăstirea Antim.

Macarie de la Mânăstirea Cernica. Traducerea, însoțită și de scolii, se vrea a fi „cuvînt din cuvînt, fără nici o prisosicioasă adăugare și limpezire a mea..." Pentru o cât mai clară și exactă redare a textului, ca și pentru îmbogățirea scoliilor recurge la versiunea neogreacă a lui Maxim Margunios din 1790[22].

Macarie a isprăvit traducerea *Scării* în anul 1782 și, fără s-o fi putut tipări, și-a copiat-o el însuși în câteva rânduri[23]. El dădea astfel Mânăstirii Cernica, ce se reconstituia atunci sub starețul Gheorghe, temelia vieții

22. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...", p. 154, care citează la n. 27 pe Émile Legrand, Louis Petit, Hubert Pernot, *Bibliographie Hellénique des ouvrages par de grecs au dix-huitième siècle*, tom. II, Paris, 1928, p. 195-196.

23. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...", p. 154. Înaltpreasfinția Sa spune că, înainte de traducerea *Scării*, Macarie a tradus „Scoliile", la 1785, citând pe Pr. D. Furtună, *Ucenicul Starețului Paisie în Mânăstirea Cernica și Căldărușani*, București, 1928, pp. 66, 16. Credem că mai trebuie cercetate manuscrisele. Ms. 50 din Biblioteca Academiei Române cuprinde o tâlcuire a „Scoliilor" la șase „Cuvântări" ale *Scării* făcută de Macarie Ieromonahul (și nu textul *Scării*). Și manuscrisul datează traducerea într-adevăr din 1785. Dar, probabil, Macarie însuși și-a făcut o copie la anul 1785 după o traducere de mai înainte. Manuscrisul datează din 1821. Pe foaia de titlu este scris: „Tîlcuirile *Scării* din elenie, tîlcuite pre limba românească de necuvioșia sa Kir Macarie, ieromonahul, dascălul Evangheliei, 1785, august 4". Dar „Scoliile" tâlcuite de Macarie la cele șase „Cuvinte" sunt ceva mai puține la număr, atât față de cele din *PG*, cât și față de cele din traducerea lui Veniamin Costache, care în general dă același număr ca în *PG*, dar sub multe din numere dă mai multe scolii (de exemplu: la „Cuvântul al VI-lea", Macarie dă numai trei scolii, dar în *PG* și la Veniamin Costache sunt șapte scolii). Traducerea scoliilor la Macarie nu corespunde nici ca text cu cele din *PG* și Veniamin Costache. Dar Macarie dă și o tâlcuire a scoliilor la „Viața" lui Ioan Scărarul, scrisă de Daniil din Raith, cum nu dă *PG*.

ei ascetice. Biblioteca Academiei Române posedă din acestea ms. nr. 1913[24]. Dar traducerea aceasta a fost copiată şi de alţii, cum atestă ms. nr. 1901 din Biblioteca Academiei Române[25].

c) O altă traducere, tot din greacă, reprezintă conţinutul ms. nr. 2324 din Biblioteca Academiei Române. Acesta e scris de Gheorghe Dascălul în 1787, pentru egumenul Dosoftei de la Mânăstirea Câmpulung din Ţara Românească.

d) Mitropolitul Nicolae Corneanu spune că „aceste versiuni făcute după textul grecesc au stat la baza *Scării* româneşti pe care a imprimat-o în anul 1814, în tiparniţa Mânăstirii Neamţ, un alt vestit Mitropolit al Moldovei, Veniamin Costache. El nu traduce, ci doar îmbunătăţeşte o traducere existentă, corectând-o"[26].

Constatarea aceasta trebuie pusă de acord cu ceea ce spune Mitropolitul Veniamin Costache, anume că traducerea publicată de el a fost deosebită de cele pomenite înainte. Căci în „Cuvântul înainte", Mitropolitul Veniamin Costache găseşte nesatisfăcătoare toate traducerile de mai înainte şi spune că la stabilirea textului românesc publicat de el s-a luat ca bază textul greco-latin tipărit (foarte probabil cel al lui M. Raderus, publicat ulterior în *PG*), dar el s-a îndreptat după alte două manuscrise cu textul *Scării* în limba greacă veche. În plus, el socoteşte că criticile ce s-ar

24. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...", p. 154. Pandele Olteanu spune că ms. 1905 nu e tot o traducere a lui Macarie după textul lui Margunios, ci o altă versiune („Metoda...", p. 565, n. 94).

25. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...", p. 154, spune că şi ms. 58 din Biblioteca Patriarhiei Române cuprinde această traducere, şi nu numai „Scoliile" de care vorbim la n. 23.

26. „Contribuţii...", p. 365.

îndrepta împotriva textului publicat de el s-ar îndrepta împotriva lui: „în cartea cea tipărită greco-latină, aflîndu-se multe greşale şi lipse şi nepotriviri pre la multe locuri, şi prin cuvinte şi prin scolii, s-au îndreptat şi s-au adăugat şi s-au împlinit din celelalte două scrise cu mîna ellineşti, care s-au uneltit (folosit) la tălmăcire împreună cu cea tipărită (a lui Raderus, *n. n.*), care pre la multe locuri s-au aflat mai bine şi întocma una cu alta". Deci Veniamin Costache afirmă că versiunile din cele două manuscrise greceşti folosite erau pe de o parte mai bune ca versiunea din *PG*, pe de alta, consunau întru totul una cu alta, ceea ce i-a dat o asigurare că textul din ele este foarte bun.

„Acestea socotindu-le noi că privesc spre oarecarea descoperire şi luminare spre înţelegerea cărţii şi *spre a nu fi noi prihăniţi înaintea cititorilor celor cunoscători, cum că am fi adăugat de la noi ceva între sfintele şi de Dumnezeu insuflatele scripturi ale Sfîntului şi Marelui Părinte, le-am adăugat aicea* (aceste informaţii) la începutul cărţii, ca să ştie fieştecarele din cetitori, că cu toată amănunţimea şi luare-aminte s-au tălmăcit cartea.

Deci primiţi-o pre dînsa cu dragoste, o prea iubiţi cetitori, carea s-a ivit acum, nu ca mai nainte întru îmbrăcăminte proaste, întinate, murdare şi străine, de tîlmăcitorii cei mai de înainte (aici nu se referă numai la traducerea lui Varlaam, *n. n.*) cu acestea îmbrăcată fiind, ci întru ciucuri de aur împodobită şi împistrită cu porfira ei cea firească, şi ca un soare cu totul luminos şi mult strălucit, fulgerîndu-şi înţelegerile noimelor sale prin limbă nouă lesne înţeleasă şi lepădându-şi toate încărcările şi întunecările şi ne nemeririle cele ce ca

nişte nori întunecoşi îi întuneca fireasca strălucire şi frumuseţea cuvintelor ei."

Unii cercetători socotesc că versiunile greceşti, de care spune Veniamin Costache că s-ar fi folosit, ar fi fost aduse de la Sfântul Munte Athos. Pe lângă ele, Veniamin Costache ar fi folosit şi unele versiuni neogreceşti, ca de exemplu: pe cea a lui Ieremia Sinaitul, apărută la Veneţia în 1774[27].

Un merit deosebit al versiunii tipărite de Veniamin Costache este că pe de o parte ea caută să redea textul neparafrazat şi cât mai pur al *Scării*, pe de alta, că adaugă la sfârşitul fiecărui „Cuvânt" un număr mare de scolii care-l explică, şi anume un număr cu mult mai mare decât cele din *PG*. După toată probabilitatea, Veniamin Costache a luat aceste scolii din manuscrisele greceşti folosite.

e) „O altă traducere făcută probabil şi ea după originalul grecesc spre sfârşitul veacului al XVIII-lea aparţine unuia din cei mai sârguincioşi traducători români ai vechii literaturi creştine. E vorba de Samuil Micu Klein (1745-1806). Acesta ne-a lăsat 27 titluri de traduceri din Sfinţii Părinţi, cuprinzând aproape 7500 pagini de manuscris, unele transcrise de două-trei ori". Într-un manuscris miscelaneu, care conţine mai multe scrieri filocalice, se cuprinde „traducerea uneia din treptele *Scării* şi este probabil că Samuil Klein să mai fi tradus şi alte câteva trepte". Un manuscris provenit de la Biblioteca din Blaj, secţia de manuscrise, sub nr. 96, filele 160-169, conţine „Cuvântul către păstor" al lui Ioan Scărarul[28].

---

27. É. Legrand, L. Petit, H. Pernot, *Bibliographie...*, pp. 195-196, după †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...", p. 155.

28. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuţii...", p. 156.

f) O traducere a *Scării* a mai făcut Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, din care a publicat biografia Sfântului Ioan Scărarul în revista *Biserica Bănățeană*, Timişoara, an. VIII (1948), nr. 12-13/28 martie, p. 3-6[29].

g) Am amintit şi de traducerea făcută de Mitropolitul Tit Simedrea, după textul lui Raderus din *PG*, retipărit de Pietro Trevisan la Torino, dar fără scolii. Traducerea aceasta am văzut-o. Ea se distinge prin remarcabile frumuseți literare, dar redă adeseori mai liber textul original şi nu foloseşte în mod consecvent termenii filocalici tradiționali ai limbii române, care e necesar să fie păstrați, ca mijloace de comunicare între cei ce practică nevoințele recomandate de *Scară* şi de scrierile filocalice în general, ca unii ce s-au imprimat în uzanța acestei comunicări.

De aceea, nu ne-am putut hotărî nici la o revizuire a acestei traduceri şi la o încadrare a ei în colecția *Filocaliei* (cum nu ne-am hotărât nici la simpla revizuire a altor traduceri) - lucru pe care de altfel nu ni-l puteam îngădui şi ar fi implicat şi o muncă mai grea ca o nouă traducere -, ci am preferat să purcedem la o traducere proprie, care era de altfel în bună parte făcută când am primit de la Părintele arhim. Benedict Ghiuş, pentru scurtă vreme, traducerea Mitropolitului Tit Simedrea, sau când am cunoscut manuscrisele altor traduceri mai noi (ale celor din ruseşte).

În comparație cu traducerea Mitropolitului Veniamin Costache, care e fidelă textului original până şi

29. †Nicolae, Mitropolitul Banatului, „Contribuții...", p. 157, n. 42. Dar într-o convorbire cu Înaltpreasfinția Sa, în care i-am pus întrebarea dacă nu am putea-o încadra în colecția *Filocalia*, ne-a răspuns că încă nu e pusă la punct.

în aşezarea cuvintelor în fraza românească întocmai ca în fraza grecească - ceea ce face acest text foarte greu de înţeles pentru cititorul de azi, şi în comparaţie cu traducerea mitropolitului Tit Simedrea, care, cum am spus, nu e totdeauna destul de fidelă textului original, ne-am silit să dăm o traducere pe de o parte cât mai fidelă textului original, pe de alta, într-o frază românească conformă sintaxei de azi a limbii române, însă în acelaşi timp într-o terminologie cât mai tradiţional filocalică. Aceasta şi pentru a păstra unitatea de stil a întregii *Filocalii* româneşti. Desigur, nu pretindem să fi izbutit nici noi să dăm o traducere cu totul fidelă a *Scării*. Bogăţia de sensuri a fiecărui cuvânt, sau densitatea cuprinsului fiecărei fraze fac posibile şi chiar inevitabile diferite moduri de a le traduce, care sunt până la un grad tot atâtea interpretări. Dar sperăm că dintre aceste moduri variate de traduceri posibile am ales pe unul din cele mai fidele cu putinţă textului original.

Am preferat să facem o nouă traducere şi pentru faptul că am avut la îndemână un text grecesc publicat în 1970 de casa „Astir" din Atena, care e o reeditare a textului publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul în tipografia „Vretos" din Constantinopol pe baza mai multor manuscrise din Mânăstirea Dionisiu din Athos, care avea ca text paralel parafraza *Scării* făcută de Ieremia Sinaitul din Creta, apărută prima dată la 1774 la Veneţia, pe care, după afirmaţia lui É. Legrand, a folosit-o şi Mitropolitul Veniamin Costache. Am folosit textul paleogrec publicat la 1883 de Sofronie Pustnicul şi reeditat în 1970 la Atena, fără parafraza lui Ieremia Sinaitul, pentru că, fiind stabilit pe baza mai multor manuscrise din Mânăstirea Dionisiu

din Athos, şi dând la margine, unde e cazul, şi variantele deosebite de cele alese în text, am socotit-o mai apropiată de textul original al *Scării*. Pe lângă aceea, am făcut traducerea după ediţia grecească din 1970 şi pentru faptul că în ea „Cuvintele" sunt împărţite în capete, fapt care poate face mai uşor de identificat diferitele citări ce se vor face din ea. Am consultat însă şi textul din *PG*.

C.
Scoliile la *Scară* şi la textul pe care l-am tradus

Cu scoliile la *Scara* s-a ocupat la noi Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului[30]. Datorită scurtimii unor sentinţe ale *Scării* şi bogăţiei lor de înţelesuri, indicării prin simple aluzii a unor evenimente biblice, sau folosirii unor simboluri cunoscute numai cititorilor din apropierea autorului, s-a ivit foarte de timpuriu trebuinţa explicării lor prin scolii, lucru care s-a făcut şi cu alte scrieri ale Sfinţilor Părinţi.

Încă Ioan, egumenul de Raith, care a cerut lui Ioan Sinaitul să alcătuiască această scriere, a simţit trebuinţa să scrie un comentariu la ea, probabil folosindu-se şi de convorbirile cu autorul *Scării*[31].

Câteva sute de ani mai târziu, Mitropolitul Ilie al Cretei, trăitor în jumătatea a doua a sec. XI şi la

30. †Nicolae Corneanu, „Contribuţia Scoliaştilor la înţelegerea *Scării* Sfântului Ioan Climax", în: *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, nr. 8-9 (aug.-sept.)/1957, pp. 602-606.

31. Publicat până acum numai în latineşte în *PG* 88, 1211-1248.

începutul sec. XII, cunoscut prin comentariile sale la *Cuvântările* Sfântului Grigorie Teologul şi prin alte scrieri, a scris o întinsă operă cuprinzând comentarii la *Scară*[32]. Ea a rămas până azi aproape în întregime inedită. Numai unele extrase din ea sunt date ca scolii la sfârşitul diferitelor „Cuvinte" ale *Scării*. Opera aceasta se cuprinde în întregime în ms. Pluteus IX, cod. XI din Florenţa (sec. XII), în cod. Marcian 128-130 din Veneţia (sec. XIV), în cod. 868, fond grec, din Biblioteca Naţională din Paris şi în cod. Coislianus, 87-89, din aceeaşi bibliotecă.

Cele mai multe scolii la *Scara* aparţin însă unor anonimi. Mai toţi copiştii şi traducătorii *Scării* au adăugat scoliile lor. Adeseori aceste scolii au constat din extrase din diferiţi Sfinţi Părinţi ca: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Maxim Mărturisitorul, Grigorie Teologul, Grigorie de Nyssa, Diadoh al Foticeii, Isaia Pustnicul, Isaac Sirul, Marcu Ascetul sau din Evagrie.

O minuţioasă cercetare a scoliilor care nu se prezintă ca extrase din Părinţii amintiţi a întreprins bizantinologul Erik Petersen[33]. El a indicat sursa câtorva zeci din aceste scolii[34].

---

32. De opera Mitropolitului Ilie Criteanul s-au ocupat: A. d'Andilly, *Echelle sainte* ou *Les degrés pour monter au ciel*, par S. Jean Climaque, Paris, 1867; Albertus Jahnius, *Eliae Metropolitae Cretae. Commentarii in S. Gregorii Nazianzeni Orationes XIX*, ed. *PG* 36, 745-755, şi S. Salaville, „Elie de Crete", în: *Dictionnaire de Théologie Catholique*, t. IV, 2, Paris, 1924, col. 2331-2333.

33. Erik Peterson, „Zu griechischen Asketikern (III): Scholien zu Johannes Climax", în: *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, ed. Nicos A. Bees, IX Band, 1-2 (Doppel) Heft, 1932, Athen, pp. 45-51.

34. †Nicolae Corneanu, „Contribuţia Scoliaştilor...", p. 694.

În ediția prezentă a *Scării*, într-o traducere proprie, n-am folosit nici toată mulțimea de scolii pe care le are în plus ediția Mitropolitului Veniamin Costache față de cea din *PG*, nici toate scoliile din *PG*. Am omis acele scolii din *PG* care nu reprezintă lămuriri directe ale expresiilor din text la care se referă și multe din șirul de scolii care repetă în ediția lui Veniamin Costache aceleași lămuriri din mai mulți Sfinți Părinți la aceleași expresii din text. Din lipsa de timp, n-am căutat să identificăm totdeauna scoliile date sub numele unor Părinți și locurile de unde sunt luate. Multe din ele se află în scrierile publicate în volumele anterioare ale *Filocaliei* prezente și cititorii le pot afla cu ușurință.

În schimbul scoliilor omise din cele două izvoare amintite, am adăugat unele din scoliile deosebite din ediția grecească din 1970, sau din cele cu forma puțin deosebită pe care o au în aceea față de scoliile din *PG*. În plus, am adăugat multe explicații proprii, fie în continuarea scoliilor luate din *PG*, din Veniamin Costache și ediția grecească din 1970, fie în mod independent de acelea, la alte expresii din text. Sunt comentarii prin care am încercat să facem gândirea *Scării* accesibilă modului de înțelegere și de vorbire al credincioșilor de azi. Scoliile luate din *PG* le-am introdus și terminat prin semnele citării. Pe cele din Veniamin Costache și ediția grecească din 1970, la fel, plus indicarea unuia sau altuia din aceste izvoare. Explicațiile noastre nu sunt încadrate în semnele citării.

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUŞ

ÎNAINTE-PRIVIRE A SFINTEI SCĂRI

Bine a socotit cel ce ne-a înfăţişat nouă urcuşul deopotrivă cu vârsta cea după trup a lui Hristos. Căci ne-a alcătuit o scară a desăvârşirii închipuind cei treizeci de ani ai Lui. Pentru că, ajungând şi noi la această vârstă deplină a desăvârşirii, ne vom afla ca cei ce am împlinit cu adevărat toată legea şi nu vom mai cădea. Iar cel ce n-a ajuns este încă prunc şi nu se va afla primit de întreaga mărturie a inimii. Dar noi am socotit că e de trebuinţă ca, înainte de înşirarea acestor treizeci de trepte ale *Scării* înţelegătoare şi dumnezeieşti, să aşezăm viaţa preaînţeleptului ei alcătuitor. Aceasta pentru ca, văzând ostenelile lui, să nu citim cu neîncredere cele scrise. Apoi, punând înaintea scrierii şi sfintele epistole ale sfântului părinte care a poruncit-o şi a celui ce a întocmit-o, vom începe „Cuvintele" din ea.

Viaţa pe scurt a celui cu adevărat întru Sfinţi, Avva Ioan, egumenul Sfântului Munte Sinai, numit Scolasticul, scrisă de monahul Daniil din Raith[1]

Nu pot spune în deplină cunoştinţă şi în chip sigur care este cetatea care l-a odrăslit şi crescut pe

1. Traducem această *Viaţă* după ediţia grecească din 1970, din care unele fraze sunt puţin deosebite de cele din *PG*. Ediţia din 1970 e după un manuscris din Mânăstirea Dionisiu din Athos. În schimb, ea are scolii, cum nu are textul din *PG*. Traducerea românească a Mitropolitului Veniamin Costache are şi ea scolii. Apoi numai cea din *PG* şi cea a lui Veniamin Costache spun că e scrisă de Daniil.

dumnezeiescul bărbat înainte de petrecerea lui închinată luptei şi nevoinţei. Dar pe cea care îl găzduieşte acum şi-l hrăneşte cu ambrozie ne-a făcut-o cunoscută marele Apostol Pavel. Căci vieţuieşte şi el negreşit în acel Ierusalim ceresc, în care se află Biserica celor întâi născuţi (*Evrei* 12, 23), „a căror petrecere este în ceruri" (*Filipeni* 3, 20). Acolo, săturându-se[2] cu o simţire nematerială de cele de care nimeni nu se poate sătura şi privind frumuseţile nevăzute, primeşte răsplăţile vrednice ale sudorilor. Şi primind acolo ca moştenire darul neostenelii pentru osteneli, petrece cu cei de acolo, „al căror picior este de acum întru dreptate" (*Psalmii* 25, 12). Dar cum a dobândit această fericire pururea pomenitul, o voi spune acum.

Acesta, aflându-se în al şasesprezecelea an cu vârsta trupului, s-a adus pe sine jertfă bineplăcută şi primită lui Hristos în Muntele Sinai. Şi luând jugul călugăriei e îndrumat şi călăuzit, prin petrecerea în acest loc văzut, spre nevăzutul Dumnezeu. Şi a îmbrăţişat înstrăinarea ca pe o ocrotitoare a tinerelor înţelegătoare[3]. Iar prin ea, lepădând toată îndrăzneala necuviincioasă şi însuşindu-şi smerenia cuviincioasă, a alungat de la intrare, de la sine, pe dracul care sădeşte părerea de sine şi credinţa în sine. Şi plecându-şi grumazul şi încredinţându-se în Domnul

2. Traducerea lui Veniamin Costache: „Săturarea celor nemateriali nici e o simţire duhovnicească - care are puterea cea văzătoare precum lumina ochilor trupeşti - a celor ce au în ele lumina sensibilă. Vederea este cunoştinţa înţelegătoare". (Multe din scoliile la *Viaţă* le dăm din traducerea Veniamin Costache.)

3. „Tinerele înţelegătoare sunt stările sufleteşti pe care străinătatea le ştie păzi închise în casa sa ca pe nişte fiice ale sale, ascunse şi nimănui cunoscute. Bine a numit deci străinătatea ocrotitoare, ca pe una ce e păzitoare a virtuţilor."

părintelui care l-a primit ca unui preabun cârmaci, a străbătut fără primejdie furtuna scurtă şi grea a vieții. Astfel a murit cu desăvârşire lumii şi voilor sale şi a avut sufletul ca necuvântător şi lipsit de voință şi cu totul izbăvit de însuşirea naturală[4], deşi câştigase înțelepciunea cea de toate felurile din afară, înainte de această simplitate, cea cerească[5].

Astfel petrecând nouăsprezece ani şi împodobindu-se cu roadele fericitei supuneri, după ce sfântul bătrân care l-a îndrumat a trecut din viața aceasta, iese şi el la stadionul liniştirii, având în mâini ca nişte arme puternice dumnezeieştile rugăciuni ale aceluia, spre surparea întăriturilor satanice. Luându-şi locul luptei sale cam la cinci mile de mânăstire (numele lui era Thola) a petrecut acolo patruzeci de ani fără pregetare, arzând de un foc fierbinte şi de dragoste față de Dumnezeu. Dar cine ar putea să facă cunoscute şi să laude prin cuvinte ostenelile purtate de el acolo? Cum s-ar putea face arătate acestea, odată ce toată osteneala lui se sădea în chip nevăzut şi fără martori? Dar s-auzim, cu toate acestea, petrecerea preacuviosului din câteva semne şi mici arătări.

Mânca din toate câte sunt îngăduite de făgăduința călugărească, dar foarte puțin, ca să surpe şi prin aceasta în chip preaînțelept îngâmfarea şi cornul închipuirii de sine. Prin puținătate înfrâna şi strâmtora în tot felul pe stăpânul pântece cel atât de furios, strigându-i: „taci, taci!". Iar prin împărtăşirea din

4. „Însuşire naturală numeşte lucrarea sufletului, sau a voi aceasta şi aceea."

5. „E de mirare, zice, cum, părtaş fiind acesta de înțelepciunea din afară, se supune unui învățător simplu şi neînvățat."

toate, robea pe tirana slavă deşartă[6]. Pe lângă aceea, stingea, prin singurătate şi prin neînsoţirea cu alte persoane, văpaia cuptorului acesta, încât a prefăcut până la sfârşit jarul ei în cenuşă şi a potolit-o cu totul. Iar de închinarea la idoli fugea bărbătescul cuvios cu bărbăţie, prin mila lui Dumnezeu şi prin puţinătatea celor trebuincioase[7]. Iar moartea de fiecare ceas a sufletului şi moleşirea o înlătura împungând-o prin boldul morţii[8]. Şi legătura întristării o deznoda prin omorârea împătimirii, sau poate prin simţirea celor nemateriale[9]. Înainte de aceasta omorâse tirania mâniei prin sulița ascultării. Iar prin neieşirea din chilie şi prin nerostirea cuvântului a omorât lipitoarea slavei deşarte, cea asemenea păianjenului[10].

6. „A mânca cineva din toate cele puse înainte şi a bea din cele turnate, mulţumind lui Dumnezeu, nicidecum nu e potrivnic dreptarului cunoştinţei. Că toate sunt bune foarte. Iar a se depărta cu dragoste de cele dulci şi multe este un lucru de dreaptă-socoteală şi cunoştinţă. Şi dragostea nu ne va lăsa să defăimăm pe cele dulci ce sunt de faţă, dacă nu vom gusta din dulceaţa lui Dumnezeu deplin, întru toată simţirea."

7. „Numeşte închinare la idoli iubirea de arginţi sau iubirea de mâncăruri gustoase, din care se naşte învoirea cu patimile sau şi visurile. Iar de aceasta se poate păzi cineva numai cu mila lui Dumnezeu."

8. „Moartea de fiecare ceas este trândăvia, care se apropie de călugăr în fiecare ceas. Pe aceasta o numeşte moartea de fiecare ceas, şi moleşeală şi slăbănogire. Pe aceasta omorând-o cu acul gândului la moarte, învie sufletul stârnindu-l spre împlinirea sârguincioasă a poruncilor dumnezeieşti."

9. „Împătimirea faţă de ceva este moarte. Şi aceasta se risipeşte dacă se înstăpâneşte o altă dragoste, mai mare. Iar prin omorârea împătimirii, sau şi prin simţirea celor nemateriale, se dezleagă legătura întristării."

10. „Prin lipitoarea slavei deşarte în chipul păianjenului înţelege slava deşartă însăşi. Căci precum aceea suge, fără

Şi încă ce? Biruința asupra celei de a opta[11] a fost curățirea cea mai deplină de mândria potrivnică lui Dumnezeu. De la aceasta a început acest Veseliil[12] prin ascultare, zidirea lui fiind desăvârşită de Domnul Ierusalimului ceresc, prin venirea Sa şi prin înălțarea smereniei lui împotriva aceleia. Căci fără Acesta nu va fi înfrânt diavolul şi toată oastea lui.

Unde voi pune, în împletitura de față a cununii lui, izvorul lacrimilor lui? Căci acesta e un lucru care nu se află la mulți. Locul de lucrare a acestora se află încă şi acum: e o peşteră foarte mică, aşezată la un ultim picior de munte, atât de departe de chilia lui şi de orice altă chilie, cât să poată închide urechile

---

să se sature, sângele trupurilor, aşa şi ea suge virtutea şi cunoştința." Alta: „Păianjenul îşi întinde mrejele sale subțiri şi prinde muştele cele neputincioase. Dar dacă ceva din cele mai mari cade în ele, se rup. Aşa şi slava deşartă: întinzându-se, pe toți cei cu cugetele slabe îi biruieşte; iar pe cei tari cu cugetul şi sănătoşi la minte nu poate să-i biruiască, ci mai vârtos aceia o rup pe ea şi zboară la cer."

11. „Prin a opta înțelege mândria. Căci a fost aşezată, ca a opta patimă, de către Părinți între cele opt gânduri sau patimi. Iar biruința cea mai din vârf a mândriei a socotit (a fi) curăția sau nepătimirea, care se înfăptuieşte prin ascultare şi prin sălăşluirea Sfântului Duh. Înainte de ea a pus: înstrăinarea, apoi înfrânarea, pe urmă reținerea de la lăcomia pântecelui, de la trândăvie, de la ținerea de minte a răului, de la nepătimire şi de la slava deşartă."

12. „Precum Veseliil, făcând cortul prin răbdare, a sălăşluit întru dânsul pe Dumnezeu, ca să dea răspunsuri, aşa şi acesta, împodobindu-şi sufletul său şi făcându-şi trupul luminos, s-a arătat pe sine locaş preafrumos al Sfântului Duh." Cunoaştem că Dumnezeu S-a sălăşluit în noi, când auzim răspunsul Lui la rugăciunea noastră, sau apelul Lui la răspunsul nostru, prin viața plăcută Lui, în conştiința noastră.

pentru slava deşartă, dar să ajungă prin tânguire şi prin chemările din ea şi prin celelalte de felul acesta până la cer, precum se cuvine să fie celor ce se împung cu sulițe şi cu fierul de ars şi celor ce se lipsesc de ochi[13].

De somn se împărtăşea numai atât cât să nu se vatăme firea minții prin priveghere. Iar înainte de culcare se ruga mult şi alcătuia scrieri. Numai aceasta îi era frâu al trândăviei. Încolo, tot drumul lui era rugăciunea neîncetată şi dragostea neînchipuită de Dumnezeu. Pe Acesta şi-L închipuia noaptea şi ziua în oglinda curată a neprihănirii, nevrând să se satură de aceasta niciodată, sau, mai bine şi mai potrivit zicând, neputând.

Îmboldit de râvna acestui purtător de Dumnezeu părinte, un oarecare dintre cei ce trăiau viață singuratică, cu numele Moise, îl rugă mult, folosindu-se de multele mijlociri ale părinților, să-i fie ucenic şi să fie povățuit de el în adevărata filosofie[14]. Silit fiind de rugămințile lui, fericitul îl luă la el. Şi odată, poruncindu-i sfântul părinte să aducă dintr-un loc roditor nişte pământ pentru cultivarea legumelor, ajungând Moise la locul ce i s-a spus, a împlinit fără pregetare ceea ce i s-a poruncit. Dar fiind timpul amiezii depline şi văpaia cea mai arzătoare înfierbântând locul ca

13. Ca un aspru nevoitor stătea într-o peşteră întunecată, ca să nu poată vedea nicio frumusețe şi ca strigătele de durere de pe urma împunsăturilor sale să nu fie auzite de nimeni, ca să-i aducă slavă deşartă, ci numai de Dumnezeu din cer.

14. Viața călugărească se numea filosofie, adică iubire de înțelepciune, pentru că era o învățătură şi o practică prin care monahul îşi conducea făptura la desăvârşire şi la cunoştința adevărată şi la fericirea veşnică.

un cuptor (căci era cea din urmă dintre luni)[15], Moise, fiind prins de moleşeală şi obosit de greutate, gândi să se odihnească puțin. Deci, aşezându-se sub o piatră foarte mare, adormi. Dar iubitorul de oameni Dumnezeu, nevrând să lase pe robii Săi să se piardă prin ceva, iar Moise fiind pe cale să se primejduiască, veni în ajutorul lui. Şi voi spune îndată cum.

Acest mare părinte al nostru Ioan, petrecând în chilie ca de obicei, şi ocupându-se cu Dumnezeu, fu prins el însuşi de o aţipire foarte uşoară. Şi în această stare vede pe cineva cu chip cuvios trezindu-l pe el şi zicându-i: „Ioane, cum dormi fără grijă, iar Moise se află în primejdie?" Deci trezindu-se acesta repede, se înarmă îndată cu rugăciunea pentru ucenic. Apoi venind acela către seară, l-a întrebat de nu cumva i s-a întâmplat vreun lucru rău sau de deznădejde. Iar acela zise: „O piatră foarte mare era să se rostogolească peste mine şi să mă zdrobească, pe când dormeam adânc sub ea, de nu m-aş fi sculat din acest loc cu o săritură grăbită părându-mi-se că aud glasul tău. Şi îndată am văzut piatra aceea desprinzându-se şi căzând la pământ". Dar acela, smerit cu adevărat la cuget, nu i-a descoperit ucenicului nimic din cele văzute, ci mulțumi lui Dumnezeu cu strigări ascunse şi cu silințe şi cu dragoste.

Acest om al lui Dumnezeu era şi un doctor al rănilor nearătate. Un călugăr oarecare, cu numele Isaac, apăsat cu tărie de povara dracului iubirii de trup şi neştiind ce să facă de descurajarea care îl cuprinsese din toate părțile, veni alergând la acest mare bărbat şi-i făcu cunoscut cu tânguire şi cu lacrimi războiul dinlăuntru. Dumnezeiescul părinte, minunându-se

15. Adică luna august.

de credința și de smerenia aceluia, îi zise: „Să stăm, frate, amândoi la rugăciune, și fără îndoială bunul și milostivul Dumnezeu nu va trece cu vederea cererea noastră". Aceasta făcându-se, încă neisprăvindu-se rugăciunea, ci cel chinuit șezând încă cu fața la pământ, Dumnezeu împlini voia robului său, ca să arate pe proorocul David spunând și în aceasta adevărul (*Psalm* 144, 20). Și șarpele trupului fugi, biciuit de loviturile rugăciunii, iar bolnavul, văzându-se pe sine de acum sănătos și netulburat, se minuna și înălța mulțumire lui Dumnezeu, Celui ce a slăvit pe robul Său împreună cu robul slăvit de El.

Pururea pomenitul părinte folosindu-se cu bogăție de cuvântul harului către cei de față și dând drumul din sine în chip îmbelșugat râurilor de învățătură, unii oameni răi, împinși de pizmă și luptându-se să oprească folosul cel mare al ei, îl numeau vorbăreț și flecar[16]. Dar acesta, știind că toate le poate în Hristos cel ce-l întărește pe el și voind să învețe nu numai prin cuvânt pe cei ce veneau la el spre folosirea lor,

16. A Sfântului Maxim: „Supărarea celui pizmaș cu greu o vei potoli. Căci el socotește primejdie (pentru el) ceea ce pizmuiește în tine. Și nu o poți potoli altfel, decât ascunzând ceea ce pizmuiește. Dar dacă aceasta îl supără numai pe el, dar pe mulți îi folosește, pe care parte o vei disprețui? Trebuie să prețuiești mai mult folosul celor mulți și deci să faci tot ce poți, să nu te lenevești, nici să te lași biruit de răutatea patimii, fiindcă astfel nu patimii, ci celui ce pătimește slujești. Dar folosește-te și de smerita cugetare, ca în toată vremea și locul și lucrul să dai întâietate celui ce te vorbește de rău. Iar pizma ta poți să o potolești dacă te bucuri împreună cu cel pizmuit de tine de toate de care se bucură el și te întristezi de cele de care se întristează el. Astfel împlinim cuvântul Apostolului: «Să ne bucurăm cu cei ce se bucură și să plângem cu cei ce plâng»". Alta, a Sfântului Talasie: „Mintea cea pizmașă e orbită de Domnul, căci se întristează pe nedrept de bunătățile aproapelui".

ci cu mult mai mult prin tăcere şi prin înțelepciunea (filosofia) din fapte, curma, potrivit cu ceea ce s-a scris, pricina celor ce căutau pricină; şi tăcea pentru o vreme, oprind continuarea râului de miere al cuvântului de învățătură. Socotea că-i mai bine să păgubească puțin pe iubitorii celor bune, pe care poate îi va folosi şi prin tăcere, decât să atâțe şi mai mult pe acei judecători nerecunoscători şi să-i înfurie spre răutate. Prin aceasta şi aceia, ruşinându-se de chipul îngăduitor şi măsurat al bărbatului şi cunoscând ce izvor de folosință au astupat şi de câtă pagubă s-au făcut pricinuitori tuturor, s-au preschimbat în rugători pe lângă bărbat şi-i cereau împreună cu alții cuvânt de învățătură, ca să nu se păgubească din pricina tăcerii lui cei ce căutau mântuirea cea din cuvinte. Deci asculta îndată cel ce nu învățase să se împotrivească şi iarăşi revenea la lucrarea de mai înainte.

Astfel minunându-se de el toți împreună, ca de unul ce-i întrecea pe toți în toate cele bune, ca de un oarecare nou Moise apărut, cei ce au cunoscut prin cercare acestea l-au ridicat cu sila la conducerea fraților, înălțând, aşa-zicând, făclia în sfeşnicul povățuitor. Şi nu şi-au văzut nădejdile dezmințite, căci urcă şi el pe munte şi intră în întunericul nestrăbătut, primind legiuirea şi vederea de Dumnezeu întipărită, în care urcă prin trepte înțelegătoare. Şi deschise gura cuvântului lui Dumnezeu şi, atrăgând duhul, scoase cuvânt bun din vistieria cea bună a inimii.

Astfel ajunse la hotarul vieții pământeşti în povățuirea israeliților monahi, făcându-se numai în aceasta neasemenea lui Moise, că intră în chip neîndoielnic în Ierusalimul cel de Sus. Căci acela, nu ştiu cum, n-a ajuns la cel de jos. Despre cele spuse dau

mărturie toți cei ce s-au bucurat prin el de cuvintele Duhului. Căci mulți s-au mântuit și se mai mântuie și acum încă. Dar cel mai bun martor al mântuirii și înțelepciunii acelui înțelept este noul David[17]. Martor este și bunul nostru păstor Ioan[18], de care rugat fiind, marele bărbat a coborât la noi cu gândirea și ne-a arătat nouă ca un alt văzător de Dumnezeu tablele lui scrise de Dumnezeu, care cuprind în afară învățături despre fapte, iar înlăuntru cele despre vederea lui Dumnezeu.

Despre Avva Ioan, egumenul Muntelui Sinai, sau Scărarul

Venind odată Avva Martirie și Avva Ioan la marele Anastasie și văzându-i acesta pe ei, a zis lui Avva Martirie: „Spune-mi, Avva Martirie, de unde este tânărul acesta? Și cine l-a tuns pe el?" Iar acesta îi zise: „Este robul tău, părinte, și eu l-am tuns pe el". Și-i zice lui: „Vai, Avva Martirie, cine ți-a spus că ai tuns pe Avva Muntelui Sinai?" Și n-a mințit sfântul. Căci după patruzeci de ani a ajuns egumenul nostru. Iarăși altă dată, luând pe același Ioan povățuitorul lui, Avva Martirie, s-a dus la marele Ioan Savaitul, care petrecea atunci în pustiul Gudda. Când i-a văzut pe ei bătrânul, sculându-se, a luat apă și a spălat picioarele lui Avva Ioan și i-a sărutat mâna. Iar lui Avva Martirie nu i-a

17. Nu se știe cine este acesta. Traducerea Veniamin Costache are în frază un plus: „de care ne este cuvântul". Poate autorul acestei *Vieți* se gândește la cel ce i-a dat datele pentru a o scrie.

18. Acesta trebuie să fie Ioan, egumenul Raithului, care l-a rugat pe Ioan Sinaitul să scrie *Scara*.

spălat picioarele. Întrebându-l ucenicul lui, Ştefan, de ce a făcut aşa, îi zise lui: „Crede, fiule, cine este tânărul, nu ştiu. Dar ştiu că am primit pe egumenul Muntelui Sinai şi am spălat picioarele egumenului". Dar şi Avva Stratighie, în ziua în care a fost tuns Avva Ioan, având douăzeci de ani, a prezis despre el că va fi mare stea. S-a întâmplat ca îndată ce a ajuns el egumenul nostru, intrând aici şase sute de străini, în vreme ce şedeau ei şi mâncau, se vedea un oarecare om tuns scurt şi îmbrăcat în chip iudaic, cu un giulgiu, alergând pretutindeni şi poruncind bucătarilor, economilor, chelarilor şi celorlalți slujitori. După ce a plecat mulțimea, şezând slujitorii la mâncare, căutară pe cel ce alerga pretutindeni şi poruncea şi nu l-au aflat. Atunci robul lui Dumnezeu, cuviosul părintele nostru Ioan, ne zise: „lăsați-l, Domnul Moise n-a făcut un lucru străin slujind în acest loc al său".

Epistola Avvei Ioan, egumenul Mânăstirii Raith, către Ioan, minunatul egumen al Muntelui Sinai, numit Scolasticul, iar mai pe urmă, după scrierea lui, Scărarul

Prea minunatului şi întocmai cu îngerii, părintelui părinților şi învățătorului Celui Preaînalt, păcătosul Ioan, egumenul mânăstirii Raith, bucurie.

Cunoscând noi, smeriții, ascultarea ta fără alegere şi mai presus de toate în Domnul, împodobită cu toate virtuțile, şi mai ales trebuința de a face spre câştig talantul adevărului dat ție de Dumnezeu, ne folosim de această trebuință, având în minte ce s-a scris: „întreabă pe părintele tău şi-ți va spune ție"

(*Deuteronomul* 32, 7). De aceea cădem, prin scrisoarea aceasta a noastră, la tine, ca la părintele de obşte al tuturor şi ca la unul mai bătrân ca toţi în nevoinţă şi pricepere şi ca la învăţătorul cel mai bun şi rugăm coroana virtuţilor tale să ne trimiţi nouă, celor neînvăţaţi, cele ce le-ai privit asemenea lui Moise cel de odinioară, care a văzut pe Dumnezeu în acel munte, ca cinstita ta scriere trimisă nouă de tine să o punem ca nişte table scrise de Dumnezeu înaintea noului Israel, adică a celor ieşiţi de curând din Egiptul şi din marea gândită cu mintea.

Precum deci, folosindu-te ca de un toiag de limba ta de Dumnezeu cuvântătoare, ai făcut în mare minuni, aşa şi acum nu nesocoti rugăciunea noastră, ca să aşterni, ca un adevărat mare învăţător, fără preget şi în chip limpede pe hârtie, după o bună rânduială, datoriile vieţii călugăreşti, spre mântuirea celor ce au ales această îngerească vieţuire. Nu socoti linguşire ceva din cele spuse de noi, ci înţelege-le ca ceea ce e văzut, gândit şi spus în chip vădit de toţi. De aceea suntem încredinţaţi în Domnul că vom primi şi îmbrăţişa curând cele cinstite şi nădăjduite de noi, scrise în table, care să călăuzească cu adevărat pe cei ce voiesc să le urmeze fără rătăcire şi să le fie ca o scară rezemată pe porţile cerului, care să-i urce pe cei ce voiesc nevătămaţi şi fără păgubire, ajutându-i să treacă neîmpiedicaţi peste duhurile răului şi peste stăpânitorii lumeşti ai întunericului şi peste căpeteniile văzduhului. Căci dacă Iacob, păstor de oi fiind, a avut o astfel de vedere în chip de scară, cu cât mai mult întâistătătorul oilor cuvântătoare nu ar putea arăta tuturor nu numai într-o vedere, ci şi în adevăr, un urcuş nerătăcitor spre Dumnezeu?

Epistola de răspuns
Ioan, lui Ioan, bucurie

Am primit cinstita ta scrisoare, mai bine zis îndemnul şi porunca ta mai presus de puterea noastră, dar potrivită cu viața ta cuvioasă şi nepătimitoare şi cu inima ta curată şi smerită, pe care ne-ai trimis-o nouă, celor săraci şi lipsiți de virtuți. Căci era cu adevărat potrivit ție şi sfântului tău suflet să ceri de la noi, cei neînvățați atât în cuvânt cât şi în fapte, cuvânt de învățătură şi sfătuire. Pentru că este un obicei al tău să ni te dai nouă pururea pildă de smerită cugetare.

Dar noi vom spune că, dacă n-ar fi în noi marea frică şi primejdie de a arunca de la noi jugul cuvioasei ascultări, care e maica tuturor virtuților, nu am cuteza să ne apucăm fără judecată de cele mai presus de puterea noastră. Căci ar trebui, o, minunate părinte, să cauți să afli acestea de la cei ce le cunosc. Pentru că noi ne aflăm încă pe treapta celor ce învață de la alții. Dar deoarece purtătorii de Dumnezeu din vremea noastră şi părtaşii adevăratei cunoştințe stabilesc că ascultarea stă în a se supune cineva fără alegere celor ce poruncesc cele mai presus de putere, iată că am încercat să facem cu îndrăzneală cele mai presus de noi înşine.

Prin aceasta, nu-ți descriem ceva folositor ție, nici nu-ți arătăm ceva ce nu ştii mai mult decât noi, o, dumnezeiască şi sfințită căpetenie! Căci sunt încredințat - şi poate că, împreună cu mine, fiecare dintre cei cu dreaptă cugetare - că tu ți-ai curățit ochiul înțelegerii de toată ceața pământească şi întunecoasă şi priveşti neîmpiedicat la lumina dumnezeiască şi eşti luminat de ea. Dar precum am spus, temându-mă de moartea cea din neascultare

şi împins de această temere spre ascultare, am luat în seamă, din frică şi dragoste, porunca ta, ca un ascultător recunoscător şi ca un ucenic netrebnic al unui minunat zugrav. Astfel am schiţat printr-o cunoştinţă săracă şi smerită şi prin rostirea glasului meu slăbănog, prin cerneală, ca pe nişte umbre, cuvintele vieţii, lăsându-ţi ţie, o, prea minunate dascăl şi căpetenie de obşte, să le înfrumuseţezi şi să le lămureşti pe acestea şi să împlineşti cele ce lipsesc, ca un împlinitor al legii duhovniceşti. Nu-ţi trimitem ţie această încercare a noastră - Ferit-a Domnul! Aceasta ar fi cea mai de pe urmă prostie; căci sunt destui în stare să întărească nu numai pe alţii, ci şi pe noi înşine în purtările şi învăţăturile dumnezeieşti -, ci obştii de Dumnezeu chemate, care învaţă împreună cu noi de la tine, o, preaputernice între dascăli.

Uşurat de rugăciunile lor ca de nişte nădejdi înţelegătoare, în neştiinţa mea, întinzând pânza condeiului şi predând cârma cuvântului în mâinile Bunului Cârmaci, Hristos, împreună cu toată rugăciunea, încep acest cuvânt adresat lor prin tine. Cer tuturor celor ce se vor pleca spre acest „Cuvânt" ca, de va afla vreodată cineva ceva folositor în el, să predea cu recunoştinţă rodul lui Bunului Povăţuitor, iar pentru noi să ceară de la Dumnezeu să ni se dăruiască numai răsplata încercării. Să nu privească la cele spuse, căci sunt cu adevărat sărace şi pline de toată necunoştinţa şi simplitatea, ci la râvna asemănătoare celei asemenea văduvei şi la Cel ce a primit, precum s-a spus, darul ei (*Luca* 21, 2-4). Căci nu răsplăteşte Dumnezeu după mulţimea de daruri şi de osteneli, ci după căldura intenţiei.

SCARA
DUMNEZEIESCULUI URCUŞ

Cartea de faţă arată în chip limpede cea mai bună cale celor ce voiesc să-şi înscrie numele în cartea vieţii. Căci, citind-o pe aceasta, o vom afla călăuzind fără rătăcire pe cei ce-i urmează şi păzindu-i nevătămaţi de nicio poticnire. Ea ne înfăţişează o scară întărită de la cele pământeşti la Sfintele Sfintelor şi ni-L arată pe Dumnezeul iubirii rezemat pe vârful ei. Această scară socotesc că a văzut-o şi Iacob, cel ce a călcat peste patimi, când se odihnea după nevoinţa lui. Dar să începem, rogu-vă, cu râvnă şi cu credinţă acest urcuş înţelegător şi suitor la cer, al cărui început e lepădarea de cele pământeşti, iar sfârşit e Dumnezeul iubirii.

CARTEA DESPRE NEVOINȚE

A Avvei Ioan, egumenul călugărilor din Muntele Sinai, pe care a trimis-o Avvei Ioan, egumenul Mânăstirii Raith, de care a fost îndemnat să o scrie.

Se împarte în treizeci de „Cuvinte", asemenea unor trepte ale unei scări, care urcă pe cei ce o urmează de la cele mai de jos la cele mai înalte, de unde cartea s-a numit şi *Scară*.

CUVÂNTUL I

Despre lepădarea de viața deşartă şi despre retragere[19]

1) Bunul şi cel mai presus de bunătate şi atotbunul Dumnezeu şi Împărat al nostru (căci e bine să începem de la Dumnezeu scrierea către slujitorii Lui) a cinstit toate făpturile zidite de El cu demnitatea libertății raționale[20]. De aceea, dintre acestea, unele

---

19. „Întâia renunțare e izbăvirea de lucruri, a doua şi a treia sunt de patimi şi de neştiință. De lucruri se izbăveşte uşor cel ce voieşte, dar nu puțină osteneală se cere pentru izbăvirea de patimile față de ele."

20. „Libertatea este, după dumnezeiescul Grigorie al Nyssei, voința sufletului rațional gata să se mişte încotro voieşte. Pe aceasta s-o înduplecăm să fie gata să se mişte numai spre bine, ca să topim pururea amintirea răului prin gânduri bune." Alta: „Libertatea este mişcarea înțelegătoare, stăpână pe sine, a sufletului. De aceea animalele nerationale nu sunt libere. Căci sunt purtate de fire şi nu o poartă. De aceea nici nu se împotrivesc

sunt prietene ale Lui, altele, slugi adevărate, altele netrebnice, altele cu totul înstrăinate, altele - deşi neputincioase - totuşi potrivnice Lui.

2) Şi prieteni ai Lui am aflat, o, sfinţită căpetenie, noi, cei neînvăţaţi, că sunt fiinţele înţelegătoare şi netrupeşti din jurul lui Dumnezeu; slugi adevărate, toţi cei ce fac şi au făcut neobosit şi fără încetare voia Lui; slugi netrebnice, cei ce socotesc că s-au învrednicit de Botez, dar n-au păzit cu adevărat legămintele faţă de El; străini şi potrivnici îi socotim pe cei ce sunt fie necredincioşi, fie rău-credincioşi. În sfârşit, vrăjmaşi sunt cei ce nu numai că au respins porunca Domnului şi au lepădat-o de la ei, ci şi duc un război tare împotriva celor ce o împlinesc pe aceasta.

3) Dar fiecare dintre cei mai sus pomeniţi cere un cuvânt anume şi potrivit lui, iar nouă, celor neînvăţaţi, nu ne este de folos să înfăţişăm acestea cu de-amănuntul în scrierea de faţă. De aceea, întinzând cu ascultare nepricepută nevrednica noastră mână spre slujitorii adevăraţi ai lui Dumnezeu, care ne-au

---

poftei naturale, ci îndată ce sunt cuprinse de o poftă se năpustesc spre împlinirea ei. Dar omul, fiind raţional, mai degrabă conduce firea decât e purtat de ea. De aceea chiar când doreşte ceva, dacă voieşte, are putere să înfrâneze dorinţa sau să-i dea urmare. Pentru aceasta cele necuvântătoare nu sunt nici lăudate, nici mustrate, pe când omul e şi lăudat şi mustrat". Omul e fiinţa care dispune el însuşi de sine, ţinând seama în mod liber de legi, dar nefiind întru totul supus unei legi, ca lucrurile şi animalele ce constituie natura. Omul e într-un anumit sens mai presus de natură, făcând-o instrument al voinţei sale şi putând-o umple de Duhul dumnezeiesc şi de libertatea Lui cu totul superioară, care întăreşte libertatea noastră. Numai când se face rob patimilor, omul devine simplă piesă a naturii, sau mai prejos de natură, deşi pe de altă parte s-a făcut astfel cu voia sa.

silit cu evlavie şi ne-au îndatorat cu credinţă la aceasta prin poruncile lor, şi primind de la cunoştinţa lor trestia cuvântului şi muind-o în trista şi luminoasa smerită cugetare[21] vom atinge-o pe aceasta (trestia) de inimile lor netede şi albe[22] ca de nişte hârtii, mai bine zis ca de nişte table duhovniceşti, şi vom zugrăvi în ele cuvintele sau mai bine zis semnele dumnezeieşti, zicând aşa:

4) Dumnezeu este al tuturor: este viaţa tuturor celor ce voiesc; este mântuirea tuturor: al celor ce cred şi al celor ce nu cred; al celor drepţi şi nedrepţi; al celor cinstitori de Dumnezeu şi necinstitori; al celor nepătimaşi şi pătimaşi; al călugărilor şi al mirenilor; al înţelepţilor şi al celor neînvăţaţi; al celor sănătoşi şi al celor bolnavi; al tinerilor şi vârstnicilor[23]. Căci

---

21. „A numit smerita cugetare tristă şi luminoasă: tristă, pentru răbdarea şi suportarea supărărilor ce le încearcă cei smeriţi la cuget, şi luminoasă, pentru slava şi înălţarea ce le pricinuieşte celor ce au dobândit-o. Sau tristă, pentru cei leneşi, care nu voiesc nicidecum să o suporte pentru Dumnezeu; iar luminoasă, pentru cei stăruitori şi bărbaţi cu sufletul, care rabdă toate pentru Dumnezeu şi cunosc cât e de mare folosul ei." Smerita cugetare e tristă, pentru că e însoţită de amintirea păcatelor şi de conştiinţa micimii proprii, şi luminoasă, pentru că are conştiinţa mângâietoare a măreţiei lui Dumnezeu şi a milei Lui dăruitoare de viaţă.

22. ἀναπαύσαντες - „odihnind (trestia sau condeiul) în inimile netede şi albe". Căci aceste inimi neavând cute ascunse, ci primind totul cu simplitate şi cu încredere, condeiul sau ceea ce scrie condeiul e primit de ele, nu e respins, întipărindu-se în ele.

23. Dumnezeu este al tuturor, dar este numit aici în chip restrâns „al celor care voiesc". De aceea, El este acestora şi mântuire. Căci întrucât orice om părtaş de voie liberă poate să se decidă a voi să-L aibă pe El ca viaţă, ei toţi au putinţa ca să aibă pe Dumnezeu ca mântuire şi deci ca viaţă. În general, numai cei

e ca răspândirea luminii, ca arătarea soarelui, ca schimbarea ceasurilor. Şi altfel nu poate fi: „Că la Dumnezeu nu e căutare la faţă" (*Romani* 2, 11). Necinstitor de Dumnezeu este cel părtaş de firea raţională (cuvântătoare), muritoare, care fuge de bunăvoie de viaţă şi socoteşte pe Făcătorul său, Cel pururea existent, ca neexistent[24].

5) Călcător de lege este cel ce răstălmăceşte legea lui Dumnezeu cu mintea lui cea sucită şi cel ce socoteşte că crede, dar se împotriveşte în chip eretic lui Dumnezeu.

6) Creştin este cel ce urmează lui Hristos pe cât e cu putinţă oamenilor prin cuvinte şi fapte şi crede cu o cugetare dreaptă şi neprihănită în Sfânta Treime[25].

7) Iubitor de Dumnezeu este cel ce se face părtaş de toate cele fireşti şi fără păcat şi care nu pregetă de a face după putere cele bune[26].

---

conştienţi şi liberi Îl pot avea ca viaţă, pentru că numai ei pot experia prin conştiinţa lor viaţa.

24. „Nelegiuit este cel ce a dat făgăduinţa (mărturisirea credinţei) şi apoi a lepădat-o. Dar nelegiuit este şi cel ce n-a dat-o din pricina nebuniei, după cuvântul: «Zis-a cel nebun în inima sa: nu este Dumnezeu» (*Psalm* 52, 1). El cinsteşte mai mult făpturile decât pe Dumnezeu."

25. Credinţa este nu numai un sentiment sau un act de voinţă, ci şi o dreaptă cugetare despre Dumnezeu cel în Treime. Este credinţa întemeiată pe Revelaţie şi pe predania Bisericii. A crede într-o aberaţie este o contradicţie în sine. A crede într-un aşa-zis dumnezeu una cu lumea imanentă înseamnă a nu crede. A crede într-un aşa-zis dumnezeu care nu e iubire supremă întemeiată într-o persoană supremă, mai bine zis între Trei persoane supreme, înseamnă a nu crede.

26. Cele fireşti ale omului sunt năzuinţele lui de a depăşi prin efort liber cele ce-l înlănţuiesc de trup şi de lume. Făcând aşa, se fereşte de păcat.

8) Înfrânat este cel ce, petrecând în mijlocul ispitelor şi curselor şi tulburărilor, se străduieşte să imite cu toată puterea purtările celui ridicat deasupra tulburărilor.

9) Călugăr este cel ce, în trup material fiind, petrece în treapta, rânduiala şi starea fiinţelor netrupeşti. Călugăr este cel ce se ţine numai în hotarele şi cuvintele lui Dumnezeu în toată vremea, în tot locul şi lucrul[27]. Călugăr este cel ce supune firea sa unei sile neîncetate şi simţurile sale unei paze neîntrerupte[28]. Călugăr este cel ce şi-a făcut trupul neîntinat, gura curăţită şi mintea luminată. Călugăr este sufletul apăsat de durere, care petrece, în veghe şi în somn, întru necontenita pomenire a morţii.

10) Retragere din lume este ferirea de bunăvoie de materia lăudată şi tăgăduirea firii pentru dobândirea celor mai presus de fire[29].

---

27. A se ţine „în hotarele lui Dumnezeu" înseamnă a se ţine în ordinea neîngustată de legile naturale ale trupului şi ale lumii, în libertatea Duhului şi a iubirii. Acela se ţine şi în ordinea nemărginită a cuvintelor, sau a raţiunilor lui Dumnezeu.

28. Scolia 7 sub textul ed. 1970: „A numit silire obosirea trupurilor, pe care o rabdă de bunăvoie ucenicii lui Hristos prin tăgăduirea voilor proprii şi prin renunţarea lor la odihna cu trupul, în păzirea poruncilor lui Hristos". Prin această silire monahul dovedeşte că omul se poate ridica cu duhul mai presus de firea învârtoşată în păcate, că poate covârşi obişnuinţele rele devenite legi ale firii, că poate deveni liber faţă de ele. El e la extrema contrară patimilor în care şi-a pierdut cu totul libertatea faţă de trup şi de lume. Dumnezeu l-a făcut pe om cu un amestec de libertate şi necesitate. Omul se poate dezvolta fie spre domnia deplină a libertăţii, fie spre dominarea sa deplină de către necesitate. Prin ultima ajunge sub starea naturii pătimaşe. Prin prima se apropie de îngeri.

29. „Deoarece în partea cugetătoare a firii sunt legăturile, în iuţimea ei, voinţa de stăpânire, în pofta ei, întristarea, cel ce

11) Toţi cei ce au părăsit de bunăvoie cele ale vieţii au făcut aceasta fără îndoială fie pentru Împărăţia viitoare, fie pentru mulţimea de păcate, fie pentru dragostea de Dumnezeu. Iar dacă nu au avut în vedere niciunul din scopurile amintite, retragerea lor e fără judecată. Dar oricare ar fi ţinta la care ajungem, Bunul Orânduitor al nevoinţei noastre ne aşteaptă.

12) Cel ce a ieşit din lume pentru a se uşura de sarcina păcatelor sale să urmeze pilda celor ce şed înaintea mormintelor din afara cetăţii şi să nu înceteze din lacrimile fierbinţi şi înfocate şi din vaietele fără glas ale inimii până nu va vedea şi el pe Iisus venind şi rostogolind piatra cea învârtoşată a inimii şi dezlegând mintea noastră, ca pe un alt Lazăr, din legăturile păcatelor şi poruncind îngerilor: „Dezlegaţi-l din patimi şi lăsaţi-l să plece spre fericita nepătimire"[30]. Iar de nu va face aşa, niciun folos nu va avea.

---

s-a ridicat peste acestea a tăgăduit firea." Deci nu e vorba de o desfiinţare a firii omeneşti, ci de o eliberare a ei de sub stăpânirea celor create şi de ridicarea ei la starea de stăpânire adevărată a lor. Stăpânirea peste acestea o poate avea numai cel ce s-a făcut părtaş de puterile dumnezeieşti mai presus de fire.

30. τὸν λίθον τῆς πυρώσεως poate însemna şi piatra încălzită, deci înmuiată de lacrimile calde ale pocăinţei. Cum plâng cei apropiaţi lângă morminte pe cei aflaţi în ele, aşa să ne plângem şi noi sufletul nostru mort şi îngropat sub păcate, sub piatra nepăsătoare a lor. Numai înmuind această nepăsare prin lacrimi fierbinţi, facem să vină Iisus şi să rostogolească deplin această piatră sub care stă îngropat sufletul nostru. Dar piatra aceasta poate fi socotită şi inima noastră împietrită prin păcatele întipărite cu nesimţirea lor în ea. Învârtoşarea aceasta vine prin condensarea păcatelor în patimi, ca într-un ciment. Acestea au legat libertatea sufletului cu totul. Îngerii, ca fiinţe create din care iradiază libertatea puternică pe care ei şi-au păstrat-o, trezesc şi întăresc şi în noi libertatea, care înseamnă nepătimire.

13) Toți cei ce voim să ieșim din Egipt și să fugim de faraon[31] avem negreșit și noi nevoie de un Moise (*Ieșirea* 15) oarecare, ca mijlocitor către Dumnezeu și după Dumnezeu, care, stând pentru noi la mijloc cu făptuirea și cu vederea (contemplarea), să întindă mâinile spre Dumnezeu, ca să trecem, povățuiți de el, marea păcatelor și să punem pe fugă pe Amalec, căpetenia patimilor. S-au înșelat deci cei ce s-au încrezut în ei înșiși și au socotit că n-au nevoie de niciun povățuitor[32].

Nepătimirea, ca libertate de patimi, ne permite să ne mișcăm spre ceea ce e bun, spre iubirea de Dumnezeu și de semeni, cum nu ne permit patimile. În scoliile 9 și 10 de sub textul grec se spune: „Vorbește despre plânsul neîncetat. Căci, după sfântul bătrân care vorbește, plânsul lucrează și păzește. Dar iată că acum zice că el pricinuiește și fericita nepătimire. Căci zice și Avva Isaia: «Să ne nevoim, fraților, să rupem de pe noi vălul întunericului, care este uitarea, și să vedem lumina pocăinței. Să ne facem ca Marta și Maria, care sunt greaua pătimire și plânsul și care plâng înaintea Mântuitorului ca să ridice pe Lazăr, sau mintea cea legată cu multele legături ale voilor sale»".

31. „Părinții spun că Egiptul este voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească și face mintea noastră iubitoare de plăceri." „Egiptul gândit cu mintea este întunecimea patimilor, la care nimeni nu se coboară, dacă nu ajunge la foamete."

32. Scolia în ed. 1970: „Patimi sufletești numește: slava deșartă, mândria, întristarea, trândăvia (acedia - plictiseala), pizma, ținerea de minte a răului, viclenia și cele ce se nasc din ele. Iar trupești, lăcomia pântecelui, curvia, iubirea de arginți și cele asemenea. Deci zice că cei tulburați de patimile sufletești au nevoie de un om ca stăpânitor și povățuitor, care să îngăduie puțin trupului din ceea ce cere, ca să nu se înalțe și mai mult, pentru că se înfrânează cu sârguință. Aceștia se aseamănă cu cei ce au ieșit din Egipt și sunt povățuiți de Moise, care e om. Căci și egiptenii sunt mustrați pentru mândrie și nu pentru curvie. Iar cei tulburați de patimile trupești au nevoie de un povățuitor, care, deși om smerit, s-a ridicat la viața îngerească și netrupească prin

14) Cei ce au ieşit din Egipt au avut ca povăţuitor pe Moise, iar cei ce au fugit din Sodoma, un înger. Şi cei dintâi se aseamănă celor tămăduiţi de patimile sufleteşti prin îngrijirea doctorilor. Aceştia sunt cei ce au ieşit din Egipt. Cei de al doilea doresc să se dezbrace de necurăţia nenorocitului de trup. De aceea au nevoie de un înger, sau, ca să zic aşa, de cineva deopotrivă cu îngerul, care să-i cureţe. Căci, pentru curăţirea trupului de răni, avem nevoie de un foarte iscusit doctor[33].

15) Cei ce au pornit să se suie la cer cu trupul au nevoie cu adevărat de silire şi de dureri neîncetate[34]. Mai ales la începutul lepădării lor, până ce trec de la năravul lor iubitor de plăceri şi de la inima neîndurerată[35], la iubirea de Dumnezeu şi la curăţie prin plânsul învederat.

înfrânare şi nepătimire, ca prin post să facă moarte zburdările cărnii. Iar aceştia se aseamănă celor ce au ieşit din Sodoma".

33. „Trebuie ştiut că cel ce s-a lepădat (de lume), dacă se află în obşte, acolo să stăruie; dacă nu se află în obşte, să stea cât e aşa sub povăţuitor, spre obişnuirea şi învăţarea cu deosebirea gândurilor şi a duhurilor. Aceasta se dă de înţeles prin povăţuirea lui Israel şi a lui Lot de către Moise şi Înger. Căci, cum spune şi alt Părinte (Sfântul Grigorie Teologul), dacă în alte meşteşuguri e greu să se înfăptuiască ceva fără învăţător, cu cât mai mult nu avem nevoie de un învăţător spre obişnuirea şi învăţarea deosebirii gândurilor şi duhurilor, care e meşteşugul meşteşugurilor şi ştiinţa ştiinţelor?"

34. De multe ori vorbeşte de silă, ca de pildă când spune: călugărul este cel ce-şi supune firea unei siliri neîncetate. Căci trebuie spus că obişnuinţa întărindu-se ca deprindere şi prefăcându-se, aşa-zicând, în fire, e nevoie de silă ca să schimbăm şi să prefacem năravul îndelungat. De aceea a spus şi Domnul: „Împărăţia cerurilor este a celor ce se silesc" (*Matei* 11, 12).

35. „Inima neîndurerată" e inima care nu suferă pentru păcate. Venirea sufletului la Dumnezeu nu se înfăptuieşte prin reflecţii teoretice, ci prin suferinţa pentru păcatele săvârşite.

16) Osteneală cu adevărat, osteneală şi amărăciune multă şi anevoie de răbdat ni se cere mai ales nouă, celor fără de grijă, până ce ne vom face mintea, acest câine iubitor de măcelării şi lacom de mâncare, iubitoare de curăţie şi de supraveghere prin simplitate, blândeţe adâncă şi sârguinţă[36]. Dar să îndrăznim noi, cei împătimiţi şi neputincioşi, şi să aducem lui Hristos cu credinţă neîndoielnică slăbiciunea şi neputinţa noastră sufletească, mărturisindu-le. Şi negreşit vom primi ajutorul Lui mai presus de vrednicia noastră, dacă ne vom pogorî neîncetat în adâncul smeritei cugetări[37].

17) Să cunoască toţi cei ce au venit la lupta cea bună, aspră, strâmtă şi uşoară, că au venit să sară în foc, dacă primesc să locuiască în ei focul cel nematerial[38]. Să se cerceteze fiecare pe sine şi numai după

---

36. Mintea desface totul în bucăţi asemenea unui câine care, în căutarea cărnii, ciopârţeşte în bucăţi tot ce e unitar şi vrea să înghită cât mai multe. Ea trebuie să fie făcută simplă şi curată şi blândă, înţelegând lucrurile în unitatea lor, respectându-le, nelăcomindu-se să le sfâşie, să le descoase. Căci în acest caz nu mai înţelege întregul şi esenţialul şi viaţa.

37. Neputinţa noastră mărturisită lui Hristos e un dar adus Lui. Sau abia prin aceasta ne dăruim pe noi înşine Lui, neţinând nimic pentru noi, ca pe ceva în stare să ne mulţumească. Şi numai dăruiţi întregi lui Hristos, ne deschidem pentru ajutorul sau darul Lui, nesfârşit mai bogat decât tot ce putem avea noi prin noi înşine. Altfel, socotim că nu avem nevoie de El. Chiar mâna sau fapta noastră, care le aduce pe acestea lui Hristos, va fi întărită de dreapta sau de fapta puternică a lui Hristos. Dacă vom fi neîncetat în această stare de smerită cugetare, egală cu aducerea noastră lui Hristos, neîncetat va coborî peste noi darul lui Hristos. Dăruirea noastră şi primirea ajutorului de Sus se îmbină astfel într-un singur act dialogic necontenit.

38. „A spus că lupta e aspră pentru paza simţurilor, îngustă, pentru strâmtorarea trupului şi pentru lepădarea cu amărăciune

aceea să mănânce din pâinea aceasta amestecată cu ierburi amare şi să bea din paharul acesta amestecat cu lacrimi, ca să nu-i fie lupta spre osândă (*I Corinteni* 11, 29)[39].

18) Dacă nu tot cel ce se botează se mântuieşte, voi trece sub tăcere ceea ce urmează[40]. Cei ce vin (la călugărie) vor trebui să renunţe la toate, să dispreţuiască toate, să râdă de toate, ca să pună o temelie bună.

19) Temelia cea bună are trei straturi şi trei stâlpi: nerăutatea, postul şi neprihănirea. Toţi cei prunci în Hristos să înceapă de la ele, luând ca pildă pruncii cu trupul. Nicio răutate, nicio viclenie nu-şi află vreodată loc în aceştia. Nu se află la ei săturare nesăturată, stomac nesătul, trup înfierbântat sau sălbăticit. Căci numai după ce cresc prin sporirea hranei, le vine pofta şi fierbinţeala.

20) Cu adevărat urât lucru şi primejdios este a se moleşi un luptător de la începutul luptei, dând tuturor dovadă despre înjunghierea lui.

21) Din tăria începutului vom avea negreşit folos şi în vremea moleşirii de după aceea. Căci sufletul

---

a îndelungatelor năravuri. Dar e şi uşoară, pentru încrederea în Dumnezeu şi pentru înaintarea ce urmează şi pentru nădejdea bunătăţilor viitoare." Cei ce întreţin această luptă sar în focul iubirii de Dumnezeu, dacă se învoiesc să locuiască în ei acest foc. Numai prin acest fel de foc pot stărui în lupta lor şi pot birui.

39. Se face o legătură între nevoinţă, azima mâncată şi paharul băut de evrei la ieşirea din Egipt (din lumea păcatelor) şi pâinea şi vinul Sfintei Împărtăşanii. Prin toate se ia puterea purtării crucii, prin care se ajunge la viaţa fără de păcate.

40. „Dacă nu tot cel ce se botează se mântuieşte, ci cel ce face lucrurile lui Dumnezeu, e vădit că nici tot cel ce se tunde (ca monah), ci cel ce păzeşte cele cuvenite călugărilor."

îmbărbătat şi apoi moleşit e îmboldit de amintirea sârguinţei de la început ca de un ac. De aceea unii au prins adeseori aripi şi din aceasta.

22) Când sufletul, predându-se pe sine (trândăviei aceleia), va pierde căldura fericită şi vrednică de iubit[41], să caute cu sârguinţă să afle din ce pricină s-a lipsit de ea şi să pornească iarăşi războiul şi sârguinţa împotriva ei. Căci nu poate să se întoarcă (la căldura aceea) decât pe poarta pe care a ieşit[42].

23) Cel ce şi-a făcut lepădarea (de viaţa din lume) din frică se aseamănă tămâii ce arde, care răspândeşte la început buna mireasmă, dar pe urmă sfârşeşte în fum. Iar cel ce a făcut aceasta pentru nădejdea răsplăţii e ca o piatră de moară ce se mişcă pururea la fel. Dar cel ce a ales retragerea din dragoste de Dumnezeu a dobândit foc îndată de la început, care, aruncat în materie, aprinde o văpaie din ce în ce mai mare[43].

---

41. Sufletul s-a moleşit când s-a predat duşmanilor (duhurilor rele şi ispitelor ce-l asaltează) şi când a pierdut căldura iubirii de Dumnezeu.

42. A ieşit printr-un păcat, trebuie să biruiască acelaşi păcat, ca să poată să se întoarcă.

43. Focul dumnezeiesc aruncat în materia firii umane o încălzeşte de entuziasmul dragostei de Dumnezeu; la fel, când e aruncat asupra păcatelor, le topeşte. Scolia ed. 1970: „Frica se înţelege în chip îndoit: una e începătoare şi alta, mai desăvârşită. Acum vorbeşte de cea începătoare. Căci atunci când cineva care se învârteşte în păcate, venind la simţire, se leapădă (de ele), temându-se să nu fie luat iar în stăpânire de patimi, arată multă nevoinţă. Dar încetând să greşească şi scăpând puţin de obişnuinţa păcatelor, va vieţui mai fără grijă. Iar cel ce face aceasta pentru răsplată se îngrijeşte la fel, după putere, de lucrare, socotind că dacă s-ar lenevi puţin, i s-ar micşora plata. Dar cel ce se leapădă de păcate din iubire de Dumnezeu, dacă va afla un povăţuitor sârguitor, aprinzându-se cu înfocare de

24) Sunt unii care clădesc cărămizile peste pietre. Şi sunt alţii care înalţă stâlpii pe pământ. Şi iarăşi sunt alţii care, umblând puţin pe jos şi încălzindu-li-se muşchii şi încheieturile, umblă şi mai iute. Cel ce înţelege să înţeleagă acest cuvânt cu tâlc[44].

25) Fiind chemaţi de Dumnezeu şi Împăratul, să alergăm cu râvnă, ca nu cumva, având viaţă scurtă, să ne aflăm în ziua morţii fără rod şi să murim de foame[45]. Să ne facem plăcuţi Domnului, ca ostaşii împăratului. Căci, după intrarea în oaste, ni se cere să ne facem slujba cu cea mai mare luare-aminte.

26) Să ne temem de Domnul ca de fiare. Căci am văzut oameni care, ducându-se să fure, nu se temeau de Dumnezeu, dar auzind lătrat de câini în acel loc,

---

dragoste, nu va slăbi din râvna sa până nu va ajunge, după sfântul care vorbeşte, în faţa lui Dumnezeu (*Psalm* 41, 2)".

44. „Socotesc că vorbeşte de cei ce s-au lepădat (de lume). Cei ce clădesc peste pietre cărămizi sunt cei ce la început au înălţat clădirea virtuţilor fără supunere; şi pentru că sunt necercaţi în nevoinţele smerite ale supunerii, au fost biruiţi şi clădirea li s-a micşorat şi s-a slăbit. Iar cei ce au înălţat stâlpi sunt cei ce de la început intră în viaţa singuratică; de aceea, fiind fără temelie, sunt biruiţi. Iar cei ce merg pe jos sunt cei ce, înaintând pe încetul pe drumul lipsit de mândrie al supunerii, se fac de nebiruit, ca unii ce au experienţa războaielor."

45. Dacă la moarte suntem fără rod, n-avem din ce ne hrăni în viaţa viitoare. Atunci vom „muri" sufleteşte de tot, din lipsă de hrană. Căci acolo ne vom hrăni din rodul pe care l-am rodit în viaţa aceasta din harul lui Dumnezeu şi din sârguinţa noastră, desigur un har pe care ni-l va însuti Domnul. Am ajutat pe alţii, vom fi ajutaţi. Am văzut pe Dumnezeu prin inima noastră curăţită, Îl vom vedea nesfârşit mai mult atunci şi ne vom hrăni de vederea Lui. Altfel vom muri de foame; dar vom fi conştienţi de „moartea" aceasta. Vom suferi de un cumplit gol conştient în sufletul nostru şi în jurul nostru.

s-au înapoiat îndată; şi ceea ce n-a făcut frica de Dumnezeu a făcut frica de fiare.

27) Să iubim pe Domnul cum îi cinstim pe prietenii noştri. Căci am văzut adeseori pe unii supărând pe Dumnezeu şi neavând nicio grijă de aceasta, dar mărind pe cei iubiţi de ei pentru vreun lucru neînsemnat şi folosind orice mijloc, născocind orice gând, răbdând orice necaz, făcându-le orice declaraţie (de cinstire) ei înşişi, sau prin prieteni, sau trimiţându-le orice fel de daruri, ca să-i întoarcă.

28) Să lucrăm virtuţile chiar de la începutul lepădării cu osteneală şi cu durere. Iar înaintând, să ne simţim în ele fără întristare, chiar dacă suntem întristaţi puţin[46]. Dar când cugetul nostru muritor va fi copleşit şi stăpânit de râvna din noi, le vom lucra pe acestea cu toată bucuria, sârguinţa, dorinţa şi văpaia dumnezeiască.

29) Pe cât de vrednici de laudă sunt cei ce lucrează virtuţile şi împlinesc poruncile îndată de la început cu bucurie şi râvnă, pe atât de vrednici de plâns sunt cei ce, deşi se nevoiesc de multă vreme, încă le lucrează pe acestea cu osteneală, chiar dacă le lucrează[47].

30) Să nu disprețuim şi să nu osândim nici lepădările (de viaţa lumească) făcute din împrejurări nevoite. Căci am văzut pe unii fugind, întâlnindu-se fără voie cu împăratul ce le venea în cale şi, ajungând

---

46. Fără întristare, pentru că am înaintat în ele, dar puţin întristaţi, pentru că încă mai avem mult să înaintăm, pentru că nu suntem cu totul eliberaţi de ispitele spre păcat.

47. Cei ce, deşi se nevoiesc de multă vreme, n-au ajuns să lucreze virtuţile cu uşurinţă şi cu bucurie, ci le lucrează încă cu silă şi cu greutate, înseamnă că nu au încă dragoste de Dumnezeu, că n-au pus încă suflet în lucrarea lor.

în garda lui, au intrat împreună cu el în palat şi stând la masă cu el[48].

31) Am văzut sămânţa căzând fără voie în pământ şi aducând rod mult şi bine crescut. Dar am văzut şi lucruri dimpotrivă.

32) Am văzut pe oarecine intrând în spital pentru vreo altă pricină şi ţinut de doctor şi lecuit cu multă bunăvoinţă şi, prin aceasta, scăpat de ceaţa ce-i acoperea lumina ochilor. Astfel i s-au făcut cele fără de voie temei şi mai de folos decât cele de bunăvoie.

33) Nimeni să nu se socotească pe sine nevrednic de făgăduinţa călugărească, dând ca motiv greutatea şi mulţimea păcatelor. Şi să nu creadă că se smereşte dacă, nevrând să rămână lipsit de dulcea împătimire, îşi dă ca pricini pentru stăruirea în păcate înseşi păcatele sale. Căci unde e mult puroi, e nevoie şi de multă doctorie ca să se lepede întinăciunea[49]. Căci nu vin în spital cei sănătoşi[50].

---

48. „«Lepădări din împrejurări fără voie» numeşte pe cele făcute din cauza unor întâmplări sau nenorociri venite asupra unora. Iar prin cei ce fug înţelege pe cei urmăriţi în ţinutul lor pentru vreo greşeală, pe aşa-numiţii fugari. Se întâmplă că în vreme ce unul din aceştia petrece în vreun loc, trecând împăratul pe acolo, acesta e anunţat împăratului că ar fi uneltit împotriva lui şi împăratul porunceşte să fie adus cu sila înaintea lui. Dar acesta, cercetând şi aflând că omul n-a făcut nimic rău împotriva lui, îl scoate din starea de fugar şi e cinstit cu tot felul de bunătăţi. Ba e chemat chiar la masă cu el. Această pildă se potriveşte lui Pavel şi altora mulţi, care s-au întâlnit cu Hristos fără voie, dar apoi au intrat şi au împărăţit împreună cu El."

49. „Unde e povară grea, acolo e şi nevoie de un ajutor; şi unde e noroi în suflet, e nevoie şi de lacrimi", pentru a-l curăţi.

50. „Sănătatea sufletului este buna mireasmă a voii dumnezeieşti (împlinite). Şi, dimpotrivă, căderea din voia cea bună (a lui Dumnezeu) este boala sufletului, care sfârşeşte în moarte."

34) Dacă, atunci când împăratul pământesc ne cheamă şi voieşte să ne facem ostaşi slujind în faţa lui, nu zăbovim, nici nu căutăm pricini pentru neascultare, ci, lăsând toate, ne ducem degrabă la el, să luăm aminte la noi înşine, ca nu cumva - chemându-ne Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor şi Dumnezeul dumnezeilor la această slujire cerească - să o respingem din lene şi nepăsare şi să ne aflăm la Marea Judecată fără apărare.

35) E cu putinţă să umble cineva şi când e legat cu lucrurile vieţii şi cu grijile de fier; dar greu. Căci şi cei legaţi cu fiare la picioare umblă adeseori, dar se poticnesc des şi-şi pricinuiesc răni.

36) Cel necăsătorit, în lume, fiind legat numai de lucruri, se aseamănă cu cel legat cu fiare la mâini. De aceea, când voieşte să alerge la viaţa călugărească, nu se împiedică. Dar cel căsătorit se aseamănă cu cel legat şi de mâini şi de picioare.

37) Am auzit pe unii care petrec în lume cu nepăsare, zicând către mine: „Cum putem noi, cei ce vieţuim împreună cu soţiile (sau cu soţii) noastre (noştri), să petrecem viaţa călugărească?" Acestora le-am răspuns: „Toate lucrurile bune pe care le puteţi face, faceţi-le: nu defăimaţi pe nimeni, nu furaţi de la nimeni, nu minţiţi faţă de nimeni, nu vă înălţaţi faţă de nimeni, nu urâţi pe nimeni, nu vă despărţiţi de adunările de la slujbele din biserică, pătimiţi împreună cu cei lipsiţi, nu pricinuiţi nimănui sminteală; de ceea ce e al altuia să nu vă apropiaţi; îndestulaţi-vă cu ceea

---

Sufletul e sănătos numai vieţuind în conformitate cu voia lui Dumnezeu, în legătură cu El. Boala răspândeşte miros urât, mirosul descompunerii trupeşti pricinuite de pierderea sufletului, de dezordinea ce nu propăşeşte în raţionalitatea lui armonioasă.

ce vă pregătesc femeile voastre. De veţi face aşa, nu veţi fi departe de Împărăţia cerurilor".

38) Să purtăm cu bucurie şi cu frică lupta cea bună, netemându-ne de vrăjmaşii noştri. Căci deşi nu se văd, ei privesc la faţa sufletului nostru[51]. Şi dacă o văd pe aceasta schimbându-se de frică, se înarmează mai amarnic împotriva noastră, înţelegând, viclenii, că ne-am înfricoşat. Deci să ne înarmăm cu curaj împotriva lor, căci nimeni nu se războieşte cu cel ce se luptă cu hotărâre.

39) Domnul a uşurat cu iconomie războaiele împotriva celor de curând sădiţi (în viaţa călugărească, *n. trad.*), ca să nu se întoarcă îndată de la început în lume. De aceea bucuraţi-vă totdeauna în Domnul toţi cei ce slujiţi Lui, cunoscând că acesta e cel dintâi semn în voi al dragostei Stăpânului faţă de voi; şi că El însuşi ne-a chemat pe noi.

40) Dar Dumnezeu Se face adesea cunoscut, lucrând şi aceasta: văzând, adică, sufletele, bărbăteşti, le îngăduie să intre în războaie îndată de la început, voind să le încununeze pe acestea degrabă.

41) Domnul a ascuns celor din lume greutatea, mai bine zis uşurinţa luptei din stadion. Căci dacă ar fi cunoscut-o ei pe aceasta, nu s-ar fi lepădat de lume, nici de trup[52].

---

51. „Faţa sufletului a numit puterile sufletului. Căci din semnele stărilor noastre sufleteşti şi a celor imitate de noi, văd vrăjmaşii noştri draci dispoziţia noastră lăuntrică. Căci nu cunosc de la ei cugetarea noastră, ci seamănă numai meşteşugirile lor şi aşteaptă să vadă cu ce dispoziţie vom primi uneltirile. Şi, nevăzând ei, îi facem să vadă prin uşurătatea noastră." Adică le dăm noi semnele prin care pot vedea ce e în sufletul nostru, aşa cum le dăm şi altor oameni.

52. Scolia ed. 1970: „Ceea ce li se pare multora greutatea luptei, mie, zice, nu mi se pare greutate, ceea ce înseamnă că numai la aparenţă e greutate, dar în adevăr e uşurinţă. Totuşi Dumnezeu a

42) Dă lui Hristos cu râvnă ostenelile tinereților tale și te vei bucura la bătrânețe de bogăția nepătimirii. Cele adunate în tinerețe hrănesc și mântuie la bătrânețe pe cei obosiți. Să ne ostenim, tinerilor, cu înfocare; să alergăm cu trezvie. Căci nu știm când vine moartea[53].

43) Avem vrăjmași cu adevărat răi, cumpliți, vicleni, meșteri în uneltiri, puternici, neadormiți, nemateriali, care țin focul în mâini și doresc să aprindă biserica (locașul) lui Dumnezeu prin flacăra din ei[54].

44) Nimeni, cât e tânăr, să nu primească pe vrăjmașii lui draci, care-i zic: să nu-ți sfărâmi trupul, ca să nu cazi în boală și neputință[55]. Căci de-abia se

---

ascuns greutatea aceasta celor din lume, pentru că dacă ar fi privit la greutatea ei, nu s-ar fi lepădat niciunul (de lume). Pentru că, după Apostol, «omul trupesc nu primește cele ale Duhului, căci nebunie sunt lui» (*1 Corinteni* 2, 15). Iar a voi cele ale lui Dumnezeu e propriu celui duhovnicesc. Cei ce petrec potrivit lumii cum ar putea să lepede însușirile proprii ale rușinii, dacă nu i-a chemat Dumnezeu prin meșteșugul Lui? Căci «trup și sânge nu pot moșteni Împărăția lui Dumnezeu» (*1 Corinteni* 15, 50)". Scolia din *PG*: „Mulți, văzând greutatea stadionului, zic: Dacă Hristos numește jugul blând și ușor, de ce sunt supuși unei sile cei ce-l iau? Căci ei nu știu că celor ce privesc și caută spre nădejdea odihnei și a mângâierii li s-a spus că acestea sunt ușoare și blânde; dar celor ce se târăsc pe jos le sunt aspre și greu de străbătut. Căci cel ce se dezlipește cu anevoie de cele de jos trebuie să se silească pentru urcuș. Așa și tânărul (din Evanghelie), declarând că le-a făcut pe toate, a greșit față de lucrul cel mai desăvârșit. Dar cel ce s-a scuturat de toate zboară ușor prin văzduhul acesta".

53. „Binele bărbatului e când ia jugul din tinerețea lui."

54. „Dracii cei vicleni ne atrag spre lucrarea arderilor și patimilor, adică a iuțimii și poftei, prin lucrările lor, ca prin niște mâini."

55. „Citindu-le acestea în chip simplu și fără dreaptă socoteală, și predându-se pe ei unei siliri prea mari, s-au arătat potrivnici acestui sfat. Căci nu tuturor le dă părintele acest sfat,

mai află cineva, mai ales în generația de față, care să vrea să-şi omoare trupul, chiar de s-ar lipsi de multele şi îndulcitoarele mâncăruri. Dar scopul acestui drac este să facă însăşi intrarea noastră în stadion (în luptă) moleşită şi plină de nepăsare, deci şi sfârşitul, potrivit începutului.

45) Cei ce s-au hotărât să slujească cu sinceritate lui Hristos vor căuta şi vor face înainte de toate aceasta: să-şi aleagă, prin părinți duhovniceşti şi prin conştiința lor, locurile, chipurile (de virtute) şi îndeletnicirile potrivite cu ei înşişi[56]. Căci nu se potrivesc tuturor mânăstirile de obşte, din pricina lăcomiei; nici sihăstria, din pricina iuțimii lor. Fiecare se va gândi pentru care e potrivit.

46) În aceste trei chipuri de viață stă toată viețuirea călugărească: fie în nevoință retrasă şi singuratică, fie în liniştire cu unul sau cu doi, fie în şederea cu răbdare în obşte. Solomon zice: „Să nu te abați la dreapta sau la stânga, ci umblă pe calea împărătească" (*Pildele lui Solomon* 4, 27-28), căci chipul de la mijloc e multora

---

ci celor tari şi care au un trup sănătos şi au primit un har spre aceasta. Ceilalți trebuie să-l robească după putere, ca să nu fie grija ce i-o poartă spre trezirea poftelor."

56. În *PG* se dă, după *Codex Augustanus*, scolia: „Cei lipsiți de povățuire cad ca frunzele, şi cei ce se ostenesc fără sfătuire, în general, se sărăcesc. Iar cei ce aleargă cu nădejde vor fi îndoit de bogați". Altă scolie: „Nu refuza să înveți, chiar de ai fi foarte înțelept. Căci iconomia lui Dumnezeu ne e mai de folos decât înțelepciunea noastră". Alta: „Nu socoti că e bun ceea ce ți se pare că faci bine, ci ceea ce e recunoscut ca atare de bărbați evlavioşi". Însăşi voința de a lucra după propria judecată, fără a cere sfatul altora, ascunzând în ea mândrie, e păscută de păcat. Cererea de sfat e un prilej de smerenie şi de întărire a comuniunii, care, când e curată sau adevărată, e adevăratul bine.

cel mai potrivit din cele spuse. Căci zice: „Vai, celui singur" (*Ecclesiastul* 4, 10). Că de va cădea în trândăvie, sau în somn, sau în nepăsare, sau în deznădejde, nu este cine să-l scoale dintre oameni. Iar „unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu în mijlocul lor", a spus Domnul (*Matei* 18, 20)[57].

47) Care e deci călugărul credincios și înțelept? Cel care și-a păzit căldura lui nestinsă și n-a încetat să adauge până la ieșirea (moartea) lui, în fiecare zi, foc la foc și căldură la căldură și sârguință la sârguință.

Iată prima treaptă: cel ce ai păşit pe ea, să nu te întorci la cele dinapoi!

---

57. „Este uşor să pierzi cele bune, dar să le dobândeşti nu e uşor. Căci păcatul are două ajutoare, prin care războieşte cumplit virtutea, născându-se dintr-o parte sau din alta: prin trecerea măsurii şi prin lipsă. Iar virtutea, răsărind numai la mijloc, se sileşte să se împotrivească fiecăreia dintre cele două, care o războiesc." Altă scolie: „Şi iarăşi: De se vor învoi doi (*Matei* 18, 19), adică cel ce păcătuieşte şi cel ce-l sfătuieşte pe el să se despartă de faptele rele, şi va asculta cel mustrat pe cel ce-l mustră pentru tot păcatul, li se va da lor de la Dumnezeu ceea ce vor cere, adică iertare celui ce a păcătuit". Şi iarăşi: „De se vor învoi doi în faptele bune, orice vor cere spre folos li se va da lor de la Dumnezeu. Căci va face voia celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei de multe necazuri". „«Că unde sunt doi sau trei adunați în numele lui Dumnezeu», adică uniți într-o hotărâre bună, conformă cu voia lui Dumnezeu, e şi El în mijlocul lor, cu ajutorul Lui. În puterea lor înmulțită de elanul comuniunii şi al voinței de bine se revarsă şi puterea lui Dumnezeu." În ed. 1970: „Fiindcă mai sus a spus că nu tuturor li se potriveşte viața de obşte, din pricina lăcomiei, şi nu tuturor sihăstria, din pricina iuțimii, după ce a arătat cele două extreme, arată mijlocia lăudată şi de dumnezeiasca Scriptură şi de el însuşi. Căci arată pe Domnul zicând: «Unde sunt doi sau trei, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor» (*Matei* 18, 20)".

CUVÂNTUL AL II-LEA

Despre despătimire

1) Cel ce iubeşte cu adevărat pe Domnul, cel ce se străduieşte cu adevărat să ajungă la viaţa viitoare, cel ce are cu adevărat durere pentru greşalele lui, cel ce a dobândit cu adevărat aducerea aminte de osânda şi de judecata veşnică, cel ce a primit cu adevărat frica de moartea sa nu va mai iubi, nu se va mai îngriji nici de bani, nici de averi, nici de părinţi, nici de slava vieţii, nici de prieteni, nici de fraţi, peste tot, de nimic pământesc[58], ci lepădând şi urând toată legătura,

58. Scolia din *PG*: „Zice şi marele Vasile: cel ce are de gând să urmeze cu adevărat lui Dumnezeu trebuie să se dezlege de legăturile împătimirii de viaţă. Iar aceasta se dobândeşte prin retragerea desăvârşită şi prin uitarea vechilor năravuri. Căci de nu ne vom înstrăina de rudenia trupească, de părtăşia la aceeaşi viaţă, mutându-ne oarecum prin alipire la o altă viaţă, după cel ce a zis: «Căci vieţuirea voastră este în ceruri» (*Filipeni* 3, 20), nu vom putea să ajungem la scopul de a plăcea lui Dumnezeu. Căci Domnul a spus în chip hotărât: «Tot cel care dintre voi nu se va lepăda de toate averile sale nu poate să-Mi fie ucenic» (*Luca* 14, 33)". În ed. 1970 se continuă: „Lămurind aceasta în altă parte, zice acelaşi: Scopul Domnului în aceste cuvinte e nu să dea cuiva putere să fie sau nu ucenic al Lui, ci se arată că sufletul aflat în cele ce-l împrăştie nu poate plăcea lui Dumnezeu. Ba se şi primejduieşte în acestea, făcându-se uşor de prins de cursele diavolului, şi se dovedeşte şi vrednic de batjocură şi de râs pentru nedesăvârşirea celor ce pare că se sârguiesc. Aceasta rugându-se proorocul să nu i se întâmple, zice: «Să nu se bucure vreodată duşmanii mei de mine. Şi au grăit cu fală împotriva mea, când s-au clătinat picioarele mele» (*Psalm* 37, 16)".

toată grija de acestea, ba încă înainte de acestea şi trupul său, urmează gol[59] şi fără griji şi fără pregetare lui Hristos, privind pururea spre cer şi aşteptând ajutorul de acolo, potrivit sfântului care a zis: „Lipitu-s-a sufletul meu de Tine" (*Psalm* 62, 8) şi altuia pururea pomenit, care a spus: „Eu m-am ostenit să-Ţi urmez Ţie, şi ziua şi odihna omului n-am poftit, Doamne" (*Ieremia* 17, 16).

2) E cea mai mare ruşine ca, după ce am părăsit toate cele mai înainte spuse, după chemarea cu care Domnul şi nu un om ne-a chemat pe noi, să ne îngrijim de altceva care nu ne poate face niciun bine în ceasul strâmtorării noastre, adică al morţii[60]. Căci aceasta este a se întoarce cineva spre cele dinapoi, cum a zis Domnul, şi a nu se afla îndreptat întru Împărăţia cerurilor (*Luca* 9, 62).

3) Domnul, cunoscând uşurinţa alunecării noastre, a celor începători, şi cât de lesne petrecem cu cei din lume şi ne întoarcem la lume, ca să ne întâlnim cu ei, zice celui ce L-a rugat: „Îngăduieşte-mi să mă duc să îngrop pe tatăl meu", „Lasă pe morţi să-şi îngroape pe morţii lor" (*Luca* 9, 59-60).

---

59. „Primul lucru ce se cuvine creştinului care vrea să se golească e să se golească de patimile răutăţii, cele multe şi felurite, prin care se murdăreşte sufletul. În al doilea rând, trebuie să se golească de împătimirea de avere".

60. Nu pot ajuta sufletului nostru, în ceasul morţii, să intre în viaţă lucrurile care sunt şi ele supuse stricăciunii. Numai dacă s-a legat de Dumnezeu cel nestricăcios în cursul vieţii pământeşti, Acesta îl poate ajuta să înainteze mai departe în viaţa Lui. Numai dacă s-a învăţat să iubească pe Dumnezeu, va continua să viеţuiască crescând în această iubire. Cel ce s-a afundat, în cursul vieţii pământeşti, în singurătatea egoistă se va afunda de tot în această singurătate întunecată şi chinuitoare prin moarte.

4) Dracii, după lepădarea noastră (de lume), ne îndeamnă să-i fericim pe mirenii milostivi şi îndurători şi să ne plângem pe noi ca pe unii ce ne-am lipsit de această virtute. Scopul vrăjmaşilor noştri este ca, printr-o prefăcută smerenie, să ne facă pe noi să ne întoarcem în lume, sau, rămânând călugări, să ne prăvălească în deznădejde.

5) Se pot privi cu nepăsare cei din lume din mândrie şi se pot defăima când nu sunt de faţă, pentru a scăpa de deznădejde şi pentru a dobândi nădejdea.

6) Să auzim pe Domnul, Care a zis către tânărul care a împlinit aproape toate poruncile: „Un lucru îţi lipseşte: vinde averile tale şi le dă săracilor" (*Matei* 19, 21) şi te fă pe tine însuţi sărac care primeşte milostenie[61].

7) Cei ce voim să alergăm cu râvnă şi repede să cugetăm cu luare-aminte cum i-a socotit Domnul pe toţi cei ce petrec şi vieţuiesc în lume ca morţi, zicând către oarecare: „Lasă pe morţii din lume să îngroape pe morţii cu trupul"[62].

---

61. „Domnul a poruncit (tânărului) să vândă averile sale şi să le dea săracilor, şi să-şi ia crucea sa şi să-I urmeze Lui. Prin aceasta ne-a arătat că a ne mântui înseamnă a ne tăia voia noastră. Iar auzind acela, s-a întristat foarte şi a plecat. Căci a aflat că nu este o osteneală, nicio virtute a da ale sale săracilor şi că aceasta o face omul prin purtarea crucii. Iar crucea e oprirea oricărui păcat şi naşte iubirea, şi fără iubire nu e cruce. Căci prin tăierea voii sale câştigă cineva neîmpătimirea şi de la neîmpătimire vine cu Dumnezeu la desăvârşita nepătimire." Renunţând la toate ale sale, călugărul împlineşte trei porunci: a) pune pe Dumnezeu mai presus de toate lucrurile stricăcioase şi nemântuitoare; b) face o faptă de mare iubire şi c) intră într-o stare de smerenie deplină, primind de bunăvoie să aibă nevoie de ajutorul altora.

62. Scolia în *PG*: „Vorbeşte de o moarte îndoită: sensibilă şi spirituală. Este mort cel ce a murit, pentru că e nemişcat şi nelucrător; şi este mort cel mort cu sufletul, pentru că nu urmează Vieţii (lui Dumnezeu, *n. trad.*). Căci precum moare lumii cel ce a

8) Nu l-a împiedicat pe tânărul acela bogăția să vină la Botez. Deci s-au făcut deşerți cei ce spun că Domnul i-a poruncit lui să vândă bogăția ca să se poată boteza. Să ne ajungă spre deplina încredințare a slavei făgăduinței noastre (călugăreşti) mărturia aceasta.

9) Cei ce au petrecut în lume, topindu-se pe ei în privegheri, în posturi, în osteneli şi în grele pătimiri, după ce se retrag dintre oameni în viața călugărească, sau la stadionul de probe, nu se mai îndeletnicesc cu nevoința lor mincinoasă şi prefăcută de mai înainte[63].

10) Am văzut foarte multe şi felurite plante ale virtuților, sădite de cei din lume, dar pentru că erau adăpate de umezeala noroioasă de sub pământ a slavei deşarte şi prăşite de dorința arătării şi gunoite de laudă, când au fost răsădite în pământ pustiu şi neumblat de cei din lume şi lipsit de apa slavei deşarte şi rău-mirositoare, îndată s-au uscat. Căci n-au putut rodi plantele umede în locurile nevoinței aspre şi lipsite de umezeală.

11) Cel ce a urât lumea a scăpat de întristare; iar cel ce e împătimit de ceva din cele văzute încă n-a scăpat de întristare. Căci cum nu se va întrista de lipsa a ceea ce iubeşte?[64]

---

ieşit din însuşirile lumii, aşa moare vieții cel ce nu împlineşte poruncile Vieții. Şi precum zicem că viețuitorul e mort pentru că s-a făcut nemişcat şi nelucrător, aşa este şi se zice mort spiritual pentru că nu urmează Vieții prin tăgăduirea voilor sale".

63. „E numită nevoință prefăcută şi mincinoasă cea practicată pentru lauda oamenilor. Dar cea practicată cu sfatul părinților (duhovniceşti, *n. trad.*) este adevărată, potrivit Celui ce zice: «De la Mine nu fac nimic» (*Ioan* 8, 28). Aceasta, pe lângă că e desăvârşită, ne păzeşte liberi de slava deşartă."

64. Lume numeşte aici nu persoanele şi lucrurile lăsate de Dumnezeu, ci poftirea lor ca unicele realități, sau mândria pentru posesiunea lor, şi cearta cu oamenii pentru ele. „Pofta

12) În toate avem nevoie de multă trezvie. Dar mai ales la aceasta să luăm aminte cu înțelepciune, înainte de celelalte: Am văzut pe mulți scăpând în lume barca trupului lor prin griji, ocupații, nedormiri din pricina grijilor vieții; iar venind aceştia în viața călugărească şi lepădând toată grija, s-au întinat în chip jalnic de mişcările trupului[65].

13) Să luăm aminte la noi înşine, ca nu cumva, spunând că umblăm pe calea strâmtă şi plină de necazuri, să ne rătăcim ținând pe cealaltă lată şi largă (*Matei* 7, 13-14)[66]. Calea strâmtă ți-o va pricinui întristarea pântecelui, starea de toată noaptea în picioare, apa cu măsură, puținătatea pâinii, băutura curățitoare a necinstirii, batjocurile, luările în râs, tăierea voilor

---

ochilor, slava deşartă şi trufia vieții nu sunt de la Tatăl", ci de la lumea luată în ea însăşi (*1 Ioan* 2, 16).

65. Scolia ed. 1970 (cea din *PG* e puțin schimbată): „Aceasta se întâmplă din negrijă, din neatenție, din mândrie, din voința de a trăi după rânduiala proprie, din a nu se lăsa povățuit de întâistătător". Deci nu orice grijă e rea, ci numai cea pentru agoniseli şi pofte lumeşti, nu şi cea de dobândire şi păzire a curăției, a virtuții, a rugăciunii. Şi nu se mântuieşte cineva prin simplul fapt că a intrat în călugărie, nici nu se pierde prin simplul fapt că nu e călugăr. Depinde cum se trăieşte una şi alta, pentru Dumnezeu, sau pentru trup şi pentru slavă deşartă.

66. „Căi a numit Scriptura virtuțile. Dar cea mai mare dintre toate virtuțile e iubirea. De aceea zice Apostolul: «Şi vă arăt eu vouă o cale mai presus de orice altă cale» (*1 Corinteni* 12, 31). Aceasta convinge să se disprețuiască toate cele stricăcioase (luate în ele însele) şi nu pune pe cele vremelnice mai presus de cele veşnice". Căci numai Persoana veşnică a lui Dumnezeu ne poate iubi veşnic şi ne poate susține veşnic în viață, satisfăcând setea noastră de iubire nesfârşită. Căci iubirea se cere după nesfârşire şi de iubire nu e capabilă decât persoana față de altă persoană. Prin aceasta arată că persoanele sunt pentru eternitate.

proprii, răbdarea certărilor, primirea în tăcere a disprețuirii, silnicia înjurăturilor, răbdarea neclintită a nedreptățirii, suportarea bârfirilor fără supărare, răbdarea fără mânie a neluării în seamă, primirea ocărilor cu smerenie. Fericiți sunt cei ce umblă pe calea amintită, că a lor este Împărăția cerurilor[67].

14) Nimeni nu va intra în cămara cerească de nuntă purtând cunună, dacă nu a săvârşit prima, a doua şi a treia lepădare, adică de toate lucrurile, de toți oamenii, până şi de părinți, tăierea voii proprii, şi lepădarea a treia, de slava deşartă, care urmează ascultării.

15) „Ieşiți din mijlocul lor şi vă despărțiți şi nu vă atingeți de necurăția lumii, zice Domnul" (*Isaia* 52, 11)[68]. Căci cine dintre ei a făcut vreo minune vreodată? Cine a înviat morți? Cine a scos draci? Nimeni. Toate acestea sunt răsplătirile călugărilor, pe care lumea nu le poate cuprinde. Căci dacă ar putea, ar fi de prisos nevoința sau retragerea.

16) Când dracii înfierbântă, după lepădarea (de lume), inima noastră cu aducerea aminte de părinții

---

67. Calea lată şi largă e cea a iubirii de sine şi a căutării plăcerii proprii. Căci iubirea de sine nu e strâmtorată de luarea în considerare a altuia. Iar „necazurile şi primejdiile omoară dulcea împătimire, iar odihna o hrăneşte şi o creşte. De aceea, fericiți sunt cei ce umblă pe calea cea plină de necazuri". Ei se strâmtorează pe ei înşişi pentru alții şi în primul rând pentru Dumnezeu, din iubirea față de El şi de aceia, dobândind în schimb iubirea lor.

68. „Necurăția lumii este iubirea de plăcere, iubirea de cele materiale şi iubirea de slavă. Iar necurat se zice omul nu întrucât a fost creat, ci întrucât s-a abătut prin voirile sale potrivit cu ceea ce s-a spus: «Necurat este în fața Domnului tot cel mândru cu inima» (*Pildele lui Solomon* 16, 6)." Iubirea de plăcere şi iubirea de bunuri materiale este în fond iubirea de sine şi de cele stricăcioase. La fel, şi iubirea de slavă. Şi nimeni nu poate ajunge la viața fără sfârşit ajutat de sine însuşi şi de cele stricăcioase.

şi de fraţii noştri, să ne înarmăm cu rugăciunea împotriva lor şi să ne ardem cu aducerea aminte de focul veşnic, ca prin amintirea acestuia să stingem focul cel necuvenit al inimii[69]. Dacă cineva socoteşte că nu simte nicio împătimire faţă de vreun lucru, dar inima lui e întristată pentru lipsa lui, unul ca acesta se înşală cu desăvârşire.

17) Acei tineri care sunt împătimiţi de dragostea trupească şi de desfătări, dar voiesc să ia asupra lor vieţuirea călugărească, să se sârguiască a se nevoi cu toată trezvia şi luarea-aminte şi să se silească să se înfrâneze de la toată desfătarea şi de la toată răutatea[70],

---

69. „«Foc necuvenit (neoportun, *n. trad.*) al inimii» numeşte pe cel ce se aprinde în noi din dorul şi împătimirea de rudenii şi de cele ale lumii, care ne înfierbântă pe noi ca să stăruim şi mai mult în împătimirea de ei şi de ele. Căci cel ce se aprinde de dragostea de Dumnezeu, prin care toate cele de aici le socoteşte nevrednice de luat în seamă, şi se aprinde numai de dragostea lui Dumnezeu şi doreşte numai bunătăţile veşnice s-ar putea numi pe drept cuvânt foc cuvenit." Aducerea aminte de focul veşnic pe de o parte ne arde, sau arde împătimirea noastră de cele lumeşti, pe de alta, stinge acest foc sau ne încălzeşte pentru cele cereşti şi stinge căldura patimilor rele. Această aducere aminte nu ne lasă reci nici într-o privinţă, nici în alta; nu e o aducere aminte nepăsătoare de focul veşnic, nici o gândire rece la putinţa fericirii veşnice. Ne aprinde râvna de a scăpa de focul veşnic şi râvna de a dobândi fericirea veşnică. Nepătimirea creştinului nu e o indiferenţă, ci o ardere, o pasiune împotriva celor rele şi pentru cele bune.

70. Scolia în ed. 1970: „Să se înfrâneze de la desfătări, care susţin iubirea de sine, iubirea de cele materiale, lăcomia pântecelui şi patimile ce se nasc din acestea; şi de la răutate, care susţine disprețuirea altora, lenea şi mândria". *PG*: „De la desfătare, din pricina curviei şi a întunecării minţii; de la răutate, din pricina disprețuirii".

ca nu cumva „să le fie cele din urmă mai rele ca cele dintâi" (*Matei* 12, 45)[71].

18) Portul e pricină de mântuire, dar şi de primejdii. Aceasta o ştiu cei ce plutesc pe marea cea gândită cu mintea. Dar e o privelişte jalnică să vezi pe cei scăpaţi de valuri înecându-se în port.

Iată treapta a doua. Tu, cel ce alergi, nu urma pilda soţiei lui Lot, ci a lui Lot însuşi!

CUVÂNTUL AL III-LEA

Despre înstrăinare

1) Înstrăinarea este părăsirea fără întoarcere a tuturor celor din locul de obârşie, care lucrează în noi împotriva ţintei evlaviei noastre[72]. Înstrăinarea este purtare necutezătoare, înţelepciune necunoscută, pricepere nearătată, viaţă ascunsă, ţintă nevăzută, gând nedescoperit, dorire a puţinătăţii, poftire a strâmtorării, pricină a dorului de Dumnezeu, mulţimea dragostei, respingerea slavei deşarte, adânc de tăcere.

---

71. Scolia ed. 1970: „Celor ce veghează şi se sârguiesc să împlinească poruncile, portul sau mânăstirea de obşte le este pricină de mântuire, iar celor leneşi şi fără grijă, pricină de primejdie".

72. „Adică a rudeniilor, a bunurilor, a mâncărurilor, a voilor, a patimilor, a distracţiilor, a locurilor, a slavei şi a celorlalte care ne împiedică de la ţinta evlaviei." Altă scolie: „Străin e cel ce e cu gândul afară de toate cele ale vieţii". Alta: „Străin e acela căruia îi sunt străine cele ale lumii". Alta: „Dacă te înstrăinezi pentru Dumnezeu, nu căuta să te amesteci cu cele dintr-un loc, nici să amesteci raţiunea (cuvântul tău) ta cu ele. Căci, altfel, îţi este aproape mai de folos să fii cu rudeniile tale după trup".

2) Gândul acesta obişnuieşte şi el la început să supere mereu şi în chip prelungit pe cei îndrăgiţi de Domnul, ca un foc dumnezeiesc[73]. Căci depărtarea de ai lor îi mână pe cei îndrăgiţi de Domnul spre El, prin puţinătate şi necazuri. Dar pe cât de mare şi de vrednică de laudă e această înstrăinare, pe atât de multă dreaptă socoteală cere. Căci nu orice înstrăinare dusă la culme e bună[74].

3) Dacă niciun prooroc nu e cinstit în patria lui, cum zice Domnul (*Luca* 4, 24; *Matei* 13, 57), să luăm seama ca nu cumva să ni se facă înstrăinarea pricină de slavă deşartă. Căci înstrăinarea este despărţirea de toate pentru a ne face nedespărţit gândul la Dumnezeu[75]. Înstrăinatul este iubitorul sau lucrătorul plânsului neîncetat. Străin este cel ce a ieşit din legătura cu toate ale sale şi cu celelalte[76].

4) De te grăbeşti spre înstrăinare şi spre singurătate, nu căuta sufletele îndrăgite de lume. Pentru că furul vine pe neaşteptate. De aceea mulţi, încercând să mântuiască împreună cu ei pe unii

---

73. Deşi gândul înstrăinării e ca un foc dumnezeiesc care ne curăţeşte de legătura pătimaşă cu cele ce ne-au fost mai apropiate, el nu impune în noi înstrăinarea cu uşurinţă şi dintr-o dată. De aceea, voinţa de înstrăinare ne produce la început şi supărări.

74. „Când cel ce se înstrăinează începe să descopere că e de neam bun şi să îndrăznească a cere cinstire şi să se mândrească, această înstrăinare nu e bună."

75. „Prin despărţirea de toate, omul alungă patimile sălăşluite în el şi prin aceasta se face nedespărţit de Dumnezeu. Dar dacă patimile rămân, înstrăinarea nu e de mare folos."

76. „Prin *ale sale* înţelege voile sale şi cele ce privesc trupul său. Prin celelalte, pe cele din afară, adică bani şi averi, de care înstrăinându-se şi scăpând cineva, umblă pe drumul binecuvântat şi chibzuit care duce spre mântuire."

nepăsători şi greoi, s-au pierdut împreună cu aceştia, focul sufletului lor stingându-se cu vremea[77]. Dacă ai primit flacăra, aleargă[78]. Căci nu ştii când se va stinge şi te va lăsa în întuneric.

5) Nu ni se cere tuturor să mântuim pe alţii. Căci zice dumnezeiescul Apostol: „Deci fiecare va da, fraţilor, socoteală lui Dumnezeu pentru sine" (*Romani* 14, 12). Şi iarăşi: „Învăţând pe altul, nu te înveţi pe tine?" Dar, negreşit, ni se cere tuturor să ne mântuim pe noi înşine.

6) Înstrăinându-te, păzeşte-te de dracul nestatorniciei şi iubirii de plăceri. Căci înstrăinarea îi dă prilej de lucru.

7) Bună este despătimirea. Dar maica ei este înstrăinarea[79].

8) Cel ce s-a înstrăinat pentru Domnul să nu mai aibă legături, ca să nu se arate rătăcit din pricina patimilor. Cel ce te înstrăinezi de lume, să nu mai pipăi lumea. Căci patimilor le place să se întoarcă la ea.

---

77. Scolia din ed. 1970: „Mustră amânările care adorm mereu mişcările spre cele bune".

78. Aluzie la flacăra olimpică. Aici însă e vorba de flacăra dragostei de Dumnezeu, primită de la un altul mai bătrân şi pe care trebuie s-o duci mai departe.

79. „Dacă am tăiat pentru scurtă vreme pricinile patimilor şi ne ocupăm cu vederile duhovniceşti, să petrecem pururea în acestea având aceasta ca lucrare. Căci dacă ne întoarcem iarăşi la patimile trupului, n-am câştigat nimic din acea petrecere sau rămâne o simplă cunoştinţă amestecată cu închipuirea de sine, al cărei sfârşit este închipuirea că ştim, şi întunecarea şi abaterea desăvârşită a minţii spre cele stricăcioase. Cunoştinţa din vederile duhovniceşti devine, pentru cei ce nu stăruie mereu pe treapta acestor vederi, simplă cunoştinţă teoretică sau închipuire a cunoaşterii, fără puterea de a-i reţine de la viaţa în păcate."

9) Eva a fost alungată odinioară fără voie din rai şi monahul pleacă de bunăvoie din lume. Căci aceea ar fi poftit din nou să mănânce din pomul neascultării, iar el ar fi suferit în chip greşit din partea rudelor după trup.

10) Fugi ca de bici de locurile căderilor. Căci, nefiind fructul de faţă, nu-l poftim des.

11) Să nu-ţi rămână ascuns nici chipul şi vicleşugul acesta al furilor: ei ne sfătuiesc să nu ne despărţim de cele din lume, spunându-ne că vom agonisi mare plată dacă, văzând femeie, ne înfrânăm pe noi înşine. Nu trebuie să ascultăm de aceştia, ci mai degrabă să facem dimpotrivă.

12) Când ne despărţim de cele ale noastre pentru o vreme mai scurtă sau mai lungă şi ne câştigăm puţină evlavie, sau străpungere (umilinţă), sau înfrânare, gândurile deşertăciunii[80], ivindu-se, ne îndeamnă iarăşi să plecăm în lume, spre zidirea multora, chipurile, spre pildă şi folos celor ce au cunoscut faptele noastre păcătoase[81]. Iar dacă suntem şi priceputi în

---

80. Dăm această scolie nu după ordinea propoziţiilor din *PG*, ci după cea din ed. 1970, care, ca de obicei, e mai bună: „Numeşte *gânduri ale deşertăciunii* pe cele ale închipuirii de sine, care fac, pe cei ce le au, iubitori de arătare şi de slavă. Căci a-ţi închipui că eşti ceva nu te lasă să şi fii cu adevărat. De aceea deşertăciunea este şi se numeşte neexistenţă". Închipuirea că eşti ceva se iveşte atunci când nu eşti ceea ce-ţi închipui, sau vrei să acoperi lipsa a ceea ce vrei să arăţi că eşti. Ea e împreunată totdeauna cu nesinceritatea şi cu lipsa de smerenie. Şi cu acestea nu se poate clădi nimic. Pentru că nu recunoşti solul tău real pe care trebuie să clădeşti, sau că numai Dumnezeu este solul tare pe care poţi să clădeşti trainic.

81. *Legăturile cu cele ale sale* au prefăcut pe soţia lui Lot în stâlp de sare. *Legăturile cu cele străine* au lipsit pe Esau de

cuvânt şi în cunoştinţa simplă[82], acestea ne îndeamnă să ne întoarcem în lume ca mântuitori de suflete şi ca învăţători, pentru ca ceea ce am adunat cum se cuvine în port să risipim în largul mării[83].

13) Să ne sârguim să urmăm nu pilda soţiei lui Lot, ci pe a lui Lot însuşi (*Facerea* 19). Căci sufletul, întorcându-se de unde a ieşit, se va strica asemenea sării şi va rămâne nemişcat (nelucrător)[84].

14) Fugi de Egipt fără să te întorci. Căci inimile ce s-au întors acolo n-au văzut Ierusalimul, sau pământul nepătimirii.

---

drepturile întâiului născut. *Lanţurile voilor proprii* au lăsat casele poporului în pustiu. *Lanţul avuţiilor* a omorât pe Izabela. Iar cel ce s-a izbăvit de acestea a aflat cu adevărat cortul iubitor de străini şi viaţa lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat. De toate cele pământeşti, care par să ne fie casă statornică de odihnă, trebuie să ne desprindem, ca să aflăm odihna veşnică în cortul lui Avraam, cel ce s-a înstrăinat de locul lui de baştină.

82. *Cunoştinţă simplă* e cunoştinţa neînsoţită de pilda vieţii şi deci fără putere să schimbe în bine pe cei ce o ascultă.

83. „Observă că nu s-a întâmplat o întoarcere spre lucruri, ci numai cugetarea a plutit spre raţiunile lucrurilor. De aceea s-a şi osândit. Căci nu în Egipt, ci în locurile din jurul Egiptului a coborât mintea poporului." Scolia din ed. 1970 adaugă: „Aşa şi tu, călugăre, să nu crezi că te-ai înstrăinat când, şezând în munte şi în mânăstire, îţi laşi cugetarea să rătăcească şi mintea să se împletească cu lucrurile nefolositoare ale vieţii şi cu plăcerile şi cu împătimirea de lume; ci odihneşte-te întru pomenirea lui Dumnezeu".

84. Sufletul nemişcat sau nelucrător e sufletul mort, împietrit ca şi soţia lui Lot, incapabil de viaţă, incapabil să se preschimbe spre mai bine, incapabil să înainteze spre trepte mai înalte. Sarea în care s-a prefăcut soţia lui Lot n-avea nici măcar puterea să dea gust bucatelor, devenind stâlp cu totul neroditor şi încremenit. Numai dacă merge înainte, ca Lot, sufletul se mişcă cu adevărat şi se desăvârşeşte.

15) E cu putinţă ca şi la început, dacă am părăsit starea de pruncie, adică cele ale noastre, şi ne-am curăţit cu desăvârşire, să ne întoarcem spre ele cu folos, cu scopul ca, după ce ne-am mântuit pe noi, să mântuim şi pe alţii oarecare. Totuşi chiar şi Moise, văzătorul de Dumnezeu, trimis fiind spre mântuirea neamului său, a avut de îndurat multe primejdii în Egipt, sau în întunecimile lumii.

16) Bine este să mâhnim pe părinţi şi nu pe Domnul. Căci Acesta a zidit şi a mântuit; iar aceia adesea i-au pierdut pe cei ce i-au iubit şi i-au predat osândei veşnice.

17) Străin este acela care şade ca unul de altă limbă între cei de limbi străine, întru cunoştinţă[85].

18) Nu ne retragem (din lume) pentru că urâm pe cei ai noştri, sau locurile. Să nu fie! Ci ca să scăpăm de vătămarea ce ne vine de la ei[86].

---

85. „Străin este acela care, între cei de aceeaşi limbă, e ca unul de limbă străină, ca unul care are altă limbă şi nu aceeaşi, adică; şi e de un grai cu cel de altă limbă şi nu cu cel de limba sa. Şi şade întru simţire, ceea ce înseamnă că nu se socoteşte pe sine vrednic să spună ceva altora, sau să vorbească cu alţii." Întru cunoştinţă poate însemna şi că e conştient că trebuie să rămână străin, deci că nu trebuie să caute să se înţeleagă cu ceilalţi. S-ar părea că se afirmă aici ceva contrar „mărturisirii într-un gând", adică sobornicităţii Bisericii. De fapt se afirmă numai o totală adunare în Dumnezeu. Dar în Dumnezeu îi găseşte pe toţi şi se roagă pentru toţi. Şi dacă toţi fac la fel, ei se întâlnesc în Dumnezeu. Sobornicitatea nu se opreşte la legăturile orizontale între oameni, ci înaintează la legăturile adânci ale tuturor în Dumnezeul comun, potrivit aceleiaşi credinţe şi aceleiaşi iubiri de Dumnezeu.

86. „Ura este o dispoziţie ascunsă, de scârbă, faţă de ceva din cele care ne supără. Sau ura este înstrăinarea de ceva neplăcut şi întoarcerea de la cei ce ne supără. Retragerea călugărilor de la cele ale lor nu se face pentru niciunul din aceste motive." Se face aici o fină deosebire între ură şi ură. Călugărul - şi în

19) Ca în toate celelalte, aşa şi în aceasta ni S-a făcut învăţător Domnul. Căci şi El Se arată părăsind adeseori pe părinţii Săi după trup. Pentru că, auzind pe unii spunându-i: „Mama Ta şi fraţii Te caută" (*Matei* 12, 47), bunul nostru Învăţător îndată ne-a arătat nouă ura nepătimaşă, zicând: „Mama Mea şi fraţii Mei sunt cei ce fac voia Tatălui Meu cel din ceruri".

20) Să-ţi fie ţie tată cel ce poate şi voieşte să se ostenească împreună cu tine în uşurarea sarcinilor păcatelor tale; maică, străpungerea inimii, care poate să te spele pe tine de întinăciune; iar frate, cel ce se osteneşte împreună cu tine şi se întrece cu tine pe drumul ce duce în sus. Agoniseşte-ţi ca soţie nedespărţită aducerea aminte de moarte; copii preaiubiţi să-ţi fie suspinele inimii; ca slujitor agoniseşte-ţi trupul tău, iar ca prieteni, Sfintele Puteri, care în vremea ieşirii (sufletului) pot să te ajute, dacă se vor face prietenii tăi. „Aceasta e neamul celor ce caută pe Domnul" (*Psalm* 23, 6).

21) Dorul lui Dumnezeu a stins dorul de părinţi. Iar cel ce spune că le are pe amândouă se amăgeşte pe sine. Căci s-audă: „Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni" şi celelalte (*Matei* 6, 24)[87].

---

general creştinul - nu urăşte pe cele ce există ca atare, ci păcatul prin care se alipeşte cu voinţă de făpturi. Şi dat fiind că păcatul slăbeşte şi strâmbă existenţa, călugărul sau creştinul, urând păcatul şi ferindu-se de el şi de prilejurile lui, iubeşte existenţa mai mult decât cei ce aprobă păcatele şi se lasă prinşi în ele, pentru că vrea să apere existenţa întreagă, sau o vrea mereu sporită în Dumnezeu şi ferită de strâmbarea şi de slăbirea ei prin păcat, sau prin ieşirea egoistă şi mândră din legătura cu Dumnezeu, Izvorul vieţii.

87. „De eşti mirean, vieţuieşte între cele din lume. Iar de eşti călugăr, petrece în faptele prin care se îmbunătăţesc

22) N-am venit, zice Domnul, să aduc pace pe pământ şi iubirea părinţilor faţă de fii şi a fraţilor faţă de fraţii care se hotărăsc să nu-Mi slujească Mie (*Matei* 10, 34), ci luptă şi sabie; adică să despart pe iubitorii de Dumnezeu de iubitorii de lume, pe iubitorii de cele materiale de iubitorii de cele nemateriale, pe iubitorii de slavă de cei smeriţi la cuget. Căci Domnul Se bucură de unirea şi de dezbinarea ce se naşte din iubirea faţă de El.

23) Ia seama, ia seama, ca nu cumva să ţi se facă ţie, celui ce iubeşti împătimirea de ai tăi, toate umplute de apele păcatelor şi să te pierzi în potopul iubirii de lume. Să nu te înduioşezi de lacrimile părinţilor şi ale prietenilor. Căci, altfel, vei plânge veşnic.

24) Când te vor înconjura ca nişte albine, sau mai bine zis ca nişte viespi, rudeniile tale, plângând pentru tine, aţinteşte-ţi repede şi fără întoarcere ochiul sufletului spre moartea ta şi spre faptele tale (cele rele), ca să poţi depărta durerea cu durere[88].

25) Cei ai noştri, care nu sunt ai noştri[89], ne făgăduiesc să facă toate cele ce ne plac. Dar scopul lor e să ne împiedice în drumul nostru cel preabun, ca apoi să ne atragă spre scopul lor.

---

monahii. Căci dacă voieşti să vieţuieşti în cele străine, vei cădea din amândouă." Nici mireanul nu trebuie deci să-şi neglijeze datoriile cele bune pe care le impune viaţa în lume şi în familie.

88. „Cel ce voieşte cele prea mari nesocoteşte cele neînsemnate." Alta: „Suportă durerea cu durerea cea folositoare, ca să poţi scăpa de durerile deşarte", care nu te mântuiesc (Pilda celor doi tâlhari).

89. „Părinţii după trup sunt ai noştri pentru înrudirea firii; dar nu sunt ai noştri după voinţă, întrucât nu ajută scopului nostru cinstitor de Dumnezeu".

26) Retragerea din locurile noastre să ne fie în părțile cele mai lipsite de mângâiere, de slavă deşartă şi în cele mai smerite. Căci dacă nu, zburăm (din lume) împreună cu patima.

27) Ascunde viţa ta de neam bun şi acoperă slava ta cea bună, ca să nu te afli arătându-te într-un fel cu gura şi altfel în faptele tale[90].

28) Nimeni nu s-a predat pe sine atât de mult înstrăinării ca acel mare (patriarh) care a auzit: „Ieşi din pământul tău şi din rudenia ta şi din casa tatălui tău" (*Facerea* 12, 1), măcar că l-a chemat într-un pământ de alt grai şi barbar[91].

29) Câteodată Domnul l-a slăvit pe cel ce s-a înstrăinat ca acel mare (patriarh) chiar mai mult decât pe acela. Dar măcar că slava e dată de Dumnezeu, e bine să ne ferim de ea prin pavăza smereniei.

30) Când dracii, sau şi semenii noştri, ne laudă pentru marea faptă a înstrăinării, să ne ducem cu

---

90. Scolia din *PG*: „Ca nu cumva faptele necuvenite să arate mincinoasă viţa ta bună trupească". Alta: „Nu te bizui pe nobleţea trupească, căci cel trupesc nu primeşte cele ale Duhului (*1 Corinteni* 2, 14)". Ed. 1970: „Să nu arăţi prin chipul din afară, datorită înstrăinării, smerenia călugărească, iar în realitate să ai slava deşartă".

91. „Când auzi pe Domnul zicând: «De nu se va lepăda cineva de toate cele ce sunt cu el, nu este Mie vrednic» (*Luca* 14, 33), nu înţelege că e vorba numai de bani, ci şi de toate lucrurile păcatului. Căci «nimeni, zice, slujind în oaste, nu rămâne împletit cu lucrurile vieţii» (*2 Timotei* 2, 4). Pentru că cel ce voieşte să biruiască patimile, rămânând împletit cu ele, e asemenea celui ce încearcă să stingă focul cu pleava." Desigur, cel ce începe lupta cu patimile încă nu e cu totul curat de ele. Dar nu e ca cel ce pe jumătate le aprobă, iar pe jumătate luptă împotriva lor. Aceasta înseamnă „împletirea" cu ele.

gândul la Cel ce pentru noi S-a înstrăinat, coborând din cer pe pământ, şi ne vom afla pe noi neputând împlini deplin această faptă în veacul veacului.

31) Cumplită e împătimirea de vreunul din ai noştri, sau şi de vreun străin. Căci ea poate să ne atragă în lume şi să stingă cu desăvârşire focul căinţei (străpungerii) noastre.

32) Precum e cu neputinţă unui ochi să privească spre cer, iar altuia spre pământ, tot aşa este cu neputinţă să nu se primejduiască cu sufletul cel ce nu s-a înstrăinat cu gândul şi cu trupul de toate cele ce sunt ale sale şi nu ale sale.

33) Cu multă osteneală şi durere se înstăpâneşte în noi obişnuinţa cea bună şi bine aşezată. Dar ceea ce dobândim cu multă osteneală se poate pierde într-o clipită de vreme. Căci „obiceiurile bune sunt stricate de convorbirile rele" (*1 Corinteni* 15, 33), lumeşti şi nelumeşti[92].

34) Cine umblă, după lepădarea sa (de lume), cu cei din lume, sau se află aproape de ei, fără îndoială sau va cădea în cursele lor, sau îşi va întina inima prin gândul la ei, sau neîntinând-o prin faptul că va osândi pe cei întinaţi se va întina şi el.

Despre visurile care urmează pe începători

35) E cu neputinţă de ascuns faptul că înţelesul cunoştinţei noastre e cu totul nedesăvârşit şi plin de toată neştiinţa. Aşa cum gâtlejul deosebeşte mâncărurile, auzul, înţelesurile, iar soarele vădeşte

92. „*Convorbiri lumeşti* a numit pe cele ale lumii; iar *nelumeşti*, pe cele rele şi păgubitoare celor ce fug de lume."

slăbiciunea ochilor, tot aşa cuvintele dau pe faţă neştiinţa sufletului. Dar legea iubirii ne sileşte şi spre cele mai presus de putere. De aceea socotesc (căci nu mă pot hotărî sigur) că după cuvintele despre înstrăinare, sau mai degrabă odată cu ele, e bine să spun ceva şi despre visuri, ca să ştim ceva şi despre această viclenie a celor vicleni.

36) Visul este mişcarea minţii în vremea nemişcării trupului[93].

37) Nălucirea este amăgirea ochilor când doarme cugetarea. Nălucirea este ieşirea minţii când trupul veghează. Nălucirea este o vedere a ceva fără ipostas (suport, obiect)[94].

38) Pricina pentru care, după cele de mai înainte, am voit să vorbim despre visuri este vădită. Când, părăsind pentru Domnul casele şi rudeniile noastre, ne vindem pe noi străinătăţii pentru dragostea lui Hristos, dracii încearcă să ne tulbure prin visuri, arătându-ne rudeniile noastre fie plângând, fie murind, fie închise, fie strâmtorate pentru noi. Deci cel ce crede visurilor este asemenea celui ce aleargă după umbra sa şi încearcă să o prindă.

---

93. Scolia aceasta este după Vasile cel Mare: „Aşa să înţelegi deosebirea între vedere şi vis. Vederea este ceea ce se vede în vis aproape ca prin simţuri, iar visul e ceea ce se năluceşte (se imaginează) în somn. Deci *nemişcare* numeşte aici liniştirea. Căci mişcarea înţelegându-se în şase feluri: adică a naşterii, a stricării, a creşterii, a schimbării, a micşorării şi a mutării din loc, trupul nu se arată lipsit de niciuna din acestea. El, dormind, mai degrabă se mişcă; şi, mişcându-se, e nemişcat. În cea dintâi se află prin fire, pe a doua o pătimeşte".

94. Se dă ca scolie cap. 38-39 din „Suta de capete" a lui Diadoh al Foticeii, *Filocalia*, vol. I, pp. 349-350.

39) Dracii slavei deşarte sunt în visuri proorocí. Ei închipuie ca nişte vicleni cele viitoare şi ni le vestesc mai dinainte. Împlinindu-se vedeniile, ne minunăm şi ne înălţăm gândul ca şi când am avea darul preştiinţei.

40) În cei ce ascultă de dracul acesta, el s-a făcut adeseori prooroc. Iar faţă de cei ce-l dispreţuiesc, el pururea minte. Căci, fiind duh, el vede cele dinlăuntrul aerului acesta şi, cunoscând pe cineva că moare, prooroceşte prin visuri celor mai uşurei la minte.

41) Dracii nu ştiu nimic din cele viitoare dintr-o cunoştinţă de mai înainte. Căci şi doctorii pot să ne spună moartea de mai înainte.

42) Ei se prefac adeseori în îngeri de lumină şi în chipuri de mucenici şi ne arată pe aceia venind la noi, în visuri[95]. Iar când ne deşteptăm, ne scufundă în mândrie şi bucurie.

43) Dar aceasta să-ţi fie semnul înşelăciunii: căci îngerii ne arată osânde şi judecăţi şi despărţiri, iar odată treziţi, ne fac să tremurăm şi să ne întristăm.

44) Când începem să credem în vis dracilor, ei îşi bat joc de noi şi când suntem treji. Cel ce crede visurilor e cu totul necercat. Iar cel ce nu crede nici unora e filosof.

45) Crede numai celor ce-ţi vestesc ţie osândă veşnică şi judecată. Dar dacă acestea îţi pricinuiesc deznădejdea, şi ele sunt de la dracul.

Iată a treia treaptă deopotrivă la număr cu Treimea. Cel ce a păşit pe ea să nu caute la dreapta sau la stânga.

---

95. Acelaşi lucru se întâmplă în spiritism.

CUVÂNTUL AL IV-LEA

Despre fericita şi pururea pomenita ascultare

1) Cuvântul nostru, înaintând cu bună rânduială, a ajuns la luptătorii şi atleţii lui Hristos. Cu adevărat, oricărui rod îi premerge floarea şi oricărei ascultări, înstrăinarea, fie a trupului, fie a sufletului. Căci cu aceste două virtuţi, ca şi cu două aripi de aur, urcă la cer fără preget sufletul cuvios. Poate despre el a cântat un oarecare purtător de Duh: „Cine îmi va da aripi ca unei porumbiţe şi voi zbura prin smerenie?" (*Psalm* 54, 6)[96].

2) Nu vom trece cu vederea a face vădită prin cuvânt, dacă voiţi, înfăţişarea acestor viteji luptători: cum ţin pavăza credinţei în Dumnezeu şi în Susţinătorul credinţei, respingând prin ea, aşa-zicând, tot gândul necredinţei, sau al strămutării; cum întind necontenit sabia duhului, omorând toată voia lor ce se apropie de ei; cum, îmbrăcaţi în platoşele de fier ale răbdării şi ale blândeţii, resping prin ele toată ocara şi înţepătura şi săgeata cuvântului. Dar ei au şi coiful mântuirii, acoperământul întâistătătorului prin rugăciune. Şi nu stau cu picioarele lipite, ci pe unul îl întind spre slujire, iar pe celălalt îl au nemişcat în rugăciune[97].

3) Ascultarea stă în a-şi tăgădui cineva cu desăvârşire sufletul său, fapt arătat în chip vădit prin

96. Sunt cele trei etape principale ale urcuşului duhovnicesc: făptuirea (curăţirea de patimi şi dobândirea virtuţilor), contemplarea (vederea duhovnicească) şi desăvârşirea.

97. Unesc rugăciunea cu slujirea. Prin slujire sunt în mişcare, prin rugăciune stau nemişcaţi, uniţi cu Dumnezeu. E rugăciunea neîncetată.

trup[98]. Sau poate, dimpotrivă: ascultarea este omorârea mădularelor printr-o cugetare vie[99]. Ascultarea este mişcare de neînţeles, moarte de bunăvoie, viaţă neiscoditoare[100], primirea primejdiei fără grijă[101],

98. Scolia din ed. 1970, care orânduieşte altfel pe cea din *PG*: „Prin *tăgăduirea sufletului* înţelege faptul de a-şi lăsa cineva voile sale naturale, după cuvântul: «De voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine» şi cele următoare. Căci cele contrare firii, chiar de le-ar lăsa, nu ar lăsa nimic pentru Dumnezeu, căci nu sunt ale lui. Dar cel ce le lasă pe cele naturale se tăgăduieşte pe sine însuşi". Scolia în *PG*: „Ascultarea este a celui ce este capabil de ea, nu supunerea celui ce nu este (capabil). Căci nu vom numi fiinţa nerațională ascultătoare sau neascultătoare". Deci nu e vorba de o desfiinţare a sufletului, ci de o punere a lui în mâna lui Dumnezeu. Ascultarea e moarte a morţii şi afirmare a vieţii, afirmarea spiritului faţă de trup, pentru a opri trupul de la moartea veşnică. Şi nu e vorba nici numai de o renunţare la voile rele, ci de o predare a voii celei bune, adică a voii peste tot, în mâna lui Dumnezeu; e o predare rațională, pentru eliberarea de patimă, o renunţare la existenţa egoistă în izolare, prin acordul ei cu raţiunea lui Dumnezeu. Această predare lui Dumnezeu a voilor proprii o arată cineva prin faptele manifestate în trupul său, împlinind numai acele fapte prin trup care sunt plăcute lui Dumnezeu.

99. Numai o cugetare puternică, sau o conştiinţă vie poate înfrâna faptele manifestate prin trup. Această omorâre a mişcărilor neînfrânate din mădularele trupului coincide cu o mare putere a duhului.

100. *Mişcare de neînţeles*, căci pare contrară raţiunii; *moarte de bunăvoie*, căci coexistă continuu cu voia, spre deosebire de moartea fizică, care, odată ce se produce, nu mai e cu putinţă o manifestare a voii prin trup; ca atare e un suprem act continuu de voinţă. Viaţă în simplitate e cea fără complexităţi şi întrebări inutile care o micşorează ca trăire din iubire.

101. „Nu vorbeşte de primejdia sufletului, ci de a trupului, pe care o suportă cel ce ascultă din vreo întâmplare: fie că ar călători pe mare, fie că ar cădea între tâlhari; şi astfel moare de o moarte care nu-i pricinuieşte grijă, ştiind bine că moartea din

răspuns necăutat în fața lui Dumnezeu, netemere de moarte, neprimejdioasa plutire pe marea vieții, călătorie în somn[102].

4) Ascultarea este mormânt al voinței şi înviere a smereniei[103]. Nu se împotriveşte mortul şi nu alege între cele bune şi cele părute rele. Căci cel ce şi-a omorât sufletul din evlavie va răspunde pentru toate[104]. Ascultarea este lepădarea judecății proprii din bogăția judecății[105].

întâmplare îi este o mărturie şi împlineşte ascultarea fără să aleagă ce are să asculte şi ce nu."

102. Toate răspunderile sunt aruncate asupra povățuitorului sufletesc rânduit de Dumnezeu. Cel ce ascultă are o singură răspundere: să asculte de acela. Prin el ascultă de Dumnezeu, ale Cărui voi i se fac concrete şi i se tălmăcesc prin povățuitor. De ceea, nu are grijă ce să răspundă lui Dumnezeu la Judecată, pluteşte pe marea vieții fără primejduirea sufletului, iar de primejdia trupului şi chiar de moarte nu se teme. Călătoreşte ca un copil care doarme în vreme ce e purtat în brațe de tatăl său. Mai bine zis, toate le vede bine, căci nu vede nicio primejdie. La baza tuturor acestor fapte de non-voire proprie e însă o mare şi continuă voire sau hotărâre: de a învinge cu tărie orice greutate, de a înfrunta chiar şi moartea pentru a împlini de bunăvoie voile lui Dumnezeu concretizate în voile întâistătătorului; şi o lumină fundamentală: că cel ce porunceşte reprezintă pe Dumnezeu şi că mântuirea sa constă în împlinirea voii aceluia ca voia lui Dumnezeu. Scolia din ed. 1970 zice: „Sau calea fără oboseală şi frământare spre virtute. Căci cel ce s-a predat pe sine întâistătătorului şi şi-a pus sufletul în mâna lui s-a izbăvit de orice grijă şi e ca şi când ar dormi".

103. În fiecare clipă moare individul care caută să facă voile sale şi învie persoana, sau omul nou, prin puntea comuniunii ce o aruncă spre cel ce reprezintă pe Dumnezeu.

104. „Mai bine zis întâistătătorul lui. Căci acesta, odată ce a primit voia celui ascultător şi şi-a făcut aşa-zicând sufletul lui fără voință şi mort (Scolia din *PG*: «şi numai că nu l-a omorât»), va răspunde el însuşi pentru acela."

105. „Lepădarea judecății (a discernământului, a alegerii proprii) stă în a asculta pe cele ce par rele, ca bune, precum

5) Începutul omorârii mădularelor trupului şi a voii sufletului se face cu durere. Mijlocul e când cu durere, când fără durere. Iar sfârşitul se arată în nemişcare şi în ne-simţirea durerii. Acest fericit mort viu numai atunci se simte suferind osteneală şi durere, când se vede pe sine făcând voia sa, temându-se de povara judecăţii sale[106].

6) Toţi câţi aţi pornit să vă dezbrăcaţi pentru stadionul mărturisirii înţelegătoare[107], toţi câţi voiţi să luaţi jugul lui Hristos pe grumazul vostru, toţi câţi căutaţi să puneţi sarcina voastră pe grumazul altuia, toţi câţi vă grăbiţi să vă înscrieţi cu voia voastră câştigurile (de pe urma nevoinţelor) şi voiţi ca în schimbul lor să vi se scrie libertatea, toţi câţi străbateţi marea aceasta uriaşă plutind înălţaţi pe umerii altora cunoaşteţi că aţi pornit să străbateţi un drum scurt şi aspru, având pe el putinţa unei singure rătăciri: ea se numeşte rânduiala de sine

---

Avraam, împlinind porunca de a junghia pe fiul său, şi-a îmbogăţit fără să judece ascultarea pe care o avea de la început." Ascultarea de Dumnezeu vine din bogăţia înţelegerii adevărate a ceea ce trebuie făcut pentru propria realizare şi îmbogăţeşte această înţelegere prin experienţa continuă pe care o face cel ce ascultă despre propăşirea sa în eliberarea de mândrie.

106. „Virtuţile şi păcatele fac mintea oarbă (nesimţitoare, *n. trad.*). Cele dintâi, ca să nu vadă păcatele (să nu simtă ispitele lor şi să nu vadă păcatele altora, *n. trad.*); cele de al doilea, ca să nu vadă virtuţile." Deci numai omul care luptă pentru virtuţi, dar n-a scăpat cu totul de păcate, adică începătorul şi cel de la mijloc, simte durerea, pentru că se teme de osânda veşnică.

107. Mărturisirea înţelegătoare e cea făcută nu cu gura, ci cu faptele şi cu mintea. „Stadionul mărturisirii înţelegătoare e locuirea fraţilor împreună, după marele Vasile care zice: «Stadionul luptei şi buna mireasmă a înaintării şi a deprinderii neîncetate şi gândirea la poruncile Domnului sunt locuirea fraţilor la un loc»."

(idioritmia). Cel ce a lepădat-o cu totul pe aceasta în alegerea celor ce i se par bune şi duhovniceşti şi plăcute lui Dumnezeu a ajuns la ţintă înainte de a fi pornit la drum[108]. Căci ascultarea stă în a nu crede sieşi în cele bune, până la sfârşitul vieţii.

7) Având de gând să ne plecăm grumazul în Domnul şi să credem altuia, în scopul smeritei cugetări sau al mântuirii de la Domnul, înainte de intrare (în stadion), dacă se află în noi vreo neîncredere şi vreun gând (de îndoială), să cercetăm pe întâistătător şi să-l judecăm şi, ca să zic aşa, să-l cercăm, ca nu cumva, încredinţându-ne corăbierului ca unui cârmaci şi celui pătimaş ca unuia fără patimi şi mării ca portului, să ne pricinuim un naufragiu sigur. Iar după intrarea în stadionul evlaviei şi al supunerii, să nu mai judecăm pe povăţuitorul cel bun al luptei noastre în nicio privinţă, chiar dacă am vedea în el ca într-un om unele uşoare greşeli. Căci de nu, judecându-l, la nimic nu ne va folosi supunerea[109].

8) E de toată trebuinţa ca cei ce voiesc să aibă pururea o credinţă neîndoielnică în povăţuitorii lor

---

108. „Ascultător este omul care a respins rânduiala de sine şi urmează învăţătorului. El se află în faptele celor desăvârşiţi chiar dacă n-a călătorit prin ele. Deoarece vicleanul obişnuieşte să tulbure pe cei în ascultare şi să dispreţuiască osteneala lor ca a unora ce n-au nici post, nici nevoinţă, nici rugăciune curată, nici celelalte, care sunt ale celor ce se liniştesc, părintele acesta zice că acestea nu sunt nimic faţă de ascultarea cea adevărată. Căci ea ţine locul acelora şi-l face pe ascultător să fie în mijlocul lor, chiar înainte de a veni acolo prin ele."

109. „Căci cel ce judecă şi ţine seama de toate amănuntele dispreţuieşte. Iar cel ce dispreţuieşte nesocoteşte, apoi nici nu mai ascultă. Sau chiar dacă nu cade în neascultare, nu împlineşte cu credinţă ceea ce i s-a poruncit. Iar tot ce nu este din credinţă este păcat, după Apostolul."

să păstreze biruinţele lor pururea pomenite şi neşterse în inima lor, ca atunci când dracii le vor semăna necredinţa faţă de ei, să le închidă gura cu cele păstrate în amintirea lor. Căci pe cât înfloreşte credinţa în inimă, pe atâta se sileşte şi trupul în slujire. Dar când se poticneşte de necredinţă, cade: „Că tot ce nu e din credinţă e păcat" (*Romani* 14, 23).

9) Când gândul tău te sfătuieşte să judeci sau să osândeşti pe întâistătător, sari ca din curvie. Să nu dai şarpelui îngăduinţă: nici loc, nici intrare, nici început. Zi către balaurul acesta: „O, înşelătorule, nu eu am primit să fac judecata povăţuitorului meu, ci el pe a mea. Nu eu am fost făcut judecător al lui, ci el al meu".

10) Părinţii numesc cântarea, armă; rugăciunea, zid; lacrima neprihănită, baie. Iar fericita ascultare au socotit-o mărturisire (mucenicie)[110], fără de care nimeni din cei împătimiţi nu va vedea pe Domnul[111].

---

110. „Căci nu numai cei ce au primit moartea pentru Hristos sunt martiri (martori, *n. trad.*), ci şi cei ce mor pentru păzirea poruncilor Lui."

111. „E de întrebat cum, fără ascultare, nimeni nu va vedea pe Domnul? Căci ce? Maria Egipteanca şi alţii oarecare, care nu s-au supus cuiva, nu vor vedea pe Domnul? Dar zicem că nu vorbeşte numai despre supunerea trupească, ci şi despre cea sufletească. Căci nu vom afla pe niciunul dintre sfinţi care nu şi-a supus trupul Duhului. Deci e vădit că cel ce nu are pe cea sufletească împreună cu cea trupească nu va vedea pe Domnul. Căci mulţi, supunându-se părinţilor trupeşti, şi-au robit sufletul plăcerilor. De aceea nu au folosit nimic din această supunere. Deci trebuie să dobândească împreună cu supunerea trupească şi pe cea sufletească, pentru ca să se facă nepătimaşi. Căci rămânând pătimaşi, nu vor vedea pe Domnul." Domnul este nepătimitor şi numai cei ce se înrudesc în aceasta cu El Îl pot vedea sau simţi.

11) Cel ce se supune dă el însuşi o hotărâre în privinţa sa. Căci dacă ascultă în chip desăvârşit pentru Domnul, chiar dacă nu i se va părea că o face în chip desăvârşit, s-a izbăvit de osânda sa. Iar dacă îşi împlineşte voia lui în anumite lucruri, chiar dacă i se pare că ascultă, îşi poartă povara el însuşi[112]. Dacă întâistătătorul nu încetează să-l mustre, bine face. Iar dacă tace, nu am ce spune[113].

12) Cei ce se supun cu simplitate în Domnul străbat drumul cel bun, nemişcând în ei, prin iscodire de amănunte, viclenia dracilor[114].

---

112. Cel ce se supune se judecă şi se osândeşte pe sine ca neputând, din pricina păcătoşeniei, să înţeleagă şi să împlinească cum se cuvine prin el însuşi voia lui Dumnezeu. Iar judecându-se pe sine, se izbăveşte de judecata lui Dumnezeu.

Scolia ed. 1970: „Cel ce împlineşte ascultarea cu conştiinţa curată şi nu face nimic după voia sa, iar dacă din neştiinţă şi uitare îi va lipsi ceva din cele datorate, şi de aceea pare celor ce privesc simplu din afară ca vrednic de judecat, el totuşi nu e osândit de Dumnezeu. Iar dacă se sileşte să înţeleagă poruncile după voia lui şi să le împlinească după plăcerea lui, deşi pare oamenilor că ascultă în chip desăvârşit, el se osândeşte de Dumnezeu, că a împlinit plăcerea sa". Făcând voia lui, îşi poartă povara lui.

113. „Prin cuvintele: «Nu am ce spune» face comună abaterea ucenicului nesupus şi a povăţuitorului care nu-l mustră, arătându-se prin aceasta că şi întâistătătorul e răspunzător. Căci cel care nu spune celui supus lui greşalele se va osândi ca şi când el însuşi le-a făcut."

114. „Nu se îngăduie celui ce ascultă cu recunoştinţă să supună vorbei multe faptele păstorului. Căci, în acest caz, dracii cei răi care stârnesc cugetarea la gânduri iscoditoare îl sfătuiesc cu viclenie să facă drumul simplu în chip sucit." Întrebările, analizele, căutările de contraziceri în sfaturile date lui spre a împlini binele sunt tot felul de pretexte, de amânări sau de refuz al împlinirii lor. Binele e simplu şi se vede cu mintea simplă. Cea sucită îl acoperă prin tot felul de complicări iscodite.

13) Înainte de toate să ne mărturisim bunului şi singurului nostru judecător. Iar dacă el porunceşte, să ne mărturisim şi tuturor. Căci rănile descoperite nu se vor mări, ci se vor tămădui[115].

Despre tâlharul pocăit

14) Mergând eu într-o mânăstire de obşte, am văzut judecata înfricoşată a unui bun judecător şi păstor. Căci, aflându-mă eu acolo, s-a întâmplat ca unul dintr-o ceată de tâlhari să intre în viaţa călugărească.

Acestuia acel preabun doctor şi păstor i-a poruncit să se bucure şapte zile de toată odihna, spre a vedea numai din afară vieţuirea din acel loc. După a şaptea zi, chemându-l păstorul, deosebit, l-a întrebat dacă îi place să locuiască împreună cu ei. Şi după ce l-a văzut pe el învoindu-se cu toată sinceritatea, l-a întrebat iarăşi ce lucru necuvenit a făcut în lume. Şi când l-a văzut mărturisind cu cuvântul toate cu hotărâre, iarăşi a zis încercându-l: „Voiesc să descoperi acestea în faţa întregii frăţii". Iar acela, urând cu adevărat

---

115. Scolie în trad. Veniamin Costache, privind mărturisirea: „Mărturisirea păcatelor e ca o arătare a bolilor trupeşti. Deci precum bolile trupeşti nu le descoperă oamenii tuturor, nici fiecăruia, aşa şi mărturisirea păcatelor trebuie să se facă înaintea celor ce le pot tămădui. Căci s-a scris: «Voi, cei tari, purtaţi neputinţele celor slabi» (*Romani* 15, 1). Iar a le purta înseamnă a le ridica şi tămădui, după cum s-a scris: «Că El neputinţele noastre le-a luat şi bolile noastre le-a purtat» (*Isaia* 53, 4). Nu pentru că le-a luat în Sine, ci pentru că pe cei ce pătimeau i-a tămăduit". Avem aici un temei pentru mărturisirea la duhovnic şi nu în faţa unei mulţimi, sau a oricui, care se va sminti sau va judeca cu neînţelegere păcatele celor ce le-au mărturisit în faţa sa.

păcatul său, călcând peste toată ruşinea, a făgăduit fără şovăială. „Dacă voieşti, a zis, chiar şi în mijlocul cetăţii lui Alexandru" (în Alexandria).

Apoi păstorul a adunat în biserică pe toţi păstoriţii săi, două sute treizeci la număr. Şi săvârşindu-se Dumnezeiasca Liturghie (căci era duminică), după citirea Evangheliei a dus înăuntru pe acel osândit fără prihană, tras de oarecare fraţi şi lovit cu măsură, cu mâinile legate la spate şi îmbrăcat în sac de păr şi având cenuşă pe cap, încât la însăşi vederea lui toţi s-au înspăimântat şi au început îndată să strige plângând, că nu ştia nimeni ce s-a întâmplat, apoi când a ajuns aproape de uşile bisericii, a grăit către el acea sfântă căpetenie, judecător de oameni iubitor: „Opreşte-te, că eşti nevrednic să intri aici!"

Înspăimântat de glasul păstorului ce răsunase către el din altar (căci credea, după cum pe urmă cu jurăminte m-a încredinţat, că nu auzea glas de om, ci de tunet), căzu îndată pe faţa sa, cutremurat şi scuturat în întregime de frică. Şi zăcând jos şi udând pământul cu lacrimi, i se porunci iarăşi de către minunatul doctor, care lucra prin toate mântuirea lui şi dădea tuturor chip de mântuire şi de smerenie vădită, să spună toate cele făcute de el, după felul lor, în faţa tuturor. Iar acela mărturisi cu frică toate una câte una, înspăimântând auzul tuturor: nu numai păcatele trupeşti cele potrivnice firii şi cele după fire, cu făpturile cuvântătoare şi cu cele necuvântătoare, ci şi vrăjitoriile, uciderile şi celelalte, care nu e îngăduit a le auzi sau a le preda scrisului. După ce le-a mărturisit, i s-a poruncit să fie tuns şi să fie socotit între fraţi.

15) Iar eu, minunându-mă de înţelepciunea acestui cuvios, l-am întrebat, îndeosebi, pentru ce a făcut un

lucru străin ca acesta? Iar acest doctor adevărat a răspuns: „Pentru acestea două: întâi, ca pe cel ce s-a mărturisit să-l scap prin ruşinea de acum de cea viitoare. Iar aceasta s-a şi întâmplat, căci nu s-a sculat, frate Ioane, de la pământ, până ce n-a dobândit iertarea de toate. Şi să o crezi aceasta, căci unul dintre fraţii aflaţi acolo a îndrăznit să-mi spună: «Am văzut pe cineva ţinând o hârtie scrisă şi o trestie (un condei); şi când cel ce zăcea jos îşi spunea un păcat, acela îl ştergea cu trestia». Şi pe drept cuvânt. «Căci am spus, zice, fărădelegea mea Domnului şi mi-a iertat nelegiuirea inimii mele» (*Psalm* 31, 6). Iar al doilea, pentru că am pe unii care au greşale nemărturisite şi prin aceasta îi îndemn şi pe aceia la mărturisire, fără de care nimeni nu va dobândi iertare".

16) Şi multe alte (fapte) minunate şi vrednice de amintire am văzut la acel pururea pomenit păstor şi în obştea lui, din care voi încerca să vă fac cunoscute pe cele mai multe. Căci am rămas nu puţină vreme la ei, urmărind vieţuirea lor şi minunându-mă mult de ea, cum cei pământeşti urmau pilda celor cereşti. O legătură de nedesfăcut a iubirii îi lega şi ceea ce e şi mai minunat este că erau izbăviţi de toată îndrăzneala şi grăirea deşartă. Se nevoiau înainte de toate în a nu răni conştiinţa vreunui frate în vreo privinţă[116]. Iar dacă se arăta careva cu ură faţă de alţii, păstorul îl închidea pe acesta în mânăstirea cea despărţită ca pe un osândit. Odată preacuviosul porunci să fie alungat îndată unul dintre fraţi care a bârfit către el pe aproapele său, neîngăduind să se afle în mânăstire diavol văzut şi nevăzut.

---

116. Scolia ed. 1970: „Prin multe fapte se răneşte conştiinţa fratelui: prin disprețuire, prin nesocotire necugetată, prin ţinerea de minte a răului şi prin cele ce răsar din acestea".

Am văzut la acei cuvioşi lucruri cu adevărat folositoare şi minunate. Era o frăţime după Domnul adunată şi legată, având şi lucrarea minunată şi contemplarea (vederea) lui Dumnezeu. Aşa de mult se deprindeau să se sârguiască în faptele dumnezeieşti, că aproape nu aveau nevoie de îndemnul întâistătătorului, şi unii pe alţii se trezeau spre vegherea dumnezeiască. Căci erau între ei rânduite nişte sfinte şi dumnezeieşti nevoinţe, bine gândite şi statornicite. De aceea, de se întâmpla vreodată ca vreunul dintre ei să înceapă, când nu era întâistătătorul de faţă, să bârfească, sau să osândească, sau peste tot să grăiască în deşert[117], prin vreun semn care scăpa nevăzut altora, vreun alt frate, atrăgându-i luarea-aminte, îl făcea să tacă. Iar dacă acela nu se simţea, poate, cel ce-i atrăgea luarea-aminte, punând metanie, pleca[118]. Iar dacă

117. Totul se petrecea cu o mare delicateţe, fără jignirea celui ce trebuia îndreptat.

118. „Întrebarea Marelui Vasile: «Până la ce cuvinte ajunge *vorbirea deşartă*?» Răspuns: «În general, tot cuvântul care nu foloseşte la trebuinţa ce o avem de Domnul este deşert, şi primejdia acestui cuvânt este de aşa fel că, chiar dacă e bine ceea ce se spune, dar nu foloseşte la zidire, cel ce l-a grăit nu are primejdia în bunătatea cuvântului, ci în faptul de a nu-l folosi spre zidire. El atunci întristează pe Duhul Sfânt» (*Efeseni* 4, 29-30). Al aceluiaşi: «Ce este cuvântul deşert?» Răspuns: «Mărturisirea credinţei lipsită de fapte. Când cineva crede şi mărturiseşte pe Hristos, dar nu face ceea ce a poruncit El. Mai este şi alt cuvânt deşert: când cineva mărturiseşte, dar nu se îndreptează, când zice că se pocăieşte, dar iarăşi păcătuieşte. Dar şi bârfirea e cuvânt deşert şi când cineva aude pe bârfitor, dar tace. Căci şi cel ce nu mustră cu curaj bârfeşte. Pentru că ceea ce spune acela nu are temelie. Şi cel ce născoceşte minciuna vorbeşte în deşert, pentru că istoriseşte ceea ce nu s-a petrecut sau nu s-a văzut. Dar şi cel ce învaţă să se facă bine, dar el nu face, vorbeşte în deşert»."

aveau nevoie să spună ceva, le era îngăduită, la nesfârşit şi neîncetat, aducerea aminte de moarte şi gândul la judecata veşnică.

17) Nu voi trece sub tăcere dintre cele văzute acolo nici biruinţa minunată a bucătarului. Văzându-l pururea cu mintea adunată în slujirea lui şi cu lacrimi, l-am rugat să-mi spună cum s-a învrednicit de un astfel de har. Iar el, silit de mine, a răspuns: „Nu m-am gândit niciodată că slujesc oamenilor, ci lui Dumnezeu. Şi socotindu-mă nevrednic de orice linişte, am totdeauna în amintire vederea focului văpăii viitoare".

18) Să auzim de o altă izbândă minunată a lor. Ei nu se opresc nici la trapeză din lucrarea minţii, ci, printr-o obişnuinţă vrednică de însemnat şi printr-o aplecare neînţeleasă, îşi aduceau fericiţi aminte de rugăciunea din suflet. Dar nu se arătau făcând aceasta numai în trapeză, ci şi în orice întâlnire şi adunare a lor. Iar dacă vreunul din ei suferea vreo cădere, primea cele mai multe rugăminţi de la fraţi să le lase lor grija şi răspunderea pentru aceasta în faţa păstorului şi să primească ei certare de la acela. Pentru aceasta păstorul cel mare, cunoscând lucrarea ucenicilor, dădea certări mai mici, ca unul ce ştia că cel certat nu-i atât de vinovat; ba nici nu mai căuta pe cel ce căzuse cu adevărat în greşeală[119].

---

119. „Din Marele Vasile: despre a nu ascunde păcatele fraţilor, sau cele proprii. Tot păcatul trebuie făcut cunoscut întâistătătorului fie de către cel ce a păcătuit însuşi, fie de către cei ce-l cunosc împreună cu acela, dacă nu-l pot tămădui ei înşişi după porunca Domnului. Căci păcatul nespus este boală tăinuită în suflet. Nu vom numi binefăcător pe cel ce încuie cele stricăcioase în trup, ci mai degrabă pe cel ce le scoate prin durere şi asprime la arătare, ca fie prin vomitare să arunce ceea ce vatămă, fie prin descoperirea bolii să facă cunoscut chipul tămăduirii. Tot aşa e vădit că a

Unde se pomeneau la dânşii grăire deşartă sau glume? Iar dacă vreunul dintre ei ar fi început vreo ceartă cu aproapele, trecând altul şi făcând metanie, risipea mânia. Şi dacă-i simţea că vor ţine minte răul, vestea îndată celui ce rânduia cele de al doilea după întâistătător şi-i făcea să se împace unul cu altul înainte de apusul soarelui. Iar dacă se învârtoşau, fie că erau pedepsiţi să nu se împărtăşească de hrană până la împăcare, fie că erau izgoniţi din mânăstire.

Iar această rânduială vrednică de laudă era păzită la ei cu grijă şi nu în deşert, căci aducea şi arăta multe roade. Căci mulţi dintre cuvioşii aceia s-au dovedit făptuitori şi văzători, având darul deosebirii (al dreptei socoteli şi al smeritei cugetări). Şi se putea vedea la ei o privelişte cutremurătoare şi de măreţie îngerească. Se puteau vedea oameni de mare venerație şi sfinţenie petrecând în ascultare ca nişte copii şi având ca cea mai mare laudă smerenia lor.

19) Am văzut acolo bărbaţi trăind în ascultare de vreo cincizeci de ani. Pe aceştia i-am rugat să mă înveţe ce mângâieri au aflat din atâta osteneală. Unii dintre ei spuneau că au aflat adâncul (abisul) smereniei, prin care alungă de la ei tot războiul. Alţii spuneau că au dobândit desăvârşita nesimţire şi lipsa de durere la bârfeli şi sudalme.

Am văzut pe alţii din acei pururea pomeniţi veniţi acolo în căruntețe şi cu chip îngeresc, după

---

ascunde păcatul înseamnă a pricinui celui bolnav moartea: «Căci păcatul este boldul morţii» (*Romani* 6, 23), zice Apostolul. Mustrările cu curaj sunt de aceea mai bune decât prietenia ascunsă. Nici să nu ascundă unul păcatul altuia. În primul caz, unul se face ucigaş al fratelui; în al doilea, fiecare se face ucigaş al său. Căci cel ce nu se tămăduieşte pe sine, zice, prin faptele sale este frate al celui ce se vatămă pe sine."

dobândirea nerăutății şi a simplității celei duhovniceşti şi întărite cu voința; n-am văzut vreunul fără judecată şi neînțelept, ca bătrânii din lume pe care oamenii sunt obişnuiți să-i socotească smintiți, ci pe toți, blânzi în cele din afară, luminoşi, neprefăcuți şi nemeşteşugiți, fără nimic plăsmuit, nici în cuvânt, nici în purtări, lucru care nu se află la mulți; iar în cele dinlăuntru respirând cu sufletul pe Dumnezeu şi privind pe întâistătătorul ca nişte copii nevinovați şi având ochiul minții îndrăzneț şi tare față de draci şi de patimi.

20) Dar nu-mi ajunge timpul vieții, o, sfințită căpetenie şi iubitoare de Dumnezeu adunare, să povestesc virtuțile acelor fericiți şi viețuirea lor asemenea celei cereşti. Totuşi mai bine este să înfrumusețăm cuvântul nostru către voi şi să vă trezim la râvna de Dumnezeu iubitoare cu sudorile ostenelilor lor, decât cu îndemnurile noastre neputincioase. Căci „fără nicio îndoială, ceea ce e mai mic se împodobeşte cu ceea ce e mai mare" (*Evrei* 7, 7). Dar vă rog să nu cugetați că vă scriu ceva plăsmuit de mine, căci e un obicei al necredinței să caute să zădărnicească folosul.

Despre Isidor

21) Dar să ne întoarcem iarăşi la cele spuse mai înainte. Un bărbat oarecare cu numele Isidor, de neam boieresc din Alexandria, s-a retras din lume înainte de anii aceştia în mânăstirea amintită, unde l-am apucat şi eu. Primindu-l acel preacuvios păstor şi văzându-l foarte pornit spre rele, crud, aspru şi cutezător, se gândeşte preaînțelept să înfrângă viclenia dracilor

printr-o rânduire omenească. Şi zice către Isidor: „Dacă te-ai hotărât să iei jugul lui Hristos, voiesc să te deprinzi înainte de toate cu ascultarea". Dar acela a răspuns: „Precum se predă fierul făurarului, aşa şi eu, preasfinte, mă predau pe mine ţie". Păstorul, bucurându-se de această pildă, dădu îndată fierului Isidor regula nevoinţei şi-i zise: „Voiesc să stai, frate, în poarta mânăstirii şi să faci îngenunchere fiecărui suflet care intră şi iese, zicând: «Roagă-te pentru mine, părinte, că sunt stăpânit de duh rău»". Şi ascultă acesta ca îngerul pe Domnul.

Şi făcând el aşa şapte ani şi ajungând la cea mai adâncă smerenie şi zdrobire de inimă, pururea pomenitul acela, după cei şapte ani rânduiţi de lege[120] şi după răbdarea neînchipuită a bărbatului, voi să-l numere, ca mai mult decât vrednic, în rândul fraţilor, ba să-l învrednicească şi de hirotonie. Dar acela a îndreptat foarte multe rugăminţi prin alţii şi prin mine, nevrednicul, către păstor, să-l lase să sfârşească drumul petrecând acolo. El îşi vestea prin cuvântul acesta în chip umbrit sfârşitul şi chemarea lui apropiată (la Dumnezeu), fapt care s-a şi întâmplat. Căci lăsându-l pe el învăţătorul în această rânduială, după zece zile a plecat prin neslăvire în chip slăvit la Domnul, luând la el în a şaptea zi a adormirii şi pe portarul mânăstirii. Căci îi spusese lui, fericitul, că de va dobândi îndrăznire la Domnul, nedespărţit îi va fi şi acolo degrabă. Iar aceasta s-a

120. „Cinsteşte Părintele şeptimea de ani a Legii vechi, dezlegând după trecerea acestui timp pe Isidor de canonisire. Prin aceasta arată că tot omul trebuie să treacă prin răstimpul dureros al vieţii acesteia, până ce, izbăvindu-se de cele de aici, ajunge la odihna celor de acolo."

şi întâmplat, spre cea mai mare adeverire a primirii neînfruntate a ascultării şi a smereniei lui de Dumnezeu următoare.

22) Am întrebat pe acest mare Isidor, pe când încă trăia, ce lucrare avea mintea lui stând în poartă. Şi pururea pomenitul nu a ascuns-o de către mine, căci voia să mă folosească. Spunea deci că la început o avea pe aceasta: „Socoteam că pentru păcatele mele m-am vândut. De aceea făceam pocăinţă cu toată amărăciunea, cu silire şi cu sânge[121]. Iar după ce s-a împlinit un an, nu mai aveam întristare în inimă, aşteptând plata de la Dumnezeu pentru răbdare[122]. Trecând iarăşi un an, mă socoteam nevrednic, în simţirea inimii, de petrecerea în mânăstire şi de vederea şi de vorbirea împreună cu părinţii şi de împărtăşirea cu dumnezeieştile Taine şi de privirea cuiva în faţă; ci, căutând cu ochii în jos, dar şi mai jos cu cugetul, ceream celor ce intrau şi ieşeau să se roage pentru mine".

---

121. Din Isaac Sirul: „Puţin necaz suportat pentru Dumnezeu e mai mare decât o faptă mare săvârşită fără necaz. Deoarece necazul de bunăvoie probează credinţa şi iubirea, iar fapta odihnei se naşte din lenevirea conştiinţei. De aceea în necazuri s-au probat sfinţii în dragostea lui Hristos şi nu în odihnă. Pentru că fapta fără osteneală e dreptatea celor din lume, care fac milostenii din cele din afară şi nu agonisesc în ei înşişi". E lucru mai mare să suporţi o durere, decât să faci cu uşurinţă o faptă bună. Ultima nu se înscrie atât de adânc în fiinţa proprie, ca să o preschimbe.

122. „Cel ce primeşte necazurile din timpul de faţă, în aşteptarea bunătăţilor de mai târziu, a aflat cunoştinţa adevărului şi se va izbăvi uşor de mânie şi de întristare." Îşi cunoaşte mai bine complexitatea firii cel ce suportă necazuri, decât cel pentru care totul decurge lin, rămânând la suprafaţa fiinţei lui, nepusă la încercare prin grele necazuri.

Despre Lavrentie

23) Şezând noi odată la masă, acel mare povăţuitor, plecându-şi sfânta sa gură la urechea mea, zise: „Voieşti să-ţi arăt cugetare dumnezeiască într-o căruntețe adâncă?" Iar eu rugându-l să o facă, dreptul acesta strigă de la o a doua masă pe un oarecare cu numele Lavrentie, ce avea în mânăstire vreo patruzeci şi opt de ani şi era al doilea preot slujitor la altar. Acela venind şi îngenunchind în fața egumenului, acesta îl binecuvântă. Dar sculându-se acela, nu-i spuse nimic, ci-l lăsă să stea în fața mesei fără să mănânce (şi era la începutul mesei). Acela rămase aşa un ceas sau chiar două, încât până la urmă mă şi ruşinai să privesc la fața lui: căci era cu părul alb de tot, având optzeci de ani. Rămânând fără răspuns până la sfârşitul mesei, fu trimis de cuviosul să spună mai înainte pomenitului Isidor începutul Psalmului 39. Dar eu n-am trecut cu vederea, ca un prea viclean, să ispitesc pe bătrân. De aceea l-am întrebat ce gândea când stătea înaintea mesei? Iar el a zis: „Înfățişându-mi în preajma păstorului chipul lui Hristos, am socotit că nu el îmi porunceşte, ci Dumnezeu. Pentru aceea, părinte Ioane, stăteam rugându-mă nu ca înaintea mesei unor oameni, ci ca înaintea altarului lui Hristos, neprimind niciun gând rău față de păstor, datorită credinței şi iubirii mele față de el. Căci s-a zis: «Iubirea nu socoteşte răul» (*1 Corinteni* 13, 5). Dar cunoaşte şi aceasta, părinte, că dacă cineva se predă pe sine de bunăvoie simplității şi nerăutății, nu mai dă celui rău nici loc, nici vreme împotriva sa".

Despre econom

24) Precum acel drept era cu adevărat, prin Dumnezeu, mântuitorul şi păstorul oilor sale, la fel îl avea de la Dumnezeu şi pe economul mânăstirii, mai mult decât pe oricare altul, blând, ca foarte puţini. Împotriva acestuia se porni odată stareţul cu mare mânie spre folosul celorlalţi, în biserică, poruncind să fie scos afară fără niciun motiv. Iar eu, ştiindu-l pe acesta nepătat de vina de care îl osândea păstorul, i-am luat apărarea economului în faţa păstorului, luându-l deoparte. Dar înţeleptul spuse şi el: „Ştiu, părinte, şi eu. Dar precum e un lucru de osândă şi nedrept a răpi pâinea din gura pruncului leşinat de foame, aşa se va păgubi şi pe sine şi pe lucrător întâistătătorul sufletelor dacă nu-i prilejuieşte aceluia atâtea cununi[123] câte ştie că poate răbda acela în tot ceasul, fie prin ocări, fie prin necinstiri, fie prin disprețuiri şi batjocoriri[124]. El se face pricina acestor trei păgubiri foarte mari.

---

123. Aşa e textul din ed. 1970. Cel din *PG* sună astfel: „Aşa şi întâistătătorul sufletului nu se vatămă şi nu se păgubeşte nici pe sine, pricinuind aceluia cununi". Scolia: „Luptătorii sunt ispitiţi ca să sporească bogăţia lor. Cei moleşiţi, ca să se păzească de cele ce-i vatămă. Cei somnoroşi, ca să se trezească. Cei depărtaţi, ca să se apropie de Dumnezeu. Cei familiari, ca să se facă şi mai familiari prin îndrăzneală".

124. „Observă cum celor ce au urcat li se dă, nu fără folos, prilej de smerenie. Căci dacă se desăvârşesc în cele ce au pus început, se fac şi mai vrednici de laudă." Dacă cei ce lucrează bine sunt numai lăudaţi de întâistătători, încep să se umple de mândrie şi se păgubesc şi ei şi întâistătătorii, că nu au avut grijă de buna lor îndrumare.

Întâi se lipseşte acela însuşi de plata ce vine din certarea povăţuitorului; al doilea, că, putând să folosească şi pe ceilalţi din virtutea altuia, nu face aceasta; al treilea şi cel mai greu lucru e că şi cei ce par purtători de osteneli, făcându-se o vreme fără grijă şi nefiind mustraţi sau certaţi de întâistătătorul, ca unii ce ar fi, chipurile, virtuoşi, se lipsesc de blândeţea şi de răbdarea ce se cuvine să o aibă. Căci lipsa de apă acoperă şi pământul bun şi roditor şi gras de buruienile necinstite şi-l face să odrăslească mărăcinii mândriei, ai vicleniei şi ai netemerii. Ştiind-o aceasta marele Apostol scrie lui Timotei: «Stăruie, mustră, ceartă, îndeamnă cu timp şi fără timp» (*2 Timotei* 4, 2)".

Iar eu, împotrivindu-mă acelui povăţuitor adevărat şi aducând înainte slăbiciunea generaţiei noastre şi că mulţi, poate pentru certarea fără motiv sau poate nu fără motiv, se rup de păstor, acel sălaş al înţelepciunii zice iarăşi: „Sufletul legat de Hristos, prin iubirea şi credinţa păstorului, nu se depărtează de el până la sânge şi mai ales cel ce s-a tămăduit vreodată prin el de vreo rană oarecare, amintindu-şi de cel ce zice: «Nici îngerii, nici începătoriile, nici puterile, nici vreo altă zidire nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Hristos» (*Romani* 8, 38-39). Iar de cel ce nu e astfel legat şi bine sădit şi lipit mă minunez foarte dacă nu-şi săvârşeşte în deşert petrecerea cea din locul acesta. Că s-a însoţit cu o ascultare mincinoasă". Şi nu s-a înşelat pe sine acest cu adevărat mare povăţuitor, ci a călăuzit şi a desăvârşit şi a adus la Hristos oi neprihănite.

Despre Avachir

25) Să ascultăm înţelepciunea lui Dumnezeu aflată în vase de lut şi să ne minunăm de ea. Mirându-mă eu

deci, când mă aflam acolo, de credința, de răbdarea şi de neclintita stăruință a celor nou-sădiți, cu toate certările şi ocările, ba uneori şi prigonirile nu numai din partea întâistătătorului, ci şi a celor cu mult mai de jos, am întrebat, pentru zidirea mea, pe un oarecare dintre frații ce se aflau în mânăstire de cincisprezece ani, pe nume Avachir, pe care îl vedeam nedreptățit aproape mai mult decât pe toți, ba uneori alungat şi de la masă dintre slujitori; şi era din fire foarte puțin vorbăreț.

Deci zisei către el: „Frate Avachir, pentru ce te văd în fiecare zi alungat de la masă şi dormind de multe ori nemâncat?" Iar el răspunse: „Crede-mă, părinte, că mă încearcă părinții mei de sunt bun de călugăr. Dar nu o fac aceasta fără iubire[125]. Şi eu, cunoscând scopul întâistătătorului şi al celorlalți, le rabd toate fără greutate. Iată am cincisprezece ani din cei treizeci cât socotesc, precum mi-au spus şi ei la intrarea mea (în mânăstire), că încearcă pe cei ce s-au lepădat de lume. Şi pe drept cuvânt, frate Ioane, căci fără cercare aurul nu se desăvârşeşte".

Mai rămânând deci viteazul acesta, Avachir, după intrarea mea în mânăstire, doi ani, s-a mutat la Domnul, spunând părinților când avea să plece: „Mulțumesc, mulțumesc Domnului şi vouă. Că ispitindu-mă voi pentru mântuirea mea, iată am rămas neispitit de draci şaptesprezece ani". Pentru aceasta întâistătătorul, ca un drept judecător, a

125. „Nu numai pe cei ce mor de sabie şi pe cei ce au mărturisit pe Domnul în fața tiranilor îi încununează Domnul, ci şi pe cei ce şi-au dovedit iubirea întru nevoință. Căci precum aceia au răbdat împunsăturile pentru Domnul, aşa şi aceştia au răbdat asupririle şi nevoința pentru Domnul."

poruncit să fie aşezat după vrednicie, ca un mărturisitor (mucenic), împreună cu sfinţii adormiţi acolo.

Despre arhidiaconul Macedonie

26) Aş nedreptăţi, fără îndoială, pe râvnitorii celor bune, dacă aş îngropa în mormântul tăcerii lupta şi biruinţa lui Macedonie, a întâiului diacon de acolo. Acesta, aflându-se în purtarea de grijă a Domnului, l-a rugat odată pe păstor, cu două zile înainte de sărbătoarea sfintelor Teofanii[126], să plece în cetatea Alexandriei pentru oarecare trebuinţă personală, făgăduind să vină repede din cetate pentru pregătirea sa de slujba sărbătorii. Dar diavolul, vrăjmaşul binelui, l-a împiedicat pe arhidiaconul îngăduit de egumen să vină în sfânta mânăstire la data hotărâtă de întâistătător. Sosind după o zi, păstorul îl scoase din diaconie şi-l aşează în rândul celor din urmă începători. Bunul diacon al răbdării şi arhidiacon al statorniciei primi hotărârea şi cuvântul părintelui fără întristare, ca şi când altul ar fi fost pedepsit şi nu el. După ce a rămas în această stare patruzeci de zile, înţeleptul l-a ridicat iarăşi în treapta lui. Dar după o zi de arhidiaconie, acesta îl rugă să-l lase iarăşi în aceeaşi certare şi necinstire de mai înainte, spunând că a săvârşit un păcat de neiertat.

Dar cunoscând cuviosul că acela nu spune adevărul, ci cere aceasta din smerenie, s-a învoit cu dorinţa cea bună a slujitorului şi se putea vedea căruntetea venerată

126. Sărbătoarea Naşterii şi a Botezului Domnului, care, în timpul scrierii *Scării*, se vede că se prăznuiau încă deodată sau în strânsă legătură.

petrecând în starea începătoare şi cerând tuturor să se roage pentru el „deoarece, zicea, am căzut în curvia neascultării". Mie însă, smeritului, a îndrăznit acest mare Macedonie să-mi mărturisească pentru ce a alergat de bunăvoie la această smerită viețuire. „Niciodată, zicea, n-am simțit atâta uşurare de orice război şi n-am văzut dulceața luminii dumnezeieşti în mine, ca acum"[127].

27) Este propriu îngerilor să nu cadă. Ba poate nici să poată cădea, cum zic unii[128]. Dar oamenilor le este propriu să cadă şi să se ridice iarăşi ori de câte ori s-ar întâmpla aceasta. Numai dracilor le este propriu ca, odată căzuți, să nu se mai ridice niciodată[129].

---

127. Cel ce ia de bunăvoie starea smereniei şi ostenelile cele grele nu va mai suferi de venirea asupra lui a unor umiliri şi greutăți fără voie. Acestea nu-l vor întrista, ba nici nu le va mai simți, ci se va bucura de ele. Căci îl găsesc pregătit pentru ele. Nu le mai simte ca ispite şi ca război. Nu-i mai produc întristări şi nemulțumiri. El vede în sine lumina dumnezeiască, pentru că vede rostul lor binefăcător.

128. Învățătura stabilită e că acum îngerii buni nici nu pot cădea.

129. „Sunt trei ordine, zice Sfântul Maxim: îngeri, oameni, demoni. A nu cădea e propriu îngerilor, dar nu după ființă, ci prin libera alegere. Căci nu sunt prin fire nemişcați spre rău. Pentru că în acest caz nici satana n-ar fi căzut, fiindcă prin fire n-ar fi putut pătimi aceasta. Dar sunt greu de mişcat spre contrariul, cum zice Grigorie Teologul. Deci nu după ființă, ci după libera alegere au dobândit însuşirea de a nu cădea. Pe aceasta dracii întărind-o spre rău, au rămas din pricina neputinței de întoarcere în apostazie. Iar oamenii, din pricina putinței de întoarcere, sunt mai buni decât demonii. Dar îngerii sunt mai presus de ambele ordine, din pricina neputinței de schimbare." Dar se pune întrebarea: De ce Dumnezeu i-a făcut pe îngeri şi pe demoni cu neputință de mişcat de la bine spre rău şi invers, după ce au ales ei binele sau răul? Nu e în hotărârea lor ceva atât de decisiv, că schimbarea le devine cu neputință? Credem că aici trebuie căutată explicația: Îngerii au un fel de absolut în decizia lor. Ei vor ceva într-un grad şi într-o formă

Aceasta ne-a mărturisit-o cel încredințat cu economia mânăstirii. „Fiind tânăr, îmi spuse el, şi având grija vitelor mânăstirii, mi s-a întâmplat o foarte grea cădere a sufletului. Având obiceiul să nu ascund niciodată şarpele înlăuntrul inimii, prinzându-l de coadă, l-am arătat îndată doctorului. Dar acela, cu fața zâmbitoare, îmi zise lovindu-mă uşor peste obraz: «Du-te, fiule, fă-ți slujba ca mai înainte şi nu te teme de nimic»[130]. Iar eu, convins prin credința înfocată că voi lua în puține zile dovada tămăduirii, am continuat să alerg pe drumul meu bucurându-mă şi totodată tremurând".

28) Toată orânduirea făpturilor are, cum zic unii, multe deosebiri. Deci şi în viețuirea de obşte a fraților sunt deosebiri de înaintări şi păreri. Pentru aceea şi doctorii, observând pe unii dintre aceştia iubitori de a se arăta la venirea în mânăstire a mirenilor, îi acopereau în fața acelora cu ocări şi cu slujiri mai puțin cinstite, ca să se retragă cu grabă când se întâmpla sosirea cuiva din lume. Şi aşa se putea vedea petrecându-se ceva mai presus de fire: însăşi slava deşartă se alunga pe sine şi fugea de oameni[131].

---

definitivă. Ei trăiesc într-o ambianță mai clară a absolutului şi decizia lor are ceva din acceptarea total conştientă a absolutului, câtă vreme omul creşte treptat spre absolut, aflându-se pe un drum suitor, care se desprinde treptat de răul sau de binele total.

130. Scolia ed. 1970: „Să nu ai vreo bănuială pe părinte că a lăsat pe cel ce s-a mărturisit fără o certare (epitimie). Căci îl ştia pe acesta din tinerețe mult timp petrecând în nevoința plină de trezvie şi stăruind în osteneli, şi de aceea nu a adăugat altă greutate la acestea. De altfel nici pricină nu era, pe cât socotea, vrednică de o certare aspră, pentru că altfel nu l-ar fi lăsat să plece zâmbind, ci ar fi ieşit păzind întocmai canonisirea".

131. Însăşi slava deşartă fugea de oameni, pentru că cei stăpâniți de ea se fereau să apară în fața oamenilor, obligați

Despre cuviosul Mina

29) Nevrând Domnul să mă lipsească de rugăciunile unui cuvios părinte, înainte cu o săptămână de plecarea mea l-a luat la Sine pe cel ce cârmuia ca ajutor al păstorului, pe un bărbat minunat cu numele Mina, care avea cincizeci şi nouă de ani în obşte şi împlinise toate ascultările în ea. Deci în ziua a treia, când săvârşeam noi rânduiala adormirii cuviosului, deodată se umplu de bună mireasmă tot locul unde zăcea trupul lui. Drept aceea ne îngădui marele păstor să desfacem acoperământul în care era aşezat. Şi făcându-se aceasta, văzurăm toţi pornind din tălpile lui, ca din două izvoare, buna mireasmă a mirului. Atunci spuse învăţătorul către toţi: „Vedeţi sudorile picioarelor şi ostenelile lui, cu adevărat s-au adus şi s-au primit ca un mir!"

Dar părinţii locului mi-au povestit şi alte multe isprăvi ale preacuviosului Mina. Spuneau şi aceasta: că odată întâistătătorul, voind să încerce răbdarea lui de Dumnezeu dăruită, venind acesta la stăreţie şi punând metania de seară egumenului şi cerând slobozire ca de obicei, acela l-a lăsat pe el să şadă aşa jos până la ceasul canonului. Şi abia atunci, dându-i blagoslovenie şi ocărându-l ca pe un iubitor de slavă şi ca pe un lipsit de răbdare, l-a lăsat să se ridice. Căci ştia cuviosul că va răbda cu bărbăţie. De aceea a dat şi privelişte aceasta spre zidirea tuturor. Iar ucenicul cuviosului Mina, făcându-ne cunoscute acestea

---

fiind la slujiri lipsite de măreţie. Şi aşa se învăţau să se ferească de a se arăta cu fală în faţa oamenilor.

despre învățătorul său, zise: „Descosându-l eu dacă nu cumva i-a venit somnul stând în genunchi înaintea egumenului, m-a încredințat că, şezând aşa jos, a rostit toată *Psaltirea*".

30) Nu voi trece cu vederea să împodobesc cununa cuvântului şi cu smaraldul următor: Am stârnit odată la un cuvânt despre liniştire pe unii dintre bătrânii aceia plini de bărbăție. Iar aceia, cu fața zâmbitoare şi cu chip vesel, mi-au spus: „Noi, părinte Ioane, fiind materiali, avem şi o viețuire aplecată spre cele materiale. Judecând că trebuie să purtăm războiul după măsura slăbiciunii noastre, am socotit că e mai bine să ne luptăm cu oamenii care uneori sunt furioşi, alteori se căiesc, şi nu cu dracii care sunt totdeauna porniți şi înarmați cu furie împotriva noastră"[132].

---

132. Scolia din ed. 1970 care arată în plus, pe lângă *PG*, prima propoziție ca fiind a lui Marcu Ascetul, iar restul al lui Evagrie: „Zice şi Avva Marcu: «Mai bine este să fim ispitiți de oameni decât de draci. Dar cel ce place Domnului îi biruieşte şi pe unii şi pe alții». Dar zice şi Sfântul Evagrie: «Dracii luptă descoperiți împotriva pustnicilor. Iar împotriva celor ce petrec în chinovii sau săvârşesc virtutea însoțiți cu alții îi înarmează pe cei mai fără grijă dintre frați. Dar războiul al doilea e mult mai uşor decât cel dintâi. Pentru că nu se pot afla oameni pe pământ atât de amarnici ca dracii, chiar dacă se suferă din partea lor toată uneltirea». Oamenii mai au şi milă, sau mai pot fi şi înduplecați, dar dracii nu. În orice caz poți fi, în lupta cu oamenii ce te ispitesc sau te tulbură, cel puțin tot atât de tare ca şi ei, poți afla o slăbiciune în ispitirea lor şi deci îi poți înfrânge mai uşor".

În *PG* se mai adaugă o scolie, care e totodată o metodă de înfrângere a ispitelor de la oameni şi de la draci: „Cel ce se roagă pentru oamenii care-l nedreptățesc tulbură pe draci; iar cel ce se împotriveşte celor dintâi e biruit de cei din urmă". Lupta oamenilor împotriva noastră nu e despărțită de cea a dracilor. Dar, prin oameni, lupta dracilor e mai slabă. Căci

31) Iarăşi un altul dintre acei pururea pomeniţi, având faţă de mine dragostea şi îndrăznirea cea după Dumnezeu, îmi spuse cu bunăvoinţă: „De ai dobândit cumva, preaînţelepte, lucrarea celui ce a zis întru simţire: «Toate le pot întru Cel ce mă întăreşte pe mine, Hristos» (*Filipeni* 4, 13), de a venit peste tine Duhul Sfânt ca o rouă curăţitoare, de te-a umbrit puterea răbdării Celui preaînalt (*Luca* 1, 35), încinge ca un bărbat (ca Hristos Dumnezeu) mijlocul tău cu ştergarul ascultării şi, ridicându-te de la cina liniştei, spală picioarele fraţilor cu duh smerit[133]. Mai bine zis tăvăleşte-te sub picioarele soţilor tăi cu cuget sporit; pune portar neîndurat şi neadormit în poarta inimii tale; ţine-ţi mintea cea greu de ţinut[134] în trupul tău supus împrăştierii; ţine liniştea minţii în mădularele ce se mişcă şi se clatină, care e lucrul cel mai minunat dintre toate; fă-ţi sufletul netulburat în mijlocul tulburărilor, opreşte-ţi limba înfuriată, gata să sară la împotrivire[135].

---

oamenii se înmoaie de rugăciunea noastră pentru ei, de vorba bună şi de ajutorul ce le dăm.

133. Cel ce porneşte la ascultare cu hotărâre se dovedeşte pe de o parte bărbat puternic, pe de alta, în stare de smerenie; e tare în smerenia slujitoare. El se încinge cu putere, dar cu puterea smereniei. El renunţă la liniştea care-l odihneşte şi ia asupră-şi grija ajutorării şi lucrării de scăpare a aproapelui de păcatele ce-l împovărează.

134. κράτει νοῦν ἀκράτητον e un paradox. Mintea care e mereu în mişcare trebuie ţinută în gândul la Dumnezeu.

135. În toate aceste recomandări se cere un lucru paradoxal (tradus de noi cu „minunat"), deci cu atât mai greu. Mădularele trupului se mişcă sub puterea ispitelor, dar mintea trebuie să-şi păzească liniştea şi deci puterea de a nu se tulbura şi de a nu se lăsa purtată de ele. Mintea trebuie să rămână neclintită ca o stâncă în mijlocul valurilor ce o asaltează.

Luptă-te cu stăpâna aceasta în fiecare zi de şaptezeci de ori câte şapte. Înfige în lemnul sufletului, ca într-o cruce, mintea ta ca o nicovală care e bătută, batjocorită, ocărâtă, luată în râs, nedreptăţită ca de nişte lovituri neîncetate de ciocane, dar se înmoaie, nu suferă nicio sfărâmare, ci rămâne întreagă, netedă şi neclintită[136]. Leapădă voia ta ca pe o haină a ruşinii şi intră în arenă despuiat de ea[137], chiar dacă acesta e un lucru rar şi anevoie de aflat. Îmbracă platoşa credinţei care nu poate fi spartă şi sfărâmată de necredinţa în conducătorul luptei. Ţine în frâul neprihănirii simţul pipăitului care sare cu neruşinare înainte. Înfrânează-ţi cu pomenirea morţii ochiul care voieşte să iscodească în fiecare clipă măreţia trupurilor şi frumuseţea lor. Adu la tăcere, prin grija de ea însăşi, mintea curioasă care voieşte să osândească pe frate pentru negrijă, arătând în chip neamăgitor toată iubirea şi mila faţă de aproapele. În aceasta vor cunoaşte toţi cu adevărat, preaiubite părinte, că eşti ucenic al lui Hristos: dacă vom avea în obşte iubire între noi".

---

136. Mintea, ca organ al cugetării, are ca temelie sufletul nostru întreg, sau subiectul nostru. Dacă dispoziţia acestuia e fermă ca un lemn, mintea nu se va clătina nici ea de ispite. Neclintirea subiectului nostru îşi ia tăria din întipărirea lui de gândul la Crucea lui Hristos. Mintea trebuie să se fixeze în subiectul astfel întărit asemenea lui Hristos, suportând ca El toate piroanele.

137. „Voia ta" e voia contrară lui Dumnezeu, voia individualistă, sau egoistă. Ea îl îmbracă pe om într-o înfăţişare neplăcută lui Dumnezeu şi semenilor, într-o înfăţişare de ocară. Cel ce ţine seama de această voie egoistă a sa, fiind duşmanul lui Dumnezeu şi al semenilor săi, nu e capabil să suporte greutăţile neplăcute ale nevoinţelor, pentru că nu se bazează decât pe puterea sa limitată.

„Vino, vino", zicea iarăşi bunul prieten. „Vino şi locuieşte împreună cu noi. Bea în fiecare clipă batjocorirea ca pe o apă vie. Căci David, după ce a cercat din toate cele plăcute de sub cer, la sfârşitul tuturor, mărturisindu-şi neştiinţa, a zis: «Ce este dar bun? Sau ce e plăcut? Nu e altceva decât a locui fraţii împreună» (*Psalmii* 132, 1). Iar dacă ne-am învrednicit astfel de o asemenea răbdare şi ascultare, e bine ca, după ce ne-am cunoscut şi slăbiciunea noastră, să nu intrăm în stadionul luptei, ci să fericim pe cei ce luptă şi să le dorim răbdare"[138].

Iar eu am fost biruit de frumoasele cuvinte ale părintelui şi preabunului învăţător, care s-a nevoit împreună cu mine în chip evanghelic şi proorocesc, sau mai bine zis prietenesc. De aceea am şi hotărât să dau fără şovăire întâietate fericitei ascultări.

32) Dar înainte de a ieşi ca dintr-un rai şi de a înşira cuvintele mele, ca nişte mărăcini urâţi şi nefolositori, voi mai aminti încă o virtute folositoare a acestor fericiţi[139].

Păstorul a băgat de seamă că de multe ori, stând noi la rugăciune, unii le foloseau ca întâlniri şi ca prilejuri de convorbiri. Acestora poruncindu-le să stea vreme de o săptămână înaintea bisericii, le-a rânduit să facă metanie celor ce intrau şi ieşeau, chiar dacă erau clerici sau preoţi[140].

---

138. E lăudată răbdarea în obşte ca forţă de coeziune, ca putere susţinută de comuniune şi susţinătoare a comuniunii. Pe aceasta a pus accent şi starețul Gheorghe de la Cernica în viaţa duhovnicească ce a sădit-o în obştea sa.

139. „Urâte ca exprimare, nefolositoare prin firea lor lumească; spinoase prin asprimea lor."

140. „Când greşeala unuia se întinde la mulţi, nu trebuie să se arate îndelungă-răbdare, nici să se caute folosul propriu,

Văzând pe careva dintre fraţi stând la cântare cu o simţire a inimii mai adâncă decât a multora şi mai ales părând, prin rostirea cuvintelor însoţită de înfăţişarea fiinţei şi a feţei, că se află în convorbire cu vreunii, l-am întrebat să-mi spună înţelesul fericitului său obicei. Iar el, ştiind că e spre folos să nu ascundă aceasta, zise: „M-am obişnuit, părinte Ioane, să-mi adun gândurile şi mintea, împreună cu sufletul, de la început, chemându-le să strige împreună: «Veniţi să ne închinăm şi să cădem la Hristos, Împăratul nostru Dumnezeu»".

Iar pe bucătar, iscodindu-l eu, l-am prins făcând aceasta: văzând că are o tăbliţă la brâu, am aflat că însemna pe ea în fiecare zi gândurile sale şi le mărturisea pe toate păstorului. Dar nu numai pe acesta, ci şi pe alţi mulţi i-am văzut făcând acolo acelaşi lucru. Căci era şi aceasta o poruncă a marelui păstor, precum am auzit[141].

---

ci cel al multora, ca să se mântuiască, pentru că virtutea multora şi de multe feluri e mai de folos decât virtutea unuia şi de un singur fel."

141. Aceasta e o metodă de a păstra sufletul într-o sinceritate sau într-o transparenţă deplină, neavând în el nimic ascuns, nimic acoperit de întunericul minciunii, nicio umbră, nicio pată, ci totul în lumină. Scolia *PG*: „Alta, a lui Fotie: «A dezvălui de bunăvoie greşalele sale bărbaţilor duhovniceşti e un semn al vieţii ce se îndreptează, iar a le ascunde e un semn al sufletului pătimaş. Căci nimeni, ajutând pe hoţi, sau stând de partea curvarilor, nu-şi va da pe faţă gândurile (nu-i va da pe faţă pe aceştia). Pentru că cel nepătimaş, care are milă faţă de pătimaş, spunând păcatul fratelui o face din două motive: fie ca să-l îndrepteze pe el, fie ca să-l folosească pe altul. Dar dacă-l spune fără aceste motive, o face fie ca să-l osândească pe acela, fie ca să-l bârfească, şi de aceea nu va scăpa de părăsirea dumnezeiască şi va cădea şi el fie în aceeaşi greşeală, fie în alta, şi va fi osândit şi ruşinat".

Oarecare dintre fraţi a fost izgonit odată de el, pentru că a bârfit pe aproapele său către el că e flecar şi vorbăreţ. Dar el a stăruit în poarta mânăstirii timp de o săptămână, rugându-se să poată intra şi să fie iertat. Când a auzit aceasta iubitorul de suflete, cercetând şi aflând că acela n-a mâncat nimic în cele şase zile, îi vesti: „Dacă voieşti să-ţi faci sălaşul în întregime în mânăstire, te voi pune în ceata celor ce se pocăiesc". Şi fiindcă cel ce se pocăia a primit aceasta cu bucurie, păstorul a poruncit să fie dus în mânăstirea rânduită îndeosebi pentru cei ce plângeau pentru păcatele lor, ceea ce s-a şi întâmplat[142].

33) Dar fiindcă am vorbit despre amintita mânăstire, să spunem ceva pe scurt şi despre ea. Era un

142. O scolie a lui Hrisolog: „Leagă pe cel ce a păcătuit, ca să i-L faci milostiv pe Dumnezeu. Nu-l dezlega, ca să nu fie legat şi mai tare de mânia lui Dumnezeu. De nu-l voi lega eu, legăturile lui nu vor rămâne nedezlegate. «Că de ne vom judeca pe noi înşine, nu vom fi judecaţi» (*I Corinteni* 11, 31). Să nu socotească cineva aceasta cruzime şi neomenie, ci cea mai mare blândeţe şi cel mai bun leac şi multă purtare de grijă. «Dar au suferit destul timp pedeapsa», va zice cineva. Cât? Spune-mi! Un an, doi, trei? Dar nu mă interesează vremea, ci îndreptarea sufletului. Arată-mi deci aceasta: de s-au străpuns la inimă, de s-au schimbat, şi atunci s-a împlinit totul. Iar de nu s-a întâmplat aceasta, vremea nu e de niciun folos. Căci nu ne interesează de a fost legată rana de multe ori, ci de a folosit legătura. Dacă a adus folos în scurtă vreme, să nu mai fie ţinută. Iar de nu a fost spre folos în cincisprezece ani, să mai fie ţinută. Dezlegarea celui legat să hotărască folosul". Legând duhovnicul pe cel ce a greşit, nu-l mai leagă Dumnezeu. Căci acela simte mai vădit dezaprobarea şi se îndreaptă, pe când legătura lui Dumnezeu nu e vădită şi omul continuă să păcătuiască, socotind că, dacă nu l-a dezaprobat duhovnicul, păcatul lui n-are prea mare importanţă. Iar canonul se orientează, ca vreme, după rezultatul adus de el în îndreptare.

loc depărtat cam la o stadie (1 km) de mânăstirea cea mare. Era o închisoare jalnică. Nu se putea vedea acolo niciodată fum, nici vin, nici ulei pentru mâncare. Nu se găsea altceva decât pâine şi puţine legume. În acest loc îi închidea fără ieşire pe cei ce se poticneau după chemare (la călugărie); nu la un loc, ci îndeosebi şi despărţiţi, sau câte doi cel mult, până ce Domnul îl înştiinţa pe el (pe păstor) despre fiecare. Pusese peste ei şi un mare locţiitor, cu numele Isaac, care cerea celor predaţi grijii lui rugăciune aproape neîncetată. Spre împiedecarea trândăviei, erau acolo şi stâlpări multe de finici (pentru făcut coşuri şi rogojini). Aceasta era viaţa, aceasta era starea, aceasta era petrecerea celor ce căutau cu adevărat faţa Dumnezeului lui Iacob (*Psalm* 23, 6).

34) E un lucru bun a te minuna de ostenelile sfinţilor. Dar e un lucru pricinuitor de mântuire a râvni să faci la fel. Însă a voi să urmezi vieţuirea lor dintr-o dată e un lucru nesocotit şi cu neputinţă.

35) Când suntem muşcaţi de mustrări, să ne aducem aminte de păcatele noastre, până ce Domnul, văzând silinţa noastră, a celor ce ne sârguim, le va şterge pe acestea şi va preface durerea ce ne muşcă în inimă, în bucurie[143]. „Căci după mulţimea durerilor mele în inima mea, zice, au veselit mângâierile Tale sufletul meu la vremea cuvenită" (*Psalm* 93, 19).

36) Să nu uităm pe cel ce zice către Domnul: „Câte necazuri şi rele mi-ai arătat mie şi, întorcându-mă, m-ai făcut viu şi din adâncurile pământului m-ai scos iarăşi după ce am căzut" (*Psalm* 70, 23).

---

143. „Silitori nesiliţi sunt cei pătrunşi de dragostea lui Dumnezeu şi care se silesc a bineplăcea lui Dumnezeu nu pentru că îi sileşte cineva, ci pentru că sunt atraşi de dragostea lui Dumnezeu."

37) Fericit este cel ce s-a silit pe sine să fie defăimat şi ocărât în fiecare zi pentru Domnul. Acesta va dănţui cu mucenicii şi va sta de faţă cu îngerii, plin de îndrăzneală. Fericit este monahul care se va socoti pe sine în toată clipa vrednic de necinstire şi de defăimare. Fericit este cel ce şi-a omorât până la capăt voia sa şi şi-a predat grija de sine învăţătorului său în Domnul. Căci va sta de-a dreapta Celui răstignit[144].

38) Cel ce a respins de la sine mustrarea dreaptă sau nedreaptă a respins însăşi mântuirea sa. Iar cel ce o primeşte cu durere, sau fără durere, va dobândi degrabă iertarea păcatelor sale[145].

---

144. „Avva Zosima a zis că cel ce doreşte să umble pe calea cea adevărată şi dreaptă, când se tulbură, se loveşte pe sine, zicând: De ce te mânii, suflete al meu? De ce te tulburi, ca cei ce fac spume? Chiar din aceasta arăţi că eşti bolnav. Căci de nu ai fi bolnav, nu ai suferi. De ce, încetând să te ocărăşti pe tine, îl învinovăţeşti pe fratele tău că ţi-a arătat boala cu fapta şi cu adevărul? Ia aminte la porunca lui Dumnezeu: «Când era ocărât, nu ocăra; când pătimea, nu ameninţa» (*1 Petru* 2, 23), ci suferea toate. Şi zicea că, de va trăi cineva anii lui Matusalem şi nu va umbla pe calea aceea dreaptă, pe care au umblat toţi sfinţii, adică cea a necinstirii lor de către oameni, a iubirii şi a răbdării bărbăteşti, nu va înainta nici puţin, nici mult, şi va cheltui anii în deşert."

Cel ce rabdă va sta de-a dreapta Celui răstignit şi, după răstignire, înviat, pentru că s-a lăsat şi el răstignit de ocări şi şi-a predat grija de sine dascălului său, ca Hristos, Tatălui. Omorând cu totul voia sa egoistă, a înviat în dragostea lui Hristos.

Avva Zosima e cel de care vorbeşte cu mare veneraţie şi Avva Dorotei. Era un egumen în apropierea Gazei de la începutul secolului VI. Avem aici o dovadă despre influenţa *Cuvântărilor* Avvei Dorotei asupra lui Ioan Scărarul.

145. Mustrarea te face atent la tine însuţi; te face să-ţi dai seama că e ceva rău în tine, sau care face altuia impresia că nu eşti cum trebuie în vreo privinţă oarecare. Drept urmare, te sileşti să te vindeci şi în acea privinţă, şi deci să-ţi câştigi mântuirea.

39) Arată în chip nevăzut (cu mintea) lui Dumnezeu credința și dragostea curată ce o ai față de părintele tău și Acela va îndemna pe acesta în chip neștiut să se alipească de tine și să te apropie de el, după simțirea ta față de el[146]. Cel ce pironește pe stâlp orice șarpe a arătat o credință vădită[147]. Dar cel ce îl ascunde rătăcește încă pe locuri fără căi[148].

40) De voiește cineva să știe că are iubirea de frați și dragostea adevărată, se va încredința despre ea când se va vedea pe sine plângând pentru greșalele fratelui și veselindu-se de înaintările și de darurile lui[149].

41) Cel ce voiește să rămână biruitor într-o convorbire cuvântul său să știe că suferă de boala diavolului, chiar dacă cuvântul său e adevărat[150]. Și dacă face

---

E o cruce care te desăvârșește. Însăși primirea mustrării, pricinuindu-i cuiva pocăința de greșale, îi aduce iertarea lor.

146. Nu-ți arăta simțămintele de umilință și de iubire față de părintele tău duhovnicesc văzut, ci spune-i-o cu mintea lui Dumnezeu. Și Dumnezeu i-o va descoperi aceluia, pentru că ceea ce e sincer nu se poate să nu se vadă în oarecare chip.

147. Aici se arată sensul șarpelui de aramă țintuit pe lemn în Vechiul Testament.

148. Pironește pe stâlpul văzut prin mărturisire orice șarpe ce se mișcă în tine și așa îl vei omorî. Dar dacă-l ții ascuns în tine, nu vei umbla pe calea dreaptă, ci pe căi nedrepte, acoperite de întuneric.

149. „Acela și-a pus sufletul său pentru fratele". Căci suferă pentru acela ca pentru sine și se bucură de darurile lui, ca pentru ale sale. Sufletul trăiește și moare pentru acela și cu acela.

150. Cine voiește să-și facă biruitor cuvântul său voiește să biruiască el pe ceilalți. Desigur, el ar putea spune că nu voiește să se impună pe sine, ci adevărul. Dar despre adevărul lui Hristos ajunge să dai mărturie, trăindu-l și murind pentru El. El nu se impune cu argumente ale rațiunii, a cărei dibăcie vrei să dovedești că o ai. „Nu ține de viețuirea creștinească a se apăra, și nu se vorbește

aceasta într-o convorbire cu cei deopotrivă cu el, va fi tămăduit poate de certarea celor mai mari. Dar dacă face aşa şi faţă de cei mai mari, sau mai înţelepţi, boala lui nu poate fi vindecată de oameni.

42) Cel ce nu se supune cuvântului nu se supune nici lucrului. Căci cel ce e necredincios în ceea ce e puţin e necredincios şi neîncovoiat şi în ceea ce e mare. Acela se osteneşte în zadar, neagonisindu-şi din cuvioasa ascultare nimic altceva decât osânda.

43) Cel ce şi-a făcut conştiinţa curată la culme, în supunere faţă de părintele său, acela, aşteptând în fiecare zi moartea ca pe un somn, mai bine zis ca pe viaţa sa, nu se înspăimântă, ştiind că în ceasul despărţirii nu el, ci întâistătătorul va avea să dea socoteală[151].

44) Cel ce, primind nesilit de la părintele său în Domnul slujba unei ascultări, a pătimit în ea vreo poticnire neaşteptată, să pună vina nu pe cel ce a dat arma, ci pe cel ce a primit-o. Căci a primit arma spre a lupta cu vrăjmaşul, dar a îndreptat-o spre inima sa. Iar de s-a silit pe sine pentru Domnul şi

---

de ea în învăţătura lui Hristos." Sau: „Împotrivirea în cuvânt arată încăpăţânarea şi neascultarea". Ea dovedeşte mai mult îngâmfarea şi disprețuirea, şi nu smerenia şi ascultarea în toate. Metoda recomandată aici ar aduce cu adevărat pace între oameni.

151. Acela a făcut şi a gândit chiar ceea ce i-a cerut întâistătătorul. Deci acesta va avea să dea socoteală pentru faptele şi gândurile lui. Desigur, aceasta nu scapă pe călugăr de răspundere. Dar el răspunde întrucât se biruie pe sine în fiecare clipă, ascultând. Iar acest lucru nu e uşor. El renunţă mereu la buna sa plăcere, la pornirile sale de plăcere, la mândria sa. El strânge mereu apele dezordonate ale pornirilor sale în matca îngustă şi tot mai adâncă a unei vieţuiri libere de patimi, a unei curăţii desăvârşite.

a dezvăluit slăbiciunea sa de mai înainte celui ce i-a dat-o, să îndrăznească, căci, chiar dacă a căzut, nu a murit[152].

45) Am uitat, o, prieteni, să vă pun în față și pâinea aceasta dulce a virtuții: anume, am văzut acolo ascultători în Domnul care se zdrobeau prin ocări și se defăimau pentru Dumnezeu, ca să fie pregătiți prin obișnuire să nu se mâhnească de necinstirile ce li se vor aduce din afară[153].

46) Sufletul care se gândește la mărturisire e ținut de aceasta, ca de un frâu, să nu păcătuiască. Dimpotrivă, păcatele pe care nu avem de gând să le mărturisim le săvârșim fără frică, ca în întuneric.

47) Când, lipsind întâistătătorul, ne închipuim fața lui și, socotind că stă în fața noastră, ocolim orice

---

152. „E deosebire între cădere și cădere. De aceea și căderea e după felul ascultării. Deci nu socoti izgonire de la Dumnezeu căderea ce se întâmplă în împlinirea slujirii." Altă scolie a Marelui Vasile, care nu e decât în traducerea lui Veniamin Costache: „Pe lângă cele zise, de viața monahului mai ține și o altă primejdie. Cea dintâi și foarte mare e cea a plăcerii de sine. Căci neavând pe nimeni care să poată să-i cerce lucrul, i se pare că a ajuns la împlinirea poruncii. Apoi, făcându-și din nepricepere o deprindere, nu cunoaște nici lipsurile, nici sporirea în lucrare. Căci îi lipsește din jur orice ajutor, prin care să cunoască unde se află cu lucrarea poruncilor. Căci cum va arăta smerita cugetare, neavând pe nimeni care să se arate mai smerit? Cum va cunoaște milostivirea, despărțit fiind de ceilalți? Cum se va deprinde în îndelunga-răbdare, nestând nimeni împotriva voilor sale? Iar de va zice cineva că-i ajunge învățătura Scripturilor spre îndreptarea năravurilor, face ca cel ce învață tâmplăria, dar nu o lucrează niciodată... Însuși Domnul a spălat picioarele ucenicilor. Dar tu pe cine vei spăla? Cum vei sluji? Decât cine vei fi cel mai de pe urmă, singur de sine petrecând?"

153. Obișnuindu-te să nu te socotești mare lucru, nu te vei mâhni când nu te vor socoti mare lucru nici alții.

întâlnire, sau cuvânt, sau mâncare, sau somn, sau altceva care ştim că nu-i place, împlinim cu adevărat o ascultare nemincinoasă. Copiii maşteri socotesc lipsa învăţătorului (a tatălui) prilej de bucurie, dar cei adevăraţi o socotesc pe aceasta o pagubă.

48) Am întrebat odată pe careva dintre cei mai cercaţi, rugându-l să-mi spună cum se dobândeşte prin ascultare smerenia. Iar el zise: „Chiar dacă ascultătorul recunoscător ar învia morţi, chiar dacă ar dobândi lacrimi, chiar dacă s-ar izbăvi de războaie, el socoteşte în chip neîndoielnic că acestea le-a făcut rugăciunea părintelui său duhovnicesc. Astfel el rămâne străin de închipuirea deşartă de sine. Căci cum se va mândri cu acelea cel ce spune că le-a făcut prin ajutorul părintelui şi nu prin sârguinţa sa?"

49) Cel ce se linişteşte (isihastul, sihastrul) nu cunoaşte lucrarea celor spuse[154]. Căci părerea de sine şi-a câştigat stăpânire în el, socotind că faptele amintite sunt săvârşite de el prin sârguinţa sa. Dar cel aflat în ascultare, biruind două vicleşuguri, rămâne robul veşnic supus al lui Hristos[155].

50) Dracul luptă uneori să întineze pe cei ascultători cu murdării şi-i face învârtoşaţi la inimă; alteori, să-i tulbure potrivnic obiceiului; şi iarăşi alteori să-i facă pe unii uscaţi şi neroditori, trândavi şi greoi la rugăciune, somnoroşi şi întunecaţi, ca să nu

---

154. Aici autorul ţine să arate că ascultarea celui din obşte e mai mare decât liniştirea de unul singur. Prin aceasta nu disprețuieşte liniştirea. Dar socoteşte că la aceasta trebuie să ajungă cineva abia după ce a dobândit smerenia prin ascultarea în obşte.

155. Ed. 1970: „Înţelege prin cele două vicleşuguri: neascultarea şi părerea de sine".

se mai folosească cu nimic din ascultare, ba să dea şi înapoi şi să iasă din ascultare. Căci nu le îngăduie să înţeleagă că retragerea prin iconomie a bunătăţilor ce ni se pare că sunt în noi ni se face pricină de cea mai adâncă smerită cugetare[156].

51) Înşelătorul amintit a fost adeseori respins de către unii prin răbdare. Dar apoi, încă vorbind acesta, alt „înger" înfăţişându-se, încearcă după puţin timp să ne amăgească[157].

52) Am văzut ascultători ajunşi la multă umilinţă, blânzi, înfrânaţi, sârguincioşi, nerăzboiţi, fierbinţi sub acoperământul părintelui, de care apropiindu-se dracii le-au semănat gândul că sunt întăriţi acuma pentru liniştire (pentru sihăstrie) sau pentru lupta desăvârşită şi prin ea pot ajunge la nepătimire. Şi, amăgiţi astfel şi ieşind din port la largul mării, apoi prinzându-i furtuna şi neavând cârmaci, s-au primejduit jalnic de această mare murdară şi sărată.

53) E de trebuinţă ca marea să se tulbure şi să se înfurie în chip sălbatic, ca prin aceasta să arunce iarăşi pe pământ conţinutul ei şi tot gunoiul şi iarba pe care le-au adus în ea râurile patimilor[158].

---

156. E bine deci ca cei ce ajung prin ispita celui rău în vreo întinare, în vreo tulburare, sau lenevire la rugăciune să nu iasă din pricina acestora din ascultare, ci să înţeleagă că acestea li se întâmplă din iconomia dumnezeiască, pentru a-i conduce la cea mai adâncă smerenie.

157. Se mai întâmplă şi faptul acesta: Respingând cineva ispita unui demon, i se arată acelaşi sau altul în chipul unui înger, ajutându-l, chipurile, să-l respingă pe acela. Dar îndată, prin această nouă înfăţişare, îl amăgeşte cu păcatul părerii de sine.

158. Călugărul ieşit din portul neprimejdios al ascultării în obşte, cu patimi nedeplin tocite, acestea sunt stârnite în singurătate. Dar prin aceasta el va vedea că e bine să revină în portul neprimejdios al obştii.

54) Cel ce uneori ascultă, alteori nu ascultă de părinte este asemenea celui care uneori pune în ochi leacuri, alteori var nestins. Căci, „unul zidind, iar altul dărâmând, care altul va fi folosul, decât osteneala?" (*Înţelepciunea lui Isus Sirah* 34, 25).

55) Nu te lăsa amăgit, o, fiule ascultător al Domnului, de duhul închipuirii de sine şi spune păcatele tale învăţătorului tău, ca şi când le-ar spune altă persoană. Căci nu te poţi izbăvi de ruşine fără ruşine[159]. Dracii au adesea obiceiul să ne convingă fie să nu ne mărturisim, fie să defăimăm pe alţii ca vinovaţi de păcatul nostru.

56) Dezgoleşte-ţi, dezgoleşte-ţi rana în faţa doctorului şi nu te ruşina. „A mea e buba, părinte, a mea e rana. Din nepăsarea mea s-a pricinuit, şi nu din a altuia. Nimeni altul nu e pricinuitorul ei: nici om, nici duh, nici trup, nici altceva, ci negrija mea!" Fă-te la mărturisire, şi cu purtarea şi cu chipul şi cu gândul, ca un osândit, plecându-te spre pământ şi dacă se poate udând cu lacrimi picioarele doctorului şi judecătorului ca ale lui Hristos.

57) Dacă toate atârnă de obişnuinţă şi îi urmează ei, cu mult mai mult, fără îndoială, cele bune, care au ca împreună-lucrător pe Dumnezeu. Nu te vei osteni mulţi ani, fiule, să afli în tine fericita odihnă[160], de te vei preda de la început ocărilor cu tot sufletul.

---

159. Trebuie să-ţi mărturiseşti păcatele fără a te cruţa, aşa cum nu te-ar cruţa, dacă ţi le-ar dezvălui, altcineva. Desigur, spunându-le tu însuţi, vei trece prin clipe de mare ruşine. Dar nu poţi scăpa de ruşine, dacă nu treci prin ruşine. Cu ruşinea pe care o suferi loveşti păcatele care-ţi produc ruşinea şi înlături pricina ruşinii. Ruşinea mărturisirii este trecătoare, dar ruşinea obiectivă a rămânerii în păcatul nemărturisit e durabilă şi se adânceşte mereu.

160. Odihna de patimi. La ea se ajunge uşor biruindu-ţi mândria şi pornirile spre plăcere prin ascultare. În ascultare e o mare tărie, e izvorul tăriei pentru biruirea tuturor patimilor.

58) Nu socoti lucru nevrednic de tine a-ți face mărturisirea în chip smerit, ca înaintea lui Dumnezeu, înaintea ajutătorului tău[161]. Căci am văzut osândiți înmuind printr-o înfățișare prea întristată și printr-o mărturisire adâncă asprimea judecătorului și preschimbând mânia lui în înduioșare. De aceea și Ioan Înaintemergătorul cerea de la cei ce se rugau mărturisirea înaintea botezului, neavând el însuși nevoie de aceasta, ci prilejuind prin ea mântuirea lor.

59) Să nu ne speriem dacă suntem războiți și după mărturisire. Căci e mai bine să ne luptăm cu gândurile decât cu mândria[162].

60) Nu alerga după cele din povestirile sihaștrilor și ale părinților pustnici și nici nu te înălța spre ele[163]. Căci tu înaintezi cu oștirea întâiului mucenic (Ștefan).

---

161. Duhovnicul ți-a fost dat ca ajutător în cele bune. Dumnezeu a ținut seama de nivelul nostru omenesc și ne-a dat un ajutător apropiat nouă. S-ar putea socoti duhovnicul (și preotul) în acest sens și un ajutor de care se folosește Dumnezeu pentru folosul nostru. Așa cum Dumnezeu nu botează singur, ci i-a trimis pe Apostoli și pe urmașii lor să boteze, ca să ne dea siguranța că suntem botezați, așa nu primește mărturisirea noastră fără mijlocirea unui om văzut, ci-l folosește pe acesta ca ajutor văzut, pe măsura noastră. El dă putere pătrunzătoare cuvântului omenesc al duhovnicului, căci Fiul lui Dumnezeu însuși S-a folosit de cuvânt omenesc care răsuna în urechile ascultătorilor, dându-i tărie dumnezeiască, făcându-l mijloc al puterii dumnezeiești. Căci cuvântul crește din Cuvântul.

162. Dacă n-am fi războiți de gânduri ispititoare după mărturisire, ne-am mândri, ca unii ce nu mai suntem supuși ispitelor și, în acest caz, ar trebui să luptăm împotriva mândriei și lupta cu ea ar fi mult mai grea.

163. „Nu te înălța spre acele povestiri", încercând să imiți cele istorisite în ele, sau socotind că ai și tu ceva din cele spuse în ele.

61) Nu ieşi din locul de luptă nici când cazi[164]. Căci cu mult mai mult avem atunci nevoie de doctor[165]. Dacă şi-a poticnit piciorul de o piatră cel ce avea ajutor, cel lipsit de ajutor nu se va poticni numai, ci va şi muri.

62) Când cădem, îndată dracii, venind lângă noi, iau şi ne înfăţişează ca pricină binecuvântată, sau mai bine zis nebinecuvântată, liniştea. Scopul vrăjmaşilor noştri e să adauge la căderea noastră, în chipul acesta, o nouă rană.

63) Când un doctor îşi mărturiseşte neputinţa, e nevoie să mergem la altul. Căci rari sunt cei ce se tămăduiesc fără doctor.

64) Cine e deci cel ce socoteşte că ni se poate împotrivi când spunem că, dacă orice corabie care are un cârmaci încercat poate ajunge în primejdie de înecare, fără cârmaci se va pierde în chip sigur?[166]

65) Din ascultare se naşte smerenia, din smerenie, nepătimirea, dacă „întru smerenia noastră Şi-a adus aminte de noi Domnul şi ne-a izbăvit pe noi de vrăjmaşii noştri" (*Psalm* 135, 23). Drept aceea, nimic nu ne va împiedica să spunem că din ascultare se

---

164. A marelui Vasile (*Despre stăruinţa monahilor*, cap. XXI): „Precum mădularele trupului legate prin legătura firii n-ar putea să se rupă de trup, sau, dacă s-ar rupe vreunul, ar deveni mort, aşa cel ce se nevoieşte unit cu frăţimea nu s-ar putea tăia de cei cu care s-a însoţit, sau, făcând aceasta, va fi mort cu sufletul şi lipsit de ajutorul părintelui, nesocotind grija lui faţă de el. Unul ca acesta trebuie osândit ca pricină de sminteală multora... Căci sufletul, odată obişnuit să se răzvrătească, se umple de multă neînfrânare".

165. În locul de luptă sau în obşte se află şi doctorul, ca într-un spital. Deci nu ieşi din acel loc. Pentru că în acest caz te lipseşti şi de doctor.

166. Dacă orice corabie se poate îneca chiar având un cârmaci iscusit, în mod sigur se va îneca neavând un cârmaci.

naşte nepătimirea, prin care vine culmea smereniei. Căci nepătimirea începe de la smerenie, precum Legea, de la Moise. Dar fiica desăvârşeşte pe maică, precum Maria, Adunarea[167].

66) Bolnavii care, după îngrijirea din partea unui doctor şi după folosul avut de la el, părăsesc pe acesta alegând pe altul înaintea tămăduirii desăvârşite, sunt vrednici de toată osânda de la Dumnezeu.

67) Nu fugi de mâinile celui ce te-a adus la Domnul. Că nu te vei ruşina în toată viaţa ta de altcineva ca de acela[168].

---

167. „Ascultarea e începutul smereniei. Căci cel ce nu s-a cunoscut că este cu lipsă în virtuţi nu poate sta sub mâna altuia. Iar cunoaşterea de sine, adunându-şi sufletul, îl duce la ascultare, iar ascultarea stăpânită de frica lui Dumnezeu naşte iubirea şi smerenia. Iar smerenia desăvârşită izgoneşte închipuirea de sine. Iar cel ce s-a curăţit de aceasta şi de celelalte se face casă a nepătimirii, precum se vede." Alta: „Începutul şi sfârşitul este ascultarea cu smerenie. Iar fiica ei, nepătimirea, se face desăvârşitoarea maicii şi pricinuieşte smerenia desăvârşită". Alta: „Cel smerit şi ascultător nu slujeşte patimii închipuirii de sine. Iar cel nerobit patimilor se face cunoscut numaidecât ca nepătimaş. Iar nepătimaşul este întreg dulce şi blând, aşa încât ascultarea naşte nepătimirea prin mijlocirea smereniei". În ediţia Veniamin Costache mai este şi scolia următoare a lui Fotie: „Căci smerenia naşte nepătimirea, precum Moise, Legea. Părintele a asemănat aceste trei virtuţi, adică ascultarea, smerenia şi nepătimirea, cu trei feţe: cu Moise, cu Adunarea şi cu Maria. Şi de aceea ni se pare că - precum acolo, după ce Iudeii au trecut Marea Roşie, vrând să cânte cântare de biruinţă lui Dumnezeu, aveau ca născător şi făcător al acesteia pe Moise, iar împlinitoare pe Maria, fiind şi ea dintre cei din obşte şi nu începătură - aşa şi aici zice: În faţa lui Moise se cade a vedea ascultarea, în faţa Adunării, smerenia, iar a Mariei, nepătimirea".

168. Recunoştinţa faţă de acela te va ajuta, mai mult decât orice altceva, să nu te prăvăleşti şi să nu stărui în păcate.

68) Nu e fără primejdie pentru un ostaş neîncercat să se despartă de mulţimea ostaşilor ca să se lupte de unul singur[169]. Şi nu e fără primejdie pentru călugăr să pornească pe calea liniştirii înainte de multă cercare şi nevoinţă în lupta cu patimile sufleteşti. Cel dintâi se primejduieşte trupeşte, al doilea, sufleteşte. „Mai buni sunt, zice Scriptura, doi decât unul" (*Ecclesiastul* 4, 9). Adică mai bine este fiului să se lupte împreună cu părintele său împotriva gândurilor care pun stăpânire pe el înainte de a băga de seamă[170].

69) Cel ce lipseşte pe orb de călăuză, turma, de păstor, pe cel ce rătăceşte, de povăţuitor, pe prunc, de tatăl său, pe bolnav, de doctor, corabia, de cârmaci, pricinuieşte tuturor primejdii, iar cel ce încearcă să se lupte fără ajutor cu duhurile e omorât de acelea.

70) Cei ce vin în spital să-şi facă de la început cunoscute suferinţele lor. Iar cei ce vin la ascultare să arate smerenia ce li se cuvine. Celor dintâi, uşurarea suferinţelor, iar celor de al doilea, adaosul cunoştinţei de sine li se va arăta, mai mult decât oricare altul, ca un semn neînşelător al însănătoşirii lor.

71) Să-ţi fie conştiinţa oglinda supunerii tale şi-ţi va fi de ajuns[171].

---

169. E o continuă pledoarie pentru stăruirea începătorilor în viaţa de obşte.

170. πρὸς τὰς προλήψεις. Sunt gânduri sau ispite cu care ne pomenim în minte, până nu băgăm de seamă. Dar sunt şi „prejudecăţi", idei luate de-a gata înainte de a le judeca.

171. „Priveşte-te pe tine însuţi, zice, în conştiinţă, ca în oglindă şi cercetează gândurile tale. Şi dacă conştiinţa nu te învinovăţeşte în ceva, ci-ţi dă mărturie despre ascultarea ta fără alegere, nu căuta încredinţare mai mare." Conştiinţa e oglinda ta lăuntrică, în care te vezi aşa cum eşti. Alţi oameni îţi pot spune lucruri bune despre tine; dar ei nu ne cunosc aşa de bine cum ne

72) Cei ce se supun, în viața lor de liniştire, părintelui lor[172] au numai pe draci lucrători împotriva lor, dar cei ce se află în obşte luptă deodată şi cu dracii şi cu oamenii. Cei dintâi păzesc mai cu de-amănuntul poruncile lui Dumnezeu prin necontenita privire a învățătorului. Cei de al doilea, adeseori prin lipsa învățătorului, le calcă puțin pe acestea. Dar de se vor face sârguincioşi şi iubitori de osteneală prin răbdarea poticnelilor şi a mustrărilor, vor umple lipsa cu prisosință şi vor dobândi cununi îndoite.

73) Să ne păzim pe noi luând seama la noi cu toată străjuirea. Căci portul plin de corăbii uşor le poate sfărâma pe acestea; mai ales pe cele roase în ascuns de mânie, ca de un vierme[173].

74) Să ne deprindem cu tăcerea cea mai deplină şi cu neştiința față de întâistătător. Căci bărbatul tăcut este fiul înțelepciunii, câştigând totdeauna multă cunoştință[174]. Am văzut pe unul din cei de sub

---

cunoaştem noi înşine, privindu-ne în conştiința noastră. Sau ne amăgesc, lăudându-ne din cine ştie ce interese. Conştiința e o oglindă de o negrăită finețe, limpezime şi sinceritate. Niciodată nu ajunge viața noastră să nu mai arate nicio pată în oglinda conştiinței noastre. De aceea, ea îndeamnă neîncetat şi pe sfinți la pocăință.

172. Chiar şi cei ce au intrat într-o viață de liniştire (isihie, sihăstrie, *n. trad.*) trebuie să aibă un părinte duhovnicesc ca model şi sfătuitor.

173. E o primejdie şi într-o obşte mare de a se sfărâma prin ciocniri vieţuitorii din ea. Aceasta se întâmplă mai ales când sunt slăbiți pe dinăuntru de viermele mâniei. E nevoie de multă linişte şi în portul unei vieți de obşte. E nevoie de stăpânire de sine şi de răbdare din partea tuturor ca să nu se ciocnească corabia şi să se sfarme.

174. Un alt paradox: Să ne arătăm tăcuți şi fără ştiință în fața întâistătătorului. Dar atunci dovedim şi dobândim cea mai

ascultare răpind povestirea din gura întâistătătorului şi deznădăjduit de supunerea lui. Şi l-am văzut agonisind din aceasta nu smerenie, ci mândrie.

75) Să veghem cu toată vegherea, să luăm aminte cu grijă şi să ţinem seama cu trezvie, când şi cum trebuie să dăm întâietate slujirii şi nu rugăciunii. Căci nu trebuie să se întâmple aceasta întotdeauna. Ia aminte la tine însuţi când te afli cu fraţii şi nu te grăbi să te arăţi nicidecum mai drept ca ei în ceva. Căci vei săvârşi atunci două rele: pe aceia îi vei răni prin sârguinţa ta cu chip mincinos, iar ţie îţi vei pricinui mândrie prin purtarea ta.

76) Fii sârguincios cu sufletul, nearătând-o aceasta nicidecum prin trup: nici prin înfăţişare, nici prin vreun cuvânt deschis, nici prin vreun cuvânt cu subînţeles. Fă aşa, dacă ai încetat să disprețuieşti pe aproapele. Iar dacă eşti aplecat spre aceasta, fă-te fraţilor tăi asemenea şi nu neasemenea prin închipuirea de sine[175].

77) Am văzut un ucenic neîncercat fălindu-se în faţa altora cu isprăvile învăţătorului său. Dar socotind să-şi câştige sieşi slavă din roada altuia, şi-a primit

---

multă cunoştinţă. Căci mintea, nerisipindu-se în vorbe multe, însemnează mai atent în sine tot ce observă şi află.

175. „Vorbeşte de cei ce-şi fac ascultarea în obşte. Dacă, zice, nu eşti pornit să disprețuieşti şi să nesocoteşti pe alţii, lucrează virtutea în ea însăşi şi în mintea ta, nearătând-o nici prin cuvânt deschis, nici prin cuvânt cu înţeles (prin aluzie). Iar dacă eşti aplecat spre osândire, să nu ai nici în sufletul tău o lucrare mai mare decât a celorlalţi, ci fii asemenea lor în toate. Iar lucrare a sufletului numeşte rugăciunea neîncetată şi plânsul şi cele asemenea. Deci dacă, zice, prin acestea cazi în închipuirea de sine, lasă-le pe acestea şi fă-te fraţilor tăi asemenea. Căci, urmând altora, câştigi smerenia."

mai degrabă necinste. Căci toți au zis către el: „Dar cum a odrăslit un pom bun o ramură neroditoare?"

78) Să nu ne socotim răbdători atunci când răbdăm cu bărbăție batjocorirea din partea părintelui nostru, ci când suntem disprețuiți și răniți de orice alt om. Căci pe părintele îl suportăm având rușine de el și fiind îndatorați la aceasta.

79) Bea cu inima bună, ca pe o apă a vieții, batjocorirea din partea oricărui om care voiește să te adape cu apa care te curăță de neînfrânare. Căci atunci va răsări curăția adâncă în sufletul tău și lumina lui Dumnezeu nu va mai lipsi din inima ta.

80) Nimeni să nu se fălească în cugetul său văzând adunarea frățimii odihnindu-se sub el[176]. Căci tâlharii stau împrejur.

81) Amintindu-ți, amintește-ți de cel ce a zis: „Când veți face toate cele poruncite, ziceți că slugi netrebnice suntem, că ceea ce eram datori să facem am făcut" (*Luca* 17, 10). Iar judecata ostenelilor o vom cunoaște în vremea ieșirii (morții).

82) Chinovia (mânăstirea de obște) este cer pământesc[177]. Drept aceea, precum îngerii liturghisesc Domnului, așa să facem să se simtă inima noastră. Uneori, cei ce se află în cerul acesta se simt cu inima ca de piatră. Alteori, iarăși sunt mângâiați de umilință. Aceasta, pentru ca să scape și de închipuirea de sine, dar să se și mângâie în osteneli prin lacrimi[178].

---

176. Odihnindu-se de patimi și de tulburări.

177. Pentru că și călugării sunt ca niște îngeri în trup: lipsiți de patimi și în afară de orice egoism, privind cu mintea numai la Dumnezeu, de la Care au totul.

178. Sunt lacrimi de iubire față de Dumnezeu, Care mângâie

83) Un foc mic înmoaie ceară multă. Şi o mică necinstire ce vine adeseori înmoaie, îndulceşte şi alungă dintr-o dată toată sălbătăcia, nesimţirea şi împietrirea.

84) Am văzut odată doi inşi şezând ascunşi şi luând seama şi ascultând la suspinele şi ostenelile celor ce se nevoiau. Dar unul, ca să le râvnească; iar celălalt ca, la vreme potrivită, să le dea pe faţă cu ocară, şi pe lucrătorul lui Dumnezeu să-l oprească din buna lui lucrare.

85) Nu fi un tăcut fără rost, pricinuind altora tulburare şi amărăciune; nici molâu în vieţuire şi în păşire, când ţi se porunceşte să te sârguieşti[179]. Iar de nu, te-ai făcut mai rău decât cei furioşi şi pricinuitori de tulburare.

86) Am văzut adeseori, precum zice Iov (*Iov* 16, 2), suflete suferind pentru purtarea lor molâie, iar altele din pricina destoiniciei lor şi m-am minunat cât de felurită e răutatea[180].

---

inima obosită de nevoinţe. Dar ca să nu se mândrească, le vine după aceea şi o uscăciune, de parcă ar fi împietriţi.

179. „Părintele mustră tăcerea fără judecată şi îndreaptă vieţuirea cea trândavă. Cea dintâi e semn al neatenţiei, mai ales când cineva se află în mulţime. Iar a doua face pe cel ce o are greu de mişcat la osteneli duhovniceşti şi la lucrările grele. Căci socotesc unii că prin nevorbirea lor dau dovadă că se află pe o treaptă deosebită. Dar nu au o treaptă deosebită de cea a ascultătorilor, dacă sunt adevăraţi ascultători. Iar cele contrare acestora arată trezvia minţii şi iubirea faţă de alţii."

180. Ed. 1970: „Având cineva o purtare molâie din fire, sau fiind întreprinzător în ceva din cele trupeşti, celor mulţi nu le pare aşa. Ci boala din fire e socotită şi numită o calitate a sufletului şi o virtute. Iar cel molâu e lăudat ca blând şi smerit; şi cel ce se agită fără rânduială, ca sârguincios şi ager şi e admirat de cei ce nu ştiu să judece. Iar el, bucurându-se de laude, nu s-a cunoscut pe sine ci, ţinând seama de judecata greşită a

87) Cel de la mijloc nu poate câştiga din cântare, cât poate din rugăciune[181]. Căci risipirea în cântare aduce neorânduială în suflet.

88) Luptă-te neîncetat cu cugetarea, adunând-o din împrăştierea ei spre tine însuţi. Dumnezeu nu cere celor ascultători o rugăciune neîmprăştiată[182]. De aceea nu te descuraja când eşti furat (de vreun gând în rugăciune), ci încurajează-te adunându-ţi mintea de fiecare dată, căci numai îngerul nu e furat.

89) Cel ce s-a convins pe sine în chip tainic să nu iasă din locul de luptă până la ultima răsuflare, chiar de ar avea de suportat mii de morţi ale trupului şi sufletului[183], nu va cădea uşor în niciuna din acestea. Dar

---

celor mulţi, a pătimit cu sufletul de închipuirea de sine, sau a fost copleşit de durere. De aceea şi părintele vorbeşte de multe feluri ale răutăţii". Tăcerea fără rost este în fond pricinuită de o lene a minţii, sau e semnul tâmpeniei, pe când tăcerea cu rost este semnul unei lucrări intense a minţii, prin care surprinde tainele cele mai adânci ale existenţei. În tăcerea aceasta mintea omenească se întâlneşte cu lucrarea intensă a Sfântului Duh, Care îi comunică taine mai presus de cuvânt. O astfel de tăcere este semnul unei intense lucrări a persoanei, deci şi a lui Dumnezeu, Care atrage mintea în tainele Sale. Numai persoana poate tăcea în felul acesta intens de gândire.

181. Cel din treapta a doua duhovnicească, care urmează după curăţirea de patimi şi constă în contemplarea lui Dumnezeu în făpturi. Acesta trebuie să treacă de la cântare, la rugăciune.

182. Nu trebuie să aşteptăm să ne rugăm numai când avem mintea adunată, ci să luptăm să adunăm mintea prin rugăciune.

183. „Moartea sufletului e păcatul. Chiar de ar păcătui în multe privinţe, zice, să se pocăiască iarăşi şi niciodată să nu se retragă din mânăstire. De aceea a spus mai înainte că, chiar de ar cădea, să nu iasă din locul de luptă." Căci de va rămâne în mânăstire, căderile în păcat nu vor fi aşa de grele.

îndoiala inimii şi neîncrederea în locuri[184] obişnuieşte să pricinuiască pururea poticneli şi primejdii.

90) Cei ce se mută dintr-un loc în altul cu uşurinţă sunt cu totul necercaţi. Căci nimic nu pricinuieşte atât de mult nerodirea ca nerăbdarea[185].

91) Dacă ai intrat într-un spital necunoscut şi ai întâlnit un doctor, fii ca un trecător şi ca unul care cauţi să cunoşti, fără să fii băgat de seamă, meşteşugul tuturor celor de acolo[186]. Iar dacă simţi vreun folos de la doctori şi de la felcer în bolile tale, şi mai ales în umflătura sufletului, pentru care te cauţi[187], rămâi acolo şi te vinde pe aurul smereniei, prin zapisul ascultării şi prin contractul slujirii, întărit cu mărturiile îngerilor.

92) Rupe odată cu acestea zapisul voii tale. Căci, umblând din loc în loc, ai pierdut preţul cu care te-a răscumpărat Hristos[188].

93) Locul acesta să-ţi fie ţie mormânt înainte de mormânt. Şi nimeni nu iese din mormânt înainte de

---

184. „Hotărârea neîndoielnică pricinuieşte stăruinţa în locuri şi în obşti, iar îndoiala lucrează necredinţa şi căderea şi strămutările atât ale păstorilor, cât şi ale turmelor."

185. „Precum pasărea, când se desparte de ouăle sale, le face pe acestea sterpe, aşa şi călugărul care se strămută din loc în loc." Şi acesta îşi face sufletul sterp.

186. „Dacă mergi, zice, la vreun doctor şi în vreun spital necunoscut, despre care n-ai aflat nimic nici din experienţă, nici din auzire, află mai întâi ştiinţa lui şi apoi descoperă-i boala. Pe urmă arată lui şi ascultare duhovnicească, urmând poruncilor lui şi având ca martore cetele îngereşti."

187. „Adică se smereşte cugetul tău şi umflătura sufletului şi faţa sufletului se coboară. Căci aceasta e ceea ce se caută."

188. Ţi-ai pierdut valoarea, pe care a întipărit-o în tine Hristos, uşor sau cu uşurătate.

învierea cea de obşte. Iar de au ieşit unii, ia seama că mai înainte au murit. Să rugăm pe Domnul să nu pătimim şi noi aceasta.

94) Când cei mai trândavi simt că poruncile sunt grele, încearcă să dea întâietate rugăciunii. Iar când le sunt mai uşoare, fug de rugăciune ca de foc[189].

95) Este câte unul care, împlinind vreo slujire, o părăseşte când i se cere aceasta pentru odihna (mângâierea) vreunui frate; şi este câte unul care o părăseşte din trândăvie. Şi este iarăşi câte unul care nu o părăseşte din slavă deşartă. Dar este şi câte unul care nu o părăseşte din râvna sufletului[190].

96) De te-ai prins prin tocmeli (prin făgăduieli) şi-ţi vezi ochiul sufletului nesporind, nu te feri de despărţire; dar cel cercat este cercat oriunde şi tot aşa şi cel dimpotrivă[191].

---

189. Leneşii caută totdeauna ce e mai uşor. De fapt, trecerea de la poruncile ascultării la rugăciune, sau invers, când una din ele li se pare mai uşoară, e numai un pretext pentru a scăpa de una, dar a nu o face nici pe cealaltă. Cine are râvnă le împlineşte pe amândouă. Scolia din *PG*: „De-ţi stă mâna la fapte, limba să cânte şi mintea să se roage. Căci Dumnezeu cere de la noi să-L pomenim pururea".

190. „Cel ce-şi părăseşte lucrul său pentru a odihni pe frate arată iubire şi smerenie." Ed. 1970 adaugă în plus: „dar cel ce nu-l părăseşte din râvnă, când i se cere de către cineva, nu s-a descurajat în lucrul lui, ci se ocupă cu el din râvnă. Amândoi aceştia sunt vrednici de laudă. Dar cei din mijloc sunt vrednici de mustrare".

191. „Dacă te-ai îndatorat, zice, să vieţuieşti împreună cu turma sau cu alţii, dar dacă vezi că împreuna-vieţuire este nefolositoare, desparte-te. Căci este mai bine să-ţi calci cuvântul, decât să fii fără rod de prunci (sufleteşti) şi cu pagubă pentru suflet. Dar dacă eşti cercat, rămâi în împreuna-vieţuire, căci poate vei îmbunătăţi pe cei împreună cu tine prin cuvânt şi faptă."

97) Defăimările cele lumeşti pricinuiesc multe despărţiri, iar lăcomiile pântecelui satisfăcute în tovărăşii dau naştere la toate căderile şi călcările de lege.

98) Dacă vei stăpâni această stăpână, orice loc îţi va pricinui nepătimire; dar de te va stăpâni ea, oriunde te vei primejdui, în afară de mormânt[192].

99) Domnul luminează ochii orbi ai celor ascultători prin virtuţile povăţuitorului, iar prin lipsa lor, îi întunecă. Dar urâtorul de bine (diavolul) face dimpotrivă.

100) Chip al celei mai bune supuneri să ne fie, o, prieteni, aşa-zisul argint viu. Căci el, coborându-se dedesubtul tuturor, rămâne curat de orice întinăciune. Cei ce se sârguiesc să ia aminte cu atât mai mult la ei înşişi, ca nu cumva, judecând pe cei leneşi, să fie osândiţi mai mult decât aceia[193]. Socotesc că Lot de

---

192. „Stăpâna" de care vorbeşte aici e lăcomia pântecelui. Ed. 1970: „Adică, atât cât trăieşti, sau înainte de a muri, pretutindeni te vei primejdui". *PG* dă o scolie din Ioan Carpatiul: „M-aş minuna dacă cineva, săturându-se de mâncăruri, ar putea să dobândească nepătimirea. Iar nepătimire numesc nu reţinerea de la un păcat cu fapta (căci aceasta se numeşte înfrânare), ci pe cea care smulge cu rădăcină cu tot din cugetare gândurile pătimaşe, care se numeşte şi curăţia inimii". În ed. Veniamin Costache este o scolie în plus: „Nepătimirea este plata înfrânării. Şi ea naşte dreapta socoteală".

193. Scolia din *PG*, din Singlitichia: „E primejdios să purceadă cineva să înveţe, dacă nu s-a silit pe sine mai întâi să ajungă la ceea ce învaţă, prin făptuire. Căci precum, având cineva o casă putredă, îi vatămă pe străinii primiţi prin căderea ei, tot aşa şi aceştia, dacă nu s-au zidit mai înainte pe ei înşişi în chip sigur, îi vor pierde împreună cu ei şi pe cei ce vin la ei. Căci prin cuvinte îi cheamă la mântuire, iar prin felul lor de viaţă mai degrabă păgubeşte pe nevoitori". Cei ce se sârguiesc sunt mai ispitiţi să

aceea s-a îndreptățit, că, aflându-se în mijlocul acestora, nu i-a osândit niciodată.

101) Să păzim liniștea și netulburarea în toate, dar mai mult în cântări. Căci scopul dracilor este să alunge rugăciunea prin tulburări.

102) Slujitor este cel ce cu trupul stă în fața oamenilor, dar cu mintea bate prin rugăciune în poarta cerurilor[194].

103) Înjurăturile, ocările și cele ca acestea pricinuiesc în sufletul ascultătorilor o amărăciune asemănătoare pelinului; iar laudele, cinstirile și faima bună nasc o dulceață asemenea mierii în cei iubitori de dulci împătimiri. Să luăm seama deci la firea ambelor feluri. Cele dintâi obișnuiesc să curățească toate întinăciunile dinlăuntru; cele de al doilea fac să crească puroiul[195].

---

judece pe cei leneși. De aceea trebuie să ia aminte la ei înșiși mai mult decât aceia. Căci, judecându-i, vor fi mai osândiți ca aceia, pentru că mândria e un păcat mai greu decât nesârguința.

194. Avem aici o bună lămurire a legăturii între slujirea „orizontală", a oamenilor, și legătura „verticală" cu Dumnezeu. Scolia din *PG*: „Lucrul diaconului îl face cel ce-și unge (pregătește) mintea pentru sfințitele nevoințe și alungă de la sine gândurile pătimașe. Al preotului, cel ce luminează spre cunoașterea făpturii și alungă cunoștința cu nume mincinos. Iar al episcopului, cel ce desăvârșește prin Sfântul Mir cunoștința Sfintei și închinatei Treimi". Sunt cele trei trepte ale urcușului duhovnicesc: treapta nevoințelor pentru curățirea de patimi și dobândirea virtuților, treapta contemplării lui Dumnezeu în lume, și treapta unirii nemijlocite cu Dumnezeu.

195. Orice patimă rea e dulce. Ea produce o „dulce împătimire". Orice patimă folositoare e grea, sau dureroasă sau „rea" (κακοπάθεια). Laudele nutresc „dulcea împătimire", care are ca rezultat veninul mândriei, al unei patimi rele. Mai bun e pelinul curățitor al ocărilor, decât dulceața mieroasă a laudelor, care umple sufletul de veninul mândriei.

104) Trebuie să credem fără grijă celor ce au primit în Domnul grija de noi, chiar dacă unele din cele poruncite de ei ne par potrivnice mântuirii noastre. Căci mai ales atunci se probează credința noastră în ei, ca într-un cuptor al smereniei. Şi acesta este semnul celei mai adevărate credințe: că, privind cele ce se fac potrivnic celor nădăjduite, ne supunem fără nicio îndoială celor ce ne poruncesc.

105) Din ascultare se naşte smerenia, cum am apucat să spunem şi mai înainte. Din smerenie, dreapta socoteală, precum a arătat prea frumos şi prea înalt şi marele Casian în „Cuvântul său despre dreapta socoteală"[196]. Din dreapta socoteală, pătrunderea, iar din aceasta, vederea înainte[197]. Şi oare cine nu va alerga pe acest drum bun al ascultării, văzând înaintea lui bunătățile ce i se pregătesc? Despre acest mare dar a spus bunul psalmist: „Gătit-ai întru bunătatea Ta săracului ascultător, Dumnezeule, venirea Ta în inima lui" (*Psalm* 67, 11).

106) Să nu uiți în toată viața ta de acel mare nevoitor care nu a auzit în toți cei optsprezece ani cu urechile din afară de la povățuitorul său urarea: „O, de te-ai mântui"; dar cu urechile dragostei nu auzea de la Domnul numai urarea: „O, de te-ai mântui" (căci aceasta arată o dorință, nu ceva sigur), ci: „Te-ai mântuit", ceea ce arată ceva hotărât şi sigur[198].

---

196. *Filoc.* rom., I, p. 124: „Cuvânt despre darul deosebirii".

197. Ed. 1970: „Trebuie de ştiut că aici nu vorbeşte despre mai înainte-vederea proorocească, ci despre mai înainte-vederea relelor ce vin dintr-o anumită cauză, pentru a le ocoli".

198. „Mie-mi pare că face aluzie la un ascultător pe care adresatul îl cunoaşte din experiență. De aceea îi spune ca unuia pe care-l cunoştea: «Să nu uiți de cutare». Acesta deci, slujind mulți ani părintelui său care era bolnav şi zăcea tot timpul în pat, niciodată

107) Se înşală pe ei înşişi acei ascultători care, simţind pe povăţuitor că se înconvoaie şi se apleacă uşor spre dorinţele lor, îi cer ascultări după voia lor. Căci primindu-le pe acestea, să ştie în chip neîndoielnic că au căzut de la cununa mărturisirii (mucenicie). Pentru că ascultarea este înstrăinarea celui ce o împlineşte de făţărnicie şi de dorinţele sale.

108) Unul primeşte porunca şi, simţind că cel ce a poruncit nu are plăcere de împlinirea ei, nu o împlineşte. Iar altul, simţind aceasta, o împlineşte fără şovăială. E de întrebat cine a lucrat în chip mai evlavios[199].

---

nu a auzit de la el, pentru cele ce le făcea în chip de dorire şi de rugăciune: «O, de te-ai mântui!». Dar Dumnezeu îl încredinţa în fiecare zi, pentru ascultarea lui, spunându-i: «Iată, te-ai mântuit». Deci pentru ascultarea lui, deşi nu a auzit de la povăţuitorul său o dorire sau o rugăciune, a primit încredinţare de la Dumnezeu. Pe cât îl umilea povăţuitorul, pe atât îl încredinţa Dumnezeu. Aceasta e luată din *Gherontic*".

199. Se dă şi pilda lui Avraam, care ar fi împlinit porunca lui Dumnezeu cu privire la jertfirea lui Isaac, dacă nu l-ar fi oprit Dumnezeu. „Vorbeşte de doi care au primit porunca. Dintre ei, unul, neavând plăcere de lucrul poruncit, care ducea la un scop contrar, a ocolit împlinirea lui. Celălalt, ştiind şi el aceasta, a ascultat. Care, zice, a făcut mai bine? Spunem că fiecare e vrednic de laudă, ţinând seama de treapta lui. Începătorul va lucra fără îndoială mai bine ascultând. Căci e dintre cei ce sunt încă puşi la probă. Celălalt, după ce a dovedit timp îndelungat ascultarea lui, va face mai bine să nu asculte. Va asculta mai bine neascultând. Căci nu va mai împlini voia tatălui cea verbală, ca un sclav, ci va ghici, ca un fiu şi prieten, pe cea gândită de acela. Căci şi Iona, văzând ca prooroc că nu era voia ultimă a lui Dumnezeu să piardă pe Niniviteni, dată fiind bunătatea Lui, a amânat vestirea ei. Ceilalţi însă au pornit să facă cele poruncite, neîndoindu-se de poruncă. Iar Saul, deşi era înştiinţat de voia lui Dumnezeu cu privire la Amalec, în chip voit n-a ascultat".

109) Este cu neputinţă ca diavolul să se împotrivească voii sale. Să te încredinţeze despre aceasta cei ce vieţuiesc în lenevire şi cei ce stăruie într-o sihăstrie sau într-o mânăstire de obşte.

110) Să ne fie nouă războiul dat în noi, ca să ne depărtăm din anumite locuri, dovadă că acolo bineplăcem lui Dumnezeu[200], dacă a fi războiţi e semn că luptăm[201].

Despre cuviosul Acachie

111) Nu mă voi face un ascunzător nedrept şi un zgârcit neomenos, tăinuind faţă de voi ceea ce nu e îngăduit a tăinui. Marele Ioan Savaitul[202] mi-a povestit lucruri vrednice de auzit. Iar tu, cuvioase, cunoaşte din experienţa lui că era bărbat nepătimaş şi curat de orice cuvânt mincinos şi de orice faptă vicleană. Acesta mi-a povestit următoarele: „În mânăstirea mea din Asia (căci de acolo pornise dreptul) se afla un bătrân foarte leneş şi

200. Când ne depărtăm cu greutate de un loc, înseamnă că acolo ne împlinim plăcerile noastre. Deci să nu ne legăm de un loc. Să ne depărtăm cu uşurinţă de orice loc, dar să împlinim voia lui Dumnezeu, nu pe a noastră. Iar părăsirea fără greutate a unui loc trebuie să o facem numai când ni se porunceşte. Când o face călugărul de voia lui, nu e bună.

201. „Dacă cei ce luptă sunt necăjiţi şi necăjesc, iar dracii ne războiesc, ei încă ne necăjesc pe noi şi sunt necăjiţi de noi." „Şi de voi necăji, zice, ei nu vor putea să stea (*Psalm* 17, 39, neidentificat de noi)." Şi iarăşi: „Cei ce mă necăjesc pe mine şi vrăjmaşii mei au slăbit şi au căzut (*Psalm* 26, 4)".

202. Ioan de la Mânăstirea Sfântul Sava de lângă Betleem.

neînfrânat[203]. O spun aceasta nu judecând, ci ca să mă arăt spunând adevărul[204].

Acesta, nu ştiu cum, a dobândit un ucenic mai tânăr, pe nume Acachie, simplu la purtări, dar înţelept cu gândul. Şi atâtea răbda acesta de la bătrân, cât le-ar părea poate multora de necrezut. Căci îl chinuia pe el nu numai cu ocări şi cu necinstire, ci şi cu lovituri în fiecare zi. Dar răbdarea lui nu era fără judecată.

Văzându-l eu deci pe el în fiecare zi chinuit la culme, ca un rob cumpărat, îi ziceam: «Ce este, frate Acachie? Cum e în ziua de azi?» Şi acela îndată îmi arăta uneori ochiul învineţit, alteori grumazul, alteori capul rănit. Dar, cunoscându-l eu pe el lucrător al ascultării, îi spuneam: «Bine, bine, rabdă şi te vei folosi».

Slujind deci bătrânului acela nouă ani, a plecat la Domnul. Îngropat fiind el în cimitirul părinţilor, după cinci zile, povăţuitorul lui Acachie merse la un mare bătrân din cei de acolo şi-i spuse: «Părinte, a murit fratele Acachie». Dar bătrânul, când auzi, zise celui ce i-a spus: «Crede-mă, bătrâne, nu cred». Acela îi spuse: «Vino şi vezi!» Bătrânul se sculă repede şi se duse cu povăţuitorul la mormântul fericitului nevoitor şi strigă ca unui viu celui ce era cu adevărat viu întru adormire, şi-i zise: «Frate Acachie, ai murit?» Iar ascultătorul

---

203. „Unii au înţeles neînfrânarea numai în legătură cu curvia şi au numit neînfrânat numai pe curvar. Dar scriitorul acesta a referit neînfrânarea la orice gând, adică numeşte neînfrânat pe cel ce nu-şi sugrumă primul gând rău şi nu-şi pedepseşte cum se cuvine toate pornirile neraţionale ale sufletului, ci le lasă să înainteze la faptă. Bătrânul lăsa frâu liber mâniei şi pornirii neraţionale."

204. „Spun adevărul, zice, şi nu osândesc pe om. Nu osândind din născocire, ci arătând mişcarea vădită a patimii şi descoperind-o tuturor."

cel preaînțelept, arătând ascultare şi după moarte, a răspuns marelui bătrân: «Cum ar fi cu putință, părinte, să moară un om lucrător al ascultării?»[205]

Atunci bătrânul, fostul aşa-numit povățuitor[206], umplându-se de frică, a căzut pe față în lacrimi. Şi cerând egumenului Lavrei o chilie aproape de mormântul lui Acachie, a viețuit de atunci înainte acolo, spunând pururea bătrânilor: «Am săvârşit ucidere»". Iar mie mi se pare, părinte Ioane, că însuşi acest mare Ioan este cel ce a vorbit cu mortul.

Dar sufletul lui fericit mi-a istorisit şi altceva despre altul oarecare. Dar acesta era el însuşi, cum am putut afla mai târziu în chip sigur.

Despre Ioan Savaitul sau Antioh

112) „Ucenicea, zicea acesta, un altul oarecare în această mânăstire din Asia (poate Siria) la un monah oarecare, blând, blajin şi liniştit. Şi văzându-se cinstit şi odihnit (nesupus la osteneli mari)[207] de bătrân,

---

205. Cel ce se exercită în ascultare curată fără şovăială îşi ascute sensibilitatea spirituală a auzirii glasului celui ce-i cere ceva atât de mult, încât nu încetează de a vibra şi după moartea cu trupul. El viețuieşte mai departe prin această sensibilitate. Aceasta îl pregăteşte şi pentru învierea cu trupul. Responsabilitatea lui ascuțită îl ține viu cu duhul.

206. „Cu dreptate zice «aşa-numitul povățuitor», căci nu era în realitate aşa. Pentru că povățuitorul se grăbeşte să ridice pe cel povățuit din cele ale lui la imitarea sa, când se distinge prin fapte. Dar el era mai mic decât iuțimea, iar celălalt, mai mare decât mânia. Cum s-ar fi arătat deci că e povățuitor al celui ce-l întrecea în chip minunat prin virtuți?"

207. „Odihnit" e în ed. 1970. În *PG* e „disprețuit" (περιφρονούμενον). Scolia din *PG* explică acest paradox: „cinstit şi disprețuit", dar

socotind că aceasta e multora spre primejdie, îl rugă să-l slobozească. Căci avea bătrânul şi alt ucenic şi de aceea nu-l necăjea mult pe acesta. Deci ieşi de la el şi se aşeză, prin scrisoarea povăţuitorului, într-o mânăstire de obşte din Pont. Şi în cea dintâi noapte, în care a intrat în această mânăstire, se văzu pe sine în somn tras de unii la socoteală şi după încheierea acelei înfricoşate socoteli, găsit cu o rămăşiţă neplătită şi deci dator cu o sută de litre de aur. Deşteptându-se, şi-a tâlcuit vedenia aceea şi a zis: «Sărmane Antioh (căci acesta era numele lui), cu adevărat mare e rămăşiţa neplătită a datoriei noastre»."

„Aşadar, zicea, după ce petrecui în acea obşte trei ani în ascultare fără alegere, umilit şi asuprit de toţi ca un străin (căci nu era în acea mânăstire alt călugăr străin), văzui iarăşi în somn pe cineva, dându-mi dovadă despre plătirea a 10 litre de aur din datoria mea. Trezindu-mă, am înţeles vedenia, şi am zis: «De-abia zece? Când voi plăti oare tot?» Atunci îmi zisei: «Sărmane Antioh! E nevoie de mai multă osteneală şi necinstire». Am început deci să fac pe prostul, neîncetând însă câtuşi de puţin slujirea. De aceea, văzându-mă nemilostivii părinţi în această stare şi râvnă, mă puneau să fac toate lucrurile grele ale mânăstirii.

Stăruind în această petrecere treisprezece ani, văzui pe cei ce mi se arătau mai înainte venind iarăşi

---

bănuind că, în loc de „disprețuit", ar putea fi „trecut cu vederea" (περιφρονούμενον). Altă scolie explică şi această alternativă: „Cei disprețuiți nu sunt cinstiți. Cum e deci «cinstit şi disprețuit», decât aşa că e cinstit după trup şi disprețuit după suflet? Căci cel ce se îndulceşte de patimi nu e părtaş de greaua pătimire". Adică cel nesupus ostenelilor după trup nu e îngrijit după suflet, deci e disprețuit.

Alta: „Adică trecut cu vederea pentru cele ce păcătuieşte şi nemustrat de povățuitor cum se cuvine".

şi scriindu-mi dovada desăvârşitei scăpări de datorie. Căci, când cei din mânăstire mă asupreau cu ceva, răbdam bărbăteşte aducându-mi aminte de datoria mea". Acestea mi le-a povestit, părinte Ioane, preaînțeleptul Ioan ca despre altul. De aceea şi-a şi schimbat numele său în Antioh. Dar de fapt el era cel care şi-a rupt zapisul cu bărbăție prin răbdare.

113) Dar s-auzim la ce dar al deosebirii (al dreptei socoteli) a ajuns cuviosul acela prin răbdare. Şezând în mânăstirea Sfântului Sava, au venit la el trei călugări mai tineri vrând să ucenicească la el. Primindu-i el pe aceştia, îndată i-a ospătat cu bucurie, voind să aline osteneala călătoriei lor. Dar după trei zile, le zise bătrânul: „Fraților, eu sunt prin fire un curvar şi nu pot să primesc pe vreunul din voi". Dar aceia nu s-au smintit. Căci cunoşteau lucrarea bătrânului. Deci după ce, rugându-se mult ca să-l înduplece, n-au izbutit, s-au aruncat la picioarele lui, rugându-l să le rânduiască măcar unde şi cum trebuie să se aşeze.

Drept aceea s-a înduplecat bătrânul şi, cunoscând că vor primi cu smerenie şi cu ascultare sfătuirea, zise unuia: „Domnul voieşte ca tu, fiule, să şezi într-un loc liniştit cu un părinte, întru supunere". Celui de al doilea îi zise: „Mergând, vinde voile tale şi le dă lui Dumnezeu, apoi ia crucea ta[208] şi stăruie în frăția şi obştea fraților şi vei avea fără îndoială comoară în cer". Apoi zise celui de al treilea: „Ia asupra ta în chip nedespărțit cuvântul Celui ce zice: «Cel ce va răbda până la sfârşit se va mântui» (*Matei* 10, 22). Şi mergând, să alegi, de e cu putință, pe cel pe care îl socoteşti că nu e altul între oameni care să lovească mai tare şi mai aspru,

208. „Cruce numeşte răbdarea necazurilor ce vin asupra cuiva. Crucea lui Hristos este înfrânarea de la orice patimă."

ca să te deprindă întru nevoință[209]. Şi, stăruind, bea în fiecare zi batjocura şi luarea în râs, cum ai bea mierea şi laptele". Iar fratele zise către marele Ioan: „Şi dacă acela ar petrece întru nepăsare, ce voi face?" Iar bătrânul îi răspunse: „Chiar de l-ai vedea curvind, să nu te desparți de el, ci zi în sinea ta: «Prietene, cu ce scop ai venit aici?» Atunci vei vedea pierind din tine mândria şi învârtoşarea furioasă".

114) Să ne nevoim cu toată puterea, toți cei ce voim să ne temem de Domnul, ca să nu dobândim, în locul nevoinței noastre pentru virtute, mai degrabă viclenia, răutatea, asprimea, înşelătoria, năravul cel rău şi mânia. Căci nu e de mirare că atâta cât omul e un simplu viețuitor, sau un corăbier, sau un plugar, duşmanii împăratului nu se înarmează aşa de tare împotriva lui. Dar când îl vor vedea că a luat pecetea (semnul de ostaş), pavăza, sabia, arcul, şi s-a îmbrăcat în veşmântul de ostaş[210], atunci ei scrâşnesc din dinți împotriva lui şi se sârguiesc în tot felul să-l răpună. De aceea să nu adormim.

---

209. „Părintele rânduieşte fratelui supunerea fără alegere, fără vicleşug şi fără răutate." Îi cere să nu se aştepte ca necazurile ce-i vin de la povățuitor să fie mai puțin aspre decât cele ce-i pot veni de la oameni. În acest caz nu va gândi cu răutate despre niciun om care-l necăjeşte, ci el va socoti pe fiecare ca ajutându-l în nevoința lui de desăvârşire. Dar şi invers: chiar dacă povățuitorul se va purta față de el cu o asprime cu nimic mai mică decât a oricărui alt om, o va socoti spre folosul desăvârşirii lui.

210. „Pecete" numeşte sau Botezul, sau Pocăința care îl curățeşte pe acela. Iar „pavăză", fuga de lume, pregătită prin neîmpătimirea de ea; „sabie", credința față de păstor; „spadă", tăgăduirea voilor proprii; „arcul" e rugăciunea prin care dracii sunt surpați; „veşmântul ostăşesc" e „îmbrăcămintea virtuților".

115) Am văzut copii nevinovați și foarte buni venind la școală pentru înțelepciune, învățătură și folos, dar neînvățând nimic decât numai sălbăticiune și răutate din petrecerea acolo. Cel ce are minte să înțeleagă. E cu neputință ca cei ce învață din tot sufletul un meșteșug să nu sporească în fiecare zi în el. Dar unii cunosc sporirea, alții, din iconomie (spre folosul lor), nu.

116) Un zaraf bun își socotește, fără îndoială, în fiecare seară câștigul și pierderea zilei. Dar nu le poate cunoaște pe acestea lămurit, dacă nu le însemnează în fiecare ceas într-un caiet. Că socoteala din fiecare ceas o arată pe cea din fiecare zi[211].

117) Cel fără de minte, când e osândit sau certat, se simte înțepat sau e ispitit să răspundă împotrivă, sau face îndată metanie celui ce îl ceartă, dar nu din smerenie, ci pentru că voiește să oprească mustrările[212]. Tu, tăcând când ești lovit, taci și primește și pe cei ce aplică fierul roșu pe sufletul tău (îl cauterizează), sau mai bine zis pun în lumină curăția lui. Numai după ce a isprăvit doctorul (operația), pune-i metanie. Căci, în vremea mâniei lui, nu primește poate nici metanie.

118) Să luptăm în fiecare ceas împotriva tuturor patimilor, dar mai mult poate împotriva acestor două, cei ce ne aflăm în mânăstirile de obște: împotriva neînfrânării pântecelui și a pornirii spre mânie.

---

211. „Adică zaraful bun al faptelor sale e cel ce-și face socoteala și se judecă în fiecare ceas și-și duce viața cu grijă. Socoteala de fiecare ceas e luarea-aminte neostenită." Ed. 1970: „Celui ce ia aminte la sine necontenit nu i se întâmplă abateri sau furturi din pricina întunericului. Soarele Hristos, Dumnezeul nostru, păstrează toată ziua vieții lui luminoasă".

212. Ed. 1970: „Metania din fățărnicie e o metanie nedemnă. Vezi cum vorbește de metania demnă în cele următoare, zicând: «Iar încetând doctorul» și cele următoare".

Căci acestea găsesc belşug de hrană în mulţime. Celor aflaţi în ascultare diavolul le sădeşte pofta unor virtuţi peste putere; iar pe cei din liniştire îi îndeamnă la cele nepotrivite lor[213].

119) Cercetează mintea ascultătorilor necercaţi şi vei afla în ea o năzuinţă greşită: pofta de liniştire, de postire nemăsurată, de rugăciune neîmprăştiată, de cea mai deplină lipsă de slavă deşartă, de neuitată pomenire a morţii, de străpungere neîncetată a inimii, de desăvârşită nemâniere, de tăcere adâncă, de curăţie covârşitoare[214]. De aceea, neavându-le pe acestea de la început, dintr-o bună iconomie, au sărit la ele înainte de vreme şi s-au rătăcit. Pentru că vrăjmaşul i-a amăgit să le caute pe acestea înainte de vreme, ca nu cumva, răbdând, să le afle pe acestea la vremea lor[215].

120) Amăgitorul şopteşte în cei ce se liniştesc (isihaşti) lauda grijii de străini a ascultătorilor, slujirea lor, iubirea lor de fraţi, împreuna-vieţuire, îngrijirea bolnavilor, ca să-i facă, amăgitorul, şi pe aceştia fără răbdare, ca şi pe cei de mai înainte[216].

---

213. „Cei din obşte să preţuim mai mult ascultarea decât nevoinţa. Cea din urmă ne învaţă mândria, cea dintâi, smerenia."

214. „Există şi o năzuinţă neamăgitoare a acestora: când le săvârşeşte cineva la vreme şi în chip cuvenit, adică pentru binele însuşi şi în simţirea lor adevărată, împlinindu-le cu de-amănuntul şi cu sfătuirea celor ce au făcut experienţa lor, ocolind în toate totdeauna plăcerea proprie ca rătăcire şi abatere."

215. Există o lege în creşterea duhovnicească. Cel neîntărit în virtuţile mai de jos nu poate urca la virtuţile cele mai de sus. Nu poţi închipui în tine o smerenie lăuntrică înainte de a te deprinde întru ascultare prin faptele din afară. Nu te poţi ruga neîncetat când eşti prea alipit de lucrurile lumii.

216. Aşa cum pe cei de pe treapta începătoare a ascultării amăgitorul îi ispiteşte cu virtuţile mai înalte ale celor de pe

121) Cu adevărat rari sunt cei ce se îndeletnicesc cu liniştirea cu dreaptă judecată. Sunt numai aceia care au dobândit mângâierea dumnezeiască a uşurării de osteneli şi a ajutorului lui Dumnezeu în nevoinţele lor[217].

122) Să deosebim ascultările ce ni se potrivesc şi să le alegem în chip cuvenit după însuşirile patimilor din noi. Ţie, celui aplecat spre lăcomia pântecelui, să-ţi fie povăţuitor un nevoitor neîndurat în cele ale hranei şi nu mai degrabă un făcător de minuni şi gata spre primirea şi aşezarea la masă a tuturor. Iar tu, cel cu grumazul ţeapăn, să ai un povăţuitor aspru şi neîngăduitor şi nu unul blând şi de oameni iubitor[218].

123) Să nu căutăm povăţuitori înainte-ştiutori, nici înainte-văzători, ci înainte de toate smeriţi cu cugetul şi potriviţi cu bolile noastre, prin vieţuirea şi aşezarea lor sufletească.

---

treapta mai de sus a celor ce se liniştesc (rugăciunea neîncetată, gândul neîncetat la moarte etc.), aşa pe cei de pe treapta liniştirii îi ispiteşte cu virtuţile făptuitoare ale celor de pe treapta mai de jos a ascultării. Prin aceasta caută să împiedice şi pe unii şi pe alţii de la sporirea lor duhovnicească adevărată. Şi unora şi altora le e de trebuinţă răbdarea pentru a se întări în virtuţile treptei în care sunt, ca să poată trece apoi la virtuţile treptei mai înalte.

217. Uşurarea de osteneli nu înseamnă ocolirea ostenelilor înainte de curăţirea de patimi prin lupta cu ele, ci izbăvirea adevărată de ele. Dar şi atunci uşurarea de osteneli o dă numai ajutorul lui Dumnezeu în lupta cu ispitele care se pot ivi. Aceştia se pot linişti pe drept cuvânt. Căci nu încep lucrarea liniştii fără socoteală, fără pregătire.

218. *PG*: „Bine este să rabzi pe lângă un învăţător aspru până la sfârşit şi să nu cauţi pe vreunul gata la pogorăminte şi la slăbirea frâului". *PG* şi ed. 1970: „E lucru primejdios şi pierzător ucenicilor să-şi aleagă un povăţuitor după voia lor. Căci aceştia conduc în prăpăstii şi în locuri de pierzare". Sfaturile acestea pot fi folosite şi de mirenii care-şi caută duhovnic, sau de duhovnici, în raporturile lor cu fiii lor duhovniceşti.

124) Să-ţi fie chip bun de ascultare dreptul Avachir, mai înainte pomenit, socotind pururea că te încearcă întâistătătorul şi nu vei greşi niciodată[219].

125) Când, certat fiind de întâistătător neîncetat, ai mai multă credinţă şi dragoste faţă de el, Duhul Sfânt S-a sălăşluit în sufletul tău în chip nevăzut şi puterea Celui Preaînalt te-a umbrit. Dar nu te mândri, nici nu te bucura, răbdând bărbăteşte ocărârile şi necinstirile, ci mai vârtos plângi că ai făcut ceva vrednic de ocărâre şi i-ai tulburat sufletul împotriva ta.

126) Nu te minuna de ce-ţi voi spune, căci îl am pe Moise ca martor. E mai puţin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, decât părintelui nostru[220]. Căci, când

---

219. Scolia lui Isidor Pelusiotul: „Nevoinţa, o, iubitule, este urmarea şi vasul tuturor poruncilor lui Hristos; ea te face nemânios, neîngâmfat, nefălos, neiubitor de arginţi, neiubitor de sine, iubitor de supunerea care slujeşte fiecăruia, de înstrăinarea generală de trup, te face casă a Duhului singur. Ea are limba mulţumitoare, folosită spre rugăciune, nemişcată spre cârtire; ascultă, făcându-le toate cu încuviinţarea povăţuitorului, pe care timpul şi locul şi hotărârea dumnezeiască ţi l-a dat spre cârmuirea ta; căci ea cunoaşte şi abate atacurile duhurilor".

220. Ed. 1970: „Spunând părintele că e mai puţin vătămător să păcătuim lui Dumnezeu, arată uşurinţa cu care se îmblânzeşte Dumnezeu şi mila Lui. Prin simbolul cuvântului arată cât de cumplit suferă adeseori chiar cei mai virtuoşi şi mai înalţi oameni de greşalele noastre. Să ne mărturisim la părinţii noştri, când greşim". *PG* şi ed. 1970: „De fapt, când israeliţii au păcătuit lui Dumnezeu, făurindu-şi un viţel şi au fost osândiţi de Dumnezeu la pieire, Moise a stat pentru ei şi a zis către Dumnezeu: «De le ierţi lor păcatul, iartă-l. Iar de nu, şterge-mă şi pe mine din cartea pe care ai scris-o». Şi îndată s-a milostivit Dumnezeu pentru Moise şi au scăpat de pedeapsă. Dar când au greşit lui Moise cei din jurul lui Aaron şi Abiron şi sora lui, Maria, au suportat o pedeapsă neîndurată *(Ieşirea* 32; *Numerii* 16, 32)". Lucrul poate fi înţeles şi aşa: Dumnezeu iartă mai uşor păcatele săvârşite direct împotriva Lui, căci El nu Se primejduieşte a Se pierde prin

Dumnezeu se mânie, povățuitorul nostru poate să-L împace pe El cu noi. Dar tulburându-se acesta, nu vom mai avea pe cineva să ne facă pe Dumnezeu milostiv. Dar eu socotesc că amândouă se întâlnesc[221].

127) Să luăm seama, să chibzuim şi să veghem ca uneori să răbdăm ocările păstorului cu mulțumire şi în liniște, dar alteori să-i dăm de veste ceea ce face. Eu socotesc că în toate cele ce ne pricinuiesc nouă necinstire trebuie să tăcem. Căci e ceas de câştig. Dar în cele ce se fac altei persoane, să spunem cuvânt de apărare, pentru legătura iubirii şi a păcii care trebuie să rămână nedesființată[222].

128) Cei ce au ieşit din ascultare vor găsi folosul ei, căci atunci vor cunoaşte în ce cer au fost ei.

129) Cel ce aleargă spre nepătimire şi spre Dumnezeu, în fiecare zi în care nu e ocărât, socoteşte că suportă mare pagubă.

130) Precum pomii clătinați de vânturi îşi adâncesc rădăcinile, aşa şi cei ce petrec în ascultare dobândesc suflete tari şi neclintite.

---

aceasta. Dar nu iartă neiubirea față de oameni, căci aceştia se pot pierde prin ea.

221. Prin păcatele noastre față de Dumnezeu nu-L pierdem pe El, dar prin păcatele față de oameni îi pierdem pe aceştia. Iar întrucât şi prin purtarea noastră nepăsătoare față de Dumnezeu ducem la necredință pe oameni şi-i pierdem pe ei, amândouă păcatele duc la acelaşi rezultat: îi pierdem pe oameni. Prin binele făcut altora, fie direct, fie prin credință pilduitoare în Dumnezeu, ajutăm la mântuirea lor. Chiar în rugăciunile ce le fac alții pentru noi, ca răspuns la iubirea noastră față de ei, din credința în Dumnezeu, se arată tămăduirea şi mântuirea sufletelor lor. Şi aceasta Îi face lui Dumnezeu bucurie.

222. Să suportăm cele neplăcute ce ni se fac nouă pe nedrept, dar să luăm apărarea celor asupriți pe nedrept. Precum nu trebuie să păcătuim împotriva lor, tot aşa nu trebuie să rămânem nepăsători la nedreptățile ce li se fac.

131) Cel ce, petrecând în liniște, și-a cunoscut neputința lui și strămutându-se s-a predat ascultării, acesta, orb fiind, a privit fără osteneală spre Hristos[223].

132) Stați, stați și iarăși zic, stați, alergând[224], frați luptători, auzind strigând despre voi pe acel înțelept: „Domnul i-a cercat pe ei în cuptor, mai bine zis în obște, și i-a primit pe ei ca pe niște jertfe ale arderii de tot în sânurile Lui" (*Înțelepciunea lui Solomon* 11, 10). Căruia I se cuvine slava și stăpânirea, împreună cu Tatăl Cel fără de început și cu Duhul Sfânt și Preaînchinat. Amin.

Până aici treapta egală cu numărul Evangheliștilor. Nevoitorul stă, alergând fără frică.

CUVÂNTUL AL V-LEA

Despre pocăința cea făcută cu grijă și deplin arătată, în care se vorbește și despre viața sfinților osândiți și despre închisoare[225]

1) Ioan a alergat odinioară înaintea lui Petru (*Ioan* 20, 3) și ascultarea s-a pus aici înaintea pocăinței. Cel dintâi, ajungând înainte, închipuie ascultarea, celălalt închipuie pocăința[226].

---

223. Cel ce, îndeletnicindu-se cu liniștirea și văzând că nu are putere pentru ea, s-a mutat la viața de ascultare, cunoscând că are trebuință de ascultare ca să ajungă la Hristos, a văzut pe Hristos, măcar că, nevăzându-L în starea lui de liniștire, era orb în acea stare. Acesta coboară la ascultare din smerenie, nu din nestatornicie, ca acela de care s-a vorbit înainte (cap. 95 al acestui „Cuvânt").

224. Potrivit Sfântului Grigorie de Nyssa (*Viața lui Moise*), numai cel ce urcă stă cu adevărat. Cine stă fără să urce, fără încordarea urcării, mai degrabă cade.

225. Am omis unele propoziții mai tari.

226. În *PG* acest capitol e dat ca ținând de „Cuvântul al IV-lea". Ioan ajunge prin ascultare la cunoașterea învierii

2) Pocăinţa este aducerea înapoi (împrospătare) a Botezului. Pocăinţa este învoiala cu Dumnezeu pentru o a doua viaţă[227]. Pocăinţa este cumpărătoare a smereniei. Pocăinţa este necontenita renunţare la nădejdea vreunei mângâieri trupeşti. Pocăinţa este gândul osândirii de sine şi îngrijirea neîngrijată de sine[228]. Pocăinţa este fiica nădejdii şi tăgăduirea deznădejdii[229]. Cel ce se pocăieşte se osândeşte pe

---

mai repede ca Petru, care, după lepădare, a trebuit să treacă prin pocăinţă.

227. „Pocăinţa este întoarcerea de la starea cea potrivnică firii, la cea după fire; şi de la diavol, la Dumnezeu, prin nevoinţă şi durere." Botezul este însă şi el o asemenea întoarcere, dar fără nevoinţă şi durere. Alta: „Pocăinţa este întoarcerea de la păcat. Dar nu e un singur păcat, ci întreg omul vechi se numeşte păcat". Păcatul e îmbibat ca o otravă în toată fiinţa omului. Pocăinţa e deci o mişcare totală, existenţială, de curăţire a întregii fiinţe omeneşti în toate gândurile şi apucăturile ei. Alta: „Pocăinţa este părăsirea celor dinainte şi întristarea pentru ele".

228. Îngrijirea pentru viaţa veşnică şi neîngrijirea de plăcerile trecătoare. Îngrijirea pentru viaţa adevărată, nu pentru cea de suprafaţă. Îngrijirea pentru fiinţa adevărată, şi nu pentru cea părută. „Cel ce se îngrijeşte de sine se şi osândeşte pe sine. Se osândeşte pe sine pentru că vrea să se mântuiască. El nu mai are nicio grijă de lucrurile lumii şi de aceea devine neosândit de gândul cel bun al lui, împungându-se şi ocărându-se pe sine neîncetat şi privind de mai înainte la pedepsele de acolo şi la focul nestins." Sau altfel: „E fără grijă întrucât nu se mai îngrijeşte de niciun lucru pământesc. Dar se îngrijeşte de sine, ca unul ce are grijă numai de sine şi de mântuirea sa".

229. Cel ce se pocăieşte nu pierde niciodată nădejdea că pentru el mai există iertare. Dar prin nădejdea aceasta nu-şi mai pune nădejdea în plăcerile şi în laudele trecătoare.

sine, dar scapă neînfruntat[230]. Pocăința este împăcarea cu Domnul prin lacrimi şi prin lucrarea cea bună a celor potrivnice păcatelor. Pocăința este răbdarea de bunăvoie a tuturor necazurilor. Cel ce se pocăieşte este pricinuitorul pedepselor sale. Pocăința este asuprirea tare a pântecelui şi lovirea sufletului printr-o simțire adâncă.

3) Alergați şi vă apropiați. Veniți, ascultați şi vă voi povesti vouă, toți cei ce L-ați mâniat pe Domnul. Adunați-vă şi vedeți câte a arătat sufletului meu spre zidire. Să ne înfățişăm şi să dăm cinste mai întâi povestirii despre lucrătorii necinstiți care au fost cinstiți.

4) Să ascultăm, să păzim şi să facem aceasta toți cei ce am pătimit vreo cădere necuvenită. Sculați-vă şi şedeți cei ce zăceți de pe urma căderilor. Luați aminte, frații mei, la cuvântul meu. Plecați urechea voastră, cei ce voiți să împăcați iarăşi pe Dumnezeu printr-o întoarcere adevărată.

5) Auzind eu, neputinciosul, că există oarecare stare de viață şi smerenie mare şi neobişnuită a celor aflați într-o mânăstire deosebită, numită închisoare, supusă mai înainte pomenitului luminător al luminătorilor, l-am rugat pe acel drept să-mi înlesnească să ajung şi eu acolo. Şi marele bărbat a ascultat rugămintea mea, nevrând să întristeze sufletul meu niciodată, întru nimic.

Ajungând deci eu în mânăstirea celor ce se pocăiau şi în locul celor ce plângeau cu adevărat, am văzut într-adevăr, dacă nu e prea îndrăznet să spun, „cele

230. Cel ce se osândeşte sincer pe sine nu e osândit de Dumnezeu, căci Îi trezeşte mila, văzând durerea ce o are cel ce a păcătuit că L-a supărat pe El prin aceasta şi dă dovadă că revine la iubirea față de El.

ce ochiul omului nepăsător nu le-a văzut şi la inima omului trândav nu s-au suit" (*1 Corinteni* 2, 9), lucruri şi cuvinte care pot să-L silească pe Dumnezeu; îndeletniciri şi chipuri de viaţă care pot încovoia în scurt timp iubirea Lui de oameni.

Am văzut pe unii din vinovaţii aceia nevinovaţi[231] stând toată noaptea până dimineaţa afară, în aer liber, cu picioarele nemişcate, clătinându-se de somn în chip jalnic, prin silirea firii, şi nedăruindu-şi niciun pic de odihnă, ci lovindu-se şi trezindu-se cu ocărâri şi certări; pe alţii, privind cu jale la cer şi cerând de acolo ajutor cu tânguiri şi strigări.

Pe alţii, iarăşi, stând în rugăciune şi legându-şi mâinile la spate ca nişte osândiţi. Ei îşi ţineau faţa întristată, aplecată la pământ şi se osândeau, socotindu-se nevrednici să privească la ceruri, ba neputând nici măcar să spună ceva sau să se roage lui Dumnezeu, stăpâniţi de nepriceperea gândurilor şi a conştiinţei, neştiind cum şi de unde să ceară ajutor[232]. Ei îşi înfăţişau doar sufletul lui Dumnezeu, fără cuvânt, şi mintea, fără glas şi plină de întuneric şi de o undă subţire de deznădejde[233].

---

231. „Vinovaţi", pentru că au păcătuit, dar „nevinovaţi", pentru că prin pocăinţă au dobândit iertarea lui Dumnezeu. „Despre păcătoşii nepăcătoşi" a vorbit şi Luther, dar în alt sens: în sensul că sunt iertaţi de Dumnezeu chiar dacă păcătuiesc mai departe. La el nu e o pocăinţă din partea omului.

232. *PG*, scolia lui Isaac Sirul: „Nefăcând nimic altceva decât să se arunce pe sine înaintea Crucii lui Hristos noaptea şi ziua, având-şi mâinile legate la spate. Cată să nu-ţi răceşti căldura şi să nu te sărăceşti de lacrimi, ci să te nevoieşti în acestea; şi vei fi fericit, o, omule, de te vei îngriji de cele spuse ziua şi noaptea şi nu vei cere nimic prin ele. Căci atunci îţi va răsări ţie lumina înlăuntrul tău şi vei fi ca un rai înflorit şi ca un izvor nelipsit de apă".

233. „Mustrările necontenite ale conştiinţei, chiar dacă nu coboară sufletul la deznădejde (căci aceasta este proprie

Pe alții, şezând pe pământ în sac şi cenuşă şi acoperindu-şi faţa cu genunchii şi bătându-şi fruntea de pământ. Pe alții, lovindu-şi mereu pieptul şi chemându-şi înapoi sufletul şi viaţa lor[234]. Unii dintre aceştia udau pământul cu lacrimi. Alții, fiind lipsiți de lacrimi, se loveau pe ei înşişi. Unii se văitau pentru sufletele lor ca pentru nişte morți, neputând să rabde strâmtorarea inimii lor[235]. Iar alții gemeau cu inima, dar cu gura împiedicau sunetul tânguirii; însă, deoarece nu mai puteau să-l țină, țipau pe neaşteptate.

Am văzut acolo pe unii ca ieşiți din ei înşişi în felul purtării şi al gândirii, pierduți şi întunecați de multa mâhnire şi nesimțitori faţă de toate cele ale vieții; apoi, scufundați în adâncul smereniei şi frigându-şi în focul întristării lacrimile ochilor. Pe alții, zăcând jos îngânduraţi şi căutând la pământ, mişcându-şi capetele şi răcnind ca nişte lei din străfundul inimii şi scrâşnind din dinți şi suspinând.

---

dracilor), nu lasă cugetarea să răsufle, apăsând gândul şi înfierbântându-l ca să petreacă până la sfârşit într-o osândire de sine." Deznădejdea e mai mult o ispită ce stă la poarta sufletului, ca o undă vicleană şi subțire ce aduce după ea potopul, dar pe care o refuză voința celui ce se pocăieşte într-o sforțare încordată.

234. „Sufletul, privind spre moartea spirituală (cu groază), recheamă viaţa veşnică a sa ca pe cea proprie lui. Căci aceştia îşi recheamă sufletul lor mort prin păcat spre viaţa cea prin virtute, pe care a trăit-o mai înainte."

235. „Inima, umplută de întristare pentru slăbiciunea şi neputința ei din pricina faptelor trupeşti arătate, umple locul tuturor faptelor trupeşti." Ea topeşte, adică, acele fapte şi se aşază în locul lor. Pe locul oricărei fapte trupeşti apare inima întristată, ținându-le în cumpănă şi covârşindu-le; sau orice faptă trupească face să se nască întristarea inimii. Din rana produsă de o plăcere se naşte durerea. Din săturarea de mâncăruri grase se naşte înfrânarea tămăduitoare.

Unii dintre ei cereau cu bună nădejde iertarea de toate şi se rugau. Alţii, dintr-o smerenie negrăită, se osândeau, socotindu-se nevrednici de iertare şi, nefiind în stare să se apere, strigau către Dumnezeu. Unii se rugau să fie pedepsiţi aici şi miluiţi acolo. Iar alţii, zdrobiţi de povara conştiinţei, cereau cu sinceritate să nu fie nici chinuiţi (în iad), nici învredniciţi de Împărăţie, căci „de ajuns ne este"[236].

Am văzut acolo suflete smerite, zdrobite şi încovoiate sub greutatea sarcinii şi putând să înmoaie însăşi nesimţirea pietrelor[237] cu glasurile ce strigau către Dumnezeu. Căci, căutând în jos, la pământ, ziceau: „Ştim, ştim, că suntem vrednici de toată pedeapsa şi chinuirea. Şi pe drept cuvânt. Căci nu ne ajunge puterea de a răspunde pentru mulţimea datoriilor noastre, nici de vom ruga toată lumea să plângă pentru noi. Numai atâta dorim, numai atâta ne rugăm, numai atâta cerem: «Nu cu mânia Ta să ne mustri pe noi, nici cu urgia Ta să ne pierzi pe noi» (*Psalm* 6, 1; 37, 1), nici după judecata Ta cea dreaptă să ne trimiţi pe noi la chinuri. Ci cruţă-ne şi ne va fi

---

236. „Unii, neînvăţaţi, se roagă adeseori să nu se învrednicească nici de Împărăţia cerurilor, dar să nu se chinuiască nici în iad. De cea dintâi, ca nevrednici, de chinurile iadului, prin împărtăşirea de milă. Ei nu ştiu că cel din afară de Împărăţie este înlăuntrul chinurilor. Căci în afară de virtute şi de păcat nu e nimic." Nu există o stare neutră, morală sau spirituală.

237. „Spunând *suflete smerite*, a făcut cunoscută starea lor dinlăuntru. Iar spunând: *putând să înmoaie însăşi nesimţirea pietrelor*, arată, prin tăria metaforei, mărimea covârşitoare a pocăinţei lor (căci precum îngheaţă apele curgătoare în chip mai presus de fire, aşa se rup şi pietrele când devin în chip minunat simţitoare), sau descrie puterea lor de a înmuia stările lăuntrice împietrite şi nesimţite şi de a le face miloase."

de ajuns, ca să ne izbăvim de marea Ta amenințare și de chinurile cele fără de nume și ascunse. Pentru că nu îndrăznim să cerem iertarea deplină. Căci cum am îndrăzni noi, cei ce nu ne-am păzit nepătată făgăduința noastră, ci am întinat-o după iubirea Ta de oameni și după iertarea de mai înainte!"

Se puteau vedea acolo, o, prieteni, se puteau vedea cu adevărat în chip vădit cuvintele lui David. Se puteau vedea oameni îndurând chinuri și încovoiați până la sfârșitul vieții lor, umblând toată ziua întristați. Se puteau vedea uitând să mănânce pâinea lor, iar apa lor bând-o amestecată cu plânsul și mâncându-și pâinea tăvălită în cenușă și în praf. Se puteau vedea alții având pielea lipită de oase și fiind uscați ca iarba veștedă (*Psalm* 37, 6; 101, 5-6). Nimic altceva nu se putea auzi de la ei decât aceste cuvinte: „Vai, vai, vai! Of, Of! E drept, e drept! Cruță-mă, cruță-mă, Stăpâne!" Unii ziceau: „Miluiește-mă, miluiește-mă!" Iar alții, mai jalnic: „Iartă-mă, Stăpâne! Iartă-mă, de se poate!"

Unii se pedepseau pe ei înșiși în arșiță, alții se chinuiau în frig. Unii, gustând puțină apă, se opreau îndată; gustau doar atât cât să nu moară de sete; alții, împărtășindu-se de puțină pâine, aruncau restul cu mâna departe de ei, numindu-se nevrednici de hrana cuvântătoare, ca unii ce au săvârșit faptele celor necuvântătoare[238].

Unde se vedea între ei vreo izbucnire de râs? Unde, vreo vorbărie fără rost? Unde, vreo faptă a iuțimii? Unde, vreo faptă de mânie? Nici nu mai știau de este printre oameni vreo mânie, căci plânsul alungase

238. Pâinea este hrană cuvântătoare, sau rațională, pentru că pregătirea ei se face prin rațiunea omenească, câtă vreme animalele nu-și pregătesc hrana pe temeiul unei cugetări.

dintre ei cu desăvârşire iuţimea. Unde se vedea vreo împotrivire în cuvânt? Unde, vreo sărbătoare? Unde, vreo îndrăzneală? Unde, vreo lecuire a trupului? Unde, vreo urmă de slavă deşartă? Unde, vreo nădejde de desfătare? Unde, gândul la vin? Unde, gustarea vreunor poame? Unde, mângâierea de conţinutul vreunor oale? Unde, îndulcirea gâtlejului? Nădejdea tuturor acestora se stinsese la ei. Unde se vedea la ei grija de ceva pământesc? Unde, gândul de a judeca pe careva dintre oameni? Nimic din toate acestea.

Acestea erau la ei cele spuse, cugetate şi strigate neîncetat către Dumnezeu. Unii, bătându-şi cu putere pieptul, strigau către Dumnezeu de parcă stăteau la poarta cerului: „Deschide-ne, Judecătorule, deschide-ne, că ne-am închis prin păcate poarta şi am rămas afară!" Iar alţii ziceau: „Arată-Ţi numai faţa Ta şi îndată ne vom mântui!" (*Psalm* 79,4). Alţii, iarăşi: „Arată-Te sărmanilor ce şed în întuneric şi în umbra morţii!" (*Luca* 1, 79). Altul, la rândul său: „Degrabă să ne întâmpine îndurările Tale, Doamne, că ne-am pierdut, că am deznădăjduit, că ne-am stins foarte" (*Psalm* 78, 8; 101, 4).

Unii ziceau: „Oare Se va mai arăta Domnul de aici înainte deasupra noastră?" Alţii: „Oare trecut-a sufletul nostru peste datoria cea de nesuferit?" (*Psalm* 123, 4). Altul: „Oare Se va milostivi Domnul de aici înainte de noi? Oare Îl vom auzi zicându-ne nouă celor din legăturile de nedezlegat: «Ieşiţi!», şi celor din iadul pocăinţei: «Iertaţi să fiţi!»? Oare intrat-a strigarea noastră la urechile Domnului?"

Toţi şedeau privind pururea cu ochii sufletului lor moartea şi zicând: „Oare ce ni se va întâmpla? Oare care va fi hotărârea? Oare care va fi sfârşitul nostru?

Oare va mai fi pentru noi chemare înapoi? Oare mai este iertare pentru noi, întunecații, smeriții, osândiții? Oare a avut cererea noastră putere să intre înaintea Domnului, sau s-a întors înapoi, pe drept cuvânt, umilită şi ruşinată? Oare intrând, cât folos a agonisit? Câtă bunăvoință? Cât rod a dobândit lucrarea ei? Pornind din trupuri şi guri necurate şi neavând multă putere, a împăcat ea, oare, pe Domnul cu desăvârşire, sau măcar în parte? Sau a tămăduit, măcar pe jumătate, rănile noastre, care sunt mari şi au nevoie de mari dureri şi sudori şi de multe osteneli? Oare s-au apropiat de noi îngerii păzitori? Sau sunt încă departe de noi? Căci dacă nu s-au apropiat de noi, toată osteneala noastră e fără folos şi deşartă. Pentru că rugăciunea noastră nu are puterea îndrăznirii, nici înariparea curăției pentru a intra la Domnul, dacă îngerii noştri călăuzitori nu se vor apropia de noi, ca să o ia pe aceasta şi să o aducă Domnului"[239].

Unii, de multe ori, se întrebau unii pe alții, plini de nesiguranță, zicând: „Oare vom scăpa, fraților? Oare ni se va împlini rugămintea? Oare va fi primită? Oare ne va deschide?" Iar ceilalți răspundeau: „Cine ştie (cum ziceau frații noştri Niniviteni), de Se va răzgândi Domnul şi ne va izbăvi pe noi de multa muncire? Dar

239. De aceea avem totdeauna nevoie de rugăciunea altora, care, ca mijlocitori, sunt tot atâția „îngeri" pentru noi, mai ales când sunt mai curați ca noi, deşi nu suntem scutiți de rugăciunile noastre. Mijlocitorii numai duc rugăciunile noastre mai aproape de Dumnezeu, adăugând şi simțirea lor la ele, nu le înlocuiesc. Cei deveniți ca pietrele, adică simple obiecte fără simțire, nu se mântuiesc nici prin rugăciunea altora. În mod deosebit ne ajută lucrarea de mijlocire a preoților, având concentrată în ea lucrarea întregii comunități a Bisericii, în care cu siguranță sunt mulți mai buni ca noi.

noi să facem ceea ce ține de noi. Şi, de nu ne va deschide, binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu, Cel ce ne-a lăsat afară cu dreptate. Dar să stăruim, bătând până la sfârşitul vieții noastre. Poate, pentru multa noastră îndrăzneală şi stăruință, ne va deschide Preabunul".

Pentru aceea, îndemnându-se unii pe alții, ziceau: „Să alergăm, fraților! E nevoie de alergare, de alergare cu putere, pentru că am rămas afară din buna noastră frățime. Să alergăm, necruțând trupul nostru murdar şi pornit spre rele, ci să-l omorâm (mortificăm), cum ne-a omorât şi el pe noi". E ceea ce şi făceau acei fericiți, stăpâniți de simțul vinovăției.

Se vedeau la ei genunchi uscați de mulțimea mătăniilor; ochii topiți şi scufundați înlăuntru, undeva în adânc[240]. Erau lipsiți de păr; obrajii erau răniți şi arşi de fierbințeala lacrimilor[241]; fețele veştejite şi galbene, nedeosebite întru nimic de fețele morților.

Ce înseamnă greaua pătimire a celor îndrăciți pe lângă a acelora? Sau a celor îndurerați pentru morți? Sau a celor ce petrec în exil? Sau pedeapsa celor osândiți pentru omoruri? Nimic nu e chinul şi pedeapsa fără de voie a acestora, pe lângă cea de bunăvoie

---

240. *Undeva*, în adâncul nedefinit şi fără sfârşit al Dumnezeirii, pe care nu reuşesc niciodată să-l scruteze în întregime.

241. „Unele dintre lucruri ard şi altele îngraşă. Toate lacrimile care ies din inimă din pricina păcatului usucă trupul şi-l ard şi de multe ori însăşi cugetarea se simte vătămată la ieşirea lor. La început omul ajunge în chip necesar în treapta aceasta a lacrimilor. Şi prin ele i se deschide uşa spre a doua treaptă, mai înaltă, care este bucuria în care omul primeşte milă. Acum vin lacrimile care izvorăsc din înțelegere. Ele înfrumusețează şi îngraşă sufletul. Ele ies nesilit. Prin ele se schimbă însăşi înfățişarea omului. Căci, când inima se veseleşte, înfloreşte fața."

a acelora. Şi vă rog să nu socotiţi cele spuse poveşti, fraţilor. Aceştia rugau de multe ori pe judecătorul acela mare, pe păstorul şi îngerul între oameni, să le pună mâinile şi grumazul în fiare şi cătuşe, şi să le ţintuiască picioarele în butuci ca la cei osândiţi şi să nu-i dezlege din acelea înainte de a-i primi mormântul, ba nici chiar în mormânt.

Dar nu voi ascunde nici smerirea cu adevărat vrednică de milă şi iubirea zdrobită către Dumnezeu şi pocăinţa acestor fericiţi. Când vedeau că vor purcede spre Domnul, ca să se înfăţişeze înaintea Scaunului Celui neprimitor de mită, acei buni locuitori ai locului de pocăinţă rugau, prin întâistătătorul lor, cu jurăminte, pe acel mare păstor, să nu-i învrednicească pe ei de înmormântare omenească, ci să fie aruncaţi, ca nişte dobitoace, în apa râului, sau să fie lăsaţi în ţarina cutreierată de fiare.

Dar cât de înfricoşătoare şi de jalnică era privelişte a ceasului lor din urmă? Când împreună-osândiţii simţeau pe cel ce o lua înaintea lor că era gata să se sfârşească, îl înconjurau până ce avea încă mintea în putere. Şi, plângând şi plini de dor, şi clătinându-şi capetele în cea mai jalnică înfăţişare, întrebau însetaţi cu cuvinte întristate pe cel ce se stingea, zicând către el, aprinşi de milă: „Ce este, frate şi împreună-osândite? Cum e? Ce zici? Ce nădăjduieşti? Ai dobândit prin osteneală ceea ce căutai, sau n-ai izbutit? Ai ajuns, sau n-ai reuşit? Ai luat încredinţarea, sau nădejdea îţi este nesigură? Ai ajuns la slobozenie, sau gândul ţi se clatină încă şi se îndoieşte? Simţi în inima ta vreo iluminare, sau încă e întunecată şi ocărâtă? Se aude în tine vreun glas care îţi spune înlăuntru: «Iată, te-ai făcut sănătos» (*Ioan* 5, 14), sau: «Iartă-ţi-se ţie

păcatele» (*Matei* 9, 2), sau: «Credința ta te-a mântuit» (*Luca* 10, 42)? Sau ți se pare că auzi încă pe acela care spune: «Întoarcă-se păcătoşii în iad» (*Psalm* 9, 17) şi: «Legându-i mâinile şi picioarele, aruncați-l în întuneric» (*Matei* 22, 13) şi: «Piară nelegiuitul, ca să nu mai vadă slava Domnului» (*Isaia* 26, 10)? Ce spui, frate, pe scurt? Te rugăm, spune-ne, ca să cunoaştem şi noi cele în care vom fi. Căci timpul tău s-a încheiat şi altul nu vei mai afla în veac"[242].

La acestea, unii dintre cei ce adormeau răspundeau: „Binecuvântat e Domnul care n-a depărtat rugăciunea noastră şi mila Lui de la noi (*Psalm* 65, 19)". Alții iarăşi: „Binecuvântat e Domnul Care nu ne-a dat pe noi spre vânare dinților lor (*Psalm* 123, 6)". Dar alții ziceau cu durere: „Oare a străbătut sufletul nostru puhoiul de nesuferit al duhurilor văzduhului?[243] Nu avem încă îndrăzneala, ci aşteptăm să vedem ce se va întâmpla la judecata aceea". Alții au dat un răspuns mai dureros decât aceştia, zicând: „Vai sufletului care n-a păzit

---

242. Isaac Sirul: „Întrebare: Când va cunoaşte cineva că a dobândit iertarea păcatelor? Răspuns: Când va simți în sufletul lui că le urăşte pe acestea cu desăvârşire din inimă şi când în cele din afară ale lui se va călăuzi contrar celor în care era. Acesta s-a încredințat că a dobândit iertarea greşalelor de la Dumnezeu, din mărturia conştiinței pe care a câştigat-o, după cuvântul Apostolului care zice: «Conştiința care nu se osândeşte este martora ei însăşi» (*I Timotei* 1, 19)".

243. Poate: ἀνυπόστατον nu înseamnă: „de nesuportat", ci „fără substanță în sine". Căci răul nu are rațiune, cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul. El e susținut de voia cea rea şi are ceva fantasmagoric sau de nălucire în sine. Fantasmagoric, dar nu mai puțin pierzător. Acest înțeles îl poate avea şi în locul de mai înainte, tot din acest cap, unde se vorbeşte de „datoria de nesuportat". Răul găureşte ca un car, sau slăbeşte ca un minus ființa.

făgăduința neprihănită[244]; în ceasul acesta şi numai în el se va cunoaşte ce s-a gătit lui".

Iar eu, văzând şi auzind acestea la ei, puțin a trebuit să nu deznădăjduiesc, cunoscând nepăsarea mea şi asemănând-o cu greaua lor pătimire.

Dar cum era şi aşezarea acelui loc şi întocmirea lui? Însăşi vederea locului îndemna la pocăință şi la plâns. Căci cele ce altora le sunt grele şi anevoie de primit celor ce au căzut din virtute şi din bogăția duhovnicească le sunt plăcute şi uşor de primit. Pentru că sufletul care s-a lipsit de îndrăzneala de mai înainte şi a căzut din nădejdea nepătimirii, care a stricat pecetea curăției, a fost jefuit de bogăția darurilor, s-a înstrăinat de mângâierea dumnezeiască, a călcat tocmeala cu Domnul, a stins focul cel bun al lacrimilor şi e lovit şi împuns cu durere de amintirea lor, nu numai că primeşte cu toată râvna ostenelile, ci şi pe sine se sârguieşte a se ucide în chip binecredincios[245] prin nevoință, dacă a mai rămas în el o scânteie de iubire şi de frica Domnului. Aşa făceau cu adevărat fericiții aceştia.

Căci, având în minte acestea şi gândind la înălțimea virtuții din care au căzut, ziceau: „«Adusu-ne-am aminte de zilele de la început» (*Psalm* 142, 5), de focul acela al sârguinței noastre". Alții strigau către Dumnezeu: „Unde sunt milele Tale cele dintru început, Doamne,

---

244. Făgăduința Botezului sau a călugăriei.

245. „Şi pe sine se va ucide", adică pe sine ca subiect al păcatului, descoperindu-se ca subiect al faptelor bune. Cel ce face aceasta are la început sentimentul că moare, sau că trebuie să moară nemaiavând poftă pentru nimic din cele ce le făcea sau le simțea. Numai prin aceasta ajunge la sine cel în stare numai de bine.

pe care le-ai arătat sufletului nostru întru adevărul Tău?" Altul: „Cine mă va pune în lunile zilelor celor dinainte, în care mă păzea Dumnezeu, când strălucea lumina Lui peste capul inimii mele (*Iov* 29, 2-3)?"[246]

Şi cum îşi aduceau aminte şi de virtuţile lor de mai înainte, a căror pierdere plângând-o ca nişte prunci, ziceau: „Unde este curăţia rugăciunii? Unde, îndrăzneala ei? Unde, lacrima dulce în locul celei amare? Unde, nădejdea nevinovăţiei şi curăţirii desăvârşite? Unde, aşteptarea fericitei nepătimiri? Unde, credinţa faţă de păstor? Unde, lucrarea rugăciunii lui în noi?[247] Toate acestea s-au pierdut şi au pierit, ca şi cum nu s-ar fi văzut niciodată, şi s-au mistuit şi au plecat ca şi cum n-ar fi fost".

Dar să ne întoarcem la cuvântul nostru. După ce am petrecut în închisoare treizeci de zile, am revenit, neputând răbda mai mult, în obşte, la marele păstor. Acesta, văzându-mă schimbat cu totul şi tulburat la culme, a cunoscut, preaînţeleptul, pricina schimbării, şi mi-a zis: „Ce este, părinte Ioane? Ai văzut nevoinţele celor ce se chinuiesc?" Iar eu am zis: „Am văzut, părinte, şi m-am minunat şi am fericit pe cei care se plâng pe ei mai mult decât pe cei ce n-au căzut şi nu se plâng pe ei; pentru că aceia prin cădere s-au ridicat la o înviere neprimejduită". Iar acela zise: „Aşa este".

Şi nemincinoasa lui limbă mi-a povestit următoarele: „Înainte cu zece ani aveam aici un frate

---

246. „Cine mă va pune, zice, şi mă va aşeza în perioada zilelor acelea în care Dumnezeu mă păzea, când împlineam poruncile Lui şi lumina mintea sufletului meu?"

247. Dacă orice faptă bună a altuia rodeşte în noi când ne deschidem ei, cu atât mai mult rugăciunea lui şi mai ales rugăciunea lui cea pentru noi.

foarte sârguincios şi aşa de lucrător, că eu, văzându-l pe el atât de aprins cu duhul, tremuram pentru el şi mă temeam foarte de pizma diavolului, ca nu cumva, prin multa alergare, să-şi poticnească piciorul de vreo piatră, ceea ce obişnuieşte să se întâmple celor ce umblă repede. Acest lucru s-a şi întâmplat de fapt. Căci venind după un timp la mine, într-o seară târzie, îmi arătă o rană dezvelită şi îmi ceru un plasture, mai bine zis îmi ceru să-i ard rana cu fierul roşu; şi era tulburat foarte[248]. Dar văzând pe doctor că nu voia să se folosească de o prea mare asprime faţă de el (pentru că era vrednic şi de milă), se aruncă la pământ, îmi apucă picioarele, le spălă pe acestea cu lacrimi multe şi îmi ceru pedepsirea în închisoarea ce ai văzut-o: «E cu neputinţă să nu merg acolo, striga, e cu neputinţă!».

Astfel sili mila doctorului să treacă în asprime, lucru rar şi cu totul neobişnuit bolnavilor. Se duse repede la cei ce se pocăiesc, se făcu părtaş cu ei cu toată râvna, în plâns, rănindu-şi inima, ca şi cu un cuţit, cu întristarea din iubirea de Dumnezeu. Iar a opta zi a plecat la Domnul, rugându-se să nu i se facă parte de înmormântare. Dar eu l-am adus aici

248. „Când omul îşi aduce aminte de primele sale păcate şi se pedepseşte pe sine, atunci şi Dumnezeu are grijă de el ca să-l odihnească. Pentru că Dumnezeu Se bucură că şi-a dat sieşi certarea pentru abaterea de la calea Lui. Căci acesta este semnul nepătimirii. Şi pe cât de mult îşi sileşte sufletul său, pe atâta se înmulţeşte cinstirea lui din partea lui Dumnezeu." Fratele de care se vorbeşte îşi cere el însuşi pedeapsa, dar şi-o cere de la duhovnic, adică pe de o parte şi-o dă el însuşi, dar nu fără încuviinţarea duhovnicului, pentru ca să nu cadă nici din pocăinţă, dar să nu se înfunde nici în păcatul mândriei. Avem deci nevoie de duhovnic, între altele, şi pentru a nu adăuga la celelalte păcate şi pe cel al mândriei.

ca pe unul ce era vrednic şi l-am îngropat laolaltă cu părinţii. Pentru că, după o săptămână de robie, în ziua opta se lasă omul liber[249].

De fapt mai este cineva care ştie limpede că nu s-a sculat de la picioarele mele smerite şi întinate înainte de a fi câştigat bunăvoinţa lui Dumnezeu. Şi nu e de mirare. Căci primind în inimă credinţa desfrânatei aceleia, a udat şi el picioarele mele netrebnice cu aceeaşi încredinţare. Pentru că «celui ce crede, toate îi sunt cu putinţă», a zis Domnul (*Marcu* 9, 23)".

6) Am văzut suflete necurate stăpânite nebuneşte de dragostea trupurilor. Dar luând din cercarea dragostei pricină de pocăinţă, au întors aceeaşi dragoste spre Domnul. Şi sărind îndată peste orice frică, s-au altoit fără saţiu în dragostea de Dumnezeu. De aceea şi Domnul a zis despre acea desfrânată, nu că s-a temut, ci că a iubit mult şi a putut schimba cu uşurinţă dragostea cu dragostea (*Luca* 7, 47).

7) Ştiu, o, minunaţilor, că unora li se par nevoinţele fericiţilor acelora, ce le-am povestit, de necrezut, altora anevoie de crezut şi iarăşi altora pricinuitoare de deznădejde. Dar omul bărbat câştigă din acestea mai degrabă un bold şi o săgeată de foc şi pleacă ducând râvnă în inima sa. Iar cel cu râvnă mai mică decât acesta îşi cunoaşte neputinţa sa şi, dobândind cu uşurinţă smerita cugetare din disprețuirea de sine, aleargă după cel dintâi. Nu ştiu însă dacă a şi ajuns

249. „Săptămâna e viaţa de acum, iar ea e vremea robiei, deoarece zidirea slujeşte stricăciunii. Ziua a opta e veacul viitor în care ne vom elibera de robia stricăciunii." Alta: „Săptămâna robiei e numită viaţa de acum, iar cea liberă e numită viaţa viitoare. Căci cel ce se scutură în cele şapte zile ale vieţii de acum de greşalele ce i s-au întâmplat în a opta se mută la viaţa liberă".

ca acela. Dar cel trândav nici să nu asculte la cele spuse, ca nu cumva să risipească şi puţinul pe care încă-l face deznădăjduit cu totul, şi să se întâmple cu el cuvântul care zice: „De la cel ce nu are râvnă şi ceea ce are se va lua de la el" (*Matei* 25, 29)[250].

8) Nu putem noi, cei ce am căzut în groapa fărădelegilor, să ieşim de acolo, dacă nu ne-am scufundat în adâncul (abisul) smereniei[251].

---

250. Ca să nu sperie pe cei ce nu fac o pocăinţă atât de mare ca cei descrişi înainte, autorul scrierii îi linişteşte, spunând că şi puţinul bine pe care-l fac le este de folos: „În casa Tatălui Meu sunt multe locaşuri" sau răsplăţi, a spus Domnul (*Ioan* 14, 2). Chiar de cel numit în rândul al doilea, care urmează celui dintâi, dar nu cu bărbăţia aceluia, ci cu smerita cugetare conştientă de neputinţa sa, autorul nu ştie de a ajuns la acelaşi locaş cu cel dintâi. „Aceasta este bărbăţia, ca omul să lupte împotriva păcatelor sale de mai înainte, pentru care se şi roagă să fie iertat, ca să nu se lase biruit de ele, fie în inima sa, fie în faptă, fie în simţire". Alta: „Bărbăţia inimii este un alt ajutor al sufletului (însetat) după Dumnezeu, precum şi lenea este un ajutor al păcatului". Alta: „Dragostea de Dumnezeu alungă negrija. Iar lipsa de frică o stârneşte pe aceasta". Se afirmă mereu sinergia sau trebuinţa împreună-lucrării omului cu Dumnezeu.

251. Sunt două adâncuri: cel al păcatului, numit aici groapă, pentru că e un adânc al nesimţirii, o groapă în care se înmormântează conştiinţa, şi un adânc fără fund (un abis) al smereniei, care e o adâncime fără sfârşit a conştiinţei micimii proprii şi a responsabilităţii în faţa lui Dumnezeu. Aceasta nu poate fi experiată decât deodată cu infinitatea puterii lui Dumnezeu. Chiar din groapa păcătoşeniei se poate trece în adâncul smereniei, căci chiar păcatul îl poate face pe om să vadă cât de nevrednic este de Dumnezeu. Dar această trecere, făcându-se prin trezirea conştiinţei, e o trecere de la un adânc la altul. Numai simţul adâncului se menţine în acel om. Prin adâncul smereniei se săvârşeşte şi o înălţare din întunericul tot mai gros în lumina nesfârşită a lui Dumnezeu.

9) Alta este smerenia mâhnită a celor ce plâng şi alta, mustrarea conştiinţei vecină cu deznădejdea a celor ce păcătuiesc încă; şi alta, fericita bogăţie a smereniei ce se iveşte în cei desăvârşiţi prin lucrarea lui Dumnezeu[252]. Să nu ne grăbim să o aflăm pe cea de a treia prin cuvinte, căci în zadar vom alerga. Iar semnul celei de a doua este răbdarea desăvârşită a defăimării[253]. Căci deprinderea rea de mai înainte[254] chinuieşte de multe ori şi pe cel ce plânge. Şi nu e de mirare.

10) Cuvântul despre judecăţile lui Dumnezeu şi despre căderi e întunecos şi neînţeles de niciun suflet. Nu ştim care sunt căderile care ni se întâmplă din negrijă, care, din părăsirea din iconomie (cu un rost bun), care, din pricina întoarcerii lui Dumnezeu de la noi. Dar cineva ne-a povestit că cele ce ni se întâmplă din

---

252. „Există o smerenie de la Dumnezeu şi mai este cel ce se smereşte din frica de Dumnezeu. Dar este şi o smerenie din dorirea lui Dumnezeu. Celui ce se smereşte din frica de Dumnezeu îi urmează o cumpătare a mădularelor, cu o liniştire a simţurilor şi cu o inimă zdrobită în tot timpul. Iar celui ce se smereşte din bucurie îi urmează multa simplitate şi o inimă ce creşte şi nu poate fi ţinută." E o inimă ce creşte în harul lui Dumnezeu, în ambianţa iubirii Lui, ce nu poate fi oprită din bucuria şi zborul ei în înălţimile nesfârşite ale Lui. Aceasta e o smerenie copleşitoare prin bogăţia ei, întreţinută de experienţa mereu sporită a nesfârşirii lui Dumnezeu. În această smerenie lucrează Dumnezeu însuşi în mod precumpănitor.

253. „Lucrul smereniei este ca, dacă cineva ne batjocoreşte şi ne alungă, să avem sufletul deopotrivă cu al unui câine, care, când e alungat, pleacă, iar când e chemat, vine, având în inimă gândul că nu suntem vrednici să fim cu acela."

254. προλήψεις- gândul păcatului, care ne stăpâneşte şi care se iveşte în conştiinţă pe neaşteptate, uneori şi în cei ce plâng pentru păcatele lor.

iconomie pricinuiesc o întoarcere grabnică. Căci nu îngăduie Dumnezeu, Care ne-a predat lor, să fim ținuți mult de ele.

11) Să luptăm înainte de toate cu dracul întristării. Căci acesta, venind lângă noi în vremea rugăciunii şi aducându-ne aminte de îndrăzni-rea noastră de mai înainte, voieşte să ne oprim din rugăciune[255].

12) Să nu te tulburi de cazi în fiecare zi, nici să ieşi din luptă, ci stai bărbăteşte şi, cu siguranță, îngerul care te păzeşte va prețui răbdarea ta. Rana ta este uşor de tămăduit cât este încă proaspătă şi caldă.

---

255. Dracul întristării ne şopteşte în vremea rugăciunii, dacă întrerupem firul ei prin goluri, că nu simțim în ea îndrăznirea către Dumnezeu, sau legătura vie cu El, pe care am avut-o altădată. Şi aceasta ne face să ne întristăm şi să încetăm a ne ruga, ca unii ce n-am fi acum în starea cuvenită a ei. Dar trebuie să stăruim în rugăciune, chiar dacă ea nu e totdeauna fierbinte şi adunată în întregime în gândul la Dumnezeu. „Fii cu luare-aminte, frate, la dracul ce aduce întristare în om. Căci multe sunt cursele lui până ce te face neputincios. Căci întristarea cea după Dumnezeu e bucurie, prin aceea că te vezi pe tine stăruind în voia lui Dumnezeu. Dar acela îți zice: «Unde vei scăpa? Căci nu ai pocăință». Aceasta lucrează cu duşmănie, până ce va face pe om să-şi piardă înfrânarea. Dar întristarea cea după Dumnezeu nu-l apasă pe om, ci-i zice: «Nu te teme, vino iarăşi». Căci ştie că Dumnezeu e puternic şi-l întăreşte pe el. Puterea celor ce voiesc să dobândească virtuțile aceasta este ca, dacă vor cădea, să nu se descurajeze, ci să fie iarăşi cu grijă." Alta: „Este o întristare folositoare şi este o întristare pricinuitoare de stricăciune. E propriu întristării folositoare să plângă pentru păcatele proprii, ba să plângă şi pentru păcatele şi pentru neştiința aproapelui; atât pentru a nu cădea cu intenție, cât şi ca să ajungă la cea mai desăvârşită bunătate. Iar cei lumeşti se întristează pentru că nu sunt slăviți şi se topesc dorind cele ale altora. Când sunt săraci, se chinuiesc; îmbogățindu-se, înnebunesc".

Dar cele învechite, neîngrijite şi învârtoşate sunt greu de vindecat şi au nevoie de multă osteneală, de fier, de brici şi de focul ce le însoţeşte pentru vindecare.

13) Multe se fac cu vremea de nevindecat. Dar la Dumnezeu toate sunt cu putinţă (*Matei* 19, 26). Dracii spun că Dumnezeu e înainte de căderе iubitor de oameni, dar după căderе e aspru[256].

14) Nu crede celui ce-ţi zice după căderea în mici greşale: „Bine era de n-ai fi făcut aceasta. Dar nu e nimic". Dar, de multe ori, daruri mici îmblânzesc mânia mare a judecătorului.

15) Cel ce se pocăieşte cu adevărat toată ziua în care nu plânge o socoteşte ca pierdută, chiar dacă a săvârşit alte lucruri bune în ea.

16) Nimeni din cei ce plâng să nu aştepte încredinţarea (iertării) în ceasul ieşirii (morţii). Căci ceea ce este nearătat nu e sigur. Pentru aceea a şi zis careva: „Lasă-mă să răsuflu, prin încredinţare, ca să nu mă duc de aici neîncredinţat" (*Psalm* 38, 18).

17) Unde e Duhul Domnului, s-a dezlegat legătura. Şi unde e smerenia neasemănată, s-a dezlegat de

256. „Pentru aceasta se zice de diavol că e duşman şi răzbunător. Căci, fiind duşman al virtuţii, după căderea din ea se arată răzbunător." Ed. 1970: „Înainte de a cădea cineva, dracii îl ispitesc la păcat, îl împing şi-l înduplecă, spunând că Dumnezeu e iubitor de oameni şi iartă. Săgetându-l deci prin gândurile plăcerii legate de păcat şi slăbindu-l şi ducându-l la ea şi înduplecându-l să facă voia lor, după aceea, voind să-l arunce în deznădejde şi să-l scufunde în pierzania desăvârşită, îi şoptesc acestea: «Vai ţie, ce ai făcut? Căci Dumnezeu e drept şi nu te va ierta»".

asemenea legătura[257]. Dar cei ce pleacă fără acestea două să nu se amăgească. Căci sunt legaţi.

18) Cei din lume şi numai ei sunt străini de aceste încredinţări; şi mai ales de cea dintâi (de prezenţa Duhului). Dar unii, sporind prin milostivire, cunosc în ceasul ieşirii folosul.

19) Cel ce se plânge pe sine însuşi nu se ocupă de plânsul, de căderea, sau de ocărârea altuia.

20) Câinele muşcat de o fiară se mânie şi mai mult pe ea, înfuriindu-se neasemănat mai mult pe ea din durerea rănii.

21) Să luăm aminte de nu cumva nu din curăţie, ci din înrăutăţire, a încetat conştiinţa să ne muşte[258].

22) Semnul iertării căderii stă în a te socoti pururea dator[259].

---

257. „Prin smerenie intră toate bunătăţile, între care şi compătimirea, prin care şi încredinţarea iertării." S-ar putea şi inversul: orice păcat e însoţit de nepăsarea mândriei. Dar între smerenie şi Duhul Sfânt e o legătură. Smerenia, fiind o accentuată conştiinţă a lui Dumnezeu, este o experienţă a prezenţei Lui. Această conştiinţă face pe om să se socotească pe sine nimic, iar pe Dumnezeu totul, pentru că Dumnezeu se află în el cu mărimea Lui nesfârşită. Iar Dumnezeu nu e prezent decât prin Duhul Său.

258. Avva Isaia: „Dacă te vezi în vremea rugăciunii neosândit de niciun păcat, eşti cu adevărat liber şi ai intrat într-adevăr în sfânta Lui odihnă, potrivit voii Lui". Talasie: „Conştiinţa curată e pricinuită de ostenelile nevoinţei, ca postul, privegherea, răbdarea, îndelunga-răbdare".

259. Scărarul se foloseşte şi aici, ca de atâtea ori, de paradox: Să ştii că eşti iertat, când te socoteşti pururea dator. Deci semnul iertării nu stă într-o linişte nepăsătoare, ci într-o grijă că eşti mereu dator să faci ceva pentru a merita iertarea. Păcatul săvârşit devine astfel un bold de continuă înaintare în cele bune. El poate fi astfel o forţă de continuă sensibilizare spirituală.

23) Nu e nimic deopotrivă cu îndurarea lui Dumnezeu, sau mai mare ca ea. De aceea, cel ce deznădăjduieşte s-a înjunghiat pe sine[260].

24) Semnul pocăinţei pline de grijă stă în a ne socoti pe noi vrednici de toate necazurile văzute şi nevăzute ce ni se întâmplă, ba încă de şi mai multe[261].

25) Moise, după ce a văzut pe Dumnezeu în rug, s-a întors iarăşi în Egipt (care se înţelege întuneric), la lucrarea cărămizilor lui faraon cel gândit. Apoi iarăşi se suie la rug. Dar nu numai acolo, ci şi în munte. Cel ce a avut parte de vedere niciodată nu deznădăjduieşte de sine. Sărăceşte marele Iov, dar se îmbogăţeşte iarăşi în chip îndoit.

26) Cumplite sunt în cei trândavi căderile de după chemare. Ele calcă nădejdea în picioare şi-i conving pe aceia să socotească fericit lucru chiar şi numai o singură ridicare din groapă[262].

---

260. Cel ce deznădăjduieşte în mila lui Dumnezeu s-a omorât pe sine sufleteşte. Căci nu mai face nimic pentru a se ridica din răutatea păcatului, pentru a înainta în bine.

261. *PG*, din Marcu Ascetul: „Lucrul pocăinţei se ţese din acestea trei: din curăţirea gândurilor, din rugăciunea neîncetată şi din răbdarea necazurilor ce vin asupra noastră. Acestea trebuie să aibă nu numai o lucrare arătată, ci şi una înţelegătoare, ca pe cei ce stăruie în ele să-i facă nepătimitori. Căci fără cele trei virtuţi nu se poate săvârşi lucrul pocăinţei".

262. „Vorbind de cei trândavi, Părintele a deosebit de ei pe cei netrândavi şi râvnitori. Şi acest lucru e vădit. Căci pe drept cuvânt aceia, trândavi fiind, socotesc anevoioasă ridicarea din nou când au căzut în vreo greşală. Căci, apăsaţi de trândăvia lor, nu mai au nădejde în nepătimire, deoarece nu mai voiesc să se predea altor osteneli. Pentru aceea, socotesc că e un lucru mare chiar a se izbăvi de greşala prezentă, fiind greu bolnavi. Dar cei sârguincioşi, de ar cădea de zece mii de ori, nu deznădăjduiesc în putinţa desăvârşirii, ci aleargă spre ea cu şi mai multă râvnă."

27) Ia seama, ia seama! Nu ne întoarcem numai-decât prin calea prin care ne-am rătăcit, ci printr-o alta, mai scurtă.

28) Am văzut pe doi inşi înaintând spre Dumnezeu în acelaşi fel şi în acelaşi timp. Unul din ei era bătrân şi înaintat în osteneli. Celălalt era ucenic şi alerga mai repede ca bătrânul şi a ajuns cel dintâi la semnul smereniei.

29) Să luăm aminte toţi, dar mai mult cei ce am căzut. Să nu bolim în inimă de boala lui Origen cel necredincios[263]. Această învăţătură pângărită se face lesne primită de iubitorii de plăcere, dând ca motiv (pretext) iubirea de oameni a lui Dumnezeu[264]. În cugetarea mea, mai bine zis în pocăinţa mea, se va aprinde focul rugăciunii care mistuie materia păcatului (*Psalm* 38, 4).

---

263. Sunt mulţi astăzi, chiar dintre teologi, care ar dori o reabilitare a lui Origen. Nu-şi dau seama că origenismul duce la devalorizarea mişcării sau a efortului personal, a importanţei timpului pentru mântuire şi deci a persoanei. Totul duce automat la fericire. Iar din ea se cade iarăşi. Origenismul e o teosofie sau antroposofie, sau panteism. Nu cunoaşte valoarea eternă a fiecărei persoane şi putinţa ei de veşnică odihnă în infinitatea dragostei personale a lui Dumnezeu. Deşi Scărarul, lăudând asprimea faptelor de mortificare a trupului, pare să manifeste o disprețuire a vieţii în trup, nu gândeşte ca Origen, care consideră viaţa în trup şi mişcarea în ea o cădere din pliroma preexistentă a spiritelor, ci el dă o mare valoare acesteia, pentru că prin faptele vieţii în trup, chiar dacă acesta nu are valoarea în el însuşi, se câştigă mântuirea.

264. „Acela admitea pedepsirea păcătoşilor pentru o vreme oarecare, pentru a se curăţi de întinăciunea păcatului în focul chinurilor. După aceea îi restabilea în Împărăţia cerurilor şi pe aceştia împreună cu drepţii, pretextând în chip rău iubirea de oameni a lui Dumnezeu."

30) Regulă şi chip, pildă şi icoană de pocăinţă să-ţi fie ţie mai înainte pomeniţii sfinţi osândiţi şi nu vei mai avea nevoie nicidecum de vreo carte în viaţa ta, până ce nu te va lumina Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, întru învierea pocăinţei celei pline de grijă. Amin.

Prin pocăinţă ai urcat a cincea treaptă. Prin ea ai curăţit cele cinci simţuri, scăpând de pedeapsă şi de osânda fără de voie prin cea aleasă de bunăvoie.

CUVÂNTUL AL VI-LEA

Despre pomenirea morţii

1) Oricărui cuvânt îi premerge un gând. Plânsului şi tânguirii îi premerge pomenirea morţii şi a greşalelor. Pentru aceea se pun acestea la acest loc în cuvântul nostru.

2) Aducerea aminte de moarte este o moarte de fiecare zi. Aducerea aminte de moarte e un suspin de fiecare ceas.

3) Frica de moarte este o însuşire a firii, intrată în ea prin neascultare. Iar tremurarea de moarte este semnul păcatelor nepocăite.

4) Hristos are frică de moarte, dar nu tremură, ca să arate limpede însuşirile celor două firi.

5) Precum pâinea e cea mai de trebuinţă dintre toate mâncărurile, aşa aducerea aminte de moarte e cea mai de trebuinţă dintre toate lucrările (de curăţire de patimi).

6) Celor aflători în mijlocul (obştii) aducerea aminte de moarte le pricinuieşte osteneli, împliniri de ascultări, necinstiri. Celor din afară de zgomote le

pricinuieşte lepădarea grijilor, rugăciunea neîncetată şi păzirea minţii. Acestora pomenirea morţii le este şi maică şi fiică[265].

7) Precum cositorul se deosebeşte de argint, chiar dacă la vedere se aseamănă, aşa, pentru cei ce au darul deosebirii, frica firească de moarte se deosebeşte în chip vădit de cea potrivnică firii.

8) Semnul adevărat al celor ce-şi aduc aminte de moarte întru simţirea inimii este despătimirea de bunăvoie de toată zidirea şi părăsirea desăvârşită a voii lor. Cel ce o aşteaptă pe aceasta în fiecare zi e om cercat. Cel ce o doreşte în fiecare ceas e sfânt.

---

265. „Gândul la moarte, zice, pe cei de sub ascultare îi face iubitori de osteneli şi-i ajută să aibă plăcere de necinstire; pe cei din liniştire îi face fără griji şi să se ocupe pururea numai cu rugăciunea." Alta: „Celor din mijlocul lumii, care vieţuiesc în nepăsare şi nu după Dumnezeu, gândul la moarte le pricinuieşte dureri sau osteneli zadarnice, îndeletniciri sau cuvinte nefolositoare şi flecăreli prosteşti, dulceaţa necinstirii, îndulcirea cu necinstirile; iar celor din afara zgomotelor, lepădarea grijilor, rugăciunea şi păzirea minţii, căci lucrarea acestora e păzirea poruncilor lui Hristos şi întoarcerea la El". Celor ce vieţuiesc în lume fără să-şi schimbe viaţa, gândul la moarte le dă sentimentul că ostenelile şi convorbirile lor sunt zadarnice, că necinstirile de care au parte sunt adevărate necinstiri. Dimpotrivă, celor ce-şi schimbă viaţa, ostenelile le sunt dulci, iar necinstirile nu le sunt necinstiri. Scărarul foloseşte foarte des paradoxul care rezultă din optica diferită cu care e privită viaţa: fie satisfăcându-se cu cele trecătoare şi lumeşti, fie căutând cele veşnice şi duhovniceşti. Există astfel o cinstire necinstită pentru cel ce o aduce şi pentru cel ce o primeşte, când e adusă din linguşeală celui ce o caută pentru slava deşartă; şi o necinstire cinstitoare când, de exemplu, e adusă de cel lipsit de vicleşug celui bun până la naivitate. La fel, există o plăcere neplăcută a trupului care e o plăcere a sufletului.

9) Nu toată poftirea morţii e bună. Căci sunt unii care, greşind neîncetat din forţa deprinderii, o doresc pe aceasta cu smerenie. Şi sunt iarăşi alţii care nu vor să se pocăiască, şi aceştia o cer din deznădejde. Şi sunt alţii care nu au frică de moarte, deoarece se socotesc pe ei nepătimaşi, din mândrie. În sfârşit, sunt unii care cer plecarea lor de aici prin lucrarea Duhului Sfânt.

10) Unii dintre binecredincioşi se întreabă cu nedumerire: „Pentru ce, dacă pomenirea morţii ne face atâta bine, Domnul ne-a ascuns cunoaşterea ei de mai înainte?" Ei nu ştiu că Dumnezeu ne lucrează prin aceasta în chip minunat mântuirea noastră. Căci nimeni, dacă ar cunoaşte mai dinainte moartea sa, nu ar veni îndată la Botez, sau la viaţa călugărească, ci şi-ar petrece toate zilele în fărădelegi şi s-ar năpusti spre Botez şi spre pocăinţă numai în ceasul ieşirii. Dar, dobândind calitatea păcatului din obişnuinţa îndelungată cu el, ar rămâne cu totul neîndreptat[266].

11) Plângând, să nu primeşti niciodată pe câinele acela care îţi strecoară gândul că Dumnezeu e iubitor de oameni. Căci scopul lui este să alunge de

---

266. ποιωθεὶς τῇ κακίᾳ - primind calitatea păcatului. Fiinţa întreagă a omului dobândeşte prin felul său de viaţă o anumită calitate, un anumit miros, bun sau rău. Păcatul sau binele nu stă într-un colţ al fiinţei noastre, ci aşa cum o picătură de petrol dă apei întregi dintr-un vas ceva din calitatea ei, aşa şi păcatul sau binele modifică într-un sens sau altul întreaga noastră fire. Iar calitatea curată sau îmbunătăţită a firii are un caracter dinamic. Ea îndeamnă pe om la bine sau la rău şi le face cu uşurinţă pe acestea. Efortul de a readuce la calitatea bună firea înrăutăţită trebuie să lupte cu pornirea ei de a săvârşi răul.

la tine plânsul şi frica neînfricată[267]. Acest gând îţi este bun numai când te vezi pe tine târât în adâncă deznădejde[268].

12) Cel ce voieşte să ţină pururea în sine pomenirea morţii şi a judecăţii lui Dumnezeu, dar s-a predat pe sine grijilor şi împrăştierilor lumeşti, este asemenea celui ce înoată, dar voieşte să-şi ciocnească palmele[269].

13) Pomenirea conştientă a morţii depărtează mâncarea. Iar mâncarea înlăturată cu smerenie depărtează patimile.

14) Lipsa de durere a inimii învârtoşează mintea[270]. Iar mulţimea bucatelor usucă izvoarele[271]. Setea şi privegherea aduc zdrobirea inimii, iar din inima zdrobită ţâşnesc apele (lacrimile)[272].

---

267. Frica pentru trup, neînfricată pentru sufletul care crede în Dumnezeu; frică şi aşteptare bucuroasă pentru bunătăţile de după moarte.

268. Să nu te bizui pe gândul că Dumnezeu este iubitor de oameni, ca prin el să slăbeşti pocăinţa. El să-ţi fie de ajutor numai când eşti în primejdie de a deznădăjdui.

269. Aşa, în ed. 1970 (κροτεῖν). În *PG*: „Să-şi ţină mâinile" (κρατεῖν).

270. Inima care nu e îndurerată de păcate face şi mintea învârtoşată, adică ia omului sensibilitatea înţelegerii stării sale. Cunoaşterea de sine a omului e deci o chestiune de simţire. Un om nesimţit nu se poate cunoaşte cu adevărat. Scolia din *PG*, accentuând legătura intimă dintre minte şi inimă, prezintă urmările pe care le are păcatul pentru minte şi inimă, în mod alternativ, ca fiind aceleaşi: „Uitarea poruncilor dumnezeieşti şi abaterea voinţei libere fac inima învârtoşată şi mintea neîndurerată; sau, invers: mintea învârtoşată şi inima neîndurerată".

271. Mulţimea bucatelor usucă izvoarele lacrimilor, adică simţirea inimii şi a minţii. Băutura multă luată din exterior usucă izvoarele dinlăuntru ale lacrimilor. Cine bea mult nu mai poate plânge.

272. Nu se va teme, adică, de împuţinarea bucatelor, de sete, de durerea inimii etc.

15) Cele spuse sunt aspre celor lacomi de mâncare şi de necrezut celor trândavi. Dar bărbatul făptuitor le va cerca prin râvna lui. Şi cel ce le-a cunoscut prin cercare va zâmbi, gândindu-se la ele. Dar cel ce caută încă să le cunoască e mai trist[273].

16) Precum părinţii spun că iubirea desăvârşită nu poate cădea, aşa spun eu că simţirea desăvârşită a morţii este lipsită de frică.

17) Multe sunt lucrările minţii făptuitoare. Amintesc dintre acestea: gândul la dragostea lui Dumnezeu, pomenirea lui Dumnezeu, aducerea aminte de Împărăţia cerurilor, aducerea aminte de râvna mucenicilor, aducerea aminte de Dumnezeu care e de faţă, potrivit cu cel ce a spus: „Văzut-am înaintea mea pe Domnul" (*Psalm* 15, 8), aducerea aminte de Sfintele Puteri înţelegătoare, aducerea aminte de moarte, de răspuns, de hotărâre, de pedepsire. Începem cu cele mari şi sfârşim cu cele care nu trebuie uitate.

18) Mi-a povestit odată un călugăr egiptean că „după împlântarea pomenirii morţii întru simţirea inimii, voind odată, mânat de nevoie, să mângâi puţin lutul, am fost împiedicat de pomenirea aceasta, ca de un judecător; şi ceea ce e minunat e că, deşi am voit, n-am putut să mai scap de ea"[274].

---

273. „Cele grele celorlalţi le sunt celor ce le deprind de bunăvoie pricini de bucurie şi de veselie. Câştigând prin cercare o uşurinţă faţă de ele, ajung şi la o sporire în desăvârşire. Dar cei încă nedesăvârşiţi se îndeletnicesc cu ele cu osteneală, dacă se îndeletnicesc peste tot."

274. Numitul egiptean avea atât de întipărită pomenirea morţii că, deşi silit de foame de mai multe zile, n-a putut să alunge pomenirea morţii din sine, măcar că voia, ci mai degrabă ea a alungat foamea.

19) Un altul oarecare, locuind aici, în aşa-zisa Thola, îşi ieşea de multe ori, din pricina acestui gând (al morţii), din sine. Şi, aflat de fraţi de parcă era leşinat sau cuprins de epilepsie, era dus de ei aproape fără suflare.

20) Nu voi tăcea să-ţi fac cunoscută şi povestirea despre Isichie Horebitul[275]. Acesta petrecea totdeauna într-o totală lenevie, neavând nicio grijă de sufletul său. Îmbolnăvindu-se odată cu trupul până la marginea vieţii, încât părea că peste un ceas va muri, dar venindu-şi iarăşi în fire, ne rugă pe toţi să plecăm îndată. Zidind apoi uşa chiliei, a rămas înăuntru doisprezece ani, fără să mai iasă vreodată la vreo vorbă cu cineva. Nu mai gusta nimic altceva, decât pâine cu apă. Şedea numai acolo, cu mintea ţintă (în extaz) la cele pe care le văzuse în această ieşire (în extaz). Era atât de adunat cu mintea în sine, că nu şi-a mai schimbat niciodată acest fel de vieţuire, fiind pururea ieşit din sine şi vărsând lacrimi fierbinţi, în tăcere[276].

Dar când era să se săvârşească, deschizând uşa, am intrat înăuntru. Şi rugându-l mult, numai atât am auzit de la el: „Iertaţi-mă! Nimeni, de va avea pomenirea morţii, nu va putea să păcătuiască vreodată". Iar noi ne-am minunat, văzând pe cel odinioară atât de nepăsător preschimbat atât de repede cu o schimbare şi prefacere fericită. Şi înmormântându-l cu cuviosie

275. Vieţuitor pe Horeb, loc de pustnicie la poalele muntelui Sinai; Thola, localitate pe Horeb.

276. Era pe de o parte „cu mintea adunată în sine" (σύν νούς), pe de alta, „ieşit din mintea sa". Numai cel adunat în sine vede dincolo de sine (şi, se înţelege, dincolo de lume), adică se află în extaz. Minunea celor de dincolo de minte se vede numai prin mintea adunată în ea însăşi, pentru că prin ea sunt transparente şi pentru că infinitatea lor seamănă cu indefinitul minţii şi în legătură cu el.

în cimitirul apropiat al castrului, după un număr de zile, căutând sfintele lui rămăşiţe, nu le-am aflat. Domnul a încredinţat şi în felul acesta, despre pocăinţa lui plină de grijă şi vrednică de laudă, pe toţi cei ce voiesc să se îndrepte după o lenevire îndelungată.

21) Precum unii socotesc nemărginit adâncul (abisul), căci îl numesc loc fără fund, aşa gândul morţii e nesfârşit atât în curăţia, cât şi în lucrarea lui. Iar ceea ce am spus e întărit de amintitul cuvios. Unii ca aceştia, adăugind neîncetat frica la frică, nu se odihnesc până nu se va topi şi însăşi puterea oaselor[277].

277. „Precum, zice, adâncul mării e nemăsurat şi necuprins, aşa şi sfârşitul curăţiei e de neajuns, adică nu are sfârşit în cei ce au pomenirea morţii în simţirea inimii. Căci e cu neputinţă ca omul smerit, având pomenirea neîncetată a morţii, să spună în chip fariseic că a ajuns la sfârşitul curăţiei, adică «am ajuns desăvârşit în curăţie». Cel ce ar spune aceasta nu ar fi smerit. Deci s-ar întâmpla ceva ciudat: de cel ce ar îndrăzni să spună aceasta nu s-ar atinge nepătimirea nici cu vârful degetelor, căci slava deşartă e cea mai cumplită patimă. Dar de cel smerit se atinge până la săturare, dar (el), datorită smereniei, socoteşte că-i lipseşte. Deci în amândoi, adică atât în cel smerit, cât şi în cel stăpânit de slava deşartă, curăţia e necuprinsă." Cel mândru nu o cuprinde din pricina mândriei, cel smerit simte mereu că mai are, şi de fapt mereu mai are de înaintat în smerenie. Pe cât de neajunsă este infinitatea lui Dumnezeu, pe atât de neajuns este hotarul smereniei, deci şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. Iar gândul morţii, întreţinând smerenia, întreţine şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. El consideră nesfârşitul omului ca un nesfârşit al înaintării, datorită faptului că înaintarea are ca ţintă să cuprindă pe Dumnezeu cel nesfârşit. De aici urmează că nesfârşirile acestea sunt ale persoanei, nu ale lucrului, obiectului, substanţei. Curăţia înseamnă putinţa unei infinităţi în înaintarea persoanei, smerenia la fel, bunătatea la fel, iubirea la fel, înţelegerea la fel, tăcerea care adânceşte, la fel. Dacă n-ar fi persoana, n-ar exista infinitate adevărată şi putinţa înaintării în ea. Mai bine zis, dacă n-ar fi persoana infinită a lui Dumnezeu

22) Să ne încredinţăm că, pe lângă toate bunătăţile, şi aceasta este un dar al lui Dumnezeu[278]. Pentru că, altfel, cum se explică faptul că, chiar venind la morminte, unii rămân fără lacrimi şi învârtoşaţi dar, pe de altă parte, chiar aflându-ne departe de această vedere, de multe ori suntem străpunşi la inimă?[279]

23) Cel ce a murit tuturor şi-a adus aminte de moarte[280]. Dar cel ce e încă legat de ele nu încetează de a lucra el însuşi împotriva sa.

---

spre Care tinde la infinit persoana umană, n-ar exista un infinit adevărat. Pe de altă parte, perspectiva infinităţii veşnic noi a curăţiei, a iubirii, se deschide pentru cineva după ce s-a plictisit, s-a obosit de monotonia pe care o poate oferi alipirea exclusivă la lume, alipire care pare să aibă şi ea o infinitate, dar o infinitate în monotonia repetiţiei şi deci o infinitate aparentă, o infinitate care, la un moment dat, devine leşinată împreună cu setea după ea, care se satură de a tot acapara acelaşi fel de lucruri care nu oferă nimic nou, nimic care să-i satisfacă setea de infinitate adevărată a spiritului, care să-i satisfacă setea de adevărul care stă în infinitatea adevărată. Aparenta infinitate a lumii crapă, la un moment dat, pentru spiritul săturat de ea şi prin această crăpătură ţâşneşte din ascunzimea sa adevărata infinitate, cea a ordinii Duhului. Aspiraţia de înaintare în ea e ajutată nu numai de dorul de ea, ci şi de frica permanentă de a rămâne înlănţuit prin patimi în monotonia acestei lumi.

278. Adică şi pomenirea morţii cu simţirea inimii şi deci cu lacrimi este un dar al lui Dumnezeu. Şi este un dar al lui Dumnezeu şi faptul de a ni se deschide perspectiva infinităţii prin gândul la moarte, care îi deschide spiritului orizontul veşnic şi infinit, potrivit lui.

279. Suntem străpunşi la inimă şi plângem, pentru că s-a străpuns în faţa noastră zidul care ne închidea în infinitatea aparentă şi monotonă a alipirii pătimaşe la lume.

280. Cei ce au descoperit lipsa de atracţie şi falsa plinătate a tuturor celor din lume au descoperit infinitatea ce-i aşteaptă după despărţirea de ele prin moarte.

24) Nu voi să încredinţezi pe toţi despre iubirea ta faţă de ei, ci cere lui Dumnezeu să le-o arate El însuşi aceasta în chip negrăit. Iar de nu, nu-ţi va ajunge timpul şi pentru legături (pentru relaţii) şi pentru străpungere[281].

25) Nu te amăgi, lucrătorule fără minte, că poţi să înlocuieşti timpul (pierdut) cu alt timp. Căci nu va ajunge ziua să împlineşti datoria ei faţă de Stăpânul[282].

26) Nu e cu putinţă, zice cineva, nu e cu putinţă a străbate ziua de faţă cu bună credincioşie, de nu va fi socotită ca cea din urmă a întregii vieţi[283]. E de

---

281. „A adeveri prin cuvinte iubirea faţă de toţi e lucru greu şi de respins. A o adeveri prin fapte e lesne şi mai uşor celui ce se sârguieşte să înfăptuiască virtutea. Şi ascultă cum: a venit cineva să mă înjure sau să mă şi bată. Dacă îi spun că, deşi aş putea să mă apăr, nu mă apăr, ci, dimpotrivă, cad în genunchi, îl rog, îl sărut, îi dăruiesc cele ce pot, e vădit tuturor că fac acestea din dragoste. Iar aceasta am făcut-o prin fapte. Căci cum s-ar face prin cuvinte? Căci dacă, rugându-mă tuturor, le voi spune că-i iubesc, voi apărea ca un linguşitor şi ca unul ce caut să plac oamenilor, ca unul ce se îndeletniceşte cu o virtute prefăcută şi ca unul ce vânez prin aceasta slava deşartă. Deci părintele îndeamnă să nu ne silim să arătăm iubirea prin cuvinte, ci prin fapte, iar iubirea faţă de Dumnezeu, prin amândouă, şi mai mult prin cuvinte. Căci semnul iubirii faţă de El este rugăciunea neîncetată. Astfel, vom înfăptui amândouă virtuţile. Căci dacă te sârguieşti să împlineşti iubirea faţă de oameni numai prin cuvinte, nu ţi-ar ajunge nici tot timpul vieţii pentru legături şi umilinţă."

282. Suprema valorificare a timpului e condiţionată de înţelegerea fiecărei zile ca stând la uşa vieţii de dincolo, a eshatologicului. *„Carpe diem"* (foloseşte intens ziua), dar nu în sensul lui Horaţiu, ca fiind ultima ce ne poate aduce o plăcere trecătoare, ci ca fiind ultima ce ne poate asigura viaţa eternă. Deci, cu mai multă intensitate foloseşte creştinul fiecare clipă.

283. Timpul e un dar al lui Dumnezeu, dar şi o datorie de a-l umple cu fapte date Domnului, cu sârguinţa de a ne desăvârşi.

mirare cu adevărat cum au rostit acest cuvânt elinii. Căci socotesc şi ei că e propriu filosofiei să cugete la moarte[284].

Aceasta a fost a şasea treaptă. Cel ce s-a suit pe ea nu va păcătui niciodată, dacă e adevărat ce s-a spus: „Adu-ţi aminte de cele de pe urmă ale tale şi în veac nu vei păcătui" (*Înţelepciunea lui Iisus Sirah* 7, 38).

CUVÂNTUL AL VII-LEA

Despre plânsul de bucurie făcător

1) Plânsul după Dumnezeu este o tristeţe a sufletului, o simţire a inimii îndurerate care caută pururea nebuneşte pe Cel după Care însetează; iar neajungându-L, Îl urmăreşte cu osteneală şi se tânguieşte cu durere, alergând după El.

2) Sau: plânsul este un ac de aur al sufletului scăpat de orice ţintuire şi alipire şi înfipt de tristeţea cuvioasă în lucrarea de cercetare a inimii[285].

Nu trebuie să pierdem nicio clipă. Chiar dacă-l folosim întreg, nu ne ajunge să împlinim toată datoria ce ne e dată odată cu el. E o puternică afirmare a valorii timpului, contrar lui Origen. Gândul continuu la moarte nu înseamnă nefolosirea timpului, ci, dimpotrivă, buna lui folosire intensă.

284. Platon, *Phaedon*, II, I.

285. Plânsul este acul sufletului care nu mai ţine sufletul cusut de nimic din cele ale lumii, ci e înfipt în privirea inimii, ţinând sufletul însuşi în această lucrare şi cosându-l oarecum de viaţa veşnică. Ca ac, pricinuieşte durerea inimii, o face simţitoare, o face să-şi deschidă cutele ei şi păcatele din ea conştiinţei care o cercetează şi să sufere pentru păcatele ce şi le descoperă prin aceasta.

3)Străpungerea este un chin neîncetat al conştiinţei, care pricinuieşte împrospătarea focului inimii prin mărturisirea făcută în minte.

4) Mărturisirea (în minte) este uitarea firii, când din pricina ei cineva a uitat să mănânce pâinea lui[286].

5) Pocăinţa este lipsirea neîntristată de toată mângâierea trupească[287].

6) Celor ce înaintează încă în acest plâns fericit, înfrânarea şi tăcerea buzelor li s-a făcut o însuşire. Iar celor ce au înfăptuit înaintarea, li s-a făcut o asemenea însuşire nemânierea şi neţinerea minte a răului. În sfârşit, celor desăvârşiţi li s-a făcut o însuşire smerita cugetare, setea de necinstiri, foamea de bunăvoie de necazuri, neosândirea celor ce păcătuiesc, împreună-pătimirea mai presus de putere[288]. Cei dintâi se fac

---

286. Plânsul sau străpungerea inimii e o mărturisire a păcatelor făcută de minte lui Dumnezeu, un dialog nevăzut, neîncetat şi îndurerat, în care sufletul îşi recunoaşte necontenit păcatele în faţa lui Dumnezeu şi cere iertare pentru ele. Sufletul e atât de concentrat în această mărturisire îndurerată, că uită să mănânce, biruind trebuinţele firii.

287. Tristeţea sufletului e aşa de mare, că cel ce o trăieşte nu mai simte tristeţea pentru lipsa mângâierilor sau plăcerilor trupeşti.

288. Ed. 1970: „Compătimire numeşte arderea pentru cei ce păcătuiesc, după cuvântul: «Cine se va sminti şi eu să nu ard?» (*2 Corinteni* 11, 29). Ea înseamnă a-şi face cineva proprii greutăţile şi nenorocirile străine, sau a nu dispreţui cu gândul pe cei ce suferă, înălţându-se împotriva lor".

PG: „Mulţi, amăgiţi fiind de acest cuvânt, arată o compătimire cuvenită tuturor celor ce păcătuiesc spre a crede celor ce nu se cuvine. Alta este împreună-pătimirea peste putere de care se vorbeşte aici. Căci împreună-pătimire numim plânsul ivit în suflet şi arătat pentru cel iubit, uneori chiar fără ca acela să fie vrednic. Căci cineva se îngrijeşte cu compătimire de cel iubit, ca

primiți; cei de al doilea, vrednici de laudă; iar cei ce flămânzesc după necazuri și însetează după necinstiri sunt fericiți, căci ei se vor sătura de o hrană de care nu se vor sătura[289].

7) Când ai ajuns la plâns, ține-l cu toată tăria. Căci înainte de a se îmbiba în tine[290], ușor ți se răpește. Și e topit ca ceara de tulburări, de griji trupești, de plăceri și mai ales de multa vorbărie și de glume ușuratice[291].

8) Deși cuvântul e îndrăzneț, izvorul lacrimilor după Botez e mai mare decât Botezul[292]. Deoarece

---

nici să nu nedreptățească, nici să fie nedreptățit. Iar peste putere înseamnă a-și pune cineva sufletul său pentru mântuirea prietenului, dar nu spre pierderea lui. Căci nu poate scăpa de păcat cel ce a păcătuit, decât printr-o pocăință potrivită cu greșala". Deci nu e o compătimire folositoare aceea care-l scapă pe cel ce a greșit de greutățile pocăinței. „Peste putere" înseamnă că cel înduhovnicit trăiește și aici în ambianța unei infinități; nu poate ajunge la hotarul împreună-pătimirii cu celălalt, dar se ridică în ea tot mai mult peste puterile lui mărginite, din puterea lui Dumnezeu.

289. E o hrană care-i mulțumește mai mult decât oricare alta, dar nu-i plictisește, deși se vor împărtăși de ea neîncetat. Ei o doresc mereu și voiesc să aibă tot mai mult din ea.

290. Înainte de a ți se face o calitate a firii, de a câștiga întreaga ta ființă calitatea plânsului, care nu e decât dorul intens după viața în Dumnezeu.

291. Scolia lui Teodor al Edesei: „Alungă departe de la tine duhul mult vorbitor. Căci în el sunt ascunse toate patimile cele rele. Din el e minciuna, din el, îndrăzneala; dintr-o parte e gluma ușuratică, din alta, râsul, calomnia, bârfirea, răutatea, vorba prostească și, scurt vorbind, ceea ce s-a spus: «Din multa vorbire nu va lipsi păcatul» (*Pildele lui Solomon* 10, 19). Iar bărbatul tăcut este scaunul simțirii și Domnul a spus că vom da socoteală pentru orice cuvânt deșert (*Matei* 12, 36)".

292. „A spus că izvorul lacrimilor e mai mare, în loc să spună că e mai bun în comparație cu Botezul, pentru că se lucrează și

acela ne curăţeşte de păcatele noastre de mai înainte, iar acesta, de cele de după aceea. Şi primindu-l pe acela toţi ca şi copii, ne-am întinat după aceea; prin acesta însă l-am curăţit şi pe acela[293]. Dacă acesta nu s-ar fi dăruit de Dumnezeu oamenilor din iubire de oameni, cu adevărat rari ar fi cei ce se mântuiesc[294].

9) Suspinele şi întristarea strigă către Domnul. Lacrimile din frică mijlocesc, iar cele ale preasfintei iubiri ne arată că rugăciunea noastră a fost primită.

10) Dacă nimic nu însoţeşte smerita cugetare ca plânsul[295], nimic nu i se împotriveşte acesteia ca râsul[296].

---

de către noi, dar nu l-a opus Botezului. Faţă de noi e mai bun, pentru că el ne şi curăţeşte şi ne şi fereşte de păcat de mai înainte. În raport cu preasfântul Botez nu e însă nici măcar egal, cu atât mai puţin mai mare."

293. „Ne naştem de trei ori în viaţă. Dintre acestea, cea dintâi (naştere) e din pântece, iar celelalte două ne urcă de la pământ la cer: una e prin Sfântul Botez, pe care o numim şi naştere din nou, iar cealaltă e din pocăinţă."

294. „Fără Botez nu s-ar mântui nimeni; fără lacrimile pocăinţei «ar fi rari cei ce se mântuiesc»."

295. „Smerita cugetare este rugăciunea necontenită cu lacrimi şi cu durere. Căci aceasta, chemând pe Dumnezeu pururea în ajutor, nu lasă pe om să se încreadă nebuneşte în puterea şi înţelepciunea sa, nici să se înalţe faţă de alţii. Căci acestea sunt boli cumplite ale patimii mândriei."

296. A Marelui Vasile: „A se sparge cineva de râsul necumpătat şi nestăpânit e semn că nu-şi strânge încă moleşala umflată a sufletului cu o gândire aspră. Nu e necuviincios a-şi arăta cineva răspândirea luminii sufletului într-un zâmbet, după cuvântul: «Inima veselindu-se, înfloreşte faţa» (*Pilde* 15, 13). Dar a hohoti cu glas şi a fierbe cu trupul nu e propriu celui ce-şi stăpâneşte sufletul, nici celui ce şi-l înfrânează. Cuvântul e întărit de preaînţeleptul Solomon, care a zis: «Nebunul ridică glasul, în râsul lui, dar bărbatul înţelept de-abia zâmbeşte liniştit» (*Înţelepciunea lui Iisus Sirah* 21, 22)".

11) De ai ajuns la fericita tristețe bucuroasă[297] a străpungerii cuvioase, ține-o; și nu te vei odihni de lucrarea din ea, până ce nu te vei ridica din cele de aici și nu te vei înfățișa curat lui Hristos.

12) Să nu încetezi să-ți închipui mereu în tine și să cercetezi adâncul (abisul) focului veșnic și pe slujitorii nemiloși, pe judecătorul neîndurat și neiertător, prăpastia nemărginită a văpăii celei de sub pământ și coborâșurile strâmtorate ale locurilor și hăurilor subpământene și înfricoșătoare și chipurile tuturor acestora[298]. Aceasta pentru ca lăbărțarea aflătoare în sufletul nostru să fie strânsă prin cutremurare și acesta să se unească cu curăția nestricăcioasă, primind arătarea focului tot mai scânteietor al plânsului[299].

13) Stăruie, plin de cutremur, în cererea rugăciunii, stând în fața Judecătorului ca un vinovat, ca să stingi cu înfățișarea din afară și cu starea dinlăuntru mânia

---

297. Ed. 1970: „Bine a unit cuvintele opuse, căci în tristețea după Dumnezeu se ascunde bucuria veșnică a nepătimirii".

298. Toate acestea ascund în ele niște înțelesuri spirituale sau și spirituale. Aceste coborâșuri și hăuri subpământene sunt poate niște coborâșuri și prăpăstii haotice ale unor străfunduri aproape subcreaționale, sau ale unor stări în care creația e redusă în trepte gradate la o diminuare a existenței, ajungând aproape de caracterul de umbre ale existenței. Sunt trepte de umbră care chinuiesc tocmai prin această împătimire extremă de o creație lipsită de izvorul existenței sale care este Dumnezeu. Aceasta e și o permanentizare a unei stări de suflet lăbărțată, lipsită de intensitatea trăirii în plinătatea vieții.

299. Plânsul, fie că e al pocăinței, fie că e al iubirii de Dumnezeu, e un plâns fierbinte, un plâns de foc, care, însoțit de smerita cugetare, dovedește pe de o parte, în mod paradoxal, o intensitate a existenței, pe de alta, are lumina clară a măreției lui Dumnezeu cuprinsă în cel ce plânge. Această lumină scânteiază tot mai mult și-și arată strălucirea și pe față. Această lumină face ca plânsul să fie însoțit de bucurie.

Dreptului Judecător. Căci nu poate să treacă cu vederea sufletul văduvit, care stă plin de durere în faţa Lui, şi dăruieşte osteneli celui neostenit[300]. Celui ce a câştigat lacrima sufletului tot locul îi este potrivit pentru rugăciune.

14) Precum comoara ascunsă e mai de nejefuit decât cea arătată în piaţă, aşa să înţelegem şi cele spuse înainte.

15) Nu fi ca cei ce îngroapă morţii, care aici îi plâng pe aceia, aici se îmbată pentru ei, ci fii ca cei legaţi în fiare şi biciuiţi în fiecare ceas de călăi.

16) Cel ce odată plânge, altă dată se desfată şi râde e asemenea celui ce aruncă în câinele iubirii de plăcere cu pâine[301]; care se preface că-l alungă, dar în fapt îl îndeamnă să stea lângă el.

---

300. Sufletul, în greceşte, este de genul feminin (ψυχή). Sufletul ce se pocăieşte cere neîncetat iertare Judecătorului, cum cere văduva din Evanghelie (*Luca* 18, 3). El nu se osteneşte cerând necontenit iertare de la Cel ce nu Se osteneşte (nu se plictiseşte) de a-l auzi. Lui Dumnezeu îi face plăcere ca acest dialog de intensă simţire a sufletului cu El să dureze neîncetat. Starea dinlăuntru a sufletului ce se pocăieşte este „starea de rugăciune, luarea-aminte cu evlavie, cu străpungere şi cu durere, însoţită de mărturisirea greşalelor, făcută cu suspine negrăite". Alta: „Dar nu poate sufletul legat să alerge, nici mintea robită patimilor să vadă locul rugăciunii duhovniceşti. Căci e atrasă şi purtată de înţelesuri pătimaşe şi nu stă neclintită". De aceea, nu se poate adânci în infinitatea dumnezeiască. Alta, a lui Marcu: „Rugăciunea este lepădarea gândurilor (a înţelesurilor)".

301. „Inima iubitoare de plăcere este temniţă şi lanţ în vremea ieşirii (a morţii). Iar cea iubitoare de durere este uşă deschisă." Inima iubitoare de durere s-a dezlegat de cele ale lumii, căci acestea nu-i mai fac plăcere, şi s-a deschis orizontului ceresc al celor duhovniceşti, după care a năzuit cu durere. Alta: „Din iubirea de plăcere vine negrija, din negrijă, uitarea". Alta, a lui Isaac: „Priveşte şi scrie aceasta în inima ta: iubirea de plăcere şi iubirea odihnei sunt pricinile părăsirii (din partea lui Dumnezeu)".

17) Adună-ți mintea, nu iubi să fii văzut; fii ieşit spre inima ta. Căci dracii se tem de adunarea minții, cum se tem hoții de câini[302].

18) Nu suntem chemați, o, prieteni, aici la nuntă[303]. Deci, Cel ce ne-a chemat pe noi aici ne-a chemat, negreşit, să ne plângem pentru păcatele noastre.

19) Unii, când varsă lacrimi, se silesc în vremea aceea fericită, în chip nepotrivit, să nu cugete la nimic. Ei nu socotesc că lacrima fără înțeles e proprie firii necuvântătoare şi nu celei cuvântătoare[304].

---

302. Fii aplecat (sau fii în extaz) spre inima ta, uitând de toate şi privind numai spre ea: de e întinată sau curată, de nu mai ai în ea urmă de păcate, pentru care trebuie să-ți ceri iertare, sau de poți vedea prin curăția ei transparentă pe Dumnezeu. Dracii se tem de mintea adunată în inimă, pentru că prin inimă vedem atunci pe Dumnezeu şi trăim legătura cu El, de care inima e lipită atât de tare, că nu mai poate fi furată de ei.

303. E vorba de nunta sau de ospățul veacului viitor (*Matei* 22).

304. „Unii, zice, vărsând lacrimi în vremea rugăciunii, fie din gândul la păcate, fie la pomenirea morții, fie la altceva, se silesc pe ei în chip nepotrivit sau prosteşte să alunge gândul de la care au pornit să plângă. Grăbindu-se, socotesc să agonisească plânsul fără întristare, pentru slava deşartă. Nu înțeleg că e propriu firii neraționale să nu ştie pentru ce plânge, pe când al celei raționale e să cunoască pricina. De aceea, ca unii ce lucrează rar, sunt ocărâți şi mustrați de părintele." Afirmând trebuința de a însoți plânsul cu gândul la ceva, Scărarul nu contrazice afirmația din alte locuri că plânsul trebuie să fie însoțit de rugăciunea fără gânduri. E vorba acolo de gândurile pătimaşe (vezi n. 300). Cel ce se roagă şi plânge trebuie să se gândească la păcatele sale şi să ceară iertare pentru ele. Omul, având rațiune, nu poate face nimic fără să gândească. Dar gândul pricinuieşte simțirea şi, viceversa, simțirea dă putere de pătrundere gândului şi de trăire intensă la ceea ce se gândeşte. Omul vorbeşte cu Dumnezeu şi prin plâns, pentru că spune cât de mult îl doare păcatul lipsirii de iubirea Lui.

Lacrima e fiica gândului, iar tatăl gândului e mintea raţională[305].

20) Să-ţi fie întinderea în pat chip al zăcerii tale în mormânt şi vei dormi mai puţin. Desfătarea de la masă să-ţi aducă aminte că vei fi hrană dureroasei desfătări a viermilor şi te vei desfăta mai puţin. Nici când te împărtăşeşti de băutura apei, să nu uiţi de setea din văpaia aceea (veşnică) şi negreşit vei sili firea (la cumpătare). Iar când suferim necinstirea cinstită şi ocara şi cearta întâistătătorului, să ne gândim la înfricoşata hotărâre a Judecătorului şi vom junghia întristarea şi amărăciunea fără judecată, adunate în noi, cu blândeţea şi răbdarea, ca şi cu un cuţit cu două tăişuri[306].

21) Cu timpul scade marea, zice Iov (*Iov* 14, 11), şi cu timpul şi prin răbdare se nasc şi se desăvârşesc cele spuse în noi.

23) Aducerea aminte de focul veşnic să se culce în fiecare seară şi să se scoale cu tine şi nu te va stăpâni pe tine trândăvia în timpul cântării.

24) Să te îndemne la plâns chiar şi haina ta. Că toţi cei ce plâng pe morţi se îmbracă în negru. Dacă deci nu poţi plânge, plângi pentru aceasta. Iar de plângi, tânguieşte-te şi mai mult pentru faptul că

---

305. Mintea (νοῦς) e în greceşte de genul masculin. Deci poate fi tată al lacrimii. Mintea nu e un organ de cunoaştere rece, ci de cunoaştere a relaţiei noastre ca subiect cu Dumnezeu ca Subiect suprem, de la Care ne vine totul prin iubire, şi cu celelalte subiecte, care e o cunoaştere însoţită de bucurie că ne aflăm în relaţie curată cu ele, sau de ruşine şi de tristeţe când nu suntem curaţi.

306. „Răspunde gândurilor de întristare cu neţinerea minte a răului, iar faţă de cele iubitoare de plăcere fii cu duşmănie."

de pe treapta minții te-ai coborât la cea ostenitoare prin greşalele tale[307].

25) Bunul şi Dreptul nostru Judecător va ține seama negreşit, ca în toate celelalte, şi în privința lacrimilor de puterea firii. Căci am văzut picături mici ca de sânge vărsate cu durere; şi am văzut curgând izvoare fără durere. Eu judec pe cei ce se ostenesc mai mult după durerea lor şi nu după lacrimă. Şi cred că şi Dumnezeu.

26) Nu se potriveşte cuvântarea de Dumnezeu (teologia) cu cei ce plâng. Căci ea risipeşte plânsul lor. Cuvântătorul de Dumnezeu se aseamănă celui ce şade pe scaun ca un învățător. Iar cel ce plânge, celui ce şade în gunoi şi în sac. Aceasta este, cum socotesc, ceea ce a spus şi David când plângea, răspunzând celor ce-l întrebau, măcar că a fost şi înțelept şi învățător: „Cum vom cânta cântare Domnului în pământ străin?", adică în pământul împătimirii (*Psalm* 136, 4).

27) Şi în zidire şi în străpungere este ceva care se mişcă de la sine şi ceva care e mişcat de altceva[308].

---

307. Să te îndemne la plâns chiar haina ta neagră, pe care o îmbracă şi cei ce jelesc pe morți. Plângi, pentru că din lucrarea neostenitoare a minții ai coborât la osteneala slujirii trebuințelor mereu sporite ale trupului din pricina păcatelor, care au accentuat în tine trebuințele trupeşti, care au scos trupul din viața în duhul care-l sătura lăsându-i puține trebuințe de cele trupeşti.

308. Ed. 1970: „În zidire, de sine mişcătoare e pronia lui Dumnezeu; iar mişcată de altceva e zidirea însăşi". În ce priveşte umilința (sau străpungerea inimii), uneori aceasta se mişcă de la sine, când nu întreprindem nimic pentru a o produce, în cazul din urmă o mişcăm noi. Când vine de la sine, Dumnezeu a venit şi lucrează în noi nechemat de noi, fără ca noi să ne fi silit să-L chemăm. De aceea, avem datoria să alergăm, adică să facem şi noi ceva. Dar efortul trebuie să ne fie mai mult ca să păzim

Când sufletul, chiar dacă nu ne sârguim sau nu întreprindem ceva, lăcrimează şi se umezeşte şi se îmblânzeşte, să alergăm. Căci Domnul a venit nechemat, aducându-ne buretele întristării de Dumnezeu iubitoare[309] şi apa de împrospătare a lacrimilor de Dumnezeu cinstitoare, spre ştergerea greşalelor scrise în suflet ca pe o hârtie[310]. Păzeşte-o pe aceasta ca pe lumina ochilor până ce se va retrage. Căci mare este puterea străpungerii acesteia, mai mare decât puterea celei ce vine din sârguinţa şi cugetarea noastră[311].

28) Nu ajunge la frumuseţea (desăvârşirea) plânsului cel ce plânge când voieşte, ci cel ce plânge pentru că se află în cele ce voieşte. Dar nici acesta nu se află în acelea când voieşte ceea ce voieşte el, ci când voieşte cum voieşte Dumnezeu[312].

---

străpungerea sau lacrimile ce ne-au venit. Căci sunt mai mari ca cele pricinuite de noi.

309. Străpungerea face sufletul ca un burete moale şi umed, din care curge apa lacrimilor.

310. Apa lacrimilor care iese din suflet spală chiar murdăria păcatelor din suflet, aşa cum apa spală murdăria unei haine după ce o înmoaie.

311. A arătat că, pe lângă străpungerea pe care o producem (o mişcăm) noi prin sârguinţa şi gândurile noastre, mai este şi cea care se mişcă de la sine, sau cea care e mişcată de Dumnezeu. Ea e mai mare decât cea produsă de puterile noastre.

312. Numai în Dumnezeu se poate plânge cu plânsul curat. Dar în Dumnezeu nu poate plânge decât cel ce voieşte ceea ce voieşte Dumnezeu. De aici încă se vede că întâlnirea cu Dumnezeu se înfăptuieşte în stare de plâns, de adâncă înduioşare. Plânsul e un dar al lui Dumnezeu, al întâlnirii cu iubirea Lui. Din nou se face vădit caracterul personal al lui Dumnezeu. Dumnezeu ne dă puterea să plângem, făcându-ne să simţim iubirea Lui faţă de noi. Întâlnirea cu Dumnezeu e o întâlnire pricinuitoare de o simţire până la lacrimi.

29) De multe ori în plânsul cel după Dumnezeu se amestecă lacrima fără har a slavei deşarte. Iar aceasta o vom cunoaşte în chip probat şi cu bună credincioşie când ne vom vedea plângând cu vicleşug.

30) Străpungerea adevărată este durerea neîmprăştiată a sufletului care nu-şi dă nicio mângâiere, ci îşi închipuie în fiecare ceas desfacerea (moartea) şi aşteaptă ca pe o apă răcoritoare mângâierea lui Dumnezeu, care mângâie pe călugării smeriţi[313].

31) Cei ce au dobândit plânsul întru simţirea inimii şi-au urât însăşi viaţa lor, ca una ce e plină de osteneală şi pricinuitoare de lacrimi şi de dureri. Iar de la trupul lor s-au întors ca de la un duşman[314].

„Bine a deosebit Părintele acesta două feluri de plâns. E mai întâi plânsul celui ce plânge când voieşte şi plânsul pricinuit de cele pentru care voieşte cineva să plângă. Căci se întâmplă ca cineva să voiască de multe ori să plângă când e ocărât de cineva, sau înjurat sau păgubit. Plânsul acestuia nu e bun sau duhovnicesc, ci natural. Căci lacrimile acestea sunt ale inimii apăsate de necazul ocărârii, când cineva nu poate să se apere de cel ce-l supără sau păgubeşte. Acelaşi lucru se întâmplă şi când plânge cineva pentru cele ce voieşte, ca: pentru moartea unei rudenii, pentru reuşita aproapelui, sau pentru alte lucruri ale vieţii. Dar numai acel plâns l-a numit bun care se naşte cum voieşte Dumnezeu. Iar Dumnezeu voieşte ca cineva să plângă pentru greşalele lui, pentru pomenirea morţii, pentru nedobândirea Împărăţiei Lui şi, simplu vorbind, pentru toate cele ce ţin de suflet. Numai acesta e plâns vrednic de laudă."

313. „Precum ploaia, intrând în pământ, aduce plantelor o calitate potrivită lor: dulce, celor dulci, amară, celor amare, aşa harul dăruieşte inimilor credincioşilor, în care pătrunde neschimbat, lucrările potrivit virtuţilor lor: celui ce flămânzeşte după Hristos i se face hrană, celui ce însetează, băutură prea dulce, celui căruia îi e frig, haină, celui ostenit, odihnă, celui ce se roagă, nădejdea inimii, şi celui ce plânge, mângâiere."

314. Şi-au urât viaţa lor, ameninţată mereu de păcate şi plină de durerile pământeşti, dar nu viaţa în sine. Ei o caută

32) Când vedem, în cei ce par să plângă după Dumnezeu, mânie şi mândrie, să socotim lacrimile lor potrivnice (lui Dumnezeu): „Căci ce părtăşie are, zice, întunericul cu lumina?" (*2 Corinteni* 6, 14).

33) Rodul străpungerii mincinoase este închipuirea de sine, iar al celei adevărate e mângâierea. Precum focul topeşte trestia, aşa lacrima topeşte toată întinăciunea văzută şi gândită.

34) Cuvântul despre lacrimi la mulţi părinţi e întunecos şi se spune că e anevoie de aflat în cei începători. Căci se spune că acestea se nasc din multe şi felurite pricini: din fire, de la Dumnezeu, dintr-un necaz potrivnic, din lăudare, din slavă deşartă, din curvie, din dragoste, din aducerea aminte de moarte şi din multe altele.

35) Din toate acestea, deprinzând virtuţile cu frica lui Dumnezeu, să ne câştigăm lacrimile curate şi neviclene ale desfacerii (morţii) noastre. Căci în ele nu este închipuire de sine, sau furare (a gândului smerit), ci mai degrabă curăţire şi înaintare în dragostea de Dumnezeu, spălare de păcate şi nepătimire.

36) Nu-i de mirare că unii din cei ce plâng încep de la lacrimile bune şi sfârşesc la cele rele. Dar cu adevărat vrednic de laudă e cel ce schimbă lacrimile ce încep din porniri contrare sau fireşti în lacrimi duhovniceşti. Această lucrare o cunosc lămurit cei aplecaţi spre slava deşartă.

37) Nu crede izvoarelor tale (de lacrimi) înainte de curăţirea desăvârşită. Căci nu are crezare vinul stors de curând din teascuri. Nu se va împotrivi nimeni celui ce zice că toate cele după Dumnezeu sunt foarte

---

pe cea schimbată la faţă în existenţa viitoare, iar în privinţa trupului, la fel.

folositoare. Dar care e folosul ce ne vine din ele vom cunoaşte în ceasul ieşirii (al morţii).

38) Cel ce călătoreşte în plânsul neîncetat după Dumnezeu nu încetează a prăznui în fiecare zi. Dar cel ce e într-o neîncetată sărbătoare cu trupul va fi luat în primire de plânsul veşnic[315].

39) Nu au osândiţii în închisoare bucurie. Nu au călugării adevăraţi pe pământ sărbătoare[316]. Şi poate de aceea acel bine plângător a zis suspinând: „Scoate din temniţă sufletul meu" (*Psalm* 141, 7), ca să se bucure în lumina Ta cea negrăită.

40) Fă-te ca un împărat peste inima ta, şezând înalt întru smerenie[317], şi poruncind râsului: „Mergi, şi merge", şi plânsului celui dulce: „Vino, şi vine" (*Matei* 8, 9), şi robului şi tiranului nostru trup: „Fă aceasta, şi face"[318].

---

315. „În chip abuziv numeşte sărbătoare nelucrarea, care e şi început de fapte rele. Dar călugării ce săvârşesc lucrul lui Dumnezeu nu sunt niciodată în nelucrare. Căci însăşi convorbirea continuă cu Dumnezeu este pentru ei o sărbătoare, nu o nelucrare; e slujire neodihnită, care îi veseleşte după asemănarea îngerilor."

316. Nu contrazice în acest cap ce a spus în cel mai dinainte, unde a zis că cei ce plâng sunt într-o neîncetată sărbătoare. Această sărbătoare, fiind totodată însoţită de plâns, de dor adânc, nu e sărbătoarea deplină din cer, când Dumnezeu va şterge orice lacrimă de la ochii celor iubiţi ai Săi (*Apocalipsa* 21, 4).

317. „Mintea este şi se numeşte în chip firesc împărat al părţilor şi poftelor animalice ale sufletului. Iar înalt, ca cea care şade faţă de patimile de jos în cugetul coborât şi smerit. Ea rămâne în sine şi se odihneşte în grija de sine." Smerenia e locul cel mai înalt din fiinţa noastră, pentru că în ea străluceşte conştiinţa cea mai luminoasă. Numai din această înălţime a smereniei vede mintea pe Dumnezeu. De aceea vorbesc Părinţii de „înălţimea gândului smerit".

318. Trupul ne poate fi şi tiran şi rob. Depinde de noi.

41) Cel ce a îmbrăcat plânsul fericit şi plin de har ca pe o haină de nuntă a cunoscut râsul duhovnicesc al sufletului[319]. Cine este oare acela care, cheltuindu-şi tot timpul vieţii sale călugăreşti cu atâta evlavie, că nu s-a păgubit de nicio zi, de niciun ceas şi de nicio clipă, ci şi le-a dăruit Domnului, să nu-şi dea seama că nu se poate vedea aceeaşi zi de două ori în viaţă[320]?

42) Fericit e monahul care poate să privească cu ochii sufletului la Puterile înţelegătoare (îngeri)[321]. Dar necăzut rămâne cel ce-şi plouă neîncetat obrajii săi cu apele vii[322], prin amintirea morţii şi a greşalelor. Dar nu ostenesc să cred că la întâia stare se ajunge prin a doua[323].

---

319. Fericit cel ce plânge atât de neîncetat din iubirea de Dumnezeu, încât plânsul i-a devenit ca o haină de mireasă a Mirelui ceresc, arătându-i strălucirea bucuriei prin ochi şi pe toată faţa.

320. Cel ce nu pierde nicio zi, ci pe fiecare o dăruieşte unei fapte, unei gândiri la Dumnezeu, nu va avea nicio zi ca pe alta şi trăirea în infinitatea iubirii şi slavei lui Dumnezeu şi în iubirea faţă de semeni îl face să fie mereu nou în experienţa acestei iubiri şi în manifestările ei. Este acel *„éternel commencement"* de care vorbea poetul Charles Péguy. Veşnicia va fi pentru el o veşnică noutate şi deci o tinereţe continuă, o tinereţe fără bătrâneţe. Numai golul e monoton şi apăsător. Numai existenţa substanţei, sau în faţa substanţei, care n-ar atârna de o persoană şi n-ar fi umplută de sens prin persoană, ar fi monotonă. Numai zilele leneşului, căzut din intensitatea trăirii ca persoană într-un plan oarecum al naturii, sunt monotone.

321. La Puterile Îngereşti.

322. Lacrimile sunt ape vii, pentru că nu sunt produse de natură, ci de simţirea sufletească a persoanei. Ele dau viaţă nouă celui ce le varsă. Ele sunt lacrimile unei persoane în relaţie cu altă persoană, şi în relaţia aceasta e viaţă.

323. Monahul plânge întâi pentru păcatele sale, ca să ajungă să vadă Puterile Îngereşti.

43) Am văzut cerşetori şi săraci îndrăzneţi, îndupleçând repede prin unele cuvinte măiestrite, chiar şi inimile împăraţilor, spre milostivire. Şi am văzut oameni săraci şi lipsiţi de virtuţi, strigând nu cu cuvinte măiestrite, ci nepricepute, fără să se ruşineze şi cu stăruinţă către Împăratul ceresc, din adâncul deznădăjduit al inimii, şi silind, prin sila la care supuneau, pe Cel prin fire nesilit spre milostivire[324].

44) Cel ce se făleşte sufleteşte cu lacrimile sale şi osândeşte în sine pe cei ce nu au lacrimi este asemenea celui ce, după ce a cerut de la împărat arma împotriva duşmanilor săi, se omoară cu aceasta pe sine.

45) Nu are, o, prieteni, Dumnezeu nevoie şi nici nu voieşte ca omul să plângă din durerea inimii, ci mai degrabă să se veselească, din iubirea faţă de El, întru râsul sufletului.

46) Omoară păcatul, şi lacrima îndurerată a ochilor sensibili va fi de prisos. Căci nu e nevoie de brici, unde nu e rană. Nu era în Adam lacrimă înainte de călcarea poruncii, precum nu va fi nici după înviere, când va fi încetat păcatul, dacă acolo nu va fi „nici durere, nici întristare, nici suspin" (*Apocalipsa* 21, 4)[325].

47) Am văzut la unii plâns şi am văzut la alţii alt plâns din neputinţa plânsului. Aceştia, deşi îl au, se

---

324. „Împărăţia lui Dumnezeu se ia cu sila" (*Luca* 16, 16). Cel nesilit prin fire Se lasă silit prin voinţă de cei ce stăruie, pentru că-I place să vadă stăruinţa lor, care le sporeşte puterea duhovnicească şi dovedeşte credinţa lor în puterea şi mila Lui, gata să-i ajute.

325. Râsul e legat de nevinovăţie, precum plânsul e legat de păcat. Şi amândouă, de raportul între persoane. O lume fără persoane ar fi o lume fără râs şi fără plâns, ar fi o lume neînchipuit de săracă şi de cenuşie. De aceea râd copiii atât de curat: pentru că nu cunosc păcatul.

simt ca şi cum nu-l au şi, prin neştiinţa lor cea bună, rămân nejefuiţi (de el). Aceştia sunt cei despre care s-a zis: „Domnul înţelepţeşte pe orbi" (*Psalm* 145, 8)[326].

48) Se întâmplă de multe ori că pe cei mai uşori îi mândreşte lacrima însăşi. De aceea nu li se dă unora, ca să se plângă pe ei pentru lipsirea de ea şi pentru cererea ei fără rezultat şi ca să se osândească cu suspine, cu întristare şi cu durerea sufletului, cu adâncă mâhnire pentru neputinţa lor. Acestea obişnuiesc să umple locul lacrimii, nelăsându-i în primejdie, măcar că ei le socotesc fără folos[327].

49) De vom lua seama, vom afla că de multe ori se iveşte în noi ceva vrednic de râs, de la draci. Astfel, dacă ne-am săturat, ne pricinuiesc străpungerea inimii, iar dacă am postit, ne învârtoşează iarăşi, ca, amăgindu-ne cu lacrimi false, să ne predăm desfătării, adică maicii patimilor. Să nu ne supunem deci acestora, ci să facem dimpotrivă.

50) Eu mă minunez şi când caut la calitatea străpungerii inimii. Cum, numindu-se plâns şi întristare, are înlăuntru împletite cu sine, ca mierea cu ceara, bucuria şi veselia? Ce învăţăm din aceasta? Că această străpungere este, propriu-zis, dar al Domnului. De aceea ea este în suflet ca o plăcere

---

326. Sunt unii întristaţi pentru că nu pot plânge pentru păcatele lor. Această întristare e şi ea un plâns, deşi cei ce o au socotesc că sunt lipsiţi de plâns. Ba poate că ei au un plâns mai dureros, mai neîntrerupt, din pricina întristării pentru lipsa plânsului. De aceea, ei rămân nejefuiţi de plânsul acesta al întristării lor.

327. „Am cunoscut şi aceea că cel ce se laudă cu darurile (harismele) dumnezeieşti, ca şi cum ar fi nişte calităţi ale sale, ajunge şi la osândirea altora. Dar lacrima poate fi din iubirea de Dumnezeu, din iubirea de slavă, din aprinderea vinului, din uneltirea drăcească, din necinstire şi din necaz."

neplăcută, Dumnezeu mângâind în chip neştiut pe cei zdrobiţi cu inima[328].

Dar în privinţa plânsului prea vădit şi a durerii aducătoare de folos, să ascultăm o istorioară prea jalnică şi folositoare de suflet.

Un oarecare Ştefan, care locuia aici şi îmbrăţişase viaţa pustnicească şi liniştită, şi petrecuse mulţi ani în stadionul călugăresc de luptă, împodobindu-se cu postiri şi, în chip deosebit, cu lacrimi, şi aflându-se înfrumuseţat cu florile altor bune deprinderi, avea o chilie lângă coborâşul Sfântului Ilie, văzătorul de Dumnezeu, în acest munte sfânt. Acest pururea pomenit, în scopul unei mai vădite şi mai dureroase pocăinţe, s-a mutat la locul pustnicilor, numit Sidi.

---

328. „Alta este bucuria începătoare şi alta, cea pricinuită de desăvârşire. Cea dintâi nu e nepărtaşă de închipuire, a doua are puterea smeritei cugetări. La mijlocul lor e întristarea de Dumnezeu iubitoare şi lacrima dureroasă. Căci în mulţimea înţelepciunii adevărate e mulţimea cunoştinţei şi cel ce adaugă cunoştinţă adaugă durere. De aceea, întâi trebuie chemat sufletul la nevoinţe printr-o bucurie începătoare. Apoi trebuie vădit şi probat de către adevărul Duhului pentru cele făcute în chip rău şi pentru împrăştierile de care suferă încă. «Că întru mustrări, zice, pentru fărădelegi ai certat pe om şi ai subţiat ca pe un păianjen sufletul lui» (*Psalm* 38, 14-15), ca mustrarea dumnezeiască, cercându-l pe el ca într-un cuptor, să ia lucrarea bucuriei neînchipuite în aducerea aminte fierbinte de Dumnezeu." La început omul porneşte cu o bucurie neştiutoare spre nevoinţe. Cunoscându-şi apoi tot mai mult petele sale şi greutăţile de a se curăţi de ele, odată cu această cunoştinţă de sine îi sporeşte şi durerea. Deabia după curăţirea prin dureri ajunge la bucuria care nu e rodul închipuirii, ci al cunoaşterii curăţiei sale reale şi al vederii lui Dumnezeu prin ea. Ostenelile lui se subţiază nu numai cu trupul, ci şi cu sufletul şi cu înţelegerea, ca unul ce a trăit o viaţă de concentrare atentă la cele mai subţiri mişcări ale vieţii sufleteşti.

După ce a petrecut acolo, în cea mai strâmtorată şi mai încordată vieţuire, un număr de ani, deoarece locul era foarte aspru şi aproape de neajuns pentru orice om, ca unul ce se afla la vreo 70 de mile depărtare de castru, bătrânul se sui iarăşi, spre sfârşitul vieţii, la chilia sa de pe vârful acela sfânt. Căci avea şi doi ucenici din Palestina, foarte evlavioşi, care păziseră chilia bătrânului.

Deci petrecând acolo puţine zile, căzu la boală şi se sfârşi. Dar cu o zi înainte de a se săvârşi, fu răpit cu mintea, şi, cu ochii deschişi, privi spre dreapta şi spre stânga patului. Şi, ca tras la socoteală, zicea în auzul tuturor celor de faţă, odată: „Da, aşa e, e adevărat, dar am postit pentru aceasta atâţia ani"; altă dată: „Nu, minţiţi, aceasta n-am făcut-o". Apoi iarăşi: „Da, aceasta e adevărat, dar am plâns, am slujit". Şi iarăşi: „Cu dreptate mă învinuiţi". Dar la unele zicea şi aşa: „Da, e adevărat, pentru acestea n-am ce să spun; dar la Dumnezeu este şi milă". Era o privelişte înfricoşătoare, înspăimântătoare şi o tragere la socoteală nevăzută şi neîndurată. Şi ceea ce era şi mai înfricoşător, era că-l osândeau şi pentru cele ce n-a făcut. Vai! Sihastrul şi pustnicul spunea la unele din greşalele lui: „La acestea n-am ce să zic", el, care era de vreo patruzeci de ani călugăr şi avea lacrimile. Vai, vai! Să auzim şi glasul lui Iezechiel, care zice: „În ceea ce te voi afla, în aceea te voi judeca, a zis Dumnezeu". Cu adevărat n-a putut să se apere în niciuna din acestea. Pentru ce? Slavă Celui ce singur ştie.

Iar unii ne-au istorisit în chip nemincinos că acesta hrănea şi un leopard în pustie din mâna lui. Şi aşa, tras la socoteală, s-a despărţit de trup. Care i-a fost judecata, sau care sfârşitul, sau care hotărârea cu

privire la el, sau care, sfârşitul tragerii la socoteală? El nu l-a făcut nicidecum cunoscut.

51) Precum văduva care şi-a pierdut bărbatul, având un fiu unul-născut, îl are după Dumnezeu numai pe el spre mângâiere, aşa şi sufletul care a căzut nu are altă mângâiere în vremea ieşirii decât neplăcerile gâtlejului (postul) şi lacrima. Nu vor cânta aceştia niciodată, nici nu vor sălta în cântece de veselie, căci ele sunt păgubitoare plânsului. Iar de vei încerca să chemi plânsul prin ele, el se va depărta şi mai mult de la tine, căci plânsul este durerea[329] îmbibată într-un suflet învăpăiat. El s-a făcut în mulţi înainte-mergător al fericitei nepătimiri, făcând materia uşor de stăpânit, curăţind-o şi subţiind-o[330].

52) Un încercat lucrător al acestui dar (al plânsului) mi-a istorisit următoarele: „Căutând eu, de multe ori, să mă aplec spre slava deşartă, sau spre mânie, sau spre săturarea pântecelui, gândul plânsului s-a împotrivit dinlăuntru, şoptindu-mi: «Să nu te apleci spre slava deşartă, că plec de la tine!» La fel şi în privinţa altor patimi. Iar eu îi răspundeam: «Nu voi înceta să te ascult, până ce mă vei înfăţişa înaintea lui Hristos»".

---

329. „Durere devenită calitate a sufletului învăpăiat." Întreg sufletul a căpătat calitatea durerii, dar această durere e şi un foc care nu-i dă linişte.

330. Sufletul îmbunătăţit face materia trupului maleabilă, curată de toxinele răutăţii, subţiată. Ea nu mai e greoaie; nu se mai mişcă pasiv sub forţa patimilor. Un mare rol în această suportare răbdătoare a durerii şi a ostenelilor îl are plânsul. Plânsul pentru păcate este în mod deosebit un înainte-mergător al nepătimirii, datorită durerii ce o întreţine în om pentru păcatele săvârşite.

53) Adâncul (abisul) plânsului mângâiere a văzut[331]. Iar curăţia inimii a primit luminarea. Luminarea este lucrare negrăită, înţeleasă în chip neştiut şi văzută în chip nevăzut[332]. Mângâierea este răcorirea sufletului îndurerat, care în acelaşi timp plânge şi surâde în sine asemenea pruncului. Sprijinirea este înnoirea sufletului care a căzut în întristare, prefăcând în chip minunat lacrima dureroasă în lacrimă fără durere[333].

54) Lacrimile născute din amintirea morţii au născut frica. Iar după frica ce naşte lipsa de frică[334] se iveşte bucuria. Iar din bucuria fără sfârşit, ajunsă la sfârşit, răsare floarea dragostei cuvioase[335].

---

331. Pornirea de a plânge cu tot mai multă durere, sau cu tot mai multă iubire faţă de Dumnezeu deschide şi perspectiva putinţei unei înaintări a omului în nesfârşitul dumnezeiesc. Dar în acest nesfârşit al lui Dumnezeu e mângâierea omului care a scăpat din monotonia nesatisfăcătoare a mişcărilor repetate în aceleaşi lucruri mărginite şi stricăcioase, care nu au un sens ultim şi un izvor de viaţă netrecătoare.

332. „Cunoaşte omul că inima lui a venit la curăţie, când vede pe toţi buni şi nu vede pe cineva necurat şi întinat. Atunci e cu adevărat curat cu inima. Căci, altfel, cum se va împlini cuvântul Apostolului care zice: «Din sinceritatea inimii îi socoteşte pe toţi mai presus de el» (*Filipeni* 2, 3), dacă nu e adevărat cuvântul că: «Ochiul curat nu va vedea cele rele» (*Tit* 1, 15)?"

333. Amestecul de plâns şi de dulceaţă vine din faptul că Dumnezeu însuşi lucrează acest plâns. Iar unde e simţirea prezenţei lui Dumnezeu, nu poate să nu fie bucurie. Când te mustră tatăl, sau când te osteneşti pentru el din iubire, durerea se amestecă cu bucurie. Dumnezeu lasă sufletul în durerea plânsului, dar tot El îl mângâie şi-l sprijină.

334. Frica, susţinând pocăinţa şi ostenelile, naşte lipsa de frică, pentru că ea curăţă păcatele.

335. Toate stările duhovniceşti, sau toate stările omului mărginit, trăind în nemărginirea dumnezeirii, au un caracter

55) Respinge, ca unul ce nu eşti vrednic, bucuria ce ţi-a venit cu mâna smereniei, ca nu cumva, primind-o prea uşor, să primeşti lup în loc de păstor[336].

56) Nu alerga spre vedere, până nu e timpul vederii, ca, urmărind frumuseţea smereniei, să o ajungi şi să te uneşti în veacul veacului cu ea într-o nuntă preacurată[337].

57) Când pruncul cunoaşte pe tatăl său, se umple întreg de bucurie. Dar acesta plecând pentru un timp, cu bun rost, de acasă, apoi venind iarăşi, copilul se umple de bucurie şi de întristare. De bucurie, pentru că vede pe cel dorit, de întristare, pentru lipsirea atât de lung timp de frumuseţea celui bun.

58) Mama se ascunde de copil, dar acesta căutând-o cu durere, când vede ea aceasta se veseleşte. În felul acesta îl învaţă să se lipească statornic de ea şi aprinde în copil iubirea puternică faţă de ea. „Cel ce are urechi de auzit, să audă", zice Domnul (*Luca* 14, 34)[338].

---

paradoxal. Bucuria de Dumnezeu cel nemărginit e nesfârşită. Dar în acelaşi timp ea trece în iubire, sfârşindu-se în cea dintâi etapă a ei şi trecând într-o alta, superioară.

336. „Privirea fără discernământ aduce multe primejdii. Când diavolul se preface în înger de lumină, îi amăgeşte de multe ori pe cei ce nu-şi cunosc măsura. De aceea, şi oarecare bătrân a spus: «Eu nu voiesc să văd pe Hristos aici»." Ed. 1970 continuă: „adică prin simţuri, deoarece cei curaţi Îl văd înţelegător (inteligibil) ca prin oglindă şi aici, cum zice Mântuitorul: «Mă voi arăta lui, adică celui ce Mă iubeşte şi păzeşte poruncile Mele» (*Ioan* 14, 21)".

337. Privirea sau contemplarea e văzută şi de Scărarul ca fiind o treaptă mai înaltă decât curăţirea. Dar el leagă strâns treapta curăţirii de smerenie. El recomandă sufletului-mireasă să urmărească frumuseţea smereniei, ca, după ce a dobândit-o, plăcând Mirelui Hristos, să se unească cu El în nunta veşnică şi preacurată, nemaifiind în suflet nicio preocupare de altceva.

338. „Înţelege prin «mamă» bunătatea lui Dumnezeu, iar prin luminare, vederea. Iar prin copil, pe cel încă nedesăvârşit pentru

59) Osânditul care a primit sentința de moarte nu se mai îngrijeşte de bunul chip al înfățişării sale. Cel ce plânge nu mai e luat în stăpânire vreodată de desfătare, de slavă, ori de fierea mâniei.

60) Plânsul este durerea îmbibată în sufletul ce se pocăieşte, adăugând în fiecare zi dureri peste dureri, ca femeia care naşte şi suferă durerile naşterii.

61) Drept şi cuvios este Domnul. Şi pe cel ce se liniştește cu judecată cu judecată îl străpunge şi pe cel ce se supune cu judecată îl veseleşte în fiecare zi. Cel ce nu se îndeletniceşte cu fiecare din acestea în chip nemincinos s-a lipsit de plâns[339].

62) Alungă câinele care vine când te afli în cel mai adânc plâns şi îți şopteşte că Dumnezeu e nemilostiv şi neîndurător. Căci, luând seama bine, îl vei afla zicând înainte de păcat că Dumnezeu este iubitor de oameni, milostiv şi iertător[340].

---

rugăciunea curată. Căutarea dureroasă e rugăciunea făcută cu osteneală de un astfel de prunc. Veselia maicii e pricinuită de căutarea stăruitoare a ei din partea pruncului, sau de cererea lui rugătoare."

339. Ed. 1970: „Dumnezeu, zice, se cunoaşte ca drept, făcând judecăți, şi pe cei ce se îndeletnicesc în chip nemincinos cu nevoința pe drept cuvânt îi învredniceşte de plânsul cu judecată, plăcut Lui şi dăruit de El. Căci pe cel ce se liniştește cu judecată îl străpunge în chip curat şi neamăgitor şi pe cel ce se supune cu judecată îl veseleşte în fiecare zi cu plânsul după Dumnezeu. Dar cel ce lucrează încă în chip mincinos în aceste feluri de vieți, sau virtuți, fie liniştirea, fie supunerea, şi nu cu judecată, s-a lipsit de plânsul adevărat, cu adevărat neamăgitor. Deci Părintele arată prin acestea că unii se nevoiesc cu un plâns fără judecată şi acesta nu e de la Dumnezeu, ci amăgitor şi drăcesc". În *PG* scolia e puțin deosebită.

340. Adică vei afla pe demon contrazicându-se. Înainte de a păcătui ți-a spus că Dumnezeu e milostiv şi iertător, ca să te

63) Îndeletnicirea naşte continuarea. Iar aceasta ajunge la simţire, iar ceea ce se face cu simţire e greu de dezrădăcinat[341].

64) Chiar de ne-am îndeletnici cu vieţuiri măreţe, dacă avem inima neîndurerată, să le socotim pe acestea ca nişte vânturi trecătoare şi mincinoase.

65) Cei ce după baie s-au murdărit iarăşi trebuie numaidecât să-şi cureţe mâinile cu focul neobosit al inimii şi cu untul de lemn al lui Dumnezeu[342].

66) Am văzut la unii un plâns de cea mai mare tărie. I-am văzut vărsând în chip simţitor pe gură sânge din inima îndurerată şi rănită şi mi-am adus aminte de cel ce a zis: „Lovit am fost ca iarba şi s-a uscat inima mea" (*Psalm* 101, 5).

67) Lacrimile din frică au paza în ele însele. Cele ale iubirii, înainte de dragostea desăvârşită, poate sunt uşor de furat din unii, dacă focul amintirii neîncetate a păcatelor nu aprinde, în vremea lucrării, inima cu tărie. Şi e de mirare cum cel mai smerit e cel mai sigur în vremea lucrării lui.

68) Sunt materii care usucă izvoarele noastre. Şi sunt altele care au în ele şi mocirlă şi nasc şi fiare[343].

îndemne la păcat; iar după ce ai păcătuit, îţi spune că e nemilostiv şi neiertător, ca să te ducă la deznădejde.

341. „Cugetarea şi cântarea continuă cheamă mintea continuu din robie şi o face să ia aminte la plâns, iar chemarea ei necontenită sădeşte în ea tot mai multă simţire a plânsului şi a rugăciunii. Iar aflându-se ea în simţirea şi în deprinderea rugăciunii, va fi greu de desfăcut de ele."

342. Petele de după baia Botezului trebuie curăţite cu focul inimii şi cu untdelemnul sau cu mila lui Dumnezeu, deci cu amândouă.

343. Ed. 1970: „Materiile ce usucă în noi izvoarele sunt vinul, dacă se ia fără măsură, alte materii socotesc că numeşte în

69) Multă răutate este la vrăjmaşii noştri. Ei fac din maicile virtuţilor maicile păcatelor şi mijloacele pricinuitoare ale smereniei le prefac în pricini ale mândriei[344].

70) De multe ori şi înseşi locurile locuinţelor noastre şi priveliştea lor îndeamnă mintea noastră la străpungere. Să te încredinţeze despre aceasta Iisus şi Ilie şi Ioan, care se rugau în singurătate[345].

71) Am văzut însă de multe ori pornindu-se lacrimi şi în cetăţi şi în locuri zgomotoase, pentru ca, socotind unii că nu sunt împiedicaţi deloc de zgomote, să se apropie de lume. Căci acesta e scopul dracilor.

72) De multe ori un singur cuvânt a risipit plânsul. Dar e de mirare că un singur cuvânt l-a adus iarăşi.

73) Nu vom fi învinuiţi, o, prieteni, la ieşirea sufletului, că nu am săvârşit minuni, nici că n-am teologhisit, nici că n-am fost văzători, dar vom da negreşit socoteală lui Dumnezeu că n-am plâns.

A fost treapta a şaptea. Cel ce s-a învrednicit de ea să mă ajute şi pe mine. Căci el a fost ajutat să spele prin treapta a şaptea petele veacului acestuia[346].

---

chip metaforic: stăpânirea şi cinstirea fără măsură. Căci acestea înalţă cugetul uşor la mândrie, prin care a căzut şi diavolul".

344. Ed. 1970: „Socotesc că prin materiile pricinuitoare ale smereniei arată îmbrăcămintea modestă şi îndeletnicirea cu fapte şi cuvinte care, deşi odrăslesc smerita cugetare, li se fac multora pricini de mândrie".

345. „Celor ce spun, din lipsa de experienţă, că nu locul, ci modul de viaţă contează, Părintele le spune că şi locul dă frumuseţe modului de viaţă. Deci nu numai modul, cum zic unii în chip simplist, ci şi locul ajută foarte mult la lucrarea virtuţii."

346. Autorul potriveşte ca treapta plânsului să fie a şaptea. Aceasta corespunde cu veacul acesta trecător, care simbolic are şapte zile, înaintea veşniciei, care e ziua a opta cea fără de sfârşit. În veacul acesta păcătuim, deci în el se şi cade să plângem.

CUVÂNTUL AL VIII-LEA

Despre nemâniere şi blândeţe

1) Precum apa, adăugându-se câte puţin în foc, schimbă văpaia cu desăvârşire, aşa şi lacrima plânsului adevărat stinge toată văpaia mâniei şi a iuţimii. De aceea am şi pus acestea în urma lacrimilor.

2) Nemânierea este dorinţa nesăturată de necinstire, precum în cei iubitori de slavă deşartă dorinţa de laudă este nemărginită.

3) Blândeţea este starea nemişcată a sufletului, care rămâne aceeaşi: în necinstiri ca şi în laude.

4) Începutul nemânierii este tăcerea buzelor în vremea tulburării inimii. Mijlocul este tăcerea gândurilor în vremea tulburării subţiri a sufletelor. Iar sfârşitul este seninătatea împlântată în suflarea vânturilor necurate.

5) Mânia este izbucnirea urii ascunse, a ţinerii de minte a răului. Mânia este pofta de a face rău celui ce ne-a supărat[347].

---

347. „Mânia este o patimă foarte năprasnică. Căci iuţime se numeşte fierberea şi mişcarea împotriva celui ce ne-a nedreptăţit sau a celui ce ni se pare că ne-a nedreptăţit. Ea sălbăticeşte sufletul în fiecare zi. Ea răpeşte mai ales în rugăciune mintea, făcând să apară chipul celui ce ne-a supărat. Când este de durată şi se preface în ură, pricinuieşte în timpul nopţii tulburări, topirea şi îngălbenirea trupului şi năvălirea de fiare furioase." Veniamin Costache: „Există şi o mânie împotriva păcatului. Ea păzeşte pe cel ce se mânie fără de păcat, şi ridică pe cel ce a alunecat. Dar pornirea mâniei împotriva celui ce a păcătuit, ca împotriva unuia ce a rănit şi a tulburat fără milă pe cel ce a căzut, nu-l face fără primejdie pe cel ce se mânie".

6) Iuţimea fierii este aprinderea inimii, iscată pe neaşteptate. Amărăciunea este mişcarea fără dulceaţă, ascunsă în suflet.

7) Iuţimea este mişcarea uşor schimbătoare a purtărilor şi o lipsă de aşezare a sufletului.

8) Precum la arătarea luminii se retrage întunericul, aşa mireasma smereniei face să piară toată amărăciunea şi iuţimea. Unii, schimbându-se uşor din pricina iuţimii, nu se îngrijesc de supravegherea şi tămăduirea ei: „Pornirea iuţimii lui e căderea lui" (*Iov* 5, 2).

9) Iuţimea este o mişcare iute a morii, care într-o clipă a timpului zdrobeşte şi macină mai mult grâu şi rod al sufletului decât alta într-o zi[348]. De aceea, să luăm aminte cu grijă.

10) Se aprinde repede o flacără sub suflarea unui vânt puternic care, zăbovind peste flacără, arde şi nimiceşte ogorul inimii.

11) Nu trebuie să uităm, o, prieteni, nici aceasta, că viclenii draci se retrag pentru o vreme, ca neglijând

348. Ed. 1970: „Adică o mişcare repezită a iuţimii poate să vatăme într-o clipă de timp şi să sfărâme sufletul mai mult decât alta, negrăbită şi uşoară, într-o zi întreagă". O mişcare de mânie sau de neseriozitate poate nimici din suflet tot ce s-a zidit în el timp îndelungat. Te manifeşti timp îndelungat ca un înţelept şi cumpătat la vorbă, şi în câteva minute de descătuşare risipeşti tot ce ai adunat. „Iuţimea" de care se ocupă Scărarul atâta în acest „Cuvânt" este ceea ce numim impulsivitatea. Ea ne duce la acte pripite, care ne aduc adeseori multe păgubiri de tot felul. Dar şi iuţimea poate fi bună, când e o râvnă de a împlini fără amânări continue cele bune. E şi ea un dar al lui Dumnezeu, de care nu trebuie să facem uz necuvenit. Toate cele ce le avem în lume şi în noi sunt daruri ale lui Dumnezeu, care ne sunt spre folos când le întrebuinţăm bine şi ne sunt spre vătămare când le întrebuinţăm cum nu trebuie.

noi nişte patimi mari, pentru că le socotim mici, să le facem boli de nevindecat. Precum o piatră colţuroasă şi tare, ciocnindu-se şi frecându-se de alte pietre, îşi netezeşte întocmirea ei colţuroasă şi vârtoasă şi se face rotundă, aşa şi sufletul colţuros şi repezit, amestecându-se într-o mulţime de oameni aspri şi repeziţi şi vieţuind cu ei, se întâmplă cu el una din două: sau îşi vindecă boala prin răbdare, sau, retrăgându-se, îşi cunoaşte slăbiciunea sa, această fugă lasă arătându-i, ca o oglindă, slăbiciunea.

12) Omul stăpânit de iuţime este ca un posedat (epileptic) cu voia, care e îmbrâncit de o părere greşită ce s-a zămislit în el fără voie şi astfel cade. Nimic nu e atât de nepotrivit celor ce se pocăiesc ca iuţimea ce tulbură. Dacă întoarcerea cuiva de la păcat la sine însuşi are nevoie de multă smerenie, iuţimea e semnul închipuirii de sine[349].

13) Dacă definiţia celei mai înalte blândeţi este a rămâne senin cu inima şi plin de iubire faţă de cel ce ne supără când e de faţă, definiţia iuţimii este a te lupta prin cuvinte şi mişcări cu cel ce te-a supărat şi a te înfuria asupra lui chiar când eşti singur[350].

---

349. Pe când întoarcerea omului la sinea sa adevărată din uitarea de sine, care l-a dus la păcat, are nevoie de smerenie, fapta impulsivă e semnul închipuirii de sine, adică al necunoaşterii sinei sale adevărate. Impulsivul, sau omul ce se lasă stăpânit de iuţime, e un om care nu s-a obişnuit cu reflecţia şi nici cu smerenia ce vine din cunoaşterea reală de sine. Părinţii leagă strâns mânia şi iuţimea, întrucât izvorul imediat al mâniei e iuţimea sau impulsivitatea. Impulsivitatea e un semn accentuat al lipsei de putere a spiritului de a stăpâni pornirile involuntare. Reflecţia reduce la proporţiile adevărate, neimportante, răul ce ţi l-a făcut altul şi, în general, toate cele ale vieţii de aici.

350. Din Sfântul Maxim Mărturisitorul: „Bărbatul îndelung-răbdător e foarte chibzuit, pentru că suportă cu răbdare cele ce-l

14) Dacă Duhul Sfânt se socoteşte şi este pacea sufletului, iar mânia este şi se numeşte o tulburare a inimii, nimic nu opreşte venirea Lui în noi, ca iuţimea[351].

15) Foarte multe şi cumplite sunt odraslele iuţimii. Dar am cunoscut o nepoată, una singură, folositoare a ei, care însă e nelegitimă. Am văzut pe unii aprinşi nebuneşte, vărsându-şi amintirea răului îngrămădită lung timp în ei[352] şi astfel prin patimă izbăvindu-se de patimă, întrucât, chinuiţi de îndelungata întristare, au dobândit fie pocăinţă, fie împăcare cu cel urât de ei[353].

---

supără. Iar sfârşitul e viaţa veşnică, după Apostol. Chiar dacă fratele stăruie în a te ocărî, tu să nu te laşi scos din dispoziţia iubitoare când cel viclean te tulbură în cugetare. Şi nu vei fi scos din ea când, defăimat, vei binecuvânta, sau, supus uneltirilor, vei fi cu bunăvoinţă. Aceasta e calea filosofiei (iubirii de înţelepciune) celei după Dumnezeu. Cel ce nu umblă pe ea nu se va sălăşlui cu Dumnezeu, căci ţinerea de minte a răului, care tulbură şi întunecă, alungă şi pierde seninătatea şi pacea gândurilor în care Se odihneşte Duhul lui Dumnezeu". Tulburarea leagă sufletul de ceva mărginit şi-l mărgineşte, nelăsându-i privirea capabilă să contemple în chip nemărginit nemărginirea lui Dumnezeu.

351. De aceea, Duhul Sfânt e simbolizat prin porumbel, chipul blândeţii. Ed. 1970: „Prin ţinerea de minte a răului care tulbură şi întunecă sufletul au alungat şi pierdut seninătatea şi pacea cugetului, în care Se odihneşte Duhul lui Dumnezeu".

352. „Supărarea se însoţeşte cu ţinerea de minte a răului. Când mintea îşi închipuie faţa fratelui cu supărare, e vădit că are în sine ţinerea de minte a răului făcut de acela. Dar căile celor ce ţin minte răul duc la moarte. Pentru că tot cel ce ţine minte răul e un călcător de lege." La Veniamin Costache se dau aici mai multe scolii care nu sunt în *PG*.

353. Adică, uneori iuţimea făcându-l pe cineva să dea pe faţă ceea ce gândeşte despre cel care l-a supărat, acela îi arată că nu e vinovat de ceea ce e bănuit, sau cere iertare. Iar aceasta îl duce

Şi am văzut pe alţii care păreau pe nedrept îndelung-răbdători, căci prin tăcere îngrămădeau în ei ţinerea de minte a răului. Pe aceştia i-am socotit mai nefericiţi decât pe cei ce se înfuriau, ca pe unii care au făcut, prin înnegrire, să nu se mai vadă porumbiţa în ei[354].

16) Multă băgare de seamă trebuie să avem faţă de acest şarpe. Căci are şi el împreună-lucrătoare firea noastră, ca şi cel ce ispiteşte trupurile. Am văzut oameni înfuriaţi şi din amărăciune scârbindu-se de mâncăruri şi prin această înfrânare fără judecată adăugau venin peste venin.

Şi am văzut pe alţii folosindu-se, ca de o pricină binecuvântată, mai bine zis nebinecuvântată, de iuţime şi predându-se lăcomiei pântecelui şi căzând astfel din groapă în prăpastie. Pe alţii i-am văzut plini de cumineţenie, îmbinându-le pe amândouă (iuţimea şi înfrânarea) ca nişte doctori pricepuţi şi folosindu-se cât se poate de mult de mângâierea măsurii.

17) Uneori cântarea cu măsură risipeşte iuţimea în chipul cel mai bun. Alteori, când e fără măsură şi la timp necuvenit, se însoţeşte cu iubirea de plăcere. Să ne folosim deci de cântare, rânduind bine timpurile.

---

pe cel ce-l ura la liniştire sau la pocăinţă. În acest caz patima e tămăduită prin patimă.

354. „Cel îndelung-răbdător la părere îngrămădeşte în timpul răbdării tăcerea şi, ţinând minte răul, pierde îndelunga-răbdare. Iar aceasta este semnul lipsei de raţiune. Alta, a Sfântului Grigorie de Nyssa: „Cugetă în tine cum e viaţa celor ce sunt cu ură şi cu bănuială între ei. Întâlnirile lor sunt neplăcute. Toate cele ale celorlalţi le pricinuiesc scârbă. Gurile rămân fără sunet, privirile caută în lături, auzul se întoarce de la glasul celui ce urăşte şi e urât. Tot ce e plăcut unuia e neplăcut celuilalt, şi dimpotrivă".

18) Aflându-mă afară pentru vreo trebuință, am auzit pe unii ce se linişteau sfădindu-se în chilia lor, în ei înşişi, din amărăciune şi iuțime, ca nişte potârnichi şi sărind spre cel ce i-a supărat ca şi când ar fi fost de față. Pe aceştia i-am sfătuit, cu bună credincioşie, să nu rămână în singurătate, ca să nu se facă, din oameni, draci.

Am văzut iarăşi pe unii neînfrânați şi împuțiți de poftirea plăcerilor arătând blânzi şi linguşitori, de se putea spune că sunt iubitori de frați şi cu fețe binevoitoare. Pe aceştia i-am îndemnat să folosească liniştea ca un brici împotriva neînfrânării şi duhorii din ei, ca să nu cadă din firea cuvântătoare în cea necuvântătoare.

Iar fiindcă unii spuneau că sunt purtați în chip jalnic spre amândouă felurile de păcate, i-am oprit să se conducă pe ei înşişi în chip liber. Iar întâistătătorilor lor le-am cerut prieteneşte ca, pentru o anumită vreme, să le poruncească să împlinească rânduiala aceasta, iar altădată, aceea. Dar prin toate să-şi plece grumazul şi să se supună celui ce îi stăpâneşte şi îi cârmuieşte.

19) Iubitorul de plăcere obişnuieşte să se vatăme pe sine, dar poate şi pe vreun altul oarecare, prieten de taină. Iar cel stăpânit de iuțime tulbură de multe ori ca un lup toată turma şi necăjeşte multe suflete smerite.

20) Este un lucru urât a tulbura ochiul inimii din mânie, potrivit cu cel ce a zis: „Tulburatu-s-a de mânie ochiul meu" (*Psalm* 6, 7). Dar mai urât este a arăta pornirea sufletului cu buzele. Iar a face aceasta prin mâini este cu totul potrivnic şi străin viețuirii călugăreşti, îngereşti şi dumnezeieşti.

21) De voieşti, sau mai bine zis socoteşti, să scoţi ţandăra din ochiul altuia, să nu o scoţi pe aceasta cu o bârnă, ci cu o pensă. Bârna este cuvântul greu sau purtările urâte. Iar pensa este învăţătura blândă şi mustrarea îndelung-răbdătoare[355]. „Mustră, zice, ceartă, mângâie" (*2 Timotei* 4, 2), dar nu şi lovi. Iar dacă ar trebui şi aceasta, fă-o rar şi nu prin tine însuţi.

22) Să privim cu luare-aminte şi vom vedea şi pe unii din cei cu o fire stăpânită de iuţime cum postesc, priveghează şi se liniştesc cu râvnă. Că scopul dracilor este să ispitească prin mijloacele care fac să crească patima, amăgindu-i cu părerea că le fac acestea pentru pocăinţă[356].

23) Dacă un lup (cu sufletul), cum am spus înainte, poate tulbura turma, luând ca ajutor un drac,

---

355. Scolia Sfântului Antonie, *Filoc.* rom., I, 16, cap. 69: „Nu trebuie să ne mâniem pe cei ce păcătuiesc, chiar dacă păcatele săvârşite de ei sunt vrednice de pedepse. Ci trebuie să-i întoarcem pe cei ce au greşit pentru dreptatea însăşi şi să-i pedepsim, dacă se potriveşte, fie prin ei înşişi, fie prin alţii. Dar nu trebuie să ne mâniem sau să ne supărăm. Pentru că mânia lucrează dusă numai de patimă şi nu de judecată sau de dreptate. De aceea, nu primi să te sfătuiască împotriva a ceea ce trebuie nici pe cei miloşi. Cei răi trebuie pedepsiţi pentru binele însuşi şi pentru dreptate şi nu pentru patima proprie a mâniei". „Nu trebuie să îndrepte cineva pe fratele în clipa în care păcătuieşte împotriva lui. Dar în nici alt timp, din răzbunare." „Dreptul înţelept este asemenea lui Dumnezeu. Nu ceartă pe om, răzbunându-se pe sine, spre răul aceluia, ci ca să se îndrepte omul acela, sau ca altul să se înfricoşeze. Certarea deosebită de aceasta nu e povăţuire."

356. Iuţimea poate servi şi la cele bune, cum am văzut la n. 374. Dar uneori ea poate vătăma pe cineva, chiar dacă săvârşeşte cele bune. Căci îl face să se mândrească. Sub aparenţa asprimii, Scărarul este un gânditor nuanţat. El vede toate înfăţişările contradictorii ale patimilor şi ale virtuţilor.

negreşit că şi un frate preaînţelept, plin de untdelemn ca un foale, poate face să se liniştească valurile şi să scape corabia, având ca ajutor un înger[357]. Pe cât de mare e judecata pe care o ia cel dintâi, pe atâta îşi ia acesta plata de la Dumnezeu şi se face pildă folositoare tuturor.

24) Începutul fericitei neamintiri a răului stă în a primi necinstirile cu sufletul amărât şi îndurerat; mijlocul, în a rămâne faţă de ele neîntristat; desăvârşirea (dacă este vreo desăvârşire), în a le socoti pe acestea ca laude. Bucură-te, dacă eşti dintre cei dintâi; fii tare, dacă eşti dintre cei de al doilea; fericit eşti dacă eşti dintre cei de al treilea, ca unul ce te veseleşti în Domnul.

25) Jalnică privelişte am văzut arătându-ne din mândrie, fără să-şi dea seama, cei ce se mânie. Căci, mâniindu-se, din pricina înfrângerii s-au mâniat iarăşi. Şi m-am minunat văzându-i cum răzbunau căderea cu altă cădere; şi mi-a fost milă văzându-i cum săvârşeau din pricina unui păcat alt păcat; şi m-am înspăimântat de viclenia dracilor, văzând că puţin a trebuit să nu deznădăjduiască de viaţa lor.

26) Dacă s-ar vedea cineva cum e înfrânt cu uşurinţă de mândrie, de fierea mâniei, de răutate şi făţărnicie, şi dacă s-ar gândi să tragă sabia cu două tăişuri a blândeţii şi neamintirii răului împotriva lor,

---

357. Ed. 1970: „Citeşte, frate, *Hexaimeronul* Marelui Vasile, şi vei afla acolo minunat explicate untdelemnul şi valurile. Aici socotesc că Scărarul ia în sens metaforic marea cea sălbăticită. Foalele înseamnă trupul; untdelemnul, blândeţea; valurile şi umflarea lor, sălbăticia; corabia, fratele sau frăţimea (obştea)". *PG*: „Cel blând îşi pricinuieşte linişte lui şi aproapelui. Iar mânia pe mulţi i-a înecat şi, înainte de alţii, pe cei ce se mânie".

ar intra îndată, ca într-o înălbitoare a mântuirii, într-o ceată de fraţi şi mai ales din cei mai aspri, dacă voieşte să se dezbrace de ele în chip desăvârşit. Aceasta pentru ca, întins acolo sub valurile ocărilor şi necinstirilor fraţilor şi bătut în chip înţelegător, sau poate şi în chip simţit, şi împuns şi călcat în chip înţelegător, sau poate ţesălat, împuns şi călcat şi în chip simţit, să fie curăţit de petele aflătoare în sufletul său[358].

Însuşi glasul poporului să te convingă să-ţi faci din ocărâre un mijloc de curăţire a patimilor sufletului. Căci spun unii dintre cei din lume, când aruncă cuiva în faţă necinstirile, lăudându-se faţă de alţii: „l-am spălat pe cutare". Iar acest lucru este adevărat.

27) Alta este nemânierea din plâns în începători şi alta, nemişcarea (mâniei) aflătoare în cei desăvârşiţi. Mânia dintâi e ţinută de lacrimi ca de un frâu; cea de a doua a murit ca un şarpe, tăiată de nepătimire ca de un cuţit. Am văzut trei călugări batjocoriţi deodată. Unul s-a simţit muşcat şi tulburat, dar a tăcut; al doilea s-a bucurat pentru sine, dar s-a întristat pentru cel ce l-a ocărât; iar al treilea, întipărind în sine vătămarea aproapelui, a vărsat lacrimi fierbinţi[359].

---

358. Se foloseşte imaginea unei mori de piuă şi toate operaţiile de acolo pentru curăţirea unei stofe. În această curăţătorie călugărul trebuie să stea sub lucrarea altor fraţi, şi anume cât mai aspră. Nu ajunge ca el să lupte singur împotriva mâniei sale cu sabia blândeţii şi a neţinerii minte a răului. Ea poate avea două tăişuri. Cu ea poate să taie mânia sa, dar se poate tăia şi pe sine. Căci blândeţea poate fi îngăduitoare cu păcatele sale. Aici Scărarul e aspru pentru că e realist. Ştie ce greu se poate curăţi un suflet prin sine însuşi. El alternează asprimea cu nuanţarea.

359. Cel de al treilea plânge pentru fratele ce l-a ocărât, ca pentru cel ce-şi pierde mântuirea, ca şi când ar fi el însuşi. Acesta

28) Precum fierbinţeala trupurilor este una, dar multe sunt pricinile înfierbântării şi nu una, la fel şi fierberea şi mişcarea mâniei, dar poate şi celelalte patimi au multe şi felurite pricini şi prilejuri. De aceea este cu neputinţă a hotărî despre ele într-un singur chip. Îmi dau mai degrabă cu părerea despre sârguinţa plină de grijă cu care trebuie să caute fiecare din cei ce bolesc de ele felul tămăduirii lor. Cea dintâi tămăduire ar consta în a cunoaşte cineva pricina patimii lui. Căci odată pricina aflată, noi, cei bolnavi, vom afla şi leacul tămăduitor prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi prin iscusinţa doctorilor duhovniceşti.

29) De pildă, cei ce voiesc să intre împreună cu noi la Domnul, la judecata înţelegătoare ce ne stă în faţă, să intre, ca să fie cercetaţi într-un chip umbrit despre patimile mai înainte pomenite sau despre pricinile lor. Să fie deci legată, de aici înainte, tirana mânie în cătuşele blândeţii. Şi, lovită de îndelunga-răbdare, trasă de sfânta iubire, să stea înaintea acestui scaun de judecată al Cuvântului[360] şi să fie cercetate cele ale ei în chip amănunţit: „Spune nouă, o, lipsito de minte şi de ruşine, numele celui ce te-a născut pe tine şi al celei ce ţi-a dat viaţă spre rele, numele fiilor tăi şi ale fiicelor necurate! Dar nu numai acestea, ci şi semnul celor ce te-au războit şi omorât!" Iar aceea, răspunzându-ne, va socoti să spună aşa: „Naşterile

---

s-a identificat deplin cu acela. Iubirea nu mai cunoaşte graniţă. Pildă supremă în aceasta ne este Hristos, Care a pătimit pentru păcatele noastre.

360. Poate fi vorba de scaunul de judecată al Cuvântului dumnezeiesc, dar şi al raţiunii şi al cuvântului nostru sau al semenilor. Căci aici e judecată mânia prin cuvânt, numai dincolo va fi judecată prin lucrarea de osândire veşnică sau de iertare.

mele sunt multe; şi tatăl meu nu e unul. Iar maicile mele sunt: iubirea de slavă, iubirea de arginţi, lăcomia pântecelui, iar uneori şi curvia. Şi cea care m-a născut se numeşte trufia. Iar fiicele mele sunt ţinerea de minte a răului, duşmănia, dezvinovăţirea şi ura. Pârâşele mele, de care sunt ţinută acum legată, sunt cele potrivnice acestora: nemânierea şi blândeţea. Iar cea care unelteşte împotriva mea se numeşte smerita cugetare. Iar cine a născut-o pe aceasta, întrebaţi-o pe ea însăşi la locul ei".

Pe treapta a opta s-a aşezat cununa nemânierii. Cel ce e acoperit cu ea din fire poate nu va fi acoperit cu alta. Însă cel ce a dobândit-o din sudori a trecut peste cele opt pentru totdeauna.

CUVÂNTUL AL IX-LEA

Despre ţinerea de minte a răului

1) Virtuţile cuvioase se aseamănă scării lui Iacob, iar patimile necuvioase, lanţului căzut de pe verhovnicul Petru (*Fapte* 12, 7). Cele dintâi, legându-se una de alta, urcă pe cel ce le voieşte la cer. Cele de al doilea se nasc una pe alta şi se strâng una pe alta[361]. De

361. „Observă cum Părintele înfăţişează capitolul acesta. Virtuţile le-a asemănat cu o scară, pentru că înalţă pe om. Căci tot cel ce urcă pe o scară e vădit că e dus spre înălţime. Iar patimile le-a asemănat cu un lanţ, pentru povara lor şi pentru că-l trag pe cel legat neîncetat în jos, sau pentru că nu-l lasă să întreprindă ceva în chip liber. Şi nu e minciună aceasta. Căci atâta povară aduce în inimă patima, că uneori nu-l lasă pe om nici să simtă cele ce-l întristează. Iar asemănându-le cu lanţul căzut, a arătat cum putea lepăda lanţul dacă voia, adică prin

aceea am şi auzit că ţinerea de minte a răului e numită fiică a nepriceputei mânii. Venind acum vremea, să spunem ceva şi despre ea.

2) Ţinerea de minte a răului este sfârşitul la care duce mânia, păzitoarea păcatelor, urâtoarea dreptăţii, pierzania virtuţilor, veninul sufletului, viermele minţii[362], ruşinea rugăciunii, curmarea cererii[363], înstrăinarea iubirii[364], piron înfipt în suflet[365], simţire neplăcută, iubită ca o dulceaţă a amărăciunii, un păcat neîncetat, o neadormită fărădelege, o răutate de fiecare zi. Una şi aceeaşi (adică ţinerea de minte

---

credinţa fierbinte. Şi aceasta se cunoaşte din faptul că aduce ca pildă pe Petru şi nu pe altul."

362. Ruşinea rugăciunii înseamnă aceasta. Zicând noi rugăciunea: „şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum şi noi iertăm" şi neiertând, suntem făcuţi de ruşine din partea noastră înşine, adică de conştiinţa noastră, precum el însuşi zice mai departe: „Ruşineze-l pe el rugăciunea lui Iisus etc." Dar, în general, rugăciunea noastră e făcută de ruşine de ţinerea de minte a răului, întrucât aproape prin fiecare cerem iertarea sau mila lui Dumnezeu. Propriu-zis noi înşine suntem făcuţi de ruşine prin rugăciunea noastră prin care cerem lui Dumnezeu milă, fără să o dăruim şi noi altora.

363. Aducându-ne aminte fără îndurare de răul făcut nouă de cineva, nu mai avem curajul să cerem noi înşine ceva de la Dumnezeu cu toată îndrăzneala.

364. Iubirea se înstrăinează de noi, sau noi ne înstrăinăm de ea.

365. E un piron de care se însângerează sufletul nostru. Căci ţinerea de minte a răului întreţine o tulburare în sufletul nostru. E curios că noi udăm pomii otrăvitori ai ţinerii de minte a răului, din care ţâşneşte otrava pustiitoare nu numai în sufletul, ci şi în jurul nostru, dar nu udăm pomii ţinerii de minte a binelui ce ni s-a făcut. Dacă am face aceasta, sufletul nostru ar deveni o adevărată grădină binemirositoare a raiului. Şi dacă toţi ar face aşa, s-ar extinde raiul între oameni.

a răului) e o patimă întunecată şi urâtă, din cele ce se nasc, dar nu nasc[366]. De aceea nu voim să spunem despre ea prea multe.

3) Cel ce şi-a oprit mânia a ucis ţinerea de minte a răului. Căci cât trăieşte tatăl, are loc naşterea de prunci.

4) Cel ce a dobândit iubirea s-a înstrăinat de nebunia mâniei. Iar cel ce duşmăneşte îşi îngrămădeşte dureri fără rost.

5) Masa dragostei risipeşte ura şi darurile curate înmoaie sufletul[367]. Masa fără luare-aminte e maică a îndrăznelii[368]. Iar prin fereastra iubirii se strecoară lăcomia pântecelui.

6) Am văzut ura rupând o veche legătură a curviei şi aducerea aminte a răului oprind-o în chip ciudat de a se mai înnoda. Minunată privelişte: drac vindecând alt drac. Iar aceasta e poate o lucrare din iconomie a lui Dumnezeu şi nu a dracilor[369].

---

366. Căci, ca şi celelalte patimi, ea se naşte oarecum fără voie, dar nu naşte de bunăvoie roduri frumoase.

367. Darurile date celui ce ne-a făcut rău înmoaie atât sufletul celui ce dăruieşte, cât şi pe al celuilalt. Iar în sufletul înmuiat cresc pomii hrăniţi de seva bunăvoinţei, câtă vreme în sufletul celui ce ţine minte răul totul este uscat din pricina otrăvii ce ţâşneşte din pomii ţinerii de minte a răului. Sigur că e vorba de darurile curate ale iubirii, nu de cele cu gând interesat, de mituire.

368. Masa, ca prilej de benchetuială, pricinuieşte toate îndrăznelile necuviincioase. Poate că ea s-a făcut din iubire, dar prin fereastra iubirii (nu pe uşă în mod direct) se strecoară lăcomia.

369. Lucru paradoxal: cel ce curvea înainte cu o altă persoană se scârbeşte de ea prin ţinerea în minte a unui rău pe care aceea i l-a făcut şi nu mai curveşte. În definitiv, dracii au şi o slăbiciune şi o răutate între ei, ca reprezentanţi ai răului; e o dezordine între ei. „Şi am văzut ţinerea de minte a răului dezlegând cu totul

7) Ţinerea de minte a răului e departe de puternica iubire firească. Dar curvia se apropie cu uşurinţă de aceasta şi vezi cum s-a furişat pe neobservate păduchele în porumbel[370].

8) Ţine minte răul de la draci şi fii pururea atent la ispitele trupului, căci trupul e un prieten nerecunoscător şi viclean. Cu cât îl slujeşti mai mult, cu atât îţi pricinuieşte mai multe ispite.

9) Ţinerea de minte a răului e o tâlcuitoare a Scripturii, găsind în cuvintele Duhului înţelesuri străine, după pofta ei. Să o ruşineze rugăciunea lui Iisus pe care, dacă ţinem minte răul, nu o putem spune împreună cu El.

10) Când, nevoindu-te mult, nu poţi scoate ghimpele cu totul, ploconeşte-te în faţa duşmanului tău măcar cu gura, ca, ruşinându-te de făţărnicia faţă de el, să-l iubeşti în chip desăvârşit împins de conştiinţă ca de foc[371].

11) Te vei cunoaşte pe tine izbăvit de putreziciunea aceasta (ţinerea de mine a răului), nu când te vei ruga pentru cel ce te-a supărat, nici când îl vei răsplăti cu daruri, nici când îl vei aduce la masă, ci când, aflând

---

de curvie. Căci uşor se strecoară curvia în cei ce se iubesc. Dar de cei ce se urăsc stă departe."

370. De pildă, soţii între care există iubire naturală nu ţin minte greşelile ce şi le fac uneori. Dar când s-a ivit în iubirea lor curvia, ţinerea de minte a răului se iveşte cu uşurinţă şi astfel, în porumbiţa păcii dintre ei, a apărut păduchele scârbei unuia de altul. „Adică păcatul a apărut în virtute. Precum păduchele vatămă şi spurcă pe nebăgate de seamă porumbiţa, aşa curvia alungă şi nimiceşte iubirea."

371. Dacă te ţii rigid şi nu-i spui duşmanului măcar cuvinte bune, adaugi la patima ţinerii de minte a răului şi patima mândriei.

că a căzut într-o nenorocire sufletească sau trupească, vei suferi şi vei plânge ca pentru tine însuţi.

12) Cel ce se linişteşte ţinând minte răul are încuibată în sine o viperă purtătoare de venin ucigător. Aducerile aminte ale Patimilor lui Iisus vor tămădui sufletul ce ţine minte răul, ruşinându-l puternic cu a Lui neţinere de minte a răului.

13) În lemnul putred se prăsesc carii, şi purtările prea blânde şi în chip mincinos liniştite au lipite de ele ura nebună. Cel ce o leapădă pe aceasta a aflat iertare. Dar cel ce se lipeşte de ea se va lipsi de îndurare.

14) Unii s-au predat pe ei ostenelilor şi sudorilor pentru a dobândi iertare. Dar cel ce nu ţine minte răul a luat-o înaintea acestora[372], dacă e adevărat cuvântul: „Iertaţi repede şi vi se va ierta din belşug" (*Luca* 6, 37).

15) Neţinerea de minte a răului este semnul adevăratei pocăinţe. Iar cel ce ţine duşmănie şi pare că se pocăieşte e asemenea celui căruia i se pare că aleargă în vis.

16) Am văzut pe unii ce ţineau minte răul îndemnând pe alţii să nu ţină minte răul. Şi, ruşinându-se de propriile lor cuvinte, au pus şi ei capăt patimii acesteia[373].

---

372. Ceea ce urmăreşte Scărarul sunt nu ostenelile şi chinurile pentru ele însele, ci limpezimea străvezie a sufletului, care nu are în sine nimic tulbure, nimic de ascuns aproapelui, nimic pătimaş şi care-l îngustează, putând fi prin această limpezime deschis infinităţii dumnezeieşti. Acesta e sufletul curat care reflectă prin oglinda lui, nemărginită de nicio patimă, toată infinitatea lui Dumnezeu cel atotiubitor.

373. Vedem iarăşi gândirea largă şi înţelegătoare a Scărarului. El nu condamnă simplist pe cei ce laudă ceea ce nu fac ei, ci recunoaşte că uneori aceştia sunt folosiţi de cuvintele lor, care nu se acoperă însă cu faptele lor. Căci de multe ori

17) Să nu socotească nimeni această întunecime ca o patimă uşoară, trecătoare. Căci de multe ori obişnuieşte să se întindă până la bărbaţii duhovniceşti.

A fost treapta a noua. Cel ce a câştigat-o poate să ceară de acum, cu îndrăznire, dezlegarea greşalelor de la Dumnezeu Mântuitorul[374].

CUVÂNTUL AL X-LEA

Despre clevetire

1) Nimeni, socotesc, dintre cei ce judecă sănătos nu va tăgădui că din ură şi din ţinerea de minte a răului se naşte clevetirea. De aceea s-a şi rânduit aceasta după părinţii ei, ca într-un lanţ. Clevetirea este fiica urii. E o boală subţire, dar o lipitoare grasă, ascunsă şi tăinuită, care suge şi seacă sângele iubirii[375].

---

cuvintele omului nu sunt ale lui, ci ale lui Dumnezeu, Care-l sileşte să vorbească prin conştiinţa lui. În acest caz, prin cuvintele ce le rostesc, unii îşi predică, sau li se predică şi lor, sau, din voinţa de a încălzi pe alţii pentru un lucru bun, se încălzesc şi pe ei înşişi, sau căldura cu care primesc alţii cuvintele rostite de ei se întinde şi la ei. Scolia Sfântului Nil: „Trebuie să spună cele bune şi cel ce nu le face, ca să înceapă, ruşinat de vorbe, să săvârşească fapta". Aceasta e de natură să anuleze critica ce o fac unii preoţilor care nu împlinesc totdeauna cuvântul lui Dumnezeu pe care-l propovăduiesc.

374. El nu se va mai ruşina să zică: „Şi ne iartă nouă greşalele noastre, precum iertăm şi noi greşiţilor noştri". El a iertat cu adevărat, deci poate cere să i se ierte şi lui.

375. Scărarul e şi un mare poet al lumii interioare de umbre şi lumini uneori amestecate, alteori neamestecate, dar totdeauna altfel. De altfel, toţi scriitorii duhovniceşti sunt poeţi ai acestei lumi, nu în sensul că imaginează ceea ce nu este, ci în sensul că,

E fățărnicirea iubirii, pricinuitoarea întinăciunii şi poverii inimii.

2) Precum există tinere care fac cele rele fără ruşine şi există altele care săvârşesc lucruri mai urâte decât cele dintâi, dar pe ascuns şi mai cu ruşine, aşa se poate întâmpla şi cu patimile de necinste. Astfel de tinere sunt: fățărnicia, viclenia, întristarea, ținerea de minte a răului, clevetirea inimii. Acestea una spun la arătare şi alta gândesc[376].

3) Am auzit pe unii clevetind şi i-am certat[377]. Dar lucrătorii acestui rău răspundeau, în apărarea lor, că fac aceasta din dragostea şi din grija pentru cel clevetit. Iar eu le-am spus să înceteze cu această dragoste, căci nu minte cel ce a zis: „Pe cel ce cleveteşte în ascuns pe aproapele lui alungă-l" (*Psalm* 100, 6). Dacă spui că-l iubeşti, roagă-te în taină pentru el, şi nu-ți bate joc de om. Căci acesta este felul iubirii primit la Domnul.

---

trăind bogăția acestei vieți, reuşesc să o redea în moduri cât mai corespunzătoare, care trebuie să se folosească de imagini.

376. „Tinere neruşinate sunt: lăcomia pântecelui, beția, curvia, slava deşartă. Iar ascunse sunt: fățărnicia, clevetirea, ura, pizma, care săvârşesc şi uciderile."

377. „Sufletul clevetitor are trei ghimpi: el se vatămă pe sine şi pe ascultători, dar uneori şi pe cel clevetit." Alta: „Ura față de aproapele este moartea sufletului propriu". Alta: „Neosândirea aproapelui e un zid (de apărare) pentru cei ce se nevoiesc întru cunoştință. Dar clevetirea aproapelui dărâmă acest zid întru neştiință". Neosândirea aproapelui ține un zid de respect între mine şi el, sau o comunicare cu el în iubire, cu voia lui. Prin clevetire pornesc asupra lui cu silă fără iubire, voind să-l tăvălesc în noroi ca pe un obiect. Dar de fapt prin aceasta nu reuşesc să intru în ceea ce e mai intim şi mai adevărat în el. Şi nici chipul acestei mincinoase iubiri nu-l primeşte Domnul, pentru că nu-l primeşte nici cel clevetit.

4) Să nu-ți rămână ascuns lucrul acesta şi te vei trezi, ca să nu mai judeci pe cel ce greşeşte. Iuda era în ceata ucenicilor, iar tâlharul, în ceata ucigaşilor. Şi într-o clipă s-a făcut o schimbare minunată între ei.

5) De voieşte cineva să biruiască duhul clevetirii, să nu învinovățească pe cel ce a greşit, ci pe dracul care l-a ispitit. Căci nimeni nu voieşte să păcătuiască față de Dumnezeu, chiar dacă toți păcătuim fără să fim siliți[378].

6) Am văzut pe unul păcătuind pe față şi pocăindu-se în ascuns. Şi pe cel ce l-am osândit ca şi curvar l-am aflat socotit la Dumnezeu neprihănit, pentru că Îl îmblânzise cu adevărat prin întoarcerea sa.

7) Să nu te sfieşti niciodată de cel ce cleveteşte pe aproapele față de tine. Mai degrabă zi către el: „Încetează, frate! Eu în fiecare zi fac lucruri mai rele ca el. Şi cum pot să-l osândesc pe el?" Prin aceasta vei câştiga două lucruri: cu un singur leac te vei vindeca şi pe tine şi pe aproapele[379].

8) Una şi singură este calea cea mai scurtă dintre căile ce duc la iertarea greşalelor: să nu judeci, dacă e

---

378. Ed. 1970: „Adică nu păcătuim siliți, pentru că suntem liberi, ci amăgiți de draci şi atraşi de mintea noastră spre păcatele plăcerii şi spre patimi".

379. Scolia Avvei Isaia: „De-ți va spune cineva cuvinte nefolositoare, să nu voieşti să-l asculți pe el, ca să nu-ți ucizi sufletul tău. Să nu te ruşinezi de fața lui, ca să nu-l superi. Să nu te mulțumeşti cu cuvântul celor ce zic: «Nu primesc cu inima». Să nu zici aceasta. Căci nu eşti mai presus de primul zidit pe care l-a făcut Dumnezeu cu mâna Sa şi pe care nu l-a folosit clevetirea (diavolului). Fugi deci şi nu asculta. Ia seama ca, nu cumva, fugind cu trupul, să voieşti să cunoşti cele spuse. Căci de vei asculta cuvântul numai o clipă, dracii nu vor lăsa cuvântul pe care l-ai auzit (să fie uitat), ci vor ucide sufletul tău. De aceea fugi, fugi cu totul".

adevărat cuvântul: „Nu judecați și nu veți fi judecați" (*Matei* 7, 1). Pe cât de străin este focul de apă, pe atât de străin este a judeca celui ce voiește să se pocăiască.

9) Chiar de ai vedea pe cineva greșind în ceasul morții, nici atunci să nu-l osândești. Căci necunoscută este oamenilor judecata lui Dumnezeu. Unii au făcut greșale mari la arătare, dar au făcut lucruri și mai mari în ascuns. S-au înșelat deci iubitorii de osândiri, prinzând fum în loc de soare[380].

10) Ascultați la mine, ascultați toți controlorii cei răi ai altora. Dacă e adevărat, precum și este, că: „Cu ce judecată veți judeca, cu aceea veți fi judecați" (*Matei* 7, 2), negreșit în cele ce vom cleveti pe aproapele, în acelea vom cădea, fie sufletești, fie trupești. Și altfel nu va fi.

11) Contabilii aspri și amănunțiți ai greșalelor aproapelui suferă de această patimă, pentru că nu și-au adus niciodată aminte în chip nemincinos și deplin de greșalele lor[381]. Căci, dacă ar privi cineva amănunțit la păcatele sale, înlăturând acoperământul iubirii de sine, n-ar mai purta grija de nimic din cele ale vieții. Ar socoti că nu-i ajunge timpul nici măcar pentru a se plânge pe sine, chiar dacă ar trăi o sută de ani, chiar dacă ar vedea râul Iordanului plin întreg de lacrimile pornite din ochii săi.

12) Mi-am cercetat plânsul și n-am aflat în el nici urmă de clevetire sau de osândire.

---

380. „Părintele aseamănă faptele bune cu soarele, cu adevărul, cu lumina, iar păcatul cu minciuna, cu întunericul și cu fumul."

381. „E adevărat. Dacă mintea n-ar ieși din sine, lăsând ale sale și râzând de ale altora, nu ar ajunge să judece." Judecarea altora înseamnă de fapt o uitare de sine.

13) Dracii ne silesc fie să păcătuim, fie, dacă nu păcătuim, să judecăm pe cei ce păcătuiesc, pentru ca prin lucrul de-al doilea să pătăm pe cel dintâi. Cunoaşte că semnul clevetitorilor, sau al pizmaşilor, este acesta: bârfesc şi ponegresc cu plăcere şi cu uşurinţă învăţăturile, sau faptele, sau împlinirile aproapelui, scufundându-se jalnic în duhul urii[382].

14) Am văzut pe unii făcând pe ascuns şi neştiut de lume tot felul de greşale şi, cu presupusa lor curăţie, osândind aspru pe cei ce săvârşeau unele greşale mici la arătare.

15) A judeca înseamnă a răpi cu obrăznicie un drept al lui Dumnezeu. Dar a osândi înseamnă a-şi pierde cineva sufletul.

16) Precum închipuirea de sine poate pierde pe cel ce o are chiar fără altă patimă, tot aşa şi judecarea altora, chiar de se află singură şi de sine în noi, poate să ne piardă cu desăvârşire, dacă fariseul acela a fost judecat numai din aceasta (*Luca* 18, 14).

17) Culegătorul de struguri destoinic mănâncă numai boabe coapte şi nu culege nimic din aguridă. Mintea pricepută şi înţeleaptă ia aminte cu sârguinţă la toate virtuţile pe care le vede la vreunii. Cel fără

382. Scolia lui Fotie al Constantinopolului: „Firile curioase voiesc să vadă fapta aproapelui şi privesc cu ochi ascuţiţi scăderea lui. Şi, de o află, o răpesc şi o iscodesc, iar de nu o află, voiesc mai bine să o închipuie, să o plăsmuiască decât să plece cu curiozitatea nemulţumită". Alta: „Părerile răutăcioase se luptă să strâmbe în rău faptele bune şi cuvintele folositoare". Alta: „Vorbeşte cu grijă înaintea celui mândru şi bolnav de pizmă, căci, când tu vorbeşti, el dă în mânia lui cuvintelor tale tâlcul care voieşte. Şi din cele bune ale tale ia pricini spre poticnirea altora, şi cuvintele tale se vor schimba, în cugetarea lui, după felul bolii lui".

de minte însă iscodeşte cele vrednice de ocară şi lipsurile. Despre aceasta s-a zis: „Iscodit-au fărădelegi, istovitu-s-au născocind iscodiri" (*Psalm* 63, 6).

18) Să nu osândeşti, chiar de vezi cu ochii tăi. Căci de multe ori se înşală şi aceştia.

A fost treapta a zecea, pe care cel ce a biruit-o s-a făcut lucrător al dragostei sau al plânsului.

CUVÂNTUL AL XI-LEA

Despre multa vorbire şi despre tăcere

1) Am arătat pe scurt în cele de până acum că e un lucru foarte primejdios, care se furişează chiar în cei ce par duhovniceşti, a judeca[383], sau mai degrabă a fi judecat şi a fi osândit de limbă[384]. Dar acum urmează să vorbim puţin, la locul cuvenit ei, şi despre pricina sau uşa prin care intră sau iese aceasta.

2) Multa vorbire este catedra slavei deşarte, prin care aceasta se arată pe sine şi se face cunoscută. Multa vorbire este semnul neştiinţei, uşa clevetirii, călăuza glumelor, slujitoarea minciunii, risipirea străpungerii, născătoarea trândăviei sau pricinuitoarea ei, înainte-mergătoarea somnului, împrăştierea minţii adunate în sine, pierzătoarea pazei de sine, răcitoarea căldurii, întunecarea rugăciunii.

---

383. Ed. 1970: „Spune că chiar celor ce socotesc că e rău a judeca, sau chiar celor ce par să fie duhovniceşti li se întâmplă de multe ori, din neatenţie, sau din moleşeala minţii, să li se furişeze aplecarea spre cele ce nu se cuvin, sau păcatul".

384. Cel ce judecă va fi judecat, deci osândit de propria lui limbă.

3) Tăcerea întru cunoştinţă este maica rugăciunii[385], izbăvirea din robie, păzirea focului[386], supraveghetoarea gândurilor, straja în faţa vrăjmaşilor[387], închisoarea plânsului, prietena lacrimilor, lucrătoarea pomenirii morţii, zugravul chinurilor, iscoditoarea judecăţii, slujitoarea îngrijorării, duşmana îndrăznelii, soaţa liniştei, potrivnica iubirii de a fi învăţătoare, adaos de cunoştinţă, pricinuitoarea vederilor, înaintare nevăzută, urcuş neobservat.

4) Cel ce-şi cunoaşte greşalele îşi înfrânează limba. Iar vorbăreţul nu s-a cunoscut încă pe sine cum trebuie. Prietenul tăcerii se apropie de Dumnezeu[388] şi, vorbind cu El fără să ştie cum, e luminat de Dumnezeu[389]. Tăcerea lui Iisus a ruşinat

---

385. Tăcerea întru cunoştinţă este tăcerea minţii ocupată cu pătrunderea într-o lume necunoscută încă, pe care caută să o înţeleagă. Nu e o tăcere care nu gândeşte la nimic. Când se scufundă în Dumnezeu şi în cunoaşterea smereniei sale în faţa lui Dumnezeu, ea dă naştere rugăciunii.

386. „Izbăvirea din robia" celor ce ne îngustează şi ne silesc la repetarea aceloraşi lucruri. „Păzirea focului", pentru că e descoperirea a ceva nou, descoperirea unor noi înţelesuri ascunse în infinitatea dumnezeiască şi aceasta ne încălzeşte.

387. „Tăcerea întru cunoştinţă nu numai că ne păzeşte de vrăjmaşi, dar nici nu-i lasă să se apropie."

388. Cine s-a cunoscut cum trebuie ştie că e indefinit şi nu se poate descrie. Îşi dă seama de apofaticul (negrăitul) omenesc. Pe lângă aceea, cunoscându-se pe sine, a ajuns la smerenie, adică la cunoştinţa micimii şi nepriceperii sale, şi nu vrea să spună cuvânt. Căci orice cuvânt vrea să înveţe pe altul ceva. Dacă numai în tăcere se cunoaşte pe sine, ca negrăit, numai în tăcere se poate apropia cineva de Dumnezeu, infinit mai negrăit.

389. Tăcerea în care s-a apropiat cineva de Dumnezeu e, pe de altă parte, convorbire cu Dumnezeu mai presus de orice vor-

pe Pilat şi liniştea unui om duhovnicesc mistuie slava deşartă.

5) După ce a spus un cuvânt, Petru a plâns cu amar, pentru că nu şi-a adus aminte de cel ce a zis: „Zis-am: păzi-voi căile mele, ca să nu păcătuiesc cu limba mea" (*Psalm* 38, 1) şi de altul care a zis: „E mai bine a cădea de la înălţime pe pământ, decât din pricina limbii" (*Isus Sirah* 20, 19).

6) Nu voiesc să scriu multe despre acestea, deşi vicleniile patimilor mă îndeamnă[390]. Dar am auzit odată pe cineva, dornic să afle de la mine ceva despre linişte, care zicea că multa vorbire se naşte numaidecât din una din acestea: fie dintr-o îndelungată vieţuire şi deprindere vicleană şi neînfrânată (căci limba, fiind şi ea un mădular al trupului, cere ceea ce a învăţat şi s-a obişnuit), fie, la cei ce se nevoiesc şi mai ales la ei, din slava deşartă; iar uneori şi din lăcomia pântecelui. Pentru aceea, adeseori, mulţi, înfrânându-şi pântecele cu oarecare forţare, închid şi limba şi multa ei vorbire în tăcere.

---

bire. El cunoaşte pe Dumnezeu ca Subiect care-i cere ceva, şi-l răspunde prin smerenia sa. Iar aceasta e o lumină ce-i vine din Dumnezeu. E lumina măreţiei Lui, care-i luminează micimea sa, dar i-o şi umple de Dumnezeu, ca dependentă de Dumnezeu. „De-ţi vei păzi limba ta, frate, ţi se va da ţie de la Dumnezeu harul străpungerii inimii, ca să vezi în ea sufletul tău, şi prin aceasta vei intra în bucuria Duhului. Dar dacă limba ta te va birui, crede mie în ce-ţi spun: niciodată nu vei putea ieşi din întuneric." Alta: „Dacă nu ai inima curată, să ai măcar gura curată".

390. „Vicleniile patimilor ne îndeamnă să vorbim adeseori pătimaş despre ele, adică despre vorbărie, despre tăcere şi despre altele, dar nu mă supun lor, căci nu pot, vorbind despre tăcere, să cad în vorbărie."

7) Cel ce se gândește cu grijă la moarte își oprește cuvintele. Și cel ce a agonisit plânsul sufletului se ferește de vorba multă ca de foc.

8) Cel ce iubește liniștea și-a pus lacăt la gură. Iar cel ce dorește să dea ocol lumii e alungat din chilie.

9) Cel ce a cunoscut mirosul focului celui preaînalt fuge de însoțirea cu oamenii, cum fuge albina de fum. Căci pe ea fumul o alungă; iar aceluia însoțirea cu oamenii îi lucrează împotrivă.

10) Puțini pot opri apa fără de zăgazuri, dar și mai puțini își pot opri gura neînfrânată.

A fost treapta a unsprezecea. Cel ce a biruit-o a tăiat deodată mulțime de rele.

CUVÂNTUL AL XII-LEA

Despre minciună

1) Focul se naște din piatră și fier. Minciuna, din vorba multă și din gluma prostească. Minciuna înseamnă pieirea dragostei, iar jurământul mincinos, tăgăduirea lui Dumnezeu.

2) Nimeni dintre cei sănătoși la minte să nu-și închipuie că păcatul minciunii e unul mic. Duhul Sfânt a rostit o judecată înfricoșătoare împotriva ei. Dacă David zice către Dumnezeu: „Vei pierde pe toți cei ce grăiesc minciună" (*Psalm* 5, 6), ce vor pătimi cei ce întăresc minciuna cu jurăminte?

3) Am văzut pe unii fălindu-se cu minciuna și țesând prin glume și vorbe deșarte pricini de râs și alungând în chip jalnic plânsul ascultătorilor[391].

391. „Ascultătorii sunt o treaptă a celor ce vin la pocăință, care se numesc și plângători, stând la ușile bisericilor și cerând

4) Când dracii ne văd încercând să ne depărtăm ca de la o ciumă de la auzirea glumelor, după începutul făcut cu noi de asprul nostru povățuitor, încep să ne momească cu aceste două gânduri, şoptindu-ne fie: „Nu întrista pe cel ce lămureşte", fie: „Nu te arăta pe tine mai iubitor de Dumnezeu decât cei de față". Sari, nu zăbovi! Iar de nu, îți vei închipui în rugăciune gândurile unor lucruri care stârnesc râsul. Nu fugi numai, ci risipeşte cu bună credincioşie şi şederea vicleană, aducându-ți în minte gândul judecății. Căci e mai bine pentru tine să ieşi din această împrejurare stropit şi cu puțină slavă deşartă şi să te afli astfel pricină de folos multora[392].

5) Maica şi pricina minciunii este, de multe ori, fățărnicia. Căci unii spun că fățărnicia nu e altceva decât plănuirea şi născocirea de minciuni, având împreunat şi împletit cu ea jurământul. Cel ce are frica Domnului e străin de minciună, avându-şi conştiința ca judecător nemitarnic[393].

---

prin pocăință sinceră şi plâns adânc primirea din nou. Prin extinderea acestui nume a numit, pe toți cei ce se pocăiesc şi plâng pentru păcatele lor, ascultători. Aceştia cad din lucrarea lor prin cuvântul ce stârneşte râsul."

392. Cel ce fuge este stropit poate cu puțină slavă deşartă, căci poate va fi lăudat pentru plecarea lui. „Fățarnicul, câtă vreme se poate ascunde, vânează slava, dându-se ca drept. Dar când e dat pe față, răspândeşte cuvinte pricinuitoare de moarte, crezând că-şi poate ascunde urâciunea sa prin calomniile împotriva altora. Pe acesta cuvântul lui Dumnezeu l-a asemănat cu un pui de viperă, izvorâtor de venin, şi i-a poruncit să facă roduri vrednice de pocăință, adică să-şi potrivească gândirea ascunsă a inimii cu purtările văzute."

393. „Cel ce iubeşte slava de la oameni născoceşte minciuna. Cel ce o schimbă pe aceasta în smerenie face să fie în inima

6) Precum în toate patimile cunoaştem deosebiri de vătămări, aşa şi în minciună[394]. Căci alta este judecata celui ce minte de frica pedepsei şi alta, a celui ce minte neamenințat de vreo primejdie. Unul a mințit pentru desfătări, altul, pentru pofta de plăceri; altul, ca să dea celor de față prilej de râs; altul, ca să întindă o cursă fratelui şi să-i facă rău[395].

7) Minciuna din frica de chinurile stăpânitorilor se şterge; dar e desființată cu totul de mulțimea lacrimilor. Mincinosul care întinde curse socoteşte adeseori chiar pierderea sufletului ca dreptate. Bărbatul născocitor de minciuni se dă pe sine ca urmând pilda lui Raav şi spune că, prin pierderea sa, urmăreşte scăparea altora[396].

---

lui, mai mare, frica de Dumnezeu." Alta: „Deprinde limba ta cu cuvintele lui Dumnezeu întru cunoştință şi minciuna va fugi de la tine." Adică, foloseşte cuvintele lui Dumnezeu în înțelesul lor adevărat şi vei ocoli minciuna. Căci şi fățarnicul poate folosi cuvintele lui Dumnezeu, dar într-un înțeles strâmbat.

394. „După deosebirea vorbelor mincinoase va fi şi judecata lor. Căci se minte fie din plăcere, fie din glumă, fie din viclenie, fie din fățărnicie. Sau timpul cere uneori celui ce spune adevărul să schimbe fie cuvântul, fie purtarea, fie motivarea, spre mântuirea aproapelui. Ai ca pildă fie pe Raav, fie pe David, fie pe Samuel. Unul va schimba cuvântul ca Raav, altul purtarea, ca David, altul motivarea, ca Samuel, în folosul lui David."

395. Mincinosul prezintă un chip neadevărat al realității, ca să pună pe cineva în situația de a nu lucra potrivit cu ea şi deci de a se păgubi. Dar uneori cineva trebuie cruțat de a afla realitatea în toată grozăvia ei, pentru a-l pregăti pe începutul pentru ea.

396. Mincinosul fățarnic dat pe față spune uneori: mi-am prilejuit, prin minciună, pierderea sufletului meu, pentru a scăpa pe alții. Deci el socoteşte chiar pierderea sufletului său ca o faptă de dreptate. E aici o dublă fățărnicie. Scărarul cunoaşte

8) Când ne vom curăți cu totul de minciună, vom putea să o folosim şi pe ea, dar cu frică, dacă o cere momentul[397]. Nu cunoaşte pruncul minciuna şi nici sufletul izbăvit de viclenie. Cel veselit de vin spune, fără să vrea, adevărul în toate. Şi cel beat de străpungerea inimii nu poate minți.

A fost treapta a douăsprezecea. Cel ce a păşit pe ea a câştigat rădăcina bunătăților.

CUVÂNTUL AL XIII-LEA

Despre lenea sufletească

1) Şi aceasta este una din ramurile vorbăriei şi prima nepoată a ei, precum am spus mai înainte. Vorbesc de lâncezeala sufletească. De aceea i-am rânduit şi ei un loc în lanțul cel rău. Ea este lâncezeala sufletului, o moleşeală a minții în nevoință, o scârbă față de făgăduința călugărească, o pornire de a ferici pe mireni, o defăimare a lui Dumnezeu ca nemilos şi neiubitor de oameni, o plictiseală de citirea psalmilor. Ea e neputincioasă în rugăciune, dar e tare ca fierul în slujirea în cele materiale, neobosită în lucrul mâinilor şi iscusită în ascultare[398].

şi în cazul minciunii tot felul de situații. El condamnă în modul cel mai aspru numai fățărnicia care urmăreşte răul altuia.

397. Într-un fel acest om e curat de duhul minciunii, fiindcă o foloseşte pentru nevoia reală de a scăpa pe cineva.

398. E mai greu să te rogi decât să lucrezi ceva în afară. De aceea, mereu se scuză cel ce amână rugăciunea că e încă ocupat cu ceva. „Lâncezeala scade şi se pierde prin rugăciune şi prin citirea psalmilor, dar se întăreşte în slujiri şi în lucruri de mână. Ea îi face îndrăzneți pe cei moleşiți, războiți de ea şi slăbănogi pe cei pe care îi biruieşte."

2) Bărbatul ascultător nu cunoaşte lâncezeala sufletului. Căci prin cele ale simţurilor înfăptuieşte cele ale gândirii.

3) Viaţa de obşte este potrivnică lâncezelii. Dar celui ce se linişteşte aceasta îi este o soaţă neîncetată. Nu se va despărţi de el până va muri; până va muri îl va războ. Văzând ea chilia pustnicului, zâmbeşte. Şi, apropiindu-se de el, se sălăşluieşte lângă el[399].

4) Doctorul cercetează pe bolnavi dimineaţa şi lenea sufletească a celui ce se nevoieşte, pe la amiază. Lenea sufletească îşi dă ca motiv primirea de oaspeţi şi cere să fie pusă la lucrul mâinilor pentru a face milostenie. Ea îndeamnă plină de sârguinţă la cercetarea bolnavilor, amintind de Cel ce a zis: „Bolnav am fost şi n-aţi venit la Mine" (*Matei* 25, 36). Ea ne cere să mergem la cei neputincioşi şi descurajaţi. Ea, cea descurajată, ne spune: „Mângâiaţi pe cei descurajaţi". Stând la rugăciune, îşi aduce aminte de lucruri de trebuinţă şi născoceşte tot felul de meşteşugiri, ea, cea lipsită de judecată, ca să ne atragă prin vreun motiv binecuvântat, ca printr-un căpăstru, din rugăciune.

5) Dracul trândăviei sufleteşti aduce pe la amiază o tremurare de trei ceasuri, împreună cu dureri de cap şi cu fierbinţeală şi cu ameţeli. Pe la ceasul al nouălea (pe la trei după-amiază), acestea se mai domolesc. Iar când se pune masa, sare din aşternut. Când soseşte vremea rugăciunii, iarăşi se îngreunează cu trupul. Stând la rugăciune, îi scufundă pe călugări iarăşi în somn şi le răpeşte stihul din gură cu căscături necuvenite.

---

399. „Fiind greu de înfrânt, se înarmează şi capătă putere împotriva celor ce se roagă, cântă şi se liniştesc. Ba uneori îi şi biruieşte."

6) Fiecare din celelalte patimi e nimicită de o virtute. Dar trândăvia sufletească este moartea atotcuprinzătoare a călugărului.

7) Sufletul bărbat învie mintea moartă, dar lâncezeala şi lenea risipesc toată bogăţia.

8) Fiind şi ea una din cele opt întâistătătoare ale răutăţii, vom spune şi despre ea ceea ce am spus despre tot şirul acelora. Dar vom adăuga şi aceea că, atunci când se face cântarea de psalmi, trândăvia sufletului nu se arată. Iar când se săvârşeşte pravila, ochii stau deschişi.

9) În vremea trândăviei se dovedesc cei ce silesc (Împărăţia cerurilor). Căci nimic altceva nu pricinuieşte călugărului cununi ca trândăvia, dacă împlineşte neobosit lucrul lui Dumnezeu. Ia seama şi o vei vedea războindu-te când stai în picioare, îndemnându-te să te aşezi pe scaun şi să te rezemi de peretele chiliei, sau făcându-te să mişti şi să baţi din picioare[400]. Cel ce plânge nu cunoaşte trândăvia sufletului.

10) Să fie legat şi acest tiran de aducerea aminte a păcatelor şi să fie bătut cu lucrul mâinilor. Să fie tras de gândul la bunătăţile viitoare şi, pus înainte, să fie întrebat de cele cuvenite: „Spune, deci, tu,

400. „Stăruie în locul în care şezi, împotrivindu-te moleşelii. Căci nu prin strămutare vei domoli patimile, ci prin luarea-aminte a minţii. Avem nevoie de răbdare ca, făcând voia lui Dumnezeu, să dobândim făgăduinţele. Iar cel ce e purtat din loc în loc de trândăvie s-a depărtat de răbdare, ca şi bolnavul de sănătate. Deci nu în moleşeală se face cunoscută virtutea, ci în răbdare. Iar răbdarea reînnoită se întăreşte prin îndeletnicirea minţii cu contemplarea şi cu cugetarea la cele ce ne aşteaptă. Prin acestea, îngrăşându-se, mintea primeşte putere, precum trupul, din mâncărurile simţite."

moleşitule şi lâncedule, cine te-a născut pe tine din răutate? Cine sunt nepoatele tale? Cine, cei ce te războiesc şi te ucid?" Iar el, silit, va răspunde: „Eu nu am unde să-mi plec capul între cei cu adevărat ascultători. Dar am loc şi vieţuiesc cu cei ce se îndeletnicesc cu liniştea. Iar cele ce m-au născut sunt multe şi felurite. Câteodată, nesimţirea sufletului, alteori, neaducerea aminte de cele de Sus; câteodată şi prea multele osteneli. Iar nepoatele mele[401] sunt cele care, cu toate mutările din loc în loc, rămân cu mine: neascultarea părintelui, neaducerea aminte de Judecată, ba uneori şi părăsirea făgăduinţei. Duşmanii mei, de care sunt legat acum în lanţuri, sunt cântarea de psalmi şi lucrul mâinilor. Cel ce mă războieşte este gândul morţii. Iar cea care mă omoară cu desăvârşire este rugăciunea împreunată cu nădejdea sigură a bunătăţilor (viitoare). Iar cine a născut rugăciunea, întrebaţi-o pe ea[402].

Aceasta e a treisprezecea biruinţă. Cel ce a dobândit-o pe ea e cercat, cu adevărat, în tot binele.

---

401. „De te îngrijeşti cu inima fierbinte de porunci, vei cunoaşte pe cei ce te tulbură din ce motiv te tulbură. Ei te îndeamnă ca din plictiseală să-ţi alegi, fără pricină, alt loc şi iarăşi răzgândindu-te, te aşezi. Ei tulbură mintea, ca să se facă rătăcitoare şi leneşă. Dar cei ce cunosc viclenia lor rămân netulburaţi, mulţumind Domnului că le-a dat puterea să rabde. Căci răbdarea, îndelunga-răbdare şi iubirea mulţumesc pentru osteneli şi greutăţi. Iar trândăvia şi nepăsarea şi pofta de tihnă caută locul unde sunt slăvite. Din multa slavă însă slăbesc simţurile. Şi în chip necesar sunt luate în robia patimilor şi pierd înfrânarea ascunsă, prin împrăştiere şi săturare."

402. „Rugăciunea neîmprăştiată e născută de credinţa vădită în Dumnezeu, de nădejdea făgăduinţei şi de dragostea desăvârşită, unite cu înfrânarea atotcuprinzătoare."

CUVÂNTUL AL XIV-LEA

Despre pântecele atotlăudat şi tiran

1) Având să vorbim despre pântece, ne-am hotărât să vorbim înţelepţeşte (să filosofăm) împotriva noastră, ca în toate celelalte[403]. Căci m-aş minuna să se poată elibera cineva de el, înainte de a se sălăşlui în mormânt.

2) Lăcomia stomacului este făţărnicia pântecelui. Săturat, strigă că e lipsit; şi ghiftuit şi plesnit de sătul, ţipă că îi e foame. Lăcomia pântecelui e bucătar iscusit, născocind tot felul de mâncăruri gustoase. Astupându-se un canal, se deschide altul. Închizându-l pe acesta, se cască un altul. Lăcomia pântecelui este o amăgire a ochilor, căci, înghiţind puţine, doreşte să le înghită pe toate.

3) Săturarea de bucate este maică a curviei[404], iar necăjirea pântecelui e pricinuitoare de curăţie. Cel ce mângâie pe leu îl domesticeşte adeseori, dar cel ce mângâie trupul îl sălbăticeşte şi mai mult[405].

---

403. „Nu atârnă de noi ca sufletul să ne fie atacat şi tulburat de toate gândurile generale ale răutăţii. Dar atârnă de noi a se mişca şi a zăbovi patima în noi. De aceea a spus Sfântul că va filosofa împotriva lui. Căci ţine de noi să nu ne lăsăm biruiţi de vreuna din ele."

404. „Precum oaia nu se împreună cu lupul pentru naşterea de prunci, aşa nici durerea inimii, cu săturarea, pentru odrăslirea virtuţilor."

405. A lui Isaia: „Din patru lucruri se înmulţeşte curvia trupului: din somnul pe săturate, din mâncarea pe săturate, din glume nesărate şi din împodobirea trupului".

4) Se bucură iudeul de sâmbătă şi de sărbătoare şi monahul lacom, de sâmbătă şi de Duminică. Se gândeşte cu mult timp înainte de Paşti şi pregăteşte mâncărurile cu zile înainte. Robul stomacului face planuri cu ce mâncăruri va ţine praznicul[406], pe când robul lui Dumnezeu, cu ce daruri duhovniceşti se va îmbogăţi! Sosind un străin, lacomul se porneşte spre agapă din lăcomia pântecelui şi dezlegarea pentru sine o socoteşte drept mângâierea fratelui[407]. Se gândeşte să dezlege la vin pentru venirea unor oaspeţi şi, socotind că ascunde virtutea, se face robul patimii[408].

5) Slava deşartă duşmăneşte adeseori lăcomia pântecelui şi între ele se iscă o luptă pentru nenorocitul călugăr, ca pentru un rob cumpărat. Lăcomia pântecelui se sileşte să-i slăbească frânele, dar slava deşartă îl sfătuieşte să ducă virtutea la biruinţă. Iar călugărul înţelept fuge de amândouă, scuturându-se la vreme potrivită de una prin cealaltă.

6) Când trupul ne este în plină vigoare, să ţinem înfrânarea în toată vremea şi în tot locul. Iar când acesta se îmblânzeşte (ceea ce nu cred că se întâmplă înainte de moarte), să ascundem lucrarea noastră.

---

406. „Nu cu băuturi de vin trebuie prăznuite sărbătorile, ci cu înnoirea minţii şi cu curăţia sufletului. Dar cel lacom de bucate şi băutorul de vin mai mult mânie pe întâistătătorul sărbătorii", sau pe Hristos, sau pe Sfântul prăznuit.

407. „Se întâmplă uneori că cel ce împlineşte porunca slujeşte patimii şi nimiceşte fapta bună prin gânduri viclene." Alta: „Dumnezeu judecă faptele după gânduri. Căci se zice: «Să-ţi dea Dumnezeu după inima ta» (*Psalm* 19, 4)".

408. „Se face bătaia de joc a dracilor cel ce se ia după părerea sa şi voieşte să legiuiască de la sine împotriva celor poruncite."

7) Am văzut preoți bătrâni batjocoriți de draci, dezlegând cu binecuvântare şi pe tinerii nesupuşi lor, la ospețe, de vin şi de celelalte[409]. De sunt mărturisiți (ca buni), să-i dezlegăm cu măsură. Dar de sunt nepăsători, să nu ne îngrijim de binecuvântarea lor[410], şi mai ales când sunt războiți de foc[411].

8) Urgisitul de Dumnezeu, Evagrie, a socotit că este mai înțelept decât cei înțelepți şi în rostire şi în înțelegere. Dar a fost dat de gol, nenorocitul, arătându-se mai fără de minte decât cei fără de minte, nu numai în multe altele, ci şi în aceasta. Căci zice: când sufletul pofteşte mâncarea felurită, să se strâmtoreze cu pâine şi apă. El a poruncit ceva asemănător celui ce ar spune copilului să urce toată scara dintr-un singur pas[412].

Noi, respingând porunca lui, zicem: când sufletul pofteşte mâncăruri felurite, cere ceva propriu firii. De aceea ne vom folosi de un meşteşug împotriva acestei mult meşteşugite patimi. Şi dacă nu ne aflăm sub un război foarte greu, sau nu ne amenință primejdia unor căderi, să tăiem întâi mâncărurile care îngraşă, pe urmă pe cele care ne aprind, apoi pe cele ce ne fac plăcere.

---

409. Nu au dreptul preoții bătrâni să dezlege la vin şi la alte mâncăruri pe tinerii care nu sunt sub povățuirea lor. A lui Isaia: „Mângâierea îi vatămă numai pe tineri, dar dezlegarea, şi pe cei desăvârşiți şi bătrâni".

410. A lui Marcu: „Să-ți fie silă de tot cel ce se împotriveşte împlinirii poruncilor lui Dumnezeu; şi nu e bine să mănânci cu el".

411. Ed. 1970: „Prin foc înțelege aici fierbințeala trupească".

412. Evagrie e călugărul origenist condamnat de Sinodul al V-lea ecumenic. Ca şi Origen, socotea şi el lumea ca pricinuită de o cădere a sufletelor din pliroma spiritelor, deci ca rea în esență. După ei, trebuie să facem deci totul ca să ieşim cât mai repede din lume. În acest scop, trebuie să slăbim trupul, nu pentru a-l face unealta docilă a duhului, pentru a-l înduhovnici, ci pentru a-l nimici.

9) De e cu putinţă, dă pântecelui hrana care-l umple şi e uşor de mistuit, ca prin săturare să săturăm pofta lui, iar prin mistuirea grabnică să ne izbăvim de aprindere, ca de un bici[413]. Să cercetăm şi mâncărurile care fac vânturi şi vom afla că ele mişcă şi poftele.

10) Râzi de dracul care te sfătuieşte să prelungeşti cina. Căci, sosind ceasul al nouălea al zilei următoare, ai călcat învoiala celei dinainte.

11) Alta este înfrânarea potrivită celor nevinovaţi şi alta, cea potrivită celor vinovaţi. Cei dintâi au ca semn mişcarea trupului, cei de al doilea, lupta până la moarte şi până la sfârşit împotriva lui, cu neîmpăcare şi fără îndurare. Cei dintâi voiesc să păzească pururea liniştea minţii; cei de al doilea, prin întristarea şi topirea sufletească, voiesc să câştige îndurarea lui Dumnezeu.

12) Celui desăvârşit negrija în toate îi este timp de veselie şi de mângâiere; iar celui ce se nevoieşte timpul de veselie îi este timpul de lucru[414]. Iar celui pătimaş, timpul de veselie îi este sărbătoarea sărbătorilor şi praznicul praznicelor[415].

---

413. „Ia seama ce zice: de fierbinţeală ne izbăvim, ca de un bici, prin nesăturarea stomacului. Deci prin săturarea lui se produce fierbinţeală. Dar lipsa măsurată face mişcările măsurate. Iar nehrănirea din mândrie produce şi ea mişcări şi fierbinţeli."

414. „Cel desăvârşit, pentru că a învins patimile, se află în toate fără griji, şi nici în timpul veseliei nu se îngrijeşte de ceva pentru vreo plăcere sau împătimire. Dar cel ce luptă cu patimile socoteşte timpul de mângâiere (de mâncare) timp de luptă, pedepsind pofta şi punându-i acesteia măsuri şi hotare. Iar cel pătimaş, poftind pururea plăcerile, folosindu-se de timpul de prăznuire ca de un prilej oarecare, se predă întreg plăcerilor. Căci cere în fiecare ceas să se bucure de acestea."

415. „Pătimaşul se bucură în sărbători şi praznice. Cel ce se nevoieşte în timpul de luptă primeşte cununi pe măsura ostenelilor. Iar cel desăvârşit s-a odihnit de acestea."

13) În inima lacomilor se mişcă visuri de mâncăruri, iar în inima celor ce plâng, visuri de judecată şi de chinuri.

14) Stăpâneşte-ţi pântecele până nu te stăpâneşte el pe tine şi atunci te vei înfrâna cu ruşine. Cunosc ceea ce spun cei ce au căzut în groapa negrăită. Dar famenii rămân neispitiţi de aceasta (*Matei* 19, 12)[416].

15) Să facem mort pântecele cu gândul focului (veşnic). Căci, auzind unii de acesta, şi-au făcut moarte până la capăt mădularele şi au murit de o moarte îndoită[417]. Să căutăm şi vom afla că lăcomia pricinuieşte toate scufundările noastre.

16) Mintea postitorului se roagă cu trezvie. Dar a celui neînfrânat e plină de chipuri (idoli) necurate[418]. Săturarea pântecelui a uscat izvoarele, dar uscându-se el însuşi, s-au născut apele[419].

---

416. „Famenii sunt cei de care a zis Domnul că s-au făcut pe ei înşişi fameni pentru Împărăţia lui Dumnezeu (*Matei* 19, 12), deci se înfrânează în chip atotcuprinzător. Căci ceilalţi nu se deosebesc între ei, căzând în aceleaşi patimi."

417. O moarte este cea a înfrânării la culme, iar alta este moartea cu trupul de la sfârşitul vieţii pământeşti.

418. „Mintea celui înfrânat e templul Duhului Sfânt. Dar a celui lacom e locaşul corbilor." Mintea celui înfrânat e biserica Duhului Sfânt, pentru că, nemaialipindu-se de cele care o îngustează sau o fac să nu se mai contemple în indefinitul ei, poate vedea prin acest indefinit nesfârşirea dumnezeiască. Dar a celui lacom e locaşul corbilor, căci ea a murit sieşi, adică nu se mai vede pe sine; omul a devenit numai trup ce se descompune, cu lumina veşnic stinsă. Iar corbii umblă pe unde sunt cadavre. Mintea aceasta nu mai vede decât chipurile îngustate ale lucrurilor care pier, adică idoli.

419. „Când se umezeşte stomacul prin săturare, se usucă lacrimile. Dar când se usucă pântecele prin înfrânare, se ivesc şi cresc apele lacrimilor."

17) Cel ce-şi îngrijeşte stomacul său şi luptă să biruiască duhul curviei este asemenea celui ce voieşte să stingă pârjolul cu paie. Când pântecele e strâmtorat, se smereşte inima. Dar când acesta e îngrijit, se fuduleşte gândul.

18) Ia seama la tine pe la ceasul întâi al zilei (ora 6 dimineaţa, *n. trad.*), şi pe la cel din mijloc şi pe la cel din urmă înainte de mâncare, şi vei afla din aceasta folosul postului. Dimineaţa gândul zburdă şi rătăceşte; când vine ceasul al nouălea (3 după-amiaza, *n. trad.*) se domoleşte puţin, iar pe la apusul soarelui se smereşte cu totul.

19) Asupreşte-ţi pântecele şi-ţi vei închide negreşit şi gura[420]. Căci limba prinde putere din mulţimea mâncărurilor. Luptă-te cu ea şi veghează asupra ei. Căci, de te vei osteni puţin, îndată te va ajuta şi Domnul. Burdufurile moi se vor umfla pentru a primi mai mult, dar cele disprețuite nu vor primi atât.

20) Cel ce sileşte stomacul (să cuprindă mai mult) îşi lărgeşte mateles. Iar cel ce luptă cu el le îngustează pe acelea. Iar acestea îngustându-se, nu e nevoie de multe mâncăruri. Şi atunci vom ajunge postitori din fire.

21) De multe ori setea pune capăt setei. Dar a curma foamea prin foame e greu şi cu neputinţă. Când te va birui stomacul, domoleşte-l prin osteneli. Iar dacă nici aceasta nu-i cu putinţă, din pricina slăbiciunii, luptă cu el prin priveghere.

22) Când ţi se îngreuiază ochii, apucă-te de lucrul mâinilor. Dar dacă nu-ţi vine somnul, nu te apuca de el. Căci nu e cu putinţă să-ţi înfăţişezi mintea

420. „Îngrijeşte-te cu bună ştiinţă şi stăruie cu osteneală în aceasta, ca prin asupririle stomacului să se închidă gura, ca să nu mai sară gura şi să se deprindă cu vorbăria."

şi lui Dumnezeu şi amintirii, adică să slujeşti şi lui Dumnezeu şi lucrului de mână.

23) Cunoaşte că de multe ori dracul se aşază în stomac şi nu lasă pe om să se sature, chiar de ar mânca tot Egiptul şi ar bea Nilul întreg. După mâncare pleacă ticălosul şi ni-l trimite pe cel al curviei, vestindu-i ce s-a întâmplat: „Ia-l, ia-l, zice, tulbură-l"[421], căci pântecele umplându-se, nu va lupta mult. Şi acela, venind, zâmbeşte. Şi legându-ne prin somn mâinile şi picioarele, face apoi toate câte voieşte, pângăreşte sufletul şi trupul prin întinăciuni, năluciri şi curgeri. E lucru de mirare a vedea mintea netrupească întinată şi întunecată de trup; şi iarăşi, a vedea pe cel nematerial curăţit şi subţiat prin lut.

24) Dacă ai făgăduit lui Hristos să călătoreşti pe calea cea strâmtă şi plină de necazuri, strâmtorează-ţi stomacul. Căci de-l îngrijeşti şi-l lărgeşti pe acesta, ai călcat învoielile.

25) Gândeşte-te şi ascultă pe Cel ce zice: „Lată şi largă este calea pântecelui ce duce la pierzarea prin curvie; şi mulţi sunt cei ce călătoresc pe ea. Şi strâmtă e poarta şi plină de necazuri calea postirii care duce la starea neprihănirii. Şi puţini sunt cei ce intră prin ea" (*Matei* 7, 13-14)[422].

---

421. „Drac pe drac nu se scoate. Dar cel al lăcomiei pântecelui trimite după cel al curviei; cel al slavei deşarte, după cel al mândriei; cel al iuţimii, după cel al ţinerii minte a răului; cel al desfrânării, după cel al deznădejdii. Şi, simplu grăind, cei următori, după cei dinainte."

422. „Roagă-te să fii dintre cei puţini, căci rar e binele. De aceea puţini sunt şi cei ce intră. Nu socoti că toţi cei din chilie se vor mântui, buni şi răi. Căci nu e aşa. Că mulţi intră la viaţa virtuoasă, dar puţini o primesc."

26) Căpetenia dracilor e Lucifer, care a căzut, iar stăpânul patimilor e gâtlejul pântecelui.

27) Şezând la masa cu bucate, adu-ţi aminte de moarte şi de judecată. De abia aşa vei împiedica puţin patima. Bând băutura, nu înceta să-ţi aduci aminte de oţetul şi de fierea Stăpânului. Şi, negreşit, sau te vei înfrâna, sau, suspinând, îţi vei face cugetul mai smerit.

28) Nu te amăgi: nu te vei izbăvi de faraon şi nu vei vedea Paştile de Sus, de nu vei mânca neîncetat ierburile amare şi azima, sila şi greaua pătimire a postului. Iar azima e cugetul neumflat de mândrie.

29) Să se lipească de răsuflarea ta cuvântul celui ce zice: „Când mă tulburau dracii, m-am îmbrăcat în sac şi am smerit cu post sufletul meu; şi rugăciunea mea s-a lipit în sânul sufletului meu" (*Psalm* 34, 12).

30) Postul este o silire a firii[423] şi o tăiere împrejur a dulceţii gâtlejului, curmarea aprinderii, alungarea gândurilor rele şi eliberarea de visări[424], curăţia rugăciunii, luminătorul sufletului, paza minţii, înmuierea învârtoşării, uşa străpungerii inimii, suspinul smerit, zdrobirea veselă, încetarea multei vorbiri, începutul liniştirii, străjerul ascultării, uşurarea somnului, sănătatea trupului, pricinuitorul nepătimirii, iertarea păcatelor, uşa şi desfătarea raiului[425].

---

423. E o silire a firii celei căzute într-o vieţuire robită prea tare şi prea multor trebuinţe materiale. Dar prin aceasta firea e ridicată la trăirea firească în plinătatea puterilor spirituale pe care le primeşte din Dumnezeu, prin care dulceaţa şi trebuinţa celor materiale e copleşită.

424. De visările care ne coboară în plăceri trupeşti inferioare.

425. „De-ţi vei stăpâni stomacul, te vei sălăşlui în rai. Iar de nu, te-ai făcut mâncare morţii." De vei întări duhul din tine prin stăpânirea asupra stomacului, vei intra prin el în comunicare vie

31) Să întrebăm şi pe aceasta, mai bine zis, mai înainte de toţi, pe această întâistătătoare a relelor care ne războiesc, uşa patimilor, căderea lui Adam, pierzarea lui Esau, nimicirea israeliţilor, ruşinea lui Noe, vânzătoarea Gomorei, ruşinătoarea lui Lot, pe nimicitoarea fiilor lui Eli, pe călăuzitoarea întinărilor: de unde se naşte şi care sunt nepoţii ei, cine e cel ce o zdrobeşte pe ea şi cine, cel ce o nimiceşte cu desăvârşire? „Spune nouă, o, tirană a tuturor muritorilor, care ai cumpărat pe toţi cu aurul nesăturării: de unde ai câştigat intrarea în noi? Şi ce ai născut după ce ai intrat? Şi care e ieşirea ta din noi, sau izbăvirea noastră de tine?" Iar ea, plângându-se de ocărâri şi fierbând de mânie şi pornind în chip tiranic şi sălbatic împotriva noastră, ne răspunde: „De ce mă împroşcaţi cu ocări, voi, cei ce-mi sunteţi supuşi? Cum vă sârguiţi să vă despărţiţi de mine? Că şi eu am fost legată de firea voastră. Uşa mea e conţinutul bucatelor, pricina nesăturării este obişnuinţa, temeiul patimii mele este obiceiul vostru care mi-a luat înainte, nesimţirea sufletului şi neaducerea aminte de moarte[426].

---

cu Dumnezeu şi te vei sălăşlui în ambianţa iubirii şi puterii Lui, care te va ţine, prin dialogul dintre tine şi El, veşnic viu şi fericit. Altfel, vei fi stăpânit veşnic de un trup biruit de patimi şi lipsit de lumina duhului umplut de Dumnezeu, sau în comunicare dialogică cu Dumnezeu.

426. „Cel ce hrăneşte în sine obişnuinţa e ca omul care hrăneşte focul. Căci măsura puterii amândurora stă în materie." Cel ce hrăneşte obişnuinţa lăcomiei pântecelui hrăneşte focul care consumă şi omoară duhul, care e libertate şi viaţă fără de sfârşit în comunicare cu Dumnezeu. Acela se face robul repetiţiei nelibere a unor legi inferioare care-l stăpânesc şi deci al morţii duhului, care prin libertate e mereu nou şi deci are şi putere şi motiv să fie veşnic viu. Chiar prin modul naşterii sale,

Şi de ce cereţi să aflaţi de la mine numele nepoţilor mei? Îi voi număra şi se vor înmulţi mai mult decât nisipul mării. Totuşi, ascultaţi, pe cei întâi-născuţi ai mei şi pe cei mai iubiţi, ascultaţi cum se numesc: fiul meu cel întâi-născut este slujitorul curviei; al doilea după el este cel al învârtoşării inimii; al treilea e somnul. Apoi din ei porneşte o mare de gânduri, valuri de întinăciuni, adânc de necurăţii neştiute şi negrăite[427].

Fiicele mele: lenea, vorba multă, îndrăzneala, născocirea râsului, glumele, împotrivirea în cuvânt, grumazul ţeapăn, neauzirea, nesimţirea, robia, fala, cutezanţa, iubirea de podoabe, cărora le urmează rugăciunea întinată şi gândurile împrăştiate, dar adeseori şi nenorociri deznădăjduite şi neaşteptate, cărora le urmează, iarăşi, deznădejdea cea mai cumplită dintre toate.

Pe mine mă războieşte, dar nu mă biruieşte amintirea păcatelor, mă duşmăneşte gândul morţii. Dar

---

obişnuinţa arată că e puterea repetiţiei nelibere care omoară duhul. „Obişnuinţa, de va cere odată şi cererea ei va fi respinsă, a doua oară o vei afla mai slabă. Dar de-şi va împlini cererea ei o dată, a doua oară o vei afla mai puternică împotriva ta. În tot lucrul să rămână în tine această cunoştinţă. Căci e mai bun ajutorul ce-l ai păzindu-te, decât ajutorul din lucruri."

427. „Precum marea tulburată ridică valuri, iar acestea scufundă vasul, aşa furtuna gândurilor, ridicând întinăciuni, scufundă sufletul şi-l trimite în adâncul pierzaniei." În patimile născute de lăcomia pântecelui, sau în oricare altele, apar succesiv nenumărate gânduri murdare care scufundă sufletul în ele, încât nu se mai vede. Cel zbuciumat de ele nu mai ştie de sinea sa propriu-zisă, de valoarea ei, de deschiderea ei responsabilă spre infinitul dumnezeiesc şi spre veşnicie. El nu mai trăieşte anticipat viaţa adâncă a dialogului cu Dumnezeu şi lărgimea ei în infinitul Lui, ci spasmodic, îngust şi altfel, în chip trecător, în fiecare gând.

nimic nu mă desființează cu totul din oameni. Cel ce a dobândit pe Mângâietorul se roagă Acestuia împotriva mea. Şi Acesta, înduplecat, nu mă lasă să lucrez în chip rodnic. Iar cei ce nu L-au gustat pe Acela, cer să se îndulcească numaidecât cu dulceața mea. Pe aceasta o biruieşte bărbăția. Şi cel ce a biruit-o e vădit că se grăbeşte spre nepătimire şi spre neprihănirea cea mai deplină".

CUVÂNTUL AL XV-LEA

Despre curăția şi neprihănirea (castitatea) nestricăcioasă, agonisită de cei stricăcioşi prin osteneli şi sudori[428]

1) Curăția (castitatea) este o însuşire a firii netrupeşti. Curăția este casa preaiubită a lui Hristos şi cerul pe pământ al inimii. Curăția este tăgăduirea

428. În ed. 1970 şi în trad. după ed. rusă din 1901 e pus ca primul cap al acestui „Cuvânt", iar în *PG*, ca ultima scolie la „Cuvântul" anterior, următorul text: „Introducere la Cuvântul despre trupuri şi despre oamenii din afară de trupuri. Am auzit acum pe nebuna aceasta spunând că războiul împotriva trupurilor este un nepot al ei. Şi nu e de mirare. Căci aceasta ne învață şi acel vechi strămoş al nostru, Adam. Căci dacă n-ar fi fost biruit de stomac, n-ar fi cunoscut prin soția lui căderea. Deci cei ce păzesc prima poruncă nu cad în a doua neascultare, ci rămân fiii lui Adam dinainte de cădere, necunoscând-o ca Adam după cădere, ci fiind puțin mai prejos decât îngerii. Dar aceasta s-a întâmplat ca să nu rămână răul fără de moarte, cum zice cel cu numele de Teologul". Adică, dacă Adam nu s-ar fi supus lăcomiei stomacului, n-ar fi cunoscut pe soția lui ca femeie. Aceasta e învățătura Părinților. Omul ar fi rămas curat ca îngerii, deşi puțin mai prejos decât ei, având trup (*Evrei* 2, 7).

mai presus de fire a firii şi o întrecere adevărată şi minunată a trupului muritor şi stricăcios cu cei netrupeşti[429]. Curat este cel ce a respins de la sine dragostea prin dragoste şi a stins focul material prin focul nematerial[430].

2) Neprihănirea este numele de obşte al tuturor virtuţilor. Neprihănit este cel ce chiar şi în visuri nu simte în sine nicio mişcare (a patimii) sau schimbare a stării sale. Neprihănit este cel ce a dobândit o desăvârşită nesimţire faţă de deosebirea între trupuri[431]. Aceasta este regula şi definiţia desăvârşită a atotcuratei curăţii: să fie cu aceeaşi stare de suflet faţă de trupurile însufleţite şi neînsufleţite, cuvântătoare şi necuvântătoare.

3) Nimeni dintre cei ce au agonisit neprihănirea prin nevoinţă să nu creadă că şi-a agonisit-o singur. Căci este cu neputinţă ca cineva să-şi biruiască firea sa. Unde s-a biruit firea, acolo se cunoaşte că se află de faţă Cel mai presus de fire. Căci ceea ce e mai mic se biruieşte, fără nicio îndoială, de ceea ce e mai mare.

Începutul curăţiei e neîncuviinţarea gândului şi trecerea multor ani, neînsoţită de chipuri[432]. Mijlocul

---

429. Prin creaţie oamenii au primit o însuşire proprie firii netrupeşti, iar după ieşirea din păcat îşi însuşesc din nou această calitate şi se fac familiari îngerilor.

430. Curăţia nu e o indiferenţă, o lipsă de vigoare, ci un foc duhovnicesc care copleşeşte fierbinţeala întinată a trupului. „Totdeauna dorinţa celor mai mari, având în stăpânirea şi în puterea ei bucuria celor dorite, sileşte la dispreţuirea şi depărtarea celor mai mici, cum au arătat toţi îngerii."

431. În fond, neprihănirea aceasta (σωφροσύνη) este fecioria atât trupească, cât şi sufletească.

432. „Mişcările naturale fără chipuri ale trupului în visuri vestesc sănătatea sufletului în oarecare măsură. Dar fixarea

ei este mişcarea firească spre mulţime de gânduri şi numai atât, fără ca acestea să ia chip, şi izbăvite de scurgere. Iar sfârşitul ei este moartea trupului (faţă de aceste mişcări) înainte de moartea gândurilor[433].

4) Fericit cu adevărat este cel ce a câştigat o desăvârşită nesimţire faţă de orice trup, culoare şi frumuseţe.

5) Nu e curat cel ce şi-a păzit lutul neîntinat, ci cel ce şi-a supus în chip desăvârşit mădularele acestuia, sufletului[434].

6) Mare este cel ce rămâne nepătimitor la atingere. Dar mai mare, cel ce rămâne nerănit de vedere şi a biruit vederea focului[435] prin gândul la frumuseţea celor de Sus.

7) Cel ce a alungat câinele acesta cu rugăciunea se aseamănă celui ce se luptă cu un leu. Dar cel ce îl înfrânge pe acesta cu împotrivirea în cuvânt se aseamănă celui ce urmăreşte pe duşmanul lui[436]. Iar

---

chipurilor e semn al bolii. Iar arătarea unor persoane nedeterminate socoteşte că sunt simboluri ale patimii. Iar arătarea celor determinate este a unei boli de curând."

433. Gândurile se mai pot ivi în minte, dar trupul nu mai simte nicio mişcare faţă de ele.

434. „Îşi supune duhului mădularele trupului cel ce se foloseşte de simţuri după fire şi de la niciunul nu suferă vreo vătămare, privind în ochii lui Dumnezeu şi oglindind pururea frumuseţile negrăite de acolo."

435. „Focul" unei frumuseţi trupeşti. Căci o astfel de frumuseţe aprinde un foc în cei neîntăriţi.

436. „Împotrivirea în cuvânt este contrazicerea lui. Dar, de nu se va smeri cineva mai întâi pe sine în rugăciune, nu poate veni la aceasta." Deci acesta se află pe o treaptă mai înaltă decât primul.

cel ce a nimicit cu totul năvala lui, deşi se află încă în trup, s-a sculat din sicriu[437].

8) Dacă semnul curăţiei adevărate este a rămâne nemişcat în nălucirile din vis, atunci semnul desfrânării este negreşit a suferi scurgere în stare de veghe, datorită aducerilor aminte.

9) Cel ce se războieşte cu sudori şi încordări cu acest potrivnic se aseamănă cu cel ce a legat cu o frânghie pe vrăjmaşul său. Iar cel ce se războieşte prin înfrânare şi priveghere se aseamănă celui ce l-a încătuşat pe acela cu lanţ. În sfârşit, cel ce se războieşte prin smerita cugetare şi nemâniere şi sete se aseamănă celui ce a omorât pe vrăjmaş şi l-a ascuns în nisip[438]. Prin nisip să înţelegi smerenia. Căci aceasta nu îngraşă păşunea patimilor, ci e ţărână şi cenuşă[439].

10) Altul este cel ce are pe tiran legat prin nevoinţe, altul, cel ce-l are legat prin smerenie şi altul, cel ce-l are legat prin descoperirea dumnezeiască[440]. Cel dintâi se aseamănă luceafărului; al doilea, lunii pline; iar al treilea, soarelui atotstrălucitor. Dar fiecare din ei are petrecerea în ceruri. Precum din zori iese lumină, iar din lumină răsare soarele, aşa trebuie să înţelegem şi să vedem şi pe cei amintiţi[441].

---

437. E ca un înviat. Are trup, dar cu totul înduhovnicit.

438. Se referă la fapta lui Moise ca la un simbol (*Ieşirea* 2, 12).

439. Prin sudori şi încordare luptă încă mai mult omul. Prin smerita cugetare lucrează mai mult Dumnezeu, pentru a Cărui prezenţă se deschide deplin cel ce simte micimea lui.

440. Aici simţirea prezenţei lui Dumnezeu e pusă mai sus şi decât smerenia. Dar fără smerenie nu are loc simţirea prezenţei lui Dumnezeu sau descoperirea Lui.

441. „Sau precum din zori iese lumina, aşa şi din nevoinţă, smerenia. Şi precum din lumină, soarele, aşa şi din smerenie se iveşte în om iluminarea dumnezeiască, care îi aduce

11) Vulpea se preface că doarme, iar dracul se preface că e neprihănit. Dar cea dintâi, ca să înşele pasărea, iar cel din urmă, ca să piardă sufletul.

12) Să nu crezi trupului în toată viaţa ta. Şi să nu-i dai îndrăzneală, până nu te vei întâlni cu Hristos[442].

13) Nu îndrăzni să crezi că, înfrânându-te, nu vei cădea. Căci un oarecare, nemâncând nimic, a fost aruncat din cer[443].

14) Unii cunoscători au dreptate când spun că lepădarea este vrăjmăşia faţă de trup şi lupta împotriva pântecelui.

15) În cei începători, căderile se ivesc totdeauna din desfătare (cu mâncăruri). În cei de la mijloc, şi din mândrie, deşi aceasta se întâmplă şi celor începători. Iar în cei ce se apropie de desăvârşire, numai din osândirea aproapelui.

16) Unii fericesc pe cei ce s-au lepădat de lume cu o simţire de fameni ca pe unii ce s-au izbăvit de tirania trupului, dar eu fericesc pe cei ce se fac fameni în fiecare zi, care se taie împrejur pe ei înşişi cu gândirea ca şi cu un cuţit[444].

17) Am văzut pe unii căzând fără voie şi am văzut pe unii voind să cadă cu voia, dar neputând. Şi i-am

---

culmea curăţiei. Pe toate treptele omul e însoţit de o lumină dumnezeiască, trăind în simţirea prezenţei lui Dumnezeu, dar în diferite grade."

442. În viaţa viitoare, în starea deplin înduhovnicită.

443. Cel ce crede că, înfrânându-se, nu va cădea zămisleşte mândria şi prin aceasta a şi căzut, cum a căzut satana din cer fără să mănânce nimic.

444. „Prin cei ce se fac fameni pe ei înşişi înţelege pe cei ce-şi taie poftele trupului şi însăşi consimţirea cu ele, care este începutul curăţiei, fie pentru Împărăţia lui Dumnezeu, fie de frica chinurilor."

socotit pe aceştia mai răi decât pe cei ce cad în fiecare zi, ca pe unii care, deşi nu pot, totuşi doresc împuţiciunea.

18) E de plâns cel ce cade, dar mai de plâns e cel ce pricinuieşte şi căderea altuia. Pentru că el poartă povara ambelor căderi şi a plăcerii (păcătoase, *n. trad.*) celuilalt[445].

19) Nu voi să răstorni pe dracul curviei cu dovezi şi cu cuvinte de împotrivire, pentru că acela are bune temeiuri, ca unul ce se luptă cu noi în chip firesc.

20) Cel ce voieşte să-şi biruiască trupul, sau să se războiască din puterea sa proprie, în zadar aleargă. Căci, de nu va dărâma Domnul casa trupului şi nu va zidi casa sufletului (*Psalm* 126, 1), în zadar posteşte şi priveghează cel ce voieşte să o dărâme (să o slăbească, *n. trad.*).

21) Pune înaintea Domnului slăbiciunea firii tale, cunoscând neputinţa ta, şi vei lua darul (harisma, *n. trad.*) neprihănirii pe nesimţite.

22) Există în cei ce se îndulcesc cu patimile, precum mi-a povestit careva dintre cei ce au încercat aceasta, după trezire, simţirea unei iubiri a trupurilor şi un duh neruşinat şi neomenesc sălăşluit în chip vădit în însăşi simţirea inimii, care face inima celui războit să simtă arderea dureroasă a trupului de parcă ar fi într-un cuptor de foc. Aceasta îl face însă să nu se teamă de Dumnezeu, să dispreţuiască aducerea aminte a chinurilor ca pe nimic, să aibă scârbă de rugăciune şi, în timp ce săvârşeşte această faptă, să socotească

445. Suportă povara dulceţii celuilalt, pe care el totuşi nu o gustă. „Numeşte pricinuitor pe cel ce îl îndeamnă şi pe cel ce îl aţâţă pe altul. Căci unul îl împinge prin cuvinte, celălalt, prin fapte, în groapă."

chiar rămăşiţele morţilor, pe care le-ar vedea, ca pe nişte pietre neînsufleţite. Îl face pe cel ce pătimeşte aceasta ca pe un scos din minte şi ieşit din sine, beat de o poftă neîncetată după fiinţa cuvântătoare şi necuvântătoare. „Şi dacă nu s-ar scurta zilele, nu s-ar mântui niciun suflet"[446], aflându-se îmbrăcat cu trupul acesta amestecat cu sânge şi cu sucuri. Căci cum s-ar putea? Pentru că tot ce e zidit se doreşte fără saţiu după ceea ce e înrudit cu sine: sângele după sânge, viermele după vierme, lutul după lut, deci şi trupul după trup. Deci şi noi, silitorii şi poftitorii firii şi ai Împărăţiei lui Dumnezeu, încercăm prin anumite meşteşugiri să înşelăm trupul care ne amăgeşte.

23) Fericiţi sunt cei ce n-au trecut prin ispita războiului amintit. Să ne rugăm şi noi să fim feriţi pururea de o astfel de ispită. Căci cei ce s-au rostogolit în groapa pomenită au căzut departe de cei ce suie şi coboară pe scara aceea, având nevoie pentru ridicarea din ea de multe sudori însoţite de foamea cea mai deplină.

24) Să luăm seama şi la vrăjmaşii noştri cunoscuţi cu mintea (inteligibili), căci, ca într-un război văzut, fiecare din ei îşi are locul său în lupta lor împotriva noastră, rânduindu-i-se să împlinească o lucrare deosebită, lucru care ne minunează[447].

---

446. „Lucrările duhului celui rău şi năvala năprasnică a războiului nu se scurtează altfel decât prin puterea Duhului a toate lucrător. Dacă nu s-ar întâmpla aceasta, nu s-ar putea să răsufle din nou cel războit şi n-ar putea să se elibereze."

447. „Vrăjmaşul, văzând pe fiecare mai aplecat spre ceva şi mai uşor de cucerit de ceva, întinde curse prin acel lucru, ţinând seama de obişnuinţa, de vârsta, de felul lui, de loc. El nu şopteşte gânduri necorespunzătoare celui ce le primeşte, ci corespunzătoare cu el şi uşor de împlinit. Aceasta, ca să atragă pe cel războit spre

25) Am luat seama la cei ispitiți şi am văzut căderi mai grele ca altele. Cel ce are urechi de auzit să audă. E un obicei al demonului ca, mai ales față de cei ce se nevoiesc şi şi-au ales viața călugărească, să-şi mişte toată pornirea, sârguința, meşteşugirea, viclenia şi născocirea adeseori către cele potrivnice, şi nu către cele după fire şi să-i războiască pe ei prin acestea. De aceea, viețuind la un loc cu o femeie şi nefiind războiți deloc prin aceasta, s-au fericit pe ei înşişi, neştiind, nenorociții, că unde e pierzarea mai mare, acolo nu e trebuință de una mai mică.

26) Vai, nouă, că ucigaşii şi ticăloşii s-au obişnuit să ne războiască şi să ne robească din aceste două pricini în cele contrare firii, pentru că aflăm uşor materia căderii şi pentru că primim o pedeapsă mai mare! Lucrul acesta îl cunoaşte cel ce, domesticind mai înainte asini sălbatici, pe urmă e stăpânit şi batjocorit în chip jalnic de înşişi asinii sălbatici; astfel, cel ce mai înainte se hrănea cu pâinea cerească s-a lipsit de orice bine. Dar ceea ce e mai minunat este că, şi după pocăința lui, învățătorul nostru Antonie, suferind amarnic, a strigat: „Stâlp mare a căzut". Dar a ascuns înțeleptul felul căderii. Căci ştia că există curvie trupească şi fără alt trup.

27) Există în noi o oarecare moarte şi o pierzanie din cădere purtată cu noi mai ales în tinerețe, pe care eu n-am îndrăznit să o predau scrisului, căci mi-a ținut mâna cel ce a zis: „Cele săvârşite de unii în ascuns, ruşine este a le şi grăi şi scrie şi auzi" (*Efeseni* 5, 12).

---

un lucru dorit de el şi uşor de împlinit." Filosoful elvețian Ludwig Binswanger a vorbit de un belciug de care poate fi prins şi purtat oricine, adică de o slăbiciune a fiecăruia (*Grundformen und Erkenntnis Menschlichen Daseins*, Zürich, 1942).

28) Pavel a numit „moarte" trupul acesta, vrăjmaş şi prieten, al meu şi nu al meu: „Cine, zice, mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?" (*Romani* 7, 24). Iar Teologul îl numeşte pătimaş, rob şi noptatec (nocturn)[448]. Dar am însetat să aflu pentru ce s-a folosit de aceste numiri.

---

448. „Este al meu, ca alcătuind o fire (συμφυής) cu sufletul şi fiind îngrijit de suflet, dar nu al meu, ca unul ce luptă împotriva sufletului şi e duşmanul lui iubit, ceea ce este un lucru foarte greu. Apostolul, din pricina smintelilor ce se întâmplă sufletului de la trup, a numit trupul moarte. Iar Grigorie Teologul a numit naşterea trupului pătimaşă, roabă şi nocturnă, ca fiind rodul plăcerii şi al nopţii şi mai prejos de libertatea şi de lumina de zi a duhului şi opus lui. Iar dumnezeiescul Gură de Aur, tâlcuind cuvântul spus de Apostol, zice: «Nu socoti că învinuieşte trupul. Căci n-a spus trupul păcatului, ci al morţii, ca cel ce a fost luat în robie de moarte, nu ca cel ce a născut moartea. Iar aceasta nu e semn al răutăţii trupului, ci al vătămării pe care a suferit-o. Precum cineva, robit de barbari, nu se numeşte aşa pentru că e barbar, ci pentru că e ţinut de ei, aşa şi trupul se numeşte trup al morţii fiindcă a fost luat în stăpânire de ea, nu pentru că a pricinuit-o. De aceea, nici el nu voieşte să se izbăvească de moarte, ci de trupul muritor». Desigur, trupul nu se zămisleşte singur noaptea, ci odată cu zămislirea lui apare şi sufletul în el. Dar sufletul poate fi numit al zilei, pentru că e purtătorul de lumină, de sens, în trup. Şi cu dreptate spune Sfântul Ioan Gură de Aur că trupul nu e rău prin sine şi nu e cauza morţii. Căci nici trupul n-a fost făcut de Dumnezeu de sine şi deci pentru descompunere, ci ca, însoţit cu sufletul cel nemuritor, să participe la nemurire. Numai pentru că a slăbit puterea sufletului asupra lui din cauza depărtării de Dumnezeu, trupul s-a supus morţii. Apoi trupul e şi prieten şi vrăjmaş al meu. E aici o adevărată dialectică. Îmi e prieten prin fire, pentru că prin el lucrez cele bune şi se săvârşesc lucrările sufletului. Dar îmi devine duşman când m-am supus păcatului, când l-am scăpat în oarecare măsură din frânele sufletului. Dar şi atunci îmi e şi prieten. Căci rămâne şi mijlocul prin care mă pot pocăi şi curăţi."

29) Dacă trupul e, precum s-a zis, moarte, cel ce l-a biruit pe acesta negreşit că nu va muri. Şi cine este oare omul acela care va fi viu şi nu va vedea moartea acestei întinăciuni a trupului său? Dar rog să se cerceteze: Cine e mai mare? Cel ce a murit şi a înviat, sau cel ce n-a murit nicidecum?[449]. Cel ce fericeşte pe cel de al doilea mincinos este. Căci Hristos, după ce a murit, a înviat. Dar cel ce fericeşte pe cel dintâi nu lasă în cei ce mor, mai bine zis în cei ce cad, nicio deznădejde.

30) Vrăjmaşul omului, ocrotitorul curviei, spune acestuia că Dumnezeu e iubitor de oameni şi dă iertarea pentru patima aceasta, ca una ce e naturală. Dar, de vom lua seama la viclenia dracilor, vom vedea că, după săvârşirea faptei, ei Îl numesc Judecător drept şi fără milă. La început au făcut aşa ca să ne îndemne la păcat; iar acum, ca să ne scufunde în deznădejde. Născându-se astfel întristarea şi deznădejdea, nu ne putem plânge pe noi, sau ocărî, sau căi pentru păcat. Iar când aceasta se stinge, ne ia iarăşi în primire tiranul cu motivul iubirii de oameni[450].

31) Pe cât este Domnul de nestricăcios şi de netrupesc[451], pe atâta Se bucură de neprihănirea şi de

---

449. „Sau cel ce a murit păcatelor şi a înviat «prin pocăinţă», sau n-a murit nicidecum, adică a murit în aparenţă."

450. După păcat, dracul vrea să ne ducă la deznădejde, spunându-ne că Dumnezeu nu iartă. Prin aceasta ne împiedică de la căinţă. Dar dacă, neascultând de el, scăpăm de deznădejde, iarăşi vine cu motivul iubirii de oameni a lui Dumnezeu, ca să ne îndemne iarăşi la săvârşirea păcatului.

451. E vorba de Dumnezeu în general, nu de Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, sau de faptul că trupul Domnului după înviere e atât de înduhovnicit, că poate fi numit şi netrupesc.

nestricăciunea trupului nostru[452]. Căci unii spun că de nimic nu se bucură dracii aşa de mult, ca de urâtul miros al curviei. Deci nici de altă patimă, ca de această întinăciune a trupului.

32) Curăţia (castitatea) este apropierea desăvârşită de Dumnezeu şi asemănarea cu El, pe cât e cu putinţă oamenilor. Maică a dulceţii sunt pământul şi umezeala; iar maică a curăţiei este liniştirea însoţită de ascultare[453].

33) Nepătimirea trupului câştigată din liniştire, apropiindu-se de multe ori de lume, nu rămâne neclintită. Dar cea care se naşte din ascultare este pretutindeni cercată şi neclătinată[454].

34) Am văzut mândria făcându-se pricină a smeritei cugetări[455] şi aducându-şi aminte de cel ce zice: „Cine a cunoscut mintea Domnului?" (*Romani* 11, 34).

35) Căderea e groapa şi fiica fuduliei. Dar căderea e de multe ori, în cei ce voiesc, pricină de smerită cugetare.

---

452. Nestricăciune dobândită prin har, nu naturală, precum şi trupul Domnului nu e nestricăcios prin fire, ci datorită unirii lui cu Dumnezeu Cuvântul.

453. „Patru sunt virtuţile care curăţă sufletul: tăcerea, păzirea poruncilor, strâmtorarea şi smerita cugetare."

454. Scărarul arată şi aici că ascultarea e mai mare ca liniştirea de unul singur. Căci ascultarea nu e pândită de mândrie. Şi ascultătorul e obişnuit cu oamenii şi deci nu cade uşor din pricina lor. Pe lângă aceea, s-a obişnuit să atârne totdeauna de sfatul părintelui său duhovnicesc şi, prin el, de Dumnezeu.

455. „Cel ce s-a înălţat prin mândrie a fost părăsit de har. Şi, căzând, s-a smerit, şi astfel mândria i s-a făcut pricină de smerită cugetare." Când se înalţă pe sine, cade din har. Căci el socoteşte că prin sine este ceea ce este, nu prin Dumnezeu. Deci nu mai e deschis lui Dumnezeu, nu cere ajutorul Lui.

36) Cel ce voieşte să biruiască dracul curviei cu lăcomia pântecelui şi cu săturarea este asemenea celui ce voieşte să stingă pârjolul cu paie.

37) Cel ce încearcă să oprească acest război numai cu înfrânarea este asemenea celui ce înoată cu o singură mână şi se străduieşte să se izbăvească de ocean. Uneşte smerenia cu înfrânarea, căci, fără cea dintâi, cea de a doua este nefolositoare[456].

38) Oricine se va vedea pe sine copleşit de vreo patimă să se înarmeze pe sine, înainte de toate, numai împotriva ei. Şi mai ales împotriva duşmanului dinlăuntru. Căci, dacă nu e nimicit acesta, nimic nu vom folosi din biruinţa asupra celorlalte. Iar după ce vom ucide pe acest egiptean, vom vedea şi noi în rugul smereniei pe Dumnezeu[457]. Ispitit fiind, am simţit pe lupul acesta pricinuind sufletului meu, în chip înşelător, o bucurie neraţională, lacrimi şi mângâiere. Şi am crezut, ca un prunc, că culeg rod şi nu stricăciune.

39) „Tot păcatul pe care-l va face omul este în afara trupului, dar cel ce curveşte păcătuieşte în trupul său" (*1 Corinteni* 6, 18). Aceasta o spune negreşit, pentru că prin scurgere întinează însăşi fiinţa trupului, fapt

456. „Trebuie ştiut că nu ajunge singură înfrânarea împotriva patimilor, dacă nu se unesc cu ea şi alte virtuţi. Cu deosebire trebuie să se unească cu ea smerita cugetare, ca să înlăture povara ce vine din ea. Dacă această povară e înlăturată, vine uşor nepătimirea." Spune şi Sfântul Maxim: „Smerenia şi greaua pătimire eliberează pe om de tot păcatul. Una taie patimile sufletului, alta, cele ale trupului. Aceasta apare făcând-o şi fericitul David, când se roagă lui Dumnezeu zicând: «Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă-mi toate păcatele mele» (*Psalm* 24, 19)".

457. Sunt folosite ca simboluri momente din viaţa lui Moise (*Ieşirea* 2, 12; 3, 2).

care e cu neputință să se întâmple în alt păcat. Iar eu întreb: De ce la orice alt păcat ne-am obișnuit să zicem numai că oamenii *greșesc*, dar când auzim că cineva a curvit, zicem cu durere că acesta a *căzut*?[458]

40) Peștele fuge repede de undiță și sufletul iubitor de plăcere se depărtează de liniște[459].

41) Focul începe atunci când diavolul vrea să lege pe unii de alții cu o legătură urâtă, ca să încerce amândouă părțile.

42) De multe ori, cei aplecați spre iubirea de plăcere par să fie cuprinși de compătimire, milostivi și cu inima ușor de străpuns. Dar cei ce se îngrijesc de curăție nu le au pe acestea astfel.

43) Un bărbat cunoscător mi-a pus o întrebare înfricoșătoare: „Care este, afară de omor și de tăgăduire, păcatul cel mai greu dintre toate?", a zis el. Iar eu am spus că a cădea în erezie. „Și de ce, a zis acela, Biserica universală, primind pe eretici, după anatematizarea sinceră a ereziei lor, îi învrednicește de împărtășirea de Taine, dar pe cel ce a curvit,

---

458. „Se poate spune că cineva a greșit și s-a întors iarăși prin calea prin care s-a abătut. Căci a tăgăduit de pildă prin limbă și iarăși s-a mărturisit prin ea. Sau a furat prin mâini și iarăși a dăruit prin ele. Și în altele, la fel. Dar cel ce a curvit nu se întoarce prin aceeași cale prin care a căzut, ci prin alta. Căci plânge, postește, suspină. De aceea se numește curvia în chip propriu cădere, nu greșală. Aceasta cu atât mai mult, când e vorba de viețuirea călugărească. Pentru că e proprie călugărului fecioria și făgăduința. Deci cel ce a stricat fecioria a căzut cu adevărat, călcând făgăduința."

459. „Iubește liniștea cel ce nu e legat de nicio patimă față de cele ale lumii și față de oameni, cel ce nu iubește nimic omenesc." Nu le iubește în sens rău, pentru a se lăsa stăpânit de ele, pentru a pătimi în legătură cu ele.

primindu-l după ce s-a mărturisit şi a încetat să păcătuiască, canoanele apostolice poruncesc să-l ţină departe de Preacuratele Taine mai mulţi ani?" Şi eu, înspăimântându-mă de neputinţa de a răspunde, taina a rămas nedezlegată[460].

460. „Erezia este o abatere a minţii şi o slujire a lumii. De aceea e greşală. Dar curvia abate toate simţirile şi puterile trupului şi ale sufletului şi preface şi corupe chipul şi asemănarea, zvârlindu-le în nimic. De aceea e şi numită cădere." Alta: „Ereziile sunt din mândrie, curviile, din dulce pătimire. Cei dintâi se îndreaptă prin smerenie, cei de al doilea, prin greaua pătimire". Ed. 1970: „Nu a lăsat nedezlegată întrebarea pentru că e de nedezlegat, ci cu voia, pentru o iconomie mai adâncă. Căci cui nu-i este vădit că a cădea în erezie e lucrul cel mai greu dintre toate, la Dumnezeu şi la oameni? Dar fiindcă patima curviei, ca una ce se sădeşte în fire şi exercită o mare tiranie prin plăcere, se reîntoarce uşor şi adeseori atrage pe oameni şi-i face să lunece şi după pocăinţă, de aceea cel ce a curvit e oprit pentru mulţi ani de la Sfintele Taine, ca să nu se întoarcă iarăşi la vărsătura sa şi să i se facă grea îndreptarea; şi pentru a sădi frica în toţi, ca să lupte împotriva patimii cu toată puterea. Iar rostogolirea în erezie este o patimă şi o neştiinţă sufletească ce se iveşte mai mult din rătăcire sau din iubirea de stăpânire, sau din slava deşartă. Dar, după trezirea celui ce a suferit de ea, acela nu mai are război din partea ei, sau tulburare din partea firii. Deci ce nevoie e să-i ţină pe aceştia departe de pragurile bisericilor? Se mai poate spune şi altfel: că scopul celor ce povăţuiesc, învăţând şi tămăduind, este să taie din rădăcină răul, ca să nu răsară iarăşi. De aceea nu se mulţumesc numai cu înlăturarea răului, ca la cei ce s-au abătut de la dogme sau au înclinat spre erezie, ci rânduiesc şi un timp, cum e obiceiul acribiei (stricteţii, *n. trad.*), ca cei ce au curvit să uite de plăcerea urâtă. Căci cel ce a curvit, deşi ştie că lucrul e rău, totuşi e atras de plăcere, din lipsa frânelor; el nu rătăceşte din neştiinţă. Răul ereziei stă numai în suflet. Dar curvia, pornind din sufletul liber, a umplut trupul de stricăciune din pricina păcatului. Apoi cel ce, luptând în chip natural, întoarce pe cineva din erezie, odată cu întoarcerea

44) Să cercetăm, să măsurăm şi să observăm ce fel de plăcere ne vine în timpul cântării de psalmi de la dracul curviei, şi ce fel, din cuvintele Duhului şi din harul şi puterea aflătoare în ele.

45) Să nu te amăgeşti pe tine, o, tinere! Am văzut pe unii rugându-se din suflet pentru cei iubiţi de ei. Aceştia, mişcaţi de curvie, socoteau că împlinesc o lege a iubirii.

46) Se poate întina cineva trupeşte prin atingere. Şi nimic nu-i mai rău decât această simţire[461].

47) Adu-ţi aminte de cel ce şi-a înfăşurat mâna în rasă şi fă-ţi mâna moartă faţă de cele fireşti şi nefireşti ale trupului tău şi ale celui străin[462].

48) Socotesc că nu trebuie să se numească cineva nicicum sfânt, înainte de a preface în loc sfânt pământul acesta (trupul?), dacă e cu putinţă să-l prefacă.

---

l-a şi curăţit. Dar cel ce se întoarce din curvie are nevoie de timp, de lacrimi şi de post, ca să se şteargă plăcerea întipărită în el şi să vindece rana păcatului care s-a întipărit în trup şi să facă mintea nefurată şi neînclinată spre ea, prin uitarea îndelungată. Dar, dacă rămân amândoi nepocăiţi, nu vor avea aceeaşi osândă", ci, ereticul, una mai mare.

461. „Maica faptei e atingerea, precum a acesteia, vederea, şi a acesteia, auzul şi mirosirea. Dacă deci cineva nu vine condus de acestea la atingere, ci cade mai degrabă cu gândul, nu vine la faptă, mai bine zis nu se năpusteşte spre fapta rea. De aceasta e bine să fugim, începând chiar de la privire."

462. „E de însemnat că nu trebuie să se atingă cu mâinile sau cu alt mădular, chiar dacă sunt unii ai altora cei ce se ating, asemenea fratelui care şi-a înfăşurat mâna în rasă, sau cu alt petic, şi aşa a trecut râul pe maica sa. Şi nu numai să nu ne atingem, dar nici măcar să ţinem dezgolit vreun mădular al nostru. Şi mai ales dacă cineva e şi război de trup. Nici să nu ne scărpinăm, căci atingerea e maica păcatului."

49) Când ne întindem pe aşternut, atunci să ne trezim. Pentru că atunci luptă mintea cu dracii fără de trup. Şi, dacă se va afla iubitoare de plăcere, se va face trădătoare din plăcere.

50) Aducerea aminte de moarte să se culce cu tine şi să se scoale cu tine; şi tot aşa, rugăciunea de un singur gând a lui Iisus[463]. Căci nu vei afla alte ajutoare ca acestea în somn.

51) Unii socotesc că războaiele şi scurgerile sunt pricinuite numai de mâncăruri. Dar eu am văzut tare întinaţi de acestea şi pe cei foarte bolnavi şi postitori la culme.

52) Am întrebat odată despre acestea pe un călugăr dintre cei mai încercaţi şi cu darul deosebirii, şi m-a învăţat, fericitul, foarte înţelepţeşte: „Se întâmplă, zicea pururea-pomenitul, în somn o scurgere din mulţimea bucatelor şi din odihnă; o alta e din mândrie, când ne fălim cu îndelungata noastră necurgere; şi iarăşi există o alta din disprețuirea aproapelui. Dintre acestea, cele două din urmă se pot întâmpla şi celor bolnavi, poate şi toate trei. Iar dacă cineva se vede pe sine curăţit de toate aceste pricini spuse înainte, fericit este pentru o astfel de nepătimire; el a pătimit ceea ce i s-a întâmplat numai din pizma

463. Ed. 1970: „Rugăciune de un singur gând se numeşte cea care priveşte spre un singur lucru şi numai la acesta se gândeşte şi numai pentru el se roagă: mântuirea. Şi aceasta este: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!» şi: «Tatăl nostru». Călugărul şi oricare credincios nu se gândeşte la învăţături dogmatice ca la nişte obiecte de gândire teoretică. El gândeşte totul în funcţie de mântuirea sa. Aceasta îl preocupă, aceasta îl doare, de aceasta se îngrijeşte, pentru aceasta luptă. E o gândire plină de simţire. Ea îi angajează în mod palpitant întreaga fiinţă".

dracilor. Dumnezeu îngăduie pentru un timp să i se întâmple aceasta, ca, prin întâmplarea aceasta fără de păcat, să dobândească o şi mai înaltă smerenie".

53) Nimeni să nu se învoiască a gândi ziua la nălucirile sale din timpul somnului. Căci şi acesta este un scop al dracilor, ca să ne murdărească în starea de veghe cu cele din visuri.

54) Să luăm seama şi la altă viclenie a vrăjmaşului nostru. Precum mâncărurile ce vatămă trupul obişnuiesc să ne pricinuiască boala după un timp sau după o zi, aşa se întâmplă de multe ori şi cu pricinile ce ne întinează[464].

55) Am văzut pe unii ce s-au desfătat (cu mâncăruri), fără să fie războiţi îndată. I-am văzut mâncând împreună cu femei şi petrecând cu ele şi neavând în acele clipe niciun gând rău. Şi, amăgindu-se, s-au încrezut în ei şi n-au mai avut nicio grijă, socotind că au pace şi siguranţă în ei. Dar deodată au pătimit vătămarea în chilie. Care vătămare? Cea care ne vine trupeşte şi sufleteşte numai nouă, când ne aflăm singuri. Cel ce a fost încercat ştie aceasta. Dar cel ce n-a fost încercat nu trebuie să ştie[465].

---

464. „Aceasta e o mare viclenie. Dracii, care nu obosesc niciodată de a ne război, întrerup aceasta pentru un timp, când văd la noi o moleşeală. Aceasta pentru ca, dispreţuindu-le, din lipsă de grijă, noi să facem acestea în tot timpul. Adică, aflându-ne singuri, cele în care ni se cere o grijă atentă să ne împingă la alunecare. De aceasta să ne păzim ca, nu cumva, fără alte trupuri, folosindu-ne de trupurile proprii, să săvârşim păcatul, mai bine zis să ne rostogolim în groapă."

465. „Deci trebuie ocolită orice convorbire cu femeile, ca putând duce la o slăbire a frânelor. Iar dacă aceasta e cu neputinţă din anumite trebuinţe, sau pentru grija de săraci, trebuie vorbit căutând cu capul în jos, căci multora, sau

În vremea aceea ajutor bun îi este sacul, cenuşa, starea în picioare toată noaptea, mulţumirea cu pâine, limba arsă şi cu măsură răcorită, aşezarea în coşciuge şi, înainte de toate, smerenia; şi, dacă e cu putinţă, ajutorul unui părinte sau al unui frate sârguincios, bătrân cu cugetul[466]. Căci ar fi minune să se poată mântui din ocean o corabie singură.

56) Aceeaşi cădere pricinuieşte unuia o osândă însutită faţă de cea săvârşită de altul: după felul (celui ce o săvârşeşte), după loc, după înaintare şi după multe altele[467].

57) Mi-a istorisit cineva o pildă foarte înaltă de curăţie (castitate). Văzând cineva, zicea, o frumuseţe deosebită, slăvea foarte pe Făcătorul din acest prilej şi numai de vederea ei era mişcat la iubirea lui Dumnezeu şi-i

---

aproape tuturor celor biruiţi de frumuseţea femeilor, le-a venit moartea prin ferestre, cum l-a luat în stăpânire şi pe marele prooroc şi împărat (*David*) când a privit spre baia aceea aducătoare de moarte."

466. Ni s-a povestit despre călugări din mânăstirile din Moldova care dormeau în sicrie. „Căci şi sicriele ajută la scăparea de ispită. Dar totul este smerenia, căci sicriul este spre smerenie. Pe lângă aceea, să avem şi pe un frate dintre cei nevoitori împreună-rugător."

467. Dăm aceeaşi scolie din *PG* în formularea mai bună a ed. 1970: „Fel (mod) numeşte educaţia. Loc, faptul de a nu fi aproape de căderi. Înaintare, faptul de a avea o experienţă a stării călugăreşti. Căci cel ce a fost educat în bune moravuri şi s-a aflat departe de locul căderilor şi e încercat în lupta nevoinţei, lăsându-sebiruit de curvie, are o mai mare osândă decât cel crescut cu negrijă şi în neorânduială şi fără experienţă, dacă a alunecat. Iar «după alte multe» înseamnă a săvârşi într-un loc mai sfânt fapta murdară, sau în suflet curat, sau în mânăstire, sau cu o femeie măritată, sau cu o rudenie trupească sau duhovnicească, sau a fi şi altuia pricină şi învăţător spre o faptă necurată".

izvorau lacrimi[468]. Dacă unul ca acesta are totdeauna, în asemenea prilejuri, o astfel de simțire şi lucrare, a înviat nestricăcios înainte de învierea de obşte[469].

58) Acelaşi lucru îl vedem şi în cântări. Iubitorii de Dumnezeu sunt mişcați spre o bucurie lină şi spre iubirea dumnezeiască şi spre lacrimi şi de către cântările din afară şi de către cele duhovniceşti. Iubitorii de plăcere, dimpotrivă.

59) Unii, precum am spus mai înainte, sunt războiți cu mult mai mult în locurile de liniştire (de sihăstrie). Şi nu e de mirare. Căci dracilor le place să petreacă acolo, fiind izgoniți de Domnul în locuri pustii şi în adânc, spre mântuirea noastră[470].

60) Dracii îl războiesc cumplit pe cel ce se linişteşte (pe sihastru), ca, nefolosindu-se acesta cu nimic din pustie, să vină în lume. Dar pleacă de la noi, care petrecem în lume, ca, simțindu-ne nerăzboiți în ea, să rămânem cu cei din lume[471].

---

468. „Socotesc că vorbeşte de Nonu, care a botezat pe Sfânta Pelaghia. Acesta, eliberat de războiul patimilor împreunate cu lucrurile, a îmbrăcat haina nepătimirii. Venindu-i la îndemână prilejul, nu s-a dovedit pătimaş (căci era izbăvit de patimă). El privea frumusețile de Sus. Dar iubitorii de plăcere lucrează dimpotrivă."

469. „Înviere nestricăcioasă numeşte pe cea din viața de față, venită din schimbarea moravurilor. Căci, când desfrânatul se face neprihănit şi lacomul milostiv şi cel aspru, blând, a venit învierea încă aici, ca o arvună a celei viitoare. Şi cum e această înviere? Prin faptul că păcatul a fost omorât şi dreptatea s-a înălțat, că viața cea veche a încetat şi cea a tot nouă şi îngerească e trăită." La învierea de obşte, trupul, fiind total înduhovnicit într-o comuniune dialogică deplină cu Dumnezeu, va fi cu totul neprihănit, deci nestricăcios.

470. Poate fi şi un adânc vecin cu adâncul liniştii şi al vieții în Dumnezeu.

471. „Gândurile rele îşi iau ființa din alegerea noastră şi din reaua lucrare a dracilor. Iar cele bune din fire - căci am fost

61) Unde suntem războiți, acolo luptăm fără îndoială şi noi, cu tărie, cu vrăjmaşul. Căci când nu luptăm noi împotriva lui, ni se face şi el prieten[472].

62) Petrecând pentru un timp în lume pentru vreo trebuință oarecare, suntem acoperiți de mâna lui Dumnezeu, poate pentru rugăciunea părintelui nostru şi ca să nu se hulească şi Domnul prin noi. Dar uneori nu suntem ispitiți şi din pricina nesimțirii şi a faptului că avem de mai înainte multă cercare şi săturare din cele văzute, vorbite şi făcute. Sau, poate, dracii se depărtează şi ne părăsesc pe noi de bunăvoie, făcând să se umple locul golit de toate celelalte de închipuirea de sine a noastră.

63) Ascultați şi o altă meşteşugire şi viclenie a acestui amăgitor, toți cei ce v-ați hotărât să vă deprindeți în neprihănire, şi păziți-vă! Mi-a istorisit careva dintre cei ce au suferit cercarea vicleniei că de foarte multe ori dracul trupurilor se retrage cu desăvârşire, insuflând călugărului o evlavie la culme, ba poate punând în mişcare în el şi izvor de lacrimi în timpul cât şade cu nişte femei şi vorbeşte cu ele, sfătuindu-l să le îndemne să gândească la moarte, la judecată, la neprihănire. Aceasta pentru ca, nenorocitele, câştigate prin cuvânt şi prin prefăcuta evlavie, să alerge la lup ca la păstor. Şi apoi, născându-se obişnuința şi îndrăzneala, nenorocitul să sufere căderea.

---

făcuți buni –, din alegere, datorită libertății, şi din îndemnul îngerilor. Deci cele rele îşi iau ființa din două izvoare, iar cele bune, din trei. Să ne aducem deci aminte de cel ce zice: «Stați împotriva diavolului şi va fugi de la voi» (*Iacob* 4, 7). Deci să stăruim în nevoință. Dimpotrivă, nerăzboirea noastră de către el în lume este o viclenie a lui şi nu un semn al iubirii de oameni."

472. Când suntem războiți de demoni înseamnă că noi înşine luptăm împotriva lor. Căci, când nu luptăm împotriva lor, ne sunt prieteni, pentru că facem prin noi înşine ceea ce le place lor.

64) Să fugim, ca să nu vedem, nici să auzim de fructul din care ni s-a poruncit să nu gustăm. Căci m-aş mira să ne socotim mai tari ca proorocul David. Acest lucru este cu neputinţă[473]. Atât de înaltă şi de mare e lauda neprihănirii, că unii dintre părinţi au îndrăznit să o numească nepătimire.

65) Spun unii că e cu neputinţă să se numească cineva curat (neprihănit) după gustarea păcatului. Dar eu spun: „E cu putinţă şi uşor celui ce voieşte să altoiască măslinul sălbatic cu cel bun" (*Romani* 11, 23). Dacă i s-ar fi încredinţat cheile cerului celui feciorelnic cu trupul (apostolului Ioan), poate ar fi dogmatizat bine cei amintiţi înainte. Dar dacă nu, să-i ruşineze pe ei cel ce avea soacră şi s-a făcut neprihănit şi poartă cheile Împărăţiei (Petru).

66) Multe chipuri are şarpele trupurilor. Celor necercaţi le insuflă să facă numai încercarea şi să înceteze apoi. Iar pe cei cercaţi îi stârneşte ticălosul iarăşi spre cercare prin amintire. Mulţi din cei dintâi sunt nerăzboiţi din necunoaşterea răului; dar cei de al doilea suferă multe supărări şi războaie, ca unii ce au trecut prin cercarea acestei urâciuni. Dar de multe ori se întâmplă şi dimpotrivă.

---

473. „Priveşte aici folosul mutării dintr-un loc. Căci Duhul Sfânt învăţând pe părinţi că cel ce se nevoieşte îşi poate schimba moravurile din schimbarea locului, aceştia strigă: «fugiţi de locurile căderilor!»... Iar amintind de David, Părintele se gândeşte la căderea lui cu Berşeba." Din Isaac: „Cel ce nu se depărtează de pricinile patimilor e atras cu voie şi fără voie de păcat. Iar pricinile păcatelor sunt acestea: vinul şi femeile, bogăţia şi buna propăşire a trupului, nu pentru că acestea sunt prin fire păcat, ci pentru că firea înclină prin ele uşor spre patimile păcatului. De aceea omul trebuie să se păzească cu sârguinţă".

67) Când ne sculăm unii din somn plini de bunătate şi paşnici, suntem mângâiaţi în chip ascuns de Sfinţii îngeri. Şi mai ales când ne culcăm cu multă rugăciune şi trezvie. Dar se întâmplă uneori să ne sculăm din somn mahmuri, pătimind aceasta din pricina unor visuri şi vederi urâte.

68) „Văzut-am pe cel necurat prea înălţându-se, ridicându-se, tulburându-se şi înfuriindu-se în mine ca cedrii Libanului. Şi am trecut prin înfrânare şi iată nu mai era mânia lui ca mai înainte. Şi l-am căutat, smerind cugetul meu, şi nu s-a mai aflat în mine locul lui şi urma lui" (*Psalm* 36, 35-36).

69) Cel ce a biruit trupul a biruit firea. Iar cel ce a biruit negreşit a ajuns mai presus de fire. Şi cel ce s-a făcut aşa „micşoratu-s-a cu puţin faţă de îngeri" (*Evrei* 2, 7), ca să nu zic că deloc[474].

70) Nu e o minune că cel nematerial (dracul) luptă cu cel material. E minune, cu adevărat, că cel care se află în materie, luptând cu acest trup material, vrăjmaş şi viclean, pune pe fugă pe vrăjmaşii netrupeşti.

71) Domnul cel bun arată multă purtare de grijă faţă de noi şi prin aceea că înfrânează pe femeie cu frâul ruşinii. Căci dacă ea s-ar năpusti spre bărbat, nu s-ar mântui niciun trup.

72) Părinţii au stabilit, cu darul lor de deosebire, că alta este momeala, alta, însoţirea, alta, încuviinţarea, alta, robirea, alta, lupta şi alta, aşa-numita patimă a sufletului.

Momeala, lămuresc fericiţii, e gândul simplu sau icoana a ceva adus în inimă în chip înţelegător.

474. Trupul ţine de fire. Cine biruie trupul şi-a biruit firea şi a ajuns mai presus de ea, ca îngerii. Dar aceasta, numai prin puterile Sfântului Duh. El rămâne om, dar cu o viaţă curată şi dăruită lui Dumnezeu, ca a îngerilor.

Însoțirea e convorbirea cu ceea ce s-a arătat în chip pătimaș sau nepătimaș. *Consimțirea* (încuviințarea) este învoirea cu plăcere a sufletului cu ceea ce s-a arătat. *Robirea* e tragerea cu sila și fără voie a inimii, sau însoțirea stăruitoare a inimii cu lucrul acela și pierderea stării noastre celei bune. *Lupta* hotărăsc ei că presupune puterea la fel de tare cu a aceluia împotriva căruia se dă lupta, putere care sau învinge, sau suferă înfrângerea. Iar *patima* spun că e propria-zis ceea ce se încuibează în curs de vreme lungă în suflet, în chip pătimaș, și-l duce la o deprindere prin obișnuința cu ea, încât se pornește de bunăvoie și de la sine spre fapte.

Dintre acestea toate: prima treaptă e nepăcătoasă; a doua, nu în chip negreșit; a treia, potrivit cu starea celui ce luptă. Iar lupta pricinuiește sau cununile, sau pedepsele. Robirea altfel se judecă dacă se întâmplă în vremea rugăciunii și altfel, dacă în afara rugăciunii; altfel, în stările de mijloc și altfel, în amintirile rele. Iar patima e urmată în toate, în chip neîndoielnic, fie de pocăința potrivită, fie de chinurile viitoare. Deci cel ce gândește nepătimaș primul lucru le-a tăiat pe toate cele ce urmează.

Mai găsim la părinții care lămuresc lucrurile în chipul cel mai amănunțit și un alt înțeles mai subțire al acestora, pe care unii spun să o numim uitare de sine. Aceasta înseamnă ivirea năprasnică a patimii, fără timp, fără gând și chip, în cel ce o suferă. Nimic nu apare mai subțire sau mai neobservat ca aceasta în duhuri. Ea și-arată prezența în sufletul unora printr-o amintire simplă și fără convorbiri, deodată și pe neașteptate și în chip neștiut[475]. Dacă cineva a putut

475. „Robirea urmează însoțirii și cere timp și un mod de dezvoltare. Dar uneori e unită cu răpirea și se produce repede

să descopere această subțirime a patimii din el prin plâns, el ne poate învăța cum se poate curvi, în chip pătimaş, numai prin ochi, prin simpla privire, prin atingerea mâinii, prin auzirea unei cântări, fără niciun înțeles sau gând.

73) Unii spun că trupul vine la patimi din gândurile de curvie. Alții, iarăşi, că gândurile rele se nasc din simțirile trupului. Şi cei dintâi zic că, dacă nu ar lua-o înainte mintea, trupul nu i-ar urma[476]. Iar cei de al doilea aduc în susținerea lor răutatea patimilor trupeşti, zicând: de multe ori gândurile îşi primesc intrarea în inimă printr-o vedere prea plăcută, printr-o atingere a mâinii, prin mirosirea unei bune miresme, prin auzirea unui glas dulce. Să învețe despre acestea cel ce poate în Domnul. Căci acestea sunt foarte folositoare şi trebuincioase celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea prin cunoştință. Dar pentru lucrătorul în simplitatea inimii, acestea nu au niciun rost. Căci cunoştința nu e a tuturor. Dar

---

şi de multe ori fără obişnuire, fără timp şi stare sufletească pregătită. Ea aduce vătămarea prin simple gânduri şi simțiri în vremea în care suntem răpiți."

476. „Unui gând rău îi premerge o patimă. Dar patimii îi premerge simțirea. Iar relei întrebuințări a simțirii îi premerge mintea." Alta, a Sfântului Maxim: „Patimile obişnuiesc să fie mişcate de simțuri. Deci, fiind de față iubirea şi înfrânarea, patimile nu se vor mişca, iar nefiind de față, acelea se mişcă. Iuțimea are nevoie de mai multe leacuri decât pofta. De aceea se zice că iubirea este mare, pentru că e frâu al iuțimii. Pe aceasta a numit-o şi Moise, simbolic, omorâtoare de şerpi în cele naturale". Alta, a lui Isaac: „Mişcarea gândurilor în om are patru pricini: întâi, din voința trupului natural; al doilea, din nălucirea simțurilor legate de lucrurile lumii pe care le aude şi le vede; al treilea, din dezlegarea sufletului de minte; al patrulea, din momelile dracilor ce ne războiesc".

mai fericita simplitate nu o au toți ca pavăză față de vicleniile dracilor[477].

74) Unele dintre patimi vin din cele dinlăuntru asupra trupului, altele, dimpotrivă. Celor din lume li se întâmplă lucrul al doilea. Iar celor ce duc viață călugărească, primul, din pricina lipsei de prilejuri. Eu zic despre ei aceasta: căuta-vei la cei răi înțelepciune şi nu o vei afla.

75) Când, luptând mult împotriva dracului, însoțitorul lutului, îl vom alunga din inima noastră bătându-l cu piatra postului şi străpungându-l cu sulița smereniei, atunci, sălăşluindu-se în trup ca un vierme oarecare, se sileşte, ticălosul, să ne întineze, aţâţându-ne spre mişcări dobitoceşti şi necuvenite. Aceasta obişnuiesc să o pătimească mai ales cei ce ascultă de dracul mândriei. Pentru că, nemaipurtând în inimă gânduri neîncetate de curvie, se apropie de patima mândriei. Că ceea ce am spus e adevărat, vor vedea când, începând a se strădui pentru oarecare liniştire, se vor cerceta cu grijă. Atunci vor afla în adâncul inimii lor ca un fel de şarpe ascuns în gunoi, sfătuindu-i să se silească cu toată sârguința şi râvna să dobândească virtutea oarecărei curății a inimii. Nu înțeleg, nenorociții, cuvântul care zice: „Ce ai ce nu ai luat în dar, sau de la Dumnezeu, sau din împreună-lucrarea şi rugăciunea altora?" (*1 Corinteni* 4, 7).

---

477. Cei ce se află pe treapta eforturilor de curățire prin fapte se folosesc de cunoştința metodelor de lucru ale diavolului, descrise mai înainte. Dar pentru cei ce ajung la simplitatea nevinovății, ele nu mai sunt de trebuință. Nevinovăția lor e ea însăşi o pavăză împotriva tuturor uneltirilor meşteşugite ale diavolului. Ei nu mai pot fi clintiți din nevinovăția lor.

Să ia aminte deci, cu toată sârguința, la numitul şarpe inima lor şi să-l izgonească, omorându-l cu multa smerită cugetare. De vor face aceasta, înstrăinându-se de el, vor putea să se dezbrace şi ei poate cândva de veşmintele de piele (*Facerea* 3, 21) şi să cânte Domnului, ca odinioară tinerii neprihăniți, cântarea de biruință, dacă, dezbrăcându-se de ele, nu se vor afla goi de nevinovăția acelora şi de smerenia firească[478].

Dar şi acest drac ține seama, cu mult mai mult decât ceilalți, de vremi. Căci ticălosul încearcă să ne războiască mai ales atunci când nu putem să ne rugăm şi trupeşte împotriva lui[479].

Celor ce n-au dobândit încă adevărata rugăciune a inimii, mult le ajută chinuirea din rugăciunea trupească[480], adică ridicarea mâinilor, lovirea

---

478. Nu ajunge deci să se dezbrace de haina senzualității, ci trebuie să îmbrace şi haina de lumină a nerăutății, sau a curăției, sau a virtuților. Între ele trebuie să strălucească smerenia. Căci, altfel, toate pot fi întunecate de o nouă murdărie.

479. Nu ajunge să ne rugăm numai cu sufletul, iar trupul să-l lăsăm neobservat, ci trebuie să aducem şi trupul în stare de rugăciune: să-l îngenunchem, să-l facem să stea liniştit, cuviincios, îmbrăcat peste tot etc. Altfel ne rugăm în genunchi, a recunoscut şi filosoful Max Scheler (*Das Ewige im Menschen*). Dar aceasta nu înseamnă că ne putem ruga numai cu trupul. „Cu drept cuvânt rugăciunea minții trebuie să se facă şi de cei ce slujesc trupeşte. Căci, când dracii văd pe cineva ocupat cu slujirile trupeşti, socotind că nu e cu putință a se ruga trupeşte împotriva vrăjmaşilor, dau năvală asupra lui prin cele mai urâte gânduri şi-l duc la înfrângere."

480. Acestea neînțelegându-le, occidentalii au dezbrăcat cultul de orice efort al trupului, de orice antrenare a trupului, renunțând la orice efort de sfințire a lui şi socotind în mod greşit că sufletul se poate sfinți şi smeri fără trup. Ei vor să facă rugăciunea comod, şezând în biserici pe scaune.

pieptului, privirea curată la cer, zgomotul suspinelor, plecarea necontenită a genunchilor. Deoarece adeseori nu le putem face pe acestea când sunt alții de față, de aceea tocmai atunci ne și războiesc mai ales dracii. Dar și când nu avem tăria să ne împotrivim vrăjmașilor noștri cu vigoarea minții și cu puterea nevăzută a rugăciunii, ne supunem în chip necesar lor.

Tu însă fugi repede, de este cu putință. Ascunde-te puțin și fă-te necunoscut. Privește în sus cu ochiul sufletului, de este cu putință. Iar de nu, măcar cu cel din afară. Răstignește-ți mâinile în chip nemișcat, ca și prin înfățișare să rușinezi pe Amalec și să-l biruiești[481]. Strigă către Cel ce te poate mântui nu cu cuvinte iscusite, ci cu cuvinte smerite. Începe înainte de toate cu: „Miluiește-mă, că neputincios sunt"[482]. Atunci vei cunoaște cu fapta puterea Celui Preaînalt și vei izgoni în chip nevăzut pe cei nevăzuți, prin ajutor nevăzut[483].

Cel ce s-a obișnuit să se roage astfel va putea izgoni repede chiar și numai cu sufletul pe vrăjmaș. Căci al doilea lucru este darul dat (ἀντίδωρον) de Dumnezeu lucrătorilor celui dintâi. Și pe drept cuvânt.

76) Aflându-mă undeva într-o adunare, am cunoscut un frate sârguincios supărat de gânduri rele. Acesta, neaflând loc potrivit pentru rugăciune, intrând la locul trebuincios pântecelui, ca și când ar fi fost silit de acesta, a pornit acolo cu rugăciunea plină de

481. Ed. 1970: „Adică pe dracul curviei".

482. „Roagă-te întâi pentru curățirea de patimi; al doilea, pentru a te izbăvi de neștiință; și al treilea, de toată ispita și părăsirea."

483. „A experia ajutorul lui Dumnezeu înseamnă a primi darul potrivit cu dispoziția sufletului nostru."

putere împotriva celor ce-l războiau. Iar dojenindu-l eu pe el pentru nepotrivirea locului, a zis: „Fiind urmărit de gânduri necurate, m-am rugat în loc necurat să fiu curăţit de ele"[484].

77) Toţi dracii se luptă să întunece mintea noastră, apoi îi insuflă cele plăcute lor - căci dacă mintea nu va fi adormită, comoara nu se va jefui -, dar cel a curviei, mai mult decât toţi. Acesta, întunecând adeseori mintea conducătoare, îi face pe oameni să săvârşească acele lucruri pe care numai cei ieşiţi din minte le săvârşesc. De aceea, trezindu-se mintea după o vreme, ne ruşinăm nu numai de cei ce ne văd, ci şi de noi înşine pentru faptele, pentru vorbele şi pentru înfăţişările noastre necuviincioase şi ne uimim de orbirea noastră de mai înainte. De aceea mulţi, cunoscând aceasta, s-au oprit de la rău.

78) Întoarce-te de la vrăjmaşul care, după vreo faptă, te împiedică să te rogi, sau să lauzi pe Dumnezeu, aducându-ţi aminte de cel ce a zis: „Pentru că sufletul meu, chinuit de gândurile fără voie, îmi pricinuieşte osteneli, voi căuta dreptatea lui împotriva vrăjmaşilor lui" (*Luca* 18 , 5)[485].

---

484. Din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Trebuie ştiut că nu se caută locul rugăciunii, ci modul. Ieremia era în noroi şi se ruga lui Dumnezeu. Daniil, în groapa leilor, şi îmblânzea pe Dumnezeu. Moise, pe mare, şi Dumnezeu îi zicea: «Ce strigi către Mine?» Tâlharul, pe cruce, şi i s-a deschis cerul. Deci şi tu, oriunde ai fi, roagă-te cu conştiinţa curată şi Dumnezeu te aude. Căci al Lui este pământul şi plinirea lui". Alta: „Nu locul, ci virtutea face locul vrednic de cinste".

485. „Vezi că n-a zis sufletul chinuit de patimi, ci de prejudecăţi (de gânduri urâte fără voie). Căci stăpânirea patimilor e un rod de bunăvoie al libertăţii, dar prejudecata sau gândul sugerat e o tiranie fără voie."

79) Cine a biruit trupul? Cel ce şi-a zdrobit inima. Dar cine şi-a zdrobit inima? Cel ce s-a tăgăduit pe sine. Căci cum nu se va zdrobi cel ce a murit voii sale?

80) Există pătimaş mai pătimaş decât pătimaşul. E cel ce îşi face cunoscute murdăriile lui cu plăcere şi cu dulce împătimire de ele[486].

81) Gândurile necurate şi urâte se ivesc în inimă de la amăgitorul inimii, de la dracul curviei. Pe acestea le tămăduieşte înfrânarea şi socotirea lor ca nimic.

82) În ce chip şi fel voi judeca pe acest prieten al meu, după pilda celorlalte patimi, odată ce-l voi lega pe el, nu ştiu. Căci se dezleagă înainte de a-l lega; mă împac cu el înainte de a-l judeca, şi mă îmblânzesc înainte de a-l pedepsi. Cum voi birui pe cel pe care m-am obişnuit să-l iubesc prin fire? Cum mă voi elibera de cel cu care m-am legat pentru vecie? Cum îl voi omorî pe cel ce va învia odată cu mine? Cum voi arăta nestricăcios pe cel ce a primit prin fire stricăciunea? Ce lucru binecuvântat voi spune celui ce a dobândit prin fire cele binecuvântate?[487]

---

486. E cel ce se făleşte cu murdăriile săvârşite şi se îndulceşte cu ele, povestindu-le.

487. E o întreagă dramă pe care o pricinuieşte faptul că, pe de o parte, trupul ne e necesar şi bun, pe de alta, ni se face pricină de suferinţă şi de osândă. Problema nu e de ordin teoretic, ci e trăită dureros. Orice cale am alege, e împreunată cu dureri. Dacă-l lăsăm în plăceri, acestea sunt trecătoare şi urmate de dureri temporare şi veşnice. Dacă-l oprim de la plăceri, aceasta iarăşi înseamnă durere îndelungată pentru el. Complexitatea problemei se datorează faptului că trupul merită să fie salvat, pentru că în fond e bun, şi de salvarea lui depinde mântuirea mea. Dar mântuirea nu înseamnă a-l lăsa în plăcerile lui, nu înseamnă a-l salva aşa cum este - căci aceasta nu e salvare -, ci a-l curăţi şi a lupta mereu pentru curăţia lui, sau pentru el, împotriva a ceea

De-l voi lega cu postul, osândind pe aproapele (care nu posteşte, *n. trad.*), mă predau iarăşi lui. De-l voi birui încetând să judec, înălţându-mă cu inima, mă voi vedea iarăşi coborât. Îmi este şi împreună-lucrător şi vrăjmaş; şi ajutător, şi potrivnic; şi susţinător, şi iscoditor de curse; slujit, mă războieşte, topit (cu postul, *n. trad.*), pierde din putere; odihnit, iese din rânduială; muncit iarăşi, nu rabdă; de-l întristez, îl primejduiesc; de-l rănesc, nu am prin cine să câştig virtuţile; pe acelaşi îl îmbrăţişez şi-l resping.

Care e taina cu privire la mine? Care e raţiunea alcătuirii mele? Cum îmi sunt mie însumi duşman şi prieten? Spune-mi tu, spune-mi, soţul meu, firea mea! Căci nu caut să aflu de la altul despre tine[488]. Cum aş rămâne nerănit de tine? Cum aş putea scăpa de primejdia naturii mele? Fiindcă m-am alăturat lui Hristos ca să te duşmănesc, cum voi birui tirania ta? Căci am ales să te supun silei mele.

Iar trupul răspunzând, ca să zicem aşa, sufletului, pare să spună aşa: „Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii nici tu, ci ceea ce cunoaştem amândoi[489]. Eu am în mine

---

ce îi place lui în fiecare clipă şi-l condamnă stricăciunii şi chinurilor veşnice. Soluţia e aflarea liniei adevărate între extreme, linia echilibrului sau a dreptei socoteli. Dar această linie e subţire ca o muchie de cuţit. Mereu suntem în situaţia de a înclina într-o parte sau în alta. De aici vine drama continuă nu numai în viaţa omenească individuală, ci şi în toată istoria omenirii. Aceasta e şi pricina marii şi complexei aventuri mereu noi a omenirii.

488. Numai din simţirile mele învăţ. Şi numai de aceea pot învăţa şi din ale altuia, întrucât le confrunt cu ale mele, întrucât le provoacă pe ale mele, se întâlnesc împreună.

489. Nu-ţi voi spune ceea ce nu ştii deja, ci ceea ce cunoaştem, împreună şi numai împreună, noi, trup şi suflet, care formăm o unitate.

însumi dragostea de mine ca mamă şi slujirea mea din afară şi tihna în toate ca născătoare a fierbinţelii mele; iar prilejurile văpăii şi mişcării dinlăuntru a gândurilor se nasc din odihna de mai înainte şi din faptele săvârşite. Eu, zămislind, nasc căderile, iar acelea, născute, nasc, la rândul lor, moartea prin deznădejde.

De ai cunoaşte limpede adânca neputinţă a mea şi a ta, mi-ai lega mâinile. Dacă mi-ai înfrâna lăcomia, mi-ai lega picioarele ca să nu merg mai departe. Dacă te-ai însoţi cu ascultarea, te-ai despărţi de mine. Dacă ai dobândi smerenia, mi-ai tăia capul"[490].

Iată a cincisprezecea biruinţă. Cel ce, fiind în trup, a câştigat-o şi pe aceasta a murit şi a înviat şi a cunoscut încă de aici arvuna nestricăciunii viitoare.

CUVÂNTUL AL XVI-LEA

Despre iubirea de arginţi şi despre neagonisire

1) Mulţi dintre dascălii înţelepţi, după tiranul de care s-a vorbit înainte, au obişnuit să înfăţişeze pe dracul cel cu mii de capete al iubirii de arginţi. Ca să nu schimbăm noi, neînţelepţii, această ordine, am urmat aceleaşi rânduieli şi reguli. De aceea vom grăi puţine despre această boală, dacă voiţi, şi apoi pe scurt despre felul însănătoşirii de ea.

2) Iubirea de arginţi este închinarea la idoli, fiica necredinţei, scuză mincinoasă pentru boli, prevestirea bătrâneţii, frică de secetă, vestitoarea foametei[491].

---

490. Totul tinde în viaţa omului spre un echilibru.

491. În fond, zgârcitul vede în sine numai trupul. De aceea caută să-i lungească viaţa cât mai mult, vădindu-şi nebunia în această

3) Iubitorul de arginți râde de Evanghelii şi le nesocoteşte cu voia[492]. Cel ce a dobândit dragoste va risipi banii. Dar cel ce spune că acestea două pot vieţui împreună se amăgeşte pe sine[493].

4) Cel ce se plânge pe sine renunță şi la trup. Când o cere timpul, nu-l cruță nici pe acesta[494].

---

pornire spre un fel de durată socotită fără sfârşit aici pe pământ. De aceea, patima zgârceniei e legată cu o mare laşitate. Abdică de la orice, ca să-şi prelungească viața trupului. Cel liber de lăcomie, dimpotrivă, cunoscând că sufletul e infinit mai valoros decât trupul şi că el e nemuritor, dispune de un mare curaj. El poate renunța la toate ale lumii, până şi la trup, pentru un suflet nepătat.

492. „Iubitorul de arginți, desfăcându-şi mintea de la iubirea lui Dumnezeu, iubeşte idolii oamenilor, făuriți din aur." „Auzind Evanghelia zicând: «Vinde averile tale şi le dă săracilor» şi cele următoare (*Matei* 19, 21), râde de poruncă, socotind-o imposibilă. Dacă toți vor vinde, zice, cine va cumpăra? La fel, auzind: «Nu vă îngrijiți de ziua de mâine» (*Matei* 6, 34), nu crede, ci face dimpotrivă şi calcă cu voie porunca, împotrivindu-se." Pentru el bancnotele şi bunurile materiale sunt supremele valori. El nesocoteşte nu numai pe Dumnezeu, ci calcă în picioare şi pe oameni.

493. „Viața iubitorului de arginți e ca o cameră pentru morți. Având-le toate, gândeşte la ceea ce nu are." Evagrie: „Iubirea de arginți îşi închipuie o bătrânețe lungă şi neputința de a lucra cu mâinile, foametea viitoare, bolile ce se vor întâmpla, amărăciunile foamei şi, ceea ce e mai urât, primirea de la alții a celor de trebuință". În general, iubirea de arginți întreține în viață chinul unei permanente nesiguranțe şi spaima de timpul viitor, din lipsa credinței. Se manifestă în ea o sete naturală de viața veşnică şi conştiința că nu o poate avea prin ea, dar caută să o câştige de unde nu trebuie, amăgindu-se în chip conştient. Pe de o parte, ea dă un preț absolut vieții pământeşti, pe de alta, o trăieşte într-o spaimă continuă.

494. Cel ce iubeşte pe oameni risipeşte lucrurile, dăruindu-le. El vede în om o valoare infinit mai mare ca lucrurile. Zgârcitul n-are iubire de oameni, sau se iubeşte numai pe sine. Dar îşi face cel mai mare rău, căci fără iubire se pierde.

5) Nu spune că aduni pentru săraci, căci cu doi bănuți s-a cumpărat Împărăția cerurilor (*Luca* 21, 2)[495].

6) Un iubitor de străini şi un iubitor de arginți s-au întâlnit unul cu altul. Şi al doilea a numit pe cel dintâi om nechibzuit[496].

7) Cel ce şi-a biruit această patimă şi-a tăiat grijile. Cel legat de ea nu se va ruga niciodată în chip curat.

8) Începutul iubirii de arginți e motivul milosteniei. Capătul ei ultim e ura față de săraci[497]. Cât

---

495. Totuşi, Părinții admit şi strângerea de bani pentru a da celor lipsiți. Dar îşi dau seama că e greu ca aceasta să nu devină zgârcenie. Sfântul Maxim admite că, în afară de iubirea de plăceri, de iubirea de slavă şi de necredință, mai e şi o a patra pricină a strângerii de bani: economia pentru săraci. „Numai iconomul îi grijeşte în chip drept, ca să satisfacă trebuința fiecăruia şi să nu-i lipsească în acest scop niciodată." Iar Ioan Carpatiul zice: „Este câte unul care câştigă mai mult decât îi trebuie pentru trebuința altuia, dar nu de dragul câştigului. Căci, deşi pare că are mai mult decât îi trebuie, nu are mai mult, pentru că socoteşte drept datoria sa ajutorarea aproapelui".

496. În zgârcenie şi în lăcomie sunt implicate toate patimile. Sfântul Maxim zice: „Iubitorul de plăceri iubeşte arginții, ca prin ei să se desfete; iubitorul de slavă, ca prin ei să se slăvească; necredinciosul, ca să-i ascundă şi să-i păzească, temându-se sau de bătrânețe, sau de boală, sau de străinătate. Şi crede mai mult în ei decât în Dumnezeu, Ziditorul şi Purtătorul de grijă al întregii creații, până la cele mai mici şi mai neînsemnate vietăți". În fond, iubitorul de arginți nu cunoaşte că realitatea supremă e o Persoană care iubeşte toate şi are puterea să le susțină pe toate, ci se încrede, ca în realitățile supreme, în obiectele de consum stricăcioase, fără capacitatea de a dărui mereu viața din iubire.

497. Patima aceasta merge crescând. Şi, pe măsura creşterii ei, scade iubirea de oameni, ajungând până la ura de oameni. E patima în care se vede mai mult ca în toate învârtoşarea progresivă a firii omeneşti, făcută pentru libertate

timp adună cineva banii, e milostiv. Dar când are banii, îi strânge în mâini.

9) Am văzut oameni săraci de bani îmbogăţindu-se în vieţuirea celor săraci cu duhul. Aceştia au uitat de sărăcia lor de mai înainte.

10) Călugărul iubitor de bani e străin de trândăvie, aducându-şi aminte în fiecare ceas de cuvântul apostolic: „Cel ce nu lucrează nici să nu mănânce" (*2 Tesaloniceni* 3, 10). Şi iarăşi: „Mâinile acestea ale mele mi-au slujit mie şi celor împreună cu mine" (*Faptele Apostolilor* 20, 34).

11) Neaverea (sărăcia de bunăvoie) este lepădarea grijilor, lipsa de îngrijorare a vieţii, călătorie neîmpiedicată, înstrăinare de întristare, credinţă în porunci[498].

---

prin iubirea de Dumnezeu, Izvorul iubirii, şi, prin iubirea de oameni, făcută pentru iubirea între subiectele ce prin aceasta rămân libere. Iar o fire învârtoşată e o fire în care s-a uscat viaţa, e ca soţia lui Lot, prefăcută în stâlp de sare, care nu are şi nu comunică viaţa.

498. În *PG*, cu acest cap începe „Cuvântul al XVII-lea", despre neagonisire. La fel, în traducerea Veniamin Costache. La fel, în textul grec publicat de Pietro Trevisan, S. Giovanni Climaco, *Scala paradisi*, Torino, 1941, după care a tradus Mitropolitul Tit Simedrea. „Neagonisirea mintală este nepătimirea desăvârşită, la care ajungând, mintea pleacă din toate cele de aici." Aceasta e „sărăcia cu duhul". Din Sfântul Maxim: „Neagonisitorul este cel ce s-a lepădat de toate averile lui şi nu mai are nimic din cele pământeşti, afară de trup, dar s-a rupt şi de afecţiunea faţă de el şi şi-a încredinţat lui Dumnezeu şi celor binecredincioşi grija de sine". Alta a aceluiaşi: „Cel ce s-a lepădat de lucruri, ca de exemplu de femeie, de bani şi de celelalte, l-a făcut călugăr pe omul din afară, dar încă nu şi pe cel dinlăuntru, care este mintea. Şi pe omul din afară uşor îl face cineva călugăr, numai să vrea, dar nu puţină luptă se cere pentru a face călugăr pe omul dinlăuntru".

12) Călugărul neagonisitor este stăpânul lumii[499]. El a încredințat grija (de sine) lui Dumnezeu şi, prin credință, pe toți îi are robi[500]. El nu va vorbi omului despre vreo nevoie a sa, iar cele ce îi vin le primeşte ca din mâna Domnului. Lucrătorul neagonisitor e fiul neîmpătimirii, socotind cele ce le are ca şi când n-ar fi; şi, sosind vremea retragerii din lume, toate le socoteşte ca pe nişte gunoaie. Iar dacă se întristează pentru ceva, încă n-a ajuns neagonisitor. Bărbatul neagonisitor e curat în rugăciune[501]. Dar iubitorul de agoniseală se roagă chipurilor materiei[502].

13) Cei ce viețuiesc în ascultare sunt străini de iubirea de arginți. Căci, odată ce şi-au predat şi trupul lor, ce lucru mai au de agonisit pentru ei? De un singur lucru se mai pot face vinovați: de strămutarea uşoară în alt loc.

14) Am văzut lucruri pentru care călugării răbdau să rămână într-un loc. Dar eu i-am fericit pe cei ce schimbau locurile pentru Domnul, mai mult decât pe cei dintâi.

---

499. El nu e stăpânit de nimic. El refuză toate, arătând că e mai presus de ele. Dacă ajunge să aibă ceva, dă, arătând că e stăpân peste orice ar putea avea. El a descoperit planul nesfârşit mai bogat în viață al persoanelor şi al legăturii iubitoare dintre ele şi, în ultima analiză, al Persoanei lui Dumnezeu, Care întemeiază existența şi viața în iubire a tuturor persoanelor.

500. Robi de care nu abuzează. Robi în sensul că-i poate câştiga uşor prin dragostea sa, în care se simt cu adevărat liberi.

501. Rugăciunea curată e rugăciunea în care nu se ivesc gânduri poftitoare ale lucrurilor lumii. Ea e toată îndreptată spre Dumnezeu. Dar, până când mai e cineva lipit de lucruri, nu scapă de gândurile lor. Legarea de lucruri nu e o legare teoretică, ci practică, de viața trăită în grija şi în poftirea lor.

502. Ed. 1970: „Adică are mintea sa îndreptată spre chipurile celor materiale, sau spre plăceri şi nu spre Dumnezeu".

15) Cel ce a gustat din cele de Sus disprețuiește cu ușurință pe cele de jos. Dar cel ce nu le-a gustat pe acelea se bucură de agoniseli[503].

16) Neagonisitorul fără judecată suferă două vătămări: se înfrânează de la cele de față și se lipsește de cele viitoare[504]. Să nu ne arătăm deci, o, călugări, mai necredincioși decât păsările! Căci acelea nu se îngrijesc, nici nu adună[505].

17) Mare este cel ce se leapădă cu bună credincioșie de avuții. Dar e sfânt cel ce se leapădă de însăși voia sa. Cel dintâi va lua însutit fie în bani, fie în daruri. Cel de al doilea însă va moșteni viața veșnică.

18) Nu vor lipsi valurile din mare, nici mânia și întristarea din iubitorul de arginți.

19) Cel ce disprețuiește bunurile materiale s-a izbăvit de judecăți și de certuri. Dar iubitorul de agoniseală se luptă până la moarte pentru un ac.

20) Credința adevărată curmă grijile; dar aducerea aminte de moarte pricinuiește lepădarea de trup.

21) Nu se află în Iov urmă de iubire de arginți. Pentru aceea a rămas netulburat și când s-a lipsit de avuții.

---

503. Cel ce a descoperit iubirea lui Hristos se duce pentru El oriunde, nefiind legat de un loc pentru niscai motive pământești. El a gustat cele de Sus, cele spirituale, de aceea le disprețuiește pe toate celelalte.

504. Acesta e risipitorul din cine știe ce patimă, sau neseriozitate, sau neagonisitorul din lene.

505. „Înțelege, în sens mai înalt, prin «păsările cerului» pe cei ce se îndeletnicesc cu înțelepciunea (filosofia) contemplării (vederii duhovnicești) și s-au înstrăinat cu totul de alipirea la lume și la zgomotele ei, întinzându-și mintea numai spre cele dumnezeiești și cerești."

22) Iubirea de arginți este și se numește rădăcina tuturor relelor (păcatelor). Căci ea a pricinuit ură, furtișaguri, pizmuiri, despărțiri, dușmănii, certuri, ținerea de minte a răului, nemilostivirile și uciderile.

23) Unii au mistuit cu puțin foc multă materie. Alții, printr-o singură virtute, au scăpat de toate patimile amintite. Aceasta se numește nepătimire. Dar pe ea au născut-o cercarea și gustarea lui Dumnezeu și grija de răspuns bun în ceasul ieșirii.

24) Celui ce a citit acestea cu toată luarea-aminte nu i-a rămas neînțeles cuvântul că lăcomia pântecelui este maica tuturor relelor. Căci se spune că, în nașterea ei vicleană și blestemată de prunci, a doua fiică este piatra nesimțirii[506]. Dar șarpele cu multe capete al închinării la idoli m-a împiedicat să-i dau acesteia locul ei, adică al treilea - cum a primit, fără să știu, la Părinții cei cu dreaptă socoteală în lanțul celor opt patimi.

După ce am isprăvit să vorbim potrivit măsurii despre celelalte, voim să grăim acum despre nesimțire, ca despre una care e a treia și, după naștere, a doua. După ea vom vorbi apoi despre somn și despre priveghere și nu numai despre ele, ci vom spune puține cuvinte și despre frica cea copilărească și nebărbătească. Iar aceste boli sunt ale începătorilor.

Iată altă luptă. Cel ce a câștigat-o călătorește în chip nematerial la cer. A fost lupta a șaisprezecea. Cel ce a biruit în ea a agonisit dragostea, sau a tăiat grija.

---

506. „Înțelege prin «maica relelor» lăcomia pântecelui. A doua nepoată a ei zicea acolo că este învârtoșarea inimii. Acum o numește pe aceasta piatra nesimțirii, dat fiind că nesimțirea și învârtoșarea înseamnă același lucru."

CUVÂNTUL AL XVII-LEA

Despre nesimțire, adică despre moartea sufletului înainte de moartea trupului

1) Nesimțirea este o simțire omorâtă, atât a trupului cât şi a duhului, care sfârşeşte în nesimțire, dintr-o boală şi nepăsare îndelungată.

2) Lipsa de durere (împietrirea) este o nepăsare întipărită în fire, o cugetare amorțită, o fiică a gândurilor pătimaşe ce au pus stăpânire pe om (a prejudecăților), o înghețare a râvnei, un laț al bărbăției, o necunoaştere a străpungerii inimii, o poartă a deznădejdii, o maică a uitării, şi, după naştere, o fiică a fiicei sale[507].

3) Cel lipsit de durere (nesimțitul) este un filozof fără minte[508]. E un tâlcuitor ce se osândeşte pe sine[509],

---

507. Uitarea naşte nesimțirea, iar nesimțirea, odată născută, naşte, la rândul ei, uitarea. E ceva obişnuit patimilor că, făcând pui, aceştia le nasc la rândul lor pe ele, adică se măresc ele însele prin puii pe care-i nasc. „Nesimțirea şi uitarea sunt reciproc maici şi fiice. Iar uitarea e lepădarea aducerii aminte." Prin uitare omul se rupe de trecut şi de viitor. Îşi reduce viața la clipa de față, se întunecă în lipsa de orizont. Dar, nehrănită de amintirea trecutului şi de gândul la viitor, viața clipei se slăbeşte, trece ca un abur în nimic, e mai mult moartă. Moartea acestui om se arată şi în faptul că trăieşte leneş din prejudecăți, din rămăşițe sau din gânduri ce vin de la alții (din *„Man"*, cum zice Heidegger), care stăruie, moarte, în el, fără să le mai dea viață gândindu-le el însuşi din nou.

508. Filozofia lui e fixată, rigidă. Ea nu se mai adapă din viața în continuă mişcare. El nu mai gândeşte. El nu mai vibrează din adânc. Mintea lui e moartă. Şi, nemaiparticipând la viață, nu mai simte nici durerile şi bucuriile ei decât spasmodic. Se zice, când se recomandă să fii nesimțit, „să fii filozof".

509. Se osândeşte pe sine, din nou, la moarte prin tâlcuirea sa neschimbată, negândită continuu.

un iubitor de cuvinte potrivnice lui[510], învățător orb la vedere[511]. Vorbește de însănătoșirea rănii și nu încetează de a o zgândări. Grăiește împotriva patimii și nu încetează de a mânca cele ce-l vatămă[512]. Se roagă împotriva patimii și pornește îndată la lucrarea ei. Se mânie pe lucrarea ei împotriva lui însuși, dar de cuvintele lui nu se rușinează, nenorocitul. „Fac răul", strigă el, dar stăruie cu râvnă în a-l face. Se roagă cu gura împotriva patimii și cu trupul luptă pentru ea. Filozofează despre moarte și se poartă ca unul care nu are moarte. Suspină din pricina despărțirii de viață și dormitează ca unul ce va trăi veșnic. Vorbește despre înfrânare și se luptă pentru lăcomia pântecelui. Fericește ascultarea și e cel dintâi care nu ascultă. Laudă pe cei neîmpătimiți și nu se rușinează să țină minte răul și să lupte pentru o zdreanță. Mâniindu-se, se amărăște, dar iarăși se mânie din pricină că s-a amărât; și, adăugând înfrângere la înfrângere, nu simte nimic. Citește despre judecată și începe să zâmbească. Citește despre slava deșartă și chiar în timpul citirii suferă de ea[513]. Se rostește pentru

---

510. „Un filolog ce se împotrivește sieși. El folosește cuvintele împotriva vieții, care îi este necesară; unul care se împotrivește cuvintelor și faptelor sale."

511. „Cel cu sufletul bolnav și doritor de a sfătui pe alții e ca un om orb, care vrea să arate altora drumul." El arată un drum spre nimic, spre moarte.

512. „Cel ce se dă pe sine de cunoscător, dar nu și lucrător, boleşte de nesimțire." „Ține seama că cel ce se osândește pe sine prin cuvinte nu are niciun folos din aceasta, dacă nu va dobândi și întoarcerea prin fapte." „Cel ce vorbește de dulceață, dar nu mănâncă din ea, o arată pe aceea amară."

513. E o luptă a omului cu sine însuși, o continuă contradicție, niciodată deplin depășită, ca aceea descrisă la sfârșitul „Cuvântului al XVI-lea". Ea e proprie mai ales celui nesimțit, în sensul că

priveghere şi îndată se scufundă în somn. Laudă rugăciunea şi fuge de ea ca de bici. Săturându-se, se căieşte, şi după puţină vreme adaugă altă săturare. Fericeşte tăcerea, dar o laudă prin vorbărie. Învaţă despre blândeţe, dar se mânie adeseori chiar în timp ce învaţă despre ea. Trezindu-se din somn, suspină, dar lăsându-şi capul pe pernă, iarăşi se supune patimii.

Ocărăşte râsul şi învaţă, zâmbind, despre plâns. Se învinovăţeşte pe sine în faţa altora ca iubitor de slavă deşartă, dar urmăreşte să-şi câştige slava prin învinovăţire. Priveşte pătimaş la feţe şi vorbeşte despre neprihănire. Laudă pe cei ce se liniştesc petrecând în lume, şi nu înţelege că se face pe sine de ruşine. Slăveşte pe cei milostivi şi ocărăşte pe săraci. Se face totdeauna pârâşul său şi nu voieşte să vină la simţire, ca să nu spun că nu poate.

4) Am văzut pe mulţi ascultând când se vorbea despre moarte şi despre Judecata înfricoşătoare

---

acela se complace cu voia în această stare. Dar ea e prezentă într-un grad mai mare sau mai redus în fiecare. Deci fiecare e într-o oarecare nesimţire sau lipsă de ruşine şi, de aceea, mereu ameninţat să cadă şi mai mult în ea. Din Sfântul Grigorie de Nyssa: „Cei stăpâniţi covârşitor de răutate pierd şi simţirea celor de care pătimesc". Nesimţirea creşte cu prelungirea şi sporirea păcatului. E o învârtoşare crescândă a firii. Toate pornirile spre bine, spre eliberare, le înăbuşă. Omoară orice zvâcnire de viaţă adevărată, trăind o moarte din ce în ce mai adânc întipărită şi atotstăpânitoare în sine. Aceasta trebuie lovită greu şi mereu, ca să fie ea însăşi omorâtă, ca firea să se trezească prin durere din somnul ei de moarte. De aici se explică trebuinţa asprei nevoinţe. Bunăvoinţa trezită, trecătoare, a celui căzut în această moarte nu are putere să-l elibereze de nesimţire. Plânsul dureros e cel mai hotărâtor leac împotriva ei.

şi lăcrimând, dar, având încă lacrimile în ochi, porneau în grabă spre masă. Şi m-am mirat cum a putut această stăpână şi vistierie a răului miros să înfrângă şi plânsul şi să stăpânească prin multa nesimţire.

5) Am dezgolit, după puţina cunoştinţă şi putere pe care o am, vicleşugurile şi rănile acestei furioase şi nebune ajunse la culme. Căci nu suport să vorbesc mult despre ea. Dar cel ce poate să aducă, în Domnul, din cercare leacurile acestor răni să nu se obosească a face neîncetat aceasta. Eu nu mă ruşinez să recunosc neputinţa mea, ca unul ce sunt stăpânit cu tărie de ea. Căci n-aş fi izbutit nici măcar să înţeleg prin mine însumi vicleşugurile şi meşteşugirile ei, dacă n-aş fi înţeles-o şi n-aş fi stăpânit-o cu sila şi dacă n-aş fi bătut-o cu biciul fricii de Dumnezeu, lovind-o cu rugăciunea neîncetată. Numai aşa am putut să şi mărturisesc cele spuse[514].

De aceea a socotit şi tirana şi răufăcătoarea aceasta să spună: „Cei ce au legământ cu mine, văzând pe morţi, râd. Stând la rugăciune, ei sunt cu totul împietriţi, învârtoşaţi şi întunecaţi. Văzând Sfânta Masă, rămân nesimţiţi. Împărtăşindu-se de Dar se poartă ca şi când ar gusta pâine simplă. Văzând pe cei străpunşi la inimă, ei râd de dânşii. Am învăţat de la tatăl care m-a născut pe mine să omor toate cele ce se nasc din bărbăţie şi osteneală. Eu sunt maica râsului. Eu sunt hrănitoarea somnului. Eu sunt prietena îmbuibării. Nu sufăr o dojeneală. Sunt împletită cu evlavia mincinoasă".

---

514. „Pe cei de către care s-a ascuns frica de Dumnezeu i-a legat nesimţirea în obezi." Alta, a lui Isaac: „Mintea înecată în murdării nu poate scăpa de uitare şi înţelepciunea nu-şi poate deschide ei uşa sa".

Uimit de cuvintele acestei nebune, am întrebat de numele celui ce a născut-o. Iar ea zise: „Eu n-am numai o naştere; zămislirea mea este amestecată şi nestatornică. Pe mine mă face puternică îmbuibarea. Mă face să cresc timpul. Mă întăreşte reaua obişnuinţă. Cel stăpânit de mine nu se va elibera niciodată. Stăruieşte întru multă priveghere cugetând la judecata veşnică; poate aşa voi slăbi puţin. Ia seama la pricina mea, de unde mă nasc în tine şi luptă împotriva maicii mele. Căci nu am una singură în toţi. Roagă-te des lângă cei morţi, zugrăvind în inima ta chipul lor neşters. Dar dacă nu-l zugrăveşti pe acesta cu pensula postului, nu mă vei birui în veac."

CUVÂNTUL AL XVIII-LEA

Despre somn şi despre rugăciune şi despre cântarea în obşte[515]

1) Somnul este în oarecare fel o stare a firii, un chip al morţii, o oprire a simţurilor. Somnul e unul, dar, ca şi pofta, are multe pricini şi feluri. E din fire, din mâncăruri, de la draci, sau poate şi dintr-o postire prelungită şi dusă până la capăt, de care trupul, slăbind, voieşte să se întărească prin somn.

2) Precum multa băutură vine din obişnuinţă, aşa şi somnul mult. De aceea să luptăm împotriva lui mai ales la începutul lepădării. Căci cu anevoie se tămăduieşte o obişnuinţă.

515. În *PG* e considerat „Cuvântul al XIX-lea".

3) Să băgăm de seamă şi vom afla că, atunci când sună trâmbiţa duhovnicească (clopotul de rugăciune, *n. trad.*), se adună fraţii în chip văzut şi vrăjmaşii în chip nevăzut. De aceea, stând lângă pat, unii din aceştia, după ce ne-am deşteptat, ne îndeamnă să ne întindem iarăşi pe pat, zicând: „Rămâi până ce se vor isprăvi cântările începătoare şi vei merge la biserică după aceea". Unii apoi, stând cu noi la rugăciune, ne scufundă în somn; alţii ne împung în stomac mai mult ca de obicei; alţii atrag mintea la gânduri urâte; alţii ne îndeamnă să ne rezemăm de perete, socotindu-ne slăbiţi; ba uneori fac să vină peste noi multe căscături. Unii dintre ei ne stârnesc de multe ori la râs în vremea rugăciunii, ca să mişte supărarea lui Dumnezeu împotriva noastră. Alţii ne silesc să ne grăbim la stihuri din trândăvie. Alţii ne îndeamnă să cântăm mai prelungit din iubirea de plăcere. Ba uneori, aşezându-ni-se în gură, o fac pe aceasta să se închidă şi să se deschidă greu.

4) Cel ce vrea să stea înaintea lui Dumnezeu întru simţirea inimii în rugăciune trebuie să stea ca un stâlp neclintit, nebatjocorit de niciunul din cei pomeniţi mai înainte. Cel cu adevărat ascultător, sculându-se dintr-o dată la rugăciune, se face de multe ori întreg luminos şi plin de veselie. Căci nevoitorul e pregătit şi aprins de mai înainte pentru slujirea lui nemincinoasă.

5) Tuturor le este cu putinţă să se roage împreună cu obştea, dar multora le este mai uşor numai cu unul înrudit sufleteşte. Numai puţinora însă le este uşoară rugăciunea de unul singur. Cântând cu mulţimea, nu vei putea să te rogi eliberat de cele materiale. Dar să-ţi faci o lucrare a minţii din vederea sufletească a celor

cântate; la fel, să-ți faci o lucrare a minții rugăciunea rânduită în aşteptarea cântării unui stih de către aproapele.

6) Nu se cuvine în acest timp nimănui să se apuce de un lucru netrebuincios, sau mai bine zis trebuincios. Aceasta ne-a învățat îngerul ce s-a arătat lui Antonie cel Mare[516].

7) Cuptorul de foc probează aurul, iar starea la rugăciune, sârguința şi dragostea de Dumnezeu a călugărilor.

Cel ce câştigă acest lucru de laudă se apropie de Dumnezeu şi alungă dracii.

CUVÂNTUL AL XIX-LEA

Despre privegherea trupească şi cum trebuie făcută aceasta[517]

1) Unii din cei ce stau în fața împăraților de pe pământ sunt neînarmați şi fără nimic; alții au bastoane; alții, paveze, iar alții, săbii. Mare şi neasemănată este deosebirea celor dintâi față de

---

516. Ilie Criteanul explică acest loc astfel: „Îngerul care a apărut odinioară marelui Antonie a arătat cu învederare că un monah nu trebuie să se ocupe niciodată cu vreun lucru manual în vremea rugăciunii. Căci Sfântul n-a văzut niciodată pe acest înger lucrând şi rugându-se în acelaşi timp, ci-l vedea odată şezând şi lucrând cu mâinile, odată părăsindu-şi lucrul şi sculându-se pentru a se ruga. Iar acest înger a fost trimis Sfântului de Dumnezeu, ca să-l învețe ce trebuie să facă şi în ce fel trebuie să viețuiască, pentru a fi sigur de mântuire. De aceea i-a şi spus: «Fă aceasta şi vei trăi»" (A. d'Andilly, „Introducere" la *Echelle sainte...*, IV).

517. În *PG* e considerat „Cuvântul al XX-lea".

cei din urmă. Aceştia obişnuiesc să fie şi rudenii şi casnici ai împăratului. Aşa e în acestea.

Dar să vedem cum stăm noi înaintea lui Dumnezeu şi Împăratului la slujbele şi rugăciunile de seară, de noapte şi de zi. Unii rămân, începând de la slujba de seară, toată noaptea dezbrăcaţi de cele materiale şi cu mâinile întinse la rugăciune, goi de toată grija[518]. Alţii, după cântările de psalmi, rămân în aceasta (în rugăciune). Alţii stăruie mai mult în citiri. Unii se luptă, din neputinţă, bărbăteşte cu somnul prin lucrul mâinilor[519].

Dintre aceştia toţi, cei dintâi şi cei din urmă stăruie în petrecerea de toată noaptea, plăcută lui Dumnezeu. Cei de al doilea îşi fac privegherea după pravila călugărească, iar cei de al treilea călătoresc pe calea cea mai din urmă. Dar Dumnezeu primeşte şi preţuieşte darurile aduse de fiecare după gândul şi puterea lui[520].

2) Ochiul veghetor curăţă mintea, iar somnul mult împietreşte sufletul. Monahul care priveghează e duşmanul curviei, iar somnorosul e soţul acesteia[521].

---

518. „Nu toată privegherea, nici numai stihologia psalmilor, ci pe aceasta o împlineşte cel ce petrece toată noaptea în psalmi. Şi cel ce o petrece în pocăinţă, în rugăciuni şi în plecări la pământ, şi cel ce stă în plâns, în lacrimi, în tânguiri pentru păcatele lui. Ea se împlineşte iarăşi când cineva citeşte seara puţine stihuri şi restul nopţii cântă tropare. Ea se împlineşte şi prin doxologii şi prin citiri. Şi o împlineşte cel ce, punându-şi regulă sieşi, nu-şi pleacă genunchii după pilda aceluia care era războit de gândul curviei."

519. „Ei luptă împotriva somnului, din neputinţa minţii, cu bărbăţia răbdării."

520. „Dumnezeu preţuieşte faptele după intenţiile lor. «Dea ţie Domnul, zice, după inima ta» (*I Regi* 1, 17)."

521. „Ni s-a poruncit să priveghem totdeauna în rugăciuni şi

3) Privegherea e potolirea aprinderii (trupeşti), izbăvire de visuri (întinate), ochi umezit, inimă înmuiată, strajă în faţa gândurilor, cuptor de mistuire a mâncărurilor, îmblânzirea patimilor, pedepsirea limbii, alungarea nălucirilor[522].

4) Monahul priveghetor e pescar de gânduri, putându-le descoperi şi pescui pe acestea cu uşurinţă în liniştea nopţii. Monahul iubitor de Dumnezeu, când sună clopotul de rugăciune, zice: „Bine!", leneşul zice: „Vai, vai!".

5) Pregătirea mesei dă pe faţă pe cel lacom de mâncare şi lucrarea rugăciunii dă pe faţă pe cel iubitor de Dumnezeu. Cel dintâi, văzând masa, zburdă, cel de al doilea se întristează.

6) Somnul mult e pricinuitorul uitării, iar privegherea curăţeşte amintirea[523].

---

citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghează îşi subţiază înţelegerea spre o vedere (contemplare) folositoare sufletului. Iar somnul mult îngroaşă mintea. Dar, ia seama, să nu te predai pe tine în privegheri poveştilor deşarte sau gândurilor rele. Căci e mai bine să dormi, decât să priveghezi ocupându-te cu cuvinte şi gânduri deşarte."

522. „Prin priveghere se slăbesc duhurile răutăţii şi războaiele se potolesc, sau prin priveghere sufletele oamenilor se aduc la străpungerea inimii. Căci ea le pricinuieşte zdrobire şi smerenie." Prin priveghere se slăbesc pornirile poftelor, pricinuite de surplusul de vigoare a trupului şi de neatenţia minţii. Mintea câştigă timp mai mult pentru cercetarea de sine, pentru adâncirea în înţelesurile existenţei, care apar în timpul privegherii, neîmpiedicate de preocupările din afară. Aceasta ajută la alegerea faptei drepte şi în clipele următoare. „Ceea ce îţi aduci aminte, fă! Şi ceea ce nu-ţi aduci aminte ţi se va descoperi. Şi nu-ţi vei preda cugetarea fără discernământ uitării, prin uitare."

523. „Uitarea în sine nu are nicio putere, dar se întăreşte din nepăsările noastre, pe măsura lor." Uitarea, rupând legătura

7) Plugarii îşi adună bogăţia în hambare şi în cramă, călugării îşi adună bogăţia în stările la rugăciunea de seară şi de noapte şi în lucrările minţii.

8) Somnul mult e un soţ nedrept. El răpeşte jumătate din viaţa celui leneş, dacă nu şi mai mult.

9) Călugărul necercat (fără experienţă) priveghează în convorbiri, iar venind ceasul rugăciunii i se îngreuiază ochii. Călugărul moleşit e destoinic în vorbărie, dar, când vine vremea citirii, nu mai poate vedea de somn. Când trâmbiţa din urmă va suna, morţii vor învia şi când începe vorbăria se trezesc cei adormiţi. Somnul e un prieten viclean; după ce ne-am săturat, de multe ori pleacă, dar când ne e foame şi sete, ne războieşte cu tărie. Ne sfătuieşte să ne apucăm cu mâinile de vreun lucru în timpul rugăciunilor. Căci altfel nu poate alunga rugăciunea celor ce veghează. El e cel dintâi care se furişează în cei începători, ca să-i războiască. Aceasta, pentru ca să-i facă de la început trândavi, sau să-i facă să se apropie de dracul curviei. Să nu încetăm să cântăm cu obştea, până ce nu ne-am eliberat de el. Căci, ruşinându-ne de obşte, nu vom aţipi.

10) Câinele e duşmanul iepurilor şi dracul slavei deşarte, al somnului.

11) După trecerea zilei negustorul, iar după cântare, lucrătorul, şezând, îşi socoteşte câştigul[524].

---

prezentului cu trecutul, din alipirea pătimaşă de plăcerile prezente, slăbeşte chiar şi adâncimea şi intensitatea vieţii prezente, care nu e fructificată conştient de amintirile faptelor trecutului. Privegherea adânceşte nu numai semnificaţiile gândurilor prezente, ci şi a faptelor trecute şi vede prezentul în lumina întregului trecut şi a viitorului.

524. „A trecut ziua şi nevoinţa, se opreşte negustoria. Negustorul cercetează ce a făcut: dacă s-a păgubit sau a fost înfrânt.

12) Aşteaptă după rugăciune în stare de veghe. Şi atunci vei vedea cârduri de draci. Fiindcă au fost războiți de noi, după rugăciune încearcă să ne supere cu năluciri necuvenite. Şezând, ia seama, şi vei vedea pe cei obişnuiți să prade pârga sufletului.

13) E cu putință să se cugete în somn în continuare cuvintele psalmilor, dar e cu putință să ni le pună pe acestea în minte şi dracii, ca să ne înalțe la mândrie. Iar al treilea lucru n-aş fi voit să-l spun, dar cineva m-a silit. Sufletul care cugetă neîncetat la cuvintele Domnului obişnuieşte să se mişte în ele şi în somn[525]. Căci lucrul al doilea e o răsplată a celui dintâi, spre izgonirea duhurilor şi a năzucirilor.

Treapta a nouăsprezecea. Cel ce a suit pe ea a primit lumină în inima lui.

CUVÂNTUL AL XX-LEA

Despre frica laşă sau nebărbătească

1) Cel ce se îndeletniceşte cu virtutea în mânăstiri de obşte, sau în însoțirea cu alții nu e războit de obicei prea mult de frică. Dar cel ce petrece în locurile mai sihăstreşti să se lupte, ca să nu-l ia în stăpânire odrasla slavei deşarte, sau fiica necredinței, adică frica.

Dacă s-a nevoit după om, sau după Dumnezeu. Lucrul al doilea e al iubitorului de Dumnezeu, primul, al iubitorului de slavă. Unul aduce câştig, celălalt, pagubă şi osteneală nefolositoare."

525. „Cel ce, asemenea lui David, cugetă toată ziua la legea Domnului cugetă şi noaptea la ea, prin închipuire, ca să se împlinească şi cu el cuvântul care zice: «Şi întru legea Lui va cugeta ziua şi noaptea» (*Psalm* 1, 2); sau: «Eu dorm şi inima mea veghează» (*Cântarea Cântărilor* 5, 2)."

2) Frica laşă este o simţire copilărească în sufletul îmbătrânit de slava deşartă. Frica laşă este o slăbire a credinţei, arătată în aşteptarea plină de spaimă a unor lucruri neprevăzute[526].

3) Frica laşă este o primejdie mai înainte de frică; sau ea este o simţire plină de tremurare a inimii, clătinată şi speriată de nenorociri îndoielnice. Frica laşă este lipsa încredinţării. Sufletul mândru este robul fricii laşe, pentru că se bizuie pe sine şi se teme de zgomotele lucrurilor şi de umbre[527].

4) Cei ce plâng şi nu se sperie de dureri nu sunt stăpâniţi de frică[528]. Dar cei ce se înfricoşează de ceva îşi ies din minţi. Şi pe drept cuvânt. Căci e drept Cel ce părăseşte pe cei mândri. El vrea să fim pedepsiţi, ca şi noi şi ceilalţi să nu ne trufim.

5) Toţi cei fricoşi sunt iubitori de slavă deşartă. Dar nu toţi cei ce nu se tem sunt şi smeriţi la cuget. Pentru că nici tâlharii şi jefuitorii de morminte nu au frică, precum se ştie[529].

---

526. „Omul fricos suferă de două boli: de puţinătatea credinţei şi de iubirea de trup."

527. „Când cineva cade din măsura chibzuielii, devine atât fricos, cât şi îndrăzneţ. Căci sufletul lui e slăbit. Pentru că, precum trupul, când a pierdut compoziţia echilibrată, a devenit greu de stăpânit şi se predă tuturor patimilor, aşa şi sufletul, când a pierdut puterea sa şi smerita cugetare primind o deprindere slăbănoagă, se face şi laş şi îndrăzneţ şi fără minte şi nu se mai cunoaşte pe sine. Iar cel ce nu se cunoaşte pe sine cum va cunoaşte cele mai presus de sine?"

528. Ed. 1970: „ Απηληκότες sunt poate cei ce nu-şi cruţă trupul lor şi aşteaptă fără supărare şi fără întristare orice li s-ar întâmpla". *PG*: „Plânsul nemângâiat, primit în suflet, s-a ridicat mai presus de frică".

529. A Sfântului Isaac: „Buna îndrăznire şi disprețuirea primejdiilor vin una din două: fie din inima învârtoşată, fie din

6) În locurile în care te-ai obişnuit să-ţi fie frică, nu pregeta să te duci pe întuneric. Iar de vei tremura puţin, această patimă copilărească şi de râs va îmbătrâni împreună cu tine[530]. Mergând, înarmează-te cu rugăciunea. Ajungând acolo, întinde mâinile în sus şi biruieşte pe vrăjmaşi cu numele lui Iisus, căci nu e în cer şi pe pământ armă mai tare[531]. Izbăvit de boală, preamăreşte pe Cel ce te-a izbăvit, căci, mulţumindu-I, te va acoperi în veci.

7) Aşa cum nu vei putea umple niciodată stomacul dintr-o dată, tot aşa nu vei putea birui nici frica dintr-o dată. Şi, pe măsura plânsului, va scădea şi ea mai repede şi, pe măsura lipsei lui, vom rămâne fricoşi. „Mi se înfioară părul şi trupul", zicea Elifaz (*Iov* 4, 14), povestind viclenia dracilor.

---

multa credinţă în Dumnezeu. Învârtoşării inimii îi urmează mândria, iar credinţei, smerita cugetare a inimii".

530. *PG*: „Precum mormolocii înfricoşează pe prunci, aşa şi umbrele, pe cei mândri". În formularea ed. 1970: „O numeşte patimă copilărească, pentru că obişnuieşte să-i războiască pe cei prunci cu vârsta în Hristos. La cei desăvârşiţi, e vrednică de râs; căci şi mormolocii sperie pe copii şi nu pe cei desăvârşiţi".

531. „Nu e cu putinţă ca cel ce se teme cu adevărat de Dumnezeu să aibă frică, dacă va zice că afară de Dumnezeu nu se teme de altul." Frica de Dumnezeu dă curaj de a birui orice frică lasă de ceva de pe pământ. Pe lângă aceasta, frica de Dumnezeu nu e propriu-zis o frică nici de El că-i va face vreun rău, cu atât mai puţin de orice altceva, ştiind că Dumnezeu îl va apăra, sau că, dacă va pierde în cele pământeşti chiar viaţa sa prezentă, o va avea plină de toate bunătăţile în cer. Deci, cel ce se încrede în Dumnezeu nu se teme. Dimpotrivă, cel ce are frică de cele pământeşti şi nu se bizuie decât pe sine se teme în chip real, totdeauna, de ele. Nici eul propriu, nici cele ale lumii nu-l asigură împotriva necazurilor şi nenorocirilor, ca să nu mai zic a patimilor.

8) Uneori se înfricoşează mai întâi sufletul, alteori, trupul şi de la el trece şi la celălalt. Când, înfricoşându-se trupul, frica aceasta fără motiv nu pătrunde şi în suflet, e aproape izbăvirea de boală. Dar când primim cu suflet deschis toate cele neaşteptate, întru zdrobirea inimii, atunci cu adevărat ne-am eliberat de frică.

9) Nu întunericul şi pustietatea locurilor îi întăresc pe draci împotriva noastră, ci lipsa de rod a sufletului; dar, uneori, şi pedepsirea noastră din iconomie.

10) Cel ce s-a făcut rob Domnului nu se va teme decât numai de Stăpânul său. Dar cel ce nu se teme încă de Acesta se teme şi de umbra sa. Trupul se înfricoşează când stă lângă noi în chip nevăzut un duh; dar când sufletul se veseleşte, smerindu-se, stă de faţă un înger. De aceea, cunoscând din lucrare starea de faţă a acestuia, să sărim mai repede la rugăciune, căci bunul nostru păzitor a venit să se roage împreună cu noi[532].

Cel ce a biruit frica lasă e vădit că şi-a predat viaţa şi sufletul lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL AL XXI-LEA

Despre slava deşartă cea cu multe chipuri

1) Unora le place să dea slavei deşarte un loc deosebit de mândrie în înşirarea „Cuvintelor". De aceea şi spun că sunt opt gânduri conducătoare şi susţinătoare ale răutăţii. Grigorie Teologul şi alţii dintre învăţători

532. „Smerenia cugetului şi simplitatea luminată de darul deosebirii (discernământului) ne va face să cunoaştem deosebirile duhurilor."

le-au socotit pe acestea şapte. Eu urmez mai bucuros acestora. Căci cine mai are mândrie după ce a biruit slava deşartă? Ele au numai atâta deosebire între ele, câtă are pruncul prin fire faţă de bărbat şi grâul, faţă de pâine. Căci primul e începutul, iar al doilea, sfârşitul. Dar despre începutul şi plinătatea patimilor necuvioasei închipuiri de sine vom vorbi pe scurt când va veni vremea. Căci cel ce încearcă să filosofeze despre acestea pe larg este asemenea celui ce încearcă în zadar să cântărească vânturile.

2) Slava deşartă este, după natură, schimbarea firii şi strâmbarea moravurilor[533] şi pândirea a ceea ce poate fi disprețuit. Iar după calitate, este risipitoarea ostenelilor[534], pierderea sudorilor, pândirea comorii, nepoata necredinței, înaintemergătoarea mândriei,

---

533. Un proverb latinesc spune: „*Honores mutant mores*". Omul modest de până ieri, ajuns la un post mai înalt, s-a schimbat peste noapte de nu-l mai cunoşti. I s-a schimbat firea, i s-au strâmbat moravurile. La Veniamin Costache, a lui Evagrie: „Gândul slavei deşarte e foarte subțire şi stă cu uşurință lângă virtuți. Cel stăpânit de ea voieşte să arate poporului nevoințele sale şi vânează slăvirile oamenilor. Înşelându-l dracii pe vreunul, fac să-i placă să fie îngrijit de femei, să se atingă mulțimea de hainele lui, ba îl vrăjesc şi cu preoția; apoi îi place să vadă că oamenii îl caută şi stau în jurul lui şi să cugete că, de nu-i va dezlega el, vor fi legați şi în cer. Şi după ce l-au înălțat astfel cu nădejdi deşarte, zboară de la el, lăsându-l sau dracului mândriei ca să-l ispitească, sau celui al întristării care aduce asupra lui gânduri ce se împotrivesc nădejdilor". Alta: „Însuşirea slavei deşarte a monahului e că vrea să fie slăvit pentru virtuțile sale. Iar propriu trufiei sale este a se înălța pentru faptele sale şi a disprețui pe ceilalți. Iar a celor din lume este că vor să fie slăviți pentru frumusețe, pentru bogăție, pentru stăpânire şi pentru înțelepciune".

534. Toate virtuțile adunate de om prin osteneli sunt întinate ca o căldare de lapte printr-o picătură de petrol.

înecarea corăbiei în port, furnica în arie[535]. Ea e subțire, dar unelteşte împotriva a toată osteneala şi a tot rodul[536].

3) Furnica aşteaptă să se isprăvească strânsul grâului şi slava deşartă, să se adune bogăția. Cea dintâi se bucură, ca să fure; iar cea de a doua, ca să risipească. Duhul deznădejdii se bucură văzând înmulțindu-se păcatul; duhul slavei deşarte, văzând înmulțindu-se virtutea. Căci uşa celui dintâi e înmulțirea rănilor, iar a celui de al doilea e bogăția ostenelilor[537].

4) Ia seama şi vei vedea această nelegiuită înflorind până la mormânt în veşminte, în mirodenii, în convoaie şi în altele[538].

5) În toate străluceşte soarele cu îmbelşugare. Şi de toate străduințele se bucură slava deşartă. De pildă: sunt stăpânit de slava deşartă când postesc; dezlegându-l,

---

535. „Slava deşartă e înecarea corăbiei la mal, căci, după ce au trecut valurile multelor ispite şi vine încărcată cu multe virtuți, se îneacă în port, mândrindu-se pentru ele. E furnica în arie, pentru că risipeşte comoara virtuților, cum fură furnica boabele adunate."

536. „Nu-i uşor a ne izbăvi de slava deşartă. Dar se izbăveşte cineva prin lucrarea ascunsă a virtuților şi prin luarea-aminte mai deasă. Iar semnul izbăvirii e a nu mai ține minte răul celui ce ne-a vorbit de rău sau al celui ce a vorbit prea mult."

537. E un paradox: înmulțirea virtuților deschide uşa slavei deşarte, înmulțirea păcatelor o alungă. „Mişcându-se patimile, alungă slava deşartă, risipindu-se, o fac să se întoarcă." Aceasta nu înseamnă că trebuie să ne predăm patimilor pentru a nu ajunge la slava deşartă. Aceasta ar însemna să rămânem în noroi, pentru a nu ne mândri cu curăția. Trebuie să scăpăm de amândouă. Dar începutul se face prin scăparea de patimi.

538. Adică, cu ocazia înmormântării înconjurate de pompă. Aceasta se vede şi în monumentele costisitoare ce lasă unii să li se clădească pe mormânt, sau pe care şi le clădesc ei înşişi cât trăiesc.

ca să nu fiu cunoscut (ca postitor), iarăşi mă stăpâneşte slava deşartă, pentru modestia mea; îmbrăcându-mă în haine luxoase, sunt biruit de ea, schimbându-le în haine nearătoase, iarăşi sunt stăpânit de ea; vorbind, sunt biruit de ea; tăcând, iarăşi sunt biruit de ea[539]. Oricum voi arunca acest glob cu trei coarne, totdeauna unul stă drept şi el e cel din centru.

6) Iubitorul de slavă deşartă este un închinător la idoli. Părând că măreşte pe Dumnezeu, voieşte să placă oamenilor şi nu lui Dumnezeu. Tot cel iubitor de arătare este iubitor de slavă deşartă[540]. Postul

539. Vedem şi aici pe autor descriind cu acelaşi talent extraordinar, de fin analist al complexelor stări sufleteşti, aceeaşi împletire contradictorie între patimă şi năzuinţa cea bună, ca şi în alte „Cuvinte" (de ex.: în „Cuvântul al XV-lea"). Fiecare floare morală sau virtute are umbra ei în slava deşartă. Această împletire ţine de o etapă încă nedesăvârşită a firii noastre. Patima e aşa de împletită cu firea, încât ni se pare că, luptând cu ea, luptăm cu firea noastră şi e greu să luptăm cu ea. Numai o înţelegere radicală a firii noastre ca regăsindu-se deplin când se uită pe sine, sau se predă total lui Dumnezeu şi semenilor, ne scoate din această stare contradictorie şi chinuitoare, pentru a ne ridica la starea paradoxală supremă, fericită şi deplin conformă cu ea: la starea în care nu mai eşti prin tine, ci prin Dumnezeu, prin Cel ce te iubeşte şi pe Care îl iubeşti desăvârşit.

540. Ed. V. Costache, a Sfântului Maxim: „În toate cele ce le lucrăm, Dumnezeu caută scopul: de lucrăm pentru El sau pentru altceva. Deci când voim să facem un bine, nu plăcerea oamenilor, ci pe Dumnezeu să-L avem ca scop, ca, privind pururea spre El, pentru El să lucrăm, ca nu cumva să răbdăm şi osteneala şi să pierdem şi răsplata". Scolia din *PG*, a Sfântului Vasile: „Ceea ce nu se face pentru iubirea de Dumnezeu, ci pentru lauda de la oameni, orice ar fi aceea, nu are lauda cinstirii lui Dumnezeu, ci judecata pentru o faptă făcută spre plăcerea oamenilor, pentru vrajbă, pentru pizmă, sau pentru altă vină. De aceea Domnul le numeşte şi fapte ale nedreptăţii, zicând către cei ce spuneau: «Am mâncat înaintea Ta» şi celelalte: «Depărtaţi-vă de la Mine toţi lucrătorii nedreptăţii» (*Matei*

iubitorului de slavă deşartă este nerăsplătit şi rugăciunea lui neavenită. Căci pe amândouă le lucrează pentru lauda oamenilor. Nevoitorul iubitor de slavă deşartă pierde îndoit: îşi topeşte şi trupul şi nici nu ia vreo răsplată.

7) Cine nu va râde de lucrătorul pentru slavă deşartă, care, la cântarea de psalmi, e mişcat de către aceasta fie să râdă, fie să plângă de toate?

8) Dumnezeu ascunde de multe ori de la ochii noştri bunătăţile pe care le-am câştigat. Dar omul care ne laudă, mai bine zis care ne amăgeşte, a deschis ochii noştri spre ele prin laudele lui. Însă, deschizându-se aceştia, a dispărut şi virtutea[541].

9) Linguşitorul este slujitorul dracilor[542], călăuza mândriei, nimicitorul străpungerii inimii, pierzătorul

---

7, 23). Aceştia sunt cei ce abuzează de darurile lui Dumnezeu pentru plăcerile lor". Alta: „Minte deşartă are cel ce vânează lauda de la oameni şi alta nu nădăjduieşte". De la Sfântul Maxim: „Din cele făcute de oameni, unele sunt bune prin fire, dar (uneori, *n. trad.*) nu sunt bune prin cauza lor. De exemplu, postul, privegherea, rugăciunea, citirea psalmilor, milostenia, iubirea de străini sunt fapte bune prin fire, dar, când se fac pentru slava deşartă, nu sunt bune".

541. Vederea de către noi a virtuţilor noastre le face să se piardă.

542. „Să ne ferim atât de a fi fericiţi, cât şi de a ne ferici unii pe alţii în faţă. Cea de a doua este a linguşitorilor şi a celor mişcaţi de draci. Prima e a celor uşuratici şi ale căror izbânzi sunt uşor de furat. Cel de al doilea este ca stricător al bunătăţilor, îngerul diavolului; cel dintâi este un moştenitor nesocotit, pregătit să piardă îndată ostenelile. Amândoi lucrează împreună la pierderea reciprocă." Alta, a Sfântului Ioan Gură de Aur (din Veniamin Costache): „Lauda celor ce trăiesc în păcat aduce munci mai cumplite decât râvnirea păcatului, ba chiar decât ale celor ce trăiesc în păcate... Şi pe drept cuvânt, pentru că fapta aceasta este a unei socoteli stricate şi a unui suflet ce suferă de o boală fără vindecare. Pentru că cel ce laudă păcatul s-a lipsit pe sine de tămăduirea cea din pocăinţă." Aceştia îi întăresc, pe cei ce păcătuiesc, în păcatul lor.

bunătăților, cel ce abate pe alții de la calea cea dreaptă. „Cei ce vă fericesc pe voi, zice proorocul, vă amăgesc pe voi" (*Isaia* 3, 12).

10) E propriu celor înalți cu cugetul să rabde cu bărbăție şi cu bucurie ocările; dar e propriu celor sfinți şi cuvioşi să treacă nevătămați prin laude.

11) Am văzut pe unii plângând pentru că au fost lăudați; dar şi pe unii aprinşi de mânie, schimbând, ca într-un târg, o patimă cu alta.

12) „Nimeni nu cunoaşte cele ale omului, decât duhul omului cel din el" (*1 Corinteni* 2, 11). Să se ruşineze deci şi să amuțească cei ce se pornesc să fericească pe alții în față.

13) Când auzi că aproapele tău şi prietenul tău te vorbeşte de rău în lipsa ta, sau fiind tu de față, arată-i iubirea, lăudându-l[543].

14) Mare lucru e a scutura din suflet lauda oamenilor, dar mai mare e a depărta lauda dracilor.

15) Smerită cugetare arată nu cel ce se defaimă pe sine - căci cum nu se va răbda pe sine? -, ci cel ce, ocărât fiind de altul, nu-şi micşorează dragostea față de acesta[544].

---

543. „Desăvârşirea smereniei stă în a răbda cu bucurie învinuirile mincinoase." A Sfântului Isaac: „Cel smerit la suflet nu se tulbură când e nedreptățit, nici nu se apără de lucrul în care a fost nedreptățit. Şi primeşte calomnia ca adevăr şi nu se îngrijeşte să convingă pe oameni că a fost calomniat, ci cere iertare".

În acest caz cel calomniat, lăudându-l pe calomniator, nu-l linguşeşte, nici nu-l împinge la păcatul slavei deşarte, ci-i arată iubirea. Acela va simți în acest moment că nu e linguşit şi nu va cădea nici în slava deşartă, ci se va ruşina de ceea ce a făcut, căci va vedea că a făcut nedreptate celui calomniat. Şi aceasta îl va ajuta să se îndrepte, luând pildă de la bunătatea aceluia.

544. „Tu socoteşti că ai smerenie, dar nu te suporți nici pe tine, defăimându-te. Dacă deci voieşti să cunoşti că eşti smerit la

16) Am băgat de seamă că dracul slavei deşarte insuflă unui frate gânduri şi le descoperă pe acestea altuia; şi pe acesta îl face să spună aceluia cele ce sunt în inima lui, ca acela să se fericească pe el ca pe un mai înainte-ştiutor al gândurilor lui. Ba uneori se atinge, blestematul, şi de chiar mădularele trupului, făcându-le să zvâcnească[545].

Să nu-l primeşti pe altul când te îmbie cu episcopie, sau cu stăreţie, sau cu slujbă de învăţătură. Căci cu mare osteneală se alungă câinele de la tejgheaua măcelăriei. Dar când acesta vede pe unii având puţină linişte, îndată îi îndeamnă să vină din pustie în lume. Du-te, zice, pentru mântuirea sufletelor pierdute!

17) După cum altul este chipul arapilor şi altul, al statuilor, altul e felul slavei deşarte al celor ce petrec în mânăstirea de obşte, decât al celor ce se află în pustie[546].

---

cuget, cearcă-te pe tine în cele spuse". Adică, defaimă-te pe tine cu sinceritate în faţa ta însuţi şi a altora. Alta, la Veniamin Costache: „Cel ce rabdă cu smerită cugetare învinuirile ce i se aduc a ajuns la desăvârşire şi e lăudat de sfinţii îngeri. Căci nicio faptă bună nu e mai greu de săvârşit ca aceasta".

545. „Ai grijă de această patimă blestemată care se amestecă cu virtuţile, până ce le pierde. Căci de nu va tăia omul această patimă necinstită, nu va putea înainta după Dumnezeu. Căci ei îi urmează toate relele." Ea închide drumul sufletului nostru spre Dumnezeu, închizându-l în admiraţia de sine. Alta, a Sfântului Maxim: „Nu te măsura cu cei mai slabi dintre oameni, ci mai degrabă cu cei mai înaintaţi în iubire. Căci, măsurându-te cu cei dintâi, vei cădea în groapa închipuirii de sine; dar de te vei măsura după iubirea celor din urmă, vei înainta spre înălţimea smereniei".

546. Ed. 1970: „Slava deşartă din pustie se vădeşte în orice faptă umilitoare: în postire, în culcarea pe jos, în celelalte grele pătimiri. Iar cea din chinovie, în lucruri plăcute, în

18) Slava deşartă iese înaintea mirenilor ce sosesc din lume în mânăstire şi mână pe călugării mai uşuratici să iasă întru întâmpinarea celor ce sosesc; îi face să cadă la picioarele lor şi cel stăpânit de mândrie se îmbracă în smerenie[547]. Pe cei ce şed la masă (iubitorul de slavă deşartă) îi îndeamnă să

---

bunuri, în buna stare, în bogăţia luxoasă. Cei dintâi se laudă cu faptele lor umilitoare, cei de al doilea, cu faptele lor bune, încât una e ca a călugărilor, alta, ca a mirenilor".

547. La Veniamin Costache, din Isaia Pustnicul: „Ia aminte la tine însuţi cu de-amănuntul, ca să nu primeşti nicidecum a lua ceva, dacă nu te vei încredinţa deplin că Dumnezeu ţi le-a trimis din roduri drepte. Numai atunci să le primeşti cu toată liniştea. Iar când le vezi că sunt din nedreptate, sau din sfadă, sau din vicleşug, sau din făţărnicie, respinge-le şi aruncă-le, socotind că mai bună este o mică parte cu frica lui Dumnezeu, decât roduri multe din nedreptate". Alta (din acelaşi): „Să nu fie mâna ta întinsă spre a lua, ci mai vârtos spre a da". Din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Lacomul ţine cele ale săracului. Iar tu, luându-le pe acestea şi făcându-le parte a averii tale, te-ai arătat mai nedrept decât cel nedrept şi te-ai făcut mai lacom decât lacomul de bani". Alta: „Întrebare: Cum se face că mulţi lacomi nu pătimesc rele? Răspuns: Vor suferi mai mult, dacă nu vor suferi îndată. Căci de vor scăpa acum, teme-te mai mult că vor suferi atunci în chinuri mai mari. Şi de vor scăpa ei, nu vor scăpa moştenitorii lor. Întrebare: Şi cum e drept acest lucru? Răspuns: E foarte drept, căci tu, care ai moştenit avere făcută din nedreptate, deşi n-ai răpit-o tu, te îndulceşti cu ea. Acela şi-a adunat comoara de păcate şi mânie pentru ziua mâniei. Iar tu ai moştenit păcatul şi mânia şi ţi se va cere socoteală pentru toate... Deci, dacă ştii pe cei nedreptăţiţi, dă-le înapoi şi fă ceea ce a făcut Zaheu cu multă adăugire. Iar dacă nu-i ştii, împarte celor scăpătaţi şi tu vei afla răsplata, iar acela, munca veşnică. Întrebare: Cum ţine cineva adevărul întru nedreptate? Răspuns: Când cineva foloseşte după plăcerile sale cele date lui de Dumnezeu".

se înfrâneze şi pe cei mai de jos îi ceartă fără milă. Din cei ce stau la cântare de psalmi, pe cei moleşiţi îi face bărbaţi, iar pe cei fără glas îi laudă ca având glas frumos şi pe cei ce dormitează îi laudă ca veghetori. Pe cel ce conduce rânduiala cântării îl linguşeşte şi-l roagă să-i dea lui întâietatea; îl numeşte învăţător şi părinte, până la plecarea străinilor.

19) Slava deşartă, în loc să fie pricină de cinste, de multe ori e pricină de necinste. Căci, mâniindu-se ucenicii ei, mare ruşine le-a adus[548]. Pe cei aspri faţă de oameni slava deşartă îi face blânzi; se foloseşte cu îngâmfare de darurile naturale şi, prin acestea, de multe ori i-a doborât pe nenorociţi.

20) Am văzut un drac supărând pe fratele său şi izgonindu-l. Căci, mâniindu-se odată un frate, au sosit în acea clipă nişte mireni, şi nenorocitul a sărit din mânie în slava deşartă. Pentru că nu putea sluji deodată amândurora.

21) Cel ce s-a vândut slavei deşarte are o viaţă îndoită. Căci, petrecând între călugări cu schima, vieţuieşte în lume cu cugetul şi cu amintirea.

22) De ne grăbim să bineplăcem celor de Sus, să ne sârguim să gustăm din slava celor de Sus. Iar cel ce a gustat din ea va dispreţui toată slava pământească. M-aş mira să nesocotească cineva pe cea de a doua, dacă n-a gustat din cea dintâi.

23) De multe ori, prădaţi fiind de slava deşartă, întorcându-ne, am prădat-o pe ea cu mai multă iscusinţă[549]. Căci am văzut pe unii răpiţi din lucrarea

548. „Iubitorul de slavă deşartă făţăreşte nemânierea; iar când e prins în aceasta, suferă, în loc de cinste, necinste."

549. Am fost prădaţi de virtuţile ce le-am câştigat de către slava deşartă. Dar pe urmă ne-am întors, prădând-o noi pe ea de puterea ei.

duhovnicească de slava deşartă; dar, punându-se un început vrednic de mustrare, sfârşitul s-a făcut vrednic de laudă, pentru schimbarea cugetului[550].

24) Cel ce se mândreşte cu darurile lui naturale, adică cu deşteptăciunea, cu învăţătura, cu citirea limpede, cu vorbirea uşoară, cu destoinicia şi cu toate cele de felul acesta, pe care le are fără osteneală, nu va dobândi niciodată bunătăţile cele mai presus de fire[551]. Căci cel necredincios în puţine va fi necredincios şi în multe şi stăpânit de slavă deşartă.

25) Mulţi îşi chinuiesc în zadar trupurile lor pentru nepătimirea la culme, pentru bogăţia darurilor, pentru lucrarea minunilor, pentru puterea cunoaşterii de mai înainte, neştiind, nenorociţii, că nu ostenelile, ci mai degrabă smerenia e maica acestora. Cel ce cere daruri pentru osteneli a pus o temelie greşită. Dar cel ce se socoteşte pe sine datornic va lua deodată o bogăţie neaşteptată[552].

26) Nu da ascultare vânturătorului care te sfătuieşte, chipurile, spre folosul auzitorilor, să-ţi vesteşti

---

550. A fost vrednică de mustrare mândria lui Nabucodonosor, dar vrednică de laudă smerenia, sau smerita lui cugetare de la urmă.

551. A lui Maxim: „Dacă voieşti să te faci cu adevărat cunoscător şi modest şi să nu slujeşti patimii închipuirii de sine, caută pururea în făpturi ce este ascuns cunoştinţei tale. Şi aflând foarte multe ce-ţi sunt ascunse, te vei minuna de cunoştinţa ta şi, înfrânându-ţi cugetul şi pe tine însuţi, vei înţelege multe şi mari lucruri, pentru că părerea că ştii nu te lasă să înaintezi în a şti".

552. Învăţătura aceasta e cu totul potrivnică teoriei teologiei catolice despre merite şi supramerite. Tot efortul creştin urmăreşte curăţirea şi desăvârşirea firii şi nu merite primite din afară. Iar desăvârşirea e o înaintare nesfârşită. Şi darul lui Dumnezeu vine de la sine, nu ca un merit, altfel n-ar mai fi dar. Iubirii noastre libere îi vine în întâmpinare iubirea liberă a lui Dumnezeu, sau invers.

virtuțile tale. „Căci ce va folosi omul de va dobândi lumea întreagă, iar pe sine se va păgubi?" (*Luca* 9, 25). Nimic nu poate zidi pe cei ce ne privesc ca o purtare smerită şi nemincinoasă şi ca un cuvânt neprefăcut. Aceasta se va face şi altora îndemn spre a nu se înălța. Şi ce e mai mare decât aceasta spre folosul altora?[553]

27) A observat cineva din cei ce pot să vadă şi, văzând, a povestit următoarele: „Şezând eu în adunare (sinaxă), au venit dracul slavei deşarte şi dracul mândriei şi s-au aşezat de amândouă părțile mele. Şi unul mi-a împuns coasta cu degetul lui iubitor de slava deşartă, îndemnându-mă să spun oarecare vedere (contemplație) sau lucrare pe care am săvârşit-o în pustie[554]. Şi după ce l-am depărtat pe acesta, zicând: «Întoarcă-se înapoi şi să se ruşineze cei ce-mi gândesc mie rele» (*Psalm* 34, 4 şi 69, 2), repede cel de la stânga îmi şopti la ureche: «Bine, bine ai făcut şi mare te-ai făcut, biruind pe maica mea cea prea neruşinată».

---

553. Din Epistola Sfântului Atanasie către fecioară: „Dacă îți arăți viața ta, aceasta îți naşte slava deşartă şi te păgubeşte. Dar de afli un suflet care conglăsuieşte cu tine ca să facă cele ale lui Dumnezeu ca şi tine, descoperă numai acestuia taina. În aceasta nu este slavă deşartă, căci ai grăit ca să se mântuiască un suflet. Celor ce au dorința să asculte, grăieşte-le cele de folos. Iar de te rogi, sau cânți, sau citeşti, şezi deosebit şi nimeni să nu audă, decât tu singură; şi dacă ai, şi cu una sau două fecioare de un suflet cu tine". Alta, a Sfântului Marcu: „Dacă voieşti să se acopere de către Domnul păcatele tale, să nu descoperi oamenilor virtuțile tale. Căci tot ce vom face cu acestea, aceea va face şi Dumnezeu cu acelea". Alta, a Sfântului Maxim: „Precum comoara arătată se fură, aşa virtutea făcută cunoscută sau publică se mistuie".

554. A Sfântului Maxim: „Cei ce caută pururea sufletul nostru caută pururi, prin gânduri pătimaşe, să ne împingă la păcat cu cugetarea sau cu lucrarea. Dar când vor afla mintea neprimitoare, atunci vor fi făcuți de ruşine; iar când o vor afla ocupată cu vederi duhovniceşti, vor fi alungați şi ruşinați cu totul".

Către acesta, continuând îndată partea următoare a stihului, am zis: «Întoarcă-se ruşinaţi cei ce-mi zic mie: Bine, bine ai făcut»[555].

Întrebându-l eu pe acela: «Cum e slava deşartă maica mândriei?», a răspuns: «Laudele înalţă şi îngâmfă; iar când sufletul s-a înălţat, luându-l mândria, îl duce până la ceruri şi-l doboară până în adâncuri»"[556].

28) Este o slavă ce vine de la Dumnezeu: „Pe cei ce Mă slăvesc, zice, îi voi slăvi" (*1 Regi* 2, 30). Şi este o slavă ce urmează din pregătirea diavolească: „Vai, zice, când vor vorbi oamenii bine de voi" (*Luca* 6, 26).

29) O vei cunoaşte limpede pe cea dintâi când, socotind-o ca vătămare, o vei respinge cu toată sârguinţa şi, oriunde te vei duce, îţi vei ascunde vieţuirea ta[557]. Şi pe a doua când, săvârşind orice lucru, îl vei săvârşi pentru a fi văzut de oameni. Necurata aceasta ne îndeamnă să făţărim o virtute pe care nu o avem. Dar „aşa să lumineze, zice, lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă ei faptele voastre cele bune" (*Matei* 5, 16). De multe ori Domnul îi aduce însă pe cei iubitori de slavă deşartă la lipsa de slavă deşartă prin necinstirea ce li se întâmplă.

30) Începutul necăutării slavei deşarte e păzirea gurii şi iubirea necinstirii[558]. Mijlocul ei este oprirea

---

555. Amândouă aceste îndemnuri, aparent bune, sunt biruite cu smerenia. Faptele la care e îndemnat călugărul sunt bune în sine, dar nu sunt bune întrucât îndemnurile la ele vin de la demoni, adică se ivesc împreunate cu ispita mândriei.

556. „Slava deşartă alungată sădeşte părerea de sine; dacă însă rămâne, pricinuieşte mândria."

557. „Când nu face cineva lucrul lui Dumnezeu pentru a fi văzut de oameni, dar cei ce-l văd îl slăvesc, celui ce îl lucrează nu-i va veni nicio vătămare din laudă."

558. „Cel ce are grijă de limbă se dovedeşte lucrător al virtuţilor. Iar nepedepsirea limbii arată că nu are înlăun-trul lui virtutea."

tuturor lucrărilor gândite ale slavei deşarte. Iar sfârşitul (dacă este vreun sfârşit al adâncului fără fund)[559] este a face în chip ne-simţit, înaintea mulţimii, cele ce aduc necinstirea.

31) Nu-ţi ascunde ruşinea ta, din socotinţa de a nu da pricină de sminteală[560]. Dar nu trebuie să se folosească acelaşi plasture pentru orice greşală, ci potrivit cu felul ei.

32) Când chemăm noi slava deşartă şi când vine la noi fără să o chemăm, ci trimisă de alţii, şi când începem niscai lucruri în vederea slavei deşarte, să ne aducem aminte de plânsul nostru şi de datoria de a face, plini de frică, rugăciunea ce se cuvine stării noastre şi negreşit vom ruşina pe neruşinatul, numai să ne îngrijim de rugăciunea adevărată. Iar de nu, să ne aducem aminte repede de moartea noastră. Iar de nu vom izbuti nici aşa, să ne temem de ruşinea ce urmează slavei. Căci „cel ce se înalţă se va smeri" (*Luca* 18, 14). Şi nu numai acolo, ci negreşit şi aici[561].

33) Când lăudătorii, mai bine zis amăgitorii, încep să ne laude, să ne aducem aminte de mulţimea fărădelegilor noastre şi ne vom afla nevrednici de cele spuse sau făcute.

---

559. Nu e un sfârşit al disprețuirii slavei deşarte. Căci aceasta e egală cu smerenia. Iar smerenia e un adânc, sau o înălțime fără sfârşit (abis). Căci e o uimire de Dumnezeu, Care fiind infinit, creşte şi ea la infinit.

560. Se înțelege că e vorba de recunoaşterea ei însoțită de pocăință, nu de cea cinică, fără ruşine. Căci, recunoscută prin pocăință adâncă şi necurmată, face mai degrabă pe ceilalți să se ferească de ea.

561. „Când vezi gând omenesc ispitindu-te cu slava, cunoaşte limpede că-ți pregăteşte ruşinea."

34) Pot fi, fără îndoială, auziți de Dumnezeu în unele cereri ale lor şi unii iubitori de slavă deşartă. Domnul obişnuieşte să vină în întâmpinarea rugăciunilor şi cererilor lor ca, luând unele daruri prin rugăciune, să nu-şi mărească închipuirea de sine.

35) Cei mai simpli nu cad de multe ori în veninul acesta. Căci slava deşartă este lepădarea simplității şi viețuirea prefăcută.

36) De multe ori viermele, crescând şi făcând aripi, se urcă la înălțime. Tot aşa, slava deşartă, desăvârşindu-se, naşte mândria, căpetenia şi desăvârşitoarea tuturor răutăților.

A fost treapta a douăzeci şi una. Cel ce nu s-a lăsat prins de ea nu va cădea în mândria fără minte, duşmana lui Dumnezeu.

CUVÂNTUL AL XXII-LEA

Despre mândria cea fără de minte (fără stăpânire)

1) Mândria este tăgăduirea lui Dumnezeu[562], născocirea dracilor, disprețuirea oamenilor, maica osândirii, nepoată a laudelor, semnul nerodniciei, izgonitoarea ajutorului lui Dumnezeu, înaintemergătoarea ieşirii din minți, pricinuitoarea căderilor, pricina luării în stăpânire (de draci), izvor al mâniei, uşa fățărniciei, cauza nemilostivirii, păzitoarea păcatelor, contabilă amarnică, judecătoarea oamenilor, potrivnica lui Dumnezeu, rădăcina hulei.

562. „Căci cel ce socoteşte că înfăptuieşte ceva din sine, şi nu din ajutorul lui Dumnezeu, tăgăduieşte pe Dumnezeu şi ajutorul Lui în toate. De aceea şi cade, părăsit fiind, din harul lui Dumnezeu, pe care l-a nesocotit."

2) Începutul mândriei e sfârşitul slavei deşarte. Mijlocul ei este disprețuirea aproapelui, vestirea neruşinată a ostenelilor proprii, lauda de sine în inimă, ura mustrării. Iar sfârşitul ei este tăgăduirea ajutorului lui Dumnezeu, fălirea cu râvna sa, năravdrăcesc.

3) Să ascultăm toți cei ce voim să scăpăm de groapa aceasta. Patimii acesteia îi place de multe ori să-şi ia hrana chiar din mulțumirea adusă lui Dumnezeu. Căci la început nu se gândeşte să tăgăduiască cu neruşinare pe Dumnezeu.

4) Am văzut om mulțumind lui Dumnezeu cu gura şi fălindu-se cu cugetul. Mărturiseşte despre aceasta fariseul acela, care a spus în chip fățarnic: „Îți mulțumesc, Dumnezeule" (*Luca* 18, 11).

5) Unde s-a întâmplat căderea, acolo s-a sălăşluit mai înainte mândria. Al doilea lucru e vestitor al celei dintâi.

6) Am auzit pe careva din cei cinstiți de mine: „Gândeşte că douăsprezece sunt patimile de necinste. De vei iubi cu voia pe una din ele, adică închipuirea de sine, ea va umple locul celor unsprezece[563].

7) Călugărul ce se înalță cu cugetul se împotriveşte cu cuvântul. Dar cel smerit cu cugetul nu ştie să se împotrivească nici măcar cu privirea. Chiparosul nu-şi

563. „Un filosof oarecare a spus că închipuirea de sine este boală sacră." Alta: „Am văzut o boală cumplită; de ea suferă cel ce păzeşte la sine o bogăție spre răul lui". Domnul a zis: „Vai, cei ce vă îmbogățiți, că veți flămânzi; că veți lua plata voastră (*Luca* 6, 25)". Închipuirea de sine e o boală, pentru că cel ce suferă de ea nu trăieşte în realitate. Bogăția pe care o păzeşte e fum, dar fum care nu va pieri numai lăsându-l gol, ci îl va şi face nemilos şi urât de Dumnezeu şi de oameni, fum care îl intoxică. El iese din legătura cu Dumnezeu şi cu oamenii, care sunt singura realitate ce-l ține şi pe el în realitate.

pleacă ramurile ca să se întindă pe pământ, nici monahul cu inima mândră, ca să facă ascultare.

8) Bărbatul cu inima mândră doreşte să stăpânească[564]. Astfel, nu poate să nu se piardă până la capăt, precum se întâmplă de obicei, mai bine zis nici nu voieşte.

9) „Celor mândri Domnul le stă împotrivă" (*Pilde* 16, 5 şi *1 Petru* 5, 5). Şi cine poate să-i miluiască pe ei? „Necurat este la Domnul tot cel mândru cu inima" (*Pilde* 16, 5). Şi cine va putea să-l curăţească pe unul ca acesta?

10) Pedeapsa celor mândri e căderea, iar îmboldi-tor, dracul. Părăsirea lor este ieşirea din minţi. De cele dintâi au fost tămăduiţi adeseori oamenii de către oameni. Dar cea din urmă nu poate fi vindecată de oameni.

11) Cel ce respinge mustrarea îşi întipăreşte patima. Iar cel ce o primeşte s-a dezlegat de legătura ei.

12) Dacă un oarecare a căzut din ceruri numai prin această patimă, fără alta, trebuie văzut dacă nu cumva se întâmplă ca cineva să se suie la cer numai prin smerenie, fără altă virtute.

13) Mândria este pierderea bogăţiei (duhovniceşti) şi a sudorilor. „Strigat-a şi nu era cine să-l mântuiască" (*Psalm* 17, 45), fără îndoială pentru că a strigat cu mândrie „către Domnul şi nu l-a auzit pe el"; fără îndoială, pentru că pricinile împotriva cărora se ruga nu le curma.

14) Un bătrân foarte cunoscător îl sfătuia duhovniceşte pe un tânăr ce se trufea. Iar acesta, orb fiind, zise: „Iartă-mă, părinte, nu sunt mândru". Iar

564. „Să nu te grăbeşti să te aşezi în capul frăţimii, ca să nu iei sarcinile păcatelor străine pe umerii tăi."

preaînțeleptul bătrân zise către el: „Şi ce altă dovadă mai vădită a patimii acesteia ne poți da, fiule, decât cuvântul ce l-ai spus: nu sunt mândru?"[565] Mult le ajută unora ca aceştia supunerea, viețuirea mai îngreuiată şi mai supusă necinstirilor şi citirea nevoințelor mai presus de fire ale părinților. Poate măcar aşa vor avea o mică nădejde de mântuire cei ce bolesc de patima aceasta.

15) E ruşine să se mândrească cineva cu podoabă străină[566], dar e nebunia cea mai de pe urmă să se

565. Scărarul surprinde şi aici aceeaşi împletire a patimii cu năzuința potrivnică ei, ca şi în alte locuri de mai înainte. Seva patimii urcă în om din firea lui pătată odată cu seva virtuții, ca în fructele unui pom, stricăciunea. E foarte greu de a înlătura pe ultima şi a cruța pe primele. Cel ce se socoteşte smerit nu e smerit. Mereu trebuie înlăturată de lângă virtutea însăşi umbra conştiinței de a avea o virtute. Conştiința trebuie să aibă de conținut numai pe Dumnezeu şi sinea proprie trebuie văzută hrănindu-se numai din Dumnezeu. Toate virtuțile sunt puteri ale lui Dumnezeu în noi. Ridicarea spre această conştiință e un efort continuu de distilare, de subțiere a firii, pentru a face pe Dumnezeu total transparent prin înlăturarea oricărei grosimi a ei, a vizibilității ei.

566. „Se arată că nu trebuie să se laude cineva şi să se fălească pentru nimic din ceea ce a înfăptuit prin cugetarea sau puterea sa, fără ajutorul lui Dumnezeu." Alta: „Cel ce se înfrânează se reține de la lăcomia pântecelui; neagonisitorul, de la lăcomie; cel ce se linişteşte, de la vorbărie; cel curat, de la iubirea de plăceri; cel ruşinos, de la curvie; cel ce se mulțumeşte cu ale sale, de la iubirea de arginți; cel blând, de la tulburare; ascultătorul, de la sfadă; cel primitor de mustrare, de la fățărnicie; cel ce se roagă, de la deznădejde; săracul, de la bogăție; mărturisitorul, de la tăgăduire; mucenicul, de la închinarea la idoli. Vezi că toată virtutea săvârşită până la moarte nu e nimic altceva decât înfrânarea de la păcat. Iar înfrânarea de la păcat e un lucru al firii, nu e un preț plătit pentru Împărăția lui Dumnezeu". Ce departe suntem de teoria meritelor

fălească, prin închipuirea de sine, cu darurile lui Dumnezeu. Făleşte-te numai cu înfăptuirile tale dinainte de naştere![567] Căci cele de după naştere Dumnezeu ţi le-a dăruit, ca şi naşterea însăşi.

16) Numai virtuţile ce le-ai înfăptuit fără minte sunt ale tale. Căci mintea ţi-a dăruit-o Dumnezeu. Arată nevoinţele purtate fără trup, numai din sârguinţa ta. Căci trupul nu e al tău, ci al lui Dumnezeu.

17) Nu te încrede, până ce nu vei primi hotărârea, văzând pe acela care, chiar după intrarea în cămara de nuntă, a fost legat de mâini şi de picioare şi aruncat în întunericul cel mai din afară (*Matei* 22, 13)[568].

18) Nu-ţi înălţa grumazul, odată ce eşti pământesc. Căci mulţi au căzut din ceruri, măcar că erau sfinţi şi nematerialnici.

19) Când dracul se sălăşluieşte în lucrătorii lui, atunci, arătându-se în somn sau şi în stare de veghe, ia chipul, zice-se, al unui sfânt înger sau mucenic, îi împărtăşeşte vreo descoperire de taină, sau vreun dar (harismă), ca, amăgindu-se, nenorociţii, să-şi iasă cu totul din minţi[569].

20) Chiar dacă am suferi zeci de mii de morţi pentru Hristos, tot n-am împlini ceea ce suntem datori,

---

şi suprameritelor din teologia catolică! La o notă următoare vom vedea că Împărăţia lui Dumnezeu e darul Duhului Sfânt.

567. O spune aceasta cu ironie, ca şi cele următoare.

568. A lui Ioan Carpatiul: „Haina de nuntă, de care vorbesc cuvintele lui Hristos, socoteşte-o harul Duhului Sfânt; căci cel ce nu s-a făcut vrednic să-l îmbrace nu se va face părtaş nunţii cereşti şi cinei celei duhovniceşti".

569. Nici tainele descoperite nu sunt taine adevărate, nici harismele dăruite de cel rău nu sunt harisme adevărate, ci contrafaceri aparente; sunt „taine" sau „harisme" de suprafaţă, şi chiar minciuni nedate încă pe faţă.

căci altul e sângele lui Dumnezeu şi altul, sângele robilor; negreşit, după vrednicie, şi nu după fiinţă[570].

21) Să nu încetăm de a cerceta împreună şi de a pătrunde pe luminătorii părinţi dinainte de noi; şi atunci ne vom afla pe noi neumblând în chip amănunţit pe urmele vieţuirii lor, nici păzind în chip cuvios făgăduinţa, ci petrecând încă în starea lumească.

22) Călugărul adevărat este cel ce are ochiul neîmprăştiat al sufletului şi simţirea nemişcată a trupului[571]. Călugărul adevărat este cel ce cheamă pe vrăjmaşi ca pe nişte fiare, şi-i biciuieşte ca să fugă de la el. Călugăr este cel ce petrece într-o ieşire neîntreruptă din sine[572]. Călugărul este aşa de preschimbat prin virtuţi, cum e altul prin plăceri[573].

---

570. Sângele lui Hristos vărsat pentru noi este după fiinţă sânge omenesc ca şi al nostru, dar după vrednicie este nesfârşit mai de preţ, pentru că este sângele primit de Fiul lui Dumnezeu ca sânge propriu şi dat de El însuşi pentru noi. Deci prin el ni se împărtăşeşte iubirea nesfârşită a lui Dumnezeu. De aceea, chiar dacă de mii de ori am da prin moarte sângele nostru pentru El, nu l-am răsplăti cu ceva egal şi deci nu ne-am achita de datoria pe care o avem faţă de El. Căci când ţi-a dat cineva ceva, te achiţi de datorie numai când îi întorci un lucru de preţ egal. Dar şi atât cât putem noi da lui Hristos e din puterea împărtăşită nouă de El prin sângele Lui. Îl iubim şi noi puţin luând putere din iubirea Lui nesfârşită. Unde este atunci temeiul mândriei noastre? Ba cel mândru nu-L iubeşte pe Hristos nici măcar aşa puţin cât poate un om, în temeiul iubirii Lui.

571. „Când despărţim mintea de Dumnezeu fie prin pălăvrăgeală, fie prin glume, fie prin altceva, şi o împrăştiem, nu suntem călugări."

572. Într-o ieşire neîntreruptă a minţii în Dumnezeu, sau într-un extaz neîncetat.

573. Firea lui şi-a schimbat calitatea prin virtuţi. El nu are virtuţile, ci este ceea ce sunt virtuţile.

Călugărul (călugăria) este o lumină fără de sfârşit în ochiul inimii[574]. Călugărul este un adânc fără fund (un abis) al smereniei, în care s-a afundat şi s-a înecat întreg duhul său.

23) Trufia pricinuieşte uitarea greşalelor. Căci aducerea aminte de acelea e pricinuitoarea smeritei cugetări[575].

24) Mândria este sărăcia cea mai de pe urmă a sufletului ce-şi năluceşte bogăţia şi socoteşte întunericul lumină[576]. Nu numai că nu îngăduie, necurata, o înaintare, ci şi aruncă de la înălţime pe cel stăpânit de ea[577].

---

574. Pentru că, fiind neîncetat atent la firea sa, vede prin ea neîntrerupt lumina nesfârşită a lui Dumnezeu prin transparenţa inimii, ca printr-un ochi în care se vede lumina lui Dumnezeu.

575. Dar şi invers: „Uitarea greşalelor pricinuieşte uneori închipuirea de sine, alteori nesimţirea". Sunt două feluri de uitări: uitarea de sine din mândrie, care dă aparenţa unei cunoaşteri de sine, şi uitarea de sine (răpirea, extazul) din smerenie, care e o adevărată cunoaştere de sine. Căci sinea cunoscută prin mândrie e o sine de suprafaţă, suprapusă, şi care stă pe nisip, ca un gol, pe când sinea cunoscută de smerenie e sinea afundată pentru veci în temeiul ei neclintit şi adevărat care e Dumnezeu. Cel mândru, neştiind de păcatele sale, nu se deosebeşte de Dumnezeu, în închipuirea sa, şi deci nu-şi vede fundamentul său. Cel smerit, ştiind de greşalele sale sau de micimea sa, îşi vede fundamentul său care-l susţine totuşi pentru veci, iertându-l.

576. Ruptă de realitate, mândria o contrafăce prin închipuire. Trăieşte într-o fantasmagorie, într-o nălucire prelungită. Golit de toate, cel mândru îşi năluceşte că e bogat; întunecat, îşi închipuie că se află în lumină; dar bogăţia lui însăşi e săracă şi în lumina ei el nu vede nimic real, nimic consistent. De aceea şi hrana lui spirituală e săracă, e inconsistentă.

577. „Cel ce se mândreşte e lăsat să cadă în hulă. Cel ce se făleşte pentru virtutea cu fapta e lăsat să cadă în curvie, iar cel ce se înalţă întru înţelepciunea lui e lăsat să cadă în cursele întunecate ale neştiinţei."

25) Mândria este mărul putred pe dinăuntru, dar pe dinafară strălucitor de frumusețe. Călugărul mândru nu va avea nevoie de drac. Căci el însuşi îşi este drac şi vrăjmaş ce se războieşte cu sine.

26) Pe cât este întunericul de străin de lumină, pe atât este cel mândru de străin de virtute. În inimile celor mândri se vor naşte cuvinte de hulă; în sufletele celor smeriți, vederi cereşti. Furul urăşte soarele, iar trufaşul disprețuieşte pe cei blânzi[578].

27) Nu ştiu cum, dar mulți din cei mândri nu se cunosc pe ei şi, socotind că sunt nepătimaşi, şi-au văzut sărăcia (de virtute) în ceasul ieşirii din viață. Cel stăpânit de ea va avea nevoie de Domnul. Căci fără folos îi va fi ajutorul de la oameni.

28) Am prins odată pe această amăgitoare fără minte umblând în inima mea, purtată pe umerii maicii ei. Şi, legându-le pe amândouă cu legătura ascultării, le-am biciuit cu biciul smereniei şi le-am silit să-mi spună cum au intrat în mine. Iar ele, biciuite, mi-au spus: „Noi nu avem început, nici naştere, căci suntem începătoare şi născătoare ale tuturor patimilor. Nu puțin ne războieşte zdrobirea inimii, născută din ascultare. Însă nu răbdăm să fim stăpânite de nimeni. De aceea, voind să ne facem stăpâne peste cele din ceruri, am fost depărtate de

578. „Mare şi cinstit lucru socotesc că este a birui slava deşartă şi a înainta în cunoştința lui Dumnezeu. Căci cel ce cade în urâțenia acestei patimi viclene a slavei deşarte se înstrăinează de pace şi-şi înăspreşte inima față de sfinți. Şi, la capătul relelor lui, cade în mândria cea vicleană şi în grija de a minți." Cel mândru nu cunoaşte nici pe Dumnezeu şi nu trăieşte în pace nici cu oamenii. El se împietreşte cu inima chiar față de oamenii blânzi şi-i disprețuieşte. Mai ales față de aceştia se poartă cu asprime, căci de cei tari se teme şi, când are nevoie de ei, îi linguşeşte.

acolo[579]. Noi ne-am făcut născătoare, ca să spunem pe scurt, ale tuturor celor ce lucrează împotriva smeritei cugetări. Căci toate cele ce o ajută pe ea ni se împotrivesc nouă. Dar noi am izbutit şi în cer. Deci unde veţi scăpa de la faţa noastră?[580] Noi ne-am obişnuit să ne împotrivim ocărârii, ascultării, nemânierii, neţinerii de minte a răului şi slujirii[581]. Nepoatele noastre sunt căderile duhovniceşti: mânia, clevetirea, amărăciunea, strigarea, hula, făţărnicia, ura, pizma, viaţa după o regulă proprie, împotrivirea în cuvânt, neascultarea. Un singur vrăjmaş avem, asupra căruia nu avem putere. Ţi-l spunem, că suntem biciuite de el. El constă în a te defăima pe tine însuţi în chip sincer înaintea Domnului. Atunci să ne socoteşti ca pe un păianjen. Deci, precum vezi, slava deşartă e calul pe care călăresc eu, mândria".

Dar cuvioasa smerenie şi ocărârea de sine vor râde de calul şi de călăreţul lui, cântând cu sârguinţă cântarea de biruinţă: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a preamărit. Cal şi călăreţ au fost aruncaţi în mare"[582] şi în adâncul smereniei.

A fost treapta a douăzeci şi doua. Cel ce s-a suit pe ea a biruit, dacă s-a putut sui.

---

579. S-au făcut stăpânitoare peste unele fiinţe îngereşti din ceruri şi de aceea le-au coborât de acolo. Căci nu voiau ca acelea să mai fie stăpânite de altcineva, decât de ele (de slava deşartă şi de mândrie). Mândria, nevrând să aibă niciun stăpân, nu cunoaşte niciun cap, e fără cap. Omul mândru nu admite nicio căpetenie, el e anarhic.

580. Adică: dacă am izbutit să înfrângem unele fiinţe chiar în cer, unde şi cum crezi tu, omule, că vei scăpa de noi?

581. Căci, adeseori, călugărul se satură de ocărâri, de ascultare, de nemâniere şi atunci se predă mândriei.

582. *Ieşirea* 15, 21 (*n. ed.*).

CUVÂNTUL AL XXIII-LEA

Despre gândurile negrăite ale hulei

1) În cele dinainte am auzit că există un prea cumplit nepot al cumplitei rădăcini şi maici care e spurcata mândrie: este nepotul de negrăit al hulei. De aceea, e de trebuinţă să-l aducem de faţă. Căci nu e un vrăjmaş dintre cei de rând, ci un vrăjmaş şi un războinic cu mult mai cumplit decât toţi. Şi lucrul cel mai cumplit e că nu poate fi uşor de tâlcuit, mărturisit şi pus la stâlp în faţa doctorului duhovnicesc. De aceea a şi născut de multe ori în mulţi deznădejdea, rozând, nelegiuitul, ca un car în lemn, toată nădejdea lor.

2) Acestui prea spurcat îi place de multe ori să batjocorească pe Domnul şi cele ce se săvârşesc în înseşi Sfintele Liturghii şi în însuşi timpul înfricoşatelor Taine. Din aceasta cunoaştem în chip vădit că nu sufletul nostru este cel ce rosteşte acele cuvinte nelegiuite, neînţelese şi de negrăit înlăuntrul nostru, ci dracul urâtor de Dumnezeu care a fost izgonit din ceruri, pentru că şi acolo căuta să împroaşte pe Dumnezeu cu hule. Dacă ar fi ale mele acele neruşinate şi necuviincioase cuvinte, cum m-aş închina darului, primindu-l?[583] Cum aş putea ocărî şi, în acelaşi timp, binecuvânta?

3) Acest amăgitor şi de suflet stricător ne duce adeseori la ieşirea din minţi. Dar niciun alt gând nu

583. Scărarul se dovedeşte mereu un fin şi sincer analist al stărilor sufleteşti adeseori contradictorii. Consecvent personalist, el explică gândurile ce se contrazic din prezenţa în sufletul nostru a altor subiecte nevăzute, în cazul de faţă, a demonilor.

e atât de greu de mărturisit ca acesta. De aceea, de multe ori, şi îmbătrâneşte cu mulţi[584]. Căci nimic nu dă dracilor şi gândurilor acestora atâta putere împotriva noastră, ca faptul de a le hrăni şi ascunde în inimă nemărturisite.

4) Dar nimeni să nu se socotească pe sine pricina gândurilor de hulă. Iar Domnul este cunoscător de inimi şi ştie că nu sunt ale noastre aceste cuvinte şi gânduri, ci ale vrăjmaşilor noştri.

5) Îmbătarea este o pricină a poticnirii. Iar mândria, o pricină a gândurilor necuviincioase. Dar cel ce se poticneşte nu e vinovat de poticnire. Totuşi, se va pedepsi pentru că s-a îmbătat.

6) Când stăm la rugăciune, se ridică şi acele gânduri necurate şi de nespus. Dar, stăruind în rugăciune, se retrag îndată. Căci nu obişnuiesc să lupte cu cei ce se luptă.

7) Nu huleşte nelegiuitul numai pe Dumnezeu şi cele dumnezeieşti, ci rosteşte în noi şi unele cuvinte prea urâte şi necuviincioase, ca fie să părăsim rugăciunea, fie să deznădăjduim de noi înşine. Şi, aşa, pe mulţi i-a întrerupt de la rugăciune şi pe mulţi i-a depărtat de la Taine. Trupurile unora le-a topit prin întristare. Pe alţii i-a istovit prin posturi acest rău şi neomenos tiran şi nu le-a dat nicio clipă de odihnă, făcând aceasta nu numai cu cei din lume, ci şi cu cei ce se îndeletnicesc cu vieţuirea călugărească. După aceea le insuflă gândul că nu

584. Îmbătrâneşte cu mulţi, pentru că nu-l pot nimici prin mărturisire, ruşinându-se să-l mărturisească. E prea evident şi preabun Domnul, ca ei să îndrăznească să dea pe faţă gândul de hulă împotriva Lui. Ei înşişi nu se pot decide să-i dea credit serios. E un alt motiv pentru care nu-şi cred lor.

vor avea parte de nicio mântuire şi-i face să se socotească mai de plâns şi mai nenorociţi decât toţi credincioşii şi decât păgânii înşişi.

Cel ce e chinuit de duhul hulei şi voieşte să se izbăvească de el să ştie sigur că nu sufletul lui e pricina acestor fel de gânduri, ci dracul necurat, care a zis odinioară către Domnul: „Acestea toate le voi da Ţie, dacă, căzând, Te vei închina mie" (*Matei* 4, 9). De aceea, disprețuindu-l pe el şi neluând nicidecum cele spuse de el ca măsură, să zicem: „«Mergi înapoia mea, satano! Domnului Dumnezeului meu mă voi închina şi Lui singur voi sluji» (*Matei* 4, 10) şi durerea să se întoarcă asupra capului tău şi asupra creştetului tău să se pogoare hula ta în veacul de acum şi în cel viitor! Amin".

8) Cel ce voieşte să lupte, în afară de felul amintit, cu dracul hulei este asemenea celui ce încearcă să ţină fulgerul în mâinile lui. Cum va putea să prindă, să se împotrivească, sau să bată pe cel ce intră în inima lui dintr-o dată ca un vânt şi aruncă cuvântul lui mai repede ca o clipă şi îndată dispare?

9) Căci toţi cei ce ne războiesc stau şi luptă şi rămân multă vreme şi dau timp celui ce se luptă cu ei. Acesta însă nu, ci, îndată ce apare, se şi depărtează, şi, îndată ce ne-a vorbit, s-a şi dus.

10) Acest drac obişnuieşte să se sălăşluiască în mintea celor mai simpli şi mai nevinovaţi, care sunt şi tulburaţi şi chinuiţi mai tare decât alţii. Dar în aceştia totul se întâmplă nu din închipuirea de sine, ci din pizma dracilor.

11) Să încetăm să judecăm şi să osândim pe aproapele şi să nu ne temem de gândurile de hulă. Căci lucrul dintâi e pricina şi rădăcina celui de al doilea.

12) Precum cel închis în casă aude cuvintele trecătorilor, dar nu vorbeşte cu ei, aşa şi sufletul ce petrece în sine însuşi, auzind hulele dracului, se tulbură, căci acela trece prin el.

13) Cel ce-l disprețuieşte pe acesta s-a eliberat de patimă. Dacă însă cugetă că poate lupta cu el altfel, până la urmă e înfrânt. Căci cel ce voieşte să stăpânească duhurile cu cuvintele este asemenea celui ce încuie vânturile. Un călugăr sârguitor, tulburat de acest drac, şi-a topit trupul cu posturi şi cu privegheri douăzeci de ani. Şi fiindcă n-a simțit prin aceasta niciun folos, a plecat şi, scriind patima sa pe o hârtie, a predat-o unui bărbat sfânt, stând culcat pe fața sa, pentru că nu putea să caute spre el.

Când citi bătrânul, zâmbi. Şi, ridicând pe fratele, îi zise: „Pune, fiule, mâna ta pe grumazul meu". Şi făcând fratele aceasta, zise marele bătrân: „Pe grumazul meu va fi, frate, acest păcat câți ani a zăcut şi câți va mai zace în tine. Numai tu să nu mai ții seama de el"[585]. Şi m-a asigurat fratele că n-a ieşit din chilia bătrânului înainte de a se fi mistuit patima. Aceasta mi-a povestit-o cel ce a cercat-o, mulțumind lui Dumnezeu.

Cel ce a luat biruință asupra patimii a lepădat mândria.

---

585. Un argument important pentru mărturisire: cel ce mărturiseşte păcatele sale, primind asigurarea că de aici înainte nu mai răspunde el pentru sine, ci duhovnicul care i-a dat iertarea, nu mai simte chinul pentru ele, nici neputința de a nu le mai săvârşi. Iar duhovnicul răspunde, pentru că o face în numele Domnului. Domnul Hristos le ia asupra Lui prin duhovnic. Trebuie să faci experiența întâlnirii cu Hristos ca o altă persoană decât tine, în singurul mod accesibil nouă în mod concret: adică, întâlnindu-te cu altă persoană omenească, dar care te întâmpină din însărcinarea şi în numele Domnului Hristos.

CUVÂNTUL AL XXIV-LEA

Despre blândețea, simplitatea și nerăutatea agonisite prin sârguința înțeleaptă, și nu naturale; și despre viclenie

1) Lumina zorilor se iveşte înaintea soarelui şi blândețea este înaintemergătoarea smeritei cugetări[586]. De aceea auzim şi Lumina orânduindu-le pe acestea astfel, după treptele lor: „Învățați, zice, de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima" (*Matei* 11, 29). Deci se cade să fim luminați de lumină înainte de răsăritul soarelui, ca astfel să putem privi limpede spre soare. Căci cel ce nu cunoaşte mai înainte lumina nu poate privi soarele, cum ne învață ordinea adevărată a celor spuse.

2) Blândețea este starea neclătinată a minții, care rămâne la fel în cinstiri şi necinstiri[587]. Blândețea stă în a ne ruga în chip netulburat şi sincer pentru cel ce ne tulbură în vremea tulburărilor ce ni le pricinuieşte. Blândețea este lespedea aşezată peste marea mâniei, care risipeşte toate valurile ce izbesc în ea, nesuferind nicio clătinare[588].

Blândețea este propteaua răbdării, uşa sau mai bine zis maica răbdării, pricină a deosebirii (a dreptei socoteli, a discernământului). Căci: „Învăța-va Domnul pe cei blânzi căile Lui" (*Psalm* 24, 10).

---

586. „Blândețea păzeşte iuțimea netulburată, iar smerenia eliberează mintea de trufie şi de slava deşartă."

587. Aceeaşi definiție a blândeții în „Cuvântul al VIII-lea", cap. 3.

588. „E propriu blândeții a purta" (a suporta) pe aproapele.

E pricina iertării, îndrăzneala rugăciunii, încăperea Duhului Sfânt. Căci zice: „Spre cine voi privi, dacă nu spre cel blând şi liniştit" (*Isaia* 66, 2).

Blândeţea este ajutătoarea ascultării, povăţuitoarea frăţietăţii, frâna celor ce se înfurie, potolirea celor ce se mânie, dăruitoarea bucuriei, urmarea lui Hristos, însuşirea îngerilor, legarea dracilor şi pavăza amărăciunii.

3) În inimile celor blânzi se odihneşte Domnul[589], iar sufletul tulburat e scaunul diavolului. „Cei blânzi vor moşteni pământul" (*Matei* 5, 5), mai bine zis îl vor stăpâni[590].

4) Sufletul blând e tronul simplităţii. Iar mintea mânioasă e pricinuitoarea răutăţii. În sufletul lin va încăpea cuvântul înţelepciunii: „Domnul va povăţui pe cei blânzi întru judecată" (*Psalm* 24, 10), mai bine zis în lucrarea deosebirii (dreptei socoteli). Sufletul drept este soţul smereniei. Iar cel viclean este slujitorul mândriei. Sufletele celor blânzi se vor îmbogăţi întru cunoştinţă[591]; iar

589. Domnul cel blând, Care n-are motive să fie ajutat, Se odihneşte în cei blânzi. Blândeţea din El curge în credincioşi, devenind în ei leagăn lin în care Se odihneşte El. Blândeţea e delicateţea, e gingăşia dragostei, siguranţa ei nu e tulburată de nimic. Prin blândeţe se mângâie cei ce se iubesc. Cunoaşterea lui Hristos are loc prin participare la El, prin sălăşluirea Lui în noi. Hristos e învăţător prin faptul că e sălăşluit în noi prin Duhul Sfânt.

590. Cei blânzi vor domni peste pământ, întinzând blândeţea lor, care e blândeţea lui Hristos în tot cuprinsul lui, făcând ca nimeni să nu li se opună, ci să răspundă cu aceeaşi blândeţe. Aceasta va fi Împărăţia cerurilor: Împărăţia delicateţii între oameni, din delicateţea lui Iisus Hristos.

591. Cunoştinţa adevărată e legată de blândeţe, căci blândeţea e şi o contemplare liniştită a semenilor care i se deschid şi a tainelor existenţei, a tainei lui Dumnezeu cel blând.

mintea stăpânită de iuțime locuieşte împreună cu întunericul şi neştiința.

5) Mâniosul şi fățarnicul s-au întâlnit[592] şi nu se putea afla cuvânt sincer în convorbirea lor. Dacă vei cerceta inima celui dintâi, vei afla nebunia; dacă vei cerceta sufletul celui de al doilea, vei vedea viclenie[593].

---

592. „Fățarnic e numit linguşitorul, amăgitorul, mincinosul, pentru că împleteşte cuvintele ca să placă, nu ca să spună adevărul".

593. A lui Evagrie: „Firea mâniei este să lupte împotriva dracilor şi pentru vreo plăcere. Pentru că îngerii ne insuflă plăceri duhovniceşti şi ne îndeamnă să întoarcem şi să hrănim mânia împotriva dracilor, pentru fericirea ce ne vine din ea. Iar aceia, atrăgând-o spre poftele lumeşti, o silesc să lupte contrar firii împotriva oamenilor ca, întunecându-se mintea şi căzând din cunoştință, să se facă trădătoare a virtuților". Alta, a lui Grigorie Teologul: „Frânează-ți mânia (iuțimea), ca să nu-ți ieşi din minte. Pedepseşte iuțimea, căci, ieşind din măsură, se face tatăl nebuniei". Alta a aceluiaşi: „Fie-ți mânia numai asupra şarpelui prin care ai căzut". Alta: „Vicleanul niciodată nu este în pace, ci totdeauna ocupat, totdeauna plin de mânie, de vicleşug şi de iuțime. Totdeauna pândeşte pe vecinul său, totdeauna cârteşte, totdeauna e aspru, totdeauna când i se porunceşte grăieşte împotrivă, când se hotărăşte ceva cu privire la el, se răzvrăteşte, când e sfătuit la bine, face rău, când e dojenit, batjocoreşte. El ia în batjocură pe cei ce viețuiesc bine, urăşte pe cei ce sporesc, se scârbeşte de sfaturi bune, micşorează pe frați, îi răzvrăteşte, îi face răi, se întoarce de la cei blânzi, ia în râs pe cei îndelung-răbdători, se fățărniceşte față de străini, cleveteşte pe unul către altul, se asociază cu fiecare împotriva celuilalt, ațâță la sfadă, întărâtă pe unul contra altuia, e gata la ocări, dulce în grăiri de rău, gata la defăimări şi în a face rău".

Precum se vede, iuțimea sau mânia, când întrece o anumită măsură, întunecă mintea şi îl ține pe om într-o agitație accentuată, ducându-l până la nebunie. Între funcțiile sufleteşti este o strânsă legătură, ele se înrâuresc reciproc.

6) Simplitatea este deprinderea sufletului lipsit de cugetări felurite, care s-a făcut neclintit spre o gândire nerăutăcioasă. Nerăutatea este o stare senină a sufletului, izbăvită de orice cugetare vicleană.

7) Întâia[594] însuşire a copiilor este simplitatea, nefelurită în gânduri, pe care până ce a avut-o Adam, n-a văzut goliciunea sufletului, nici urâţenia trupului său[595].

8) Bună şi fericită este şi simplitatea aflătoare în unii prin fire; dar nu e ca cea care a fost izbăvită de viclenie prin dureri şi sudori. Cea dintâi e acoperită şi păzită de marea felurime a patimilor[596]. Cea de a doua se face pricina celei mai înalte smerite cugetări. Răsplata celei dintâi este multă; a celei de a doua este mai mult decât nesfârşită.

9) Toţi cei ce voim să atragem pe Domnul la noi, să ne apropiem de El în chip simplu, neprefăcut, fără viclenie şi fără multe feluri de gânduri şi fără iscodire, ca şi cum am veni la lecţiile unui învăţător. Căci El, fiind simplu şi necompus din multe, voieşte ca şi sufletele ce vin la El să fie simple şi nevinovate. Dar nu se poate vedea niciodată simplitatea fără smerenie[597]. Vicleanul este mai înainte-văzătorul mincinos,

---

594. De aici, ediţia 1970 urmează o ordine deosebită de cea din *PG* şi de ediţia Trevisan. Urmăm ediţia 1970.

595. Ediţia 1970: „Înţelege prin goliciune lipsirea de harul dumnezeiesc".

596. „Simplitatea naturală se păstrează, zice, nepărtaşă de multele patimi."

597. „Simplitatea şi neprețuirea de sine curăţeşte inima de răutate." În textul grecesc, neprețuirea de sine e exprimată prin cuvântul μὴ μετρεῖν – nemăsurare de sine. Trebuie să nu-ţi măsori faptele bune săvârşite, sau virtuţile. Propriu-zis, să nu le observi, să fie ca şi când n-ar fi. Să nu te dedublezi prin conştiinţa valorii tale. Aceasta e smerenie şi, în acelaşi timp, simplitate.

care-şi închipuie că din cuvinte cunoaşte gânduri şi din înfăţişările din afară, cele aflătoare în inimă[598].

10) Am văzut oameni drepţi care au învăţat de la cei vicleni să se facă vicleni şi m-am mirat cum au putut pierde aşa de repede o însuşire şi un dar al firii[599].

11) Pe cât de uşor cad cei drepţi, pe atât de greu se pot preschimba cei dimpotrivă. Dar înstrăinarea adevărată, ascultarea, paza buzelor au putut face de multe ori multe şi au preschimbat în chip minunat boli de nevindecat.

12) Dacă cunoştinţa îngâmfă pe cei mai mulţi, nu cumva neştiinţa şi lipsa de învăţătură pot smeri pe măsura lor? Totuşi sunt unii, fără îndoială rari, care se mândresc din pricina lipsei de cunoştinţă.

13) Dovadă limpede şi chip vădit al simplităţii fericite ne este de trei ori fericitul Pavel, care s-a făcut simplu. Dar nimeni n-a văzut şi n-a auzit şi nici nu poate să vadă vreodată o astfel de înaintare în aşa de scurt timp[600].

14) Călugărul simplu este un animal cuvântător supus, care-şi pune sarcina sa pe umerii celui ce-l

---

598. „Mai înainte-văzătorul mincinos" e cel ce-şi închipuie că vede în inimi, dar nu vede cu adevărat, şi de aceea face judecăţi greşite, în general răuvoitoare, despre oameni şi pretinde că prevede faptele lor rele şi-şi pune nădejdea în ele.

599. Ne îndeamnă să ocolim cu toată puterea petrecerea cu cei răi, ca să nu fim făcuţi pradă a răutăţii lor.

600. Devenind simplu, sincer, Sfântul Apostol Pavel a înaintat chiar prin aceasta în cunoaşterea a ceea ce este esenţial, a dragostei lui Hristos faţă de el şi a lui, faţă de Hristos şi de oameni. A văzut Persoana supremă şi persoanele semenilor mai presus de obiecte; a văzut iubirea simplă, directă, ca fiind infinit mai dătătoare de viaţă decât vicleşugurile de tot felul în relaţiile cu oamenii.

povăţuieşte[601]. Animalul nu grăieşte împotriva celui ce-l leagă, nici sufletul drept, împotriva povăţuitorului. Urmează celui ce-l trage precum voieşte acela şi nu i se împotriveşte, mergând până la jertfă.

15) Nevicleană este firea curată a sufletului, care, în întâlnirile cu toţi, se poartă aşa cum a fost zidită.

16) Dreptatea este cuget neiscoditor, purtare nemincinoasă, cuvânt neprefăcut şi nepregătit mai înainte. Precum Dumnezeu se numeşte iubire, aşa se numeşte şi dreptate. De aceea spune şi înţeleptul în *Cântarea Cântărilor* către inima curată: „Dreptatea te-a iubit pe tine". Şi iarăşi, părintele lui: „Bun şi drept este Domnul" (*Psalm* 24, 9), şi pe cei de un nume cu El îi mântuieşte: „Cel ce mântuieşte pe cei drepţi" (*Psalm* 7, 11), şi iarăşi: „Dreptatea sufletelor a văzut şi a cercetat faţa lor" (*Psalm* 10, 7).

17) Viclenia este prefacerea stării de dreptate, cuget rătăcit, mincinoasă cârmuire de sine; jurăminte supuse pedepsei; cuvinte împletite; adânc (voit ascuns) al inimii; prăpastie de viclenie; minciuna îmbibată în fire; închipuirea de sine devenită firească; contrara smereniei; făţărnicia pocăinţei; izgonirea plânsului; duşmana mărturisirii; regulă de viaţă după plăcerea proprie; pricina căderilor; potrivnica învierii[602];

---

601. Un alt paradox: „animal cuvântător supus", care nu poartă nici măcar sarcina sa, ci o pune pe umerii povăţuitorului său! Pe de o parte, e supus el însuşi, pe de alta, i se supune povăţuitorul lui. „Purtaţi-vă sarcinile unul altuia" (*Galateni* 6, 2); el poartă sarcini trupeşti, conducătorul, sarcini sufleteşti, şi prin amândouă câştigă.

602. „Căci viclenia nu lasă sufletul să înveţe prin pocăinţă." Alta: „Precum, dacă cineva ar fi muşcat de scorpie, veninul ei ar străbate în tot trupul lui şi s-ar vătăma inima lui, la fel este şi răutatea inimii faţă de aproapele. Căci veninul ei îi muşcă sufletul şi acesta se primejduieşte de viclenie. Deci cel ce are milă de ostenelile sale,

zâmbetul batjocurii; întristare nebună; evlavie prefăcută; viață îndrăcită.

18) Vicleanul este împreună-vorbitor cu diavolul şi de un nume cu el. De aceea şi Domnul ne-a învățat să-l numim pe el aşa, zicând: „Şi ne izbăveşte de cel viclean" (*Matei* 6, 13).

19) Viclenia este ştiință sau, mai vârtos, urâciune drăcească, străină de adevăr, care socoteşte că rămâne ascunsă celor mulți.

20) Fățărnicia este o stare potrivnică sufletului şi trupului, împletită cu tot felul de gânduri.

21) Să fugim de prăpastia fățărniciei şi de groapa vicleniei[603], ascultând de cel ce zice: „Cei ce viclenesc vor pieri şi ca o iarbă repede se vor usca şi ca nişte verdețuri repede vor cădea" (*Psalm* 36, 9). Aceştia sunt păşunea dracilor.

22) Greu vor intra bogații în Împărăție şi înțelepții fără minte, în simplitate[604].

---

dacă vrea să nu se prăpădească, să scuture degrabă de la sine scorpia aceasta, adică viclenia şi răutatea". Există un adânc nesfârşit, un abis al vicleniei, precum există şi un abis al smereniei sau al simplității. Căci nici răutatea nu are un capăt, ci poate înainta mereu. Există nenumărate dimensiuni ale infinității, bune şi rele. Ele se combină şi se încrucişează şi se opun în chipuri multiple. Precum nesfârşirea smereniei se hrăneşte din experiența infinității lui Dumnezeu, aşa şi nesfârşirea vicleniei din opoziția față de ea. Căci e un chip răsturnat al iubirii lui Dumnezeu. Pe măsură ce aceea se arată în mai multe forme din Dumnezeu sau din oameni, răspunde şi ea cu noi forme şi grade de răutate, de invidie, de mincinoasă imitare, ca o dimensiune a infinității rele ce se înfruntă cu dimensiunile infinității bune. Dar la o infinitate în act nu ajunge nici smerenia şi nici viclenia. Dimensiunile infinității în creatură sunt numai direcții spre infinitatea realizată în Dumnezeu.

603. „Bărbatul viclean este o mreajă ascunsă."

604. „Nu pe înțelepții în Hristos îi socoteşte, ci pe cei pe care lumea obişnuieşte să-i numească înțelepți. Fără minte, cu

23) Căderea a înţelepţit adeseori pe mulţi răi, dăruindu-le, fără voie, nerăutate şi mântuire.

24) Luptă-te să-ţi înşeli priceperea[605]. Şi, făcând aşa, vei afla mântuire şi nevinovăţie în Hristos Iisus, Domnul nostru. Amin.

Cel ce a suit pe această treaptă să îndrăznească. Căci s-a mântuit, luând ca pildă pe Hristos.

CUVÂNTUL AL XXV-LEA

Despre preaînalta smerită cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naşte în simţirea nevăzută

1) Cel ce voieşte să înfăţişeze prin cuvânt văzut[606] simţirea şi lucrarea iubirii Domnului în chip propriu, şi ale sfintei smerite cugetări în chip cuvenit, şi ale fericitei căinţe în chip adevărat, şi ale luminării lui Dumnezeu în chip vădit, şi ale fricii Lui în chip nemincinos, şi ale încredinţării inimii în chip neînşelălor, şi socoteşte să lumineze prin lămurirea acestora pe cei ce nu le-au gustat face ceva asemenea celui ce voieşte să facă cunoscută, prin cuvinte şi pilde, dulceaţa mierii celor ce n-au gustat-o niciodată. Dar cel de al doilea[607] vorbeşte în zadar, ca să nu spun că pălăvrăgeşte; iar cel dintâi sau e necercat în cele ce descrie, sau se face în chip vădit bătaia de joc a slavei deşarte.

---

adevărat, sunt cei înţelepţi în faţa lor înşişi şi moştenitori ai prorocescului vai."

605. „Luptă-te, zice, să nu faci cele ce se înfăţişează ca bune priceperii tale, fără cercetarea lor de către cei mai mari."

606. Adică sensibil şi material.

607. Cel ce vorbeşte despre miere.

2) Cuvântul nostru înfăţişează mai întâi, pentru pregătire, o comoară în vase de lut, sau mai bine zis pecetluită în trupuri, a cărei calitate nu poate fi făcută cunoscută de niciun cuvânt. Ea îşi face cunoscut mai întâi numai numele ei neînţeles de Sus, pe care-l dăruieşte, spre multă şi nesfârşită cercetare cu oboseală, celor ce-l cercetează cu dreaptă judecată. Iar cuvântul este acesta: sfânta smerită cugetare.

3) Câţi sunt călăuziţi de Duhul lui Dumnezeu să se adune împreună cu noi în acest sobor înţelegător şi preaînţelept, purtând în chip înţelegător în inimi tablele cunoştinţei lui Dumnezeu. Deci făcând aşa, ne-am adunat şi am cercetat împreună şi am ispitit înţelesul cinstitei numiri. Şi unul a zis că ea înseamnă uitarea deplină a isprăvilor proprii; altul, a se socoti pe sine cel mai de pe urmă şi mai păcătos dintre toţi; altul, cunoştinţa ce o are mintea despre neputinţa şi slăbiciunea ei; altul, a o lua înaintea aproapelui în cazuri de supărări şi a dezlega cel dintâi mânia; altul, cunoaşterea harului şi milei lui Dumnezeu; altul, iarăşi, simţirea sufletului zdrobit şi tăgăduirea voii proprii.

Iar eu, ascultând toate acestea, ispitindu-le prin chibzuinţă şi trezvie, n-am putut să aflu simţirea fericită a aceleia prin auzire. De aceea, ca unul ce sunt cel mai de pe urmă, adunând ca un câine din fărâmiturile ce au căzut de la masa acelor cunoscători şi fericiţi părinţi, încercând să o lămuresc, am zis:

Smerita cugetare este un har fără nume al sufletului[608], având un nume numai pentru cei ce au primit

608. „A numit smerita cugetare «fără nume» nu prin negaţie (κατ'ἀπόφασιν), ci prin afirmaţie. Iar har i-a spus pentru harul dat prin ea sufletului. Căci numirile nu exprimă mai multul sau mai puţinul. Fiindcă oamenii nu sunt mai mult sau

cercarea (experienţa) ei[609]. Ea este o bogăţie negrăită; este numirea lui Dumnezeu şi darul Lui. Căci zice: „Învăţaţi de la Mine", deci nu de la înger, nici de la om şi nici de pe hârtie, „ci de la Mine" (*Matei* 11, 29), adică din sălăşluirea, din luminarea şi din lucrarea Mea în voi, „că sunt blând şi smerit cu inima" şi cu gândul şi cu cugetul, „şi veţi afla odihnă" din partea războaielor şi uşurare de gânduri „sufletelor voastre".

4) Alta este arătarea acestei cuvioase vii în iarna patimilor şi alta, în primăvara rodirii şi iarăşi alta, în vara virtuţilor, deşi toate aceste arătări ale ei pricinuiesc împreună veselia şi rodirea. De aceea ele sunt şi ca nişte chipuri şi semne ale darurilor.

5) Căci, când începe să înflorească ciorchinele acestei cuvioase (smerite cugetări), urâm îndată cu durere toată slava şi lauda omenească, izgonind de la noi iuţimea şi mânia. Iar înaintând această împărătească a virtuţilor, odată cu vârsta duhovnicească, în suflet, socotim ca nimic, mai bine zis ca pricini de scârbă,

---

mai puţin oameni, nici altele de felul acesta, ci împărtăşirile sunt mai mult sau mai puţin. De aceea harul în sine e fără nume; dar, pentru cei ce se împărtăşesc de el, are un nume." Totuşi, sunt realităţi atât de adânci şi de complexe, că numele doar le indică în general, însă păstrează în ele ceva negrăit. Omul e un nume, dar fiinţa ce poartă acest nume are şi ceva negrăit în ea, deci şi în el. De fapt, autorul Scării nu numeşte harul fără nume în sine şi cu nume pentru cei ce-l primesc, cum socoteşte scoliastul ediţiei 1970, ci smerita cugetare.

609. Cunoaşterea adevărată a virtuţilor se dobândeşte numai prin experierea lor. Iar în experierea lor se dobândeşte cunoştinţa lui Dumnezeu în sufletul celui ce le are. În virtuţi e transparentă puterea corespunzătoare a lui Dumnezeu. Virtuţile subţiază, în general, sau fac străvezie firea omului pentru lărgimea infinită a luminii şi bunătăţii lui Dumnezeu.

toate faptele bune săvârşite de noi, gândind că în fiecare zi adăugăm mai multe poveri la sarcina noastră printr-o împrăştiere de care nu ne dăm seama. Iar bogăţia darurilor dumnezeieşti date nouă o privim ca pe un adaos de mai mare pedeapsă, ca una ce e mai presus de vrednicia noastră. De aceea mintea noastră rămâne atunci nejefuită, închizându-se în vistieria smereniei şi neauzind decât ciocăniturile şi batjocurile furilor, dar neputând fi păgubită de niciunul din ei, dacă smerenia este vistieria nejefuită.

6) Atâta am îndrăznit să cugetăm, prin puţine cuvinte, despre înflorirea şi sporirea începătoare a acestui pom pururea înverzit. Dar care este coroana desăvârşită a acestei sfinţite virtuţi, întrebaţi pe Domnul, cei ce sunteţi ai Domnului. Căci despre mărimea acestei cuvioase nu se poate grăi. Iar despre calitatea ei este şi mai cu neputinţă de grăit. Vom încerca totuşi să grăim ceva despre însuşirea ei, după înţelegerea dăruită nouă.

7) Între pocăinţa plină de grijă şi plânsul curăţit de orice pată şi preacuvioasa smerenie a celor începători e atâta deosebire câtă e între pâine, aluat şi făină. Căci sufletul se zdrobeşte şi se subţiază prin pocăinţa vădită, se uneşte şi, ca să zic aşa, se amestecă (se frământă) cu Dumnezeu prin apa plânsului nemincinos, iar aprinsă de focul Domnului se face pâine şi se întăreşte. Aceasta e fericita smerenie, cea lipsită de aluatul (stricăciunii) şi de umflarea mândriei. Astfel, adunându-se într-o singură putere şi lucrare, cele trei sunt ca un lanţ preacuvios, sau ca un curcubeu care are aceleaşi însuşiri[610]. Şi semnul uneia vei afla

610. „Curcubeul este arcul întins după ploaie în nori. A numit smerenia astfel pentru firea mult întărită şi felurită şi

că se face şi semnul celorlalte. Aceasta voi încerca s-o întăresc printr-o scurtă dovedire.

8) Însuşirea cea dintâi şi cea mai aleasă a acestei bune şi vrednice de laudă treimi este primirea cu cea mai mare bucurie a necinstirii, care e aşteptată cu mâinile deschise ale sufletului şi e îmbrăţişată ca una ce alină şi topeşte bolile sufletului şi mari păcate. A doua însuşire e pierderea a toată iuţimea şi cumpătarea ce se arată în potolirea ei. Iar a treia treaptă preafrumoasă a ei este neîncrederea credincioasă în bunătăţile agonisite şi dorinţa neîncetată după învăţătură[611].

9) „Sfârşitul Legii şi al proorocilor este Hristos, spre îndreptarea fiecăruia care crede" (*Romani* 10, 4), iar sfârşitul patimilor este slava deşartă şi mândria celui ce nu ia aminte. Pe acestea le pierde această căprioară înţelegătoare (smerenia, *n. trad.*), care păzeşte pe cel ce vieţuieşte împreună cu ea (pe omul smerit, *n. trad.*) neprimitor de niciun venin aducător de moarte. Căci unde se arată în ea veninul fătărniciei? Unde, al clevetirii? Unde se ascunde de ea şarpele? Oare nu e scos mai degrabă la arat din pământul inimii şi omorât şi nimicit? Nu este în unirea cu aceasta vreo arătare a urii, vreun fel de împotrivire în cuvânt, nu e vreun miros al nesupunerii, decât dacă ar fi vorba de credinţă[612].

---

multicoloră, sau pentru întreita culoare şi pentru înălţimea acestei virtuţi care este ridicată deasupra celor pământeşti" („pentru întreita culoare", numai în trad. Veniamin Costache).

611. Cel smerit nu se încrede niciodată în virtuţile câştigate şi în faptele bune săvârşite, dar aceasta, pe temeiul credinţei în Dumnezeu şi în putinţa de a înainta cât mai departe.

612. Numai când s-ar cere călugărului în ascultare să nu creadă, sau să schimbe vreun punct de credinţă, i-ar fi îngăduit să nu se supună.

10) Cel ce s-a unit cu aceasta ca un mire este lin, blând, uşor de înmuiat prin străpungere, milos mai mult decât toţi, senin, strălucitor, uşor de înfrânat, nesupărăcios, veghetor, netrândav. Şi ce trebuie să mai spunem multe? E nepătimaş, dacă „întru smerenia noastră Şi-a adus Domnul aminte de noi... şi ne-a izbăvit pe noi de vrăjmaşii noştri" (*Psalm* 135, 23-24).

11) Călugărul cu cugetul smerit nu va iscodi cele negrăite. Dar cel mândru va iscodi nedreptăţile.

12) Stând dracii în chip arătat înaintea ochilor unui oarecare frate din cei mai cunoscători, au început să-l fericească. Dar preaînţeleptul zise către ei: „De veţi înceta să mă lăudaţi prin gânduri în suflet, din retragerea voastră mă voi socoti că sunt mare. De nu veţi înceta să mă lăudaţi, voi cunoaşte din laudele voastre necurăţia mea. Căci «necurat este la Domnul tot cel ce se înalţă cu inima» (*Pilde* 16, 6).

Deci dacă plecaţi, m-am făcut mare; dacă mă lăudaţi, voi dobândi prin voi şi mai multă smerenie"[613].

---

613. Avem aceeaşi subtilă surprindere a tensiunii unor stări sufleteşti contradictorii. Călugărul pune dracii în grea dilemă: „Dacă plecaţi, mă voi mândri că v-am putut alunga, deci e bine pentru voi să plecaţi, dar pentru mine e bine să rămâneţi; dacă rămâneţi, nu numai că n-am putinţa să zic că sunt mare pentru că v-am alungat, ci am şi motiv să mă smeresc, căci, lăudându-mă voi, îmi dau seama de necurăţia mea, contrară laudelor voastre". Dracii nu ştiu ce să facă: să rămână, ca să ispitească în continuare pe călugăr prin laude, căci poate până la urmă tot l-ar face să se mândrească (dar le-a spus că, dacă rămân, el mai tare se convinge de păcatele lui)? Deci vor pleca. Dar, plecând, nu-l mai pot ispiti.

În fond, aceasta nu se întâmplă, chiar dacă nu sunt dracii de faţă, ci e numai în gândurile noastre. Dacă gândul ne spune că suntem smeriţi, ne mândrim, deci e bine să alungăm acest gând; dacă îl alungăm, nu mai avem conştiinţa smereniei şi,

Şi dracii, zăpăciţi de încurcătura în care i-a pus acest cuvânt, s-au făcut nevăzuţi.

13) Să nu-ţi fie sufletul tău groapă acestei ape de viaţă făcătoare, care acum izvorăşte, acum seacă sub arşiţa slavei şi înălţării, ci să-ţi fie izvor al nepătimirii, care scoate pururea râul de apă al sărăciei (cu duhul, *n. trad.*) din sine. Ia seama, prietene, că văile sunt cele ce rodesc în ele grâu înmulţit şi rod duhovnicesc. Valea este sufletul smerit între munţi, adică între virtuţile duhovniceşti, pururea netrufaş şi pururea neclintit[614].

14) N-am postit, n-am privegheat, nu m-am culcat pe jos, ci „m-am smerit, zice, şi m-a mântuit Domnul degrabă" (*Psalm* 114, 6). Pocăinţa învie, plânsul bate la uşa cerului, iar cuvioasa smerenie o deschide. Eu mărturisesc Treimea în Unime şi Unimea în Treime şi mă închin Ei[615].

---

lipsind ea, îi ia locul mulţumirea de noi înşine, deci mândria. Cum ieşim din această dilemă? Alungând gândul că suntem smeriţi, dar rămânând smeriţi. Dar putem face aceasta? Şi cum? Scărarul dă soluţia în capitolul următor: să fim permanent exclusiv sub puterea gândului păcătoşeniei noastre; nu într-o reflecţie teoretică asupra smereniei, ci într-o suferinţă reală pentru insuficienţa noastră. Scăparea e într-o suferinţă reală şi adâncă pentru păcatele noastre, nu într-un joc cochet al reflecţiei pe tema smereniei.

Dacă mândria face pe om aspru şi opac, smerenia îl face delicat şi transparent. În ea stă înnobilarea firii noastre. Dar ea nu poate fi înfăptuită fără conştiinţa păcătoşeniei noastre şi fără efortul de a o depăşi, adică fără pocăinţă, care se dovedeşte că nu e deplină decât în plâns.

614. Alt paradox: pe cât sunt de înalte virtuţile, pe atât e de smerit sufletul.

615. „Precum Sfânta Treime a Ipostasurilor este în dumnezeirea cea Una, şi dumnezeirea cea Una, în Trei Ipostasuri, aşa şi pocăinţa şi plânsul şi smerenia sunt de un neam şi se întăresc

15) Pe toate cele văzute le luminează soarele, şi pe toate cele făcute cu judecată (cu raţiune, *n. trad.*) le întăreşte smerenia. Nefiind de faţă lumina, toate sunt întunecate. Şi nefiind de faţă smerita cugetare, toate ale noastre sunt putrede[616].

16) Unul este în toată zidirea locul care a văzut o singură dată soarele, şi unul este gândul care a născut de multe ori smerenia[617]. Una şi singură a fost ziua în care toată lumea s-a veselit, şi aceasta este unica virtute care nu poate fi umilită de draci[618].

în harul dumnezeiesc şi harul le uneşte pe acestea, unind pe una cu alta şi înălţând mintea la Dumnezeu." Cele trei, în unitatea lor, nu reflectă numai Sfânta Treime, ci au în ele harul Dumnezeului întreit, sau pe Dumnezeu întreit, prin har, unind pe cele trei fără să le confunde, cum este El una în fiinţă şi întreit în Ipostasuri.

616. Sunt în descompunere. Au în ele viermele mândriei, care nu lasă firea noastră să se înfrumuseţeze în mod real, să se înnobileze cu adevărat, să înfăptuiască cu adevărat punţile ei spre Dumnezeu şi spre semeni, prin care se întăreşte în viaţă.

617. „Acest singur loc a fost adâncul Mării Roşii la trecerea lui Israel. Şi acest singur gând este aducerea aminte de moarte, sau de viitoarea Judecată, sau de patimile Domnului." Prin acest gând trecem prin vâltoarea patimilor spre mântuire. În acest loc, Dumnezeu Se aşezase între israeliţi şi egipteni în chipul unui nor, care către egipteni era întunecos, acoperind pe israeliţi din partea lor, iar deasupra şi în faţa israeliţilor era luminos, arătându-le calea (*Ieşirea* 14, 20). Aceasta e smerenia, care vede pe Dumnezeu, sau măreţia Lui, dar e acoperită de către ceilalţi în măreţia ei. Dar smerenia care vede numai pe Dumnezeu se naşte numai pentru că se gândeşte la moarte, la Judecata lui Dumnezeu şi la patimile Domnului pentru păcate." Această explicaţie corespunde cu cea a lui Ioan de Raith (*PG* 88, 1236, C-D).

618. „Ziua bucuriei a toată lumea nu e alta decât cea a Învierii Domnului şi Mântuitorului nostru, în care neamul nostru s-a eliberat de legăturile veşnice. Iar unii spun că e cea a Naşterii Domnului, în care s-a auzit de la îngeri: «Slavă întru cei de sus, lui

17) Una este a se înălța şi alta, a nu se înălța; şi alta, a se smeri. Cel dintâi judecă toată ziua; cel de al doilea nu judecă, ci poate se şi judecă pe sine; iar cel de al treilea, fiind nevrednic de osândă, pururea se şi osândeşte pe sine.

18) Altceva este a cugeta cu smerenie; altceva, a se nevoi pentru a cugeta cu smerenie; şi iarăşi, altceva, a lăuda pe cel smerit cu cugetul. Cel dintâi lucru este al celor desăvârşiți; al doilea, al adevăraților ascultători; iar al treilea, al tuturor credincioşilor.

19) Cel ce s-a smerit înlăuntrul său nu e furat de buze, căci ceea ce nu are vistieria nu se poate scoate pe uşă[619].

Dumnezeu» etc.; iar alții, că e ziua în care Noe a ieşit cu ceilalți din corabie." Între ziua Învierii sau a Naşterii Domnului nu e numai o paralelă, ci şi o legătură. Numai pentru că Domnul S-a coborât prin naştere, ne putem coborî şi noi în smerenie. Dar smerenia ne aduce adevărata slavă şi mântuire, cum naşterea I-a adus lui Hristos slăvirea de către îngeri şi învierea; cum ascultarea i-a adus lui Noe izbăvirea de apele potopului. Alta, în ed. Veniamin Costache: „Rațiunile lucrurilor făcute în zidire se văd adunate numai în omul singur, care a fost făcut din cele gândite şi din cele simțite. Deci, în ziua nepăcătuirii lui şi a însăşi smereniei lui se bucură zidirea". În om se văd toate rațiunile creaturilor, atât ale celor sensibile, cât şi ale celor înțelese şi înțelegătoare. El e rațiunea atotcuprinzătoare a tuturor rațiunilor create. În el sunt atât toate rațiunile obiectelor sensibile care se cunosc prin el (sau cu care ele au legătură), cât şi rațiunea care le cunoaşte (ca îngerii), şi care e în legătură cu toate rațiunile cunoscătoare. Dar el se bucură de a se cunoaşte real şi de a cunoaşte; atunci când se smereşte, se cunoaşte cel mai bine pe sine. De aceea, întru el se bucură toată zidirea când, smerindu-se, se cunoaşte cel mai mult şi pe sine însuşi şi, în el, pe toate.

619. Cel smerit socoteşte că nu are nimic. De aceea buzele nu au ce fura din el şi preda altora. De fapt, el rămâne o vistierie pecetluită, care se îmbogățeşte necontenit. Desigur, ceilalți învață totuşi de la el. Învață în chip negrăit (apofatic), văzând înălțimea sau adâncimea smereniei lui.

20) Calului, când se află singur, i se pare că aleargă tare, dar adus în herghelie, îşi cunoaşte neputinţa sa.

21) Când gândul nu se mai făleşte cu darurile fireşti, e semn că a început să se însănătoşeze. Iar câtă vreme simte cineva mirosul urât, nu simte mireasma mirului.

22) Cel ce m-a îndrăgit, a spus cuvioasa, nu va mai lovi, nu va mai judeca, nu va mai voi să stăpânească, nu va mai face pe înţeleptul (nu se va mai sfătoşi), până ce va rămâne unit cu mine. Căci, după unirea cu mine, acela nu mai e supus legii (*1 Timotei* 1, 9)[620].

23) Nelegiuiţii draci i-au semănat lauda în inimă unuia ce se nevoia să ajungă la fericita smerenie. Iar acesta s-a gândit, din insuflare dumnezeiască, să biruiască viclenia duhurilor printr-o meşteşugire evlavioasă. Şi anume, sculându-se, a scris pe peretele chiliei numirile celor mai înalte virtuţi, adică a iubirii desăvârşite, a smeritei cugetări îngereşti, a rugăciunii curate, a curăţiei nestricate şi a celor asemenea. Deci, când veneau gândurile să-l laude, el spunea: „Să mergem la mustrare!" Şi venind în chilie, citea numirile şi striga către sine: „Chiar când vei câştiga acestea, să ştii că eşti încă departe de Dumnezeu"[621].

---

620. El va face ale legii fără să trebuiască să caute la o lege din afară. „Cei ce lovesc cu nesimţire, sau judecă, sau fac pe înţelepţii, sau poftesc stăpânire nu sunt părtaşi de smerenie. Dar uneori unii învaţă smerenia şi prin faptele lor pe cei ce se apropie de ei."

621. „Zis-a Avva Isaia despre smerita cugetare că nu are limbă să grăiască cu cineva pentru că e fără grijă, sau, către altul, pentru că e disprețuitoare de sine; nici ochi nu are să ia aminte la scăderile altuia, nici ureche să audă cele ce nu folosesc sufletul său. Şi nu are vreo treabă cu cineva, decât cu păcatele sale. Cu toţi oamenii este paşnică, dar pentru porunca lui Dumnezeu, nu

24) Care e puterea şi firea soarelui acestuia nu putem să spunem; dar cunoaştem, din lucrările şi însuşirile lui, firea lui.

25) Smerita cugetare este acoperământ dumnezeiesc, spre a nu fi văzute izbândirile noastre[622]. Smerita cugetare e adâncul fără fund al puţinătăţii noastre, care nu poate fi furat de niciun tâlhar[623]. Smerita cugetare este „turn tare dinspre faţa vrăjmaşului" (*Psalm* 60, 3). „Nu se va folosi vrăjmaşul de el; şi fiul lui, adică gândul nelegiuirii, nu va adăuga a-i face lui rău; şi va tăia de la faţa lui pe vrăjmaşii lui şi va pune pe fugă pe cei ce-l urăsc pe el" (*Psalm* 88, 22-23).

26) Dar însuşirile cunoscute marelui Ctitor al bogăţiei sale din suflet sunt mai multe decât toate cele arătate[624]. Iar acelea sunt, celor ce văd, semne arătătoare ale bogăţiei; numai un lucru nu se vede: voinţa ei de a nu se arăta[625].

---

pentru prietenie. Şi de posteşte cineva şase zile şi încă şase şi se predă pe sine unor mari osteneli şi porunci, fără calea aceasta (a smereniei) toate ostenelile lui sunt nefolositoare." Alta: „De nu câştigi (aceste virtuţi), eşti departe de poruncile lui Dumnezeu; iar de le câştigi, eşti slugă netrebnică: ai făcut ceea ce trebuia să faci, în vreme ce alţii au făcut mai mult decât poruncile".

622. Ea acoperă virtuţile noastre, ca să nu ne mândrim şi să le pierdem prin aceasta. Le acoperă chiar faţă de noi. Numai Dumnezeu trebuie să le vadă.

623. Vederea puţinătăţii sau neînsemnătăţii noastre poate spori la nesfârşit, ca într-un abis, pe măsura cunoaşterii tot mai vădite a infinităţii lui Dumnezeu. Dar nu poate înainta până la nimic, pentru că în acest caz n-ar putea avea conştiinţa de sine.

624. Duhului Sfânt, ctitorul smereniei din suflet, Îi sunt cunoscute şi alte bunătăţi ale smereniei decât cele pe care le face arătate.

625. Avem iarăşi un paradox: însuşirile smereniei se văd şi ele o trădează pe ea. Totuşi ea însăşi nu vrea să fie văzută şi nu

27) Vei cunoaşte şi nu te vei amăgi văzând că se află în tine această cuvioasă virtute într-o bogăţie de lumină negrăită şi plină de o dragoste netâlcuită de rugăciune. Înainte de a-i face loc în sine, inima a ajuns la nedefăimarea greşalelor străine. Iar înainte-mergătoarea celor spuse este ura oricărei slave deşarte.

28) Cel ce s-a cunoscut pe sine întru toată simţirea sufletului a semănat pe pământ bun. Căci în cei ce n-au semănat astfel nu poate înflori smerita cugetare. Cel ce s-a cunoscut pe sine a cunoscut în sine gândul fricii de Domnul[626]. Iar cel ce călătoreşte cu acest gând ajunge la poarta iubirii.

29) Smerenia este poarta Împărăţiei[627], introducând înlăuntru pe cel ce se apropie. Despre ea socotesc că a zis Domnul că „cel ce voieşte va intra şi va ieşi (fără frică, din viaţă) şi păşune va afla"

---

se arată. Dar chiar prin aceasta se arată. „Însuşirile arătate sunt semne ale bogăţiei smereniei, cu excepţia voinţei ei. Căci aceasta socotesc că este acel unul de care vorbeşte." Ediţia 1970 mai adaugă: „Alţii spun că acel unul este defăimarea de sine, pe care o săvârşeşte neîncetat cel smerit la cuget în chip ascuns, înlăuntrul său, socotindu-se pe sine mai neînsemnat şi mai vrednic de scârbă decât toţi. Aceasta neputându-se vedea de cineva, se desparte de toate însuşirile arătate ale smeritei cugetări".

626. „Adevărata smerenie este fiica cunoştinţei. Iar cunoştinţa adevărată este fiica ispitelor." Din ispite cunoaştem că suntem expuşi la ele din pricina slăbiciunii noastre, adică ne cunoaştem cu adevărat, cum nu ne cunoaştem până ce suntem stăpâniţi de mândrie. Dar, cunoscându-ne astfel, ajungem la smerenie.

627. E poarta care introduce în Împărăţia iubirii. Căci ea e semnul dispariţiei oricărei mândrii, care închide pe om în sine şi-i închide orice poartă. Smerenia e semnul supremei preţuiri a lui Dumnezeu şi a altora. Şi din aceasta vine iubirea pentru ei şi deschiderea porţii lor.

(*Ioan* 10, 9), şi că ea e verdeaţa din rai[628]. Deci toţi câţi au intrat prin altă cale în schima călugărească sunt furi şi tâlhari ai vieţii lor.

30) Cei ce voim să o dobândim să nu încetăm a ne cerceta pe noi înşine; şi dacă vom socoti, întru simţirea inimii, pe aproapele că ne întrece în toate, aproape ne este mila[629].

31) E cu neputinţă să iasă foc din zăpadă. Dar e şi mai cu neputinţă să se afle smerita cugetare între cei de altă credinţă (eterodocşi). Virtutea aceasta este a celor credincioşi şi bine-cinstitori, dar, şi a acestora, numai dacă sunt curăţiţi[630].

32) Cei mai mulţi ne numim pe noi înşine păcătoşi şi poate că şi suntem. Dar ceea ce probează inima este primirea defăimării[631].

---

628. „Cel ce a intrat, prin vieţuirea şi smerenia imitatoare a lui Hristos, în viaţa călugărească va intra bine în ea şi va ieşi din viaţa de faţă şi va afla păşunea pricinuitoare de veselia cea din rai."

629. „Milă numeşte smerita cugetare venită în suflet prin har. Dar ea vine când ne vom socoti, din tot sufletul şi din toată inima, mai neînsemnaţi decât tot omul. Aceasta înseamnă «întru simţirea inimii»."

630. Numai dreapta credinţă este temei şi izvor de smerenie. Orice altă credinţă e produsul mândriei. „Smerita cugetare nu e disprețuirea cunoştinţei, ci o cunoaştere a harului şi a milei lui Dumnezeu." De aceea, numai cei ce cred în Dumnezeul cel adevărat, Care s-a coborât din iubire până la noi, pot primi harul smeritei cugetări. Dar aceasta nu înseamnă o disprețuire a cunoştinţei de noi înşine. Fără această cunoştinţă de noi înşine suntem mândri şi nu primim harul. Smerita cugetare, deşi e din har, mai degrabă ne adânceşte cunoştinţa de noi înşine şi aduce în noi adevărata cunoaştere a noastră.

631. A lui Isaac: „Cel ce poate răbda cuvântul aspru al unui om urâcios şi neînţelept, pentru Dumnezeu şi pentru a împăciui gândurile, fiul păcii se va chema. Şi unul ca acesta poate

33) Cel ce se grăbeşte spre acest liman neînviforat (spre smerenie) nu va înceta să împlinească, să cugete şi să născocească tot felul de planuri, de cuvinte, de gânduri, de meşteşugiri, de căutări, de căi, de chipuri de purtări, de iscodiri, de cereri şi de rugăciuni, până ce, cu ajutorul lui Dumnezeu şi prin purtări tot mai smerite şi mai ocărâte, va scăpa vasul sufletului său de marea pururea bântuită de furtună a închipuirii de sine. Căci cel ce s-a izbăvit de aceasta s-a făcut un vameş în stare să afle răspuns bun pentru toate păcatele[632].

34) Unii ţin ca pricină de smerită cugetare relele făcute înainte şi după iertarea lor până la sfârşit, biciuind prin ele închipuirea de sine. Alţii, ţinând în mintea lor patima lui Hristos, se socotesc pururea datornici. Alţii se umilesc pe ei prin lipsurile de toate zilele. Alţii doboară prin ispitele, prin bolile şi prin greşalele lor înălţarea lor. Alţii şi-au făcut din lipsa darurilor maica darurilor[633].

---

dobândi pacea sufletului şi duhului". Alta: „De respingi osteneala şi necinstirea, nu spune că te pocăieşti prin alte virtuţi. Căci slava deşartă şi ocolirea durerii obişnuiesc să slujească păcatului pentru slavă". Alta: „Când vezi pe cineva plângându-se din pricina multei necinstiri, cunoaşte că, fiind stăpânit de gândurile slavei deşarte, cu durere va secera snopul semințelor semănate în inimă". Alta: „Cu cât eşti mai stăpânit de năravuri rele, primeşte mai bucuros greaua chinuire, ca, smerindu-te prin ea, să vomiţi mândria". În traducerea Veniamin Costache: „Când vei suferi mult pentru vreo ocară, sau necinstire, cunoaşte că mult te-ai folosit. Fiindcă slava deşartă se scoate afară din tine, după o înțeleaptă iconomie, prin necinstire". Alta: „Cercarea şi dovedirea smereniei se fac prin necinstire".

632. Va răspunde uşor de ele prin pocăință şi smerenie. Vameşul e chipul păcătosului, dar şi al pocăinței pentru păcate.

633. A se observa frumusețea acestui paradox: cel mai sărac e cel mai bogat, dacă-şi recunoaşte sărăcia.

Dar mai sunt unii - dacă mai sunt şi acum, nu pot spune - care chiar prin darurile lui Dumnezeu şi prin sporirea în ele se smeresc pe ei, socotindu-se nevrednici de o astfel de bogăţie şi rămân într-o astfel de simţire, adăugând în fiecare zi la datoria lor[634]. Aceasta e smerenia, aceasta e fericirea, aceasta e cununa cea desăvârşită.

35) Când vezi pe cineva, sau auzi de el că în puţini ani a dobândit cea mai înaltă nepătimire, socoteşte că nu pe alta, ci pe această cale, fericită şi scurtă, a călătorit.

36) Dragostea şi smerenia sunt o sfinţită pereche. Cea dintâi înalţă, cea de a doua, susţinându-i pe cei înălţaţi, nu-i lasă niciodată să cadă.

37) Altceva este zdrobirea inimii, altceva, cunoştinţa şi altceva, smerenia[635]. Zdrobirea fiică este căderii. Căci cel ce cade se zdrobeşte şi stă la rugăciune fără îndrăzneală, dar cu o neruşinare vrednică de laudă[636] sprijinindu-se în toiagul nădejdii ca unul cu totul zdrobit, şi cu el alungând câinele deznădejdii.

---

634. Un alt paradox remarcabil: cu cât sporeşti mai mult, cu atât te simţi mai dator, ca şi când n-ai sporit deloc. Căci cu cât primesc mai multe daruri, cu atât se socotesc mai îndatoraţi şi deci se smeresc mai mult. Cu cât podoabele cu care un binefăcător încarcă pe cineva sunt mai mari, cu atât îl fac pe acesta să se plece mai mult în faţa lui, covârşit tot mai mult de ele.

635. A Sfântului Marcu Monahul: „Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă a ne izbăvi de patimă. Iar inima o zdrobeşte înfrânarea întreită: de la somn, de la hrană, de la tihna trupească. Căci prisosul în acestea pricinuieşte dulcea pătimire. Iar dulcea pătimire primeşte gândurile rele. Ea se împotriveşte însă şi rugăciunii şi slujirii cuvenite".

636. Un alt paradox: cel ce a căzut stă la rugăciune lipsit de îndrăzneală, dar plin de stăruinţa pe care i-o dă deznădejdea, care mai are în Dumnezeu o singură nădejde: să ceară iertare fără să se ruşineze.

Cunoaşterea e înţelegerea neclintită a măsurilor proprii şi amintirea neîmprăştiată a greşalelor celor mai subţiri.

Smerenia este învăţătura gândită a lui Hristos, adunată în chip înţelegător în vistieria sufletului de cei ce s-au învrednicit de ea, învăţătură de care nu se pot apropia cuvintele sunătoare[637].

38) Cel ce zice că simte în întregime mireasma acestui mir, dar în timpul laudelor se simte mişcat în inimă fie măcar cât de puţin, sau că, pricepând înţelesul cuvintelor, nu se amăgeşte, se înşală[638].

39) Am auzit pe cineva zicând întru simţirea sufletului: „Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău dă slavă" (*Psalm* 113, 9). Căci cunoştea că firea nu poate rămâne nicicum nevătămată prin sine. „De la Tine e lauda mea în adunare mare" (*Psalm* 21, 29), adică în veacul viitor. Căci înainte de acela nu o putem purta pe aceasta fără primejdie.

40) Dacă firea şi raţiunea şi chipul celei mai de pe urmă mândrii este să fătărim, de dragul slavei, virtuţi ce nu le avem în noi, apoi semnul celei mai adânci smerite cugetări este să ne înfăţişăm ca vinovaţi pentru păcatele care nu sunt ale noastre de dragul disprețuirii.

---

637. În smerenie e concentrată în mod trăit toată învăţătura lui Hristos într-un chip negrăit, apofatic. Însăşi învăţătura lui Hristos se dovedeşte prin ea cuprinzând un adânc nesecat în trăire şi, cu atât mai mult, negrăit.

638. „Nu porunceşte să fim nesimţitori, dar opreşte ca cineva să ia aminte la laude ca la nişte cuvinte adevărate şi să se îndulcească cu ele şi să se socotească pe sine vrednic de astfel de cuvinte."

Aşa a făcut cel ce a luat pâinea şi brânza cu mâinile sale[639]; aşa, cel ce, dezbrăcându-se de haina sa, a colindat oraşul neispitit de patimă, ca un lucrător al curăţiei[640]. Unii ca aceştia nu se tem de sminteala omului, deoarece au luat prin rugăciune puterea să încredinţeze (despre curăţia lor) în chip nevăzut pe toţi.

41) Cel ce se îngrijeşte de primul lucru ştie că va lipsi cel de al doilea[641]. Căci, unde Dumnezeu e gata să ne asculte, toate le putem face. Să ţii să superi mai degrabă pe oameni, decât pe Dumnezeu. Căci Se bucură văzându-ne alergând spre necinstiri, ca să strâmtorăm, să lovim şi să pierdem închipuirea deşartă de sine.

42) Înstrăinarea e pricinuitoarea cea mai mare a acestui fel de nevoinţe. Căci numai cei cu adevărat mari pot răbda să fie batjocoriţi de ai lor[642]. Să nu te sperii de cele spuse, căci nimeni n-a putut vreodată să urce scara dintr-o dată.

43) În aceasta vor cunoaşte toţi că suntem ucenicii lui Dumnezeu: nu că ni se vor supune dracii, ci că numele noastre s-au scris în cerul smereniei[643] (*Luca* 10, 20).

---

639. Ediţia 1970: „Socotesc că vorbeşte de Avva Simon, de care se spune în Cartea a treia a lui Everghetinos"; *PG*: „Face aluzie la Sfântul Serapion".

640. Ediţia 1970: „Socotesc că Părintele vorbeşte de Avva Serapion"; *PG*: „E cuviosul Simon".

641. „Cel ce se îngrijeşte de smerita cugetare nu are teamă de sminteală sau de disprețuirea celuilalt."

642. „Dumnezeu Se bucură, zice, de cei smeriţi la cuget, văzându-i batjocoriţi, dar răbdând. Iar fiindcă la aceasta nu se poate ajunge între ai săi, înstrăinarea e cea mai bună pricină a smereniei." În ediţia 1970, fraza din urmă sună: „Dar fiindcă numai cei mari pot răbda să fie batjocoriţi de ai lor, înstrăinarea e cea mai mare pricină a smereniei" (celor mici duhovniceşte).

643. Cerul e lumea smereniei, căci numai unde e smerenie, e iubire. Acolo nu e nici silnicie, nici vrajbă.

44) Nerodnicia urcă prin fire la înălțime ramurile pomilor numiți lămâi. Dar când se fac roditori, se încovoaie. Cel ce a privit cu înțelegere ştie aceasta.

45) Pe scara acestei cuvioase virtuți, unul primeşte de la Dumnezeu o suire de treizeci de trepte, altul, de şaizeci şi altul, de o sută. Pe cea mai de sus înălțime (treaptă) se află cei nepătimitori; la mijloc, cei în vârsta (duhovnicească) a bărbăției; iar pe cea dintâi pot urca toți. Cel ce se cunoaşte pe sine nu se va lăsa amăgit să încerce a urca la cele mai presus de puterile lui, dar pune piciorul în chip neclintit pe această fericită cărare[644].

46) Păsările se tem de neamul uliului, iar lucrătorii smereniei, de sunetul (ecoul) grăirii lor împotrivă[645].

47) Mulți au dobândit mântuirea fără mai înainte-vestiri, luminări, semne şi minuni. Dar fără smerenie, nimeni nu va intra în cămara de nuntă. Căci ea e păzitoarea celor dintâi, iar fără ea cele dintâi îi pierd pe cei mai uşori.

48) Deoarece nu voim să ne smerim, Domnul a rânduit cu purtare de grijă şi aceasta: nimeni nu poate vedea rănile sale cum le vede aproapele său. De aceea e de trebuință să dăm mulțumită pentru însănătoşirea noastră nu nouă, ci aceluia şi lui Dumnezeu.

49) Cel cu mintea smerită se fereşte de voia sa ca de o amăgitoare şi, în cererile lui către Domnul, învață şi ascultă cu credință neşovăitoare[646]. El nu ia aminte la viețuirea învățătorilor, ci predă grija de sine lui

644. „Pune adică piciorul minții pe cărarea nealunecoasă, adică pe smerenie."

645. „Deci nici gândul grăirii împotrivă să nu-l primim. Căci acesta este ecoul."

646. „Ce să învețe? Desigur, cele cuvenite şi trebuincioase."

Dumnezeu, Care a învăţat pe Valaam cele de trebuinţă şi prin asină (*Numerii* 22, 28 ş.u.).

50) Un astfel de lucrător, chiar de ar înţelege, de ar face şi de ar grăi cele cuvenite, nici atunci nu şi-ar crede sieşi. Căci încrederea în sine îi este celui smerit o ţepuşă şi o povară, precum îi este celui mândru spusa altuia.

51) Mie mi se pare că e propriu îngerilor să nu fie furaţi de păcate[647]. Căci am auzit pe îngerul pământesc zicând: „Nu ştiu întru mine nimic; dar nu întru aceasta mă voi îndrepta. Că Cel ce mă judecă pe mine este Domnul" (*1 Corinteni* 4, 4). De aceea trebuie să ne osândim şi să ne ocărâm pe noi înşine neîncetat, ca prin micşorarea noastră să lepădăm de la noi păcatele fără de voie[648]. Iar de nu, în ceasul ieşirii vom avea de dat socoteală în chip cumplit pentru ele[649].

52) Cel ce cere de la Dumnezeu lucruri mai prejos de vrednicia sa va primi fără îndoială cele mai presus de sine[650]. Despre aceasta dă mărturie vameşul, care

---

647. Păcatul e o furare a omului din conştiinţa clară şi ascuţită de sine, e pe jumătate o inconştienţă. Îngerul e în cea mai luminoasă, trează şi nefurată conştiinţă de sine.

648. E un mijloc de a ascuţi conştiinţa de noi înşine de neputinţa noastră.

649. „Nu prin cuvântul simplu trebuie să ne judecăm pe noi înşine neîncetat, ci întru simţirea inimii. Căci cel ce se ceartă astfel pe sine nu se va întoarce nici de la cei ce-l mustră şi-l ocărăsc ca de la nişte duşmani, ci-i va iubi din suflet ca pe nişte binefăcători." Aceasta o spune cu stăruinţă şi Avva Dorotei.

650. „Cel ce se socoteşte pe sine nevrednic şi de cererile cele mai mici şi cere ca un păcătos cele mai mici primeşte iertare mare. Căci credincios este Dumnezeu să ne dea nouă şi peste ceea ce cerem, dar nu ne vin acestea câtă vreme păcătuim cu voia." Sau şi aşa: „Mai prejos de vrednicia lui cere cel ce lucrează dreptatea şi nu cere răsplată pentru faptele lui, ci numai iertarea păcatelor lui. De aceea, va primi şi cele mai

a cerut iertare dar a primit îndreptarea (*Luca* 18, 14), şi tâlharul, care a cerut numai pomenirea în Împărăţie şi a moştenit raiul întreg (*Luca* 23, 42).

53) Nu se poate vedea în zidire foc mic şi mare; şi nu poate rămâne în smerita cugetare nemincinoasă vreun fel de împătimire de cele materiale. Cât timp păcătuim cu voia, nu este smerenia în noi. Acesta este semnul neaflării ei în noi.

54) Cunoscând Stăpânul că putem întipări chipul virtuţii sufletului în purtarea cea din afară, luând un ştergar, ne-a arătat calea smereniei (*Ioan* 13, 4). Căci sufletul se face asemenea lucrărilor din afară şi ia chipul celor ce le face şi se întipăreşte de ele.

55) Stăpânirea s-a făcut unuia dintre îngeri pricină de înălţare, dar nu pentru aceasta o primise pe ea[651].

56) Altceva simte cel ce şade pe tron şi altceva, cel ce şade în gunoi. Şi de aceea, poate, dreptul acela s-a aşezat pe gunoi în afara cetăţii. Căci, dobândind astfel desăvârşita smerită cugetare, a spus întru simţirea inimii: „M-am osândit pe mine însumi şi m-am istovit. Pământ şi cenuşă m-am socotit" (*Iov* 42, 6)[652].

57) Găsesc că Manase (*4 Regi* 21, 2-4) a păcătuit ca niciun altul dintre oameni, pentru că a spurcat cu idoli templul lui Dumnezeu şi toată credinţa. De ar fi postit toată lumea pentru el, nimic nu ar fi putut aduce în schimb deopotrivă cu păcatul lui.

---

presus de sine de la Dumnezeu, Care dă din prisosinţă mai presus şi de cele ce cerem sau cugetăm".

651. Îngerii au primit o stăpânire de sine peste ei înşişi şi peste cele materiale, dar unul din ei a făcut din aceasta o pricină de mândrie.

652. „Observă câtă zdrobire aduce sufletului defăimarea de sine, spre pocăinţă. Căci de la defăimarea de sine vine cineva şi la răbdarea celui ce-l mustră şi-l defaimă."

Dar smerenia a izbutit să tămăduiască în el şi cele de nevindecat ale lui[653].

---

653. „Smerenia poate aduce, fără fapte, iertarea multor păcate. Dar faptele fără smerenie sunt, dimpotrivă, nefolositoare. Ba ne pricinuiesc şi multe rele. Deci dobândeşte iertare de păcate prin smerenia ta, cum am zis." Alta, la Veniamin Costache: „Precum sarea este de trebuinţă în orice mâncare, aşa şi smerenia, în toată fapta bună. Şi ea poate să înfrângă tăria multor păcate. De aceea trebuie să ne mâhnim cu mintea neîncetat, întru smerenie şi întristare şi cu dreaptă socoteală. De o vom câştiga pe aceasta, ea ne va face fii ai lui Dumnezeu. Fără fapte bune ea ne pune înaintea lui Dumnezeu; dar fără ea, deşarte sunt toate faptele noastre. Căci preschimbarea minţii noastre o voieşte Dumnezeu. În minte ne facem buni şi în minte ne facem netrebnici. Ajunge să stea aceasta singură în faţa lui Dumnezeu şi să grăiască pentru noi". Smerenia anulează tot răul ce s-a întipărit în noi prin fapte rele; dar lipsa ei face neplăcute toate faptele noastre bune, arătându-le ca făcute pentru slava noastră. Mândria ne opreşte să intrăm în adevărata comuniune cu ceilalţi, chiar dacă facem fapte bune pentru ei. Ea ne închide sinea noastră faţă de alţii, trimiţând faptele bune spre ei numai ca nişte câini de vânătoare spre animalele vânate. De aceea, şi pe aceia îi opreşte să intre în comuniune cu noi. Mândria noastră închide şi inima lor dinspre noi. Ei primesc faptele noastre, poate, dar nu ne primesc pe noi, căci nu se încred în noi. Pentru că nici noi nu ne dăruim odată cu faptele noastre. În aceste fapte cel mândru dăruieşte ceva din afară de sine, ca momeală. Deci nu se dăruieşte pe sine. Numai în smerenie se dăruieşte pe sine, căci se roagă să fie primit de ceilalţi, pe care îi preţuieşte mai mult ca pe sine. Se arată ca un om ce are nevoie de ei.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în raporturile noastre cu Dumnezeu: smerenia ne deschide lui Dumnezeu şi pe Dumnezeu ni-L deschide nouă, câtă vreme mândria ne închide şi pe noi şi pe El. Faptele bune ne pot închide încă şi mai mult, putându-ni-se face pricină de mândrie. De aceea, numai smerenia vorbeşte cu rezultat bun pentru noi în faţa lui Dumnezeu. Numai ea ne deschide inima oamenilor şi a lui Dumnezeu. Numai la bătaia ei necutezătoare şi delicată ni se deschide poarta Împărăţiei. Ea vorbeşte cu rezultat

58) „Că de ai fi voit jertfă, Ți-aș fi dat" (*Psalm* 50, 17), zice David către Dumnezeu. Trupurile noastre, arse de tot prin post, nu le vei binevoi! Ce înseamnă „jertfa lui Dumnezeu" și celelalte înțeleg toți. „Am păcătuit Domnului", a strigat odinioară această fericită smerenie către Dumnezeu, vorbind despre preacurvie și ucidere. Și îndată a fost auzită. Iertat-a Domnul păcatul tău!

59) Drept cale și pricină a acesteia, pururea pomeniții părinți au rânduit ostenelile trupești. Iar eu socotesc: ascultarea și sinceritatea inimii, care se împotrivește și prin fire închipuirii de sine.

60) Dacă mândria a făcut pe unii, din îngeri, draci, negreșit smerenia poate face și din draci, îngeri. Drept aceea, să îndrăznească cei ce au căzut.

61) Să ne grăbim și să luptăm cu toată puterea să urcăm spre vârful acesteia. Iar de nu, să ne atârnăm măcar purtați pe umerii ei. Iar de mai șchiopătăm încă, să nu cădem din brațele ei. Căci cel ce cade din ele, m-aș mira să mai dobândească vreun dar veșnic.

62) Puterile și căile ei, dar nu și semnele ei[654], sunt: neagonisirea, înstrăinarea, ascunderea nearătată a înțelepciunii, grăirea nemeșteșugită, cererea milostivirii[655], ascunderea viței de neam bun[656], alungarea îndrăznelii, depărtarea vorbăriei. Căci nimic n-a putut

---

pentru noi, pentru că în ea vorbește cu adevărat inima noastră.

654. „Semnele, sau chipurile, sunt pricini ale smeritei cugetări."

655. Nu cererea de milostenie materială, ci cererea milei semenilor. Aceasta ne face să mărturisim înduioșat omenescul nostru autentic, care totdeauna are nevoie de ceilalți. Aceasta ne deschide pe noi, lor, și pe ei, nouă. Aceasta înduioșează amândouă părțile, ca să intre în comuniune reală.

656. Vița de neam bun, pusă intenționat sau neacoperit în fața oamenilor, e încă un zid între un om și semenii săi. Neascunderea ei ne ține și pe noi distanți de alții și le îngreunează și lor apropierea de noi.

vreodată să smerească sufletul, ca starea sărăcăcioasă şi înfăţişarea de om care cere mila altora[657].

63) De porneşti la luptă împotriva vreunei patimi, să ai smerenia ca aliată. „Că vei călca peste aspidă şi vasilisc şi vei călca în picioare leul şi balaurul" (*Psalm* 90, 13). E vorba, se înţelege, despre păcat, despre deznădejde şi despre diavol, balaurul trupului.

Smerita cugetare este puterea cerească care poate ridica sufletul, din adâncul fără fund (abisul) al păcatelor, la cer[658]. A văzut cineva în inima lui frumuseţea ei şi, cuprins de uimire, a întrebat-o de numele Celui ce a născut-o. Iar ea, zâmbindu-i luminos şi liniştit, îi spuse: „Cum te grăbeşti să afli numele Celui ce m-a născut? Nu ţi-l voi spune, până ce nu vei avea pe Dumnezeu!" A Lui fie slava în veci. Amin.

Adâncul (abisul) e maica izvorului, iar smerenia e izvorul dreptei socoteli (a puterii de a deosebi).

CUVÂNTUL AL XXVI-LEA

Despre deosebirea gândurilor, patimilor şi virtuţilor

1) Puterea de a deosebi este, în cei începători, cunoaşterea adevărată a celor privitoare la ei înşişi.

---

657. „Să-ţi fie ţie şi chipul, şi păşirea, şi haina, şi scaunul, şi hrana, şi aşternutul, şi casa şi toate cele din casă potrivite smereniei; la fel, cuvântul, şi auzirea, şi întâlnirea cu aproapele. Toate să-ţi fie mai degrabă semne ale modestiei, decât ale îngâmfării."

658. „Definiţia smeritei cugetări luată ca putere lucrătoare." Smerenia e puterea ce înalţă cu adevărat şi în chip autentic la cer, adică în inima lui Dumnezeu şi a semenilor.

În cei de la mijloc e simțirea înțelegătoare[659], care deosebește fără greșeală binele propriu-zis de binele natural și de cel potrivnic[660].

Iar în cei desăvârșiți e cunoștința sălășluită în ei prin luminarea dumnezeiască, care poate lumina cu lumina ei și cele ce se află în alții în chip întunecos.

Sau, poate, puterea deosebirii (a dreptei socoteli) este și se cunoaște ca fiind îndeobște cunoașterea sigură a voii dumnezeiești în orice timp și loc și lucru. Ea obișnuiește să se afle numai în cei curați cu inima și cu trupul și cu gura. Dreapta socoteală este conștiința nepătată și simțirea curată[661].

---

659. „Simțirea înțelegătoare, sau simțirea minții" (νοερὰ αἰσθησις) este o expresie mai veche a Părinților (încă de la Sfântul Grigorie de Nyssa), care arată că mintea înțelege și simte în același timp, cunoaște, adică, printr-o atingere cu realitatea afectivă însăși, sesizând și calitatea ei bună sau rea. De exemplu, înțeleg pe un om, dar îmi dau seama și de însușirea lui bună sau rea. Și se poate spune că atunci îl înțeleg mai mult. E o simțire în care este o înțelegere și o înțelegere în care este o simțire. E ca un fel de înțelegere prin gustare (a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 30, *Filocalia* rom., I, p. 345-346).

660. Binele propriu-zis sau de căpetenie (τὸ κυρίως ἀγαθόν) e binele dobândit prin nevoință și har, spre deosebire de o bunătate naturală, care e inferioară. Dar e și Binele prin sine, sau Subiectul dumnezeiesc, Izvorul nesecat al bunătății, al oricărei bunătăți, care nu poate fi decât persoană, căci numai o persoană e bună.

661. Discernământul nu e numai o cunoaștere teoretică, ci o cunoaștere și o simțire, în același timp, a ceea ce e bun sau rău, și ca atare atârnă de starea de curăție a celui ce o are. Numai cel curat cu inima percepe ce e curat și simte, cu aversiune, ceea ce nu e curat. „Iar curat cu inima este cel ce nu calcă poruncile lui Dumnezeu, osândindu-se pe sine însuși, sau cel cu milă față de toată firea zidită sau cel liber de patimile ascunse. Iar curat cu trupul este cel curat de întinăciunea trupului și care spune cu gura adevărul."

2) Cel ce a răpus în chip binecredincios pe cei trei a răpus împreună cu ei şi pe cei cinci. Iar cel ce s-a purtat cu nepăsare faţă de aceia nu va birui pe niciunul[662].

3) Nimeni, auzind sau văzând în viaţa călugărească unele lucruri mai presus de fire, să nu cadă din neştiinţă în necredinţă. Căci unde vine Dumnezeu cel mai presus de fire se fac şi lucrurile cele mai presus de fire.

4) Tot războiul drăcesc din noi constă din aceste trei chipuri atotcuprinzătoare: din negrijă, din mândrie, sau din pizma dracilor. E de plâns cel dintâi, e foarte ticălos al doilea, dar fericit este al treilea.

5) Să ne fie în toate, după Dumnezeu, drept ţintă şi îndreptar conştiinţa, ca, cunoscând de unde vine suflarea vânturilor, să întindem pânzele potrivit lor[663].

6) În toate lucrările noastre cele după Dumnezeu, dracii ne sapă trei gropi. Întâi luptă ca să împiedice să se facă binele. Al doilea, după cea dintâi înfrângere a lor, ca să nu se facă aceasta după Dumnezeu. Când nu-şi ating, tâlharii, nici ţinta aceasta, venind liniştit către sufletul nostru, ne fericesc că vieţuim în toate după Dumnezeu. Duşmana celei dintâi ispite

662. Ediţia 1970: „Cel ce a răpus pe cei trei, adică: lăcomia pântecelui, iubirea de arginţi şi slava deşartă, a răpus împreună cu ei şi pe cei cinci, adică: curvia, trândăvia, întristarea, mânia şi mândria. Iar cel ce nu-i biruieşte pe aceia nu-i poate birui nici pe aceştia". Sunt cele opt patimi.

663. „Corabia se scufundă uneori din pricina valurilor din afară. Alteori, din pricina poverii dinlăuntru. Noi, de asemenea, ne pierdem uneori prin păcatele noastre cu fapta, alteori pierim prin gândurile dinlăuntru. Deci trebuie să luăm seama şi la atacurile duhurilor din afară şi la golirea de gândurile necurăţiei dinlăuntru. Dar mai cu grijă trebuie să luăm aminte la gânduri."

este sârguința și gândul la moarte. A celei de a doua, este supunerea și ocara; a celei de a treia, defăimarea neîncetată de sine.

7) Această osteneală ne stă în față până ce va intra în locul cel sfânt (în altarul) al nostru focul lui Dumnezeu[664]. Atunci nu vom mai sta sub sila unor gânduri ce intră în noi înainte de a băga de seamă (prejudecăți). „Căci Dumnezeul nostru este foc ce mistuie" (*Deuteronomul* 4, 24) toată aprinderea (necuvenită) și mișcarea, gândurile de mai înainte (prejudecățile), împietrirea și întunecarea dinlăuntru, văzută și gândită.

8) Dar dracii obișnuiesc să facă și cele contrare celor spuse. Căci, când izbutesc să înfrângă sufletul și să răstoarne lumina minții, nu mai este în noi, nenorociții, nici trezvie, nici dreaptă socoteală (discernământ), nici socotință, nici rușine, ci tocire, nesimțire, nedeosebire și orbire.

9) De nu va veni seara și întunericul peste ziua sufletului[665], tâlharii nu vor jefui, junghia și pierde. Prin

---

664. Aluzie la spusa Sfântului Marcu Ascetul despre suflet - ca locașul sfânt al lui Dumnezeu, și despre inimă - ca altarul acestei biserici („Despre Botez", *Filoc.* rom., I, p. 282). Pe acest altar stă ca jertfă sau ca dar ființa noastră, peste care așteptăm focul dragostei dumnezeiești, ca să o aprindă de dragoste și să o ducă lui Dumnezeu întru miros de bună mireasmă duhovnicească, sau ca o jertfă și ca un dar total dăruit și bineplăcut lui Dumnezeu. Dacă nu ne oferim lui Dumnezeu din inimă și aprinși de focul dragostei, nu suntem o jertfă curată și plăcută lui Dumnezeu.

665. „Seara și întunericul sufletului este negrija, uitarea, pofta... Dacă deci nu se va întuneca mintea de patimile amintite, patimile nu vor domni peste suflet." Așa precum curăția inimii dă condiția cunoașterii, așa întinarea prin patimi aduce întunericul. Lumina cunoașterii și întunericul conștiinței nu sunt, în plan duhovnicesc, numai fapte ale unei corecte sau necorecte întrebuințări a rațiunii, ci și ale curăției și murdăriei morale, sau ale sensibilității delicate și tocirii grosolane.

furt se pierde fiinţa, prin furt se face ceea ce nu este bun ca ceea ce ar fi bun. Furtul este o luare în robie a sufletului prin nebăgare de seamă. Junghierea sufletului este omorârea minţii raţionale, căzute în fapte necuvenite. Iar pierderea e deznădejdea după nelegiuirea săvârşită.

10) Nimeni să nu dea vina pe neputinţa sa pentru neîmplinirea poruncilor evanghelice. Căci sunt suflete care au făcut şi ceea ce e mai presus de poruncă. Să te încredinţeze de aceasta cel ce a iubit pe aproapele mai mult decât pe sine însuşi şi şi-a pus sufletul pentru acela, măcar că nu a luat o poruncă de la Dumnezeu pentru aceasta[666].

11) Să îndrăznească pătimaşii care se smeresc. Căci chiar de vor cădea în toate gropile şi vor fi vânaţi prin toate cursele şi se vor îmbolnăvi de toate bolile, după însănătoşire vor fi tuturor doctori şi luminători, sfeşnice şi povăţuitori, învăţând chipurile de vindecare ale fiecărei boli şi izbăvind pe cei ce vor cădea prin cercarea (experienţa) lor.

12) Cei ce sunt chinuiţi încă de niscai gânduri de mai înainte furişate[667] şi pot să înveţe, măcar prin cuvântul simplu, să înveţe, dar să nu şi conducă. Căci poate că, ruşinându-se de cuvintele lor, vor începe să facă cele bune. Şi se întâmplă în ei ceea ce am văzut la unii ce se tăvăleau în mocirlă. Aceştia, murdărindu-se

---

666. „Acesta este Avva Leon din Capadocia."

667. „Lupta cu gândurile furişate mai înainte de a observa, cu prejudecăţile (προλήψεις), nu este a celor pătimaşi, ci a celor ce stau departe de ură, dar simt mirosul murdăriei sufleteşti. De aceea a poruncit acestora să nu ia posturi de conducere, ca nu cumva, din negrijă, să se rostogolească în faptele neîncuviinţate. Dar celor deschişi faptelor urâte nu le îngăduie să înveţe pe alţii."

de noroi, învățau pe trecători chipul în care s-au scufundat, povestindu-le aceasta spre mântuirea lor, ca să nu cadă și ei în aceeași pătimire.

Căci pentru mântuirea altora i-a izbăvit pe ei Dumnezeu, Cel atotputernic, de noroi. Iar dacă cei pătimași se vor arunca de bunăvoie în plăceri, să împărtășească învățătura prin tăcere. Căci s-a zis că „Iisus a început a face și (apoi) a învăța" (*Fapte* 1, 1).

13) Cumplită cu adevărat, cumplită mare străbatem, o, călugări smeriți, și plină de multe valuri și de stânci înălțate, de vârtejuri amețitoare, de stânci ascunse, de dihănii, de pirați, de valuri, de hăuri.

Prin stâncile văzute ale sufletului să înțelegem mânia sălbatică și năprasnică, prin vârtej amețitor, deznădejdea ce învăluie mintea și se opintește să o prăvălească în străfundul descurajării; prin stâncă ascunsă, neștiința care ține răul ca bine; dihania e trupul acesta mic și sălbatic; pirații sunt slujitorii atotcumpliți ai slavei deșarte care răpesc încărcătura corăbiei noastre și osteneala virtuților noastre; valul este pântecele umflat și greu care ne predă dihaniei prin propria pornire[668]; iar hăul este mândria azvârlită din cer, care ne ridică până la cer și ne aruncă până în prăpastia cea fără de fund (în abis).

14) Cei ce au învățat carte știu care învățături se potrivesc începătorilor, care, celor de la mijloc și care, învățătorilor. Să luăm aminte cu chibzuială ca, nu cumva, întârziind în învățătură, să viețuim încă în nevoințele celor începători. Căci e rușine mare să vezi un bătrân mergând la școală alături de copii.

---

668. „În chip potrivit a numit pântecele umflat, val. Căci de acolo e trasă în valuri mintea și dusă la cădere."

Alfabetul cel mai bun pentru toţi este acesta: ascultarea, postul, sacul pocăinţei, cenuşa, lacrimile, mărturisirea, tăcerea, smerenia, privegherea, bărbăţia, frigul, osteneala, vieţuirea în greutăţi, defăimarea, zdrobirea, nepomenirea răului, iubirea de fraţi, blândeţea, credinţa simplă neiscoditoare, negrija lumii, ura fără ură a părinţilor[669], nepătimirea, simplitatea împreunată cu nerăutatea, neprețuirea din partea altora[670].

Rânduiala cea bună a celor înaintaţi constă din: lipsa de slavă deşartă, nemânierea, buna nădăjduire, linişţea, dreapta socoteală (discernământul), gândirea neclintită la Judecată, mila, iubirea de străini, sfătuirea cumpătată, rugăciunea netulburată de patimi, neiubirea de arginţi.

Iar regula, cuvântul şi legea duhurilor şi trupurilor celor ce s-au desăvârşit, vieţuind cu bună-credincioşie în trup, este aceasta: inimă nerobită, dragoste desăvârşită, izvor de smerită cugetare, ieşirea minţii[671], intrarea lui Hristos, lumina nejefuită a rugăciunii, belşugul luminării dumnezeieşti, pătimirea morţii[672], ura vieţii[673], fuga de trup; a fi sol pentru lume[674], silitor al lui Dumnezeu, împreună-liturghisitor

669. E o ură care nu-i urăşte propriu-zis pe ei ca persoane, ci îngrijorarea lor de fiul care s-a călugărit, ispita la care-l supun părinţii de a renunţa la călugărie, etc.

670. Acestea sunt virtuţile începătorilor, douăzeci şi patru la număr, ca şi literele alfabetului.

671. E ieşirea minţii din grija de sine şi privirea exclusivă la Dumnezeu; este răpirea sau extazul.

672. Pătimirea cu anticipare a morţii, trăirea morţii cu gândul; să trăieşti ca şi când ai fi mort pentru viaţa aceasta.

673. Ura vieţuirii în păcat, iubirea vieţuirii în Dumnezeu.

674. Rugăciunea pentru lume, lucrarea pentru mântuirea ei.

cu îngerii, adâncul fără fund (abisul) al conştiinţei, casă a tainelor, păzitor al tainelor, mântuitor al oamenilor[675], dumnezeu al dracilor[676], domn al patimilor, stăpân al trupului, epitrop al firii, fugă de păcate, casă a nepătimirii, următor al Stăpânului cu ajutorul Stăpânului.

15) Nu puţină nevoie avem de trezvie, când trupul e bolnav. Căci dracii, văzându-ne zăcând şi neputând deocamdată să ne folosim de nevoinţă împotriva lor, din pricina slăbiciunii, încearcă să ne războiască cu mai multă tărie. De bolnavii din lume se apropie dracul mâniei şi uneori al hulei. De cei din afară de lume, dacă au din belşug cele de trebuinţă, se apropie dracul lăcomiei pântecelui, sau al curviei, iar dacă sunt lipsiţi şi petrec în locuri de nevoinţă, le întinde curse stăpânul trândăviei şi al nemulţumirii[677].

16) Am aflat că lupul curviei adaugă dureri celui bolnav şi chiar în dureri îi sădeşte simţiri necuviincioase şi curgeri. Se întâmplă să vezi lucru izbitor că, în timpul unor cumplite dureri, trupul zburdă şi se înfierbântă. Dar m-am întors şi am văzut pe alţii zăcând şi fiind mângâiaţi pe patul însuşi de lucrarea dumnezeiască, sau de străpungerea inimii, iar prin mângâieri depărtând de la ei durerile, încât se aflau ca

675. Adică unealtă a lui Hristos în lucrarea de mântuire a oamenilor.

676. Dumnezeu după har al dracilor: atât de sus faţă de ei, cum e Dumnezeu prin fire faţă de creaţie.

677. „Toate acestea le învinge însă smerenia împreunată cu sărăcia. Căci, socotind cineva cele ce vin asupra lui ca proprii, în sărăcia pocăinţei şi smereniei, nu va cădea nici în timpul bolii în întinăciune ca bogat, nici în trândăvie şi nemulţumire ca lipsit, ci va suporta timpul bolii ca timp de câştig, bucurându-se şi mulţumind."

unii care n-ar voi să se izbăvească de boală niciodată. Şi iarăşi m-am întors şi am văzut pe alţii chinuindu-se, dar izbăvindu-se prin boală ca printr-o certare, şi am slăvit pe Cel ce prin lut curăţea lutul.

17) Mintea înţelegătoare este îmbrăcată numaidecât şi cu simţire înţelegătoare. Ea fiind în noi şi nefiind în noi, să nu încetăm să o căutăm. Căci, arătându-se ea, cele din afară vor înceta să mai lucreze cele ale lor[678]. Aceasta este ceea ce un oarecare filosof cunoscător a spus: „Şi vei afla simţirea dumnezeiască"[679].

18) Viaţa călugărească se cade să fie trăită întru simţirea inimii, în fapte, în cuvinte, în cugetări şi mişcări[680]. Iar de nu, nu este călugărească şi deci nici îngerească.

19) Altceva este purtarea de grijă a lui Dumnezeu, altceva, ajutorul Lui, altceva, paza, altceva, mila lui Dumnezeu şi altceva, mângâierea. Cea dintâi se vede în toată zidirea; cea de a doua, numai în credincioşi;

---

678. „Simţirea înţelegătoare este în noi ca una ce e unită cu mintea în tot omul. Dar nu este în noi ca una ce e ascunsă de patimi în cei pătimaşi şi e nelucrătoare şi necunoscută." Simţirea minţii lucrează atunci când prin ea mintea se pune în contact cu realităţile spirituale. Dar aceasta se întâmplă numai când ea e curată de patimi. Altfel, mintea speculează doar despre realităţile spirituale ca despre nişte realităţi bănuite, dar neexperiate. Ca să ajungem la cunoaşterea adevărată a realităţilor spirituale prin contact, trebuie să ne străduim să înlăturăm acoperământul patimilor de pe simţirea minţii, sau tocirea ce i-o aduc patimile. Prin ea vom străbate atunci dincolo de acoperământul sensibil al lucrurilor, care nu ne va mai împiedica să cunoaştem temeliile spirituale ale lor.

679. Prin simţirea minţii ne vom pune în contact cu realitatea lui Dumnezeu, adică vom avea „simţirea lui Dumnezeu".

680. Simţirea inimii este simţirea minţii în care inima pune mai mult sentiment.

cealaltă, între cei ce cred cu adevărat; iar cea din urmă se arată în cei ce-L iubesc.

20) Se întâmplă uneori că ceea ce pentru unul este leac, pentru altul este otravă. Şi se întâmplă alteori că una şi aceeaşi, dată unuia la timp potrivit, îi este leac şi, la timp nepotrivit, îi este osândă[681].

21) Am văzut doctor nepriceput care, defăimând pe cel zdrobit, nu i-a pricinuit nimic altceva decât deznădejdea. Şi am văzut doctor iscusit care, operând prin ocărâre inima umflată, a golit-o de tot puroiul. Am văzut odată pe un bolnav bând pentru curăţirea întinăciunii doctoria ascultării şi mişcându-se şi umblând şi nedormitând, iar altădată, pe altul - cu ochiul sufletului bolnav - liniştindu-se şi petrecând în tăcere[682]. Cine are urechi de auzit să audă!

22) Unii, nu ştiu de unde (căci am învăţat să nu iscodesc darurile lui Dumnezeu cu părerile mele), au prin fire, ca să zic aşa, o înclinare spre înfrânare, sau spre curăţie, sau spre linişte, sau spre necutezanţă, sau spre blândeţe, sau spre străpungerea uşoară a inimii; şi sunt alţii care au aceeaşi fire împotrivindu-se când voiesc să facă acestea, încât trebuie să o silească cu toată puterea. Dar mie îmi plac aceştia mai mult decât cei dintâi, ca unii care, deşi pentru un timp sunt biruiţi, îşi silesc firea.

---

681. Scolie a lui Fotie, Patriarhul Constantinopolului: „De pildă, postul este curăţire de patimi când e ţinut în particular şi în sine; dar în adunări şi sărbători e otravă ce strică în multe feluri celui ce-l foloseşte, fie că acesta se face sminteală altora, fie că se laudă cu el, sau se îngâmfă şi se desparte de ceilalţi."

682. „Socotesc că a numit boală a ochiului sufletesc împătimirea minţii prin gânduri. Căci ochiul sufletului e mintea. Dar la însănătoşirea acestei boli ajută şi neîntâlnirile şi liniştea, precum multa vorbire obişnuieşte să producă urdori."

Nu te lăuda, o, omule, cu bogăţia nemuncită. Căci Dătătorul de daruri, cunoscând de mai înainte vătămarea şi pieirea spre care mergi, te-a izbăvit în oarecare măsură prin darurile Lui neplătite[683]; şi învăţăturile din copilărie şi creşterea primită şi îndeletnicirile deprinse ne ajută sau ni se împotrivesc, după ce am crescut, la dobândirea virtuţilor şi în vieţuirea călugărească.

23) Îngerii sunt lumină călugărilor. Iar vieţuirea călugărească e lumină tuturor oamenilor[684]. Drept aceea să se nevoiască în toate să fie pildă bună, nedând nicio sminteală în nimic în cele ce le lucrează şi le grăiesc. „Că dacă lumina se face întuneric, întunericul" - adică cei ce petrec în lume - cu cât mai mult nu se va întuneca (*Matei* 6, 23)?

24) Dacă mă ascultaţi, voi ce voiţi, e bine să nu ne pierdem în multe feluri de învăţături şi să împărţim

---

683. „Numeşte *neplătită* lucrarea neobositoare, care se risipeşte cu uşurinţă, căci cununile se împletesc pentru osteneli. Căci: «Mi-aţi dat să mănânc» (*Matei* 25, 35) şi celelalte, care sunt fapte şi dovezi ale ostenelilor."

684. „Ca monahi suntem datori să luminăm prin viaţa noastră precum pentru noi înşine, aşa şi pentru oamenii care ne văd. Dar nu prin trâmbiţa arătării. Căci: «Aşa să lumineze lumina voastră» (*Matei* 5, 16) nu înseamnă a ne vesti pe noi înşine, ci precum luminează focul în întunericul de pe pământ, aşa străluceşte şi lumina în întuneric." Alta, a Sfântului Isaac: „Se cade monahului să fie, întru toate lucrurile lui, chip şi pildă de folos celor ce îl privesc. Ca, privind vrăjmaşii adevărului multele fapte bune ale lui, care strălucesc ca nişte raze, să mărturisească, fără să vrea, că creştinii au nădejde întemeiată de mântuire. Şi de pretutindeni să alerge la el, ca la o scăpare şi ca la un adăpost, încât să se înalţe cornul Bisericii împotriva vrăjmaşilor ei; şi mulţi să se pornească cu râvnă spre faptele cele bune... Că laudă a Bisericii lui Hristos este viaţa călugărească".

bietul nostru suflet ca să se lupte cu mii de mii şi cu zeci de mii de zeci de mii de duşmani. Căci nu ne va ajunge timpul să învăţăm, sau să aflăm toate zecile de mii de meşteşugiri ale lor. Să ne înarmăm cu Treimea cea Sfântă împotriva celor trei prin cei trei[685]. Căci de nu, ne vom pricinui multe osteneli.

25) Cu adevărat, de va veni în noi „Cel ce preface marea în uscat" (*Psalm* 65, 5), o va trece negreşit şi Israelul din noi nebântuit de valuri, sau mintea care vede pe Dumnezeu, şi va vedea pe egipteni înecându-se în apa lacrimilor. Dar de nu va veni Acela în noi, „cine va putea suferi vuietul valurilor ei sau ale trupului[686] acesta?" (*Romani* 7, 24). De va învia în noi Dumnezeu prin făptuire, risipi-se-vor vrăjmaşii Lui; şi de ne vom apropia de El prin vedere (contemplare), vor fugi cei ce-L urăsc pe El şi pe noi de la faţa Lui şi a noastră[687].

26) Să ne sârguim să învăţăm cele dumnezeieşti mai degrabă prin sudoare şi prin osteneală şi nu prin

---

685. „Cu ajutorul Sfintei şi Celei de o fiinţă Treimi, zice, să ne înarmăm împotriva celor trei, adică: iubirea de plăcere, iubirea de arginţi şi iubirea de slavă, prin cei trei, adică prin înfrânare, iubire curată şi smerenie. Căci iubirea de plăcere e desfiinţată prin înfrânare, iubirea de arginţi, prin iubire curată, ca putere de dăruire şi comuniune, iar iubirea de slavă, prin smerenie, ca neiubitoare de arătare şi ca urâtoare a slavei." Virtuţile comuniunii desfiinţează patimile egoismului cu puterea Sfintei Treimi, Izvorul suprem al vieţii de comuniune.

686. Trupul în greceşte e la feminin (σάρξ). Trupul e o mare care-şi înalţă valurile împotriva minţii, putând să o înece în el, de nu se va atârna aceea de Dumnezeu.

687. Se face o aplicare la viaţa noastră personală a stihului întâi din *Psalmul* 67. Făptuirea şi contemplarea sunt cele două etape sau trepte ale urcuşului spre Dumnezeu.

cuvântul simplu. Căci nu cuvinte, ci fapte va trebui să arătăm în vremea ieşirii (sufletului)[688].

27) Cei ce au auzit că se află o comoară ascunsă într-un anumit loc o caută pe aceasta, şi din pricina căutării foarte obositoare păzesc cu luare-aminte cele ce au aflat. Iar cei ce s-au îmbogăţit fără osteneală o risipesc cu uşurinţă.

28) Greu este să învingem gândurile furişate în noi mai înainte[689]. Iar cei ce nu încetează să adauge la ele au deznădăjduit de ei înşişi, sau nu s-au folosit cu nimic din lepădare. Totuşi, ştim că Dumnezeu toate le poate şi nimic nu-I este Lui cu neputinţă.

29) Mi-au pus unii o întrebare greu de dezlegat, care întrece priceperea tuturor celor ca mine, şi al cărei răspuns nu l-am găsit cuprins în niciuna din cărţile ce mi-au trecut prin mână. Ziceau aceia: „Care din cele opt gânduri sunt născute din altele şi pe care din ele îl naşte fiecare din cele trei de căpetenie, în chip

---

688. „Cel ce se arată înţelept nu din fapte, ci grăind prin cuvinte, «se îmbogăţeşte din nedreptate, şi ostenelile lui, după Scriptură, vor intra în casele străinilor" (*Pilde* 5, 10), adică în casele acelora care nu se vor uita la faptele lui, ci ascultă de cuvintele lui. Se vor îmbogăţi nu din starea lui necurăţită de păcate, deci neajunsă la dreptate, ci din cuvintele lui, care sunt totuşi o osteneală, se vor folosi alţii, nu el însuşi." Scolie din Fotie: „Ceea ce n-a născut osteneala n-a îmbrăţişat dorul. Căci e uşor de dispreţuit ceea ce s-a dobândit uşor (fie că e vorba de faptă, fie, de contemplare)".

689. Aici gândurile de mai înainte (προλήψεις - prejudecăţile) sunt gândurile la patimile ce le avea călugărul dinainte de intrarea în mânăstire. Scolia de la Marcu: „Gând de mai înainte este amintirea fără voie a păcatelor de mai înainte. La începător, el e împiedicat să înainteze la patimă, iar la cel ce a biruit e momeala respinsă". Alta: „De eşti iubitor de învăţătură, fii şi iubitor de osteneală. Căci simpla cunoştinţă îngâmfă pe om".

deosebit?" Eu, arătându-mi neştiinţa faţă de această întrebare fără să mă ruşinez, am aflat un răspuns de la preacuvioşii bărbaţi: „Maica curviei este lăcomia pântecelui; a trândăviei, este slava deşartă; întristarea e fiica acestor trei, ca şi mânia. Maica mândriei este, iarăşi, slava deşartă". Dar eu, răspunzând acelor pururea pomeniţi bărbaţi, am zis: „Vă rog să-mi arătaţi şi fiicele celor opt şi pe fiecare a cărei fiică este!"

Acei nepătimitori m-au învăţat cu mare bunăvoinţă, spunându-mi că nu există o ordine sau o înţelegere între cele fără înţelegere[690], ci o totală neorânduială şi nestatornicie. Şi încredinţându-mă fericiţii pomeniţi despre aceasta cu pilde convingătoare, aduceau multe dovezi, dintre care unele le înşirăm în „Cuvântul" de faţă, ca să ne luminăm prin el şi despre celelalte.

De pildă: râsul la vreme nepotrivită este pricinuit uneori de curvie, alteori de slava deşartă, când cineva se făleşte cu sinea lui fără ruşine; iar alteori vine din desfătare[691]. Somnul mult vine din desfătare, dar uneori şi din post, când cei ce postesc se mândresc; alteori, din trândăvie; iar alteori, din fire. Vorba multă izvorăşte uneori din slava deşartă, alteori, din lăcomia pântecelui. Trândăvia se naşte uneori din desfătare (multa mâncare), alteori, din netemerea de Dumnezeu.

---

690. Legătura între ele, trecerea de la una la alta, are ceva neregulat, haotic, pentru că toate pornesc din acelaşi hău de întuneric pornit spre rău; ele ies cam împreună, sunt legate între ele.

691. „Râsul vine din trei pricini: din curvie, din slava deşartă şi din fala lăuntrică şi din desfătare, care este săturarea." Alta, a Sfântului Efrem: „Râsul alungă fericirea plânsului, surpă cele zidite, întristează pe Duhul Sfânt, nu aduce folos, strică (corupe) trupul, izgoneşte virtuţile, e lipsit de pomenirea morţii şi de gândul la chinuri. Ia de la mine râsul şi dăruieşte-mi plânsul şi tânguirea, pe care le ceri de la mine, Dumnezeule!"

Hula este, în primul rând, fiica mândriei, dar de multe ori, şi din judecarea aproapelui în sinea ta, sau din pizma necuvenită a dracilor. Învârtoşarea inimii vine din săturare, dar de multe ori, şi din nesimţire şi din împătimire. Iar împătimirea se naşte din curvie şi din slava deşartă şi din altele multe.

Viclenia vine din închipuirea de sine şi din mânie. Făţărnicia vine din mulţumirea de sine şi din vieţuirea după capul propriu. Iar cele contrare acestora se nasc din maici contrare celor pomenite[692].

Iar ca să nu spun multe (căci mi-ar lipsi timpul să cercetez şi să lămuresc pe fiecare în parte), nimicitoarea de căpetenie a tuturor patimilor este smerita cugetare. Căci cei ce au câştigat-o pe ea au biruit toate.

30) Născătoarele tuturor patimilor sunt plăcerea şi viclenia; cel ce le ţine pe acestea nu va vedea pe Domnul. Dar nu vom avea niciun folos de ne vom înfrâna de la una, fără să ne înfrânăm şi de la cealaltă.

31) Să luăm pildă de temere de Domnul de la dregătorii stăpânirii şi de la fiare, iar dragostea trupurilor să-ţi fie chip al dragostei de Dumnezeu. Căci nimic nu ne împiedică să luăm pildele virtuţilor şi de la cele potrivnice.

32) Cei de azi s-au înrăit cumplit şi toţi s-au umplut de închipuirea de sine şi de făţărnicie. Poate că arată osteneli trupeşti asemănătoare părinţilor noştri celor de demult, dar de darurile lor nu se învrednicesc, deşi

692. Ed. 1970: „Dacă vorba multă are ca maici slava deşartă şi lăcomia pântecelui, tăcerea, contrară vorbăriei, se naşte negreşit din cele contrare slavei deşarte şi lăcomiei pântecelui, adică din smerenie şi înfrânare. Şi cu altele, la fel. Dar deşi toată patima se desfiinţează prin virtutea contrară, smerita cugetare desfiinţează toate patimile amintite".

socotesc că firea nu avea altădată atâta nevoie de daruri ca acum. Şi pe drept cuvânt ni s-a întâmplat aceasta. Căci nu în osteneli, ci în simplitate şi smerenie se arată Dumnezeu[693]. Şi cu toate că puterea Domnului se desăvârşeşte în slăbiciune, nu va lepăda Domnul pe lucrătorul smerit cu cugetul (*2 Corinteni* 12, 9).

33) Când vedem pe careva dintre luptătorii lui Hristos supus unor dureri trupeşti, să nu ne grăbim să socotim că aceasta e o pedeapsă venită din păcătoşenia lui, ci să-l vindecăm mai degrabă, primindu-l cu iubire simplă şi nevicleană ca pe un mădular al nostru şi ca pe un împreună-luptător cu noi[694].

34) Există o boală pentru curăţirea de păcate şi există o alta pentru smerirea cugetului. Bunul şi Preabunul nostru Domn şi Stăpân, când vede pe unii mai trândavi în nevoinţă, smereşte trupul lor prin boală, ca printr-o nevoinţă mai nedureroasă. Dar uneori ea vine şi pentru a curăţi sufletul de gânduri rele, sau de patimi[695].

35) Toate cele ce ni se întâmplă, fie văzute, fie nevăzute, se pot primi şi bine şi cu patimă şi cu o simţire mijlocie[696]. Am văzut trei fraţi supuşi

---

693. „Osteneala trupească fără curăţia minţii e ca un pântece femeiesc sterp şi ca nişte sâni uscaţi, căci nu se poate apropia de cunoştinţa de Dumnezeu. Ea oboseşte trupul, dar nu are din aceasta niciun folos."

694. „Neputinţele monahilor sunt daruri ale iconomiei dumnezeieşti."

695. „Pe călugărul care nu slujeşte în chip plăcut lui Dumnezeu şi nu se nevoieşte pentru mântuirea sufletului său, ci îşi face nevoinţa cu negrijă, îl vezi negreşit lăsat de Dumnezeu să cadă în ispită, ca nu cumva din multa nelucrare a lui să lunece spre cele mai rele."

696. „Bine le primeşte acela care socoteşte cele ce vin asupra lui ca ale sale şi nu supărându-se, ci mulţumind."

greutăților: unul se revolta, altul a rămas neîntristat şi al treilea a cules rod mult.

36) Am văzut plugari semănând aceeaşi sămânță, dar fiecare urmărind alt scop: unul ca să-şi plătească datoria; altul ca să-şi adune bogăție; un altul ca să vâneze lauda de la cei ce treceau pe calea vieții, pentru buna lui lucrare; altul ca să necăjească pe duşmanul lui care-l pizmuia; în sfârşit, altul, ca să nu fie osândit de oameni ca leneş[697]. Iar înțelesurile semănăturii plugarilor sunt acestea: postul, privegherea, milostenia, slujirea şi cele asemenea. Deci fraţii să caute să-şi cunoască prin cercare (prin experiență) scopurile ce le urmăresc în Domnul.

37) După cum, atunci când scoatem apa din fântână, ni se întâmplă să scoatem, fără să băgăm de seamă, şi câte o broască, la fel, când lucrăm virtuțile, de multe ori lucrăm şi patimile împletite în chip nevăzut cu ele[698].

De pildă: lăcomia pântecelui se împleteşte cu primirea de străini; curvia, cu iubirea; asprimea, cu

---

697. Ed. 1970. „Plugarii sunt călugării chemați să lucreze în via lui Hristos. Ei sunt înşiraţi după deosebirea virtuților. Dintre ei, cel dintâi împlineşte lucrarea slugii, lucrând din frică; al doilea lucrează pentru plată, al treilea, ca un fiu. Toţi aceştia sunt vrednici de laudă. Al patrulea lucrează fără folos, ca unul ce vrea să placă oamenilor; al cincilea se aseamănă luptătorului, sau mai bine zis luptă cu râvnă. Al şaselea se osteneşte şi el din ruşine şi nu e simbriaş. Dar lucrarea acestor trei e supusă osândirii şi e deşartă. Iar noi, cercându-le pe toate, ne-am dat seama că trebuie să vă dăm acest sfat: că, chiar dacă suntem păcătoşi datornici, putem să îmblânzim pe Stăpânul prin daruri; cu toate că lucrarea dintâi e mai smerită, rămâne mereu prețuită ca una ce e pururea datorată şi cea dintâi".

698. „Dacă răutatea ar ieşi la iveală goală în viața noastră, neacoperită de închipuirea vreunui bine, omul nu s-ar porni de la sine spre ea."

dreapta socoteală (cu discernământul); viclenia, cu chibzuiala; uneltirea, pregetarea, trândăvia, împotrivirea în cuvânt, vieţuirea după regula proprie şi neascultarea, cu blândeţea; îngâmfarea dăscălească, cu tăcerea; trufia, cu bucuria; lenea, cu nădejdea; osândirea, iarăşi, cu iubirea; moleşeala şi trândăvia, cu liniştirea (isihia); amărăciunea, cu curăţia; încrederea în sine, cu smerenia[699]; iar tuturor acestora le urmează, ca o băutură de obşte, sau mai bine zis ca o otravă, slava deşartă[700].

38) Să nu ne întristăm când cerem ceva de la Domnul timp îndelungat şi nu suntem auziţi, căci Domnul ar fi voit ca toţi oamenii să se facă nepătimitori într-o clipă, dar ca un înainte-ştiutor cunoaşte că aceasta nu le este de folos. Toţi cei ce cer şi nu primesc de la Dumnezeu cele cerute fără îndoială că nu le primesc pentru una din aceste pricini: sau pentru că cer înainte de vreme, sau pentru că cer cu nevrednicie şi dornici de slavă deşartă, sau pentru că, primindu-le, se vor făli, sau, după dobândirea lucrului cerut, vor cădea în nepăsare.

---

699. A lui Marcu: „Cel ce nu cunoaşte cursele vrăjmaşilor e sfâşiat cu uşurinţă. Şi cel ce nu ştie pricinile patimilor lesne cade". În traducerea Veniamin Costache, alta, a lui Iosif Pelusiotul: „Priceperea amestecată cu simplitatea este un lucru dumnezeiesc, adică o virtute desăvârşită. Dacă prima se desparte de cealaltă, devine viclenie, iar a doua, prostie. Prima face rău, a doua se lasă amăgită. Unirea lor a cerut-o Hristos: «Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii». Prin toate ne războieşte vrăjmaşul. Deci cel ce voieşte să se mântuiască trebuie să aibă ochi mulţi".

700. Ed. 1970: „Slava deşartă e o vătămare comună a tuturor virtuţilor. Ea nu aduce niciun folos celui ce lucrează virtuţile şi nu se leapădă de ea. Căci Dumnezeu nu-l primeşte pe acesta. Dimpotrivă, îl primeşte pe păcătosul care se pocăieşte întru simţirea smeritei cugetări şi nu se întoarce de la El".

39) Patimile s-au depărtat uneori nu numai de la unii credincioşi, ci şi de la unii fără credinţă, afară de una. Ele au lăsat-o pe aceea singură să umple locul tuturor, ca una ce e cea dintâi dintre ele. Căci aduce atâta vătămare, că şi din cer poate coborî[701].

40) Nimeni nu se îndoieşte, cred, că dracii se depărtează din suflet fie pentru un timp, fie neîncetat. Dar puţini ştiu în câte feluri se face această depărtare a lor de la noi.

Materia patimilor este mistuită de focul dumnezeiesc[702]. Iar odată cu dezrădăcinarea acestei materii şi cu curăţirea sufletului se pierd şi patimile. Numai să nu le atragem iarăşi printr-o vieţuire trupească şi prin lipsă de grijă. Dracii se depărtează de bunăvoie, făcându-ne să fim fără grijă. Dar prin aceasta răpesc pe neaşteptate bietul nostru suflet.

Cunosc şi altă retragere a fiarelor. E cea de după ce sufletul s-a obişnuit în chip deplin şi s-a îmbibat la culme de patimi, făcându-se el însuşi uneltitor sieşi şi războindu-se el însuşi cu sine[703]. Pilda acestui lucru sunt pruncii. Căci, după o lungă obişnuinţă, îşi sug, în lipsa sânilor mamei, degetele lor.

---

701. „Numeşte mândria, prin care a căzut diavolul."

702. „Adică prin lucrarea Sfântului Duh, sau prin dragostea de Dumnezeu, care se păstrează ca un foc nestins în inimile celor iubitori de Dumnezeu."

703. „A se obişnui înseamnă a ajunge la deprinderea răutăţii patimilor." Lupta tendinţelor bune şi rele a devenit o stare proprie sufletului. În această luptă tendinţele rele, devenite deprinderi sau patimi, dobândesc totdeauna biruinţa, dacă nu e chemat Dumnezeu în ajutor printr-o simţire de mare credinţă şi iubire, care copleşeşte pornirile provocate de atracţia plăcerilor. Iar dacă lupta durează, ea duce sufletul la descompunere, sau la neputinţa de a mai face ceva bun, de a-şi mai recâştiga tăria libertăţii. Aceasta e una cu moartea sufletului.

Cunosc încă şi o a cincea nepătimire în suflet, care constă din multa simplitate şi nevinovăţie. „Ajutorul lor cel drept este de la Dumnezeu, Care mântuieşte pe cei drepţi cu inima" (*Psalm* 7, 10-11), şi-i izbăveşte pe nesimţite de rele, aşa cum pruncii, dezbrăcaţi, nu-şi cunosc goliciunea lor.

41) Păcatul sau patima nu se află în fire în chip natural[704]. Căci Dumnezeu nu e făcătorul patimilor. Iar virtuţile naturale sădite în noi de El sunt multe. Între ele sunt în chip vădit şi acestea: milostivirea,

704. „Dacă păcatul ar fi natural, nu s-ar pedepsi nimeni. Nici n-ar înfăptui alţii virtutea." Alta: „Răul, cugetat în afara alegerii libere şi într-un ipostas propriu în firea celor ce sunt, e nimic". Alta: „Patima nu e altceva decât lipsa virtuţii". Alta: „Virtuţile naturale în noi sunt: milostivirea, iubirea, credinţa, nădejdea. Iar cele mai presus de fire sunt: curăţia, nemânierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul". Alta, a lui Marcu: „Alta e fapta poruncii şi alta, virtutea, chiar dacă îşi au pornirile bunătăţilor una din alta. Fapta poruncii este ceea ce e poruncit. Virtutea e ceea ce se face pentru a plăcea Adevărului (lui Dumnezeu)".

Păcatul nu poate fi din fire, căci lupta pe care o introduce în fire nu poate porni din ea. Păcatul nu poate fi cugetat fără alegerea lui de către un subiect. Iar răul în general nu poate fi cugetat ca stând de sine, ca un ipostas propriu. Căci răul e ceva ce luptă împotriva fiinţei, în sânul ei. Răul e un car al existenţei, avându-şi originea în libertatea subiectelor personale, vrând să introducă o dezordine în fiinţă. Răul fizic nu doare ca cel ce vine de la o persoană. Răul fizic îşi are ultimele pricini în răul ales liber de persoane, adică în păcat.

Patima nu se poate înţelege fără a presupune virtutea căreia i se opune. Virtutea se poate înţelege fără patimă. De-abia în lipsa totală a patimii avem virtutea deplină. Virtutea reprezintă nu numai armonia interioară a persoanei, ci şi relaţia bună între persoană şi persoană, în ultimă analiză între persoana umană şi Cea dumnezeiască. Armonia în persoană nu poate exista decât odată cu armonia între persoane.

dacă şi elinii compătimesc; iubirea, dacă şi animalele necuvântătoare lăcrimează de multe ori când sunt lipsite unele de altele; credinţa, căci în toţi se naşte aceasta; nădejdea căci, împrumutându-ne, plecând pe mare, semănând, nădăjduim cele mai bune.

Deci dacă, precum s-a dovedit, iubirea este o virtute naturală în noi, „iar ea e legătura şi plinirea legii" (*Romani* 13, 10), atunci virtuţile nu sunt străine firii. Ruşineze-se deci cei ce opun, lucrării lor, neputinţa.

42) Mai presus de fire sunt: curăţia (fecioria), nemânierea, smerita cugetare, rugăciunea, privegherea, postul, străpungerea neîncetată a inimii. Învăţătorii unora din acestea sunt unii oameni, ale altora, îngerii, iar Învăţător şi Dătător ale altora este Dumnezeu Cuvântul[705].

43) Când ni se cer deodată două fapte bune[706], trebuie să alegem pe cea mai de trebuinţă. De pildă: de multe ori, stând noi la rugăciune, vin la noi nişte fraţi. Trebuie să alegem una din două: sau să părăsim rugăciunea, sau să întristăm pe fratele lăsându-l să plece fără răspuns. Iubirea e mai mare decât rugăciunea. Rugăciunea a fost socotită totdeauna ca o virtute parţială, iubirea e cuprinzătoarea tuturor.

Iarăşi: ducându-mă odată într-o cetate sau într-un sat, fiind încă tânăr, aşezându-mă la masă, am fost

---

705. Învăţători ai fecioriei sunt Ilie şi Ioan Înaintemergătorul şi Ioan Cuvântătorul de Dumnezeu; ai blândeţii, Moise şi David; iar ai rugăciunii, Însuşi Dumnezeu Cuvântul şi îngerul ce s-a arătat lui Antonie şi lui Pahomie. Ai postului, iarăşi Moise şi Domnul însuşi. Ai privegherii, mulţi care au agonisit şi străpungerea inimii din aceasta; ai smeritei cugetări, Cuvântul lui Dumnezeu şi Mântuitorul tuturor, Care „pentru noi sărac S-a făcut" (*2 Corinteni* 8, 9) „şi a luat trupul nostru".

706. „Coliziunea datoriilor."

cuprins deodată de gândurile lăcomiei pântecelui şi ale slavei deşarte. Şi de fapt, temându-mă de fiica nebuniei pântecelui[707], am fost biruit mai degrabă de slava deşartă[708]. Dar ştiam că dracul lăcomiei pântecelui învinge de multe ori pe cel al slavei deşarte în cei tineri; şi pe drept cuvânt[709].

44) La cei din lume, rădăcina tuturor relelor este iubirea de arginți. Iar la călugări, lăcomia pântecelui. La cei duhovniceşti sunt lăsate de multe ori de Dumnezeu, din iconomie, nişte patimi foarte mici, ca defăimându-se foarte tare pe ei înşişi, din pricina unor patimi mici şi nepăcătoase, să-şi agonisească o bogăție nejefuită de smerită cugetare.

45) Nu este cu putință ca cel ce petrece de la început cu nesupunere să dobândească smerenia, chiar dacă fiecare îşi închipuie că a învățat un meşteşug propriu sau e în stare s-o agonisească[710].

46) Părinții stabilesc că făptuirea constă în două virtuți cu totul generale[711], şi pe drept cuvânt. Căci una

---

707. „Fiică a nebuniei pântecelui numeşte curvia, ca una ce se naşte din lăcomia pântecelui."

708. „A fost biruit de aceasta prin iconomie, ca să nu guste, împins de tinerețe, dulceața. De altfel, slava deşartă e mai rea decât lăcomia pântecelui. Căci ultima este intrarea răului, iar slava deşartă e capătul lui."

709. „Dracul lăcomiei pântecelui, fiind mai natural şi deci mai înşelător, pe drept cuvânt învinge slava deşartă."

710. Ed. 1970: „Dovedire că cel nesupus nu poate dobândi smerita cugetare, căci cel lipsit de smerita cugetare e vădit că suferă de boala diavolului. Şi cel ce suferă de boala aceasta, dacă nu îi va veni Dumnezeu în ajutor prin pocăința statornică, va fi împreună-moştenitor cu cel de a cărui boală suferă".

711. Făptuirea este prima etapă a urcuşului duhovnicesc prin care se face curățirea de patimi şi dobândirea virtuților, ca apoi să se ajungă la etapa superioară, a contemplării

e ucigaşa plăcerilor, iar cealaltă asigură această ucidere prin smerita cugetare. De aceea şi plânsul e îndoit: unul desfiinţează păcatul, iar celălalt pricinuieşte smerita cugetare.

47) E propriu celor evlavioşi să dea tot celui ce cere. Iar celor mai evlavioşi, să dea şi celui ce nu cere. Dar a nu cere de la cel ce a luat (*Matei* 5, 40), mai ales când pot, e propriu numai celor nepătimitori[712].

48) Să nu încetăm să ne cercetăm în toate patimile şi în toate virtuţile, în care ne aflăm: la început, la mijloc sau la sfârşit. Toate războaiele dracilor împotriva noastră se nasc din aceste trei pricini: fie din iubirea de plăceri, fie din mândrie, fie din pizma dracilor. Cei războiţi din pricina din urmă sunt fericiţi. Cei războiţi de mândrie sunt foarte

---

(a vederii duhovniceşti). Ed. 1970: „Cele două virtuţi generale ale primei etape sunt postul şi supunerea".

712. Ed. 1970 şi Veniamin Costache: „Cel ce nu cere de la cel ce ia ale lui nu numai că se arată neîmpătimit de cele materiale, ci şi nerăsplătind cu rău celui ce i-a făcut rău, deşi ar putea. Dar nu poate cineva să ierte din inimă celui ce l-a vătămat şi nedreptăţit, dacă nu are, prin curăţie şi nepătimire, pe Dumnezeu în sine. Învăţând de la Acesta raţiunile celor ce se petrec, primeşte cele ce-i vin ca ale sale şi e încredinţat că i se rânduiesc spre folosul lui (înştiinţat tainic despre aceasta). Şi aşa poate ierta celor ce-l nedreptăţesc şi iubi pe duşmani şi socoti ca pe binefăcătorii săi". Nu numai lucrurile şi persoana au raţiunile lor de la Dumnezeu, ci şi toate cele ce se întâmplă. Iar raţiunile celor ce ni se întâmplă nouă, fără să contribuim cu o voinţă rea la ele, sunt ale noastre, sau sunt cârmuite de Dumnezeu spre dezvoltarea noastră spirituală şi deci spre mântuirea noastră. Chiar cei ce ne fac rău, dacă învingem pornirea de a ne răzbuna, ne ajută să ne ridicăm la o nouă treaptă de bunătate, la o nouă treaptă de apropiere de Dumnezeu. De aceea ei sunt binefăcătorii noştri, deşi nu cu voia lor.

vrednici de plâns. Iar cei din iubirea de plăcere rămân netrebnici până la sfârşit[713].

49) Există o simţire, mai bine zis o deprindere numită răbdare în dureri, de care cel ce e prins nu se va mai teme, sau nu va mai fugi de durere niciodată. Stăpânite de această pururea lăudată virtute, sufletele mucenicilor au răbdat cu uşurinţă chinurile.

50) Altceva este străjuirea gândurilor şi altceva, păzirea minţii. Pe cât de departe este răsăritul de apus, pe atât e mai înaltă cea de a doua faţă de cea dintâi şi mai obositoare[714].

51) Altceva înseamnă a se ruga cineva împotriva gândurilor şi altceva, a grăi împotriva lor; şi altceva, a le dispreţui şi a se ridica deasupra lor[715]. Chipul cel dintâi de împotrivire e mărturisit de cel ce a zis: „Dumnezeul meu, spre ajutorul meu ia aminte"

---

713. Cei din ultimele două categorii contribuie cu voia lor la răul din ei, cei dintâi nu contribuie cu voia lor. Deci să nu punem vina mai mult pe draci decât pe noi înşine.

714. „Străjuirea gândurilor înseamnă a alunga diferitele gânduri şi atacuri prin rugăciune. Iar păzirea minţii înseamnă a păzi mintea nerobită şi nedespărţită de pomenirea lui Dumnezeu; şi precum este mai înaltă mintea decât gândul, pe atâta şi păzirea ei e mai grea şi mai de trebuinţă. Căci minte numim însăşi puterea noastră înţelegătoare şi, oarecum, ochiul sufletului nostru. Iar gând, lucrul văzut de minte şi întipărit în ea. Şi păzirea minţii este păstrarea ei în starea de refuz al oricărui atac, care e cea dintâi lucrare voluntară a ei. Iar străjuirea gândurilor este respingerea celor întipărite prin lucrarea ei voluntară. E vădit oricui cu cât e mai înaltă mintea decât gândul."

715. A lui Marcu: „Cel dintâi lucru este al celor slabi, căci, neputând să se împotrivească vrăjmaşilor, se opun acestora prin rugăciune. Al doilea, al luptătorilor, care înfrâng pe vrăjmaşi prin nevoinţă; al treilea, al contemplativilor, care, înălţaţi prin contemplare (prin vedere), rămân neatinşi de potrivnici şi nerăzboiţi".

(*Psalm* 69, 1), şi cele asemenea; al doilea, de cel ce a zis: „Şi voi răspunde celor ce mă osândesc cuvânt" de împotrivire (*Psalm* 118, 42). Şi iarăşi: „Pusu-ne-ai pe noi spre grăire împotriva vecinilor noştri" (*Psalm* 79, 7). Iar pentru cel de al treilea e martor cântăreţul: „Amuţit-am şi n-am deschis gura mea" (*Psalm* 38, 3) şi: „Pus-am strajă gurii mele, când s-a sculat păcătosul împotriva mea" (*Psalm* 38, 2). Şi iarăşi: „Cei mândri au călcat legea foarte, iar eu de la vederea Ta nu m-am abătut" (*Psalm* 118, 51).

Dintre aceştia, cel de la mijloc se foloseşte de multe ori de chipul dintâi, pentru nepregătirea lui; cel dintâi nu poate alunga încă în chipul al doilea pe vrăjmaşi; iar cel de al treilea batjocoreşte cu totul pe draci.

52) E prin fire cu neputinţă ca cel netrupesc să fie hotărnicit de trup[716]. Dar celui ce a agonisit pe Dumnezeu toate-i sunt cu putinţă.

53) Precum cei ce au simţul mirosului sănătos pot cunoaşte pe cel ce ţine mirodenii în chip ascuns, aşa şi sufletul curat obişnuieşte să cunoască buna mireasmă ce a dobândit-o de la Dumnezeu şi mirosul urât aflat în alţii, de care el s-a izbăvit. Dar acestea nu sunt cunoscute altora[717].

---

716. „Mintea, fiind prin fire nestatornică, numai atunci se opreşte din rătăcire, când se uneşte cu Dumnezeu. Căci toate se află în Dumnezeu şi nu mai este altceva, mai presus de El sau afară de El, spre care să rătăcească." De aceea mintea, ca netrupească, neputând fi mărginită de nimic din cele trupeşti, nu-şi poate găsi odihna decât în Cel nesfârşit, în Care are toate.

717. „Cel ce are în nări răul său miros nu prinde alt miros, chiar dacă ar sta deasupra tuturor cadavrelor." Alta: „Cei ce nu simt pe alţii socotesc că înseamnă că cei necuraţiţi cu sufletul nu pot simţi şi cunoaşte nici buna mireasmă pe care cei curaţi au dobândit-o din Dumnezeu, nici răul miros de care aceia s-au

54) E cu neputință ca toți să ajungă nepătimitori, dar nu e cu neputință ca toți să se mântuiască şi să se împace cu Dumnezeu.

55) Să nu te stăpânească cei de alt neam, care voiesc să iscodească iconomiile negrăite ale lui Dumnezeu şi vederile ce se întâmplă în oameni şi care îți pun în minte pe nesimțite că Domnul este părtinitor. Căci aceştia sunt şi se fac cunoscuți ca nepoți ai închipuirii de sine.

56) Este un drac al iubirii de arginți care fățăreşte de multe ori smerenia[718]; şi este un drac al slavei deşarte şi al iubirii de plăceri care îndeamnă spre milostenie. Dacă ne curățim de amândoi, să nu încetăm a face milă în tot locul[719].

---

izbăvit. Căci e propriu celor curați şi nepătimitori să simtă cele ce se află în alții". Adică cei curați cu inima simt dispoziția aflătoare în alții cum nu o simt cei necurați, din cauza nesimțirii lor.

718. „Pătimind de iubirea de arginți şi nedând altora nimic, fățăreşte smerenia, spunând că nu vrea să placă oamenilor."

719. Există tot felul de împletiri perverse între patimi şi virtuți. Patimile se servesc de masca virtuților pentru a înşela pe alții. La Veniamin Costache, Sfântul Marcu Pustnicul: „Slava deşartă şi iubirea de arginți şi dezmierdarea nu lasă facerea de bine să rămână neîntinată, dacă ele nu pier mai întâi prin frica de Dumnezeu". Alta: „Aceste două patimi au înşelat pe Eva şi pe Adam. Căci dulceața a arătat că pomul era bun la mâncare şi frumos la vedere, iar slava deşartă îi spunea că, de vor gusta din el, vor fi ca nişte dumnezei. Dar precum Adam, cel dintâi zidit, şi Eva se ruşinau unul de altul, aşa şi noi, după ce am lepădat răutatea ochilor celor înțelegători şi ne vedem pe noi înşine goi, ne ruşinăm în chip conştient unii de alții şi coasem frunze de smochin, sau ne îmbrăcăm în formele cele din afară şi în îndreptățiri prin cuvinte. Iar Domnul ne pregăteşte nouă îmbrăcăminte din piei şi ne zice: «Întru răbdarea voastră veți câştiga sufletele voastre»".

57) Unii au spus că dracii se împotrivesc dracilor, dar eu spun că toţi caută pierzarea noastră[720].

58) Oricărei lucrări duhovniceşti văzute şi gândite îi premerge o intenţie potrivită şi o dorinţă preabună, care se nasc în noi cu împreună-lucrarea lui Dumnezeu. Căci dacă nu premerg cele dintâi, a doua nu obişnuieşte să urmeze[721].

59) Dacă este un timp potrivit pentru tot lucrul de sub cer, cum zice *Ecclesiastul* (3, 1), dar între toate lucrurile sunt şi lucrurile sfinţite ale vieţuirii noastre, să avem grijă să căutăm în fiecare timp cele potrivite acelui timp[722]. Căci este un timp al nepătimirii în cei ce se

---

720. Împotrivirile dracilor între ei, sau încurajarea unor virtuţi opuse lor şi patimilor, urmăresc numai înşelarea noastră. Împotrivirea lor e de metodă, nu de scop.

721. „Priveşte exactitatea Părintelui. De nu va premerge, zice, intenţia şi dorinţa din noi, împreuna- lucrare a lui Dumnezeu nu poate urma." Alta: „Dă intenţia, zice, şi ia putere".

722. Fiecare clipă a timpului e dată pentru un anumit lucru al nostru. Când facem acel lucru la momentul rânduit lui, atunci putem trăi viaţa noastră după mai înainte rânduirea lui Dumnezeu, adică în chip plăcut Lui, sau sfinţit. Trebuie să aflăm acordul între momentele timpului şi momentele vieţii noastre. Există nişte armonii mai înainte stabilite între unele şi altele pentru normala şi sănătoasa dezvoltare a vieţii noastre. Timpul nu e un gol pe care-l putem umple cu orice, ci el e corelativ cu vieţile omeneşti. Există în el nişte armonii potenţiale cu desfăşurarea vieţii noastre. Aceasta, pentru că viaţa noastră însăşi e făcută ca să se ritmeze cu un timp al ei. Aceasta nu înseamnă o predestinare, căci noi putem să ne desfăşurăm viaţa şi în răspăr cu timpul. Dar aceasta nu e o normală dezvoltare a ei. În găsirea acestei armonii se arată din nou darul discernământului. Trebuie să ştii pentru care moment al timpului se potriveşte un moment al vieţii tale. Numai atunci potenţele fiinţei noastre se actualizează deplin şi armonios. Fiecare clipă a timpului e potrivită pentru altă potenţă a fiinţei noastre, iar potenţele acestea fac şi ele un tot. Iar clipa înseamnă tot ansamblul de împrejurări

nevoiesc şi un timp al împătimirii pentru tinereţea celor ce se nevoiesc; un timp al lacrimilor şi un timp al inimii învârtoşate; un timp al supunerii şi un timp al stăpânirii; un timp al postului şi un timp al împărtăşirii de hrană; un timp al războiului din partea trupului duşman şi un timp al liniştirii fierbinţelii; un timp al iernii sufletului (al viforului) şi un timp al liniştii minţii; un timp al întristării inimii şi un timp al bucuriei duhovniceşti; un timp de învăţare a altora şi un timp de ascultare; un timp al întinărilor, pentru închipuirea de sine, şi un timp al curăţiei, pentru smerenie; un timp de luptă şi un timp de odihnă adăpostită; un timp de liniştire şi un timp de împrăştiere nestăpânită; un timp de rugăciune neîntreruptă şi un timp de slujire nefăţarnică.

Deci să nu căutăm înainte de timp cele ale timpului (potrivit pentru un lucru), amăgindu-ne dintr-o pornire a mândriei. Să nu căutăm iarna cele ale verii: nu, în sămânţă, snopii. Pentru că timpul semănării cere osteneli şi timpul secerişului aduce haruri negrăite. Iar de nu, nu vom lua nici la timpul cuvenit cele proprii ale timpului[723].

60) Unii au luat de la Dumnezeu cuvioasele răsplătiri ale ostenelilor înainte de osteneli[724]: alţii în

---

care cere de la noi un anumit lucru. Pe lângă aceea, acordul acesta depinde de o deplină curăţie de patimi. Numai aceasta dă o vedere deplin clară şi o putere de a ne conforma cu adevărat cu ceea ce ne cere clipa.

723. A Sfântului Isaac: „Tot cel ce începe înainte de timp cele peste măsura lui îşi pricinuieşte îndoită vătămare şi nu sporire. Căci negustorii necercaţi în lucrurile mari îşi pricinuiesc mari pagube. Dar în lucrurile mici înaintează repede. Pentru că fiecare lucru îşi are rândul lui şi fiecare vieţuire îşi are rânduită vremea ei".

724. Le-au luat pe temeiul intenţiei lor globale de a lucra potrivit voii lui Dumnezeu (intenţie cunoscută lui Dumnezeu). De

osteneli, alţii după osteneli, alţii în vremea morţii, potrivit unei iconomii negrăite a lui Dumnezeu. Trebuie căutat care e mai smerit între aceştia[725].

61) Există o deznădejde din mulţimea de păcate şi din povara conştiinţei şi a întristării de nesuportat, din pricina copleşirii sufletului de mulţimea rănilor şi o scufundare a lui în adâncul deznădejdii, sub greutatea acestora[726]. Şi există o deznădejde ce ni se întâmplă din mândrie şi din închipuirea de sine, din pricină că socotim căderea ce ni s-a întâmplat sub demnitatea noastră. Cine ia seama va afla în aceştia această stare: cel dintâi se predă pe sine nepăsării, cel de al doilea nu mai are nădejde în nevoinţă. Amândouă sunt fără folos. Căci pe unul obişnuieşte să-l tămăduiască înfrânarea şi buna nădejde, iar pe al doilea, smerenia şi nejudecarea altora.

62) Nu trebuie să ne mirăm şi să ne înciudăm văzând pe unii săvârşind fapte rele şi aducând

---

aceea cei ce mor tineri, fără să fi făcut la arătare dovada lucrării lor bune, nu rămân fără răsplata Acestuia, pentru că Dumnezeu, ştiind că ar fi săvârşit-o, o răsplăteşte ca şi cum ar fi săvârşit-o.

725. Aceasta înseamnă poate că Dumnezeu răsplăteşte după smerenia fiecăruia. Dar poate cel care n-a apucat să săvârşească fapte, în general voite, e cel mai smerit.

726. „Nimeni, vieţuind în păcate, să nu deznădăjduiască de sine, ştiind că plugăria schimbă soiurile plantelor, iar îngrijirea sufletului prin virtute poate birui boli de tot felul." Alta: „Păcat de moarte este cel nepocăit. Despre acesta chiar de s-ar ruga un sfânt, nu va fi ascultat". Alta, a Marelui Vasile: „Dacă s-ar număra mulţimea îndurărilor lui Dumnezeu şi s-ar putea măsura mărimea Lui în comparaţie cu mulţimea şi mărimea păcatelor, ar fi îndreptăţită deznădejdea. Dar dacă acestea pot fi măsurate şi numărate, iar mila şi îndurările lui Dumnezeu nu pot fi măsurate, nu e loc pentru deznădejde, ci pentru încredere în mila Lui, pentru pocăinţa de păcatele noastre, cărora le stă în faţă iertarea şi sângele lui Hristos".

pentru ele motive bune. Pentru că şi pe şarpele din rai l-a pierdut închipuirea de sine care l-a înălţat[727].

63) În toate lucrurile săvârşite şi în toate felurile ele vieţuire, fie întru ascultare, fie întru neascultare, fie văzute, fie gândite, acesta să-ţi fie dreptarul: dacă sunt după Dumnezeu[728]. De pildă: dacă noi, cei începători, săvârşind vreun lucru oarecare nu câştigăm din lucrarea lui în suflet mai multă smerenie decât cea pe care o avem, nu socotesc că-l săvârşim cu voia lui Dumnezeu, fie că e mic, fie că e mare[729].

64) Noi, cei mai prunci, în aceasta avem încredinţarea despre voia lui Dumnezeu[730]; cei de la mijloc, poate, de îndepărtarea vrăjmaşilor; iar cei desăvârşiţi, de sporirea şi de bogăţia luminii dumnezeieşti. Cele mici, pentru cei mari, poate nu sunt mici; iar cele mari, pentru cei mici, nu sunt numaidecât desăvârşite[731].

---

727. Scolie a lui Gavril Monahul şi Isihastul, din muntele Iatro: „Cel ce-şi închipuie că e ceva şi învaţă pe alţii lucruri a căror experienţă nu o are nici prin faptă, nici prin cunoaştere, suferă de două boli şi de două orbiri: de închipuirea de sine şi de slava deşartă, şi de nesimţire şi neştiinţă. Şi dacă acesta îşi va mai adăuga şi lăcomia pântecelui, îl vor duce în primejdia vădită pe cel ce le are şi la ruşine veşnică şi va auzi de la mulţi: «Doctore, vindecă-te pe tine însuţi» (*Luca* 4, 23)". Veniamin Costache: „Iar dacă cineva a împlinit mai întâi faptele bune şi după aceea începe a învăţa pe alţii, acela va dobândi dumnezeiasca fericire, ca cel ce a făcut şi a învăţat". Alta, a lui Solomon: „Sunt unii care seamănă ale lor şi mai multe roade fac, şi sunt alţii care adună cele străine şi se sărăcesc".

728. „Cele întru ascultare sunt cele poruncite de oameni; cele întru neascultare sunt cele neporuncite de oameni, făcute din nevoinţa proprie de cel care nu se află sub ascultare".

729. „Cercetează cu de-amănuntul, căci toţi putem cunoaşte dacă place lui Dumnezeu lucrul pe care-l facem."

730. În sporirea smereniei.

731. „Adică cele ce, pentru cei mari, sunt socotite mici din pricina desăvârşirii lor poate nu sunt mici. Iar cele socotite mari

65) Văzduhul curăţit de nori arată soarele strălucitor, iar sufletul, eliberat de gândurile relelor de mai înainte[732] şi învrednicit de iertare, vede numaidecât pe Dumnezeu[733].

66) Altceva este păcatul şi altceva, nelucrarea lui din trândăvie; şi altceva e nepăsarea; altceva, patima şi altceva, căderea. Cel ce le poate cerceta în Domnul să le cerceteze în chip lămurit[734].

---

pentru cei mici, din pricina nedesăvârşirii lor, nu sunt numaidecât desăvârşite. Acelaşi lucru trebuie înţeles şi despre virtuţi şi păcate. De pildă, se poate afla în cei mari un spor de smerenie cum e cel din cei începători, care e mic pentru desăvârşirea celor mari. Şi se poate afla în începători un spor de lumină şi depărtarea duşmanilor, care sunt proprii celor desăvârşiţi şi mijlocii şi deci este mare pentru nedesăvârşirea celor mici. Dar altceva sunt smerenia şi luminarea celui începător, potrivite măsurii lui, şi altceva, smerenia şi luminarea celui desăvârşit: acestea sunt foarte mari şi desăvârşite şi neînşelătoare. Iar în păcate, la fel. Greşala mică, pentru cei desăvârşiţi, nu e mică, dată fiind desăvârşirea lor. Iar cea mare, pentru cei mici, nu e numaidecât mare, dată fiind nedesăvârşirea lor."

732. A lui Marcu Monahul: „Obsesia celor de mai înainte" (προλήψεις - prejudecată) este aducerea aminte fără voie de păcatele de mai înainte. Cel ce se nevoieşte o împiedică să înainteze la patimi. Învingătorul desfiinţează până şi atacul lui (momeala)".

733. Altfel, mintea este mereu atârnată în chip pătimaş de amintirea păcatului şi de chipul îngustat şi opac al faptei păcătoase săvârşite.

734. „Păcatul este călcarea a toată porunca, chiar şi a celei mai mici. Nelucrarea leneşă constă în a nu face şi lucra lucrul lui Dumnezeu. Nepăsarea constă în a lucra, dar cu trândăvie. Patima e pornirea întipărită şi cu anevoie de clintit a sufletului spre cele vătămătoare. Căderea e prăbuşirea din înălţimea făgăduinţei (călugăreşti) în necredinţă, sau rostogolirea în vreuna din patimile trupeşti."

67) Unii fericesc mai presus de toate facerea de minuni şi ceea ce se vede din darurile (harismele) duhovniceşti. Ei nu ştiu că sunt multe mai presus de acestea şi ascunse, care de aceea sunt ferite de cădere[735].

68) Cel ce s-a curăţit în chip desăvârşit îşi vede sufletul, deşi nu şi sufletul aproapelui, în ce daruri se află. Dar cel ce încă înaintează cunoaşte semnele acestora prin trup[736].

69) Puţin foc curăţeşte toată materia, precum o spărtură mică nimiceşte toată osteneala[737].

70) Este o odihnă a lucrării duşmane care trezeşte puterea minţii şi nu aţâţă fierbinţeala. Şi este o adâncă străpungere (a inimii) care trezeşte şi mişcările ei, ca să nu ne încredem în noi înşine, ci în Dumnezeu, Cel ce omoară în chip neştiut fierbinţeala care se află în noi.

71) Când vedem pe vreunii iubindu-ne în Domnul, să ne păzim neîndrăzneţi mai ales faţă de ei. Căci nimic nu obişnuieşte să risipească dragostea şi să pricinuiască ura ca îndrăzneala[738].

72) Ochiul sufletului e înţelegător şi foarte frumos şi e mai presus de toată frumuseţea, după fiinţele netrupeşti. De aceea şi cei pătimaşi au putut cunoaşte gândurile aflătoare în alte suflete, din multa iubire faţă de ele. Şi mai ales când, întinaţi, sunt scufundaţi în trupurile lor.

---

735. Nu sunt supuse căderii, pentru că sunt la adăpostul laudelor şi al slavei deşarte.

736. Sufletul acestuia n-a devenit încă transparent în chip nemijlocit.

737. „Păzeşte-te de cele mici, ca să nu cazi din cele mari."

738. Scolie din Sfântul Isaac: „Mergi la prietenii tăi cu cuviinţă. De vei face aşa, te vei folosi şi pe tine şi pe ei. Căci, sub masca iubirii, sufletul leapădă frâul păzirii sale".

73) Dacă nimic nu se împotriveşte firii nemateriale ca ceea ce e material, cel ce citeşte să înţeleagă[739].

74) Grija de ei înşişi, în cei lumeşti, se împotriveşte purtării de grijă a lui Dumnezeu; iar în noi, cunoştinţei înţelegătoare. Cei neîntăriţi cu sufletul să cunoască din necazurile şi primejdiile trupului şi a necazurilor din afară cercetarea lor de către Dumnezeu; iar cei desăvârşiţi să o cunoască din venirea Duhului şi din adaosul de daruri (de harisme)[740].

75) Este un drac care, când ne întindem pe pat, venind la noi, ne săgetează cu amintiri urâte şi murdare, pentru ca, neridicându-ne la rugăciune din trândăvie, şi neînarmându-ne împotriva lui, să adormim în gânduri murdare şi să avem visuri murdare.

76) Există un aşa-numit înainte-mergător al duhurilor, care ne ia în primire îndată ce ne deşteptăm din somn şi întinează primul nostru gând. Dă pârga zilei tale Domnului, căci ea va fi a celui ce o ia mai înainte.

Un lucrător preabun al Domnului mi-a spus un cuvânt vrednic de ascultat: „Cunosc drumul întreg al zilei mele, de dimineaţă".

77) Multe sunt căile evlaviei şi multe, ale pierzaniei, pentru că de multe ori cineva, împotrivindu-se unui

---

739. Ed. 1970 şi Veniamin Costache, unde scolia e mai extinsă ca în *PG*: „Nematerial e sufletul, material e trupul. Deci nimic nu se împotriveşte sufletului ca trupul. Căci sufletul, ca nematerial, tinde în sus, iar trupul e tras de greutatea materiei în jos şi se face mare piedică sufletului. Sau şi aşa: nimic nu tulbură mintea aşa de mult şi o face să nu vadă, ca murdăria trupului, care-i vine din necurăţia plăcerilor urâte".

740. „Când cel slab cu sufletul va dobândi răbdare în boli şi încercări, să desluşească în aceasta că e cercetat de Dumnezeu. Iar cei desăvârşiţi să cunoască aceasta din cunoştinţele înalte ale harului."

lucru, ajută la împlinirea altuia. Dar scopul amândurora este bineplăcut Domnului[741].

78) Dracii ne războiesc în încercările ce ni se întâmplă, îndemnându-ne fie să spunem, fie să facem ceva necuvenit. Iar când nu pot, stând liniştiţi, ne îndeamnă să aducem o mulţumire plină de mândrie lui Dumnezeu.

79) Cei ce cugetă cele de Sus, desprinzându-se, urcă puţin în sus, iar cei ce cugetă cele de jos pornesc iarăşi în jos. Cei ce se desprind nu mai au nimic la mijloc[742]. Adică nu mai au lumea între ei ca în viaţa de aici[743].

80) Una singură dintre făpturi a primit existenţa în alta şi nu în sine. Şi e minune cum poate să stea în afară de cea în care şi-a primit existenţa[744].

81) Maicile nasc pe fiicele evlavioase. Iar pe maici, Domnul. Dar nu e neînţelept a vedea regula de mai sus şi în cele contrare[745].

---

741. Calea evlaviei poate fi felurită, pentru că unul se opune unui păcat, iar altul lucrează pentru împlinirea unei fapte bune.

742. *„Despărţire numeşte aici moartea.* Deci unii, cugetând la cele cereşti, când se despart de trup, urcă cu sufletul la cer. Iar cei ce cugetă cele ale patimilor, după moarte, coboară la iad. Iar la mijloc, adică din lumea aceasta, după despărţirea lor, nu mai e nimic." Sufletele plecate de aici nu mai au lumea ca mediu de comunicare între ele datorită trupurilor.

743. Lumea a devenit cu totul transparentă, personalizată.

744. „Socotesc că vorbeşte despre suflet, care nici n-a preexistat trupului, nici nu vine la existenţă după trup, ci se creează şi el odată cu trupul. De aceea, e ucigaş şi cel ce omoară embrionul. Pentru că el e însufleţit de la zămislire. Tot aşa de mult lucrează sufletul atunci, ca şi trupul. Pe măsura creşterii trupului îşi arată şi sufletul lucrările lui. Deci e o minune, zice, cum sufletul care îşi ia existenţa în trup poate subzista gol după despărţire. Dar aceasta e dogma lui Dumnezeu... Sufletul aşteaptă şi există negreşit, până la cealaltă legare a lui, în Dumnezeu cu trupul său."

745. „Maici numeşte virtuţile generale, care nasc pe fiicele lor.

82) Moise, sau mai bine zis Dumnezeu, porunceşte ca cel fricos să nu iasă la război, ca nu cumva rătăcirea din urmă a sufletului să fie mai mare decât cea dintâi cădere a trupului, şi pe drept cuvânt[746].

Iar ele se nasc din dragostea de Dumnezeu, din credinţă şi nădejde, care sunt din Dumnezeu. Dar tot aşa e cu cele contrare. Patimile mai generale nasc pe cele mai parţiale. Şi precum pe acelea le naşte Domnul, aşa pe acestea le sădeşte în noi diavolul."

746. „Fricos numeşte pe cel ce-şi iubeşte sufletul său şi se teme de osteneli. Pe acesta îl sfătuieşte să nu se facă monah, ca nu cumva, după ce a făgăduit să viețuiască cu totul duhovniceşte, îngrijindu-se numai de virtuţile sufletului, să se îngrijească de dulcile patimi ale trupului cărora slujea mai înainte; căci, neînstrăinându-se de ele, va rătăci şi mai mult şi va cădea în deznădejde, având să suporte o sfărâmare mai grea, ca unul ce a căzut de sus, sau din schima călugărească, şi să sufere o judecată mai grea, întorcându-se la cele dinainte din deznădejde, şi deci să păcătuiască întru cunoştinţă. «Căci celui ce i s-a dat mult mult i se va cere» (*Luca* 12, 48)."

ACELAŞI CUVÂNT

Partea a II-a

Despre dreapta socoteală bine deosebitoare

1) „Precum doreşte cerbul însetat apa" (*Psalm* 41, 1), aşa doreşte călugărul cunoaşterea voii celei bune a lui Dumnezeu. Şi nu numai cunoaşterea aceasta, ci şi pe aceea amestecată[747]; ba încă şi cunoştinţa a ceea ce e potrivnic aceleia. Despre acestea cuvântul nostru are într-adevăr multe de spus şi anevoie de tâlcuit. La fel doreşte călugărul să afle care sunt, dintre lucrurile care ne privesc, cele ce trebuie să se facă mai presus de toate şi fără de nicio amânare, potrivit celui ce a spus: „Vai celui ce amână zi după zi şi timp după timp" (*Isus Sirul* 5, 8); de asemenea, care lucruri trebuie făcute cu blândeţe şi cu chibzuială, cum îndeamnă cel ce a zis: „Cu povăţuire se face războiul" (*Pilde* 24, 6), şi iarăşi: „Toate cu bună-cuviinţă şi după rânduială" (*I Corinteni* 14, 40).

Căci nu e dat oricui să cunoască repede şi uşor asemenea lucruri greu de deosebit. De aceea şi purtătorul de Dumnezeu David, şi Duhul cel Sfânt care grăia în el, ni se arată rugându-se de multe ori. Căci odată zice: „Învaţă-mă pe mine să fac voia Ta, că Tu eşti Dumnezeul meu" (*Psalm* 142, 10), altădată iarăşi: „Povăţuieşte-mă la adevărul Tău" (*Psalm* 24, 5), şi iarăşi: „Arată-mi, Doamne, calea pe care voi umbla,

747. „Adică doreşte să ştie ce înseamnă a face un lucru bun în scopul lui."

că spre Tine am ridicat sufletul meu" (*Psalm* 142, 8) şi l-am înălţat de la toată grija vieţii şi de la toată patima.

2) Toţi câţi voiesc să cunoască voia Domnului sunt datori să o omoare întâi pe a lor[748]. Şi, rugându-se cu credinţă şi cu simplitate neforţată şi întrebând sufletele părinţilor sau ale fraţilor întru smerenia inimii şi cu un cuget neîndoielnic, să primească de la ei cele sfătuite de ei, chiar dacă cele ce li se spun ar fi potrivnice scopului lor şi chiar dacă cei întrebaţi n-ar fi foarte duhovniceşti. Căci nu este nedrept Dumnezeu ca să lase să fie amăgite sufletele, care s-au smerit pe ele prin încredere şi nerăutate, de către sfatul şi judecata aproapelui, chiar dacă cei întrebaţi ar fi ca nişte animale necuvântătoare. Cel ce grăieşte prin ei este nematerial şi nevăzut[749].

De multă smerită cugetare s-au umplut cei ce se supun, fără să se îndoiască, regulii amintite. Căci dacă şi-a deschis cineva în *Psaltire* gândul său (*Psalm* 48, 4), cu cât nu se deosebeşte mai mult mintea înzestrată cu judecată şi sufletul înţelegător de o spusă neînsufleţită?[750] Dar mulţi, necunoscând încă acest bine desăvârşit şi uşor[751], ci încercând

---

748. „Ei trebuie să moară plăcerilor şi voilor lor şi să se despartă de acestea."

749. Importantă este depăşirea egoismului mândriei; socotirea lui Dumnezeu ca fiind altul, nu ca identic cu propriul eu. Dumnezeu ne grăieşte prin altul.

750. Dacă David şi-a încredinţat sufletul unui stih al *Psaltirii*, cu cât mai mult trebuie să ne încredinţăm noi unui suflet de om! Adică mai mult trebuie să întrebăm un om credincios, decât un text al *Scripturii*. Aceasta ne păzeşte de o interpretare individualistă, trufaşă, a *Scripturii*.

751. E un bine desăvârşit şi uşor să faci ceea ce te sfătuieşte un părinte duhovnicesc, căci prin el dobândeşti smerenia.

să cunoască de la ei şi în ei ceea ce e bineplăcut Domnului, ne-au povestit multe şi felurite judecăţi despre aceasta.

3) Unii dintre cei ce au căutat să cunoască acestea şi-au despărţit gândul lor de toată împătimirea, de amândouă aceste porniri ale sufletului - atât de cea care se apucă de ceva, cât şi de cea care se împotriveşte cu cuvântul -, şi şi-au înfăţişat în zilele amintite mintea lor dezbrăcată de voia lor într-o cerere fierbinte Domnului şi aşa au cunoscut voia Lui: fie pentru că mintea înţelegătoare a vorbit în chip înţelegător cu mintea noastră, fie pentru că s-a pierdut din suflet cu desăvârşire acel gând unic al lor.

Alţii au înţeles, din greutatea şi împiedicarea ce a urmat hotărârii de a face ceva, că acestea sunt dumnezeieşti, potrivit celui ce a spus: „Am voit să vin la voi, o dată şi de două ori, şi ne-a împiedicat satana" (*1 Tesaloniceni* 2, 18). Alţii, dimpotrivă, din neaşteptatul ajutor al lui Dumnezeu în lucrul pornit, au simţit că el e bine primit de Dumnezeu şi au spus: „Fiecăruia care alege binele îi ajută Dumnezeu" (*Romani* 8, 28).

4) Cel ce a agonisit pe Dumnezeu în sine, prin luminare, e încredinţat în felul al doilea[752], dar nu îndată, de ajutorul Lui în cele ce trebuie făcute îndată, cât şi în cele ce pot aştepta.

5) Îndoiala în hotărârea ce trebuie luată şi neîncredinţarea (nesiguranţa), stăruind mult timp, sunt semnul unui suflet neluminat şi iubitor de slavă. Căci nu e nedrept Dumnezeu, ca să se închidă în faţa celor ce bat cu smerenie. Domnul caută în toate

752. *În felul al doilea*, adică prin simţirea ajutorului lui Dumnezeu.

scopul: atât în cele ce trebuie făcute fără întârziere, cât şi în cele ce trebuie amânate. De aceea toate cele curate de împătimire şi de orice întinare, făcute în primul rând pentru Domnul şi nu pentru altceva, chiar dacă nu sunt negreşit bune, ni se vor socoti ca bune. Căci căutarea celor mai presus de noi nu ajunge la un sfârşit neprimejdios[753].

6) Negrăită este judecata lui Dumnezeu cu privire la noi. Căci de multe ori voieşte să ascundă, din iconomie, voia Lui dinspre noi, ştiind că, chiar de o vom cunoaşte, nu vom asculta de El şi deci vom primi mai multe răni.

7) Inima dreaptă s-a izbăvit de felurimea lucrurilor[754], plutind fără primejdii în corabia nerăutăţii.

8) Sunt suflete bărbăteşti ce se apucă, aprinse de dragostea lui Dumnezeu şi întru smerenia inimii, de lucrări mai presus de ele; şi sunt inimi mândre care fac acelaşi lucru. Căci de multe ori scopul vrăjmaşilor noştri este să ne îndemne la cele mai presus de putere, ca, descurajându-ne în ele, să ne lepădăm şi de cele după putere şi să prilejuim râsul cel mai mare vrăjmaşilor noştri.

9) Am văzut suflete şi trupuri slabe din pricina mulţimii de păcate pornind la nevoinţe peste puterile lor şi neputându-le săvârşi. Şi am spus că pocăinţa lor va fi preţuită de Dumnezeu după mărimea smereniei şi nu a ostenelilor.

---

753. Când căutăm să înfăptuim cele mai presus de noi, chiar dacă o facem pentru Dumnezeu, putem greşi. Totuşi Dumnezeu nu ne osândeşte pentru greşală, odată ce scopul lucrării a fost slujirea Lui.

754. „Felurimea lucrurilor" constă în tot felul de gânduri ascunse, viclene, născute din încrederea minţii în deşteptăciunea ei. De aceea e bine să pluteşti în corabia simplităţii neprimejduite de valurile gândurilor de tot felul.

10) Se întâmplă uneori că pricina celor mai mari rele este locul de viețuire; dar, alteori, este şi petrecerea cu alții[755]. Dar îşi ajunge de multe ori şi sufletul stricat spre pierzania lui. Cel ce s-a despărțit de cele două dintâi s-a izbăvit poate şi de a treia. Dar cel ce păstrează starea a treia se dovedeşte necercat în tot locul. Căci niciun loc nu e mai la adăpost ca cerul[756].

11) De cei ce se luptă cu noi îndeobşte, necredincioşi sau rău-credincioşi, „după întâia şi a doua mustrare, să ne ferim" (*Tit* 3, 10), dar celor ce voiesc să învețe de la noi adevărul să nu obosim în veac să le facem bine. Însă să ne folosim de amândouă chipurile de lucrare şi pentru întărirea inimilor noastre.

12) E foarte lipsit de judecată cel care, auzind despre virtuți mai presus de fire în sfinți, deznădăjduieşte de sine însuşi. Căci mai degrabă te va învăța pe tine una din acestea două: sau îți va stârni râvna prin cuvioasa bărbăție a lor, sau te va întoarce spre multă defăimare de tine şi spre vederea neputinței tale prin de trei ori cuvioasa smerenie.

13) Sunt draci necurați, foarte vicleni printre cei vicleni, care ne sfătuiesc nu numai pe noi să săvârşim păcatul, ci voiesc să facem părtaşi şi pe alții la săvârşirea răului, ca să ne pricinuiască o mai cumplită osândire. Am văzut pe unul învățând de la altul deprinderea cea rea. Şi cel ce învăța pe celălalt, venind la simțirea de sine, a început să se pocăiască şi s-a oprit de la rău; dar pocăința lui şi-a pierdut tăria şi rodul din pricina ucenicului.

---

755. „Observă că, amintind de creştere, învinovățeşte şi societatea, ca pricină a păcatului. Deci să nu se spună că nu vine niciodată vătămare din acestea, fie prin cuvinte, fie din celelalte".

756. Cerul nepătimirii sau al smereniei.

14) Multă cu adevărat, multă şi greu de cuprins este răutatea duhurilor şi puţinora le este văzută. Ba socotesc că nici acestora puţini nu le e întreagă văzută: căci, cum, de multe ori, desfătându-ne de mâncare şi săturându-ne, priveghem întru trezvie, iar postind şi asuprindu-ne trupul, suntem doborâţi în chip jalnic de somn? Cum, liniştindu-ne de unul singur, ne înăsprim, şi, vieţuind împreună cu alţii, suntem străpunşi la inimă şi ne mâniem? Cum, omorându-ne cu foamea, suntem ispitiţi în somn, şi ghiftuindu-ne, rămânem neispitiţi? Cum, în înfrânare ne facem întunecaţi şi nestrăpunşi la inimă, iar în băuturi de vin, veseli cu sufletul şi uşori de străpuns la inimă?[757] Cel ce poate, să lumineze în acestea în Domnul pe cei neluminaţi! Căci noi suntem neluminaţi în aceasta. Spunem doar că nu întotdeauna prefacerea noastră vine de la draci, ci vine, (cum, nu ştiu), din amestecarea sucurilor ce mi s-a dat mie şi din grosimea întinată şi lacomă care mă îmbracă.

Pentru această cădere greu de explicat în cele spuse, să rugăm cu sinceritate şi cu smerenie pe Domnul să ne ierte; dacă după rugăciunea noastră şi după timpul ei vom afla că ceea ce ni s-a întâmplat se lucrează în noi la fel, să cunoaştem negreşit că nu e de la draci, ci din fire. Dar de multe ori şi iconomia dumnezeiască voieşte să ne ajute prin cele potrivnice, înfrânând prin toate închipuirea de sine a noastră. E rău să iscodim adâncul judecăţilor lui Dumnezeu. Iscoditorii

757. Din Teodor al Edesei: „«Vinul, cum s-a scris, veseleşte inima omului» (*Psalm* 103, 15). Dar tu, odată ce ai făgăduit să plângi pururea, ocoleşte această veselie, şi te vei veseli cu darurile (harismele) duhovniceşti. Căci, veselindu-te de vin, te vei amesteca cu multe gânduri urâte şi vei ajunge în multe supărări".

călătoresc în corabia închipuirii de sine[758]. Dar să se mai citească unele despre neputința celor mulți.

15) A întrebat un oarecare pe cineva din cei ce pot să vadă: „Pentru ce Dumnezeu, cunoscând de mai înainte căderile unora, i-a împodobit pe aceştia cu daruri (harisme) şi cu semne (minuni)?" Iar acela răspunse: „Ca pe ceilalți oameni duhovniceşti să-i facă de neclintit, apoi ca să arate libertatea omului; şi ca pe cei căzuți să-i facă fără răspuns de apărare la Judecată".

16) Legea, ca nedesăvârşită, zice: „Ia aminte la tine însuți" (*Deuteronomul* 4, 9). Iar Domnul, ca mai presus de desăvârşire, a poruncit să îndreptăm şi pe fratele nostru, zicând: „De-ți va greşi fratele tău" şi cele următoare (*Matei* 18, 15). Dacă mustrarea ta, mai bine zis aducerea aminte îndreptată spre el, e curată şi smerită, să nu ocoleşti să împlineşti porunca Domnului. Dacă nu ai ajuns la această stare, împlineşte încă slujirea legii[759].

---

758. Într-o umbră de corabie, într-o umbră a călătoriei, în irealitate.

759. „Sfântul socoteşte aici, cred, că slujirea legii constă în a lua aminte cineva la sine însuşi, adică a căuta de ale sale. Iar slujirea Domnului constă în a privi şi la ale aproapelui şi a-l îndrepta." Alta: „Legea e umbra Evangheliei, iar Evanghelia e chipul celor viitoare. Legea opreşte faptele cele rele, iar Evanghelia îndeamnă la faptele cele bune".

Evanghelia lui Hristos e legea iubirii aproapelui, e legea depăşirii grijii de sine. Ea nu cere numai să nu se facă rău celorlalți, ci să li se facă bine. Ea a pătruns la ultima cunoaştere a omului, arătându-ne că el nu se poate mântui decât punându-şi viața sa pentru mântuirea aproapelui. Legea Evangheliei tălmăceşte legea cea mai adâncă a însăşi ființei omeneşti, tâlcuind ceea ce omul însuşi experiază ca aspirația cea mai adâncă a lui şi ca singura care îl face fericit. Ea corespunde unei etape mai avansate a omenescului. Fericirea veşnică nu e decât prelungirea eternă

17) Nu te mira văzând şi pe cei iubiţi de tine duşmănindu-te pentru mustrări, căci cei mai uşuratici se fac unelte ale dracilor, mai ales împotriva celor ce le sunt acestora (dracilor) duşmani[760].

18) Îmi vine a mă minuna foarte mult mai ales de un lucru ce se petrece în noi: cum, având în virtuţi de ajutor pe Dumnezeu Cel Atotputernic şi pe îngeri şi pe sfinţi, iar în cele potrivnice numai pe dracul cel viclean singur, ne încovoiem mai uşor şi mai repede spre patimi? Despre aceasta nu voiesc să vorbesc cu de-amănuntul. Căci nici nu pot.

19) Dacă cele ce se petrec se petrec aşa, pentru că aşa au fost făcute prin fire, cum sunt eu chipul lui

---

a acestei fericiri reale la care poate ajunge omul încă de aici. Nu în noi e fericirea, ci în alţii şi, în ultimă analiză, în Cel ce i-a făcut şi-i susţine pe toţi, ca să se scufunde, unificându-se fără confundare, unii în alţii. Dar aproapele nu poate fi mântuit de noi fără voinţa lui. De aceea trebuie trezit la conştiinţa păcătoşeniei lui când greşeşte. Noi îl ajutăm trezindu-l la responsabilitatea lui personală. Dar trebuie să o facem cu iubire, necoborându-l iarăşi la starea de obiect şi necultivând iarăşi închiderea noastră în noi prin mândria unei mustrări aspre şi disprețuitoare. Fericirea comuniunii veşnice va fi o comuniune între persoane ce se iubesc şi se respectă ca egale. Ne scufundăm unii în alţii, ca persoane în persoane, fără să ne contopim.

760. „E vorba de cei ce lucrează binele, care prin aceasta se fac duşmani ai dracilor." Duhurile răului fac totul ca să ţină învrăjbiţi pe oameni prin toate mijloacele. „Dracii ne ispitesc fie prin ei înşişi, fie înarmând pe cei ce nu se tem de Domnul împotriva noastră. Prin ei înşişi o fac când suntem singuri, despărţiţi de oameni, ca pe Domnul în pustie; prin oameni, când vieţuim împreună cu ei, ca şi pe Domnul, prin farisei. Dar noi, privind la Cel ce ne e pildă, să-i alungăm din amândouă părţile. Ai grijă de tine, nu de altul. Căci nu poţi face ultima lucrare decât cu iubirea pe care trebuie să o câştigi."

Dumnezeu şi cum am fost amestecat cu lutul? Cum zice marele Grigorie: „Dacă ceva din cele create s-a făcut altfel de cum a fost făcut, el doreşte numaidecât, cu nesaţiu, rudenia sa".

20) Trebuie să se folosească cineva de tot meşteşugul ca să înscăuneze lutul, ca să zic aşa, înălţându-l pe tronul lui Dumnezeu[761]. Deci nimeni să nu se scuze cu vreun motiv, în privinţa urcării. Căci calea şi uşa s-au deschis[762].

21) Auzirea biruinţelor părinţilor duhovniceşti trezeşte la râvnă mintea şi sufletul, iar auzirea

761. Se redau aici şi nedumerirea şi răspunsul. Omul lucrează oarecum potrivit firii sale când se îngrijeşte de cele ale trupului. Dar întrucât s-a înstrăinat în parte, prin păcat, de firea sa, sau de Dumnezeu, rudenia sa, el tinde cu nesaţ spre Dumnezeu, neputând dobândi fericirea prin copleşirea sa de grijile exclusive ale trupului. Numai aşa el poate ridica chiar trupul pe tronul lui Dumnezeu, scop pentru care Dumnezeu a unit sufletul omului cu trupul. Aceasta e adevărata aspiraţie a omului, deci firea lui. Propriu-zis, pe tronul dumnezeiesc a fost înscăunat trupul Domnului. Dar noi suntem împreună-moştenitori cu El. Noi devenim părtaşi la această cinste supremă, căci ne însuşim prin trup puterea stăpânitoare a lui Dumnezeu. Omul aspiră să ajungă la cel mai înalt vârf posibil. Dumnezeu i-a sădit această aspiraţie. Ea nu e greşită, dar nu o poate înfăptui decât prin Dumnezeu şi în unire cu El.

762. *„Căi* numeşte Scriptura virtuţile. Iar cea mai mare dintre toate virtuţile este iubirea. De aceea a zis Apostolul: «Dar vă arăt vouă o cale prin covârşire» (*1 Corinteni* 12, 31). Căci ea ne convinge să dispreţuim lucrurile materiale şi să nu punem nimic din cele vremelnice mai presus de cele veşnice»." Pe de altă parte, Iisus e Calea, căci din El izvorăşte iubirea şi ea ni se face proprie şi nouă. Prin iubirea faţă de Tatăl şi faţă de oameni S-a suit El, ca om, pe tronul dumnezeiesc şi prin aceeaşi iubire izvorâtoare din El, pe care o primim unindu-ne cu El, urcăm şi noi pe acel tron. Iubirea va avea domnia supremă în vecii vecilor.

învățăturii lor povățuieşte pe cei următori spre urmarea pildei lor.

22) Dreapta socoteală este făclie în întuneric, întoarcerea celor rătăciți, luminarea celor cu vederea scurtă (miopi). Cel ce deosebeşte (cele bune de cele rele) află sănătatea şi depărtează boala.

23) Toți cei ce se minunează de lucrurile mici obişnuiesc să sufere aceasta în două feluri, fie datorită celei mai din urmă neştiințe, fie pentru a mări şi înălța faptele aproapelui, în scopul smeritei cugetări.

24) Să ne nevoim nu numai a ne lupta cu dracii, pentru a ne apăra, ci şi a-i război pentru a-i birui. Cel dintâi când loveşte, când e lovit; cel de al doilea totdeauna goneşte pe vrăjmaşi.

25) Cel ce a biruit patimile răneşte pe draci. Uneori, prefăcându-se că e stăpânit de patimi, înşală prin aceasta pe vrăjmaşii lui şi rămâne nerăzboit de ei. Careva dintre frați a fost necinstit şi, neclătinându-se nicidecum cu inima, se ruga cu mintea. Dar pe urmă a început să se tânguiască foarte tare de necinstiri, ascunzându-şi nepătimirea. Un altul dintre frați, nedorind nicidecum şederea în frunte, se prefăcea că suferă că nu o are. Dar ce voi spune de neprihănirea aceluia care, intrând într-o casă a desfrâului, chipurile pentru a păcătui, a atras pe o desfrânată la nevoință?[763] Iar cineva i-a adus unuia dintre cei ce se liniştea un strugure foarte de dimineață. Şi acesta, după plecarea celui ce i l-a adus, l-a mâncat într-o pornire repezită şi fără poftă, arătându-se pe sine dracilor ca stăpânit de lăcomia pântecelui. Altul, iarăşi,

763. Avva Serapion zice: „Se întâmplă că unul lucrează în cele de-a stânga viața întru înțelepciunea lui Dumnezeu, şi se întâmplă că altul lucrează păcatul sub masca celor dumnezeieşti".

pierzând nişte ramuri verzi, se văita toată ziua. Dar unii ca aceştia au nevoie de multă trezvie, ca nu cumva, încercând să râdă de draci, să se facă ei înşişi de râsul acelora. Aceştia sunt cu adevărat aceia despre care Apostolul a zis: „ca amăgitori deşi iubitori de adevăr" (*2 Corinteni* 6, 8).

26) De vrea cineva să înfăţişeze Domnului un trup neprihănit şi să-l arate o inimă curată, să ţină tare nemânierea şi înfrânarea. Căci fără acestea toată osteneala noastră este fără folos.

27) Aşa cum luminile din ochii oamenilor sunt deosebite, la fel, multe şi deosebite sunt umbririle soarelui înţelegător ce se ivesc în suflet. Alta este cea care lucrează prin lacrimile trupeşti, şi alta, cea care lucrează prin cele sufleteşti; alta, cea care se arată prin ochii trupului şi alta, cea care se arată prin cei înţelegători. Alta e cea din auzirea cuvântului şi alta e veselia mişcată în chip deosebit în suflet. Alta e cea din liniştire şi alta, cea din ascultare. Pe lângă toate acestea, alta este cea care, într-un chip cu totul deosebit, înfăţişează lui Hristos mintea, prin răpire, în chip negrăit şi de netâlcuit, în lumina înţelegătoare[764].

28) Sunt virtuţi şi sunt maici ale virtuţilor. Deci cel cuminte se va nevoi mai mult pentru câştigarea maicilor. Învăţătorul maicilor e Dumnezeu însuşi printr-o lucrare deosebită. Iar ai fiicelor, sunt foarte mulţi[765].

---

764. Ed. 1970: „Maici ale virtuţilor sunt: credinţa, nădejdea, dragostea, chibzuinţa, bărbăţia, cumpătarea, dreptatea, dreapta socoteală, smerenia; şi altele, mai mici: postul, înfrânarea, privegherea, neagonisirea, rugăciunea, liniştirea, tăcerea şi altele".

765. A lui Teodor al Edesei: „Întreit este orice suflet cuvântător. Virtutea aflătoare în partea raţională a sufletului au numit-o chibzuinţă, înţelegere şi înţelepciune; pe cea aflătoare în iuţime (mânie), bărbăţie şi răbdare; iar pe cea din partea poftitoare,

29) Să luăm aminte, ca nu cumva să împlinim puţinătatea hranei cu mulţimea somnului. Căci aceasta este un lucru al celor fără minte, ca şi cel dimpotrivă. Am văzut lucrători care, într-o oarecare împrejurare, au făcut puţin pogorământ pântecelui, dar repede au chinuit bărbăteşte pe ticălos cu starea de toată noaptea în picioare, şi l-au învăţat să se smerească după aceea de săturare cu bucurie.

---

iubire, neprihănire şi înfrânare. Iar dreptatea s-a semănat în toate, făcându-le să lucreze în armonie. Prin chibzuinţă luptă împotriva puterilor opuse, apărând virtuţile; prin neprihănire priveşte lucrurile fără patimă; prin iubire convinge sufletul să iubească pe oameni ca pe sine însuşi; prin înfrânare taie orice plăcere; iar prin bărbăţie şi răbdare înarmează sufletul împotriva vrăjmaşilor nevăzuţi" (Veniamin Costache). Alta: „Cele trei părţi ale sufletului sunt cugetarea, iuţimea şi pofta. Când în iuţime se află dragostea de oameni, în poftă - curăţia şi neprihănirea, cugetarea este luminată. Căci cugetarea este sănătoasă şi înţeleaptă şi luminată când a supus patimile şi priveşte duhovniceşte raţiunile făpturilor lui Dumnezeu şi le pune în legătură cu Sfânta Treime. Şi iuţimea se mişcă după fire când iubeşte pe toţi oamenii şi nu are faţă de niciunul vreo scârbă sau vreo ţinere de minte a răului. Iar pofta, când prin înfrânare şi prin smerita cugetare şi prin neagonisire omoară patimile, adică dulceaţa şi dezmierdarea trupului şi pofta banilor şi a slavei trecătoare şi se îndreaptă spre dragostea cea dumnezeiască şi nemuritoare. Căci pofta se porneşte spre trei lucruri: ori spre dulceaţa trupului, ori spre slava deşartă, ori spre amăgirea banilor. Şi, pentru această poftire fără socoteală, defaimă pe Dumnezeu, uită purtarea frumoasă dată ei prin fire şi se sălbăticeşte spre aproapele şi întunecă cugetarea şi nu o lasă să caute în Sus, spre adevăr. Dar cine câştigă cugetarea înaltă câştigă Împărăţia cerurilor". Cele trei părţi ale sufletului se înrâuresc una pe alta. Iubirea urcă din poftă în cugetare cu elanul pe care îl dă iuţimea, iar cugetarea se înalţă, nu numai prin înţelegere, ci şi prin iubire, la Sfânta Treime, hrănindu-se din ea cu iubirea nesfârşită, deci nemuritoare şi mereu plină de elan.

30) Dracul iubirii de arginți războiește de multe ori cu tărie pe cei neagonisitori. Iar când nu izbutește, îi înfățișează pe săraci ca pricină[766], și așa înduplecă iarăși pe cei neiubitori de cele materiale să se facă iubitori ale acestora.

31) Când ne supărăm, să nu încetăm să ne aducem aminte de porunca Domnului către Petru, să iertăm de șaptezeci de ori câte șapte (*Matei* 18, 22). Căci ceea ce a poruncit altuia a făcut și El, cu mult mai mult. Iar mândrindu-ne, să ne aducem iarăși aminte de cel ce a zis: „Cel ce va împlini toată legea duhovnicească, dar va greși printr-o singură" patimă, adică prin mândrie, „s-a făcut vinovat de toate" (*Iacov* 2, 10).

32) Duhurile rele și pizmașe hotărăsc câteodată să se depărteze de bunăvoie de la sfinți, ca nu cumva să pricinuiască cununi celor războiți pentru că au rămas nebiruiți în războaiele duse împotriva lor.

33) „Fericiți făcătorii de pace" (*Matei* 5, 9), nimeni nu va spune altfel[767]. Dar eu am văzut și pe făcătorii de vrajbă fericiți. De pildă, doi inși au intrat unul cu altul într-o legătură de curvie; iar unul dintre cei

766. Dau grija de săraci ca motiv de agonisire de bunuri.

767. Scolie din Grigorie de Nyssa (precizarea aceasta, numai la Veniamin Costache): „Făcător de pace este cel ce transmite altuia pacea. Dar nu ar putea procura altuia ceea ce nu are el însuși. Deci făcător de pace este propriu-zis cel ce a potolit în sine vrajba trupului și a duhului și a prefăcut războiul lăuntric al trupului într-o pașnică armonie. Atunci trupul nu mai pofte ște împotriva duhului, ci harul Duhului stăpânește asupra patimilor trupești. Atunci nu mai e lucrătoare legea trupului care se ostește împotriva legii minții, ci, supunându-se împărăției mai înalte, se face slujitoare a poruncilor dumnezeiești. Atunci peretele din mijloc al păcatului înlăturându-se, cei doi s-au făcut unul, concrescând prin îmbinarea lor pe o treaptă mai înaltă".

cunoscători, bărbat prea cercat, s-a făcut slujitorul urii fiecăruia din ei față de celălalt, bârfind pe acesta față de celălalt, ca pe unul ce l-a defăimat pe el. La fel a bârfit pe celălalt față de acesta. Şi astfel preaînțeleptul bărbat a izbutit să depărteze răutatea dracilor printr-o uneltire omenească şi să pricinuiască o ură care a desfăcut legătura curviei.

34) Se întâmplă ca cineva, pentru o poruncă, să calce o altă poruncă. Am văzut tineri trăind într-o prietenie plăcută lui Dumnezeu, dar din pricina vătămării conştiinței altora, înştiințându-se unul pe altul, s-au depărtat unul pe altul[768].

35) Pe cât de potrivnică este căsătoria față de ieşirea din lume, pe atât de potrivnică este mândria față de deznădejde. Dar, din pricina neorânduielii dracilor, se pot vedea amândouă împreună.

36) Sunt unii dintre dracii necurați care ne insuflă la începutul călugăriei noastre o tâlcuire a dumnezeieştilor *Scripturi*. Aceasta le place să o facă mai ales în inimile iubitorilor de slavă deşartă şi cu deosebire în ale celor ce s-au îndeletnicit cu filosofia din afară, ca, amăgindu-i pe încetul, să-i ducă la eresuri şi hule. Vom cunoaşte teologia, mai bine zis teomahia dracilor, din tulburarea şi bucuria neruşinată ce se revarsă în suflet în vremea tâlcuirii *Scripturilor*.

37) Unele dintre cele ce se petrec au, prin rânduială, un început şi un sfârşit de la Făcătorul. Dar virtutea are marginea nemărginită: „Am văzut marginea a tot

768. „De viețuieşti cu frați şi de se va afla între ei unul față de care ai dragoste pentru Dumnezeu, să nu îndrăzneşti să o arăți când văd ceilalți, ca nu cumva să se afle între ei unul slab şi să moară de necaz şi tu să porți păcatul lui, că i-ai dat prilej să păcătuiască."

sfârşitul, zice psalmistul; dar latã foarte şi fără margini este porunca Ta" (*Psalm* 118, 96)[769].

38) Dacă unii lucrători buni înaintează, de la puterea făptuirii, la puterea vederii (contemplării) (*Psalm* 83, 7)[770] şi dacă dragostea nu ajunge niciodată la sfârşit, dacă Domnul va păzi intrarea fricii tale (de El) şi ieşirea iubirii tale (*Psalm* 120, 8)[771], atunci marginea acesteia este cu adevărat fără margini. Înaintând în ea niciodată nu ajungem la sfârşit, nici în veacul acesta, nici în cel viitor, adăugând lumină la lumină[772].

---

769. Porunca este fără margini, pentru că împlinirea ei poate merge totdeauna mai departe, întrucât desăvârşirea obţinută de om prin împlinirea ei nu are nici ea margini.

770. Sunt cele două etape principale ale urcuşului duhovnicesc care sfârşesc în unirea cu Dumnezeu, ca etapă unică şi veşnică.

771. Prin frica de Dumnezeu intrăm pe drumul spre El, străbătut prin lucrarea poruncilor, şi prin iubire ieşim de pe acest drum la unirea cu Dumnezeu. Amândouă sunt păzite şi ajutate de Dumnezeu. Despre înaintarea de la frică la dragoste prin porunci a se vedea la Diadoh al Foticeii, cap. 16 şi 17, *Filoc.* rom., I, pp. 340-341.

772. De iubire niciodată nu ne săturăm. Ea ne dă mereu o nouă bucurie. Ea e nesfârşită şi nesfârşit nouă în manifestările ei. Faptul că există iubire e o dovadă că există o veşnicie, o infinitate veşnic nouă. Iar faptul că iubirea nu este decât între persoane, arată că persoanele sunt pentru veşnicie şi că există o comunitate interpersonală supremă de iubire din veşnicie în veşnicie. Iar în iubire este adevărata cunoştinţă.

Scolie din Diadoh al Foticeii: „Lumina cunoştinţei adevărate stă în a deosebi fără greşeală binele de rău. Căci atunci calea dreptăţii, conducând mintea spre Dumnezeul dreptăţii, o introduce în iluminarea nesfârşită a cunoştinţei, ca pe una ce caută de acum înainte iubirea cu îndrăzneală" (cap. 6, *Filoc.* rom., I, p. 336).

Deşi ceea ce se va spune pare multora ciudat, totuşi se va spune: după dovada adusă de noi mai înainte, o, fericite, eu nu aş spune nici de fiinţele neînţelegătoare că nu înaintează, ci spun cu tărie că şi ele adaugă pururea slavă la slavă şi cunoştinţă la cunoştinţă.

39) Să nu te miri dacă dracii ne insuflă de multe ori înţelesuri bune şi se împotrivesc acestora în chip înţelegător. Scopul vrăjmaşilor este să ne convingă prin aceasta că cunosc gândurile din inima noastră.

40) Nu voiesc să fii judecător amarnic al celor ce învaţă cu măreţie cuvântul, văzându-i mai cu lenevie în făptuire. Căci de multe ori folosul cuvântului împlineşte lipsa lucrării. Nu avem toţi la fel toate: în unii cuvântul întrece lucrarea, în alţii, iarăşi, a doua întrece pe primul[773].

41) Dumnezeu nici n-a făcut, nici n-a zidit răul. Deci s-au amăgit unii spunând că unele din patimi sunt firești în suflet[774], neştiind că noi am schimbat însuşirile susţinătoare ale firii în patimi. De pildă: sămânţa se află în noi prin fire pentru naşterea de copii, dar noi am schimbat-o spre curvie; mânia împotriva şarpelui este în noi prin fire, dar noi ne folosim de ea împotriva aproapelui; prin fire e în noi râvna pentru virtuţi, dar noi râvnim cele rele; prin fire se află în suflet poftirea slavei, dar a celei de Sus; prin fire avem înclinare de a ne mândri, dar împotriva dracilor; la fel,

773. Deşi uneori Scărarul se arată foarte aspru în cererile lui, alteori manifestă înţelegere şi pentru cei ce dau mai puţin. Gândirea lui e în general largă, complexă şi echilibrată.

774. Scolie din Sfântul Isaac: „Dacă patimile ar fi în chip natural în suflet, pentru ce acesta s-ar vătăma de către ele? Cele potrivite firii nu vatămă firea".

bucuria: dar pentru Domnul şi pentru faptele bune în slujba aproapelui. Am primit şi ţinerea de minte a răului, dar împotriva duşmanilor sufletului. Am primit pofta de hrană, dar nu de neînfrânare.

42) Sufletul netrândav ridică împotriva lui pe draci, dar, înmulţindu-se războaiele, se înmulţesc cununile. Cel scăpat nerănit nu se încununează numaidecât. Dar cel care nu oboseşte de pe urma căderilor ce i se întâmplă va fi slăvit de îngeri ca un luptător.

43) Stând Cineva trei nopţi în pământ, a înviat pentru totdeauna. Iar cel ce a biruit trei ceasuri nu mai moare[775].

44) Dacă, dintr-o iconomie pedagogică, după răsăritul Lui în noi, Soarele Şi-a cunoscut primul Lui apus, negreşit a pus întunericul peste locul ascunderii Lui şi s-a făcut noapte. În ea vor veni spre noi puii de lei sălbatici ce se depărtaseră mai înainte, şi toate fiarele patimilor colţoase răcnind ca să răpească nădejdea din noi (*Psalm* 103, 21) şi cerând de la Dumnezeu drept mâncare patimile noastre, hrănite fie prin gânduri, fie prin făptuire[776].

---

775. „Hristos, Dumnezeul nostru, petrecând în pământ trei zile şi trei nopţi, a înviat. Iar urmaşii lui Hristos care biruiesc păcatul de trei ceasuri nu vor muri. Iar cele trei ceasuri sunt cele trei vârste: cea a tinereţii, cea de la mijloc şi cea a bătrâneţii, pe care Evanghelia le-a numit şi cele trei străji." Alta: „De trei lucruri mă tem, a zis oarecare dintre părinţi: de ieşirea din viaţă, de înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu şi de socoteala ce ni se va cere la judecată". Alta: „Altul tâlcuieşte cele trei ceasuri ca: plăcerea, slava deşartă şi iubirea de arginţi; altul, ca cele trei asupriri ale dracului; altul, ca trei ceasuri de trândăvie; iar altul, ca trei ceasuri de frică".

În general, cel ce stă trei ceasuri nebiruit de o ispită cumplită s-a întărit în aşa fel, că nu mai moare răpus de alte ispite.

776. „De fapt dracii cer, spre căderea noastră, fie să consume merindea noastră, fie, ca la Iov, să ne rănească. Iar

Dar după aceea ne-a răsărit, din întunecoasa smerenie, iarăşi Soarele şi fiarele s-au adunat iarăşi la ele (*Psalm* 103, 22) şi în culcuşurile lor, sau vor zăcea în inimile iubitoare de plăcere (*Psalm* 103, 23) şi nu în noi. Atunci vor zice între ele: „Cât s-a mărit Domnul", pentru a face iarăşi milă cu ei (*Psalm* 103, 24); iar noi, către ele: „Cât S-a mărit Domnul", pentru a face milă cu noi. Făcutu-ne-am ca nişte veseliţi, iar voi ca nişte goniţi (alungaţi).

Iată, Domnul şade pe nor uşor, sufletul înălţându-se din toată pofta pământească[777]; şi va veni în inima egipteană, mai înainte întunecată, şi se vor clătina idolii făcuţi de mână şi amintirile minţii.

45) Dacă Hristos fuge de Irod trupeşte, deşi putea toate, să înveţe cei porniţi să se arunce pe ei în ispite. „Să nu dai, zice, piciorul tău spre clătinare, şi nu va dormita îngerul care te păzeşte" (*Psalm* 125, 2-3)[778].

46) Trufia se împleteşte cu bărbăţia ca iedera cu chiparosul. Să fie lucrarea în noi necontenită, ca să nu socotim că am agonisit vreun bine prin simpla cugetare, ci, luând seama la calitatea lui adevărată, să vedem dacă el este în noi şi atunci ne vom cunoaşte pe noi negreşit ca fiind cu lipsuri. Cercetează fără

---

pe măsura negrijii noastre suntem predaţi, prin părăsire, în chip pedagogic."

777. Domnul Se va odihni în sufletul nostru devenit nor uşor, străveziu pentru Soarele Hristos, ca unul ce a pierdut din el grosimea poftelor.

778. Scolie din Ioan Gură de Aur: „Nu trebuie nici refuzate nevoinţele, nici să sărim spre ele. Căci astfel şi biruinţa noastră va fi mai strălucitoare şi diavolul făcut mai de râs prin înfrânare. Atraşi în luptă, să o primim cu bărbăţie. Nechemaţi în ea, să ne liniştim şi să aşteptăm vremea luptelor, ca să arătăm şi necăutarea slavei deşarte şi bărbăţia".

odihnă şi semnele patimilor şi atunci vei afla multe ale lor aflându-se în tine. Noi, ca unii ce suntem în aceste boli, nu putem să le descoperim, fie din pricina neputinţei, fie din pricina unei adânci stăpâniri a noastre de către ele, de mai înainte.

47) Dumnezeu judecă intenţia, dar caută cu iubire de oameni şi lucrarea[779]. Mare este cel ce nu are nicio lipsă în cele ce-i stau în putere. Dar mai mare este cel ce se apucă cu smerenie şi de cele mai presus de putere[780]. Dar de multe ori dracii ne împiedică să facem cele mai uşoare şi mai folositoare nouă şi ne îndeamnă să ne apucăm de cele mai obositoare[781].

48) Găsesc că Iosif trebuie fericit pentru respingerea păcatului şi nu pentru dovedirea nepătimirii. Trebuie să ne cercetăm pentru respingerea căror şi câtor păcate am dobândit cununa. Căci altceva este a te feri de umbră şi altceva, a alerga spre Soarele dreptăţii.

---

779. „Cei ce au voit cele bune după puterea lor se vor împărtăşi de aceeaşi cinste când intenţia le-a fost egală, chiar dacă unii au făcut mai mult." Dar omul trebuie să pornească cu smerenie chiar la cele mai presus de puterea pe care şi-a cunoscut-o, căci numai aşa poate înainta tot mai mult.

780. Ed. 1970: „E de ştiut că poruncile s-au dat pentru cele potrivite puterii. Şi a spus că cel ce va face cele ale poruncilor mare se va chema. Iar pe cel ce din iubire a încercat cele peste puterea lui l-a numit mai mare, făcând asemănarea între cei care au lucrat cele după puterea lor şi cei ce au lucrat cele mai presus de putere".

781. Scărarul iar face nuanţele conforme realităţii. E bine să ne apucăm de cele mai presus de putere, dar să luăm seama că uneori aceasta este o ispită de la cel rău, ca să avem scuză dacă nu le-am împlinit. Că aceasta e o ispită rea se vede când nu facem cele după puterea noastră, dar ne apucăm de cele mai presus de putere. Întâi să le facem pe acelea şi apoi să ne apucăm de acestea.

49) Întunericul este pricina împiedicării, împiedicarea, a căderii, iar căderea, a morții. Cei ce s-au întunecat din vin s-au spălat de multe ori cu apă. Iar cei din patimi s-au spălat cu lacrimi.

50) Altceva e tulburarea, altceva, împrăştierea şi altceva, orbirea. Pe cea dintâi o vindecă înfrânarea, pe a doua, liniştirea, iar pe a treia, ascultarea şi Dumnezeu cel ce pentru noi ascultător S-a făcut[782].

51) Noi, din două pilde care le curăță pe cele de jos, înțelegem în chip potrivit cele două curățiri ale celor ce cugetă cele de Sus. Astfel, numim înălbitoare obştea cea după Domnul, care curăță murdăria şi grosimea sufletului şi urâțenia ei. Iar sihăstria este vopsitoria pentru cei ce au lepădat neînfrânarea, ținerea de minte a răului şi au trecut de la ea (de la viața de obşte) la liniştire.

52) Unii spun că alunecarea în aceleaşi păcate vine din lipsa pocăinței potrivite şi a îndreptării pe potriva păcatelor de mai înainte. Dar trebuie văzut dacă tot cel ce n-a căzut în acelaşi fel de păcat s-a pocăit precum se cuvine.

53) Unii cad în aceleaşi păcate fie pentru că s-au scufundat în adâncul uitării celor de mai înainte[783],

---

782. Hristos, având duhul ascultării de Tatăl întipărit în omenescul Lui, sălăşluindu-Se în noi, ni-l întipăreşte şi nouă.

783. Acest „adânc al uitării celor mai înainte făcute" poate fi asemănat cu subconştientul de care vorbeşte psihologia modernă. El are totuşi o eficiență, pentru că dă o obişnuință repetării aceloraşi păcate. E ciudat cum, uneori, amintirea lor îndeamnă la repetarea aceloraşi păcate şi cum, alteori, uitarea lor mână la săvârşirea lor din nou. În amândouă cazurile lipseşte pocăința, care e o amintire continuă a păcatelor, dar o amintire asociată cu durerea pentru faptul de a le fi săvârşit. Contrar aruncării păcatelor trecute în „subconştient", care

fie pentru că socotesc pe Dumnezeu iubitor de oameni, din iubirea lor de plăceri, fie pentru că nu mai au nădejde în mântuirea lor. Iar dacă unii nu s-ar dispreţui, aş spune că şi pentru că nu izbutesc să lege pe vrăjmaşul acesta, care-i stăpâneşte pe ei prin tirania obişnuinţei.

54) Trebuie de cercetat în ce fel sufletul, fiind netrupesc, nu vede pe cei ce vin la el, deşi sunt de o fiinţă cu el după fire. Nu cumva pentru înjugarea cu ei, pe care numai Cel ce i-a legat o cunoaşte?[784]

55) M-a rugat odată careva dintre cunoscători: „Explică-mi mie, celui ce voiesc să învăţ, care din duhuri obişnuiesc să smerească mintea, şi care să o înalţe, pentru păcate?" Iar neputând răspunde la întrebare şi asigurându-l de neştiinţa mea prin jurământ, cel ce voia să înveţe m-a învăţat, spunând: „Dându-ţi pe scurt aluatul deslușirii (deosebirii), te voi lăsa să cercetezi celelalte cu osteneală".

---

echivalează cu o anumită slăbire a conştiinţei de sine, pocăinţa ţine totul în amintire, dar nu într-o amintire plăcută, ci într-una dureroasă, care echivalează cu un acut simţ al responsabilităţii, sau cu o continuă accentuare a conştiinţei de sine în faţa lui Dumnezeu ca Persoană supremă.

784. Sufletul nu cunoaşte pe dracii care vin la el (sau pe îngeri) poate tocmai pentru legătura oarecum firească ce există între el şi ei, în starea lui morală. Prin aceasta subiectul uman, făcând voia acelora, se identifică oarecum cu unul sau cu altul din ei. Numai Dumnezeu, Cel ce i-a creat în această legătură cu noi, îi poate cunoaşte. Dar poate prin „cel ce i-a legat" autorul înţelege şi pe omul care, legând pe duhul cel rău, l-a detaşat prin aceasta oarecum de el, încât poate cunoaşte că, deşi e aproape de el, se află sub stăpânirea lui, sufletul simţind apropierea aceluia prin efortul său de a-l ţine legat.

Dracul trupurilor şi al mâniei, al nebuniei pântecelui, al trândăviei şi al somnului nu obişnuieşte să înalţe cornul minţii; dar cel al iubirii de arginţi, al iubirii de stăpânire şi de multă grăire, şi alţii mulţi obişnuiesc să adauge rău peste rău. Apropiat de aceştia este şi cel al judecării altora.

56) Dacă cineva se duce la cei din lume, sau îi primeşte şi, la despărţirea de ei, după o zi sau după un ceas simte o săgeată de întristare şi nu mai degrabă o bucurie, ca unul ce se izbăveşte de o piedică sau de o cursă, acesta s-a supus bătăii de joc sau din partea slavei deşarte, sau din partea curviei.

57) Să cercetăm înainte de toate de unde suflă vântul, ca nu cumva să ne aflăm întinzând pânzele împotriva lui.

58) Mângâie cu dragoste pe bătrânii făptuitori, care şi-au istovit trupurile lor întru nevoinţă, dăruindu-le puţină odihnă. Sileşte să se înfrâneze pe tinerii care şi-au istovit sufletul prin păcate, aducându-le aminte de chinuri[785].

59) Este un lucru cu neputinţă, cum am spus şi în alt loc, să ne curăţim îndată de la început, cu totul, de lăcomia pântecelui şi de slava deşartă. Dar să nu căutăm să luptăm cu slava deşartă prin desfătare (în mâncăruri). Căci săturarea lăcomiei pântecelui naşte slava deşartă. Aceasta, în cei începători. Mai degrabă să luptăm împotriva ei prin puţinătate (a mâncării). Şi aşa va veni în cei

785. „Trupul, slăbit când e silit la fapte mai mari decât puterea lui, aduce în suflet întuneric peste întuneric şi pricinuieşte mai degrabă tulburare. Iar trupul tare, de-l vei preda odihnei şi nelucrării, pricinuieşte tot păcatul în sufletul ce locuieşte în el; şi chiar dacă doreşte binele, după puţin timp ia de la el chiar şi gândul binelui pe care-l avea." Alta: „Cei ce s-au nevoit peste măsură trebuie mângâiaţi cu mâncăruri. Dar tinerii trebuie siliţi la înfrânare prin îndemnuri".

ce voiesc ceasul, şi acum este, când Domnul va supune şi pe aceasta sub picioarele noastre.

60) Nu sunt războiți de aceleaşi patimi cei ce vin la viața călugărească tineri sau îmbătrâniți. Căci de multe ori suferă de patimi cu totul potrivnice. De aceea, fericită e fericita smerenie. Căci ea li se face şi celor tineri şi celor bătrâni pricină neclintită şi puternică de pocăință.

61) Nu te tulbura pentru ceea ce urmează să spun. Deşi rar, totuşi sunt suflete curate şi neviclene, izbăvite de păcat, de fățărnicie, de năravul răului, cărora le este nefolositoare viețuirea împreună cu alții, putând ca din liniştirea cu un povățuitor să urce, ca dintr-un port, la cer, şi care nu au trebuință de tulburările vieții de obşte şi rămân neispitiți de ele.

62) Pe cei neînfrânați poate că-i vor tămădui oamenii; pe cei vicleni, îngerii; iar pe cei mândri, Dumnezeu.

63) Este şi acesta un chip al iubirii: pe aproapele care vine la noi să-l lăsăm să lucreze în toate precum voieşte, iar noi să-i arătăm toată bucuria.

64) E de cercetat cum şi până unde şi când căința risipeşte cele bune ca şi pe cele rele[786].

65) Avem nevoie de multă dreaptă socoteală (discernământ), ca să ştim când trebuie să stăm pe loc şi în ce lucruri şi până unde să ne luptăm cu prilejurile şi cu mijloacele patimilor şi când să ne retragem. Căci e de ales uneori mai bine fuga, din pricina slăbiciunii, ca să nu murim.

66) Trebuie să vedem şi să luăm seama în ce timp şi cum putem să ne deşertăm fierea prin amărăciune;

---

786. „Când cineva se căieşte în vederea a ceva mai bun, atunci căința nu pricinuieşte risipirea celor bune, ci dobândirea lor. Căința pricinuieşte risipirea celor bune numai atunci când se însoțeşte cu săvârşirea faptelor rele."

care dintre draci ne înalță, şi care ne smeresc; care ne înăspresc, şi care ne mângâie; care ne întunecă, şi care ne luminează; care ne fac trândavi, şi care, porniți spre rele; care, trişti, şi care, veseli.

67) Să nu ne mirăm văzându-ne în arena nevoinței, la început, mai pătimaşi decât în viața din lume. Căci trebuie să mişcăm întâi pricinile, ca să ne vină apoi sănătatea. Căci fiarele ascunse mai înainte nu se arătau.

68) Când cei ce s-au apropiat de desăvârşire, prin vreo întâmplare oarecare, sunt biruiți în vreun lucru mic de draci, aceştia se folosesc de tot meşteşugul ca să răpească această desăvârşire de la ei în chip însutit.

69) Precum vânturile obişnuiesc să tulbure uneori suprafața mării, prin suflarea lor liniştită, alteori adâncul ei, aşa înțelege că se întâmplă şi cu vânturile întunecoase ale răutății. Dacă vin peste cei pătimaşi, înviforează însăşi simțirea inimii lor. Dacă vin peste cei ce au înaintat, tulbură numai suprafața minții. De aceea, aceştia simt mai degrabă liniştea lor, inima rămânându-le neîntinată[787].

70) Este propriu celor desăvârşiți să cunoască pururea care gând este al conştiinței, care, al lui Dumnezeu şi care, al dracilor. Căci dracii nu insuflă de la început toate cele potrivnice. De aceea, întrebarea este cu adevărat întunecoasă şi greu de desluşit. Prin doi ochi sensibili se luminează sufletul şi prin darul deosebirii văzute şi înțelegătoare se luminează ochii inimii.

---

787. „Precum vânturile, agitând marea, îi fac pe corăbieri de multe ori să se primejduiască, aşa şi duhurile întunecate ale răutății aruncă uneori mintea cârmaci în adâncul pierzaniei." Aici inima e socotită ca însăşi ființa în adâncul ei, pe când mintea, ca organul gândirii în schimbare continuă.

ACELAŞI CUVÂNT

Partea a III-a

Cuprinsul pe scurt al tuturor celor spuse mai înainte

1) Credința neclintită este maica lepădării, dar e vădit şi lucrul dimpotrivă. Nădejdea neclintită este uşa nepătimirii, dar e vădit şi lucrul dimpotrivă. Dragostea de Dumnezeu este pricina înstrăinării, dar e vădit şi lucrul dimpotrivă.

2) Maica supunerii este disprețuirea de sine şi dorința sănătății[788]. Maica înfrânării e gândul la moarte şi aducerea aminte statornică de fierea şi de oțetul Stăpânului. Ajutătoarea neprihănirii e liniştirea. Postul e potolirea fierbințelii. Zdrobirea cugetului e potrivnica gândurilor urâte.

3) Credința şi înstrăinarea sunt moartea iubirii de arginți. Mila şi dragostea (lui Hristos) au predat trupul (morții). Rugăciunea stăruitoare e pieirea trândăviei. Aducerea aminte de Judecată e pricinuitoarea râvnei. Dragostea de necinstire e tămăduirea mâniei.

4) Cântarea şi compătimirea şi neagonisirea sunt sugrumarea întristării. Neîmpătimirea de cele văzute e vederea celor gândite[789]. Tăcerea şi liniştea sunt

---

788. Dacă supunerea e pricinuită de disprețuirea de sine şi de dorința bunătății sufleteşti, disprețuirea aceasta e mai degrabă căutarea ființei proprii şi a vieții adevărate. Atunci ea e mai degrabă disprețuirea a ceea ce e vătămător vieții proprii adevărate.

789. „Semnul că mintea se ocupă cu cele gândite (inteligibile) e disprețuirea tuturor celor ce mângâie simțurile." Alta: „Viața

duşmanele slavei deşarte. Iar de te afli la mijloc, primeşte necinstirea.

5) Simţirile întristate tămăduiesc mândria cea văzută. Dar pe cea nevăzută o tămăduieşte Cel dinainte de veacuri nevăzut. Căprioara ucide toate fiarele văzute, iar pe cele gândite le ucide smerenia[790]. Ne este cu putinţă ca prin toate cele după fire să cunoaştem în chip vădit cele gândite (inteligibile).

6) Precum e cu neputinţă şarpelui să se dezbrace de pielea sa cea veche, dacă nu intră printr-o crăpătură strâmtă, la fel şi noi nu putem lepăda vechile patimi ce ne stăpânesc şi vechimea sufletului şi veşmântul omului cel vechi, de nu vom străbate calea cea strâmtă şi plină de necazuri a postului şi a necinstirii.

7) Precum păsările cele grase nu pot zbura spre cer, aşa nici cel ce-şi hrăneşte şi-şi slujeşte trupul său[791].

8) Mocirla uscată nu mai place porcilor şi trupul veştejit nu mai odihneşte pe draci.

9) Precum mulţimea aşchiilor de multe ori înăbuşă şi stinge flacăra, pricinuind mult fum, aşa şi mâhnirea peste măsură face de multe ori sufletul fumegos şi întunecat şi usucă apa lacrimilor.

în Dumnezeu e moartea celor supuse simţurilor. Când trăieşte inima, mor simţurile". Alta: „Învierea simţurilor e moartea inimii. Şi când învie acestea este semn că a murit inima pentru Dumnezeu". Alta: „Neagonisitorul nu are cele de a căror pierdere s-ar putea întrista".

790. „Căprioara poartă prin fire război cu toţi şerpii."

791. „Neplăcut lucru este iubitorilor de trup şi celor lacomi de mâncare să se ocupe cu cele duhovniceşti, ca şi curvarilor, să vorbească despre cei feciorelnici. În stomacul plin nu e cunoştinţa tainelor lui Dumnezeu."

10) Precum arcaşul orb este neiscusit, aşa şi ucenicul ce se împotriveşte se pierde[792].

11) După cum oţelul călit poate ascuţi pe cel necălit, aşa fratele râvnitor mântuieşte de multe ori pe cel trândav.

12) Precum ouăle păsărilor, încălzite în cuibar, nasc viaţă, aşa şi gândurile nearătate se umplu de viaţă şi înaintează la fapte[793].

13) Precum caii se întrec între ei alergând, aşa obştea se stârneşte pe ea însăşi.

14) Precum norii ascund soarele, aşa gândurile rele întunecă mintea şi o pierd.

15) Precum cel ce a primit sentinţa şi merge spre pedeapsă nu vorbeşte despre teatre, aşa cel ce plânge cu adevărat nu-şi mângâie pântecele niciodată.

16) Precum săracii, văzând vistierii împărăteşti, îşi cunosc şi mai mult sărăcia lor, tot aşa şi sufletul, citind despre marile virtuţi ale părinţilor, îşi face cugetul său şi mai smerit. Precum fierul, chiar fără să vrea, porneşte spre magnet, atras cu sila în chip negrăit, aşa cei îmbibaţi de gândurile rele de mai înainte sunt tiranizaţi de ele.

---

792. Scolie de la Varsanufie: „Împotrivirea în cuvânt a pierdut pe mulţi oameni, ca şi pe Datan şi Abiron, ce s-au împotrivit lui Moise. Şi acesta e un semn rău. Că dacă cineva nu respectă pe Avva al său, pe cine va respecta? Iar a nu respecta pe cineva e semnul unui gând de neîncredere. Şi această neîncredere se naşte din îndemnul diavolului şi cei ce fac aceasta sunt fiii lui şi ce se va întâmpla cu ei? Unii ca aceştia s-au înstrăinat de smerenie. Dar şi David zice: «Mântuieşte-mă de împotrivirea poporului» (*Psalm* 17, 47)".

793. Scolie din Fotie: „Gândurile rele încălzite în sân produc puroi şi o rană greu de vindecat. Dar, descoperite celor ce au cunoştinţă şi înţelepciune în privinţa tămăduirii lor, se împărtăşesc fără greutate de vindecare".

17) Precum uleiul potoleşte marea, chiar fără să vrea, aşa postul potoleşte fierbinţeala trupului chiar fără să vrea.

18) Precum apa strâmtorată ţâşneşte spre înălţime, aşa de multe ori şi sufletul strâmtorat de primejdii urcă spre Dumnezeu prin pocăinţă şi se mântuieşte[794].

19) Precum cel ce poartă aromate e dat pe faţă de mireasmă, chiar fără să vrea, aşa cel ce are Duhul Domnului este cunoscut din cuvintele lui şi din smerenie[795].

20) Precum soarele arată aurul scânteind, aşa şi virtutea îl descoperă pe cel ce o are[796].

21) Precum vânturile tulbură adâncul (mării), aşa mânia, mai mult ca toate, tulbură înţelegerea.

22) Precum ochiul cele ce nu le vede, ci le ştie numai din auzite, nu pofteşte cu tărie să le guste,

---

794. „Întrebare: Ce este pocăinţa? Răspuns: Inima zdrobită."

795. „Cuvintele se aseamănă cu oglinzile; şi precum în acelea se vede chipul formei trupului, aşa în cuvântări se vede chipul caracteristic al sufletului." În cuvinte se redau raţiunile lucrurilor. Dar în cuvintele omului se redă nu numai raţiunea fiinţei umane generale, ci şi raţiunea specifică a persoanei lui. Şi întrucât persoana este un subiect viu, care gândeşte şi simte, în cuvintele persoanei se vede şi palpită viaţa ei în tot ce are ea specific prin naştere sau prin viaţa ei de până în acel timp. Dacă raţiunile raţiunii persoanei converg cu ale celorlalte persoane, e semn că şi ea e sănătoasă spiritual şi celelalte. Aceasta produce armonia între oameni. Deci raţiunea şi raţiunile ei au un caracter interpersonal.

796. Nu numai cuvintele descoperă pe om, ci şi virtutea. Căci ea îl arată revenit la raţiunea lui adevărată. Mai bine zis, aceasta îl arată pe om scânteind de lumina la care s-a ridicat, prin virtute, subiectul lui. Căci în virtute se actualizează din ce în ce mai mult frumuseţea adevărată a unui subiect uman şi relaţia lui sănătoasă cu ceilalţi în cadrul Subiectului atotcuprinzător al tuturor raţiunilor, persoanelor şi lucrurilor (Subiect întreit).

aşa şi cei neprihăniţi cu trupul au multă uşurare din aceasta.

23) Precum hoţii, văzând armele împărăteşti zăcând în oarecare loc, nu vin acolo ca din întâmplare, aşa şi cel ce şi-a unit rugăciunea cu inima nu din întâmplare nu e jefuit de tâlharii cei gândiţi (inteligibili).

24) Precum focul nu naşte zăpada, aşa nici cel ce caută cinstea aici nu se va bucura de cea de acolo.

25) Precum o singură scânteie arde, de multe ori, multă materie, aşa un singur bine poate să şteargă, de multe ori, mulţime de mari păcate.

26) Precum este cu neputinţă a omorî vreo fiară fără armă, aşa e cu neputinţă a câştiga nemurirea fără smerenie.

27) Precum nu se poate trăi, după fire, fără mâncare, aşa nu poate fi fără grijă cel ce voieşte să se mântuiască, nici măcar un cât de scurt timp până la moarte.

28) Precum raza soarelui, intrând în casă printr-o deschizătură, toate le luminează aşa de mult că se poate vedea plutind până şi cel mai subţire fir de praf, aşa şi frica Domnului ajunsă în inimă arată toate păcatele ei.

29) Precum aşa-numiţii raci sunt uşor de prins, pentru că merg când înainte când înapoi, aşa sufletul, care acum râde, acum plânge, acum se ospătează, nu se poate folosi cu nimic.

30) Precum cei ce dormitează sunt uşor de prădat, aşa sunt şi cei ce se îndeletnicesc cu virtutea în apropiere de lume.

31) Precum cel ce se luptă cu leul, dacă-şi rătăceşte ochiul în altă parte, îndată se pierde, aşa şi cel ce se luptă cu trupul său, dacă-i dă odihnă acestuia.

32) Precum cei ce urcă o scară putredă se primejduiesc, aşa şi toată cinstirea, slava şi stăpânirea, opuse smeritei cugetări, doboară pe cel ce le are.

33) Precum este cu neputinţă celui flămând să nu se gândească la pâine, tot aşa celui ce se sârguieşte să se mântuiască este cu neputinţă să nu se gândească la moarte şi la Judecată.

34) Precum apa şterge literele, aşa lacrima poate şterge greşalele.

35) Precum unii, în lipsa apei, şterg literele în alte chipuri, la fel sufletele lipsite de lacrimi şterg păcatele şi le rad prin întristare, suspine şi multă mâhnire.

36) Precum mult gunoi pricinuieşte mulţime de viermi, aşa multa mâncare pricinuieşte multe căderi şi gânduri şi visuri urâte.

37) Precum orbul nu vede să umble, aşa cel trândav nu poate vedea şi face binele.

38) Precum cel cu picioarele legate nu poate umbla uşor, la fel cei ce adună bani nu pot urca la cer.

39) Dacă rana fierbinte este uşor de vindecat, cu rănile învechite ale sufletului se întâmplă dimpotrivă şi greu se vindecă, dacă se mai vindecă peste tot.

40) Precum cel pe moarte nu poate umbla, aşa cel deznădăjduit nu se poate mântui.

41) Cel ce are credinţă dreaptă, dar săvârşeşte păcate, este asemenea feţei fără ochi.

42) Cel ce nu are credinţă, dar poate face unele lucruri bune, este asemenea celui ce scoate apă şi o varsă într-un vas găurit[797].

---

797. Din Sfântul Diadoh: „Credinţa fără fapte şi fapta fără credinţă se vor osândi în acelaşi chip. Căci cel credincios trebuie să aducă Domnului o credinţă arătată prin fapte. Căci nici părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credinţa, dacă n-ar fi

43) Precum corabia care are un bun cârmaci ajunge neprimejduită la liman cu ajutorul lui Dumnezeu, aşa şi sufletul care are un păstor bun urcă uşor la cer, chiar dacă ar fi săvârşit foarte multe rele.

44) Precum cel ce nu are povăţuitor uşor se rătăceşte pe drum, chiar de ar fi foarte chibzuit, aşa şi cel ce-şi face drumul călugăriei în chip liber uşor se pierde, chiar dacă ar cunoaşte toată înţelepciunea lumii[798].

45) Când cineva e neputincios cu trupul şi a săvârşit păcate grele, să umble pe drumul smereniei şi al însuşirilor acesteia. Căci altă mântuire nu va afla.

46) Precum cel ce a bolit de o boală lungă nu poate agonisi sănătatea într-o singură clipă, aşa nu pot fi biruite patimile, sau patima, dintr-o dată. Să ai ca semn al oricărei patimi şi al oricărei virtuţi mărimea ei, şi-ţi vei recunoaşte sporirea.

47) Precum se păgubesc cei ce schimbă aurul pe lut, aşa, şi cei ce descriu cele duhovniceşti în public de dragul celor trupeşti.

48) Iertare au dobândit mulţi în scurtă vreme, dar nepătimire, nu. Căci aceasta are nevoie de timp mult, dar şi de Dumnezeu.

49) Să cercetăm care animale sau păsări ne pândesc în vremea semănăturii, care, în vremea înverzirii şi care, în vremea secerişului, ca să punem şi cursele potrivite.

---

adus, ca rod al ei, copilul" (cap. 20, *Filoc.* rom., I, p. 342). Faptele fără credinţă sunt osândite şi ele, pentru că sunt rodul mândriei omeneşti, deci au în ele ceva întinat şi neraţional.

798. Din Sfântul Isaac: „De ar face omul toate, dar ascultare nu are, se abate la ceea ce e potrivnic firii", adică la mândrie, la ruperea relaţiei fireşti cu ceilalţi şi la dezordinea spirituală ce i-o aduce aceasta.

50) Precum nu e drept ca cel cuprins de friguri să se omoare, aşa nu trebuie să deznădăjduiască cineva până la ultima răsuflare.

51) Precum e un lucru ruşinos ca cel ce l-a îngropat pe tatăl său să plece de la înmormântare la nuntă, aşa e nepotrivit celor ce plâng pentru căderi să caute cinstire, odihnă sau slavă de la oameni în veacul de acum.

52) Precum într-un fel sunt locuinţele cetăţenilor şi în alt fel ale celor osândiţi, aşa cu totul deosebită trebuie să fie starea celor ce plâng pentru vinovăţiile lor, faţă de a celor nevinovaţi.

53) Precum pe ostaşul care a primit răni grele în făptura lui în vremea războiului, împăratul nu porunceşte să-l scoată din oaste, ci mai degrabă să-l înainteze în grad, aşa îl încununează Împăratul ceresc pe călugărul care a suportat de la draci primejdii multe[799].

54) Simţirea sufletului este o însuşire a lui, iar păcatul e pălmuirea simţirii[800]. Simţirea de sine pricinuieşte oprirea păcatului sau micşorarea lui, iar ea e fiica conştiinţei. Iar conştiinţa este cuvântul şi mustrarea păzitorului dat nouă la Botez. De aceea pe cei

---

799. „Numeşte *primejdii*, ispitele, iar *răni*, loviturile închipuirii." Alta: „Cum poate fi încununat altfel cel ce a suportat primejdia, decât pentru că n-a slăbit în acele primejdii, ci a stat tare în suportarea relelor şi n-a trădat virtuţile?"

800. „Simţirea sufletului este cea care are puterea văzătoare, aşa cum e pupila, ochilor trupeşti, care au în ei lumina sensibilă." Aşa cum simţirea trupului, manifestată prin simţuri, intră în contact cu lumea sensibilă deosebită de trup, aşa simţirea sufletului intră în contact cu lumea inteligibilă, deosebită de suflet: îngerii, raţiunile dumnezeieşti ale lucrurilor, energiile dumnezeieşti, Dumnezeu însuşi.

neluminați (nebotezați) nu-i vedem atât de mult cu sufletele împunse pentru faptele păcătoase, ci cu mult mai puțin[801].

Iar micșorarea păcatului naște înfrânarea de la el, și înfrânarea de la păcat e începutul pocăinței[802]. Începutul pocăinței e începutul mântuirii, iar începutul mântuirii este intenția cea bună. Intenția cea bună este maica ostenelilor, iar începutul ostenelilor sunt virtuțile. Începutul virtuților e floarea lor, iar floarea virtuții este începutul lucrării. Fiica virtuții este lucrarea în continuare, iar rodul și fiica unei cugetări mai continue la virtute este deprinderea. Iar fiica deprinderii este calitatea bună a ființei.

---

801. Poate fi vorba de cuvântul și mustrarea îngerului păzitor dat nouă la Botez. Dar întrucât el nu poate fi socotit conștiința noastră trezită din nou la Botez, mai degrabă e vorba de intrarea lui Hristos sau a Duhului Său într-un dialog accentuat cu noi la Botez. Adresându-ni-se mereu, cuvântul lui Hristos devine atât de unit cu conștiința noastră trezită prin aceasta, încât aceasta poate fi socotită una cu El. Căci conștiința e răspundere, iar răspunderea nu poate fi înțeleasă fără cuvântul lui Dumnezeu, Care ne cere să-l răspundem. Conștiința e bipersonală sau interpersonală și cu deosebire e relația între om și Dumnezeu. Prin conștiință suntem trași la răspundere și răspundem. În aceasta se vede că în ea este și ceva de la Dumnezeu și ceva de la noi. Răspundem cu atât mai conștient cu cât ne simțim mai tare trași la răspundere, cu cât simțim mai accentuat pe Dumnezeu care ne vorbește. Cuvântul lui Dumnezeu e cel ce întreține în noi conștiința și înainte de Botez, dar într-un grad cu mult mai slab.

802. „E cu neputință să se atingă de bine cel ce nu s-a despărțit mai înainte cu desăvârșire de rău; precum e cu neputință a primi din nou sănătatea înainte de izbăvirea de rău." Alta: „«Abate-te de la rău și fă binele» (*Psalm* 36, 27), adică războiește pe vrăjmașii tăi, ca să micșorezi patimile. Apoi, veghează ca acestea să nu crească. Apoi iarăși, războiește-i ca să agonisești virtute. Și după aceea, veghează, ca să le păzești. Aceasta înseamnă a lucra binele".

Iar calitatea binelui este maica fricii[803]. Frica naşte, la rândul ei, păzirea poruncilor cereşti şi pământeşti, iar păzirea poruncilor este dovada iubirii. Începutul iubirii este mărimea smereniei, iar mărimea smereniei este fiica nepătimirii. Agoniseala acesteia este plinătatea iubirii, sau desăvârşita sălăşluire a lui Dumnezeu în cei curaţi la inimă, din pricina nepătimirii, pentru că aceştia vor vedea pe Dumnezeu (*Matei* 5, 8). A Lui fie slava în veci. Amin.

CUVÂNTUL AL XXVII-LEA

Despre sfinţita liniştire a trupului şi a sufletului

1) Noi, cei ce suntem ca nişte robi cumpăraţi şi supuşi ai nelegiuitelor patimi, cunoaştem prin aceasta destul de bine şi pe robii şi chipurile şi poruncile

803. Din Isaac: „Frica este toiagul duhovnicesc care ne călăuzeşte până vom ajunge în raiul bunătăţilor celor duhovniceşti. Şi când vom ajunge acolo, ne lasă şi pleacă". Alta, din Veniamin Costache: „Frica de Dumnezeu este îndoită: una este cea care se naşte în noi din spaima de munci. Pentru ea este înfrânarea şi răbdarea şi nădejdea în Dumnezeu şi nepătimirea. Din aceasta se naşte în noi, după o ordine, dragostea. Iar cealaltă este înjugată cu dragostea însăşi. Aceasta pricinuieşte în suflet pururea evlavie, ca nu cumva, pentru îndrăzneala dragostei, să ajungă la disprețuirea lui Dumnezeu. Pe frica dintâi o scoate, din sufletul ce o are în chip desăvârşit, dragostea, întrucât acesta nu se mai teme de munci. Iar pe cea de a doua dragostea o are pururea înjugată cu sine. Fricii dintâi i se potriveşte cuvântul Domnului: «Din frica de Domnul fiecare se abate de la rău». Şi: «Frica de Domnul este începutul înțelepciunii». Iar celei de a doua: «Frica de Domnul rămâne în veacul veacului»".

şi vicleşugurile duhurilor ce stăpânesc peste ticălosul nostru suflet. Dar sunt alţii, care au fost luminaţi despre uneltirile lor prin lucrarea Duhului Sfânt şi prin izbăvirea de ele. Unul îşi dă cu socoteala despre tihna sănătăţii din durerea bolii în care se află, altul înţelege tristeţea bolii din bucuria stării de sănătate în care se află. Noi, ca nişte neputincioşi, ne-am temut să vorbim (să filosofăm, *n. trad.*) în acest „Cuvânt" despre limanul liniştii, ştiind că totdeauna se află un câine oarecare în trapeza bunei obşti şi încearcă să răpească din ea o bucată de pâine, sau sufletul, şi, purtându-l în gură, să fugă de acolo şi să-l mănânce în tihnă. De aceea, ca să nu fim în „Cuvântul" nostru ca acest câine şi să nu dăm prilej să fie aşa celor ce caută prilej, am socotit că nu e îngăduit să vorbim acum despre pace ostaşilor Împăratului nostru, aflaţi cu tot sufletul în război, ci să spunem numai atât: că celor ce luptă cu tărie li s-au împletit cununile păcii şi ale liniştii. Deci vom spune puţine cuvinte despre linişte, în chip de discernământ, ca să nu întristăm pe vreunii că am părăsit „Cuvântul" la mijlocul lui, fără nicio silinţă de a încerca să spunem ceva despre ea.

2) Liniştirea trupului este ştiinţa şi buna aşezare a purtărilor şi a simţurilor lui. Iar liniştirea sufletului este conştiinţa gândurilor şi cugetarea nefurată. Prietenul liniştii este gândul bărbătesc şi hotărât, care stă neaţipit în poarta inimii şi omoară sau alungă gândurile care vin[804]. Cel ce se linişteşte întru simţirea inimii

804. Din Isaia: „Cel ce petrece pururea în inima sa e plecat numaidecât din cele frumoase ale vieţii. Umblând cu Duhul, nu poate şti de poftele trupului, odată ce unul ca acesta îşi face plimbările în cetăţuia virtuţilor. El le are pe acestea ca virtuţi străjere la poarta vieţuirii neprihănite în cetate. De aceea, uneltirile dracilor rămân

cunoaşte ceea ce s-a spus. Iar cel ce este încă prunc nu cunoaşte aceasta. Cel ce se bucură de linişte şi de cunoştinţă (isihastul cunoscător, *n. trad.*) nu are nevoie de cuvinte, căci îşi luminează cuvintele din fapte.

3) Începutul liniştirii stă în alungarea zgomotelor ca a unora ce tulbură adâncul. Iar sfârşitul ei stă în a nu se teme de zgomote, ci în a fi nesimţitor la acestea.

4) Înaintând, cel ce se linişteşte nu înaintează cu cuvântul, ci este, blând şi întreg, casă a iubirii. El e anevoie de urnit la cuvânt şi de nemişcat spre mânie. Dar şi lucrul dimpotrivă e vădit.

5) Cel ce se linişteşte se sârguieşte să închidă netrupescul în casa trupească, ceea ce e un lucru prea minunat[805].

6) Pisica pândeşte şoarecele şi gândul celui ce se linişteşte, şoarecele cunoscut cu mintea. Nu respinge pilda mai sus pusă. Iar de nu, încă n-ai cunoscut liniştea.

7) Monahul adevărat nu e ca un monah ce vieţuieşte cu alt monah, căci monahul are nevoie de trezvie multă şi de minte neîmprăştiată. În lucrul dintâi e ajutat de multe ori de altul, iar în cel de al doilea îl ajută îngerul[806].

---

nelucrătoare asupra lui. Săgeţile dragostei lumeşti ajung cel mult până la ferestruicile firii". Un singur gând le alungă pe toate celelalte: gândul la sine, conştiinţa neadormită că stă în faţa lui Dumnezeu şi voinţa de a sta fără întrerupere în faţa Lui. Aceasta e una cu neîmprăştierea, cu nepăcătuirea, cu vederea lui Dumnezeu prin adâncul indefinit al sinei descoperite.

805. Poate să însemne şi că, ieşind din sine (sau din chilie) în întâmpinarea altora, nu iese prin cuvânt, ci prin dulceaţa înfăţişării.

806. În general, părinţii duhovniceşti recomandă liniştirea împreună cu altul, care pe de o parte îi uşurează trezvia, pe de

8) Puterile înțelegătoare liturghisesc împreună și se mișcă în cel ce se liniștește. Dar despre lucrul dimpotrivă voi tăcea[807].

9) Adâncă e prăpastia dogmelor. Iar mintea celui ce se liniștește sare fără primejdie în ele[808]. Nu e ferit de primejdie cel ce înoată îmbrăcat, nici cel ce se atinge de teologie (de cunoașterea lui Dumnezeu) stăpânit de patimă.

10) Chilia este îngrăditura trupului celui ce se liniștește. Ea are înlăuntru casa cunoștinței.

11) Cel ce suferă de o boală sufletească și se apucă de liniștire este asemenea celui ce sare din corabie în mare și socotește că va ajunge pe o scândură, fără primejdie, la uscat.

---

alta, îi dă putința cugetării neîmprăștiate. Dar pentru evitarea altor pericole, ei recomandă liniștirea în trei.

807. „Lucrul dimpotrivă are loc când duhurile răutății petrec împreună cu flecarul și cu vorbărețul, care s-a închis numai trupește, în zadar." În orice caz, nici monahul nu e singur. Ca om are totdeauna pe cineva măcar înlăuntrul său. Aceasta se observă mai ales când nu are pe cineva cu sine în afară. Omul e ființă dialogică, el trebuie să vorbească cu cineva. Aceasta înseamnă că de fapt și este totdeauna cu cineva. Monahul e cu Dumnezeu, sau cu îngerul, sau și cu duhul rău, uneori.

808. Veniamin Costache traduce: „Nu fără primejdie sare în ea". Iar scolia din *PG* spune: „Nu e fără primejdie pentru isihast să se ocupe cu dogmele". Dar textul grec, dimpotrivă: „νοῦς ἰσυχαστοῦ ἅλλεται ἀκινδύνως ἐναύτοῖς", și credem că acesta e adevărul. Cel ce se liniștește merge spre adâncul lor în chip drept, nu sare la afirmații ușuratice din lipsa de experiență a realității duhovnicești exprimate în dogme. Aceasta se vede și din cuvintele următoare ale autorului, care vede primejduit pe cel ce se ocupă cu dogmele cât e stăpânit încă de patimi, între care și patima mândriei care mână la răstălmăciri individualiste.

12) Celor ce se luptă cu lutul le vine la timp potrivit liniştea în ajutor[809], dacă au şi un povăţuitor. Căci cel însingurat are nevoie de tărie îngerească. Dar cuvântul meu priveşte pe cei ce s-au liniştit cu adevărat cu trupul şi cu duhul.

13) Isihastul care s-a lenevit va grăi lucruri mincinoase, îndemnând pe oameni prin cuvinte cu două înţelesuri ca să-i oprească de la liniştire. După ce a părăsit chilia, învinuieşte pe draci şi a uitat că el însuşi s-a făcut sieşi drac.

14) Am văzut călugări ce se linişteau săturându-şi dorul lor aprins după Dumnezeu fără să-l sature, şi aprinzând foc din foc, dragoste din dragoste şi dor din dor[810].

15) Cel ce se linişteşte (sihastrul) este chipul pământesc al îngerului, care a eliberat din trândăvie şi din moleşeală rugăciunea prin scrisoarea dorului şi prin literele sârguinţei[811].

---

809. „La aceasta ajută postul, privegherea, culcarea pe jos, rugăciunea, starea în picioare, setea, osteneala şi cele următoare."

810. Un alt paradox: cel ce iubeşte şi e iubit în chip desăvârşit îşi satură setea de iubire şi totuşi rămâne mereu nesăturat. Din iubirea satisfăcută creşte mai multă iubire, mai multă sete de iubire; din foc, mai mult foc. Numai o iubire nedeplină plictiseşte. E un fapt prin care se dovedeşte neadevărul teoriei origeniste despre plictiseala spiritelor în unirea lor cu Dumnezeu şi despre nevoia lor de a ieşi de acolo pentru o nouă experienţă. În acest cap, ca şi din cel următor, se vede că isihastul nu este un suflet leneş, gol de orice năzuinţă ca în budism, ci plin de văpaia dragostei de Dumnezeu, care se aprinde tot mai tare.

811. Cel ce scrie o scrisoare plină de dor nu are vreme să se lenevească. Aşa este cel ce se linişteşte: el e ca cel ce îşi duce rugăciunea, înaintând spre Dumnezeu, ca printr-o scrisoare plină de dor.

16) Cel ce se linişteşte (sihastrul) e cel ce strigă cu tărie: „Gata este inima mea, Dumnezeule!" (*Psalm* 56, 10; 107, 1). Cel ce se linişteşte (sihastrul) este acela care zice: „Eu dorm, dar inima mea veghează" (*Cântarea Cântărilor* 5, 2).

17) Închide trupului uşa chiliei, şi cuvântului, uşa limbii, şi duhului (rău), uşa dinlăuntru.

18) Liniştea mării şi arşiţa soarelui de amiază pun la încercare răbdarea corăbierului; lipsa celor de trebuinţă vădeşte sârguinţa celui ce se linişteşte. Cel dintâi pluteşte moleşit pe ape; cel de al doilea, trândăvindu-se, se amestecă în mulţime[812].

19) Nu te teme de ciocăniturile care te distrag, căci plânsul nu ştie de frică, nici nu se sperie.

20) Cei a căror minte a învăţat să se roage cu adevărat vorbesc cu Domnul ca cei ce stau de faţă cu Cel ce stă de faţă, ca cei ce grăiesc la urechea Împăratului. Cei a căror gură se roagă se aseamănă cu cei ce cad la picioarele Lui de faţă cu sfatul întreg. Cei ce petrec în lume îl roagă pe împăratul din mijlocul poporului întreg. De ai învăţat acest meşteşug, nu-ţi va fi necunoscut ceea ce-ţi spun.

21) Şezând pe o înălţime, ia seama la tine însuţi, dacă te pricepi, şi atunci vei vedea cum, când, de când, câţi şi care furi vin să intre şi să fure strugurii. Obosind de pândă, ridică-te şi roagă-te. Şi iarăşi şezând, ţine-te cu bărbăţie de lucrarea de mai înainte.

---

812. Din Evagrie: „Nu trebuie părăsită liniştea în vremea ispitelor, închipuind motive, zice-se binecuvântate, ci trebuie să şezi înăuntru şi să rabzi şi să primeşti cu bărbăţie pe toţi cei ce vin asupra ta. Şi cu deosebire pe dracul trândăviei, care, fiind mai tare ca toţi, face sufletul cu deosebire încercat. Iar de fugi de astfel de lupte şi te laşi biruit în ele, aceasta face mintea nepricepută şi laşă".

22) Cineva care încercase lucrul acesta voia să vorbească despre el în chip subțire şi amănunțit. Dar s-a temut, ca nu cumva să-i facă pe lucrători să se lenevească şi pe cei ce doresc să se apuce de el să-i alunge cu sunetul cuvintelor. Cel ce vorbeşte în chip subțire şi întru cunoştință despre liniştire ridică pe draci împotriva lui. Căci nimeni altul nu poate da pe față urâciunile acestora.

23) Cel ce a ajuns la linişte a cunoscut adânc (abis) de taine. Dar n-a ajuns la aceasta dacă n-a văzut şi n-a auzit mai înainte zgomotele valurilor şi ale vânturilor şi n-a fost poate stropit de ele. Ceea ce am spus e întărit de marele apostol Pavel. Căci dacă nu ar fi fost răpit în rai ca în linişte, n-ar fi putut auzi cuvinte de negrăit (*2 Corinteni* 12, 2-4)[813].

24) Urechea liniştii primeşte de la Dumnezeu lucruri minunate. De aceea şi în cartea lui Iov, această preaînțeleaptă a spus: „Oare nu va primi urechea cuvinte minunate de la El?" (*Iov* 4, 12).

25) Se liniştește cel ce fuge fără ură de toate, aşa cum altul aleargă cu nepăsare spre ele. Acela nu voieşte să sufere vreo întrerupere în dulceața primită de la Dumnezeu.

---

813. Raiul în care a fost răpit Pavel nu e decât liniştea, adică oceanul păcii şi al iubirii dumnezeieşti. Toate simbolurile creştine exprimă stările vieții duhovniceşti a omului în Dumnezeu. Liniştea nu e un gol, ci adâncul viu şi nespus de bogat în înțelesuri al iubirii lui Dumnezeu. Prin ea ne liniştim de agitația trăită în legătură cu lucrurile şi cu împrejurările trecătoare, care ne promit pe rând fericirea şi ne prăvălesc în tristețea pierderii lor. În Dumnezeu avem totul în chip netrecător. De aceea, în El suntem neîncetat fericiți şi liniştiți, feriți de ispitiri şi prăbuşiri, izbăviți de agitații amăgitoare.

26) „Mergi, vinde-ți repede averile tale" - căci „vinde-ți" cere timp - „și le dă săracilor" (*Matei* 19, 21), ca să-ți ajute prin rugăciune spre liniștire[814], „și ia-ți crucea ta" și, purtând-o prin ascultare și răbdând cu tărie povara tăierii voii tale, vino „și-Mi urmează Mie" spre dobândirea liniștii preafericite și te voi învăța lucrarea și viețuirea nevăzută a puterilor înțelegătoare[815]. Aceștia nu se vor sătura în vecii vecilor să laude pe Făcătorul și nici cel ce a intrat în cerul liniștii, să laude pe Ziditorul. Nu se îngrijesc de cele materiale cei nemateriali, nici, de hrană, cei nemateriali, dar întrupați. Nu simt cei dintâi plăcerea mâncării, nici cei de al doilea nu au nevoie de făgăduința ei[816]. Nu se

---

814. Ed. 1970 spune: „Și le dă călugărilor săraci, ca prin rugăciune să-ți ajute și să alerge împreună cu tine spre rugăciune". Iar scolia din *PG* zice: „Dă celui binecredincios și nu ajuta pe păcătos; fă bine celui smerit și nu da celui nelegiuit". Dar uneori și acesta, ajutat la nevoie, vine la credință. De aceea Veniamin Costache traduce și el, deși vorbește numai de săraci: „să-ți ajute și să alerge împreună cu tine spre liniștire".

815. Din Isaia: „Nu înțelege că trebuie să te răstignești pe tine pe lemn și să urmezi Domnului, ci să te răstignești față de lucrurile lumești, ca să nu te mai atingi de ele, și, iarăși, ca să răstignești mintea ta pentru totdeauna de suflet ca să nu-ți neglijezi mântuirea ta. Și nu trebuie să primească gândurile rele, ci să știe să le deosebească, acestea fiind ale celui rău. Să nu lase mintea lui dezlegată prin nicio împrăștiere, ca să nu fie tulburat de gânduri. Căci de o vei dezlega, în zadar te vei ruga. Fiindcă mintea, umblând în jurul lor, chiar dacă se roagă, rugăciunea ei nu urcă la Dumnezeu. Căci de nu se va ruga cu rugăciune curată, umplută de credință, Dumnezeu nu o primește". Prin rugăciune se intră în chip real la Dumnezeu, când, părăsite fiind gândurile mărginite ale lucrurilor, mintea își regăsește prin ea dezmărginirea și, în oglinda ei, infinitatea lui Dumnezeu. Aceasta e liniștea ei în Dumnezeu, cum o trăiesc puterile îngerești.

816. Pentru veacul viitor.

îngrijesc cei de acolo de bani şi de avere, nici aceştia, de supărări din partea duhurilor.

Nu au cei de Sus dorinţa după zidirea văzută, nici cei de jos, care se liniştesc, pofta vederii sensibile. Nu vor înceta aceia să sporească în iubire, nici aceştia, să se întreacă în fiecare zi cu aceia. Nu le e necunoscută acelora bogăţia sporirii, nici acestora, dragostea urcuşului. Nu se vor opri aceia până ce nu vor ajunge pe serafimi, nici aceştia nu vor obosi până ce nu se vor face îngeri[817]. Fericit este cel ce nădăjduieşte. De trei ori fericit cel ce, voind, a ajuns înger.

ACELAŞI CUVÂNT

Despre felurile liniştirilor şi despre deosebirea lor

1) În toate ştiinţele sunt, precum e cunoscut tuturor, deosebiri de păreri şi de judecăţi. Căci nu le cunosc toţi pe toate desăvârşit, din lipsa sârguinţei şi din puţinătatea puterii. Sunt unii care se scufundă în însuşi portul lumii, dar mai bine zis, în mare, sau poate în adâncul ei, pentru slăbiciunea gurii lor, sau pentru nestăpânirea trupului[818]. Alţii, pentru

817. E o părere a autorului că, prin urcuş, toţi îngerii vor ajunge serafimi şi oamenii, ce urcă în nepătimire, îngeri (în trup).

818. „Socotesc că prin slăbiciunea gurii înţelege îndrăzneala limbii, iar prin nestăpânirea trupului, nelucrarea lui, dat fiind că s-a obişnuit să nu lucreze, sau să se odihnească trupeşte." Aceştia sunt cei ce se îneacă în lumea aceasta ca într-o mare, fie în portul ei, la începutul pornirii spre linişte, fie în largul ei, după ce au început să înainteze spre ea.

nestăpânirea mâniei, neputând, nenorociții, să înfrâneze puterea acesteia. Alții, pentru că socotesc să plutească după o regulă a lor, sau se conduc după închipuirea de sine a lor. Alții, pentru că nu pot să se înfrâneze de la cele materiale, în mijlocul celor materiale. Alții, pentru că voiesc să se facă sârguitori într-o viață singuratică. Alții, pentru că se chinuiesc pe ei fără să știe cum, pentru felurite vini. Unii, pentru că-și caută prin aceasta slava lor.

Dar sunt și alții (dacă, venind, Fiul Omului va afla și de aceștia pe pământ) care, pentru desfătarea și setea dragostei de Dumnezeu și de dulceața ei, s-au căsătorit cu această cuvioasă liniște, nefăcând aceasta înainte de a fi dat carte de despărțire trândăviei. Căci unirea cu aceasta e socotită curvie de către cea dintâi.

2) După puțina cunoștință dată mie, am întocmit ca un tâmplar neînțelept o scară a urcușului. Să vadă fiecare deci pe care treaptă s-a oprit, fie din pricina conducerii de sine (idioritmiei), fie pentru slava oamenilor, sau pentru neputința limbii[819], sau pentru nestăpânirea mâniei, sau pentru mărimea împătimirii, ca să-și plătească vinile, ca să se facă sârguitor, ca să dobândească foc[820]. Și, așa, cei dintâi vor fi cei din urmă, și cei de pe urmă, cei dintâi. Lucrările săptămânii veacului de acum sunt șapte. Unele din ele sunt primite, altele nu sunt primite. Iar a opta este semnul doveditor al veacului ce va să fie[821].

---

819. Neputința limbii de a tăcea.

820. Ca să dobândească focul Duhului Sfânt, focul iubirii de Dumnezeu, pentru ca să pornească, de pe treapta pe care se află, mai sus.

821. Multele hărnicii, care se amestecă de obicei cu grijile, cu slava deșartă, sunt ale celor șapte „zile" ale veacului acestuia, ce

3) la seama, călugăre însingurat, la ceasurile fiarelor. Căci de nu, nu vei putea să le întinzi cursele potrivite. Dacă cea care a luat carte de despărțire s-a dus cu totul de la tine, e de prisos orice grijă pentru ea[822].

Dar de mai cutează să se apropie, nu știu cum mă voi liniști. Oare de ce nu au fost atâția luminători la cuviosii Tabenisioți, ca la Schitioți?[823] Cel ce înțelege să înțeleagă, căci eu nu pot grăi, mai bine zis nu voiesc[824]. Unii își micșorează patimile, alții cântă și stăruie mai mult în rugăciune, alții, ațintindu-se în vedere, petrec în acest adânc. Să se cerceteze treptele după chipul scării. Cel ce înaintează să înainteze în Domnul[825].

---

tind spre ziua a opta a odihnei veacului viitor; dar nepătimirea și liniștea sunt semne că cineva gustă încă de aici această odihnă.

822. „Dacă s-a dus, zice, trândăvia de la tine." Căci despre aceasta a vorbit cu puțin înainte. Pentru că cei ce se liniștesc cu judecată nu se liniștesc înainte de a da carte de despărțire trândăviei. Dacă deci a plecat aceasta, e de prisos a mai lucra.

823. Cei dintâi erau viețuitori în obște, ceilalți se îndeletniceau cu liniștirea.

824. „E vădit că lucrarea liniștirii e mare și e pricină de mai multă sporire decât lucrările din obște. Dar nu voiește să o spună, pentru cei mai slabi."

825. „Înșiră lucrările celor ce se află în liniștire și înaintează de la cele mai mici la cele mai mari. Unii o lucrează, zice, pe aceasta ca să-și micșoreze patimile și poate se ostenesc și cu lucrul de mână. Aceasta o fac începătorii. Alții se ocupă cu cântarea și aceasta o fac cei ce înaintează. Iar alții stăruie în rugăciune și aceasta o fac cei ce au înaintat. Iar alții se ațintesc în contemplare (în vedere) și aceasta o fac cei desăvârșiți. Începând de la cele mai smerite, a urcat la cele mai înalte, folosindu-se de cuvânt ca de o scară. Căci scara obișnuiește să urce de la cele mai smerite la cele mai înalte." Dar numai cei ce au ajuns să stăruie în vedere (în contemplare) stăruie prin ea în adâncul nesfârșit al tainelor dumnezeiești, în oceanul de lumină al tuturor înțelesurilor și al iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu, de care nu se poate sătura

4) Sunt suflete leneşe care, petrecând în mânăstiri de obşte şi având acolo din belşug prilejurile care întreţin trândăvia, au ajuns la totala pierzanie. Şi sunt iarăşi altele, care s-au dezbrăcat de trândăvia lor prin împreuna-vieţuire cu altele. Aceasta s-a întâmplat nu numai cu cele mai fără grijă, ci de multe ori şi cu cele mai sârguincioase. Acelaşi lucru îl vedem petrecându-se şi cu liniştirea. Primind pe mulţi încercaţi, i-a respins din pricina lucrării lor după regula proprie (idioritmie), dovedindu-i iubitori de plăcere. Iar pe alţii, primindu-i cu frica şi cu grija de a-şi purta povara judecăţii pusă asupra lor, i-a făcut sârguincioşi şi fierbinţi[826].

5) Niciunul, dacă e tulburat de mânie şi de închipuirea de sine, de făţărnicie şi de ţinerea minte a răului, să nu îndrăznească a socoti că vede în smerenie urmă de linişte[827], ca nu cumva să-şi agonisească prin aceasta ieşire din minţi şi numai atât[828]. Iar de e cineva curat de acestea, acela îşi va cunoaşte din aceasta folosul său, dar socotesc că nici acesta[829].

---

omul niciodată, deşi îl mulţumeşte mereu în chip desăvârşit. Acesta e cerul, acesta e raiul. Acesta e adâncul nesfârşit al vieţii, care e totodată adâncul nesfârşit al liniştii, pentru că, ajuns în el, sufletul nu mai caută nimic altceva, având în el totul.

826. „Întristarea cugetului covârşeşte osteneala trupului."

827. Toate acestea îl arată legat de lucrurile mărginite şi trecătoare ale lumii acesteia, de aceea nu se poate scufunda în oceanul liniştit al iubirii dumnezeieşti.

828. Luând drept linişte agitaţia sa, va ajunge la o cumplită deznădejde, nerecunoscând că există undeva vreo adevărată linişte.

829. Încă n-a ajuns nici acesta, numai prin lipsa patimilor amintite, la folosul suprem al liniştii.

6) Semnele, stadiile şi dovezile celor ce se liniştesc cu judecată sunt acestea: minte neadormită[830], cuget neprihănit, răpire la Domnul, închipuirea chinurilor, apăsarea de către gândul morţii grabnice, rugăciunea nesăturată, străjuirea nefurată, topirea curviei, necunoaşterea împătimirii, moartea lumii, încetarea lăcomiei pântecelui, îndemn lăuntric la teologhisire (la ocuparea cu cunoaşterea lui Dumnezeu), izvor de dreaptă socoteală, lacrima supusă[831], pieirea multei grăiri şi orice altceva din acestea, cărora mulţimii îi place să li se împotrivească. Iar ale celor ce nu se liniştesc cu judecată sunt acestea: sărăcia în bogăţie[832], creşterea mâniei, îngrămădirea pomenirii răului, micşorarea dragostei, adaos de îngâmfare. Iar ceea ce urmează se va trece sub tăcere[833].

7) Dar fiindcă „Cuvântul" nostru a ajuns aici, după ce am vorbit despre toate, e nevoie să grăim şi despre cei ce se află întru ascultare. Căci „Cuvântul" se îndreaptă mai ales către aceştia. Semnele celor căsătoriţi în chip nedesfrânat şi nespurcat cu virtutea aceasta bine împodobită şi cuviincioasă sunt, după cum rânduiesc de Dumnezeu purtătorii părinţi, următoarele (ele se desăvârşesc la timpul lor, dar întinzându-ne în fiecare zi înainte, adăugăm la ele neîncetat sporiri şi înaintări): creşterea smereniei începătoare; micşorarea iuţimii (căci cum nu se va întâmpla aceasta, odată ce fierea e lepădată?);

830. În alte manuscrise: „Mintea nebântuită de valuri".

831. „Adică roabă, venind când voieşte cel ce o are."

832. „Sărăcia virtuţilor, în bogăţia păcatelor".

833. „Ceea ce urmează socotesc că este fie căderea trupească, fie împrăştierea minţii. Căci acestea sunt fiicele îngâmfării, ca şi hula."

depărtarea întunecimilor; adaosul dragostei; înstrăinarea de patimi; izbăvirea de ură; micşorarea neînfrânării prin mustrare; necunoaşterea trândăviei; adaos de sârguinţă; dragostea miloasă; înstrăinarea de mândrie, bunul de toţi dorit şi de puţini dobândit. Nefiind apă în fântână, e neavenită numirea ei[834]. Iar ceea ce urmează se înţelege de cei ce au minte.

8) Femeia tânără care nu-şi păzeşte patul şi-a pângărit trupul; iar sufletul care nu şi-a păzit tocmeala şi-a pângărit duhul. Faptei celei dintâi îi urmează necinstea, ura, bătăile, despărţirea, care e lucrul cel mai jalnic dintre toate. Iar faptei celui de al doilea îi urmează uitarea morţii, nesăturarea pântecelui, neînfrânarea ochilor, lucrarea slavei deşarte, somnul nesăturat, mânia învârtoşată, nesimţirea, îngrămădirea gândurilor, sporirea încuviinţărilor (cu ispitele), robirea inimii, lucrarea tulburării, neauzirea, împotrivirea în cuvânt, necredinţa, inima neîncredinţată, multa grăire, împătimirea, îndrăzneala, care e cea mai cumplită dintre toate. Iar lucrul cel mai jalnic dintre toate este inima nestrăpunsă, căreia îi urmează, în cei fără luare-aminte, lipsa de durere, maica duhurilor şi a căderilor.

9) Pe cei ce se liniştesc îi războiesc cinci, iar pe cei întru supunere, trei dintre cei opt[835]. Cel ce se linişteşte şi luptă cu trândăvia se păgubeşte de multe ori. Căci va cheltui timpul rugăciunii şi al vederii duhovniceşti în meşteşugirile şi luptele cu ea.

834. „Sau cel ce nu le are pe acestea în zadar se numeşte ascultător."

835. „Opt sunt gândurile generale ale răutăţii. Pe cei ce se liniştesc îi războiesc cinci: al trândăviei, al slavei deşarte, al mândriei, al iubirii de arginţi şi al întristării. Iar pe cei întru ascultare, cel al lăcomiei pântecelui, al curviei şi al mâniei."

10) Lenevindu-mă pe când şedeam odată în chilie şi gândindu-mă aproape s-o părăsesc[836], venind nişte bărbaţi, m-au fericit mult ca pe un sihastru (ca pe unul ce se linişteşte, *n. trad.*) şi îndată gândul trândăviei a plecat, alungat de cel al slavei deşarte şi m-am mirat cum acest drac cu trei ţepuşe se împotriveşte tuturor duhurilor.

11) Priveşte în fiecare ceas bătăile, împroşcările, pornirile, schimbările soţiei tale, cum, şi încotro îi este pornirea. Dar numai cel ce a dobândit liniştea Duhului Sfânt poate să le vadă.

12) Bunul înainte-mergător al liniştii este negrija de toate lucrurile[837], cuvenite şi necuvenite. Căci cel ce deschide celor dintâi va cădea numaidecât în cele de al doilea. Al doilea bun al liniştii este rugăciunea neobosită. Iar al treilea, lucrarea nejefuită a inimii. E cu neputinţă şi nefiresc ca cel ce n-a învăţat scrierea să citească în cărţi şi să cugete la cele citite. Dar şi mai cu neputinţă este ca cei ce n-au dobândit cel dintâi lucru să se îndeletnicească cu celelalte două cu dreaptă judecată.

13) Îndeletnicindu-mă eu cu ceea ce e la mijloc, am ajuns între cei din mijloc. Şi m-a luminat pe mine şi iată-mă iarăşi între ei. Dar ce era înainte de chipul văzut, cel pus peste chipurile lor, n-a putut să mă înveţe[838],

---

836. „Trândăvia este o maică a relelor, căci îţi fură bunătăţile pe care le ai şi te împiedică să le agoniseşti pe cele ce nu le ai."

837. „Căci cel ce n-a câştigat negrija cum va putea să se îngrijească de rugăciune, sau de luarea-aminte a inimii?"

838. A lui Ilie (Criteanul, adaugă Veniamin Costache): „Acest dumnezeiesc Părinte învaţă în aceste cuvinte că sunt trei înaintări sau trepte: negrija în ale vieţii şi în cele în care se risipeşte aceasta, rugăciunea neobosită şi a treia, lucrarea nejefuită a inimii. E vădit că mijlocul celor două părţi de la margini este rugăciunea. Deci cel ce a câştigat negrija se poate îndeletnici şi cu cele următoare. Cel

căci nu era lăsat. L-am rugat atunci să-mi spună cum se află acum (Hristos, *n. trad.*)? „Întru ale Sale, a spus, şi nu întru ale Sale". Iar eu am întrebat: „Ce e starea şi şederea de-a dreapta Pricinuitorului?" „E cu neputinţă, zice, a afla aceste lucruri de taină prin auz". Atras de dorul acestora, zisei atunci: „Mai adaugă ceva!" „Încă n-a sosit ceasul, zise, pentru că îţi lipseşte nestricăciunea. De sunt acestea împreună cu ţărâna, nu ştiu; de sunt afară de ea, nu pot spune nicidecum."[839]

14) E greu să ne scuturăm de somnul amiezii, mai ales în ceasurile de vară. Poate atunci şi numai atunci nu e de lepădat lucrul mâinilor.

---

ce se îndeletniceşte cu mijlocul celor două, adică cu rugăciunea, a ajuns la mijlocul celor bune şi încă nu s-a urcat la cealaltă dintre bunătăţi". În ed. 1970 şi cea a lui Veniamin Costache, alta: „Părintele spune că cel ce se îndeletniceşte cu rugăciunea întru răpire este între cei din mijloc, adică între îngerii care sunt mijlocitori între Dumnezeu şi oameni şi care pe cei ce însetează de dorul lui Dumnezeu îi satură prin luminare şi întru cele din margini, îi păzesc adică întru negrijă şi întru lucrare, care zice că e vederea (contemplarea)". Ed. 1970 şi Veniamin Costache continuă cu o parafrază a celor spuse în cap. 12. Reflecţiile încep prin a arăta că şi Hristos, prin Întrupare, S-a aşezat în aceste trei stări. Apoi urmează întrebarea: „Cum era Hristos înainte de Întrupare? La aceasta îngerul nu ştie să răspundă".

E de reţinut că Scărarul pune rugăciunea neîncetată mai prejos de lucrarea inimii, cum va face şi Patriarhul Calist în sec. al XIV-lea. Lucrarea inimii este unirea desăvârşită cu Dumnezeu. Dar până la dobândirea nestricăciunii rămânem oarecum mereu mai jos de capătul final, de vederea desăvârşită, sau poate rămânem aşa în veci.

839. „E întru ale Sale şi nu întru ale Sale." Hristos e întru cele cereşti şi întru cele omeneşti. Îţi lipseşte nesfârşirea unei înţelegeri cu trupul de acum pentru a înţelege viaţa Lui cu trupul înviat, ce poate şedea de-a dreapta Tatălui. De aceea, la întrebarea: cum e Hristos, cu trupul, de-a dreapta Tatălui, a răspuns ca mai sus.

15) Am cunoscut pe dracul trândăviei pregătind calea şi mergând înaintea celui al curviei, ca, moleşind cu tărie trupul şi scufundându-l în somn, să pricinuiască în cei ce se liniştesc întinările ca în vis. De i te vei împotrivi cu tărie, se va războI negreşit cu putere ca să te facă să încetezi nevoinţele, ca nefolosindu-ţi la nimic. Dar nimic nu poate dovedi înfrângerea dracilor ca războiul înverşunat al lor împotriva noastră.

16) În ieşiri, păzeşte cele adunate. Căci, deschizându-se uşa, zboară păsările închise[840]. Şi aşa nu vom mai avea niciun folos din liniştire.

17) Un fir mic de păr tulbură ochiul; o grijă mică alungă liniştea. Căci liniştea este lepădarea gândurilor şi renunţarea la grijile îndreptăţite.

18) Cel ce a găsit liniştea nu se va mai îngriji nici măcar de trupul său. Căci nemincinos este cel ce a făgăduit (*Matei* 6, 25; *1 Petru* 5, 7).

19) Cel ce voieşte să înfăţişeze lui Dumnezeu o minte curată şi e frământat de griji este asemenea celui ce şi-a legat tare picioarele şi încearcă să umble repede[841].

20) Rari sunt cei ce au învăţat până la capăt filosofia privitoare la lume. Iar eu spun că mai puţini sunt cei ce cunosc cu adevărat filosofia liniştii celei după

---

840. „Ieşind din chilie, zice, păzeşte să nu-ţi faci arătate virtuţile pe care le-ai lucrat în vremea liniştirii. Căci gura, deschizându-se şi repezindu-se fără pază la vorbă, virtuţile din ascuns, care înalţă mintea la Dumnezeu, se pierd şi se fac nevăzute. Căci gura, zice, celui repezit apropie pe om de nimicire" (Veniamin Costache mai dă şi două scolii din Teodor al Edesei, cap. 68, *Filoc.* rom., IV, p. 218, şi una, din Diadoh, cap. 26, *Filoc.* rom., I, p. 343).

841. A Sfântului Isaac: „Precum cel ce are capul sub apă nu poate respira aerul cel subţire, care curge în pieptul gol, aşa cel ce-şi scufundă cugetarea lui în grijile de aici nu poate avea simţirea ca să respire în lumea cea nouă".

Dumnezeu. Cel ce nu cunoaşte încă pe Dumnezeu nu e pregătit pentru liniştire şi se supune multor primejdii. Liniştea îi înăbuşă pe cei necercaţi. Căci, negustând dulceaţa lui Dumnezeu, îşi pierd vremea în robiri, în împrăştieri, în trândăvii şi risipiri[842].

21) Cel ce s-a atins de frumuseţea rugăciunii va fugi de mulţimi ca un asin sălbatic. Căci ce altceva, dacă nu rugăciunea, a eliberat pe asinul sălbatic de toată amestecarea cu oamenii? Cel ce eşti înfăşurat în patimi şi petreci în pustie, ia aminte la mişcarea acestora[843]. Aceasta mi-a spus-o şi m-a învăţat şi un sfânt bătrân, Gheorghe Arsilaitul, pe care îl cunoaşte şi cuvioşia ta. Acesta, învăţând odată un suflet netrebnic şi călăuzindu-l spre liniştire, „dimineaţa am văzut, zicea, tăbărând asupra lui din plin dracii slavei deşarte şi ai poftei; la amiază, pe cei ai lenei, ai întristării şi ai mâniei; iar seara, pe cei iubitori de murdărie şi pe tiranii pântecelui".

22) Mai bun este un sărac ascultător[844], decât un sihastru furat de griji.

---

842. Nu poate fi sihastru adevărat cel lipsit de cunoştinţa de Dumnezeu. El se poate înfunda pe drumuri greşite şi în tâlcuirile greşite ale experienţelor lui. Yoghinii şi spiritiştii de azi, teosofii şi antropozofii nu-şi tâlcuiesc fericirea ca gustare a iubirii nesfârşite a lui Dumnezeu cel personal, ci ca o pierdere treptată în nesimţire. De aceea, experienţa lor nici nu e o fericire adevărată.

843. „Dacă voieşti să pomeneşti neîncetat pe Dumnezeu, nu lepăda ca nedrepte ispitele ce vin asupra ta, ci le suportă ca venite cu dreptate. Căci răbdarea mişcă prin orice întâmplare aducerea aminte de Dumnezeu, iar refuzul lor micşorează durerea ce pătrunde în inimă şi prin uşurare pricinuieşte uitarea."

844. „Sărac numeşte pe cel neagonisitor. Dar eu îl socotesc aşa pe cel smerit."

3) Cel ce se îndeletniceşte cu liniştirea cu dreaptă judecată şi nu vede câştigul ei în fiecare zi, sau nu se linişteşte cu judecată, sau e furat de închipuirea de sine.

24) Liniştea este neîntrerupta închinare lui Dumnezeu şi starea în faţa Lui[845].

25) Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii[846].

26) Căderea celui ascultător e din voinţa lui; a sihastrului (a celui ce se linişteşte) este din depărtarea de rugăciune.

27) De te bucuri de vizite în chilie, cunoaşte că petreci în trândăvie şi nu te îndeletniceşti cu Dumnezeu. Pildă de rugăciune să-ţi fie văduva aceea nedreptăţită de potrivnicul ei (*Luca* 18, 3).

28) Iar pildă de liniştire, marele şi întocmai cu îngerii sihastrul Arsenie. Adu-ţi aminte în singurătatea ta de vieţuirea acestui mare sihastru (isihast) şi vezi cum depărta de multe ori şi pe cei ce veneau la el[847], ca să nu piardă ceea ce era mai bun[848].

---

845. Numai Dumnezeu, cu nesfârşirea Lui, poate ţine sufletul absorbit în contemplarea Lui, adică în liniştire, fără trecerea necesară de la un lucru mărginit la altul.

846. A Sfântului Isaac: „Când puterea vinului pătrunde în mădulare, mintea uită de amănuntele tuturor. Iar când pomenirea lui Dumnezeu ajunge păşune a sufletului, acesta leapădă toată păşunea altor vederi din inimă". Sufletul nu mai are nevoie de altă hrană, câştigată din vederea celor din afară; are pe Dumnezeu, hrana nesfârşită. Veniamin Costache mai dă ca scolie şi cap. 59 din Diadoh (*Filoc.* rom., I, p. 357). În Iisus, ca Dumnezeu cel infinit în dumnezeirea Lui şi întrupat, sufletul are totul.

847. „Bine este să fie folosiţi şi prin cuvânt cei ce întreabă; dar mai bine este să fie ajutaţi prin virtute şi rugăciune. Căci cel ce se aduce prin acestea lui Dumnezeu ajută şi pe aproapele prin ajutorul ce şi-l dă sieşi. De voieşti să foloseşti pe iubitorul de învăţătură printr-un cuvânt scurt, arată-i lui rugăciunea şi credinţa dreaptă."

848. „Căutarea la Dumnezeu şi vorbirea cu El."

29) Am cunoscut pe draci îndemnând pe cei fără judecată, dintre cei ce umblă de colo până acolo, să se ducă mai ales la cei ce se liniştesc cu dreaptă judecată, ca să-i împiedice pe aceia prin ei, fie cât de puţin, din lucrarea lor. Socoteşte pe aceştia ca atare şi nu te sfii să-i superi cu bună credincioşie pe cei leneşi, căci poate din supărare vor înceta să umble fără rost[849]. Dar vezi ca nu cumva, de dragul scopului mai sus pomenit, să întristezi în zadar vreun suflet, care vine însetat să scoată apă de la tine[850]. În toate ai nevoie de făclia dreptei socoteli[851].

30) Viaţa celor ce se liniştesc, mai bine zis a celor ce petrec în singurătate, să se săvârşească potrivit cu conştiinţa şi cu simţirea. Cel ce aleargă cu judecată să-şi îndrume toate îndeletnicirile, cuvintele, gândurile, paşii, voirile şi mişcările după Domnul întru sfinţirea sufletului, şi să le facă toate în faţa Lui. Iar de e furat (din această ţintire), încă nu vieţuieşte potrivit virtuţii[852].

---

849. „Nu spune nimic la urechile celui fără de minte, ca nu cumva să ia în râs cuvintele tale. Căci e vătămătoare petrecerea cu cei deşerţi. Precum cei ce umblă în aerul stricat se îmbolnăvesc, aşa şi cei ce petrec între oamenii nepăsători se molipsesc de răutatea lor. Căci «convorbirile rele strică moravurile bune» (*1 Corinteni* 15, 33)."

850. A Sfântului Isaac: „Nu răni pe cei ce au nevoie de rugăciunea ta, nici nu-i lipsi de cuvintele blânde ale mângâierii, ca să nu se piardă şi să ţi se ceară sufletele lor. Ci ia pildă de la doctori, care tămăduiesc bolile mai fierbinţi cu leacuri mai reci, şi pe cele mai reci, cu cele dimpotrivă".

851. Scărarul nu recomandă metode simpliste, uniforme, ci cere să se ţină seamă de varietatea nuanţată a situaţiilor. Dar pentru cunoaşterea lor se cere un fin simţ al discernământului.

852. „Întrebare: Ce este monahul? Răspuns: Este cel singur, străin: în afară, de lucrurile materiale şi lumeşti, iar înlăuntru, de

31) „Deschide-voi, zice, în psaltire gândul meu" (*Psalm* 48, 4) şi voirea mea, pentru că sunt încă lipsit de darul deosebirii. Iar eu voi înălța prin rugăciune voința mea şi, de acolo, voi aştepta încredințarea (adeverirea sau cunoştința)[853].

înțelesurile lor. Întâi, ca să nu primească gândurile grijii lumeşti; al doilea, ca mintea lui să devină una singură cu Dumnezeu cel adevărat, neprimind gândurile răutății."

853. „De te vei ruga cu adevărat, multă încredințare vei afla. Şi îngerii vor veni la tine şi-ți vor lumina înțelesurile (rațiunile, *n. trad.*) celor ce se petrec." Nu numai lucrurile şi persoanele sunt întruchipări ale rațiunilor lui Dumnezeu Cuvântul, ci şi toate cele ce se întâmplă din complexele întâlnirii dintre ele. Prin fiecare împrejurare în care ajungem ne întâmpină un gând al lui Dumnezeu, deci şi un apel al Lui să răspundem cu o lucrare corespunzătoare a noastră. Într-un om lipsit mă întâmpină Dumnezeu cu apelul să-l ajut pentru creşterea mea duhovnicească şi a lui. Dar la descifrarea acestui gând al lui Dumnezeu contribui nu numai eu, ajutat de Dumnezeu, ci şi îngerii. Aşa cum împrejurarea e țesută şi descifrată de mulți oameni şi mulți mă ajută, prin faptele lor de acum şi prin gândurile şi faptele lor trecute, să o descifrez şi să-i răspund prin fapta mea, aşa contribuie şi mulți îngeri. Fiecare împrejurare şi răspunsul meu la ea e un punct de întâlnire între mine, Dumnezeu, ceilalți oameni şi îngeri. Rugăciunea prilejuieşte această încredințare şi luminare, pentru că e o deschidere totală a noastră spre Dumnezeu cel înconjurat de îngeri, după ce ne-am dezlipit de toate cele ce ne închid pătimaş în noi înşine. Noi ne aflăm în ambianța unui pan-personalism, în care toate persoanele converg spre fiecare, şi fiecare se gândeşte la toate. Iar toate persoanele sunt în Treimea de Persoane atotcuprinzătoare a lui Dumnezeu, sau sporesc unirea lor în această Treime, adunându-se prin Duhul în Fiul Tatălui. Omul nu e pierdut ca un fir de praf într-o îngrămădire uriaşă impersonală. Încredințarea pe care o dă rugăciunea este experiența întâlnirii cu Dumnezeu şi a luminii ce iradiază din El peste tot şi peste toate.

32) Credința este aripa rugăciunii. Căci, neavând-o pe aceasta, se va întoarce iarăşi în sânul meu. Credința este starea neîndoielnică a sufletului neclătinat de nicio împotrivire. Credincios este nu cel ce socoteşte că Dumnezeu poate toate, ci cel ce crede că va primi toate[854].

33) Credința este pricinuitoarea celor nădăjduite. Şi aceasta a arătat-o tâlharul. Maica credinței este osteneala şi inima dreaptă. Cea dintâi o face neîndoielnică, a doua o pricinuieşte. Credința este maica celor ce se liniştesc (a sihaştrilor - isihaştilor). Căci, de nu vei crede, cum te vei linişti?[855]

34) Cel ce se află încătuşat în închisoare e apăsat de frica celui ce-l va chinui. Iar în cel ce se linişteşte în chilie s-a născut frica de Domnul. Nu se teme cel dintâi aşa de mult de judecată, ca cel de al doilea, de judecata Domnului. Ai nevoie de multă frică în liniştire, o, minunatule! Căci nimic nu poate alunga aşa de mult trândăvia, ca frica[856].

Altă scolie: „Ce alt bine este afară de Dumnezeu? Deci să-l predăm Lui toate ale noastre şi ne va fi bine. Căci Cel bun, negreşit, este şi dătătorul bunătăților".

854. Credința nu e o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere.

855. A Sfântului Marcu: „Cel ce crede în cele ce vor să fie se reține de la cele dulci de aici, neabsolutizându-le. Iar cel ce nu crede se îndulceşte de ele şi fuge de durere".

856. Sunt grade şi în liniştire. Pe treptele ei cele mai înalte, sufletul este scufundat deplin în fericirea trăirii în iubirea lui Dumnezeu. Dar la început, pentru a se dezlipi de toate, trebuie să se teamă de Dumnezeu şi de judecata Lui pentru păcatele sale. Însă cel ce e alipit de lume nu se teme de Dumnezeu. A Sfântului Isaia: „Cel ce se încrede în ceva care nu e al lui Dumnezeu nu are în el frica de Dumnezeu. Şi în măsura în care cineva

35) Osânditul, de câte ori vine în temniță judecătorul, caută țintă la el. Iar lucrătorul adevărat al liniştii caută țintă spre ceasul când va veni cel ce-l grăbeşte[857]. Cel dintâi e legat de povara întristării, cel de al doilea, de izvorul de lacrimi.

36) De dobândeşti toiagul răbdării, câinii vor înceta îndată de a se obrăznici. Răbdarea este durerea nesfărâmată a sufletului, care nu se clinteşte nicidecum sub loviturile îndreptățite sau neîndreptățite. Răbdarea e rânduită pentru necazul pe care-l aşteaptă în fiecare zi. Răbdător este lucrătorul care nu cade, sau îşi câştigă, din căderi, biruințe. Răbdarea e tăierea scuzelor şi luarea aminte la sine[858].

---

robeşte patimilor, încă nu se socoteşte rob al lui Dumnezeu, ci e robul a ceea ce-l stăpâneşte".

857. „Adică îngerul care desparte sufletul de trup."

858. Scolie din Isaac: „Pe măsura smeritei tale cugetări, ți se dă şi răbdarea în greutățile tale. Şi după răbdarea ta ți se uşurează povara necazului tău şi agoniseşti mângâieri". Smerenia este ea însăşi un izvor de răbdare. Căci nu te socoteşti că ai dreptul la mângâieri lumeşti. Iar răbdarea, stând tare, întăreşte firea ta, încât nu mai simți greutatea necazului. Din răbdare curge în tine o forță, căci voința ascunde în ea rezerve de forță pe care nu obişnuim să le punem în lucrare. Mai bine zis aceste rezerve de forță sunt în firea noastră şi ea le pune în lucrare prin voința care e o calitate generală a ei, pe care nu o pune de obicei în mod deplin în lucrare. Rezervele de putere ale firii noastre sunt chiar nesfârşite când ea stă în legătură cu Dumnezeu. Mai uşor biruim greutățile prin răbdare, decât prin lupta de a nu le primi, de a le ocoli cu orice preț, fapt în care se manifestă o frică, o slăbiciune, care ne fac de fapt slabi. Cele din afară ne pot zdrobi mai uşor firea, dacă nu o întărim din rezervele ei lăuntrice, care stau în legătură cu rezervele de putere nesfârşită ale lui Dumnezeu, Care a creat şi susține firea noastră ca adevăratul ei fundament şi izvor. Altă scolie a Sfântului Isaac: „Toate primejdiile şi necazurile care nu sunt întâmpinate cu răbdare aduc chin

37) Nu are lucrătorul (liniştii) atâta nevoie de hrană, ca de răbdare. Căci pentru lipsirea de cea dintâi va lua cunună, dar din lipsa celei de a doua va agonisi pierzarea.

38) Bărbatul răbdător a murit înainte de mormânt, făcându-şi mormânt chilia sa. Răbdarea se naşte din nădejde şi plâns; căci cel lipsit de acestea două e robul trândăviei.

39) Luptătorul lui Hristos trebuie să cunoască pe care dintre vrăjmaşi trebuie să-i gonească de departe şi pe care să-i îngăduie, ca să se războiască cu ei. Uneori lupta aduce cunună, alteori ferirea de ea lasă, pe cei ce o ocolesc, neprobaţi. Nu se pot învăţa acestea prin cuvânt[859], căci nu toţi avem aceleaşi însuşiri şi avem de luptat cu aceleaşi ispite.

40) Pe unul din duhuri pândeşte-l prin trezvie, căci şi el se războieşte fără odihnă: când stai, când te strămuţi, în scaun, în mişcare, când te întinzi, în rugăciune, în somn[860].

41) Unii dintre cei ce sunt înainte-şezători pe drumul liniştirii ţin în ei lucrarea neîncetată, potrivit cu cuvântul: „Mai înainte văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea" (*Psalm* 15, 8). Căci nu toate pâinile

---

îndoit. Căci răbdarea omului e pe măsura primejdiilor ce-i vin. Atât se încordează omul, cât e de mare greutatea căreia trebuie să-i facă faţă. Iar slăbirea curajului este maica chinului, pe când răbdarea e maică a mângâierii şi putere ce se naşte din lărgimea inimii şi din bucuria ei. Dar această putere greu o află omul în necazurile sale, fără harul dumnezeiesc care vine prin căutarea cea cu dinadinsul a rugăciunii şi din vărsarea lacrimilor".

859. „Trebuie ştiut că cel ce voieşte să înveţe trebuie să încerce cu lucrul, căci nu se pot pricepe acestea din cuvânt."

860. „Prin acest unul dintre draci înţelege pe cel al curviei. Alţii înţeleg pe cel al slavei deşarte; iar alţii, pe cel al trândăviei."

hranei duhovniceşti ale grâului ceresc sunt la fel. Iar alţii, pe cea arătată prin cuvintele: „Prin răbdarea voastră veţi câştiga sufletele voastre" (*Luca* 21, 19). Alţii, pe cea din cuvintele: „Privegheaţi şi vă rugaţi" (*Marcu* 14, 38). Alţii, pe cea din cuvintele: „Pregăteşte-ţi spre ieşire lucrurile tale". Alţii, pe cea din cuvintele: „Smeritu-m-am şi m-a mântuit pe mine" (*Psalm* 114, 6). Unii se gândesc pururea la cuvântul: „Nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum de slava viitoare" (*Romani* 8, 18). Alţii, la spusa: „Ca nu cumva să-l răpească şi nu va fi Cel ce-l izbăveşte" (*Psalm* 49, 23). Toţi aleargă, dar numai unul ia cunună fără osteneală[861].

42) Cel ce a înaintat nu lucrează numai când veghează, ci şi când doarme. De aceea unii ocărăsc pe draci chiar când vin la ei în vise, şi îndeamnă femei desfrânate la neprihănire. Nu aştepta vizite şi nici nu te pregăti pentru ele. Căci starea de linişte e simplă şi liberă de orice legătură.

43) Nimeni, voind să zidească turn şi chilie pentru liniştire, nu va porni la aceasta înainte ca, şezând, să socotească şi să afle prin rugăciune de are cele trebuincioase pentru isprăvirea lucrării, ca nu cumva să se facă, după punerea temeliei, de râsul duşmanilor şi piedică celorlalţi lucrători.

44) Ia seama la dulceaţa venită în sufletul tău, de nu cumva ţi s-a tocmit cu viclenie de către doctori răutăcioşi, mai bine zis uneltitori.

45) Noaptea, dă cel mai mult timp rugăciunii şi mai puţin cântării, iar ziua, fii după puterile tale.

---

861. Veniamin Costache: „Cel ce din cele şapte (categorii) a luat cununa, fără osteneală, este cel ce a zis: «Smeritu-m-am». Sau cel dintâi este cel ce vede pe Domnul înaintea sa, sau, iarăşi, cel care îşi vede de mai înainte ţinta, oricare ar fi dintre cei şapte".

Citirea ajută nu puțin la luminarea și adunarea minții[862]. Căci cuvintele citite sunt ale Duhului Sfânt, care pun în bună rânduială pe cei ce se îndeletnicesc cu ele. Fie-ți ție, celui ce ești lucrător (al liniștii), cele ce le citești lucrătoare[863]. Iar lucrarea lor face de prisos citirea altora.

46) Caută să luminezi cuvintele sănătății mai degrabă prin osteneli decât prin cărți. Nu te ocupa cu cuvintele unei cugetări străine[864], înainte de a fi câștigat putere duhovnicească; căci, fiind cuvinte ale întunericului, întunecă pe cei fără putere[865].

47) O cupă ajunge de multe ori pentru a cunoaște gustul vinului; și un cuvânt al unui sihastru face cunoscute celor ce pot să înțeleagă toată lucrarea și starea lui lăuntrică.

---

862. „Precum cei lipsiți de lumina aceasta nu umblă drept, la fel cei lipsiți de dumnezeieștile *Scripturi*, care nu privesc la raza lor, se împiedică de multe ori și sunt siliți des să păcătuiască, ca unii ce umblă în întuneric adânc." La Veniamin Costache, alta, din Sfântul Ioan Gură de Aur: „Dulceață nesățioasă sunt graiurile duhovnicești. Căci precum pământul neplouat nu poate să aducă rod de spice, chiar de ar semăna cineva nenumărate semințe în el, așa și sufletul care nu s-a luminat mai înainte de *Sfintele Scripturi*, chiar de ar vărsa cineva vorbiri nenumărate în el, nu poate să aducă vreun rod. Deci se cade a citi *Scripturile*, căci precum, bându-se vinul, se oprește mâhnirea și inima se schimbă întru veselie, așa și vinul cel duhovnicesc preface sufletul întru bucurie".

863. Sihastrul trebuie să citească scrieri care au în ele puterea să-l miște la lucrarea duhovnicească, nu scrieri de cunoaștere teoretică, sau îndemnătoare la rău.

864. „Cuvintele unei cugetări străine sau înșelătoare, cum sunt cuvintele ereticilor."

865. Cuvintele, deși au în general sensuri, pot aduce și întuneric dacă propagă înțelesuri întoarse, sau un chip fals al realității. Dezordinea se clădește tot cu elementele ordinii.

48) Dobândeşte un ochi neîmprăştiat al sufletului împotriva închipuirii de sine. Căci nimic nu te poate fura şi pierde atât de mult, ca aceasta[866].

49) Când ieşi afară, înfrânează-ţi limba. Căci poate să risipească în grabă multe osteneli.

50) Câştigă-ţi o stare sufletească neiscoditoare. Căci curiozitatea poate întina liniştea, cum nu o poate altceva[867].

51) Celor ce vin la tine pune-le înainte cele de trebuinţă trupului şi duhului[868]. De sunt mai înţelepţi, să le arătăm filosofia (înţelepciunea liniştii) prin tăcere. Iar de sunt în starea de fraţi, să le deschidem uşa pe măsura lor. Dar mai bine este ca pe toţi să-i socotim mai presus de noi.

52) Voind eu să opresc cu totul pe cei ce sunt încă precum nişte prunci de la lucrul mâinilor în adunările

---

866. A lui Teodoret: „Vântul ridică pe cele mai uşoare dintre materii în aer. Iar pe cei goi dintre oameni îi ridică închipuirea de sine". Alta, a lui Grigorie Teologul: „Fapta bună e risipită de nălucire şi de laudă". Alta: „Să nu-ţi destrame fiinţa închipuirea de sine".

867. În curiozitate se poate arăta un mare interes pentru lucruri neînsemnate, sau îndemnătoare la rău, opuse lui Dumnezeu, Cel ce cuprinde în Sine totul, totul orânduit în slujba binelui şi a adunării tuturor în Sine.

868. „Nu trebuie să le punem înainte celor ce vin la noi nici multe feluri de bucate, nici cuvinte meşteşugite, însoţite de tot felul de schime (gesturi, mişcări, n. ed.), ci primeşte pe toţi cu simplitate." Alta, la Veniamin Costache: „Primind pe fraţii ce vin la noi, să nu o facem cu supărare şi ca o curmare a liniştii, ci mai ales ca unii ce primim un dar de la ei, şi ca unii ce suntem datori să facem aceasta. De aceea să-i primim cu rugăciune şi cu veselie, precum ne-a arătat Patriarhul Avraam". Alta, a lui Avva Iosif: „Când voieşti să îndemni pe cineva la bine, odihneşte-l mai întâi trupeşte şi cinsteşte-l pe el cu cuvânt de iubire. Căci nimic nu face pe om să se ruşineze şi să se schimbe de la răutatea lui spre cele bune, ca bunătăţile trupeşti şi ca cinstirea pe care o primeşte de la tine".

(slujbelor), m-a oprit cel ce purta toată noaptea nisipul în poala sa.

53) După cum sunt opuse dogmele Sfintei, neziditei şi închinatei Treimi dogmei despre iconomia în trup a Unuia din prealăudata Treime (căci cele ce sunt în Sfânta Treime, la plural, în aceasta sunt la singular, iar cele ce sunt acolo la singular aici sunt la plural[869]), aşa altele sunt îndeletnicirile proprii liniştirii şi altele, cele proprii ascultării[870].

54) Dumnezeiescul Apostol zice: „Cine a cunoscut mintea Domnului?" (*Romani* 11, 35). Iar eu zic: Cine a cunoscut mintea celui ce se linişteşte cu trupul şi cu sufletul?[871]

Puterea împăratului stă în bogăţia şi mulţimea supuşilor; puterea celui ce se linişteşte, în bogăţia rugăciunii.

CUVÂNTUL AL XXVIII-LEA

Despre fericita rugăciune, sfinţita maică a tuturor virtuţilor, şi despre înfăţişarea văzută şi gândită în vremea rugăciunii

1) Rugăciunea este, după însuşirea ei, însoţirea şi unirea omului şi a lui Dumnezeu, iar după lucrare,

869. „În Sfânta Treime spunem că sunt trei Ipostasuri şi trei Persoane, dar o singură fire şi o singură voinţă; în Hristos însă, un singur Ipostas şi Persoană, dar două firi şi două voinţe, chiar dacă nu socotesc aşa ereticii şi hulitorii."

870. Poate pentru că în liniştire contemplăm pe Dumnezeu mai mult ca adunat în unitatea Sa, iar în ascultare, pe Fiul cel devenit ascultător în toate.

871. Ea e scufundată în abisul Celui Unu, şi umplută de infinitatea Lui.

susținătoarea lumii. Este împăcare a lui Dumnezeu, maica lacrimilor şi fiica lor, ispăşirea păcatelor, pod de trecere peste ispite, peretele din mijloc în fața necazurilor, zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor ființelor netrupeşti, veselia ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuților, pricinuitoarea harismelor (a darurilor), sporirea nevăzută, hrana sufletului, luminarea minții, securea deznădejdii, dovedirea nădejdii, risipirea întristării, bogăția călugărilor, vistieria sihaştrilor, micşorarea mâniei, oglinda înaintării, arătarea măsurilor, vădirea stării dinlăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slavei. Rugăciunea este celui ce se roagă cu adevărat tribunal, dreptar şi scaun de judecată al Domnului, înaintea scaunului Judecății viitoare.

2) Ridicându-ne în picioare, să ascultăm pe această împărătească a virtuților strigând şi grăind cu glas înalt către noi: „Veniți la mine toți cei osteniți şi împovărați, şi eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul meu asupra voastră şi veți avea odihnă şi vindecare rănilor voastre. Că jugul meu este blând" (*Matei* 11, 29) şi tămăduitor al unor mari greşeli[872].

---

872. În aceste rânduri se identifică rugăciunea cu Iisus însuşi. Aceasta se explică din faptul că rugăciunea este „însoțire" (συνουσία - amestecare) atât de deplină a sufletului cu Dumnezeu, că nu se mai poate deosebi în ea lucrarea omului de lucrarea lui Dumnezeu, nici subiectul omenesc, de Subiectul dumnezeiesc. Aceasta desigur, când rugăciunea e concentrată întreagă spre Dumnezeu, cu uitarea tuturor celorlalte gânduri. Căci orice gând fiind numai al nostru, sau al nostru şi al celui rău, ne desparte de Dumnezeu. Iisus Se roagă în rugăciunea noastră şi noi ne rugăm în rugăciunea Lui, sau, mai precis, Duhul lui Iisus. De aici sentimentul că în rugăciune ne aflăm înlăuntrul lui Dumnezeu, ca într-un adăpost liniştitor. În rugăciune pe de o parte vorbim cu Dumnezeu, pe de alta,

3) Cei ce pornim ca să ne înfățișăm înaintea Împăratului şi să vorbim cu El să nu facem drumul nepregătiți, ca nu cumva, văzându-ne de departe că nu avem arme şi haine cuvenite înfățișării înaintea Lui, să poruncească slujitorilor şi dregătorilor Lui să ne lege şi să ne arunce departe de la fața Lui, iar cererile noastre să le rupă şi să ni le azvârle în față.

4) Când porneşti să te înfățişezi înaintea Domnului, să-ți fie haina sufletului țesută întreagă din firele, mai bine zis din zalele, nepomenirii răului. Căci de nu, cu nimic nu te vei folosi. Să-ți fie țesătura cererii tale simplă, neîmpestrițată în chip felurit. Căci, cu un singur cuvânt, vameşul şi fiul risipitor L-au împăcat pe Dumnezeu cu ei.

5) Una este înfățişarea celor ce se roagă, dar în acelaşi timp, felurită şi deosebită. Unii se înfățişează ca unui Prieten şi Stăpân, aducându-I lauda şi cererea pentru alții şi nu pentru ei. Alții vin să ceară bogăție şi slavă şi îndrăzneală mai multă; alții, se roagă să fie desăvârşit izbăviți de duşmanii lor. Unii cer să capete o oarecare dregătorie; alții, desăvârşita scăpare de vreo datorie; alții, eliberarea din închisoare; alții, iertarea de niscai vinovății.

6) Înainte de toate să punem pe hârtia rugăciunii noastre o mulțumire sinceră. În al doilea rând, mărturisirea şi zdrobirea sufletului întru multă simțire.

Dumnezeu vorbeşte în noi cu El însuşi. Prin aceasta în ea suntem şi uniți cu Dumnezeu şi neconfundați cu El. Prin ea cerem şi primim, sau avem în acelaşi timp darul şi puterea lui Dumnezeu. Aici îşi arată eficiența concretă faptul că Dumnezeu este şi Tată şi Fiu, sau Duh Sfânt; sau Fiu făcut om şi având unit cu Sine pe Duhul Sfânt; Fiu unit prin întrupare cu noi şi având în Sine ca om, şi deci şi noi în unire cu El, pe Duhul Sfânt.

Apoi să facem cunoscut Împăratului toată cererea noastră. Chipul mai înainte arătat al rugăciunii noastre e cel mai bun, precum s-a spus unui frate oarecare de către îngerul Domnului.

7) Dacă te-ai făcut vreodată vinovat faţă de judecătorul văzut, nu vei avea nevoie de alt chip în înfăţişarea rugăciunii tale, iar dacă nu te-ai înfăţişat nici tu vreodată şi n-ai văzut nici pe alţii cercetaţi, învaţă aceasta din rugămintea celor bolnavi în faţa doctorilor, când e să li se taie şi să li se ardă vreo rană.

8) Nu face pe deşteptul în cuvintele rugăciunii tale! Căci gânguritul simplu şi nemeşteşugit al copiilor a înduioşat pe Tatăl lor Cel din ceruri[873].

9) Nu te porni la vorbărie, ca nu cumva prin căutarea cuvintelor să ţi se împrăştie mintea. Un cuvânt al vameşului a făcut pe Dumnezeu îndurător şi un cuvânt spus cu credinţă a mântuit pe tâlhar. Multa vorbire în rugăciune pricinuieşte minţii năluciri şi împrăştiere, iar un singur cuvânt o adună.

10) Când simţi dulceaţă sau străpungere în rugăciune, rămâi în acea stare. Căci atunci se află cu noi păzitorul care se roagă împreună cu noi[874].

11) Nu fi îndrăzneţ, chiar dacă ai dobândit curăţia. Mai degrabă apropie-te întru multă smerită cugetare şi mai multă îndrăznire vei avea[875].

---

873. „Nu trebuie să se facă vorbărie sau să se spună deodată multe în rugăciune, ci să se spună un singur lucru, sau aceleaşi lucruri de multe ori." La Veniamin Costache se mai dă şi cap. 61 din Diadoh, *Filoc.* rom., I, pp. 358-359.

874. Îngerul păzitor, sau Sfântul Duh.

875. E cunoscută „îndrăznirea" sfinţilor în rugăciune. Dar ea e deosebită de îndrăzneala obraznică. Ea e îndrăznirea încrederii în iubirea lui Dumnezeu.

12) Chiar de ai urca toată scara virtuților, roagă-te pentru iertarea păcatelor, auzind pe Pavel care strigă că dintre păcătoşi „cel dintâi sunt eu" (*1 Timotei* 1, 15).

13) Îndulcesc bucatele untdelemnul şi sarea; înaripează rugăciunea smerenia şi lacrima.

14) De te vei îmbrăca în toată blândețea şi nemânierea, nu te vei obosi mult ca să slobozeşti mintea ta din robie[876].

15) Până ce n-am dobândit rugăciune vădită, ne asemănăm celor ce deprind pruncii la început să umble[877].

16) Luptă să ridici, mai bine zis să închizi, cugetarea în cuvintele rugăciunii, iar dacă, slăbind pentru pruncia ei, cade, ridic-o iarăşi. Căci e proprie minții nestatornicia, dar e propriu lui Dumnezeu s-o poată statornici[878].

17) De ai dobândit nevoința neîntreruptă, va veni în tine Cel ce, închizând între țărmuri marea minții, îi spune în rugăciune: „Vino până aici şi să nu treci de aici"[879].

18) Nu poate fi legat duhul. Dar unde e Ziditorul duhului, toate se supun lui[880].

---

876. Din robia gândurilor.

877. „Căci precum cei ce deprind pe prunci, când aceştia înaintează puțin şi cad, îi ridică iarăşi şi-i învață să păşească mai mult, aşa şi noi îndreptăm mintea noastră, care în rugăciune cade din ațintirea la Dumnezeu şi o ridicăm iarăşi, până ajunge de nu mai cade."

878. Dumnezeu o fixează în Sine, pentru că îi deschide infinitatea Sa minunată, în care mintea are totul.

879. Dumnezeu închide marea minții între țărmurile sale, căci nu o lasă să vagabondeze, zbuciumându-se în tot felul de alte gânduri. Dar între aceste țărmuri îşi află ea adâncimea nesfârşită. Dacă trece peste ele, apele în care se mişcă îşi pierd adâncimea.

880. Duhul nu e ca obiectele materiale, care se mişcă după aceleaşi legi rămânând în structura lor finită. Duhul e libertate

19) Dacă ai vedea vreodată Soarele cum se cuvine, ai putea să şi vorbeşti cu El după cuviinţă. Iar de nu, cum poţi să te apropii de El în chip nemincinos, odată ce nu-L vezi?[881]

20) Începutul rugăciunii alungă, printr-un singur gând (μονολογίστως), atacurile de la începuturile lor; la mijlocul ei, cugetarea se statorniceşte în cele spuse şi gândite, iar desăvârşirea ei este răpirea la Dumnezeu[882].

21) Alta este bucuria ce se naşte din rugăciune în cei ce petrec în obşte şi alta, cea care se iveşte în cei ce se roagă îndeletnicindu-se cu liniştirea. Cea dintâi e amestecată poate cu închipuiri; cea de a doua se umple întreagă de smerită cugetare.

şi putinţă de a porni în orice direcţie. Dar Creatorul duhului e Duhul suprem, în Care se poate mişca în toată libertatea şi Care susţine toată libertatea, căci în El sunt toate şi El este izvorul a toată libertatea. Şi fiindcă numai în El sunt toate, toate se mişcă în El, şi, mai ales, duhul omului care L-a găsit rămâne în El şi în El şi-a găsit izvorul libertăţii depline.

881. „Dumnezeu este «Soarele dreptăţii», precum s-a scris, din Care pornesc toate razele luminoase ale bunătăţii. Iar sufletul se poate face, prin voinţă, sau ceară, când e iubitor de Dumnezeu, sau lut, când e iubitor de cele materiale. Precum deci lutul e uscat prin fire de către soare, iar ceara se înmoaie în chip firesc, aşa şi tot sufletul iubitor de cele materiale şi lumeşti: când e mustrat de Dumnezeu se învârtoşează prin împotrivirea cu voia, ca lutul, şi se porneşte pe sine, ca Faraon, spre pieire. Dar cel iubitor de Dumnezeu se înmoaie ca ceara şi, primind formele şi trăsăturile dumnezeieşti, se face locaşul lui Dumnezeu în Duh." Duhul omului, regăsindu-şi viaţa lui, îşi regăseşte elasticitatea şi fluiditatea libertăţii prin fluiditatea libertăţii Duhului suprem.

882. La început, rugăciunea şi mintea alungă chipurile ispititoare prin singurul gând de a se ruga lui Dumnezeu; după aceea, se gândeşte la grija lui Dumnezeu pentru noi, sau la conţinutul cuvintelor rugăciunii; la vârful ei, uită şi de acestea şi e răpită la Dumnezeu însuşi, ca Subiect iubitor infinit şi atotcuprinzător.

22) De deprinzi mintea să nu se depărteze niciodată, îți va fi aproape chiar și când te afli la masă. Iar dacă rătăcește neîmpiedicată, nu va putea să rămână niciodată lângă tine.

23) Marele lucrător al marii și desăvârșitei rugăciuni zice: „Voiesc să spun cinci cuvinte cu mintea mea" și cele următoare (*1 Corinteni* 14, 19). Celor mai prunci cu duhul acest lucru le este străin. De aceea noi, ca niște nedesăvârșiți, căutăm felurimea și cantitatea în rugăciune. Dar felul al doilea e pricinuitor al celui dintâi[883]. Căci se spune: „Dă rugăciune curată celui ce se roagă" fără pregetare în chip întinat și cu osteneală.

24) Altceva este întinăciunea rugăciunii și altceva e pieirea ei; și altceva, furarea și altceva, prihănirea

883. „Osteneala trupească este foarte folositoare celor începători și nedesăvârșiți în vârsta duhovnicească. Celor desăvârșiți le este de prisos, ca unora ce le ajunge să lucreze numai cu mintea și cu partea fără formă a sufletului. Cei prunci (duhovnicește, *n. trad.*) au nevoie de metanii și de îndelungata întindere a mâinilor și de starea în picioare de toată noaptea și de altele, ca să se obișnuiască mintea la rugăciune împreună cu trupul. Iar celor desăvârșiți le ajunge lucrarea minții, ca unora ce au dobândit rugăciunea neîncetată și necontenită, deși la înfățișare nu sunt văzuți de noi făcând aceasta." La început trebuie să ne obosim săvârșind gesturile trupești ale rugăciunii: metanii, întinderea mâinilor spre cer, rostirea cuvintelor. Acestea atrag și mintea mai mult la rugăciune și întăresc simțirea ei de rugăciune, până ce ea, obișnuindu-se, poate să săvârșească și singură rugăciunea cu luare-aminte, nefurată de gânduri. Nu numai sufletul înrâurește trupul, ci și invers. Căci, în oarecare măsură, chiar la gesturile ce par foarte trupești participă și sufletul. Odată cu mâinile întinse spre cer se întinde și mintea; odată cu plecarea trupului în metanii se pleacă și mintea în fața măririi lui Dumnezeu.

ei. Întinăciunea ei este a sta înaintea lui Dumnezeu şi a năluci gânduri necuvenite; pieirea este a se robi de griji nefolositoare. Furarea este împrăştierea cugetării pe nesimţite; prihănirea este un atac oarecare ce se apropie de noi.

25) De nu suntem singuri în vremea stării la rugăciune, să dăm un chip lăuntric acestei stări. Iar de nu sunt de faţă slujitorii laudelor, să dăm şi înfăţişării din afară chipul rugăciunii. Căci în cei nedesăvârşiţi, de multe ori mintea ia chip comun cu cel al trupului.

26) Toţi, dar mai mult cei ce se duc la împăratul ca să primească iertarea datoriilor, au nevoie de o zdrobire negrăită.

27) De ne aflăm încă în închisoare, să urmăm lui Petru şi „să ne încingem cu şorţul" ascultării, să ne dezbrăcăm de nevoile noastre şi să ne apropiem, goi de acestea, de Domnul în rugăciune (sunt îmbinate *Ioan* 21, 18 şi *Fapte* 12, 8, *n. trad.*), cerând să se facă numai voia Lui. Şi atunci vei primi pe Dumnezeu de cârmaci al sufletului tău, ca să te cârmuiască fără primejdie.

28) Sculându-te din iubirea de lume şi de plăceri, aruncă grijile. Dezbracă-te de gânduri, leapădă-te de trup. Căci rugăciunea nu e nimic altceva decât înstrăinarea de lumea văzută şi nevăzută. „Că ce-mi este mie în cer?" (*Psalm* 72, 24). Nimic! „Şi ce am voit de la Tine pe pământ?" (*Psalm* 72, 24). Nimic, decât să mă lipesc de Tine neîmprăştiat în rugăciune! Unii doresc bogăţie, alţii, slavă, alţii, agoniseală. „Iar dorul meu este să mă lipesc de Tine, să-mi pun în Tine nădejdea" nepătimirii mele (*Psalm* 72, 27).

29) Credinţa înaripează rugăciunea, căci fără ea nu se poate zbura la cer.

30) Cei împătimiți să cerem cu stăruință pe Domnul. Căci toți cei neîmpătimiți au înaintat la nepătimire din împătimire[884].

31) Deşi judecătorul nu se teme de Dumnezeu ca Dumnezeu, dar pentru că sufletul din el, văduvit prin păcat şi cădere, îi pricinuieşte supărări, îi face dreptate împotriva duşmanului lui, trupul, şi a duhurilor care-l războiesc (*Luca* 18, 5)[885].

32) Pe cei recunoscători, Bunul nostru Chivernisitor îi atrage prin împlinirea grabnică a cererii, spre dragostea Lui; dar sufletele nerecunoscătoare ale câinilor le face să şadă, din foamete şi din setea după împlinirea cererii lor, lângă El prin rugăciune. Căci câinele nerecunoscător, îndată ce primeşte pâinea, se depărtează de la cel ce i-a dat-o[886].

33) Nu zice că, zăbovind mult timp în rugăciune, n-ai dobândit nimic, căci iată ai şi dobândit. Căci ce bine mai înalt este ca acela de a fi fost lipit de El şi de a fi stăruit neîntrerupt în unirea cu El?[887]

---

884. Numai în Dumnezeu cel nepătimitor, Cel desăvârşit liber putem avea şi noi nepătimirea, sau libertatea deplină de orice robie a păcatului, a pornirilor păcătoase.

885. Sufletul în greceşte e feminin (ψυχή), deci poate fi asemănat cu o văduvă. Trupul e ambigen, deci la singular e masculin. Sufletul devenit văduv prin păcat, căci a fost părăsit de Dumnezeu, adevăratul lui bărbat, e mereu nedreptățit de trup.

886. „Din iconomie, Dumnezeu nu dăruieşte repede celor ce cer darurile. Căci, primindu-le, aceştia uită îndată pe Cel ce le-a dat. «A mâncat Iacob» şi cele următoare (*Psalm* 78, 7); şi: «A şezut poporul să mănânce şi să bea şi s-a sculat să joace» (*Ieşirea* 32, 6). Cuvântul despre rugăciune al Scărarului e aspru şi concret, ca toată scrierea lui, nu e o descriere frumoasă a stării de răpire în frumusețile negrăite ale lui Dumnezeu."

887. A Sfântului Isaac: „De ceri lui Dumnezeu un lucru şi te supune la multă răbdare, întrucât nu te ascultă repede, nu te

34) Nu se teme cel osândit de executarea pedepsei lui, atâta cât se teme cel ce îngrijeşte de rugăciune de starea la rugăciune. De aceea, de este cineva înţelept şi ager la minte, poate lepăda, gândindu-se la ea, toată defăimarea şi mânia şi grija şi ocupaţia şi necazul şi săturarea şi gândul şi ispita[888].

35) Pregăteşte-te pentru rugăciunea neîncetată din suflet spre ridicare la rugăciune şi vei înainta degrabă[889].

36) Am văzut pe unii care străluceau în ascultare şi se îngrijeau cu toată puterea de pomenirea lui Dumnezeu cu mintea, ridicându-se la rugăciune dintr-o dată şi înălţându-se deasupra minţii lor degrabă şi vărsând şiroaie de lacrimi[890]; căci se pregătiseră prin cuvioasa ascultare.

37) Cântării împreună îi urmează robiri şi împrăştieri, dar nu se întâmplă aceasta cu rugăciunea

---

întrista. Căci nu eşti tu mai înţelept ca Dumnezeu. Aceasta ţi se întâmplă fie pentru că eşti nevrednic să primeşti ceea ce ceri, fie pentru că nu sunt căile inimii tale pe potriva cererilor tale, ci dimpotrivă, fie pentru că n-ai ajuns la măsura de a primi darul ce-l ceri. Căci nu trebuie să te întinzi la măsuri mari înainte de vreme, ca să nu fie disprețuit darul lui Dumnezeu prin repeziciunea cu care l-ai primit. Căci tot ce se dobândeşte uşor se şi pierde repede. Iar tot lucrul aflat cu osteneală se şi păzeşte cu multă străjuire".

888. Aceasta înseamnă a te ruga neîncetat.

889. E rugăciune neîncetată cea care se deapănă în minte. Dar deosebită de ea e ridicarea, sau starea sărbătorească la rugăciune. Scărarul, în acest „Cuvânt", face mereu deosebirea între ele. Ridicarea sau starea la rugăciune e ca Liturghia de Duminică faţă de rugăciunile şi slujbele de toate zilele.

890. Rugăciunea neîncetată se face ţinând neîncetat pomenirea lui Dumnezeu în minte. Dar starea sau ridicarea la rugăciune este ridicarea chiar şi peste minte, este uitarea de sine a omului şi răpirea la Dumnezeu, în desăvârşită iubire de El.

cântată de unul singur[891]. Căci pe aceasta o războieşte lenea, pe când celei dintâi îi ajută râvna.

38) Iubirea ostaşului faţă de împărat o arată războiul; iubirea călugărului faţă de Dumnezeu o arată vremea rugăciunii şi starea la rugăciune. Starea ta lăuntrică ţi-o arată rugăciunea. Căci teologii (cuvântătorii de Dumnezeu, *n. trad.*) au socotit-o pe aceasta oglinda călugărului.

39) Cel ce se îndeletniceşte cu vreun lucru, dacă, venind ceasul rugăciunii, continuă să se ocupe cu el, e de batjocura dracilor. Căci scopul furilor e să fure rugăciunea, ceas de ceas, de la noi.

40) Nu refuza, când ţi se cere să te rogi pentru un suflet, chiar dacă n-ai dobândit rugăciunea. Căci credinţa celui ce o cerea pe aceasta a mântuit de multe ori pe cel ce se roagă cu zdrobire de inimă[892].

Nu te înălţa dacă te-ai rugat pentru altul şi ai fost ascultat, căci credinţa lui a lucrat şi a izbutit[893].

41) Oricărui copil i se cere de învăţător în fiecare zi, neîncetat, să spună ceea ce a învăţat de la el. Oricărei minţi i se va cere cu dreptate, în fiecare rugăciune, puterea ce a primit-o de la Dumnezeu[894].

---

891. Ed. 1970: „Adică celei de unul singur". *PG*: „Cea care, îndeosebi, precum am cunoscut eu din cercare, e războită de mii de patimi".

892. Nu numai cel pentru care ne rugăm câştigă, ci şi noi câştigăm din aceasta; încrederea aceluia în rugăciunea noastră ne obligă şi ne dă putere să fim vrednici de ea.

893. Credinţa celui pentru care ne rugăm lucrează şi în rugăciunea noastră pentru el. Credinţa nu lucrează numai în cel ce o are, ci se comunică şi altora, ca în vasele comunicante. Preotul slujitor câştigă şi el din credinţa credincioşilor, a membrilor preoţiei generale.

894. Chiar în timpul rugăciunii ni se dă de la Dumnezeu puterea rugăciunii. Ni se dă, ca să arătăm lui Dumnezeu că o

42) Când te rogi cu trezvie, eşti mai repede împins spre mânie. Căci acesta este scopul vrăjmaşilor[895]. Să împlinim toată virtutea, dar mai mult rugăciunea cu multă simţire. Dar sufletul se roagă întru simţire când se ridică mai presus de mânie.

43) Numai cele agonisite cu multe cereri şi în timp îndelungat ne rămân statornice. Cel ce a câştigat pe Domnul nu-şi mai spune sieşi în rugăciune scopul ei. Căci atunci Duhul Se roagă pentru el cu suspine negrăite (*Romani* 8, 26)[896].

44) Nu primi în rugăciune nicio nălucire a simţurilor, ca să nu suferi vreo ieşire din minţi[897].

45) Încredinţarea împlinirii oricărei cereri se iveşte chiar în rugăciune. Iar încredinţarea este izbăvirea de îndoială. Încredinţarea este vădirea neclintită a ceea ce nu este vădit.

46) Îngrijindu-te de rugăciune, fă-te foarte milostiv. Căci în ea călugării vor lua cele însutite. Iar ceea ce urmează se va spune în ceea ce urmează[898].

---

folosim. El vrea să se roage cu noi şi în noi. Să ne asociem Lui în această rugăciune, făcând-o rugăciunea noastră. Să nu lăsăm pe Dumnezeu să lucreze fără efect asupra noastră.

895. Râvna noastră la rugăciune o întoarce vrăjmaşul spre mânie împotriva vreunor fraţi sau împrejurări care ne întrerup.

896. „Lărgită fiind mintea atunci de har şi înaintând spre Cel ce dă celor ce se roagă rugăciune, şi insuflată fiind de El, nu se mai ocupă cu cuvintele rugăciunilor rostite de ea. Cuvintele despre cele ce le cearcă cu lucrul le trece cu vederea, câştigând, din cantitate, calitate."

897. „Rugându-te, zice, nu asemăna cele dumnezeieşti cu vreun lucru supus simţurilor, ca să cazi din dreapta judecată."

898. „Ţi-ai închis inima spre facerea celor bune, voi închide şi Eu sânul odihnei în vremea pedepsirii tale." Ed. 1970: „Cel milostiv, zice, va lua daruri însutite în rugăciune; iar ceea ce urmează, adică «va moşteni viaţa veşnică», va lua în viaţa viitoare."

47) Venind foc în inimă, a înviat rugăciunea. Iar sculându-se aceasta şi înălţându-se la cer, s-a făcut coborârea focului în foişorul sufletului[899].

48) Spun unii că rugăciunea e mai mare decât aducerea aminte de moarte. Iar eu le laud ca pe două firi ale unui unic ipostas[900].

49) Calul încercat, cu cât înaintează, cu atât se înfierbântă şi sporeşte în alergare. Prin *alergare* înţeleg cântarea şi prin *cal*, mintea bărbătească. Aceasta adulmecă de departe războiul şi, pregătită fiind, rămâne cu totul neclintită.

50) Urât lucru este să răpeşti apa de la gura însetatului. Dar mai urât este ca sufletul ce se roagă cu străpungere să se lipsească pe sine, înainte de sfârşitul acesteia, de mult dorita stare la rugăciune.

51) Să nu sari (din rugăciune) până ce nu vei vedea focul şi apa încetând prin iconomie. Căci nu vei primi un timp ca acesta pentru iertarea păcatelor în toată viaţa ta[901]. Cel ce a gustat rugăciunea şi şi-a întinat de

---

PG, alta: „De ce plângi, rugându-te? Căci tu, văzând lacrimile săracului, nu te milostiveşti". Alta: „Cum te va milui Dumnezeu? Aripa rugăciunii e milostenie. De nu vei face aripă rugăciunii tale, nu se va urca la înălţime. Iar când rugăciunea ta va fi înaripată, va zbura la cer. Căci precum flacăra, dacă nu are untdelemn, se stinge, la fel rugăciunea, dacă nu are milostenie, piere".

899. „Foc numeşte, aici, dorul dumnezeiesc care, aprinzându-se în inimă, face mintea să se înalţe la cer; şi, ca urmare, în foişorul sufletului acestuia, sau în cugetul înălţat peste cele pământeşti, Se coboară Duhul dumnezeiesc, cum S-a coborât şi peste Apostoli în chip sensibil."

900. „Amândouă (adică rugăciunea şi pomenirea morţii) fac sufletului bine şi îi insuflă străpungerea dumnezeiască."

901. „Să nu te desparţi de rugăciune, până ce lacrimile de Dumnezeu mişcate şi focul străpungerii nu se vor opri, din iconomia harului, pentru mândrie. Că nu ştii dacă altă dată vei mai

multe ori mintea cu un cuvânt greşit din neatenție[902], stând la rugăciune, nu află de obicei pe Cel dorit.

52) Altceva este a supraveghea mai des inima şi altceva, a conduce inima prin mintea care stăpâneşte şi aduce, ca arhiereu, jertfe raționale lui Hristos[903]. Pe cei dintâi, cum zice unul din cei ce s-au împărtăşit de numele de *teolog*, venind focul cel sfânt şi mai presus de ceruri, îi arde pentru nedeplinătatea curăției; pe ceilalți îi luminează, pentru măsura desăvârşirii la care au ajuns[904].

Căci Acelaşi se numeşte foc mistuitor şi lumină luminătoare. De aceea unii, ieşind din rugăciune, sunt ca unii ce ies dintr-un cuptor de foc, simțind ca o

---

dobândi în toată viața ta vreo astfel de stare la rugăciune, pricinuitoare a iertării păcatelor."

902. Ed. 1970: „Poate un cuvânt de laudă sau un cuvânt urât, cum socotesc".

903. „Altceva este a se înțelege şi privi pe sine însuşi, şi altceva, a fi supraveghetor (episcop) şi stăpânitor al patimilor, care e cu mult mai mult decât primul lucru." „Mintea este conducătoare (ἄρχων) când călăuzeşte bine cele ale sale şi din jurul său, sau puterile sufletului şi simțurile trupului. Şi este arhiereu, când aduce înțelesurile curate şi nepătate pe altarul dumnezeiesc, prin rugăciune. E propriu conducătorului să călăuzească cele dinlăuntru; şi arhiereului, să supravegheze necontenit şi cele din afară şi cele dinlăuntru." Ideea acestor cuvinte e luată de la Sfântul Marcu Ascetul, „Despre Botez", *Filoc.* rom., I, p. 294. Toate rațiunile lucrurilor sunt dăruite de Dumnezeu subiectelor create, ca ele să le aducă, la rândul lor, jertfe curate lui Dumnezeu, după ce şi le-au însuşit; să le aducă unite cu recunoştința şi lauda Lui, prin rugăciune. Aceasta e liturghia neîncetată a minții: luare la cunoştință a rațiunilor celor create şi recunoaşterea obârşiei lor în Dumnezeu şi mulțumirea pentru ele. În aceasta constă rugăciunea.

904. Poate fi vorba de două feluri de rațiuni ale lucrurilor pe care şi le însuşeşte omul. Pe cele murdărite de pofta omului le arde Duhul Sfânt, curățindu-le; pe cele curate le luminează şi mai mult.

uşurare de o murdărie şi de cele materiale. Alţii sunt ca luminaţi de o lumină şi îmbrăcaţi în veşmântul smereniei şi al veseliei.

Iar cei ce ies din rugăciune neîmpărtăşiţi de aceste două lucrări se roagă în chip trupesc, ca să nu spun iudaic. Dacă un trup ce se atinge de un alt trup se preschimbă prin lucrarea aceluia, cum nu se va preschimba cel ce se atinge de Trupul lui Dumnezeu cu mâini nevinovate?[905]

53) Trebuie să privim la Preabunul nostru Împărat cum privim la împăratul de pe pământ. Căci şi acesta dăruieşte darurile sale ostaşilor săi uneori prin sine însuşi, alteori printr-un prieten, alteori printr-un slujitor, şi alteori şi într-un chip neştiut. Deci aşa ne dăruieşte şi veşmântul smereniei, potrivit nouă.

54) Precum împăratul pământesc priveşte cu scârbă la cel ce stă în faţa lui dar îşi întoarce faţa de la el şi vorbeşte cu duşmanii stăpânului, aşa priveşte cu scârbă şi Domnul la cel ce stă înaintea Lui în rugăciune şi primeşte gânduri necurate[906].

55) Alungă cu arma pe câinele ce se apropie; şi de câte ori se obrăzniceşte din nou, nu-l îngădui![907]

56) Cere prin plâns, caută prin ascultare, bate prin îndelungă-răbdare! „Că cel ce cere (astfel) va lua şi cel ce caută va afla şi celui ce bate i se va deschide"

---

905. „Vorbeşte de Sfânta Taină a Împărtăşaniei."

906. Gândurile necurate la care ia cineva aminte în rugăciune nu stau prin ele însele, ci sunt ale duşmanilor lui Dumnezeu. Nu există gânduri fără un subiect care le gândeşte. Deci prin acele gânduri cel ce se roagă stă de vorbă cu duşmanii lui Dumnezeu, care sunt subiectele acelor gânduri.

907. „Câine numeşte pe dracul care, printr-un pretext oarecare, fură mintea din rugăciune. Acesta trebuie alungat cerându-se ajutorul lui Dumnezeu."

(*Luca* 11, 10). Păzeşte-te să nu te rogi oricum pentru o femeie în rugăciunea ta, ca nu cumva să fii jefuit din partea dreaptă[908].

57) Nu căuta să mărturiseşti faptele trupeşti cu de-amănuntul, aşa cum sunt, ca să nu te ispiteşti tu însuţi.

58) Să nu ţi se facă ţie vremea rugăciunii vreme sau ceas al unor cugetări trebuincioase, sau al unor lucruri duhovniceşti. Iar de nu, vei fi jefuit de ceea ce e mai bun[909].

59) Cel ce ţine neîncetat toiagul rugăciunii nu se poticneşte. Şi chiar de i s-ar întâmpla aceasta, nu va cădea de tot. Căci rugăciunea este stăpânitoarea bine-credincioasă de la Dumnezeu. Folosul ei se dovedeşte prin biruirea împiedicărilor drăceşti ce ni se întâmplă în timpul adunărilor (slujbelor de obşte, *n. trad.*), iar rodul ei, prin înfrângerea vrăjmaşului. „Că întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmaşul meu de mine" (în vremea războirii, *n. trad.*; *Psalm* 40, 11). „Strigat-am - zice psalmistul - din toată inima mea" (*Psalm* 118, 10) cu gura, cu sufletul şi cu duhul. Căci „unde sunt cei doi de pe urmă adunaţi, acolo e şi Dumnezeu în mijlocul lor" (*Matei* 18, 20).

---

908. Să nu fii jefuit de curăţie chiar prin fapta bună a rugăciunii. Şi aceasta ţi se poate întâmpla când, rugându-te de exemplu pentru o femeie, te gândeşti cu poftă la ea.

909. Nu te lăsa ispitit să rezolvi probleme necesare, sau chiar să cugeţi la lucruri duhovniceşti în vremea rugăciunii. Aceasta înseamnă să te laşi furat de la rugăciune. Aceasta nu stă în contrazicere cu aducerea raţiunilor cunoscute ale lucrurilor lui Dumnezeu, odată cu mulţumirea pentru ele, nici cu amintirea recunoscătoare a ceea ce a făcut Dumnezeu pentru tine şi pentru lume.

60) Nici cele trupeşti, nici cele duhovniceşti nu le au toţi la fel. Unora li se potriveşte mai mult cântarea repede, altora, cea mai domoală. Cei dintâi se apără de robire, ceilalţi se luptă cu lipsa de învăţătură[910].

61) Dacă te rogi neîntrerupt Împăratului împotriva vrăjmaşilor tăi, când vor veni asupra ta, îndrăzneşte, căci nu vei obosi; că se vor depărta de la tine degrabă. Fiindcă nu voiesc nelegiuiţii să te vadă luând cununa în lupta cu ei prin rugăciune. Pe lângă aceasta vor fugi, biruiţi de rugăciune, ca de foc.

62) Agoniseşte toată bărbăţia şi vei avea pe Dumnezeu ca învăţător al rugăciunii[911].

63) Nu e cu putinţă a învăţa să vezi prin cuvânt, ci vederea ţine de fire. Nici frumuseţea rugăciunii nu se cunoaşte prin învăţătura altuia. Căci ea are de la sine învăţător pe Dumnezeu, Care învaţă pe om cunoştinţa şi dă celui ce cere rugăciunea[912] şi binecuvântează anii celor drepţi. Amin.

---

910. Ed. 1970: „Cei ce cântă mai repede fac aceasta ca să nu fie furaţi de alte gânduri; cei ce cântă mai rar, ca să nu spună cum nu trebuie cuvintele, din lipsa de învăţătură. Dar tuturor cea mai bună le e măsura şi în privinţa timpului".

911. „Nu are nevoie, zice, de dascăl în rugăciune, ci de râvna sa proprie, pentru care Însuşi Dumnezeu i Se face dascăl. Căci pe cel ce se roagă după lege şi cu râvnă Dumnezeu îl învaţă prin iluminare şi-i face mintea neclintită şi-l izbăveşte de robie." Alta, a Sfântului Maxim: „Cel ce iubeşte pe Dumnezeu cu adevărat se roagă neîmprăştiat. Cel ce se roagă neîmprăştiat lui Dumnezeu iubeşte pe Dumnezeu. Nu se roagă neîmprăştiat cel ce are sufletul alipit de cele pământeşti. Deci nu iubeşte pe Dumnezeu cel ce are mintea legată de cele omeneşti prin împătimire".

912. „Dumnezeu dă celui ce cere rugăciunea." Nu se poate şti cine începe mai întâi: cel ce se roagă, sau Dumnezeu, Care dă puterea să se roage celui ce se roagă.

CUVÂNTUL AL XXIX-LEA

Despre nepătimire sau cerul pământesc şi despre desăvârşirea şi învierea sufletului înainte de învierea cea de obşte

1) Iată-ne şi pe noi, cei afundaţi în groapa cea mai adâncă a neştiinţei şi în patimile întunecate şi în umbra morţii acestui trup, începând să vorbim (să filosofăm, *n. trad.*) cu îndrăzneală despre cerul pământesc[913]. Bolta cerească are ca frumuseţe stelele, iar nepătimirea, virtuţile. Căci eu n-am învăţat să fie nepătimirea altceva decât cerul minţii în inimă, care socoteşte ca jucării uneltirile dracilor.

2) Nepătimitor este şi se cunoaşte propriu-zis cel ce şi-a făcut trupul nestricăcios, şi-a înălţat mintea deasupra zidirii şi toate simţurile şi le-a supus minţii, iar sufletul şi l-a pus în faţa Domnului. Prin aceasta se întinde spre El peste puterea sa. Unii, iarăşi, spun că nepătimirea este învierea sufletului înainte de cea a trupului. Iar alţii, că e a doua, după a îngerilor, cunoştinţă desăvârşită a lui Dumnezeu.

---

913. „Cer pământesc" înseamnă nu numai „cerul pe pământ", ci pământul devenit cer prin îmbibarea lui de spiritualitate, mai bine zis de energiile Duhului Sfânt. Sufletul şi chiar trupul sfinţilor se umplu de aceste energii, aşa cum trupul Domnului s-a schimbat la faţă pe Tabor. Mai jos se spune că prin nepătimire trupul însuşi devine nestricăcios. El devine nestricăcios în parte, pentru că rămâne încă supus morţii. Dar această nestricăciune în parte e baza pentru nestricarea osemintelor sfinţilor şi pentru nestricăciunea lor totală în veacul viitor.

3) Deci această desăvârşită desăvârşire nedesăvârşită a celor desăvârşiţi, precum mi-a spus unul care a gustat-o[914], atât de mult sfinţeşte mintea şi o răpeşte de la cele materiale, încât cea mai mare parte a vieţii în trup, după ajungerea la limanul ceresc, o ţine ridicată în contemplare (în vederea duhovnicească), ca pe una ce e răpită în cer. Bine zice despre aceasta cel ce a cercat-o pe ea: „Că cei puternici ai lui Dumnezeu s-au ridicat foarte de la pământ" (*Psalm* 46, 9). Unul din aceştia ştim că a fost şi egipteanul care nu şi-a lăsat mâinile sale întinse mult timp în rugăciune când se ruga cu unii[915].

4) Unul poate fi nepătimitor, dar altul mai nepătimitor decât nepătimitorul. Cel dintâi urăşte cu tărie cele rele, cel de al doilea se îmbogăţeşte fără să se sature în virtuţi[916].

---

914. Sfântul Efrem: „Este desăvârşirea desăvârşită şi în acelaşi timp nedesăvârşită, pentru că nu mai e în ea nimic necurat, ci petrece în nesfârşirea oceanului dumnezeiesc, dar acest ocean nu-l poate cuprinde niciodată deplin. Desăvârşirea e totdeauna însetată după şi mai multă desăvârşire". „Cei nepătimitori, întinzându-se spre vârful dorit fără să se sature, fac desăvârşirea nedesăvârşită, deoarece bunătăţile veşnice nu au sfârşit." Totdeauna te poţi uni şi mai mult cu un alt subiect în iubire - el îţi rămâne inepuizabil -, cu atât mai mult, cu Subiectul dumnezeiesc. Alta: „Ea e desăvârşită cât priveşte măsura puterii omeneşti, dar nedesăvârşită întrucât se depăşeşte pururea pe ea însăşi, prin adaosurile în parte, şi se înalţă neîncetat prin înălţările spre moarte" (spre moartea faţă de sine însuşi).

915. Ed. 1970: „Vorbeşte despre Moise Etiopianul, sau despre Avva Sisoe".

916. „Nepătimirea are în sine sufletul care nu se împătimeşte de lucruri, şi care rămâne netulburat chiar şi de amintirea lor." Alta: „Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naşte nepătimirea; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoştinţa".

5) Nepătimire a dovedit cel ce a spus: „Am dobândit mintea Domnului" (*1 Corinteni* 2, 16). Nepătimire a dovedit egipteanul care a zis că nu are frică de Domnul[917]. Nepătimire a dovedit cel ce s-a rugat să se întoarcă la el patimile[918]. Cine s-a învrednicit, înainte de strălucirea viitoare, de nepătimire ca Sirul acela?[919] Căci vestitul prooroc David a zis către Domnul: „Lasă-mă ca să răsuflu" (*Psalm* 38, 13), iar acest atlet al lui Dumnezeu: „Slăbeşte, Doamne, valurile harului Tău".

6) Nepătimire are sufletul care aşa de mult s-a îmbibat de calitatea virtuților, ca cei pătimaşi, de plăceri.

7) Dacă lăcomia pântecelui stă în aceea că cel stăpânit de ea se sileşte pe sine să mănânce chiar fără poftă, firea înfrânării stă în aceea că cel ce se nevoieşte în ea, chiar când e flămând, îşi stăpâneşte firea sa nevinovată.

8) Dacă desfrânarea stă în aceea că cel stăpânit de ea se înfierbântă şi după animalele necuvântătoare, firea neprihănirii are față de toate o simțire ca față de cele neînsuflețite.

9) Dacă hotarul iubirii de arginți stă în aceea că cel stăpânit de ea nu încetează niciodată să strângă şi nu se poate sătura niciodată[920],

---

917. Sfântul Antonie. Nu are frica slugii, dar o are pe cea a fiului, plină de iubire. Căci petrece în Dumnezeu, eliberat de împătimirea de lucruri.

918. Sfântul Ioan Colov. Să se întoarcă spre a le înfrânge din nou şi a face şi mai tare firea sa.

919. Sfântul Efrem.

920. „Hotarul" oricărei patimi e să nu aibă hotar, ca şi fericirea veşnică. Patima are şi ea o sete de infinitate şi chiar un progres la infinit, o sete de infinitate în direcția nimicului, la al cărui capăt nu se

hotarul neagonisirii stă în a nu cruța cineva nici trupul său[921].

10) Dacă hotarul trândăviei e a nu avea răbdare în nicio odihnă[922], al răbdării este a se socoti cineva în orice necaz ca fiind în odihnă.

11) Dacă oceanul mâniei stă în a se înfuria chiar când nu e nimeni de față, al îndelungii răbdări stă în a fi cineva la fel de liniștit fie că e de față, fie că nu e de față cel ce-l defaimă.

12) Dacă înălțimea slavei deșarte stă în a face cineva schime și fapte fățarnice chiar când nu e de față nimeni care e obligat să-l laude[923], semnul lipsei de

---

poate ajunge niciodată, odată ce existența e creată de Dumnezeu. Aceasta poate fi în parte o explicare a veșniciei iadului. E o sete spre o existență aparentă, dar în realitate tot mai inconsistentă. La hotarul ei nu se poate ajunge niciodată, pentru că făptura e ținută în existență de Dumnezeu și ea trebuie să se miște la nesfârșit fie în Dumnezeu, Cel real infinit, ca să cuprindă tot mai mult din El, fie împotriva Lui, mișcare care e și ea nesfârșită, pentru că El fiind infinit, niciodată făptura nu ajunge să nege tot ce este El. „Patima iubirii de arginți stă în a se bucura cineva să ia (mereu) și în a se întrista să dea (pentru că i se pare că pierde din putința dobândirii infinitului); iar unul ca acesta nu-i un bun chivernisitor", pentru că nu ajunge la infinitul spre care aspiră.

921. Dar cu cât înfrânează cineva mai mult mișcările trupului său, cu atât acestea sunt copleșite mai mult de energiile Duhului Sfânt, care sunt infinite. Cu cât moare cineva mai mult sieși, cu atât se umple mai mult de iubirea lui Dumnezeu, care e infinită, fiind a Subiectului infinit.

922. Leneșul niciodată nu socotește că se odihnește cât îi place. E și în el o sete infinită a lâncezelii. Dimpotrivă, răbdarea nu se socotește sleită de nicio greutate.

923. Avem aici un șir de ilustrări concrete ale setei de infinit a diferitelor patimi. Toate patimile își hrănesc setea de infinit din închipuirea că ar fi consistent ceea ce nu este. Ele se mișcă deci în fond spre tot mai mult nimic, spre subțierea tot mai mare

slavă deşartă se arată în a nu se lăsa cineva niciodată furat cu cugetarea de prezenţa celor ce-l laudă.

13) Dacă semnul pierzaniei, sau al mândriei stă în a se mândri cineva în orice stare sărăcăcioasă sau disprețuită s-ar afla, dovada smereniei mântuitoare stă în a avea cineva un cuget smerit în faptele şi isprăvile cele mai înalte.

14) Dacă dovada împătimirii totale stă în a se supune cineva repede tuturor gândurilor şi pornirilor semănate de draci, eu am învățat că semnul sfintei nepătimiri stă în a putea zice cu adevărat: „Abătându-se cel rău de la mine, n-am cunoscut" (*Psalm* 100, 4), nici cum a venit, nici pentru ce, nici cum a plecat, ci sunt întreg nesimțitor față de acestea, fiind în întregime unit cu Dumnezeu, acum şi pururea în viitor.

15) Cel ce s-a învrednicit de o astfel de stare, fiind el încă în trup, Îl are pe Dumnezeu cârmaci, sălăşluit în sine în toate cuvintele, faptele şi gândurile. De aceea simte înlăuntru, prin iluminare, voia Domnului cum ar auzi un glas şi se află ridicat mai presus de toată învățătura omenească. „Când voi veni, zice, şi mă voi arăta feței lui Dumnezeu" (*Psalm* 41, 2), căci nu mai pot suporta în mine puterea dorului şi caut spre

---

a existenței, care-şi păstrează mereu aparența de mai multă existență. Dar parcă cel mai mult se hrăneşte din nimic slava deşartă. Ea îl face pe cel stăpânit de ea să-şi închipuie că-l văd şi că-l laudă şi cei ce nu sunt de față şi de aceea dă în chip fățarnic chipuri atrăgătoare vrednice de laudă faptelor sale nevrednice de laudă. Dă față impunătoare ruinelor sau ruinei propriei ființe şi-şi închipuie prezențe care nu sunt şi crede în sinceritatea celor ce-l laudă, oricâte semne despre nesinceritatea lor ar avea. Chinul acestora e că, înaintând tot mai mult spre o subțiere a existenței, în acelaşi timp sunt stăpâniți de nesiguranța acestei aparente consistențe. De aceea ajung uneori şi la sinucidere.

frumusețea nemuritoare pe care mi-ai dat-o înainte de lut[924]. Nepătimitorul, ce trebuie să spunem mai mult, „nu mai viețuiește el, ci Hristos viețuiește în el" (*Galateni* 2, 20), cum zice cel ce s-a luptat lupta cea bună și călătoria a săvârșit și credința a păzit.

16) Coroana împăratului nu e alcătuită dintr-o singură piatră. Nu se desăvârșește nepătimirea de vom nesocoti fie și numai o singură virtute. Înțelege nepătimirea ca palatul Împăratului celui din ceruri; iar multele locașuri, ca locuințele dinlăuntrul cetății[925]; iar prin zidul acestui Ierusalim ceresc înțelege iertarea greșalelor.

17) Să alergăm, fraților, să alergăm ca să ne bucurăm de intrarea în cămara de nuntă a palatului! Că de vom lipsi din vreo pricină oarecare - fie din pricina poverii vreunei patimi ce ne stăpânește de mai înainte, fie din pricina vremii, fie și numai de vreun locaș din jurul cămării de nuntă -, va fi mare nenorocire. Chiar de șchiopătăm încă și suntem slăbănogi, să ajungem în tot chipul măcar înlăuntrul zidului. Că cel ce nu ajunge înainte de sfârșit la zidul acela, sau nu a trecut dincolo de el, se va sălășlui în pustiul dracilor. De aceea se ruga careva: „Întru Dumnezeul meu voi trece peste zid" (*Psalm* 17, 32). Iar altul zice ca din partea lui

924. „Numește *frumusețe nemuritoare* nemurirea. Iar *lut*, acest trup pământesc, pe care Adam l-a îmbrăcat după neascultare, cum zice Grigorie cel cu numele de Teologul." Înainte de cădere, Adam avea și trupul nemuritor, sau apt de nemurire, prin faptul de a fi fost umplut de energiile Duhului Sfânt, deci înduhovnicit.

925. „«Multe locașuri» numește măsurile înțelegerii celor sălășluiți în țara aceea, adică dreptele socoteli și deosebirile de înțelegere de care se bucură. Căci n-a înțeles prin «multe locașuri» deosebiri de locuri, ci treptele darurilor."

Dumnezeu: „Oare nu păcatele voastre sunt cele care fac despărțirea între voi şi Mine?" (*Isaia* 59, 2).

18) Să dărâmăm, o, prieteni, peretele din mijloc al despărțiturii, pe care l-am zidit în chip rău, prin neascultare. Să primim chiar din această viață dezlegarea datoriei. Pentru că nu este în iad cine să poată ierta datoria.

19) Să ne sârguim, fraților, de aici înainte. Căci de ne vom sili, vom fi scrişi în cartea vieții (*Apocalipsa* 3, 5). Nu începe motiv de dezvinovățire: nici căderea, nici vremea, nici povara[926]. „Câți au primit pe Domnul, prin baia naşterii din nou, le-a dat lor putere să se numească fii ai lui Dumnezeu" (*Ioan* 1, 12), zicând: „Opriți-vă şi cunoaşteți că Eu sunt Dumnezeu" (*Psalm* 45, 10) şi nepătimirea[927]. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

Fericita nepătimire înalță de la pământ mintea sărmană şi ridică pe cea săracă din patimi. Dragostea atotlăudată o face să şadă cu îngerii stăpânitori, cu căpeteniile poporului Israel.

CUVÂNTUL AL XXX-LEA

Despre legătura treimii virtuților: a dragostei, a nădejdii şi a credinței

1) „Iar acum, după toate cele spuse înainte, rămân aceste trei, legătura care strânge şi ține toate: credința, nădejdea şi dragostea. Dar mai mare decât

926. Nu ne putem dezvinovăți nici cu căderea dinainte (în Eden), nici cu lipsa de timp, nici cu greutățile vieții.

927. Nepătimirea în omul duhovnicesc, sau în sfânt, e lucrarea lui Dumnezeu, sau Dumnezeu însuşi, Care copleşeşte lucrarea omului.

toate este dragostea. Căci Dumnezeu se numeşte dragoste" (*1 Corinteni* 13,13).

Dar eu (pe cât pot să înţeleg) pe una o văd ca rază, pe alta, ca lumină, iar pe cealaltă, ca cerc[928]. Şi toate sunt o strălucire şi o lumină. Cea dintâi toate le poate face şi zidi; a doua îmbrăţişează mila lui Dumnezeu; iar a treia niciodată nu cade, nu încetează a privi şi nu lasă pe cel rănit de ea să-şi liniştească fericita nebunie.

2) Cel ce voieşte să vorbească despre dragostea lui Dumnezeu încearcă să vorbească despre Dumnezeu însuşi. Dar a vorbi despre Dumnezeu prin cuvinte e greşit şi primejdios celor ce nu iau aminte[929]. Cuvântul despre dragoste e cunoscut îngerilor, dar şi acelora, numai prin lucrarea iluminării. Dragostea e Dumnezeu, iar cel ce voieşte să arate hotarul (definiţia, *n. trad.*) Acestuia e ca cel ce, orb fiind, numără nisipul de pe fundul oceanului.

3) Dragostea, după calitate, e asemănarea cu Dumnezeu, pe cât e cu putinţă muritorilor. Iar după lucrare, e o beţie a sufletului. După însuşire, e izvorul credinţei, adâncul fără fund al îndelungii-răbdări, oceanul smereniei.

4) Dragostea este, propriu-zis, lepădarea a tot cugetul potrivnic[930], dacă dragostea nu socoteşte răul. Dragostea, nepătimirea şi înfierea se deosebesc numai prin numiri. Precum lumina, focul şi flacăra se unesc într-o singură lucrare, aşa înţelege şi despre acestea.

---

928. Ed. 1970: „Credinţa este ca raza soarelui, nădejdea, ca lumina lui şi dragostea, ca cercul lui".

929. E primejdios a vorbi despre Dumnezeu fără a te simţi copleşit de măreţia şi de iubirea Lui, adică a vorbi cu indiferenţă, cu mândria că-L poţi cuprinde, sau chiar în bătaie de joc.

930. Dragostea nu cugetă nimic potrivnic cuiva.

În măsura în care îi lipseşte ceva din plinătate, încape în ea frica. Căci cel fără de frică sau s-a umplut de iubire, sau a murit cu sufletul[931].

5) Nu e un lucru necuvenit a asemăna chipurile dorului, fricii, sârguinţei, râvnei şi robiei omeneşti cu cele ale dragostei de Dumnezeu. Fericit este cel ce are faţă de Dumnezeu un dor asemănător celui pe care-l are îndrăgostitul nebun faţă de iubita lui[932]. Fericit este cel ce se teme de Domnul aşa de mult, cât se tem cei pârâţi de judecător. Fericit este cel ce s-a făcut atât de sârguitor în sârguinţa cea adevărată, pe cât de recunoscător s-a făcut slujitorul faţă de stăpânul său. Fericit este cel ce s-a făcut atât de râvnitor în virtuţi, pe cât sunt de atenţi în râvna lor soţii faţă de soţiile lor. Fericit este cel ce stă în rugăciune în faţa Domnului, precum stau slujitorii în faţa împăratului[933]. Fericit este cel ce se nevoieşte să placă aşa de neîntrerupt Domnului, pe cât oamenilor. Nu se lipeşte pruncul de sânul mamei, cum obişnuieşte fiul iubirii să se lipească totdeauna de Domnul.

---

931. A murit cu sufletul, pentru că e copleşit de viaţa duhului. Dar a putut muri cu sufletul şi pentru că nu mai este în comunicare cu viaţa adevărată, care-i vine din Dumnezeu. Prin suflet înţelege mişcările sufleteşti îndreptate spre cele ale lui Dumnezeu.

932. „Coborând la neputinţa noastră, Părintele îşi ia exemple din cele mai mici, de la noi."

933. „Cel ce stă în faţa împăratului şi slujeşte pe oameni, câteodată face aceasta cu făţărnicie şi pentru înşelarea ochilor şi pentru plată, din care cauză se şi lipseşte de fericire. Dar fericit cu adevărat este acela care, potrivindu-şi chipul dinlăuntru cu cel din afară, se arată stând înainte cu toată mintea, comunicându-şi cu cuget bucuros cererile unul către altul."

6) Cel ce iubeşte cu adevărat îşi închipuie pururea faţa celui iubit şi o îmbrăţişează cu dulceaţă înlăuntrul său. Unul ca acesta nu se mai poate linişti nici în somn de dorul aceluia, ci şi atunci se îndeletniceşte cu cel dorit. Aşa se întâmplă cu fiinţele trupeşti, aşa, cu cele netrupeşti[934].

7) Cineva rănit de săgeata dragostei a zis despre sine (lucru de care mă minunez): „Eu dorm", silit de trebuinţa firii, „iar inima mea veghează" (*Cântarea Cântărilor* 5, 2), din pricina mărimii dragostei.

8) E de amintit, o, iubitule, că după pieirea fiarelor din jurul sufletului, acesta se doreşte şi se sfârşeşte după Domnul, înfierbântat ca de un venin de focul dragostei[935].

9) Foamea lucrează nearătat şi nedesluşit, iar lucrarea setei se întinde şi se face tuturor arătată prin fierbinţeală. De aceea zice cel ce doreşte pe Dumnezeu: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu cel tare, cel viu" (*Psalm* 41, 2).

10) Dacă faţa celui iubit ne preschimbă în chip vădit pe toţi şi ne face luminoşi, veseli şi neîntristaţi, ce nu poate face faţa Stăpânului, când vine în chip nevăzut în sufletul curat?

11) Frica, atunci când se iveşte în simţirea sufletului, obişnuieşte să topească şi să mănânce întinăciunea. „Pătrunde cu frica, zice, carnea mea" (*Psalm* 118, 120). Iar cuvioasa iubire uneori obişnuieşte să-i mănânce pe unii, potrivit celui ce a spus: „Robitu-mi-ai inima, robitu-mi-ai inima"

---

934. „La fel, zice, e cu dragostea trupească şi cu cea duhovnicească, ce este de asemenea în trup."

935. „Izbăvit de patimi prin smerita cugetare, arde stăpânit de dragostea dumnezeiască."

(*Cântarea Cântărilor* 4, 9), iar alteori îi face pe alţii să se bucure şi-i umple de strălucire: „Spre El, zice, a nădăjduit inima mea şi m-am temut; şi a înflorit trupul meu" (*Psalm* 27, 10); şi: „Când inima se veseleşte, faţa înfloreşte" (*Pilde*, 15, 13).

Când deci omul întreg se amestecă cu iubirea lui Dumnezeu, atunci strălucirea sufletului se arată în trup ca într-o oglindă. Aşa se umplea de slavă văzătorul de Dumnezeu Moise. Cei ce au atins această treaptă, deopotrivă cu a îngerilor, uită de multe ori de hrana trupească. Ba socotesc că nici nu o doresc pe aceasta. Şi nu e de mirare, dacă şi dragostea potrivnică respinge de multe ori hrana.

Socotesc că trupul acestor nestricăcioşi nici nu se îmbolnăveşte oricum, căci s-a făcut nestricăcios, curăţindu-se prin văpaia neprihănirii, care a pus capăt celeilalte văpăi[936]. Socotesc că nici de mâncare nu se apropie cu plăcere[937], căci focul ceresc obişnuieşte să hrănească sufletele acestora cum hrăneşte apa de sub pământ rădăcina plantei.

12) Creşterea fricii pune început iubirii. Iar capătul desăvârşit al neprihănirii e pricină a cunoaşterii lui Dumnezeu şi a cuvântării de Dumnezeu (a teologiei, *n. trad.*). Cel ce şi-a unit simţirile cu Dumnezeu e învăţat tainic de El cuvintele Lui, iar

936. Poate fi vorba de văpaia poftei necurate, care e oprită de focul dorinţei de curăţie. Dar poate fi vorba şi de fierbinţeala bolii. Şi aceasta e copleşită şi oprită de focul dragostei de Dumnezeu. Slăbiciunea trupului, care-l duce la boală, e înlăturată de tăria Duhului. E demnă de remarcat această explicare a nestricăciunii pe care o vor dobândi trupurile noastre în viaţa viitoare, prin văpaia iubirii curate a lui Dumnezeu.

937. Plăcerea vieţii în Dumnezeu copleşeşte şi plăcerea de mâncare.

fără unirea acestora (cu Dumnezeu), e greu a grăi despre Dumnezeu[938].

13) Cuvântul ființial al lui Dumnezeu desăvârșește neprihănirea, omorând moartea sufletului prin prezența Lui. Iar aceasta odată omorâtă, ucenicul se luminează în cunoașterea și cuvântarea de Dumnezeu[939]. Cuvântul Domnului cel din Cuvântul Tatălui, curat, rămâne în veacul veacului[940]. Iar cel

938. Neprihănirea desăvârșită dă putința cunoașterii de Dumnezeu și vorbirii despre El. Dumnezeu e cunoscut prin curăție. Curăția limpezește ochii sufletului care văd pe Dumnezeu. Curăția e legată cu simțirea. Simțirile curate se unesc cu Dumnezeu. Simțirile sufletului, când sunt curate, iau contact cu Dumnezeu cum ia contact cu lucrurile vederea ochilor nestânjenită de urdori. Dumnezeu e cunoscut prin experiență de simțirile curate, care ca atare se unesc cu Dumnezeu. Sensibilitatea spirituală, sau mai bine zis duhovnicească, e semnul atingerii noastre cu Dumnezeu, al pătrunderii Lui în noi. Dumnezeu trezește această sensibilitate. Dumnezeu însuși nu e un obiect pasiv al cunoașterii noastre deductive și individualiste, ci subiect care mișcă prin iubirea Lui față de noi sufletul nostru, când se deschide lui Dumnezeu, când e întreg ațintit spre El, plin de dorul față de El. Dumnezeu imprimă atunci minții noastre sensurile existenței Sale odată cu realitatea sa și deci provoacă în aceasta cuvintele care exprimă aceste sensuri (rațiuni) ale Lui.

939. Cuvântul lui Dumnezeu luminează sufletul pentru că e lumina lui Dumnezeu plină de toate înțelesurile dumnezeiești, dar nu-l luminează înainte de a-l curăți. Numai cel curat primește lumina în el. Chiar lucrul curat strălucește. Curăția e totodată viața superioară, pentru că e sensibilitate pentru ceea ce e bun, înalt, frumos. De aceea, Cuvântul cel curat și luminos, curățind sufletul, îl scoate din starea tocită, murdărită, moartă, pentru arătarea iubirii și luminii lui Dumnezeu în el și prin el. „Cuvântul lui Dumnezeu Tatăl desăvârșește curăția în cel în care se sălășluiește. Iar moartea sau patimile îl omoară cu desăvârșire."

940. Însuși cuvântul Cuvântului e curat și deci luminos. Ceea ce spune El, fiind adevărul neschimbat, rămâne în veci.

ce n-a cunoscut pe Dumnezeu vorbeşte despre El prin presupuneri[941].

14) Neprihănirea a făcut pe ucenic teolog (cuvântător de Dumnezeu, *n. trad.*), întărind prin el dogmele Treimii[942].

15) Cel ce iubeşte pe Domnul a iubit mai întâi pe fratele său. Dovada primului lucru este cel de al doilea. Cel ce iubeşte pe aproapele nu rabdă vreodată pe cei ce clevetesc, şi fuge de ei mai degrabă ca de foc. Cel ce zice că iubeşte pe Domnul, dar pe fratele său se mânie, este asemenea celui ce aleargă în vis[943].

16) Tăria iubirii este nădejdea, căci prin aceasta aşteptăm plata iubirii[944]. Nădejdea este bogăţia

---

941. „Cuvântul duhovnicesc umple de încredinţare simţirea înţelegătoare. Căci din Dumnezeu porneşte o lucrare a iubirii plină de putere şi de înţelesuri. De aceea, mintea noastră rămâne fără îndoieli în mişcările cunoaşterii lui Dumnezeu şi a cuvântării de Dumnezeu. Căci nu suferă atunci de neputinţa pe care o aduce grija. Pentru că atât se lărgeşte în vederi (contemplaţii), cât voieşte lucrarea iubirii. Bine este deci să rămână pururea în credinţă cel mişcat de iubire. Căci nimic nu e mai sărac decât o cugetare ce gândeşte (filosofează) cele ale lui Dumnezeu în afara lui Dumnezeu." Acela rămâne cu nişte scheme goale, cu nişte formule fără acoperire, cu nişte umbre abstracte, fără puterea de a fi mişcat la fapte, ci umplându-se de îngâmfare. Iubirea e organ de cunoaştere, de adevărată cunoaştere. Aceasta e o învăţătură comună a Părinţilor. Numai prin ea cunoaştem persoana, dar mai ales pe Dumnezeu, Persoana supremă; pentru că numai prin iubire intrăm înlăuntrul Ei şi Ea numai prin iubire ne deschide lăuntrul Ei.

942. E vorba de Sfântul Ioan Evanghelistul.

943. Adică nu se mişcă în mod real înainte, ci i se pare că se mişcă.

944. Plata iubirii nu poate fi decât tot iubirea. Iubim nădăjduind că vom iubi tot mai mult şi că vom fi şi noi iubiţi mai mult.

bogăției nearătate. Ea este vistieria neîndoielnică dinainte de vistierie. Ea este odihnă în osteneli. Ea este uşa iubirii. Ea omoară deznădejdea. Ea este icoana celor ce nu sunt de față. Lipsa nădejdii este pieirea iubirii. De ea sunt legate trudele, de ea atârnă ostenelile, pe ea o înconjoară mila.

17) Călugărul cu nădejde tare junghie lenea, omorând cu sabia acesteia pe aceea. Cercarea (experiența) naşte nădejdea darurilor Domnului. Căci cel necercat nu rămâne neîndoit. Mânia risipeşte nădejdea. Căci aceasta nu ruşinează. Iar cel ce se mânie are chip necuviincios.

18) Iubirea dăruieşte proorocia. Iubirea pricinuieşte minunile. Iubirea este adâncul (abisul) luminării[945].

Iubirea este izvorul focului. Cu cât țâşneşte mai mult, cu atât îl arde mai tare pe cel însetat. Iubirea este statornicia îngerilor; iubirea e înaintarea veacurilor[946]. „Spune-ne nouă, o, frumoaso între virtuți, unde-ți paşti oile? Unde te adăposteşti la amiază? Luminează-ne pe noi, adapă-ne pe noi, călăuzeşte-ne pe noi, povățuieşte-ne pe noi, pentru că voim să urcăm la tine. Căci tu stăpâneşti peste toate" (*Cântarea Cântărilor* 1, 7). Iar acum mi-ai robit sufletul şi

945. Iubirea e cunoaştere. Pe cât de nesfârşită e iubirea, pe atât de nesfârşită e cunoaşterea ce o dă ea. Pentru că iubirea este a persoanei. Persoana e subiectul ei. Fără persoană nu se înțelege iubirea şi persoana este nesecată în manifestările mereu noi şi mereu mai adânci ale iubirii. Dacă iubirea nu e fără persoană, nici persoana nu se înțelege, în existența ei sănătoasă şi în indefinitul ei, fără iubire.

946. Fără iubire, eternitatea ar fi încremenită. Iubirea este o continuă noutate şi totuşi ea e stabilitatea neschimbată. Dar prin iubire înaintăm aici şi ne vom odihni acolo, în viața îngerească.

nu pot să suport flacăra ta[947]. De unde să pornesc a te lăuda? „Tu stăpâneşti tăria mării, iar frământarea valurilor tu o potoleşti şi o ucizi. Tu smereşti cugetul mândru ca pe un rănit. Cu braţul puterii tale ai risipit pe duşmanii tăi" (*Psalm* 88, 10-11), iar pe cei ce te iubesc îi faci nebiruiţi.

Dar eu mă grăbesc să aflu cum te-a văzut pe tine Iacob, stând neclintită în vârful scării. Spune-mi mie, celui ce întreb, cum este urcuşul acesta? Şi care este chipul şi totalitatea treptelor lui, pe care cel ce te iubeşte le-a pus ca suişuri în inima lui (*Psalm* 83, 6)? Însetat-am să ştiu care este numărul acestora, cât durează timpul urcuşului. Căci cel ce ţi-a cunoscut lupta şi vederea ne-a arătat pe călăuzitori[948], dar nimic altceva n-a voit să ne lămurească. Mai bine zis n-a putut (*Facerea* 18, 12).

Iar ea, împărăteasa (dar socotesc că e mai bine să spun El)[949], arătându-mi-se ca din cer, mi-a şoptit la urechea sufletului: de nu te vei dezlega, o, îndrăgostitule,

---

947. *PG* dă ca scolie cap. 34 din Diadoh, *Filoc.* rom., I, pp. 347-348.

948. „Călăuzitori numeşte pe îngeri, pe care Iacob i-a văzut suind şi coborând pe scară."

949. „Adică Dumnezeu, căci El este iubirea." Iubirea nu există decât ca simţire a persoanei. Iar suprema Persoană, mai bine zis comunitate de Persoane, este şi supremul Subiect şi izvor al iubirii. Teologia de stil occidental ne-a obişnuit cu ideea unui Dumnezeu căruia I-a atribuit multe însuşiri ale stării noastre căzute, potenţate la maximum: putere, stăpânire, dreptate de tip lumesc etc. Dar Dumnezeu e cu totul dimpotrivă. Puterea Lui este iubirea, bunătatea, blândeţea, gingăşia, coborârea Lui la întrupare, prin care a imprimat şi firii noastre omeneşti smerenia ca adevărata ei însuşire. Aceasta deci nu e ceva contrar lui Dumnezeu, ci ceea ce are El în Sine însuşi.

de grosime, nu vei putea să cunoşti frumuseţea mea[950]. Iar scara să te înveţe totalitatea bine alcătuită a virtuţilor[951]. Căci eu stau neclintit în vârful ei, cum a zis marele meu cunoscător: „Iar acum rămân aceste trei: credinţa, nădejdea, dragostea; dar mai mare decât toate este dragostea" (*1 Corinteni* 13, 13).

Îndemnarea scurtă şi la fel de puternică la cele spuse mai înainte pe larg

Urcaţi, urcaţi, fraţilor, punând cu râvnă suişuri în inimă! Auziţi pe cel ce spune: „Veniţi să ne suim la muntele Domnului şi la casa Dumnezeului nostru" (*Isaia* 2, 3), „Celui ce a tocmit picioarele noastre ca ale cerbului şi ne-a pus pe noi peste cele înalte pentru a birui în calea Lui" (*Psalm* 17, 36).

Alergaţi, rogu-vă, cu cel ce zice: „Să ne sârguim, până ce vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi la

950. Frumuseţea duhovnicească se arată în trupul subţiat, delicat, ca într-o icoană bizantină.

951. „Întrebare: Care este desăvârşirea multelor roade ale Duhului? Răspuns: Când se va învrednici cineva de iubirea desăvârşită a lui Dumnezeu. Întrebare: Şi de unde cunoaşte cineva că a ajuns la aceasta? Răspuns: Când se va mişca aducerea aminte de Dumnezeu în cugetarea lui şi îndată inima lui se va mişca în iubirea Lui şi din ochii lui vor curge lacrimi cu îmbelşugare. Căci e obiceiul iubirii să aprindă lacrimi din aducerea aminte de cei iubiţi. Şi cel ce este aşa nu va fi niciodată lipsit de lacrimi. Pentru că nu-i lipseşte prilejul care să-l facă să-şi aducă aminte de Dumnezeu. Aşa încât el vorbeşte şi în somn cu Dumnezeu. E obiceiul iubirii să facă acestea. Şi ea este desăvârşirea oamenilor în viaţa lor."

cunoştința lui Dumnezeu, la bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos" (*Efeseni* 4, 13), Care, botezându-Se la treizeci de ani, după vârsta văzută, a avut desăvârşita treaptă a XXX-a în scara cea înțelegătoare, dacă iubirea este Dumnezeu, Căruia I se cuvine cântarea, stăpânirea, întru Care este puterea, întru Care este, era şi va fi pricina cea una a tuturor bunătăților în veacuri fără hotare. Amin.

CUVÂNTUL AL XXXI-LEA

Către Păstor

Introducere

1) În cartea de mai jos te-am pus, Preacuvioase, pe tine la urma tuturor. Dar în cea de mai sus, am fost încredințat că ești înaintea noastră a tuturor, dacă este adevărat ceea ce s-a spus: „Că vor fi cei din urmă, după cugetul lor, cei dintâi după vrednicie" (*Matei* 20, 16)[952].

CAPITOLUL I

2) Păstor este, în înțeles adevărat, cel ce poate căuta și îndrepta, prin nerăutate, prin sârguința și rugăciunea sa, oile cele pierdute.

3) Cârmaci este cel ce a luat tărie înțelegătoare[953] de la Dumnezeu și din ostenelile sale, ca să poată scoate corabia nu numai din valuri, ci și din adâncul însuși al mării.

4) Doctor este cel ce are trupul și sufletul nebolnave, neavând nevoie de nicio doctorie pentru ele[954].

---

952. Cei ce din smerenie se socotesc cei din urmă vor fi, după vrednicia ce li se va recunoaște, cei dintâi.

953. E o putere deosebită de cea trupească. E o forță de a convinge a spiritului, a minții.

954. „Trup nebolnav numește aici nu pe cel ce nu suferă de vreo boală din pricina schimbării sau a înmulțirii sucurilor alcătuitoare, ci pe cel ce a dezbrăcat poftele dulcii împătimiri și stricăciunea din ele. Cum a spus și în «Cuvântul despre nepătimire» (XXIX) că «nepătimitor este... cel ce și-a făcut trupul nestricăcios, iar mintea și-a înălțat-o deasupra zidirii» (cap. 2)."

5) Învățător cu adevărat este cel ce s-a făcut carte înțelegătoare a cunoştinței prin degetul lui Dumnezeu, sau prin lucrarea luminării de la El şi nu mai are nevoie de celelalte cărți[955]. Nu se cuvine învățătorilor să povățuiască după cărți (copiate) şi pictorilor să picteze după tablouri mai vechi.

6) Tu, cel ce povățuieşti pe cei mai de jos, învață din cele înalte, şi călăuzeşte pe celălalt prin înfățişarea ta văzută[956]. Nu uita de cel ce zice: „Nu de la oameni, nici prin oameni am luat învățătura, nici n-am fost învățat" (*Galateni* 1, 2). Căci nu e cu putință celor de jos să tămăduiască vreodată pe cei ce zac la pământ.

7) Cârmaciul bun va scăpa corabia; păstorul bun va tămădui oile şi le va face sănătoase. În măsura în care oile urmează neîncetat pe păstorul care merge înainte, în aceeaşi măsură va putea da răspuns pentru ele Stăpânului. Păstorul să lovească cu cuvântul oile ce rămân în urmă din lene sau din lăcomia pântecelui. Căci şi acesta e un lucru al bunului păstor.

8) Când oile vor începe, din fierbințeala zădufului, sau mai bine zis a trupului, să dormiteze cu sufletul, păstorul, privind spre cer, să privegheze cu şi mai multă tărie pentru ele. Căci în vremea acestui zăduf se întâmplă ca multe să fie mâncate de lupi.

---

955. „Cel ce nu e învățat de Sus, ci cugetă încă cele de jos, cum va învăța pe alții? «Că de va călăuzi orb pe orb, zice, amândoi vor cădea în groapă (*Matei* 15, 14)»." Numai cel în care lucrează Dumnezeu poate, după curățirea lui de păcate, să învețe cu rodnicie pe alții, comunicându-le şi lor lucrarea dumnezeiască, sau pe Dumnezeu însuşi cu iubirea Lui.

956. „«Împărtăşeşte pe celălalt»" sau pe cel duhovnicesc. Căci precum Dumnezeu te învață pe tine în chip înțelegător, aşa învață pe ucenici în chip sensibil."

Dar dacă şi ele, după obiceiul văzut la oi, îşi pleacă, în vremea zădufului, capul sufletului jos la pământ, se împlineşte cuvântul: „Inima zdrobită şi umilită Dumnezeu nu o va urgisi" (*Psalm* 50, 18).

9) Când peste turmă se abate întunericul şi noaptea patimilor, pune câinele să stea neclintit lângă Dumnezeu în paza de noapte. Căci nu e nepotrivit să înţelegi mintea ta ca pe un câine care sfâşie fiarele.

CAPITOLUL AL II-LEA

10) E o însuşire a firii, făcută şi ea de Bunul nostru Domn, ca, văzând pe doctor, bolnavul să se bucure chiar dacă nu se va folosi poate cu nimic de la el.

11) Să ai şi tu, o, minunate, plasturi, băuturi, bisturie, picături, briciuri, burete, lame de tăiat venele, fierul de ars rana, alifii, doctorii de somn, cuţit, feşe şi neîngreţoşarea. Căci, de ne lipsesc acestea, cum ne vom arăta ştiinţa? Nicicum! Iar plăţile se dau nu pentru cuvinte, ci pentru fapte[957].

12) Plasturele este leacul patimilor văzute, adică al celor trupeşti; băutura este leacul patimilor dinlăuntru şi nimicirea lor; bisturiul este ocărârea care taie rana, curăţeşte puroiul mândriei; picăturile sunt curăţirea

957. „Toate acestea se fac prin cuvinte. Atunci de ce a zis: «nu pentru cuvinte?». Socotesc că zice aceasta: nu se dau plăţile celor ce călăuzesc cu numele, ci celor ce ne arată cu fapta cuvintele vieţii." Alta: „Priveşte la viaţă, nu la cuvânt. Învaţă virtutea cu cuvântul, dar propovăduieşte cu viaţa". Alta: „A învăţa e propriu celor mai mari; dar aceasta aduce şi primejdii mai mari. Cu cât e mai de jos cel ce primeşte învăţătura, cu atât e mai mică primejdia". Alta, a lui Grigorie Teologul: „Nimeni nu s-a înălţat vreodată fără viaţă. Dar mulţi s-au înălţat fără cuvântul bine răsunător".

ochilor sufletului, întunecat de tulburarea mâniei. Briciul este dojenirea care muşcă, dar după puţin vindecă. Lama de tăiat venele este deşertarea grabnică a mirosului cel nearătat. Ea este şi zgârierea şi împungerea aspră spre vindecarea celor bolnavi. Buretele este mângâierea bolnavului şi răcorirea lui de către doctor, după tăiere sau operaţie, prin cuvinte line şi blânde. Fierul de ars este hotărârea şi regula aspră dată pentru o vreme, spre pocăinţă. Alifia este mângâierea dată bolnavului după arderea rănii, fie prin cuvânt, fie prin puţină hrană. Leac de somn înseamnă a lua povara celui ascultător şi a-i da prin supunere odihnă, şi un somn neadormit şi o orbire cuvioasă, ca să nu vadă faptele cele bune ale sale. Legăturile sunt întărirea şi strângerea celor moleşiţi de slava deşartă şi lăudăroşi, prin răbdarea până la moarte. Iar la urma tuturor, cuţitul este regula şi hotărârea şi scoaterea trupului mort sufleteşte şi a mădularului plin de puroi, ca să nu treacă şi la celelalte vătămarea sa.

13) Fericită este la doctori neîngreţoşarea şi la întâistătători nepătimirea. Cei dintâi, neîngreţoşându-se, pot lucra la vindecarea oricărei boli rău-mirositoare, fără greutate. Cei de al doilea pot învia orice suflet mort.

14) Una dintre rugăciunile întâistătătorului să fie şi aceasta: să poată pătimi împreună cu toţi şi să trăiască starea lor, după treapta lor, ca nu cumva să vatăme şi el ca Iacob (*Facerea* 27) pe cei pe care îi iubea şi pe cei împreună cu el. Iar aceasta obişnuiesc să o pătimească, fiindcă nu au simţirile sufletului cu desăvârşire deprinse spre deosebirea binelui şi răului şi a ceea ce e la mijloc[958].

---

958. A lui Gură de Aur: „Unele sunt bune, altele, mijlocii. Astfel sufletul şi trupul sunt dintre cele de la mijloc, putând să se facă şi

CAPITOLUL AL III-LEA

15) E mare ruşinea întâistătătorului care se roagă să se dăruiască celui supus lui ceea ce el nu are. Precum cei ce văd faţa împăratului şi şi l-au făcut prieten pot să împace cu împăratul pe toţi slujitorii lui, sau poate şi pe cei necunoscuţi de el, sau chiar şi pe duşmanii lui, dacă voiesc, şi să-i facă să se bucure de aceeaşi slavă, aşa înţelege şi despre sfinţi.

16) Pe prietenii cei mai adevăraţi şi desăvârşiţi (ai împăratului) îi respectă prietenii şi îi ascultă. Ba poate se şi lasă siliţi de ei. Bine este a-ţi face prieteni pe prietenii netrupeşti. Căci nimeni nu ne ajută aşa de mult la virtute, ca ei.

17) Mi-a spus unul dintre iubitorii de Dumnezeu că totdeauna, dar mai ales în sărbătorile anuale şi împărăteşti, Dumnezeu răsplăteşte pe slujitorii Lui cu daruri.

CAPITOLUL AL IV-LEA

18) Doctorul este dator să se dezbrace cu desăvârşire de patimi, ca să se poată preface, la vremea

---

bune şi rele. Dar duhul este dintre cele totdeauna bune, niciodată nu poate deveni altceva. Iarăşi, cugetul trupului, adică fapta rea, e din cele pururea rele. Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Dacă dai deci celui bun sufletul şi trupul, vei fi de partea lui; dacă, celui rău, te-ai făcut părtaş lui nu prin firea sufletului şi a trupului, ci prin voinţa care poate alege pe amândouă acestea". Alta: „Cel ce stă liniştit şi nu mustră păcatul aproapelui său este nemilos, ca şi cel ce lasă veninul în cel muşcat de şarpe". Duhul e totdeauna bun, pentru că el e sufletul străbătut de Duhul dumnezeiesc.

potrivită, că le are pe unele şi mai ales mânia. Căci de nu le-a lepădat cu totul, nu le va putea îmbrăca iarăşi în chip nepătimitor[959].

19) Am văzut un cal în oarecare măsură nedeprins, care, fiind dus de frâu şi păşind liniştit, deodată, slăbindu-i-se puţin frâul, l-a primejduit pe stăpân. Cu doi draci se obişnuieşte să se întâmple aceasta[960]. Deci ce voiesc să caute, să caute cu osteneală. Doctorul va cunoaşte înţelepciunea dată lui de Dumnezeu, când va putea să vindece bolile pe care cei mulţi nu le pot vindeca.

CAPITOLUL AL V-LEA

20) Nu e învăţător vrednic de laudă cel ce face înţelepţi pe copiii învăţaţi, ci pe cei neînvăţaţi şi neînţelepţi, ducându-i la desăvârşire. Iscusinţa vizitiilor se arată şi e lăudată când ţin în frâu cai necercaţi şi-i scapă pe aceştia.

21) Dacă ai ochi în stare să vadă de mai înainte furtunile pe mare, spune aceasta limpede celor aflaţi în corabie. Iar de nu, vei fi pricinuitorul scufundării corabiei, pentru că ţi s-a încredinţat de către toţi, fără grijă, cârma ei.

22) Am văzut doctori care nu au vestit înainte bolnavului pricinile îmbolnăvirii. De aceea, au

---

959. Acesta e semnul că cineva s-a izbăvit cu totul de patimi: că se poate preface că le are, fără să se resimtă de ele.

960. „Cu slava deşartă şi cu lăcomia pântecelui, sau cu curvia. Căci acestea nu slăbesc războiul cu noi până la sfârşit." Alta: „Aceştia sunt cel al mâniei şi al curviei. De va slăbi cineva puţin grija, îndată se stârnesc iarăşi şi încă aşa de mult, că rămân până la sfârşit şi robesc firea de parcă ar fi naturale".

pricinuit şi bolnavilor şi lor înşişi multă oboseală şi chin.

23) Pe cât de multă credinţă în el vede întâistătătorul la supuşii săi şi la alţii din afară, pe atât trebuie să se păzească pe sine cu toată grija în cele ce le face şi le spune. Căci ştie că toţi privesc la el ca la o icoană pilduitoare şi socotesc cele spuse şi făcute de el ca dreptar şi lege.

24) Pe păstorul adevărat îl dovedeşte iubirea. Căci din iubire s-a răstignit Păstorul cel mare.

CAPITOLUL AL VI-LEA

25) Însuşeşte-ţi cele ale altora prin cuvinte şi nu vei avea nevoie totdeauna de multă sfială[961].

26) Întristează pe cel bolnav pentru o vreme, ca să nu se lungească mult timp boala, sau să moară din pricina tăcerii vrednice de osândă. Mulţi au socotit, din pricina tăcerii cârmaciului, că plutesc bine, până ce s-au izbit de stâncă.

27) Să auzim pe marele Pavel scriind lui Timotei: „Stăruie pe lângă ei cu timp şi fără timp" (*2 Timotei* 4, 2). „Cu timp", socotesc, când cei mustraţi rabdă mustrarea cu plăcere; „fără timp", când sunt muşcaţi de ea. Căci şi izvoarele izvorăsc apa, chiar când nu însetează nimeni.

---

961. „Cuvântul e către păstor: când, zice, vine cineva să ţi se mărturisească şi stă de multe ori la îndoială, sileşte-te să-ţi însuşeşti numai prin cuvinte cele ale aceluia şi nu cu faptele. De pildă, zi către el: «O, frate, nu te întrista; şi eu am făcut aceasta şi aceasta», adică cele de care se îndoieşte să le spună. Şi el, luând curaj, îţi va spune toate în chip lămurit şi nu vei avea nicio vătămare din aceasta."

28) Este în firea unor întâistătători, ca să zic aşa, să se sfiască şi de multe ori să nu spună celor supuşi cele de trebuinţă, ci să tacă. Dar aceştia să nu se ferească să-şi împlinească datoria de învăţători faţă de ucenicii lor şi să însemneze pe o hârtie poruncile de trebuinţă ce se cade să le dea acestora.

29) Să ascultăm ce spune în privinţa unora dumnezeiasca Scriptură: „Taie-l, căci pentru ce să mai ocupe pământul fără rost?" (*Luca* 13, 7); şi: „Scoateţi pe cel rău dintre voi" (*1 Corinteni* 5, 13); şi: „Nu te ruga pentru poporul acesta!" (*Ieremia* 7, 16); şi despre Saul, la fel. Toate acestea e dator să le cunoască păstorul: cu care, cum, şi când trebuie să se întâmple. Căci nimic nu e mai adevărat decât ceea ce spune Dumnezeu.

30) Dacă cineva, mustrat îndeosebi, nu se ruşinează, va face şi din mustrare în faţa mai multora prilej de neruşinare, urându-şi de bunăvoie însăşi mântuirea sa[962].

CAPITOLUL AL VII-LEA

31) Ţin seama şi de ceea ce am văzut că se întâmplă şi la mulţi bolnavi conştienţi. Aceştia, cunoscându-şi frica şi neputinţa lor, au rugat pe doctor să-i lege, fără voia lor, şi să-i trateze cu sila, de bunăvoia lor. Pentru că „duhul este râvnitor", pentru nădejdea viitoare,

962. „Mustră pe păcătos fără mânie, înduplecându-l mai degrabă prin cuvânt şi nu prin mânie să se îndrepteze." Alta: „Cel ce păstoreşte poporul va da pedepse de îndreptare şi nu va lovi pentru păcate mici". Alta: „Se cade să se mustre păcătosul cu grijă şi cu sârguinţă spre îndreptare. Iar de stăruie în păcat, neîndreptându-se, trebuie scos din frăţime, ca să nu strice şi pe ceilalţi".

„iar trupul este neputincios" (*Matei* 26, 42), pentru slăbiciunile de mai înainte. Iar eu, văzând aceasta, i-am rugat pe doctori să se lase înduplecați de aceia.

32) Povățuitorul nu trebuie să le ceară tuturor celor ce vin la el să meargă pe calea îngustă și plină de necazuri. Nici nu e, fiecăruia, jugul blând și sarcina ușoară, ci trebuie mai degrabă să se aplice leacurile potrivite. Celor împovărați de păcate grele și ușor aplecați spre deznădejde le este potrivit leacul al doilea. Celor ce tind spre un cuget înalt și mândru le este potrivit leacul dintâi.

33) Unii, voind să facă o cale lungă și întrebând pe cei ce o cunosc, au auzit de la ei că este dreaptă și neprimejdioasă. Dar moleșindu-se în cursul călătoriei, din pricina a ceea ce au auzit, pe la mijlocul ei sau s-au primejduit, sau s-au întors, aflându-se nepregătiți pentru greutățile ei. Dar socotesc că se poate întâmpla și lucrul dimpotrivă.

34) Acolo unde dragostea dumnezeiască s-a atins de inimă, frica din cuvinte n-a avut putere. Și unde s-a ivit frica gheenei, acolo s-a născut răbdarea tuturor durerilor și ostenelilor. Unde se cunoaște nădejdea Împărăției, acolo se ivește și disprețuirea tuturor celor de jos.

35) Conducătorul de oaste destoinic cunoaște limpede starea și treapta fiecăruia din cei conduși. Căci poate sunt în mulțime unii fruntași în luptă și luptători de unul singur, putând să fie așezați în liniște în fruntea ostașilor.

36) Nu poate scăpa cârmaciul corabia singur, fără împreună-lucrarea corăbierilor. Nici doctorul nu poate vindeca pe cel ce suferă, nerugat mai întâi de el și neajutat prin arătarea rănii lui cu deplină încredere. Cei ce s-au rușinat de doctori și-au pricinuit puroi și adesea mulți au murit.

CAPITOLUL AL VIII-LEA

37) Păzind oile la păşune, păstorul să nu înceteze să se folosească de fluierul cuvântului, mai ales când vor să meargă la culcare. Căci de nimic altceva nu se teme lupul, ca de sunetul fluierului păstoresc.

38) Întâistătătorul nu trebuie să se umilească totdeauna fără judecată, nici să se înalţe totdeauna nebuneşte, ci să privească la Pavel, folosindu-se de amândouă (*2 Corinteni* 10-13). Domnul a acoperit ochii celor călăuziţi faţă de lipsurile întâistătătorului. Iar acesta, arătându-le lor pe acestea, a trezit în ei necredinţa.

39) Am văzut întâistătător lăsându-se, dintr-o smerenie adâncă, sfătuit în unele lucruri de fiii săi. Şi am văzut pe altul voind să le arate acelora, din mândrie, neînţeleapta lui înţelepciune şi râzând de ei.

40) Am văzut, e drept foarte rar, în câte o împrejurare povăţuitori pătimaşi stăpânind peste cei nepătimaşi, care, ruşinându-se pe încetul de cei conduşi, au pus capăt patimilor lor. Aceasta cred că a lucrat-o în ei plata celor mântuiţi. Şi aşa, stăpânirea lor pătimaşă li s-a făcut pricină de nepătimire.

CAPITOLUL AL IX-LEA

41) Să luăm aminte să nu risipim vreodată cele încărcate în port în largul mării[963]. O ştiu aceasta cei încă nedeprinşi cu zgomotele din afară.

963. Ed. 1970: „Să luăm aminte să nu risipim cele adunate în port, sau în timpul liniştirii, în marea conducerii, sau cele adunate în obşte prin ascultare să le pierdem iarăşi în obşte".

42) Cu adevărat, mare lucru este a răbda cu hotărâre şi cu bărbăţie zăduful şi pacea şi tihna liniştirii şi a nu căuta împrăştierile şi mângâierile din afara corabiei, sau a chiliei, cum caută corăbierii trândavi, în vremea liniştită, scăldarea în mare. Dar neasemănat mai mare lucru este a nu avea frică de zgomote, ci a rămâne, în vremea ciocăniturilor lor în inimă, petrecând neclintit cu oamenii în afară şi cu Dumnezeu înlăuntru.

CAPITOLUL AL X-LEA

43) Să-ţi fie, o, minunatule, ceea ce se petrece la judecătoriile din afară pricină de gândire la cele ale noastre: Cine vine ca un osândit la judecata înfricoşătoare şi adevărată a noastră, şi cine, nevinovat, sârguindu-se spre lucrarea şi slujirea lui Dumnezeu? Căci sunt două sosiri contrarii şi au nevoie de judecăţi potrivite lor[964].

44) Întâi de toate să fie întrebat cel vinovat, care au fost faptele lui după felul lor, pentru două motive: ca prin mărturisire să se simtă totdeauna împuns (în conştiinţă) şi să rămână fără îndrăznire, şi ca, cunoscând ce răni a primit, să fie trezit la iubirea noastră[965].

45) Să nu uiţi nici aceasta, o, preacinstite, precum ştii de fapt. Să nu fie! Să fie judecate de voi şi locurile şi chipul de viaţă nouă şi deprinderile celor vinovaţi.

---

964. E sfătuit duhovnicul să primească la spovedanie, ca la judecată, atât pe cei cu păcate, cât şi pe cei nevinovaţi.

965. Cei ce au păcătuit în obşte au păcătuit faţă de unii din cei din obşte („de noi, ceilalţi") şi, prin durerea mărturisirii, să fie îndemnaţi la iubirea faţă de aceia.

Căci e o mare felurime şi deosebire în acestea. De multe ori cel mai slab e şi cel mai smerit cu inima. De aceea trebuie să fie pedepsit şi mai uşor de către doctorii duhovniceşti[966]. Iar ceea ce se cere pentru cel dimpotrivă e vădit.

CAPITOLUL AL XI-LEA

46) Nu e drept ca lupul să păzească oile, şi nu e neprimejdios ca cei pătimaşi să conducă peste cei pătimaşi[967].

47) Neplăcută privelişte este vulpea pentru păsări. Dar nimic nu e mai neplăcut decât un păstor care se înfurie. Cea dintâi tulbură păsările, al doilea tulbură şi pierde sufletele cuvântătoare.

48) Ia seama să nu cercetezi cu de-amănuntul lucrurile cele mai mici, căci nu vei fi următor lui Dumnezeu[968].

---

966. „Cel ce dă certarea pentru sănătate pedepseşte cu iubire. Iar cel ce caută răzbunare a ieşit din iubire. Dumnezeu pedepseşte cu iubire, nu ca să se răzbune, să nu fie!, ci caută să vindece chipul Său şi nu ţine mânie vreme îndelungată. Acest chip al iubirii e drept şi nu înclină pătimaş spre răzbunare."

967. „Cine va fi curăţit de cel necurat? Cum va apăra cel mincinos adevărul? Şi cel rău în sine cum va fi bun cu alţii?"

968. „Nu sili pe cel ce nu te-a ascultat de la primul cuvânt cu cearta, ci fă-ţi al tău câştigul pe care l-a aruncat el. Căci mai mult decât îndreptarea lui îţi va fi de folos ţie nepomenirea răului." Alta: „Luând de la Dumnezeu slujba de a învăţa şi nefiind ascultat, întristează-te în cuget şi nu te tulbura la arătare. Căci, întristat de el, nu te vei număra cu cel ce nu te-a ascultat. Dar, tulburându-te, vei fi certat pentru acelaşi lucru". Alta, a lui Marcu: „Primind slujba de a porunci, păzeşte treapta ta şi nu trece cu tăcerea cele ce trebuie pentru faptul că ţi se împotrivesc. Căci, pentru cei ce ascultă, vei lua plată pentru virtutea lor. Iar celor ce

49) Să ai şi tu pe Dumnezeu iconom şi întâistătător al tuturor celor din lăuntrul şi din afara ta, ca un cârmaci preabun. Şi, tăindu-ţi prin El voia ta, te vei face şi tu fără griji, călăuzit numai de voia Lui.

50) Trebuie să iei seama şi tu şi toţi şi la aceasta: nu cumva harul a rânduit să lucreze prin noi cele mai multe din credinţa celor ce vin la noi şi nu din curăţia noastră? Căci mulţi din cei pătimaşi au făcut lucruri minunate în chipul amintit.

51) Dacă „mulţi, spune, vor zice către Mine în ziua aceea: «Doamne, Doamne, oare n-am proorocit în numele Tău?» şi celelalte" (*Matei* 7, 22), nu e de necrezut ceea ce s-a spus mai înainte.

52) Cel ce şi L-a făcut pe Dumnezeu sieşi milostiv poate să-i facă bine pe cei bolnavi, fără ca ei să simtă şi într-un chip ascuns lor, dobândind două lucruri mari: să se păstreze pe sine ferit de slava oamenilor, ca de o rugină, şi să facă pe cei miluiţi să mulţumească numai lui Dumnezeu.

CAPITOLUL AL XII-LEA

53) Dă celor ce-şi fac drumul cu curaj şi bărbăţie mâncăruri mai tari şi mai vârtoase; iar celor rămaşi în urmă, fie prin fire, fie prin voinţă, dă-le lapte, ca unora ce sunt încă prunci. Căci toată mâncarea e la vremea ei.

54) Aceeaşi mâncare le pricinuieşte adeseori unora râvna, iar altora, întristarea. Trebuie ţinut seama, la aruncarea seminţei, de cele de faţă: de timp, de persoană, de calitate, de cantitate[969].

---

nu ascultă să le ierţi toate şi vei lua la fel de la Cel ce a zis: «Iertaţi şi se va ierta vouă» (*Luca* 6, 37)".

969. „Socotesc că spune că nu trebuie vorbit cu toţi, care vin la învăţătură pentru a se împărtăşi de semineţele duhovniceşti, la

55) Unii, socotind ca nimic luarea asupra lor a grijii altora, au pornit să păstorească sufletele fără judecată; şi cu toate că întreceau pe alţii cu multă bogăţie (în virtuţi), au plecat cu mâinile goale, trecând altora această purtare de grijă a acelora[970].

56) Precum există copii adevăraţi şi legitimi, şi alţii din a doua căsătorie, şi alţii din slujnice şi alţii din curvie, aşa se cunosc multe feluri asemănătoare ale purtării de grijă a altora. Există o purtare de grijă adevărată, o dăruire a sufletului pentru sufletul aproapelui în toate. Şi există o luare asupră-şi numai a păcatelor mai înainte săvârşite; şi alta, numai a celor făcute după aceea. Şi există o purtare numai a poverii poruncilor proprii, din puţinătatea puterii duhovniceşti şi din lipsa nepătimirii. Dar chiar în cea dintâi şi desăvârşită, purtăm povara după măsura tăierii voii[971].

57) Fiul legitim se cunoaşte când lipseşte tatăl. Aşa să înţelegi şi în cazul celor de sub ascultare. Să ia seama întâistătătorul şi să însemneze pe cei ce se împotrivesc în cuvânt şi lucrează împotrivă; şi să-i certe cu cele mai grele mustrări în faţa unora mai mari,

---

fel, nici a le da aceleaşi porunci, sau pedepse (certări); ci după persoană, timp, râvnă şi după cantitatea şi calitatea păcatelor."

970. Unii îşi pierd la conducere bogăţia virtuţilor în loc să o sporească, umplându-se de slava deşartă şi de iuţime, şi trec altora prilejul de a se îmbogăţi.

971. „Spune că sunt unii păstori care nu iau asupra lor povara judecării altora dintre cei ascultători, din lipsa desăvârşirii. E aşa cum vedem şi acum la mulţi, care nu iau asupra lor gândurile călugărilor de sub conducerea lor. Dar pe a poruncilor lor o suportă în orice caz. Căci aceştia suportă judecata şi povara, ca unii ce s-au făcut pricinuitori ai vătămării sau folosului celor supuşi, numai din poruncile ce li le-au dat."

insuflând şi altora frică prin ei, chiar dacă aceia s-ar simți greu muşcați de ocări. Căci mai de folos este înțelepțirea multora, decât păgubirea unuia.

58) Sunt unii care, din iubire duhovnicească, au primit poveri de ale altora peste puterea lor, aducându-şi aminte de cel ce a zis: „Mai mare dragoste ca aceasta nimeni nu are" (*Ioan* 15, 13) şi celelalte. Şi sunt alții care, primind de la Dumnezeu puterea purtării altora, nu s-au supus cu dulceață greutăților pentru mântuirea fratelui. Şi eu i-am plâns pe aceştia ca pe unii ce nu au avut dragoste. Iar despre cei dintâi am aflat spunându-se undeva: „Cel ce-şi stoarce cinstiri de la cel nevrednic gura mea este" (*Ieremia* 15, 19); şi: „Să-ți fie ție după chipul în care ai făcut".

59) Îți cer să iei aminte şi la aceasta: de multe ori păcatul cu gândul al întâistătătorului se judecă mai rău decât cel cu fapta al ascultătorului, dacă mai uşoară este greşeala ostaşilor decât porunca rea a conducătorului de oaste.

60) Sfătuieşte pe ascultători să nu-şi mărturisească cele trupeşti şi desfrânate în amănunt. Iar celelalte păcate să le mişte în minte noaptea şi ziua, după chipul lor amănunțit.

61) Deprinde pe cei de sub ascultarea ta să fie nevinovați întreolaltă şi foarte înțelepți față de draci.

62) Să nu-ți rămână ascuns scopul oilor în legăturile dintre ele. Căci scopul dracilor este să destrame pe cei sârguitori prin trândăvie.

63) Nu pregeta când ți se cere să te rogi şi pentru cei cu totul fără grijă; roagă-te nu pentru ca să fie mântuiți (căci aceasta este deocamdată cu neputință, dacă ei nu conlucrează), ci ca să fie mişcați de Dumnezeu la sârguință.

64) Cei slabi să nu mănânce împreună cu ereticii, precum s-a spus în canoane. Cei tari în Domnul, dacă sunt poftiți de cei necredincioşi cu credință şi vor voi să meargă la ei, să meargă spre slava lui Dumnezeu.

65) Nu te scuza cu neştiința: căci cel ce nu ştie şi face lucruri vrednice de pedepsire se va bate că nu a învățat.

CAPITOLUL AL XIII-LEA

66) E ruşine ca păstorul să se teamă de moarte. Când o cere ascultarea, nu trebuie să existe frică de moarte.

67) Caută, o, fericite, virtutea fără de care nu va vedea nimeni pe Domnul şi fă pe fiii tăi să câştige înainte de toate pe aceea, izbăvindu-i pe ei cu totul de vederea oricărei fețe netede şi asemănătoare celor femeieşti.

68) Felurile de viețuire şi locuințele tuturor celor de sub ascultarea voastră să fie deosebite după vârstele trupului. Căci nu trebuie a trimite pe cineva din port[972].

69) Să nu punem peste nimeni mâinile înainte de a fi ajuns la vârsta înțelepciunii, legiuită potrivit lumii, ca nu cumva, ridicând pe vreunele dintre oile aflate în neştiință, acestea, ajungând apoi la cunoştință, să nu poată răbda povara şi arşița, ci să se năpustească spre lume. Acest lucru nu va fi fără primejdie celor mai înainte hirotoniți.

70) Cine este oare un astfel de iconom al darului lui Dumnezeu, ca, nemaiavând nevoie de lacrimile, de

---

972. „Vorbeşte de educarea şi primirea copiilor şi a altor tineri, ca să fie despărțiți după loc."

suspinele şi de ostenelile sale, să se folosească de ele fără cruţare către Dumnezeu pentru curăţirea altora?[973]

71) Să nu încetezi vreodată să speli şi să cureţi sufletele întinate şi mai ales trupurile, ca să poţi cere cu îndrăznire de la Conducătorul luptei cununi nu numai pentru sufletele alor tăi, ci şi pentru ale celor străini.

72) Am văzut pe neputincios curăţind neputinţa altui neputincios, folosindu-se de o îndrăzneală vrednică de laudă, pentru acela, către Dumnezeu, şi punând sufletul său pentru alt suflet întru smerenie şi prin vindecarea aceluia vindecându-se pe sine însuşi. Şi am văzut pe altul făcând la fel din închipuirea de sine şi auzind certarea: „Doctore, vindecă-te pe tine însuţi" (*Luca* 4, 23).

73) Este cu putinţă a se lipsi cineva de un bun pentru un altul mai mare, aşa cum cel ce a ocolit mucenicia a făcut-o nu din frică, ci pentru folosul celor ce se mântuiau prin el[974].

74) Există câte unul care se predă pe sine necinstirii, pentru cinstirea altora; acesta e socotit de mulţi ca iubitor de plăceri sau ca amăgitor, deşi spune adevărul.

75) Dacă cel ce are cuvânt de folos şi nu-l împărtăşeşte cu îmbelşugare nu va rămâne nepedepsit, la ce mare primejdie nu trebuie să se aştepte, prietene, cei ce pot ca şi prin însăşi sârguinţa în

---

973. Nu e vorba de meritele de care nu mai au unii nevoie, şi pe care Biserica le trece altora prin indulgenţe, ca în Biserica romano-catolică, ci de lucrarea lor personală pentru trezirea altora, de comunicarea directă dintre membrii Bisericii.

974. „Vorbeşte de Grigorie Taumaturgul (Făcătorul de minuni), care a ales mai bine retragerea pentru ocrotirea altora dată lui de Dumnezeu, decât mucenicia."

fapte să se ostenească cu cei ce se ostenesc, şi nu voiesc să o facă?[975]

76) Izbăveşte şi tu, cel ce ai fost izbăvit de Dumnezeu. Mântuieşte, tu, cel ce ai fost mântuit, pe cel dus la moarte, şi nu cruța nimic ca să răscumperi pe cei omorâți de draci[976]. Căci aceasta e marea luptă înaintea lui Dumnezeu, mai presus de toată lucrarea şi contemplarea oamenilor şi a îngerilor[977].

77) Cel ce spală şi curăță, cu curăția dată lui de la Dumnezeu, întinăciunea altora şi din cele prihănite face daruri neprihănite pe care le aduce lui Dumnezeu se dovedeşte împreună-lucrător al Puterilor netrupeşti

---

975. Sfântul Maxim: „Cel ce s-a împărtăşit de bunătăți de la Dumnezeu e dator să le dea mai departe şi altora. «În dar ați luat, zice, în dar să dați» (*Matei* 10, 8). Căci cel ce ascunde darul sub pământ defăimează pe Domnul ca aspru, nefolosind virtutea, pentru cruțarea trupului. Iar cel ce vinde adevărul vrăjmaşilor, fiind dat pe urmă pe față ca iubitor de slavă deşartă, se spânzură". Oricine poate şi deci oricine e dator să ia parte la ostenelile şi la durerile altora şi să le uşureze. Aşa face fiecare prin sine pe Hristos lucrător pentru alții. De la Hristos încoace nu mai poate spune nimeni: „Doamne, om nu am". Toți Îl putem avea pe Hristos. Dar Hristos lucrează prin cei ce cred în El.

976. Fiecare poate fi astfel un misionar al mântuirii în Hristos. Fiecare Îl poate face pe Hristos lucrător prin sine şi simțit de ceilalți. Nu se cade nimănui să rămână spectator pasiv la lucrarea preoților Bisericii. Toți sunt ostaşi angajați în luptă pentru Hristos; fiecare are o armă duhovnicească cu care poate purta această luptă.

977. A ajuta pe alții în numele lui Hristos, şi prin aceasta a-L face pe Hristos însuşi lucrător prin noi față de alții, e cea mai mare nevoință pe care o cere Dumnezeu de la noi. Ea împlineşte două lucruri deodată: ajută pe alții şi propovăduieşte pe Hristos. Aşa se unesc în lucrarea creştinului dimensiunea orizontală şi cea verticală.

şi înţelegătoare[978]. Acesta şi numai acesta este lucrul de totdeauna al celor ce liturghisesc lui Dumnezeu"[979]. „Că toţi cei dimprejurul Lui îi vor aduce daruri" suflete (*Psalm* 75, 11).

78) Nimic nu arată aşa de mult iubirea de oameni şi bunătatea cea către noi a Făcătorului ca a lăsa cele nouăzeci şi nouă de oi şi a căuta pe cea rătăcită. Ia aminte, deci, o, minunate, şi arată-ţi toată sârguinţa, dragostea, căldura, grija şi rugămintea către Dumnezeu pentru cel foarte rătăcit şi zdrobit. Căci unde sunt mari bolile şi rănile, fără îndoială mari vor fi şi răsplătirile date.

79) Să luăm aminte, să privim şi să facem. Căci nu întotdeauna întâistătătorul trebuie să judece potrivit dreptăţii, ci să ţină seama de neputinţă. Eu am văzut doi inşi judecaţi de către un preaînţelept judecător. Şi acesta l-a declarat pe cel nedrept drept, pentru că era mai slab; iar pe cel drept l-a osândit ca nedrept, pentru că era mai bărbătesc şi mai plin de tărie sufletească. Aceasta, pentru ca să nu se facă dezbinare mai mare

---

978. Toate lucrurile şi persoanele sunt date nouă de Dumnezeu şi trebuie să I le întoarcem Lui, într-un dialog neîncetat al iubirii cu fapta. Dar noi am murdărit darurile date nouă de Dumnezeu prin gândurile urâte cu care le privim şi le folosim. Prin aceasta ne-am murdărit pe noi înşine şi întindem prin ele murdăria şi asupra altora. Iar Dumnezeu nu primeşte să-I întoarcem murdărite darurile Lui. El ne cere să I le aducem curate, să facem deci efortul de a le curăţi şi de a ne curăţi, de a pune curăţia noastră în ele. Dacă îmi dă cineva o haină curată şi eu o murdăresc şi i-o întorc murdară, îl jignesc. Trebuie să o spăl, ca să i-o dau curată.

979. Aceasta este Liturghia cosmică neîncetată, cerută de Dumnezeu: să ne aducem pe noi şi să-i aducem pe toţi şi unul pe altul, curăţiţi, lui Dumnezeu, împreună cu toate cele dăruite de El.

prin dreptate. Dar între patru ochi a spus fiecăruia cele cuvenite lui şi mai ales celui bolnav sufleteşte.

80) Câmpul înverzit e potrivit pentru oi. Dar mai potrivită e învăţătura şi pomenirea morţii fiinţelor cuvântătoare, acestea putând vindeca întinăciunea lor.

81) Cercetează pe cei tari cu sufletul şi-i ceartă fără motiv de faţă cu cei slabi, ca să vindeci, prin leacul unuia, rana celuilalt şi să-i înveţi pe cei moleşiţi să se facă tari.

82) Nicăieri Dumnezeu, ascultând o mărturisire, nu Se arată să o fi făcut cunoscută public, ca nu cumva să-i oprească pe cei ce se mărturisesc prin darea pe faţă a lor, şi aşa să-i facă de nevindecat în boala lor.

83) De ne bucurăm de darul cunoaşterii de mai înainte, să nu spunem de mai înainte, celor ce au greşit, greşalele lor, ci mai degrabă să-i îndemnăm prin vorba cu înţeles spre mărturisire. Căci şi prin mărturisirea lor către noi li se pricinuieşte nu puţină iertare[980]. Să-i învrednicim pe aceştia după mărturisire de mai mare îndrăzneală către noi şi de o mai mare îngrijire decât cea de mai înainte[981]. Căci prin aceasta înaintează la o mare încredere şi dragoste faţă de noi. Şi suntem datori să ne arătăm lor chip de smerenie dusă până la culme; dar să-i învăţăm să aibă şi frică faţă de noi[982]. Întru toate trebuie să fii răbdător faţă de ei, în afară de neascultarea lor în cele zise.

---

980. Şi în mărturisire se arată voinţa de a depăşi păcatul. Nu ajunge numai o părere de rău interioară.

981. Să nu-i lăsăm într-o situaţie jenantă pentru mărturisire. Dar să le acordăm remediile potrivite cu boala arătată.

982. Sau mai degrabă respect pentru remediile ce li le recomandăm.

84) Ia seama ca nu cumva, smerenia ta peste trebuință să adune cărbuni de foc asupra capului fiilor tăi[983].

85) Ia seama de nu cumva vezi în țarina ta vreun pom care face pământul neroditor, dar care ar putea să rodească în altă țarină. Să nu ne ferim să răsădim aceşti pomi cu sfatul, în altă parte, printr-o apropiere iubitoare[984].

86) E cu putință ca întâistătătorul să lucreze virtutea, fără primejdie, chiar şi în locuri mai nepotrivite, adică mai lumeşti şi mai iubitoare de plăcere.

87) Când doctorul propăşeşte în sănătatea sufletească, nu are nevoie aşa de mult de îngrijirea trupească a celor bolnavi[985].

88) Să ia seama întâistătătorul la primirea tinerelor vlăstare; căci nu toată neprimirea şi alungarea e oprită de Dumnezeu[986].

89) Niciun dar nu e aşa de bine primit de Dumnezeu de la noi ca acela de a aduce suflete cuvântătoare prin pocăință[987]. Căci toată lumea nu are un preț

---

983. Cărbuni de foc ai osândirii veşnice, pentru că smerenia noastră nu i-a făcut să se pocăiască.

984. Uneori nu poți dezvolta în tine nişte virtuți, dar cu cuvântul poți ajuta pe alții să le dezvolte. Dar pentru aceasta ai nevoie de o comuniune iubitoare cu alții, ca să le poți transmite darul mare pe care îl ai tu față de acele virtuți pe care nu le poți dezvolta în tine. De exemplu: pentru puterea cuvântului, a slujirii, a învățăturii. Se poate înțelege şi ca un îndemn dat unora de a se muta în altă parte.

985. Când iradiază din duhovnic o mare curăție, nu are nevoie să impună fiului sufletesc prea multe osteneli de a o câştiga şi el; din pilda lui iradiază putere şi în acela.

986. Adică Dumnezeu nu cere să fie primit la călugărie oricine cere aceasta.

987. Toți trebuie să ne aducem pe noi înşine daruri lui Dumnezeu, dar şi unii pe alții, pentru că toți ne-am fost dați unii altora ca daruri de către Dumnezeu. Însă nu ne putem aduce

deopotrivă cu al unui suflet. Lumea trece, iar sufletul e nestricăcios şi rămâne. Drept aceea nu ferici pe cei ce aduc bunuri, ci fericeşte pe cei ce aduc lui Hristos oi cuvântătoare[988].

CAPITOLUL AL XIV-LEA

90) Fă-ţi arderile de tot fără prihană, căci altfel nu te-ai folosit cu nimic.

91) Dacă trebuie să primim cuvântul: „Se cădea să fie vândut Fiul Omului; dar vai celui prin care a fost vândut" (*Marcu* 14, 21), tot aşa trebuie să primim şi lucrul dimpotrivă: se cade ca mulţi să se mântuiască şi, negreşit, cei ce voiesc; dar plata se va da celor prin care s-a făcut mântuirea, după Domnul.

---

unii pe alţii daruri lui Dumnezeu ca pe nişte obiecte, ci ca pe nişte subiecte, prin libertatea pe care ne-o sporim unii altora, şi îmbogăţiţi în legăturile între noi. Aducând pe alţii ca daruri sau aducându-ne aceia pe noi, se aduc şi ei înşişi sau ne aducem şi noi înşine, dar îndemnaţi unii de alţii. Rostul nostru este deci să ne îndemnăm la aceasta. Iar aceasta o facem îndemnându-ne unii pe alţii să părăsim păcatele, pocăindu-ne. Căci păcatul nu este altceva decât un refuz al omului de a se aduce dar lui Dumnezeu. Iar la trezirea pocăinţei în alţii avem fiecare un rol important, înfăptuit prin cuvântul, dar mai ales prin pilda noastră.

988. Acesta e preotul şi arhiereul adevărat, dacă slujba preoţiei şi arhieriei stă în a aduce daruri lui Dumnezeu pentru popor (*Evrei* 5, 1). Dacă e aşa, preotul îşi exercită lucrarea sa prin orice cuvânt, dar şi prin orice faptă pilduitoare, prin care poate câştiga un suflet pentru Hristos. El nu e preot numai la altar, cum se spune uneori în timpul nostru. Dar mai ales vai de preotul care depărtează sufletele de la Hristos prin purtarea şi cuvintele lui! El s-a făcut slujitorul diavolului. Mai trebuie observat că aici se deschide un larg câmp de lucru pentru preoţia generală, din care face parte orice credincios.

92) Avem nevoie înainte de toate, o preasfinţite, de puterea duhovnicească, pentru ca celor pe care am pornit să-i călăuzim spre Sfintele Sfintelor să căutăm să le arătăm pe Hristos, odihnindu-se pe Masa cea de taină şi ascunsă. De aceea, când îi vedem tulburaţi şi strâmtoraţi de mulţimea gândurilor ce voiesc să-i împiedice (mai ales în pridvorul intrării), să-i luăm de mână ca pe nişte copii şi să-i izbăvim de mulţimea gândurilor[989].

Iar dacă unii sunt foarte prunci sau neputincioşi, e de trebuinţă să-i luăm pe umerii noştri şi să-i purtăm până ce vor ajunge la uşa intrării celei cu adevărat strâmte. Căci acolo are loc toată îngustarea şi strâmtorarea. De aceea a şi scris careva despre ea: „Aceasta este osteneala înaintea mea, până ce voi intra în locul cel sfânt al lui Dumnezeu" (*Psalm* 72, 16-17).

93) Am spus, o Părinte al Părinţilor, şi în cele de mai înainte despre acel părinte al părinţilor şi învăţător al învăţătorilor, cum era îmbrăcat în întregime în înţelepciunea cea de Sus, nefăţarnic, mustrător, cu luare-aminte la toate, înţelept, pogorâtor, cu sufletul luminos; iar ceea ce era mai minunat dintre toate ale lui, era că pe cei ce-i vedea că voiesc să se mântuiască

989. Urcuşul duhovnicesc al credinciosului (sau al călugărului) este asemănat cu înaintarea lui din pridvorul bisericii până în altarul ei, pe masa căruia Se odihneşte Hristos, a Cărui odihnă se comunică şi lui prin Sfânta Împărtăşanie, sau prin unirea cu El. În pridvor, cel ce a pornit să înainteze e tulburat de gândurile lumeşti prihănite, în tinda bisericii se leapădă de ele, în naosul bisericii contemplă raţiunile curate ale lucrurilor (sau ale virtuţilor) şi ale persoanelor cu care se află împreună în rugăciune, în altar se uneşte cu Dumnezeu dincolo chiar şi de contemplarea acestor raţiuni ale celor create, duse prin sfinţi la unirea lor cu cele dumnezeieşti.

îi povățuia cerându-le mult, iar pe care-i vedea ținând la voia lor, sau având vreo împătimire, îi depărta în așa fel de la lucrul de care erau împătimiți, ca toți să ia seama să nu-și arate voia lor față de nimic din cele de care fuseseră alipiți. Mai spunea pururea pomenitul și aceasta: că e mai bine să fie alungat cineva din mânăstire, decât să fie lăsat să-și facă voia lui. Căci cel ce-l alungă îl face de multe ori mai smerit pe cel alungat și, prin aceasta, să-și taie singur voia lui. Iar cel ce pare să se poarte cu aceștia cu iubire de oameni și cu pogorământ îi face ca în ceasul morții să-l blesteme, ca pe unul ce mai degrabă i-a amăgit în loc să-i folosească.

Acest mare păstor putea fi văzut după rugăciunile de seară șezând pe un tron (pe dinafară alcătuit din lemn, iar pe dinăuntru din daruri duhovnicești), ca un împărat pe care-l înconjura obștea cea bună și adunată întreagă ca niște albine înțelepte și asculta cuvintele și poruncile lui ca pe ale lui Dumnezeu. Și unuia i se poruncea să rostească cincizeci, altuia treizeci, iar altuia o sută de psalmi înainte de culcare; altuia i se poruncea să facă atâtea îngenuncheri, altuia, să doarmă șezând; altuia, să citească un anumit timp; iar altuia, la fel, să stea la rugăciune.

Pe lângă aceasta a rânduit doi dintre frați ca supraveghetori, având să ia seama la întâlnirile și la lenevirile de peste zi și să le oprească; iar noaptea, la privegherile necuvenite și la cele ce nu se pot preda scrisului. Dar nu numai atât, ci marele păstor rânduia și în privința mâncării ceea ce i se potrivea fiecăruia. Căci nu era pentru toți o singură dietă, nici una asemănătoare, ci se rânduia fiecăruia alta, după starea lui. Unora le rânduia, bunul chivernisitor, una mai ușoară, altora, una mai zemoasă. Și lucru

minunat era că porunca se împlinea fără murmure, ca şi când ar fi ieşit din gura lui Dumnezeu. Sub ascultarea vrednicului de pomenire se afla şi o lavră, în care cel în toate desăvârşit trimitea din mânăstire pe cei puternici pentru liniştire.

94) Să nu-i conduci, rogu-te, pe cei mai nevinovaţi la multe feluri de gânduri meşteşugite. Mai degrabă, condu-i şi pe cei cu gânduri de tot felul la simplitate. Acesta e un lucru minunat.

95) Cel ce s-a curăţit la culme, din nepătimirea lui la culme, se va folosi ca un dumnezeiesc judecător şi de o judecată aspră. Căci lipsa nepătimirii împunge inima judecătorului şi nu-i îngăduie să pedepsească cum se cuvine şi să cureţe[990].

96) Lasă fiilor, înainte de toate, moştenirea credinţei nepătimaşă (nepătată)[991] şi a dogmelor bine-credincioase, ca să călăuzeşti la Domnul nu numai pe fii, ci şi pe nepoţi, pe calea dreptei credinţe (a ortodoxiei, *n. trad.*)[992].

---

990. Ed. 1970: „Se va folosi de rigoare (ἀκρίβεια), adică nu va fi cu pogorământ în epitimiile impuse celui ce a greşit". Duhovnicul care are el însuşi viaţa foarte curată poate cere mai mult şi fiului său duhovnicesc, dar cel ce nu e prea curat în viaţa sa nu poate cere nici altuia prea mult. Pe de altă parte, duhovnicul cu o viaţă pilduitoare uşurează prin aceasta împlinirea ostenelilor ce le recomandă de către cel ce se pocăieşte.

991. „Credinţa nepătimaşă", căci numai credinţa ortodoxă nu e produsul unei patimi şi nu exprimă un Dumnezeu pătimaş şi dă puterea pentru dobândirea nepătimirii. Căci ea e credinţa în Treimea ca structură supremă a iubirii în Fiul lui Dumnezeu, Care din iubire Se smereşte, întrupându-Se şi răstignindu-Se; e credinţa care are, de aceea, ca rod sobornicitatea, străină atât de pasiunea individualistă, cât şi de pasiunea dictatorială a unei singure persoane, ambele rodul mândriei.

992. Dogmele păstrate rămân tezaurul Tradiţiei pentru toate generaţiile. Ele nu sunt legate de un timp, ci au valoare netrecătoare.

97) Să nu te oprească mila de a pune pe tineri la strâmtoare, de a-i veşteji şi domestici, ca să te slăvească în vremea ieşirii (sufletului).

98) Să-ţi fie chip, preaînţelepte, şi în privinţa aceasta, marele Moise. Că n-a putut elibera pe ascultători de faraon, măcar că-l urmau cu supunere, până ce nu au mâncat azima cu ierburi amare (*Ieşirea* 12). Azima e sufletul care nu are ca punct de plecare voia sa. Căci aceasta îl poate umfla şi înălţa. Dar azima e pururea smerită. Iar prin ierburi amare, să înţelegem când amărăciunea care vine din poruncă, când strâmtorarea ce se naşte din amărăciunea postului.

99) Iar eu, Părinte al Părinţilor, trimiţându-ţi-le acestea, mi se pare că aud pe cel ce zice: „Tu, cel ce înveţi pe altul, nu te faci învăţătorul tău?" (*Romani* 2, 21). Dar acum, după ce am spus acestea, opresc cursul cuvântului.

CAPITOLUL AL XV-LEA

Lauda chinoviarhului Raithului, alcătuită după istoria lui Moise[993]

Sufletul, unit cu Dumnezeu prin curăţie, nu va avea nevoie de alt cuvânt pentru învăţătură, deoarece poartă în sine Cuvântul cel veşnic ca învăţător

993. Acest titlu e numai în *PG*. În trad. Veniamin Costache şi în ed. 1970 nu există. Ediţia lui Pietro Trevisan, reproducând textul din *PG*, reproduce şi acest titlu. Ed. 1970 continuă să dea tot capitolul XV din *PG* cu această introducere în continuarea cap. 100. Lui Ioan de Raith i-a fost trimisă întreaga scriere, precum se vede la sfârşitul capitolului XIV.

tainic, ca povățuitor și luminător. Și așa știu că este și preasfințitul și atotluminosul tău suflet de corifeu. Căci cunosc nu numai prin cuvânt, ci prin lucrare și cercare, preacurata lui cugetare, pierzătoare de fiare, strălucitoare de smerenie, asemenea acelui mare Legiuitor. Fiindcă lui îi urmezi pas cu pas cu cea mai mare stăruință și înaintezi pururea spre înălțime, puțin trebuind ca să-l și întreci, în ce privește vrednica de laudă curăție și cununa neprihănirii, prin care ne putem apropia mai mult decât prin altele de Dumnezeu, Cel Preacurat și Dătătorul a toată nepătimirea și Ajutătorul în ea, de Cel ce strămută prin aceasta la cer pe cei ce petrec încă pe pământ.

În acestea, ca într-o căruță de foc, asemenea iubitorului de curăție Ilie, suindu-te cu picioare neobosite, nu numai pe egiptean l-ai omorât[994] (*Ieșirea* 2, 12) și ai ascuns fapta biruitoare în nisipul smereniei, ci și pe munte ai urcat și pe Dumnezeu L-ai văzut prin viețuirea spinoasă și greu de străbătut, iar acolo te-ai bucurat de glasul dumnezeiesc și de strălucirea luminii; ba încă și încălțămintea, adică tot acoperământul cel muritor, ai dezlegat-o și, apucându-l de coadă, sau de sfârșitul la care ajunge pe cel preschimbat din înger în balaur, l-ai aruncat ca într-un cuib al lui în groapa cea mai de jos, închizându-l în întuneric; și apoi ai biruit pe faraon[995], pe cel înalt și semeț, și ai lovit pe egipteni și pe întâii lor născuți i-ai omorât (care e cea mai mare faptă de biruință)[996].

---

994. „Adică pofta omenească."

995. „*Faraon* numește mintea cea mândră, pricinuitoare a căderii."

996. Primele gânduri rele ce răsar, ca să nu treacă spre faptă.

De aceea şi Domnul ţi-a încredinţat ţie, ca celui neclintit, povăţuirea fraţilor, pe care tu, povăţuitorule, povăţuindu-i fără frică, i-ai izbăvit de faraon şi de lucrarea murdară a cărămizilor de lut, dându-le mai departe întreaga cercare a focului lui Dumnezeu şi a curăţiei norului care stinge toată văpaia poftei. Dar nu numai atât, ci le-ai despărţit şi Marea Roşie şi arzătoare (de care ne primejduim cei mai mulţi, *n. trad.*) şi i-ai făcut biruitori şi purtători ai cununilor de biruinţă prin toiagul tău şi prin priceperea pastorală înecând cu totul pe toţi cei ce-i urmăreau.

Dar nu numai atât, ci ai doborât şi pe Amalec al mândriei, pe cel ce obişnuieşte să vină în calea învingătorilor, după biruinţa asupra mării; l-ai doborât prin întinderea mâinilor, stând în mijlocul făptuirii şi al contemplaţiei (vederii) pentru poporul tău luminat de Dumnezeu. Ai biruit popoarele, i-ai urcat pe cei împreună cu tine pe muntele nepătimirii; ai aşezat preoţi; ai rânduit tăierea împrejur, ai arătat că fără curăţirea prin ea e cu neputinţă a vedea pe Dumnezeu; ai urcat la înălţime, înlăturând întunericul, negura şi furtuna, adică întunecimea de trei ori întunecată.

Te-ai apropiat de lumina cu mult mai luminată, mai strălucitoare şi mai înaltă decât rugul. Te-ai învrednicit de glas, te-ai învrednicit de vedere şi de proorocie. Ai văzut vieţuind încă aici cele ce vor fi pe urmă, adică cea din urmă iluminare a cunoştinţei ce va fi. Ai auzit prin glas: „Nu va vedea omul" (*Ieşirea* 23, 30). De aceea te-ai şi coborât în cea mai adâncă vale (a Horebului; în *PG*: a smereniei, *n. trad.*), din vederea lui Dumnezeu, aducând tablele urcuşului în cunoaştere şi având slăvită faţa sufletului şi a trupului.

Dar vai de privelişte facerii de viţei (căci aceasta o face obştea mea), vai de sfărâmarea tablelor!

Apoi ce a urmat? Ai luat poporul de mână, ai străbătut pustiul. Te-ai făcut poporului, înfierbântat poate de văpaia focului propriu, izvor de apă a lacrimilor prin lemn, adică prin răstignirea trupului împreună cu patimile şi cu poftele lui (*Galateni* 5, 24)[997]. Ai bătut război cu neamurile ce ţi-au ieşit în cale şi le-ai biruit, mistuindu-le cu focul Domnului. Ai venit la Iordan (căci nimic nu mă împiedică de a prelungi puţin istoria), pe care l-ai despărţit cu cuvântul pentru popor şi apele dintâi le-ai dat mării sărate şi moarte, iar pe cele ale iubirii de mai sus le opreşti în ochii acestor israeliţi înţelegători (spirituali) ai tăi[998].

---

997. „Spune că poporului ce ardea de focul său, adică al poftelor şi patimilor, i-a venit în ajutor Moise prin lemnul crucii, adică prin greaua pătimire şi prin răstignirea trupului, izvorându-le izvoare de lacrimi, după pilda faptei lui Moise, înţeleasă duhovniceşte." Alta: „Sunt două chipuri de suire pe cruce: unul este cel al răstignirii trupului; al doilea, cel al urcării la contemplare. Cel dintâi vine din libertate, al doilea se iveşte din lucrarea faptelor; acestuia nu i se supune mintea, dacă nu se supune mai întâi trupul. Împărăţia minţii este răstignirea trupului şi mintea nu se supune lui Dumnezeu, dacă libertatea nu se va supune raţiunii". Adică mintea poate face trupul să se răstignească. Dar din aceasta poate rezulta o mândrie a minţii, pe motiv că-şi poate stăpâni trupul. De aici trebuie să se înainteze mai departe, adică mintea trebuie să se supună ea însăşi Cuvântului lui Dumnezeu cel întrupat, adică sensului celui mai înalt al nevoinţei trupeşti care este unirea cu Dumnezeu în iubire. Căci nici Hristos nu şi-a răstignit numai trupul, ci prin răstignire S-a supus şi pe Sine, ca om, lui Dumnezeu. Şi această simţire voieşte să o sădească şi în noi. Astfel răstignirea lui Moise prin întinderea mâinilor îşi găseşte, ca cea a oricăruia din noi, ultima împlinire în răstignirea lui Hristos.

998. „Precum Iosua al lui Navi, tăind Iordanul cu toiagul, apele ce curgeau înainte le-a lăsat să curgă spre Marea sărată, numită Moartă, iar pe cele dinapoi le-a oprit în ochii poporului, aşa şi tu, despărţind poporul şi pregătindu-l să străbată lumea

Ai poruncit apoi să se aducă douăsprezece pietre, fie arătându-le chipul apostolilor, fie dându-le să înţeleagă înfrângerea celor opt neamuri şi patimi şi însuşirea celor patru virtuţi atotcuprinzătoare. Ai lăsat apoi cu totul în urmă Marea cea moartă şi neroditoare[999]. Ai venit la cetatea vrăjmaşului, unde trâmbiţezi, prin rugăciune, în acest ciclu înşeptit al vieţii omeneşti. Şi aşa ai surpat-o, biruind-o. De aceea îi cânţi Ajutătorului tău nematerialnic şi nevăzut: „Săbiile vrăjmaşului au pierit cu totul şi cetăţi ai surpat" (*Psalm* 9, 6).

Voieşti să spun şi lucrul cel mai de căpetenie şi mai tare decât toate? Te-ai suit la Ierusalim, la vederea păcii desăvârşite a sufletelor. Vezi pe Hristos, Dumnezeul Păcii. Pătimeşti împreună cu El, ca un bun ostaş. Îţi răstigneşti împreună cu El trupul cu patimile şi cu poftele lui, şi pe drept cuvânt, ca unul ce te-ai făcut şi tu dumnezeul lui faraon şi al întregii lui puteri duşmane. Te îngropi împreună cu Hristos şi cobori împreună cu El în iadul cuvântării de Dumnezeu (al teologiei), al tainelor negrăite[1000]. Ai fost uns cu miruri

---

aceasta, lacrimile începătoare le-ai folosit pentru amărăciunea şi sărătura patimilor şi le-ai unit cu ostenelile şi cu omorârea plăcerilor. Căci nu mai era nevoie de ele după omorârea acestora. Dar cele ale iubirii ce veneau după aceea, ca pricinuitoare de desăvârşire, le-ai oprit mai sus, sau le-ai făcut statornice, neclintite şi neschimbate, prin harul de Sus, în ochii ucenicilor tăi."

999. „Ai lăsat, zice, înapoi cele opt patimi ale răutăţii, în pântecele meu nesăturat şi atotmâncător, în palatul împăratului patimilor."

1000. Tot urcuşul omului duhovnicesc se face cu Hristos şi în Hristos. „Iadul" are aici sensul abisului teologiei, care e prin excelenţă adânc nesfârşit şi negrăit de taină, deci ascuns, din acest punct de vedere, în întuneric. Însăşi coborârea lui Iisus

şi cu bune miresme de către femeile înrudite şi prietene, sau de către virtuţi. Ai înviat (căci ce mă împiedică să spun şi aceasta, odată ce te afli şezând şi în cer, la dreapta; o, furare prealăudată a slavei!), ai înviat şi tu a treia zi, după biruinţa asupra celor trei tirani, sau poate, ca să spun mai potrivit, după biruinţa asupra

---

la iad are şi acest înţeles, reprezentând coborârea sau smerenia Lui fără sfârşit, făcând chiar prin aceasta să strălucească din ea lumina adevăratei Lui cunoaşteri, ca iubire coborâtoare la nesfârşit. Căci ştim că El, coborând la iad, l-a umplut de strălucire. Sub influenţa teologiei catolice, orientată spre justificarea unui creştinism în concurenţă cu puterea lumească, ne-am obişnuit să atribuim lui Dumnezeu însuşirile firii noastre căzute, ale puterii care vrea să se impună cu forţa. Am pierdut în mare parte înţelegerea lui Dumnezeu, a Cărui putere şi Împărăţie e tocmai inversul acestei puteri de sens lumesc. Puterea Lui stă în iubire, în blândeţe, în delicateţe, în smerenie. Acestea sunt adevăratele puteri şi înălţimi spre care e atras omul autentic. Spre aceste înălţimi tinde omenirea. Ele vor rezolva toate problemele convieţuirii umane. Ele vor instaura Împărăţia lui Dumnezeu. Desigur acestea îşi produc efectul când omul se deschide iubirii coborâtoare. Smerenia e cea mai eficientă putere de transfigurare a omului, dar în acelaşi timp ea lasă libertatea la largul ei. Orice ridicare spirituală a omului făcută cu forţa nu e o ridicare reală a lui. În acest loc al Scării înălţimea apofaticului e identificată cu înălţimea smereniei. Chenoticii protestanţi din sec. al XIX-lea, pornind de la ideea unui Dumnezeu puternic în sens lumesc, au considerat chenoza lui Hristos ca o renunţare a lui Hristos la atributele Sale proprii, în timpul vieţii pământeşti. Dar smerenia sădită de Fiul lui Dumnezeu în firea omenească asumată nu e ceva contrar firii Sale dumnezeieşti, ci decurge din ea. Chenoza e arătarea lui Dumnezeu aşa cum e în Sine în firea omenească, pentru restabilirea acesteia în chipul ei dumnezeiesc. Dar dacă e aşa, ea nu are ca temei al ei decât iubirea lui Dumnezeu. Coborârea lui Hristos la iad are şi ea sensul acestei prelungiri a chenozei fireşti a lui Dumnezeu, pentru a birui prin smerenie şi suprema învârtoşare în rău a omului.

trupului, sufletului şi duhului; sau după curăţirea celor trei părţi ale sufletului, adică a patimii, a iuţimii şi a părţii cugetătoare[1001].

Apoi, ai mers la Muntele Măslinilor (căci se cade a scurta cuvântul şi a nu face tâlcuiri de prisos, mai ales că-ţi trimitem acest „Cuvânt" ţie, care eşti plin de înţelepciune şi ne întreci în cunoştinţa tuturor celor ce sunt mai presus de noi). E Muntele despre care socotesc că un bun alergător, suindu-se spre el, zicea: „Munţii cei înalţi cerbilor" (*Psalm* 103, 19), adică sufletelor, care ucid fiarele. La acesta alergând deci şi tu împreună (cu Hristos), ai ajuns la poale şi ai privit spre cer (căci iarăşi aduc la cuvânt chipul Cuvântului), binecuvântându-ne pe noi, ucenicii, şi ai văzut scara virtuţilor pusă înainte şi bine rezemată.

Temelia ei tu ai aşezat-o ca un înţelept arhitect, prin harul lui Dumnezeu dat ţie; mai bine zis ai arătat-o în plinătatea ei, deşi îndemnându-ne, din smerita cugetare, pe noi cei simpli, ne-ai silit să-ţi împrumutăm gura noastră întinată faţă de poporul tău. Şi nu e de mirare. Căci şi Moise obişnuia, potrivit pildei istoriei, să se numească pe sine slab la grai şi zăbavnic la limbă. Tu însă, cunoscătorul tainic al celor negrăite, nu ştiu de unde pornind, ai

---

1001. „Patimă numeşte aici pofta." A Sfântului Maxim: „Înfrânează-ţi iuţimea sufletului cu iubirea; vesteşte pofta lui cu înfrânarea şi înaripează cugetarea lui cu rugăciunea; şi lumina minţii nu se va întuneca niciodată". Cel ce face astfel e în dialog vădit cu Dumnezeu prin rugăciune, neatras de poftă şi mânie spre lucrurile mărginite ale lumii. Simţirea prezenţei lui Dumnezeu e o adevărată lumină în suflet. Totul se umple de sens în lumina prezenţei străvezii a lui Dumnezeu, al Cărui apel la om se simte împreună cu necesitatea omului de a răspunde la apelul Lui.

ajuns la un izvor fără de apă şi plin în întregime de broaştele, mai bine zis de cărbunii egipteni.

Dar - de vreme ce nu mi se cade ca, lăsând neispră-vit cursul „Cuvântului" tău, să mă duc, o alergătorule, spre cer -, ţesând mai departe cele culese de la bunătatea ta, zicem că, apropiindu-te de munte şi aţintindu-te spre cer cu ochiul tău cel sfânt şi punând piciorul la poale, ai alergat iarăşi, ai alergat în sus, te-ai suit peste heruvimi, te-ai întins şi te-ai urcat cu strigare, surpând pe vrăjmaş. Şi, păşind înainte, mergi în frunte, mai bine zis ne povăţuieşti pe noi toţi încă şi acum, alergând spre vârful însuşi al cuvioasei scări şi unindu-te cu Iubirea, iar Iubirea este Dumnezeu. Lui I Se cuvine slava. Amin!

AVVA DOROTEI

INTRODUCERE

1. Viaţa Avvei Dorotei. Opera şi răspândirea ei

În literatura duhovnicească din epoca Părinţilor s-a păstrat un mare număr de scrisori sub numele lui Varsanufie şi al lui Ioan, doi părinţi duhovniceşti, trăitori ca mari nevoitori în prima jumătate a secolului al VI-lea în mânăstirea lui Serid, la sud de Gaza. Varsanufie a murit pe la 540, fiind supranumit „Marele Bătrân", iar Ioan, supranumit „Proorocul", cu ceva timp înainte. Scrisorile sunt răspunsuri la întrebările unor monahi din vremea lor. De la Varsanufie au rămas 396 de astfel de scrisori, iar de la Ioan, 446[1].

Mai mult de o sută din aceste scrisori sunt adresate Avvei Dorotei, puţin mai tânăr decât cei doi, trăitor pentru o vreme în aceeaşi mânăstire. Scrisorile respective nu amintesc pe Dorotei ca adresat, dar dovada că ele au fost adresate lui o dă faptul că ele au fost transmise şi sub numele lui Dorotei.

Acest Dorotei s-a născut pe la începutul secolului al VI-lea şi a petrecut cincisprezece ani, adică până pe la 535, în aceeaşi mânăstire, întemeiată de Serid pe la începutul secolului al VI-lea. Cam în acel

---

1. Ele au fost publicate în 1816 de Nicodim Aghioritul la Veneţia. Cu ele s-a ocupat Siméon Vailhé, „Les lettres spirituelles de Jean et de Barsanuphe", în: *Echos d'Orient*, 7 (1904), pp. 268-276; apoi tot S. Vailhé, „Saint Barsanuphe", în: *Echos d'Orient*, 8 (1905), pp. 14-25 şi „Jean le Prophète et Seridos", în: *Echos d'Orient*, 8 (1905), pp. 154-160.

an, după moartea lui Ioan şi a lui Serid, întâmplată la cincisprezece zile după a celui dintâi, Dorotei s-a retras de acolo, întrucât de atunci s-a închis şi Varsanufie cu totul în chilia lui, şi a întemeiat o mânăstire proprie nu departe de mânăstirea lui Serid. Aşa spune Otto Bardenhewer (*Geschichte der altkirchlichen Litteratur*, V Band, 1932, pp. 67-70). Dar Siméon Vailhé („Saint Dorothée de Gaze et Saint Zosime", în: *Echos d'Orient*, 1901, pp. 259-263) spune că Dorotei a întemeiat mânăstirea sa pe la 540 şi a murit către 550-580. Se pare că s-a născut la Antiohia, s-a bucurat de o educaţie aleasă, ba chiar de cunoştinţe medicale. La mânăstirea lui Serid a fost atras de Varsanufie, egiptean de origine, şi de Ioan. Stareţul Serid era întru toate ascultător de ei. Cei doi bătrâni închişi în chiliile lor comunicau cu fraţii şi de multe ori chiar cu Dorotei prin scrisorile transmise de Serid.

Editorii operei lui Dorotei au adunat multe detalii despre viaţa lui spirituală din sfaturile pe care i le-au dat Varsanufie şi Ioan şi din *Învăţăturile* scrise de el. În mânăstire el primi la început sarcina de portar, de primitor al străinilor şi de conducător al bolniţei, zidită cu cheltuiala fratelui său după trup. Pe lângă aceea, primi şi grija conducerii duhovniceşti a fraţilor, deşi era foarte tânăr. Toate le făcea cu râvnă, deşi avea o sănătate delicată. Dar el dorea mai mult o viaţă ascunsă, modestă, contemplativă.

Ca întemeietor al mânăstirii sale şi ca întâistătător al ei, a ţinut fraţilor un număr de cuvântări duhovniceşti, care au fost scrise probabil de vreunul din ascultători după note, şi publicate sub numele de *Învăţături*. Ele au fost strânse la un loc de un călugăr din Mânăstirea „Studion" din Constantinopol în timpul vestitului

egumen al ei, Teodor Studitul (†826), şi sunt publicate între altele în Migne, *Patrologia Graeca*, 88, col. 1611-1838, împreună cu opt scurte epistole[2]. „Învățătura XIX" nu e o cuvântare a lui Dorotei, ci o sumă de sentințe extrase din scrisorile lui. „Învățătura XX" este o scrisoare-răspuns a lui Dorotei la întrebările unui frate. „Învățătura XXI" cuprinde un număr de întrebări ale lui Dorotei către Avva Ioan şi răspunsurile acestuia şi se află în colecția scrisorilor lui Varsanufie şi Ioan.

Învățăturile Avvei Dorotei s-au bucurat de o mare autoritate între monahi pentru sfaturile lor practice, scrise într-un grai simplu, dar remarcabile prin analizele fine ale unor virtuți, patimi şi stări sufleteşti. Se poate spune că *Scara* lui Ioan Scărarul se resimte puțin de felul cum se descriu virtuțile şi patimile de către Avva Dorotei şi de legăturile ce le remarcă acesta între ele, deşi în *Scara* ordinea e mult mai sistematică. Avva Dorotei se distinge însă adeseori prin analize mai amănunțite şi mai stăruitoare ale stărilor sufleteşti, spre deosebire de *Scara*, care preferă stilul lapidar şi formulările paradoxale.

Avva Zosima, de care vorbeşte cu multă venerație Avva Dorotei („Învățăturile": I, 11; II, 7; VIII, 3, 5), era un mare nevoitor care, pe la 520, a întemeiat la Cezareea Palestinei o mânăstire care a devenit un mare centru duhovnicesc.

De remarcat că Avva Dorotei citează de câteva ori ca autoritate pe Evagrie. Se vede că înainte de

2. O primă ediție greacă a lor a publicat Jakob Grynäus, *Orthodoxographa*, Basel, 1569; o a doua ediție, latină, a dat Frontonis Ducaeus, în: „Actuarium", *Bibliotheca Patrum*, ed. M. de la Bignes, Paris, 1624. Aceasta e reprodusă şi în *Bibliotheca Veterum Patrum*, Veneția, 1778, şi în *PG* 88.

condamnarea lui ca origenist, la Sinodul al V-lea Ecumenic din 553, Evagrie se bucura, cel puțin în unele cercuri, de o mare prețuire.

Otto Bardenhewer dă și o serie de traduceri ale acestor *Învățături* în diferite limbi[3].

Aceste *Învățături* au fost traduse „de pre limba cea proastă grecească" și în românește. Traducerea a fost îndreptată (se pare că după textul paleogrec)

3. Otto Bardenhewer, *Geschichte...*, pp. 67-70. O listă mai bogată de copii și traduceri în toate limbile se dă în ediția operei din *Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962. Am regretat că autorul acestei liste nu menționează și traducerile românești. Menționăm aici în plus, în afară de traducerea tipărită a Episcopului Filaret al Râmnicului de la 1784, ms. 70 de la Mânăstirea Neamț din sec. XVIII, care cuprinde în 247 foi toată opera lui Dorotei și *Viața lui Dositei*, ucenicul lui Dorotei. Traducerea românească a lui Dorotei, publicată de Episcopul Filaret al Râmnicului se încheie cu „Cuvântul cel mai de pe urmă al lui Everghetinos" despre Zosima. Mai constatăm, din lista dată în ediția din *Sources Chrétiennes*, că cea mai veche traducere slavonă făcută de Pamvo Berynda a fost tipărită de Petru Movilă, la Kiev, în 1628, și s-a retipărit la Moscova în 1652 și 1662 (*Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962, p. 38). În plus, menționăm următoarele manuscrise românești din Biblioteca Academiei Române care cuprind opera întreagă a Avvei Dorotei (câtă s-a păstrat): nr. 3562, f. 12-211, datând încă din 1678; nr. 2950, f. 1-164, din anul 1767; nr. 2211, f. 5-124, sec. XVIII; nr. 3607, f. 13, r. 208, sec. XVIII. Opera întreagă pare a se cuprinde și în ms. nr. 2001, f. 6-75, sec. XIX. În aceeași Bibliotecă se află apoi numeroase manuscrise românești cuprinzând câte una sau o parte din *Învățăturile* Avvei Dorotei: nr. 2664 (sec. XVIII); nr. 1994 (sec. XVIII); nr. 2100 (sec. XVIII); nr. 2115 (anul 1789), nr. 5548 (sec. XVIII); nr. 1621 (sec. XVIII). Apoi o altă serie de manuscrise cu o parte din opera Avvei Dorotei datează din sec. XIX. Precum se vede, unele traduceri datează dinainte de Paisie Velicicovski (nr. 3562, nr. 2950 și poate și altele, datate din sec. XVIII).

de Episcopul Filaret al Râmnicului şi tipărită în Tipografia acelei Episcopii la 1784.

Traducerea aceasta, adaptată într-o limbă română contemporană, circulă astăzi în diferite dactilograme. Noi am avut-o pe cea a pr. protos. Calinic Argatu, de la Mânăstirea Cernica. *Învățăturile* se numesc în ea *Cuvinte*. Această traducere nu are „Învățătura XXIV" (dată în *PG* numai în limba latină). Apoi diferă puțin şi ordinea în care sunt aşezate în ea „Învățăturile". Până la „Învățătura XV" urmează ordinea din *PG*. „Cuvântul al XVI-lea" corespunde cu „Învățătura XXII" din *PG* (despre explicarea unor tropare de la Paşti, compuse de Sfântul Grigorie Teologul). „Cuvântul al XVII-lea" corespunde cu „Învățătura XXIII" din *PG* (despre cântările la Sfinții Mucenici, tot după Sfântul Grigorie Teologul). Urmează o „Scrisoare către chilioți", corespunzătoare cu „Învățătura XVI" din *PG*. În sfârşit, o „Scrisoare către proestoşi şi ucenici", corespunzătoare cu „Învățătura XVII" din *PG*. Apoi, o scrisoare către chelar, în cadrul căreia se cuprind încă trei întrebări şi răspunsuri, corespunzătoare cu „Învățătura XVIII" din *PG*. Aceste alte trei răspunsuri sunt date şi în ediția din *Sources Chrétiennes*, tot ca răspunsuri la întrebările chelarului. Urmează răspunsul către fratele care a întrebat despre nesimțirea sufletului, corespunzând cu „Învățătura XX" din *PG*. Sunt date apoi cele opt epistole scurte din *PG* şi una în plus. Apoi, şirul de sentințe scurte date din Avva Dorotei, corespunzătoare cu „Învățătura XIX" din *PG*. Toată ordinea din traducerea românească corespunde cu cea din *Sources Chrétiennes*.

Mai remarcăm că traducerea românească are, înaintea *Învățăturilor* lui Dorotei, pe lângă „Cuvântul

înainte" al unui anonim şi „Scrisoare de trimitere", şi *Viaţa Sfântului Dositei*, ucenicul Avvei Dorotei. Această *Viaţă a lui Dositei* a fost publicată şi ea în ediţia din *Sources Chrétiennes* care, pe lângă textul grec, are şi o traducere franceză, făcută de P. M. Braun şi publicată în *Orientalia Christiana Periodica*, XVI, 2, 1932, pp. 103-123.

Studiul introductiv la ediţia mai nouă a operei lui Dorotei, îngrijită de Dom Lucien Regnault şi Dom Jacques de Preville[4], care urmează o ordine egală cu cea publicată în româneşte de Episcopul Filaret al Râmnicului, dovedeşte că există două grupe de manuscrise (şi deci şi de traduceri) ale operei lui Dorotei: 1) grupa studită, având ca cel mai vechi manuscris *Codex Parisinus Graecus* 1089, din sec. X, şi căreia îi urmează ordinea din Migne, *PG*, şi 2) grupa italogreacă, reprezentată de alte manuscrise şi pe care o urmează ediţia din *Sources Chrétiennes* şi traducerea românească tipărită la Râmnic.

2. Forma şi conţinutul operei Avvei Dorotei

Din cele 24 de *Învăţături* ale Avvei Dorotei, „Învăţătura a XXIV-a", precum a dovedit Irénée Hausherr, nu este a lui Dorotei, ci a lui Ioan de Daljatha, sau Ioan de Saba, autor ascetic nestorian din sec. VIII[5]. „Învăţătura a XV-a" (despre post) e cuprinsă în cele mai multe manuscrise (şi în *PG*, şi în ediţia

4. Publicată în *Sources Chrétiennes*, nr. 92, 1962, sub titlul: Dorothée de Gaze, *Oeuvres spirituelles*, text grec şi traducere franceză, cu introducere şi note.

5. *Orientalia Christiana Periodica*, 1940, pp. 220-221; ed. din *Sources Chrétiennes*, p. 30.

Sources Chrétiennes, şi în traducerea românească a lui Filaret). „Învăţăturile" XXII şi XXIII din *PG* corespund „Învăţăturilor" XVI-XVII din *Sources Chrétiennes* şi din traducerea lui Filaret, dar sunt mai mult omilii la unele texte liturgice. „Învăţăturile" XVI şi XVII sunt sfaturi către grupuri de monahi. Ediţia *Sources Chrétiennes* şi traducerea românească le grupează între scrisori: „Învăţătura a XVI-a", ca „Scrisoarea I", şi „Învăţătura a XVII-a", ca „Scrisoarea a II-a" (prima, către chilioţi, a doua, către întâistătători şi ucenici). „Învăţătura a XVIII-a" din *PG* e dată ca „Scrisorile III-VI către chelar". „Învăţătura a XIX-a" din *PG* nu e decât o grupă de sentinţe din diferite scrieri ale lui Dorotei, pe care ediţia *Sources Chrétiennes* şi traducerea românească o pun la urma scrisorilor.

„Învăţătura a XX-a", corespunzătoare cu „Scrisoarea a VII-a" din *Sources Chrétiennes* şi din traducerea românească, se adaugă la celelalte opt scrisori din *PG*, sau nouă din *Sources Chrétiennes* şi din traducerea românească. „Învăţătura a XXI-a" din *PG* nu cuprinde de la Dorotei decât întrebările; răspunsurile sunt ale lui Ioan.

Deci excluzând „Învăţătura a XXIV-a", care nu e autentică, şi „Învăţătura a XXI-a", din care numai întrebările sunt ale lui Dorotei, autenticitatea celorlalte scrieri cuprinse în colecţia din Migne, în cea din *Sources Chrétiennes* (publicată după mai multe manuscrise) şi în traducerea românească a lui Filaret n-a fost pusă la îndoială de nimeni.

Editorii textului din *Sources Chrétiennes* regretă că în ediţia *PG* nu a fost inclusă şi *Viaţa lui Dositei*, în care informaţiile din viaţa lui Dorotei n-au putut fi date decât de Dorotei însuşi.

Învățăturile şi *Scrisorile* sunt numai o parte din opera lui Dorotei. În „Scrisoarea de trimitere" se regretă că nu s-au mai găsit decât aceste scrieri din cele ale lui Dorotei. Chiar *Învățăturile* nu sunt păstrate în textul lor integral (a se vedea „Învățătura I"). Ele sunt mai mult scheme, dar sunt aşa de vii, de familiare, că se poate socoti că s-au păstrat după notele ce au fost luate după *Cuvântările* lui Dorotei[6]. Acesta e aspectul principal a *Învățăturilor*: o simplicitate naturală, o spontaneitate care nu se mai găseşte în nicio altă scriere duhovnicească din epoca Părinților; ele „nu sunt scrieri", ci sunt „cuvinte vii" ale unui mare povățuitor duhovnicesc. E în aceste *Cuvinte* o bonomie fermecătoare, proprie marilor pustnici din Egipt - un simț al realității, o grijă de a rămâne simpli şi profund autentici în învățătură ca şi în viață. „E o învățătură totdeauna directă, practică, adaptată în chip minunat la mentalitatea auditoriului."

Dar sub aparențele de simplicitate străluceşte o comoară de finețe şi de mari adâncimi psihologice. Avva Dorotei e un observator pătrunzător, un psiholog remarcabil; el merge până în adâncul firii omeneşti, aducând priviri noi în ea. Şerpuirile cele mai fine ale tendințelor rele, iluziile subtile ale iubirii de sine şi artificiile diavolului sunt surprinse şi demascate cu mare măiestrie. Deşi nu vrea să fie orator sau scriitor, el îşi clădeşte expunerile cu mare iscusință. El iubeşte distincțiile, orânduirea sistematică a părților temei. Exemplifică mereu învățăturile sale cu cele mai impresionante pilde,

6. L. Regnault, J. Préville, „Introd." la Dorothée de Gaze, *Oeuvres...*, p. 34.

folosește imagini de o remarcabilă frumusețe și de un mare realism[7].

Deși foarte fidel învățăturii duhovnicești a Părinților, el nu e un simplu compilator. Fiind un mare analist, se observă la el în același timp un efort de sinteză, de desprindere a liniilor dominante ale spiritualității creștine.

El leagă efortul omului spre desăvârșire de relația lui cu Hristos și de urmarea lui Hristos. Noi trebuie să ne conformăm morții lui Hristos, oferindu-ne împreună cu El lui Dumnezeu și Tatăl. Toată nevoința se leagă de „Taina Paștelui": viața noastră trebuie să fie un Paște în acțiune, o trecere de la păcat la virtute, de la pământ la cer, de la creație la Dumnezeu, ca o participare la taina morții și învierii Mântuitorului. Există în *Învățăturile* lui Dorotei un mare optimism. Marele vrăjmaș a fost biruit prin moartea lui Hristos. Deci îl putem birui și noi. Răul, demonii n-au o putere prea mare de existență și deci nici de lucrare, decât atât cât le concedem noi. Ei sunt tari numai prin amăgiri, prin înscenări. Întărirea conștiinței de sine, a sensibilității noastre spirituale, ne scapă din mrejele inconsistente ale patimilor, ale demonilor. Patimile lucrează prin „gândurile" noastre, mai bine zis prin strâmbarea lor. Dar ele sunt construcții ajutate de noi prin neatenție. Atenția noastră le poate ușor risipi, reînsănătoșindu-ne.

Ele au un sprijin într-o voință înșelată și înșelătoare a noastră. Socotim că prin această voință slujim intereselor proprii, când de fapt ne deservim ființa noastră. E o voință amăgitoare, care e întărită de o

7. L. Regnault, J. Préville, „Introd." la Dorothée de Gaze, *Oeuvres...*, p. 35.

pretenție (δικαιαωμα): că avem dreptate când urmărim interesele noastre egoiste, care în scurtă vreme se dovedesc contrare nouă.

Conștiința de sine, conștiința a ceea ce suntem cu adevărat și a modului cum ne putem întări ființa și dobândi viața veșnică pe seama ei, are nevoie de trezvie, de atenție, de o continuă luare-aminte, de un efort susținut de a fi atenți la tot ce gândim și facem, de a surprinde tot ce e amăgitor în ceea ce ni se pare că e favorabil vieții noastre, dar în fond nu este. Prin conștiința de sine distingem binele de rău și ocolim răul. Dar falsa iubire de noi înșine ne face să ne înșelăm în cunoașterea noastră. De aceea ne trebuie un povățuitor obiectiv, pătrunzător, însuflețit de o adevărată iubire față de noi. Nu trebuie să se încreadă cineva nici chiar în „dreapta socoteală" a sa, mai ales la începuturile vieții sale călugărești. Se cade să întrebe întotdeauna pe povățuitor. Patimile sunt și un produs al nesimțirii față de sine și față de alții, al lipsei unei adevărate sensibilități.

Toată lupta trebuie dusă pentru eliberarea de patimi, pentru dobândirea virtuților, care reprezintă o sensibilizare a conștiinței față de noi înșine și de alții și ale căror trepte culminante sunt smerenia și iubirea.

Virtuțile trebuie clădite ca un edificiu spiritual, ca o zidire vie, echilibrată și armonioasă. Ba chiar fiecare din ele reprezintă un echilibru al firii, întrunind libertatea și iubirea față de alții, dinamismul și statornicia în bine, tăria și delicatețea, trezvia și beția entuziasmului, raționalitatea și simțirea.

Ca și Ioan Scărarul, Avva Dorotei nu voiește să vorbească prea mult despre treptele supreme ale urcușului spre Dumnezeu, despre dulcea și fericita

trăire în Dumnezeu, dincolo de orice patimă. Amândoi voiesc să dea sfaturi pentru parcurgerea cu succes a drumului de luptă, a urcuşului spre acea stare. Experierea lui Dumnezeu nu e înțeleasă dacă se cunoaşte numai din descrierea altora, ci se cunoaşte cu adevărat când se dobândeşte de către cei ce ajung la capătul urcuşului. Amândoi spun puține cuvinte, deşi foarte concentrate şi nesfârşit de adânci, despre nepătimire, liniştire, iubire, trăirea în Dumnezeu. Dorotei vorbeşte despre „dulceața de a fi cu Dumnezeu", de o „gustare" a Lui. Numai prin experiență se cunoaşte bucuria întâlnirii cu Dumnezeu şi a trăirii în El.

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU DOROTEI

FELURITE ÎNVĂȚĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE

CUVÂNTUL ÎNAINTE AL UNUI NECUNOSCUT

Se cade a şti că au fost doi Dorotei şi doi Varsanufie. Unii au bolit de cele ale lui Sever[1]*. Ceilalţi au ţinut dreapta credinţă şi desăvârşita nevoinţă. Despre aceştia se vorbeşte în această carte. De aceea o şi socotim pe aceasta vrednică de primit şi plină de virtute şi foarte folositoare, ca una ce e cu adevărat lucrarea fericitului Dorotei, a celui ce s-a arătat dreptcredincios şi cunoscut între Părinţi şi nu a celui de altă şi greşită credinţă. Aceasta a învăţat-o foarte bine şi Părintele nostru şi mărturisitorul lui Hristos, egumenul preaînţelept al mânăstirii Studiţilor, în testamentul către ucenicii săi, spunând, după ce şi-a înfăţişat învăţătura credinţei sale şi a respins la un loc pe ereticii necredincioşi: „Şi primesc toată cartea de Dumnezeu insuflată a Vechiului şi Noului Testament; pe lângă aceasta şi vieţile şi dumnezeieştile scrieri ale Sfinţilor şi dumnezeieştilor Părinţi, învăţători şi nevoitori. Iar aceasta am spus-o pentru vătămătorul Pamfil, cel care, venind din Răsărit, a calomniat pe acei cuvioşi bărbaţi: pe Marcu, pe Isaia, pe Varsanufie, pe Dorotei şi Isihie; nu pe Varsanufie şi Isaia şi Dorotei, împreună acefali cu acefalii şi însoţiţi cu decacheraţii şi anatematizaţi de cel întru Sfinţi Sofronie, în libelul lui. Căci cei mai înainte pomeniţi sunt alţii decât aceştia. Pe aceştia îi primesc pe temeiul tradiţiei părinteşti, ajunsă la noi prin mărturia Preasfântului Patriarh Tarasie, cel ce a fost arhiereu mai înainte, şi a altor persoane vrednice de crezare de la noi şi din*

1. Sever, patriarhul monofizit al Antiohiei între 512 şi 518.

Răsărit. Şi chipul lui Varsanufie îl văd în podoaba Marii Biserici împreună cu ale Sfinţilor Părinţi: Antonie, Efrem şi alţii. Căci n-am aflat în învăţăturile lor nimic neevlavios ci, dimpotrivă, mult folos sufletesc".

Iată deci cum marele Părinte al nostru, Teodor, a înfăţişat părerea sa despre cei doi Dorotei şi învăţătura celui înfăţişat aici a declarat-o ca foarte folositoare, precum şi este cu adevărat foarte de folos sufletelor. Cel ce-şi va potrivi viaţa sa după ea cu adevărat va ajunge la măsura desăvârşită în Hristos şi la împodobirea cu cununa nepătimirii şi se va învrednici de viaţa veşnică împreună cu sfinţii.

Epistola către fratele care a cerut să i se trimită Cuvintele aflate ale Părintelui nostru Dorotei

1) Îți laud, preaiubite frate, îndemnul tău, îți fericesc binecuvântatul şi iubitorul tău suflet pentru sârguința adevărată în cele bune şi frumoase. Căci se cade a fi lăudată virtutea de a cerceta cu atâta osteneală şi de a lăuda cu sinceritate pe fericitul şi cu adevărat vrednicul de Dumnezeu părintele nostru, cel cu nume de dar al lui Dumnezeu. Pentru că din lauda acestui fericit se naşte şi iubirea de Dumnezeu şi de viața adevărată, căci lauda, după fericitul Grigorie, e pricinuitoare de râvnă, iar râvna, de virtute; şi virtutea, de fericire. Deci trebuie să ne bucurăm şi să ne împreună-bucurăm de această propăşire a ta. Căci te dovedeşti mergând pe urmele aceluia care a urmat pilda Celui blând şi smerit cu inima, a aceluia care, ca Petru şi cei dimpreună cu dânsul, s-a dezbrăcat aşa de mult de orice împătimire de cele văzute şi s-a predat pe sine aşa de mult faptelor celor plăcute lui Dumnezeu, încât, cum bine ştii, a spus către Mântuitorul împreună cu Petru: „Iată noi am lăsat toate şi am urmat Ție" (*Matei* 19, 27).

De aceea, desăvârşindu-se în scurtă vreme, împreună cu Dumnezeu, a împlinit ani mulți, nu petrecând în pustiuri şi în munți văzuți, nici stăpânind cu putere peste fiara mâncătoare de trupuri, ci îmbrățişând pustiul sufletului şi râvnind să se apropie de munții veşnici, ştiind să lumineze în chip minunat şi călcând peste şerpi şi scorpii ucigătoare de suflete. Iar la aceste biruințe s-a învrednicit să ajungă în scurtă vreme

cu ajutorul lui Hristos, prin tăgăduirea cu bărbăție a voii sale. Căci aceasta i-a deschis calea nerătăcitoare a Părinților, care i-a făcut sarcina lui fericită și ușoară și jugul cel mântuitor și blând, blând cu adevărat.

2) Din aceasta a învățat calea cea mai bună spre înălțime, adică smerenia. Și primind sfatul: „Fii milostiv și blând" cu fapta și după cuvântul sfinților bătrâni, s-a împodobit prin acestea cu toate virtuțile. De aceea fericitul avea totdeauna în gură cuvântul bătrânilor: „Cel ce a ajuns să-ți taie voia sa a ajuns la locul odihnei". El a aflat, pentru că a căutat cu vrednicie, că rădăcina tuturor patimilor este iubirea de sine (φιλαυτιαα). Pe aceasta, susținută de voia dulce-amară a noastră[2], o vestejește în întregime în rădăcina ei, folosindu-se de acest leac plin de putere; și odată cu ea vestejește și odraslele rele ale ei. Prin aceasta se face plugarul adevărat al bunătăților nemuritoare și aduce rodul vieții adevărate, agonisind comoara cea ascunsă în țarină și bine-căutată și aflată de el și îmbogățindu-se cu cele ce pot fi deșertate. Aș fi voit să fiu destoinic și cu limba și cu înțelegerea, ca să mă învrednicesc să înfățișez sfânta lui viață cu de-amănuntul spre folosul de obște, ca un chip cât mai sigur de virtute, arătând cum a alergat fericitul acesta în mod minunat pe calea cea strâmtă și largă[3]; strâmtă

2. Voia noastră e și dulce și amară. E dulce pentru că ne satisface mândria; e amară pentru că ne aduce neplăceri de tot felul. E aceeași ambiguitate care se cuprinde în „cunoștința binelui și răului", în cunoștința care ne vine din privirea noastră în separație de alții și de realitatea întreagă.

3. De fapt calea strâmtă este în același timp largă din alt punct de vedere, deci paradoxală pentru că prin îngustimea ei sufletul se ridică în lărgimea iubirii nesfârșite a lui Dumnezeu și în înțelegerea și gustarea vieții Lui nehotărnicite. Numai

- datorită nerătăcirii şi neîmprăştierii ei şi faptului că l-a păzit de abaterea spre prăpăstiile din amândouă părţile; căci aşa defineşte prietenul lui Dumnezeu cu adevărat, Marele Vasilie, îngustimea căii mântuitoare şi pline de necazuri; şi largă - pentru libertatea ei de împătimire şi încrederea ce o dă, în cei ce povăţuiesc, celui ce o alege drept cale spre Dumnezeu, şi mai ales pentru mulţimea smereniei, singura care e mai presus de toate cursele diavolului, după Marele Antonie. De aceea s-a împlinit pentru el cu adevărat cuvântul: „Lată este porunca Ta foarte" (*Psalm* 118, 96).

3) Dar voi trece peste aceasta ca peste ceva ce întrece puterea mea. Ştiu însă că pe lângă toate celelalte bune învăţături, fericitul a adunat şi pe acelea pe care le laudă filosofii cei din afară. Căci, culegându-le şi pe acestea ca o albină cu adevărat înţeleaptă şi aflând în ele ceva folositor, s-a făcut pe sine şi în ele învăţător fără preget la timp potrivit. Astfel, şi-a însuşit învăţăturile: „nimic prea mult" şi „cunoaşte-te pe tine însuţi" şi altele asemenea, spre care mă mâna şi pe mine, dacă nu o voinţă plină de recunoştinţă, măcar nevoia neputinţei.

Iar ceea ce mi-a poruncit sufletul tău sârguincios şi de bine iubitor am îndrăznit să fac, ferindu-mă de greşeala neascultării şi temându-mă de pedeapsa trândăviei. Şi împreună cu scrisoarea aceasta v-am trimis vouă, înţelepţilor ce staţi la masă cu Dumnezeu, cuvântul ce zăcea la mine nelucrat, adică învăţăturile fericitului care s-au aflat, pe cele pe care el s-a învrednicit să le ia de la Părinţi şi pe cele pe care le-a predat ucenicilor săi, întocmindu-le şi învăţându-le potrivit primului şi adevăratului nostru Mântuitor. Iar dacă

---

cine iubeşte în chip total şi exclusiv o persoană descoperă tot nesfârşitul farmecului ei.

n-am putut afla toate sfintele lui cuvântări, ci foarte puține, şi acestea adunate fără legătură între ele de unii din cei sârguitori, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, destoiniciei tale vor fi de folos şi în scurtimea aceasta a lor, potrivit cuvântului: „Dă înțeleptului prilej şi va fi şi mai înțelept"[4].

4. Acesta e textul din *PG* 88, 1613-1618. În textul din *Sources Chrétiennes* şi al lui Filaret urmează încă două capitole în care se reiau unele caracterizări ale vieţuirii lui Dorotei în mânăstire. Dar se pare că ele sunt adaosuri ulterioare. Căci, altfel, ar fi trebuit să urmeze după cap. 2 şi înainte de fraza cu care începe cap. 3.

ALE CELUI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELE NOSTRU DOROTEI

Felurite învățături lăsate ucenicilor săi, când a părăsit mânăstirea Avvei Serid şi a întemeiat cu ajutorul lui Dumnezeu mânăstirea sa, după moartea Avvei Ioan, „Proorocul", şi după tăcerea desăvârşită a Avvei Varsanufie

I

Despre lepădare

1) La început, când a făcut Dumnezeu pe om, l-a aşezat pe el în rai, cum spune dumnezeiasca *Scriptură*, împodobindu-l cu toată virtutea. Şi i-a dat lui poruncă să nu mănânce din pomul din mijlocul raiului. Şi el se afla în desfătarea raiului, în rugăciune, în vedere duhovnicească, într-o slavă şi cinste mijlocie[1], având simțurile întregi şi nevătămate[2] şi aflându-se în starea cea după fire, precum a fost zidit. Căci Dumnezeu l-a

---

1. În textul din *Sources Chrétiennes* şi în trad. lat. (*PG* 88, 1618) se spune: „În toată slava şi cinstea". Dar poate că textul grec din *PG* are dreptate, căci Adam nu se afla la capătul final al slavei, ci numai la mijlocul ei.

2. Chiar simțurile lui erau neslăbite, pătrunzătoare, dar aceasta pentru că prin ele lucra nu numai mintea slăbită a omului, ci însuşi Duhul Sfânt, Care ținea şi mintea în plinătatea lucrării ei.

făcut pe om după chipul şi asemănarea Sa, adică nemuritor, liber, împodobit cu toată virtutea. Dar când a călcat porunca şi a mâncat din pomul din care Dumnezeu îi poruncise să nu mănânce, a fost scos din rai şi a căzut din starea cea după fire şi a ajuns în cea contrară firii, adică în păcat, în iubirea de slavă şi în iubirea de plăceri a vieţii acesteia şi în celelalte patimi, căzând sub stăpânirea lor[3]. Căci s-a făcut robul lor prin căderea sa. Şi aşa a început să crească păcatul treptat şi a împărăţit moartea. Nicăieri nu se mai afla cinstirea lui Dumnezeu, nicăieri cunoaşterea Lui, ci pretutindeni necunoştinţă de Dumnezeu. Numai puţini oarecare, cum au zis Părinţii, mişcaţi de legea naturală, au cunoscut pe Dumnezeu, cum a fost Avraam şi ceilalţi patriarhi, Noe şi Iacov, şi, simplu spunând, puţini oarecare. Erau foarte rari cei ce cunoşteau pe Dumnezeu. Căci vrăjmaşul a întins toată răutatea lui. Şi împărăţind păcatul, a început închinarea la idoli, credinţa în mulţi dumnezei, vrăjitoria, uciderile şi toată răutatea diavolului.

2) Atunci Bunul Dumnezeu, milostivindu-se de făptura Lui, a dat Legea scrisă prin Moise, prin care pe unele le-a oprit, iar pe altele le-a poruncit, spunând: „Aceasta să o faceţi, aceasta să nu o faceţi". A dat poruncă şi îndată a zis: „Domnul Dumnezeul tău este un Domn" (*Deuteronomul* 6, 4), ca să despartă mintea lor de la mulţimea de zei. Şi: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău şi din tot cugetul

3. După Sfinţii Părinţi, starea de păcat nu e starea naturală a omului, ci starea în Dumnezeu e cea naturală. Altfel e în învăţătura catolică, după care omul prin cădere a pierdut ceea ce era un adaos supranatural şi a rămas în starea naturii pure. Nu e natural să păcătuim.

tău" (*Deuteronomul* 6, 5). Să vesteşti pretutindeni că Dumnezeu Unul este şi nu este altul afară de El. Căci, zicând: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău", a arătat că Dumnezeu Unul este şi că este un singur Domn. Şi iarăşi a spus în cele zece porunci: „Să te închini Dumnezeului tău şi numai Lui să-I slujeşti şi de El să te alipeşti" (*Deuteronomul* 6, 13), şi „În numele Lui să juri". Apoi adaugă: „Să nu ai tu alți dumnezei, nici asemănarea a orice altceva din câte sunt în cer, sus, şi câte pe pământ, jos" (*Deuteronomul* 5, 7-8). Căci se aducea închinare tuturor făpturilor.

3) Deci Bunul Dumnezeu a dat Legea spre ajutor, spre întoarcere, spre îndreptarea răului. Dar nu s-a îndreptat. A trimis prooroci şi nici aceştia n-au izbutit. Căci răutatea s-a întărit şi mai mult, cum zice Isaia: „Nici buba, nici rana, nici vânătaia nu mai erau calde şi nu se mai putea pune nici plasture, nici untdelemn, nici legătură peste ele" (*Isaia* 1, 6). Aşa zicând, răutatea nu era numai într-o parte, nici într-un singur loc, ci în tot trupul. Cuprinsese tot sufletul, stăpânea toate puterile lui. Nu se mai putea pune un plasture şi celelalte. Toate erau robite păcatului, toate erau stăpânite de el. Căci zice şi Ieremia: „Am doftoricit Babilonul şi nu s-a vindecat", adică am vestit Babilonului numele Tău, am arătat poruncile Tale, binefacerile, făgăduințele, am spus de mai înainte năvălirile duşmanilor (*Ieremia* 51, 9) şi totuşi nu s-a tămăduit, adică nu s-a pocăit, nu s-a înfricoşat, nu s-a întors de la răutatea lui. Sau cum zice şi în altă parte: „N-a primit mustrarea", adică îndemnul, învățătura. Iar în Psalmi zice: „De toată mâncarea s-a scârbit sufletul lor şi s-au apropiat până la porțile morții" (*Psalm* 106, 18).

4) Atunci Bunul şi Iubitorul de oameni Dumnezeu trimite pe Unul-Născut Fiul Său. Căci numai Dumnezeu putea tămădui şi birui o astfel de patimă. Şi proorocii au cunoscut aceasta. De aceea spune şi David în chip lămurit: „Cel ce şezi pe Heruvimi, arată-Te..., înalţă stăpânirea Ta şi vino să ne mântuieşti pe noi" (*Psalm* 79, 2-3), şi: „Doamne, apleacă cerurile şi Te pogoară" (*Psalm* 143, 5), şi altele ca acestea. Dar şi ceilalţi prooroci, fiecare dintre ei, au strigat multe de acestea în chip felurit, prin unele chemându-L să pogoare, prin altele asigurând că Se va pogorî negreşit.

Deci a venit Domnul nostru făcându-Se om pentru noi, ca, precum zice Sfântul Grigorie, să vindece pe asemenea cu asemenea, sufletul cu suflet, trupul cu trup[4]. Căci se face în toate om, afară de păcat. A luat însăşi fiinţa noastră, însăşi pârga frământăturii noastre şi se face un nou Adam, după chipul Celui ce l-a făcut pe el. Înnoieşte ceea ce este după fire şi face iarăşi întregi şi nevătămate simţurile noastre, cum au fost făcute la început. A înnoit pe omul căzut, făcându-Se om, a eliberat pe cel robit păcatului, pe cel purtat de el cu sila. Căci omul era târât prin silă şi tiranie de vrăjmaşul său, şi aproape şi cei ce nu voiau să păcătuiască păcătuiau de silă, cum zice Apostolul în numele nostru: „Că nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl fac" (*Romani* 7, 19).

5) Făcându-Se deci Dumnezeu om pentru noi, a eliberat pe om de tirania vrăjmaşului. Căci a doborât toată puterea lui, a zdrobit însăşi tăria lui şi ne-a izbăvit pe noi, ca să nu mai fim supuşi lui, ca să nu mai fim robiţi de el, dacă nu vom mai voi nici noi să păcătuim

4. „Cuvântarea a XXVIII-a", 11, *PG* 36, 325 B, şi „Cuvântarea a XLV-a", 9, *PG* 36, 633 C.

de bunăvoie. Căci ne-a dat nouă putere, precum a zis, să călcăm peste şerpi şi scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului (*Luca* 10, 19), curăţindu-ne de tot păcatul prin Sfântul Botez. Căci Sfântul Botez ne iartă şi ne şterge toate păcatele. Şi cunoscând Bunul Dumnezeu slăbiciunea noastră şi ştiind de mai înainte că vom păcătui iarăşi şi după Sfântul Botez, precum s-a scris: „Că se apleacă inima omului cu dinadinsul spre cele rele din tinereţile lui" (*Facerea* 8, 21), ne-a dat iarăşi, după bunătatea Lui, sfinte porunci care ne curăţesc pe noi, ca, dacă vom voi, să putem iarăşi să ne curăţim prin păzirea poruncilor nu numai de păcatele noastre, ci şi de patimile înseşi. Căci altceva este patima şi altceva, păcatul. Patimi sunt: iuţimea, slava deşartă, iubirea de plăcere, ura, pofta cea rea şi cele asemenea. Iar păcatele sunt lucrările patimilor, când cineva le săvârşeşte pe acestea cu fapta, când lucrează prin trup acele fapte la care îndeamnă patimile. Se poate deci ca cineva să aibă patimile, dar să nu le lucreze.

6) Deci ne-a dat, precum am spus, porunci care ne curăţesc chiar şi de patimile noastre înseşi, de înseşi relele înclinări ale omului nostru dinlăuntru. Căci îi sădeşte lui deosebirea binelui şi a răului, îl trezeşte, îi arată pricinile din care vine el la păcat şi zice: „Legea a spus: să nu preacurveşti, iar Eu zic: nici să nu pofteşti... Legea a spus: să nu ucizi, iar Eu zic: nici să nu te mânii" (*Matei* 5, 27, 21-22). Căci de pofteşti, chiar dacă astăzi nu preacurveşti, pofta dinlăuntru nu va înceta să te tulbure până ce nu te vei năpusti la lucrarea ei. De te mânii şi te superi împotriva fratelui tău, vei ajunge şi la clevetirea lui şi apoi la uneltirea împotriva lui. Şi aşa, înaintând pe încetul, ajungi până la urmă şi la uciderea lui.

Iarăşi Legea zice: „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" şi cele următoare (*Matei* 5, 38). Iar El ne îndeamnă nu numai să primim cu îndelungă-răbdare lovitura celui ce ne pălmuieşte, ci să-i întoarcem cu smerenie şi celălalt obraz. Scopul Legii era să ne înveţe să nu facem ceea ce nu voim să ni se facă. Atunci Legea ne oprea să facem răul de frica de a nu-l pătimi şi noi. Acum se caută, precum am spus, să se scoată din om însăşi ura, însăşi iubirea de plăcere, însăşi iubirea de slavă şi celelalte patimi.

7) Scopul de acum al Stăpânului nostru Hristos este, precum am spus, să ne înveţe de unde am venit la toate aceste păcate, de unde am căzut în toate zilele rele. Deci mai întâi ne-a eliberat pe noi, precum am spus mai înainte, prin Sfântul Botez, dându-ne iertarea păcatelor, şi ne-a dat puterea să facem binele, dacă voim; şi să nu mai fim atraşi, cum ar zice cineva, cu sila la rău. Căci cel robit păcatelor e împovărat şi tras de ele, precum zice: „Fiecare e legat de lanţurile păcatelor sale" (*Pilde* 5, 22). Apoi ne învaţă prin sfintele Sale porunci cum să ne curăţim chiar şi de patimi, ca să nu cădem prin acestea iarăşi în aceleaşi păcate. Apoi ne arată pricina de unde vine cineva chiar la disprețuirea şi neascultarea poruncilor lui Dumnezeu. Şi astfel ne dăruieşte şi leacul acesteia, ca să putem să ascultăm şi să ne mântuim.

Care e deci leacul acesta şi care e pricina disprețuirii? Auziţi ce zice Domnul nostru: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre" (*Matei* 11, 29). Iată cum ne-a învăţat aici pe scurt, printr-un singur cuvânt, rădăcina şi pricina tuturor relelor şi leacul ei în vederea tuturor bunătăţilor; ne-a arătat că mândria

e cea care ne-a doborât şi că este cu neputinţă să fim miluiţi altfel decât prin ceea ce e contrar ei: prin smerita cugetare. Căci mândria naşte disprețuirea şi neascultarea pierzătoare, precum smerita cugetare naşte ascultarea şi mântuirea sufletelor. Iar când zic smerita cugetare, înţeleg pe cea adevărată, nu smerenia în cuvântul simplu şi în arătare; înţeleg starea lăuntrică smerită, născută în chip propriu în inima însăşi, în cugetul însuşi, căci zice: „Sunt blând şi smerit cu inima".

8) Deci cel ce voieşte să afle adevărata odihnă a sufletului său să înveţe smerita cugetare şi va vedea că în ea este toată bucuria şi toată slava şi toată odihna[5], precum în mândrie sunt toate cele dimpotrivă. Căci de unde am venit la toate necazurile acestea? De ce am căzut în toată starea aceasta vrednică de plâns? Nu din pricina mândriei noastre? Nu pentru neînţelepciunea noastră? Nu pentru că ţinem la voia noastră cea rea? Nu pentru că stăpâneşte în noi amărăciunea voii noastre?[6] Dar de unde? Nu a fost zidit omul întru toată desfătarea, întru toată bucuria, întru toată odihna,

---

5. Smerenia e odihna adevărată a sufletului care a scăpat de nemulţumiri pentru neîmplinirea poftelor lui de mândrie, de plăceri şi de duşmăniile ce îi vin de aici. El nu trebuie să lupte cu alţii pentru satisfacerea poftei sale mereu mai mari, ci trăieşte în nesfârşirea lui Dumnezeu, pentru care nu trebuie să se lupte cu semenii, ci doar cu poftele proprii, care mereu îl neliniştesc. El luptă pentru linişte prin linişte. Unde e mândrie, e tulburarea ambiţiilor, unde e smerenie, e odihna în Dumnezeu, având în El totul. Nu eu am să lupt pentru lucruri trecătoare, ci Dumnezeu mi le dă pe cele netrecătoare, dar şi pe cele trecătoare, în mica măsură în care am nevoie de ele.

6. Voile noastre, nesatisfăcute cum voim noi, de cele mai multe ori ne produc amărăciune.

întru toată slava? Nu era în rai? I s-a poruncit: să nu faci aceasta! Şi a făcut. Vezi mândria? Vezi tăria cerbicei? Vezi nesupunerea? De aceea Dumnezeu, văzând această neruşinare, zice: „Acesta e nebun, acesta nu ştie să se bucure. De nu va cunoaşte zile rele, va pieri cu desăvârşire. Căci de nu va învăţa ce este necazul, nu va afla ce este odihna". Atunci i-a dat lui cele vrednice de el şi l-a scos din rai. A fost predat deci iubirii de sine şi voilor sale, ca să-ţi zdrobească oasele sale, ca să înveţe să nu se bizuie pe sine, ci să asculte de porunca lui Dumnezeu, ca aceste urmări nenorocite ale neascultării lui să-l înveţe odihna ascultării, cum zice prin proorocul: „Te va învăţa pe tine neascultarea ta" (*Ieremia* 2, 19).

Dar bunătatea lui Dumnezeu n-a trecut cu vederea făptura Sa, precum am spus de multe ori, ci o îndeamnă iarăşi, o cheamă iarăşi: „Veniţi la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi şi vă voi odihni pe voi" (*Matei* 11, 28). Iată, aţi ostenit; iată, aţi suferit atâtea greutăţi; iată, aţi fost supuşi ispitelor răului şi neascultării voastre. Veniţi, în sfârşit, întoarceţi-vă! Veniţi şi cunoaşteţi neputinţa şi necinstea voastră, veniţi la odihna şi la slava voastră! Veniţi, întoarceţi-vă prin smerita cugetare la viaţa pe care aţi pierdut-o prin semeaţa cugetare! „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre" (*Matei* 11, 29).

9) Vai, fraţii mei, ce face mândria! Vai, ce poate smerita cugetare! Ce nevoie a fost de toate ocolurile acestea? Căci dacă s-ar fi smerit Adam şi ar fi ascultat de Dumnezeu şi ar fi păzit porunca de la început, n-ar fi căzut. Dar şi după ce s-a urâţit, Dumnezeu i-a dat prilej de a se pocăi şi de a fi miluit. Însă grumazul lui a rămas ţeapăn. Şi a venit Dumnezeu zicând:

„Adame, unde eşti?", adică: „De la ce slavă, la ce ruşine ai coborât?" Şi apoi îl întreabă: „De ce ai păcătuit? De ce ai călcat porunca?" Prin aceasta îl îndemna anume să spună: „Iartă-mă!" Dar unde se aude: „Iartă-mă"? Nicăieri nu se vede smerenie; nicăieri, pocăinţă, ci dimpotrivă, răspunde împotrivă: „Femeia pe care Tu mi-ai dat-o". Nu zice: „Femeia şi-a râs de mine", ci: „Femeia pe care Tu mi-ai dat-o", ca şi când ar zice: „Nenorocirea ce Tu mi-ai adus-o pe cap". Căci aşa se întâmplă, fraţilor, când omul nu suportă să se învinovăţească pe sine: nu se fereşte să pună vina pe Dumnezeu însuşi.

Apoi se îndreaptă şi spre aceea şi-i zice: „Pentru ce n-ai păzit porunca?" E ca şi când i-ar fi zis anume: „Zi măcar: «Iartă-mă!», ca să se smerească sufletul tău şi să fie mântuit". Şi iarăşi nu se aude nicidecum: „Iartă-mă!", ci răspunde şi ea, zicând: „Şarpele m-a amăgit", adică: „Dacă el a păcătuit, ce sunt eu vinovată?" Ce faceţi, nenorociţilor? Puneţi o metanie, recunoaşteţi greşala voastră, priviţi dezgolirea păcatului vostru! Dar niciunul dintre ei nu s-a învrednicit să se învinovăţească pe sine însuşi, niciunul nu s-a aflat având o cât de mică smerenie.

10) Deci, iată, priviţi unde a ajuns starea voastră! Iată la ce fel şi la câte rele ne-a adus pornirea de a ne îndreptăţi pe noi, de a ne încrede în noi înşine, de a ţine la voia noastră! Şi toate acestea sunt fiicele mândriei, duşmana lui Dumnezeu, precum sunt fiicele smereniei învinovăţirea de sine, neîncrederea în înţelepciunea noastră, urârea voii noastre proprii[7].

7. Mândria e închidere faţă de Dumnezeu, e suficienţă de sine şi, ca atare, pricină de sărăcire a existenţei. Nimeni şi nimic nu poate exista numai prin sine. Toate sunt în legătură, în

Prin acestea se învredniceşte cineva a se regăsi pe sine şi a reveni la ceea ce e după fire, prin curăţire cu ajutorul poruncilor lui Hristos. Căci fără smerenie nu se poate supune cineva poruncilor, nici veni la vreun bine, cum a spus Avva Marcu: „Fără zdrobirea inimii e cu neputinţă să se izbăvească cineva de păcat şi să dobândească virtuţile"[8]. Deci prin zdrobirea inimii primeşte cineva poruncile, se izbăveşte de păcat, agoniseşte virtuţile şi vine, la sfârşit, la odihnă.

11) Aceasta ştiind-o şi toţi sfinţii, s-au grăbit, prin toată purtarea lor smerită, să se unească pe ei cu Dumnezeu. Căci unii s-au făcut iubitori de Dumnezeu şi anume cei ce, după Sfântul Botez, nu numai că au tăiat lucrările patimilor, ci au voit să biruiască şi patimile înseşi şi să se facă nepătimaşi. Aşa au fost Sfântul Antonie şi Pahomie şi ceilalţi bărbaţi purtători de Dumnezeu. Având aceştia ca scop să se curăţească pe ei înşişi, cum zice Apostolul, de toată întinăciunea trupului şi a duhului, au cunoscut că sufletul se curăţeşte, cum am spus mai înainte, prin păzirea poruncilor.

---

comunicare. Şi numai prin aceasta se ţin. De aceea, mândria e şi pricina dizarmoniei generale; toate merg scârţâind, toate suferă de o boală generală din pricina mândriei. Ele nu se pot rupe de tot una de alta, dar nici nu sunt deplin şi sănătos articulate unele cu altele. O spun aceasta gândindu-mă la creaţie. Căci Dumnezeu nu suferă în Sine de această dizarmonie, dar suferă pentru suferinţa creaţiei Sale, a operei Sale. Ea se opune atenţiei Lui şi ca să-L blameze pe El pentru suferinţa de care suferă ca operă a Lui. Tăgăduirea voinţei proprii e tăgăduirea voinţei opuse voinţei lui Dumnezeu, Care vrea să le ţină pe toate în armonie. Smerenia e mulţumirea cu încadrarea proprie în întregul general, în armonia totului, care ca atare se află şi în armonie cu Dumnezeu.

8. Marcu Ascetul, „Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte", în: *Filoc.* rom., I; *PG* 65, 1961 A.

Căci mintea însăşi se curăţeşte prin aceasta şi vede din nou şi se întoarce la starea cea după fire. Căci „porunca Domnului cea luminoasă luminează ochii" (*Psalm* 18, 9). Şi au înţeles că, fiind în lume, nu pot dobândi uşor virtutea şi de aceea şi-au iscodit şi ales lor o viaţă şi o purtare străină, adică pe cea singuratică, şi au început să fugă din lume şi să locuiască în pustiuri, să petreacă în posturi, în culcări pe jos, în privegheri şi în alte grele pătimiri, în lepădarea de ţară, de rudenii, de bani, de avuţiile proprii; şi, simplu spunând, şi-au răstignit lor lumea şi n-au păzit numai poruncile, ci au adus şi daruri lui Dumnezeu, şi iată cum.

Poruncile lui Hristos s-au dat tuturor creştinilor şi tot creştinul e îndatorat să le păzească. Căci sunt, cum ar zice cineva, dările datorate împăratului. Cine va scăpa de pedeapsă, de va zice: „Nu dau dările împăratului"? Dar sunt în lume oameni mari şi străluciţi, care nu dau numai dări împăratului, ci îi aduc şi daruri. Iar aceştia se învrednicesc de mare cinste, de mari daruri şi dregătorii.

12) Deci, astfel, şi Părinţii nu au păzit numai poruncile, ci au adus şi daruri lui Dumnezeu. Iar darurile sunt: fecioria şi neagonisirea. Acestea nu sunt porunci, ci daruri. Că nu s-a scris nicăieri: „Să nu-ţi iei femeie, să nu faci copii". Nici n-a dat Hristos o poruncă când a zis: „Vinde-ţi averile". Căci când a venit la el omul de Lege zicând: „Învăţătorule bun, ce să fac ca să moştenesc viaţa de veci?", a răspuns: „Ştii poruncile: să nu ucizi, să nu preacurveşti, să nu furi, să nu dai mărturie mincinoasă împotriva aproapelui" şi celelalte (*Matei* 19, 16-21). Iar acela zicând: „Toate acestea le-am păzit din tinereţile mele", adaugă: „De voieşti să fii desăvârşit, vinde-ţi averile tale şi le dă săracilor" şi

celelalte. Iată că nu a zis: „Vinde-ţi averile tale" dându-i o poruncă, ci sfătuindu-l. Căci, spunând: „De voieşti", a arătat că nu porunceşte, ci sfătuieşte.

13) Precum am spus deci, Părinţii au adus lui Dumnezeu, pe lângă celelalte virtuţi, ca daruri: fecioria şi neagonisirea, şi precum am spus înainte, şi-au răstignit lor lumea şi s-au nevoit ca şi pe ei să se răstignească lumii, cum zice Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit şi eu, lumii" (*Galateni* 6, 14). Care e deosebirea? Lumea se răstigneşte omului, când omul se leapădă de lume, şi anume: îmbrăţişează viaţa singuratică şi părăseşte părinţii, rudeniile, banii, averile, afacerile, târgurile. Atunci se răstigneşte lumea lui, căci a părăsit-o. Aceasta e ceea ce spune Apostolul: „Mie lumea s-a răstignit". Apoi adaugă: „şi eu, lumii". Cum se răstigneşte deci, omul, lumii? Când, după izbăvirea de lucrurile din afară, se luptă chiar şi faţă de plăceri, chiar faţă de poftele lucrurilor şi faţă de voile sale şi-şi omoară patimile sale. Atunci se răstigneşte şi el însuşi lumii şi se învredniceşte, potrivit Apostolului, să spună: „Mie lumea s-a răstignit şi eu, lumii".

14) Deci Părinţii, precum am spus, răstignindu-şi lumea loruşi, s-au sârguit prin nevoinţe să se răstignească şi pe ei lumii. Noi am socotit că ne răstignim nouă lumea când am părăsit-o şi am venit în mânăstire; dar nu voim să ne răstignim şi pe noi înşine lumii. Căci avem încă plăcerile faţă de ea, avem încă împătimirile faţă de ea, pătimim încă de slava ei, pătimim încă de mâncăruri şi de haine. Căci de e vreo unealtă frumoasă şi suntem împătimiţi de ea şi lăsăm această mică unealtă să ne stăpânească, cum a zis Avva Zosima, ţinând la ea ca la o sută de

livre de aur, chiar dacă socotim că am ieşit din lume şi am lăsat cele ale ei şi am venit în mânăstire, ne aflăm prin lucruri neînsemnate împătimiţi de ea. Aceasta o pătimim din multa lipsă de minte, căci, lăsând lucrurile mari şi de mare preţ, ne împlinim patimile noastre prin unele foarte mici. Fiecare din noi a lăsat ceea ce a avut, cel ce a avut lucruri mari, pe cele mari, şi cel ce a avut orice a lăsat şi el ce a avut, fiecare după puterea lui şi am venit în mânăstire; şi, precum am spus, prin lucruri neînsemnate şi de nimic mulţumim împătimirea noastră. Dar nu trebuie să facem aşa, ci, precum ne-am lepădat de lume şi de lucrurile din ea, aşa trebuie să ne lepădăm şi de împătimirea faţă de lucrurile din ea, şi să ştim ce este lepădarea şi pentru ce am venit în mânăstire şi ce este schima pe care am luat-o, şi să ne potrivim ei şi să ne nevoim asemenea părinţilor noştri (spirituali, *n. trad.*).

15) Schima pe care o purtăm este colovionul fără mâneci, un brâu de piele, analavul (perimanul) şi culionul. Acestea sunt simboluri şi trebuie să aflăm ce înseamnă simbolurile (chipurile) schimei noastre. De ce purtăm colovionul (mantia) fără mâneci? Dacă toţi ceilalţi au mâneci, de ce noi nu avem? Mânecile sunt chipuri ale mâinilor, iar mâinile înseamnă lucrarea. Când ne vine vreun gând să lucrăm ceva propriu omului vechi prin mâini, de pildă să furăm, sau să lovim, sau să facem simplu vreun păcat oarecare prin mâini, trebuie să luăm aminte la schima noastră şi să aflăm că nu avem mâneci, adică nu avem mâini să facem ceva din cele ale omului vechi. Dar colovionul nostru are şi un semn de porfiră (purpură). Ce vrea să spună semnul de porfiră? Oricine slujeşte în oastea împăratului are pe mantia lui un semn de

porfiră. Fiindcă împăratul poartă porfiră, toți ostașii lui pun porfiră pe mantaua lor, adică poartă o haină împărătească, ca să arate prin aceasta că sunt ai împăratului și slujesc în oastea lui.

Așa și noi: luăm semnul de porfiră pe colovionul nostru, arătând că am intrat în oastea lui Hristos și suntem datori să răbdăm toate pătimirile Lui pe care le-a răbdat El pentru noi. De fapt, când Domnul nostru a pătimit, a purtat veșmântul de porfiră. Întâi ca împărat, căci El este „Împăratul împăraților și Domnul domnilor" (*Apocalipsa* 19, 16). Apoi și ca unul ce era batjocorit de cei nelegiuiți. Deci și noi, având semnul de porfiră, vestim, cum am spus, că răbdăm toate pătimirile Lui. Și precum ostașul nu părăsește oastea lui ca să meargă să se facă plugar sau negustor - pentru că prin aceasta cade din oastea lui (cum zice Apostolul: „Nimeni, slujind în oaste, nu se împletește cu treburile vieții, ca să fie pe plac conducătorului de oaste" (*2 Timotei* 2, 4) -, așa și noi trebuie să luptăm și să ne luăm grija de la toate cele ale lumii acesteia și să slujim numai lui Dumnezeu, cum se zice, ca să fie fecioara șezând frumos lângă El, neîmprăștiată (*1 Corinteni* 7, 34).

16) Dar avem și brâu. Pentru ce-l purtăm? Brâul pe care-l purtăm e întâi un simbol că suntem pregătiți de lucru. Căci tot cel ce voiește să lucreze se încinge întâi cu brâul, apoi începe lucrul, precum s-a spus: „să fie mijloacele voastre încinse" (*Efeseni* 6, 14). Și iarăși, ca, precum e încins trupul mort, așa și noi să omorâm pofta noastră. Căci brâul se pune în jurul mijlocului, pentru că acolo sunt rărunchii în care se spune că se află partea poftitoare a sufletului. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Omorâți

mădularele voastre cele de pe pământ: curvia, necurăția" și celelalte (*Coloseni* 3, 5).

17) Avem și analav (periman). Acesta se pune în chipul Crucii pe umerii noștri. El este simbolul Crucii, purtat pe umerii noștri, precum zice: „Ia-ți crucea și urmează-Mi Mie" (*Matei* 16, 24; *Marcu* 8, 34). Și ce este Crucea altceva decât desăvârșita omorâre care se săvârșește în noi prin credința în Hristos? Căci credința, cum zice iarăși *Gheronticonul* (*Patericul*), înlătură pururea cele ce ne împiedică și ne face neîmpiedicată lucrarea ce ne duce la o astfel de omorâre desăvârșită, sau îl face pe cineva să fie mort față de toate cele ale lumii acesteia. Și de a lăsat cineva părinți, îl ajută să lupte și cu împătimirea față de ei, ca și față de bani și avuții, față de orice lucru de care s-a lepădat, precum am mai spus; îl face să se lepede de împătimirea însăși. Și aceasta este lepădarea desăvârșită.

Dar luăm și culion (cuculion). Iar acesta este simbolul smereniei, căci pruncii mici, nevinovați, poartă culion. Iar omul vârstnic nu poartă culion. Deci noi de aceea îl purtăm, ca să fim prunci cu răutatea, cum zice Apostolul: „Fraților, nu fiți prunci cu mintea, ci cu răutatea" (*1 Corinteni* 14, 20). Dar ce este a fi prunc cu răutatea? Pruncul care nu are răutate, de e necinstit, nu se mânie, de este cinstit, nu se umple de slavă deșartă. De ia cineva ale lui, nu se necăjește, căci e prunc cu răutatea. Nu se răzbună cu patimă, nu râvnește slava. Culionul e și semn al harului lui Dumnezeu. Căci precum culionul acoperă și încălzește capul copilului, așa și harul lui Dumnezeu acoperă și mintea noastră, cum se spune în *Gheronticon*. Pentru că culionul este simbolul harului Mântuitorului nostru

Dumnezeu, care ne acoperă cugetarea şi încălzeşte pruncia în Hristos, pentru dracii care încearcă pururea să ne lovească şi să ne rănească.

18) Deci, iată, avem şi brâul pe mijlocul nostru, care este omorârea poftei neraţionale, şi perimanul pe umăr, care este Crucea. Iată şi culionul, care este semnul nevinovăţiei şi al prunciei în Hristos. Să vieţuim deci potrivit schimei noastre, cum au spus Părinţii, ca să nu purtăm o schimă străină, ci, precum am părăsit cele mari, aşa să lăsăm şi cele mici. Am părăsit lumea, să părăsim şi împătimirile de ea. Căci împătimirile, precum am spus, ne leagă de lume şi prin unele lucruri mici şi fără de niciun preţ, fără să ştim.

19) De voim deci să ne izbăvim şi să ne eliberăm cu desăvârşire, să ne învăţăm să ne tăiem voile noastre şi aşa, înaintând câte puţin cu ajutorul lui Dumnezeu, vom ajunge la despătimire. Căci nimic nu foloseşte pe oameni aşa de mult ca tăierea voii lor. Din acest lucru înaintează cineva cu adevărat aproape spre toată virtutea. Şi precum omul, mergând pe drum şi aflând un buştean şi înlăturându-l, mai face o bună parte din drumul lui, aşa e cu cel ce înaintează tăindu-şi voia lui. Căci, tăindu-şi voia lui, câştigă despătimirea şi, prin despătimire, vine cu Dumnezeu la desăvârşita nepătimire[9]. El poate, pe o scurtă distanţă de drum,

9. Voia proprie e socotită una cu împătimirea. Nu e o voie neutră, ci e totdeauna în slujba unei patimi. Ea constă din atâtea voi câte patimi are omul, sau câte forme ia în fiecare împrejurare o patimă sau alta a omului. Voia e propriu-zis mişcarea unei patimi spre satisfacerea ei. De aceea, voia aceasta e pe de o parte una, pe de alta, multe. Poate ordinea aceasta a înaintării în despătimire l-a înrâurit şi pe Scărarul să vorbească întâi de lepădarea exterioară şi apoi de despărţirea lăuntrică prin tăierea voii sau prin ascultare. Acestea sunt şi primele trei trepte la Scărarul.

să-şi taie zece voi. El vede ceva şi gândul îi spune: „Ia seama acolo", iar el zice gândului: „Nu iau seama" şi-şi taie voia lui, căci nu ia seama[10]. Iarăşi află pe unii care îl clevetesc şi gândul îi spune: „Zi şi tu cuvântul acesta", şi el îşi taie voia sa şi nu-l zice. Şi iarăşi îi zice gândul: „Mergi, întreabă pe bucătarul ce fierbe", şi nu merge, şi-şi taie voia lui. Vede iarăşi ceva, şi gândul îi spune: „Întreabă cine a adus aceasta?", şi el îşi taie voia sa şi nu întreabă. Şi, tăind-o aşa mereu, ajunge la obişnuinţa de a o tăia şi, începând de la cele mici, ajunge să taie cu linişte şi cele mari[11], şi aşa ajunge nici să nu mai aibă peste tot voie. Şi orice i s-ar întâmpla îl lasă liniştit (îl odihneşte, *n. trad.*), ca şi când i-ar fi propriu (după voia lui, *n. trad.*). Şi astfel, fără să voiască să facă voia lui, se află totdeauna făcând-o pe aceasta. Căci, neavând ceva al său, tot ce se face e al său[12]. Şi aşa se află, cum am spus, neavând o împătimire şi din despătimire, cum am spus, vine la nepătimire.

20) Iată la ce înaintare duce pe încetul tăierea voii proprii. Din pilda acelui fericit Dosoftei, auziţi de la ce

10. Celui ce-şi face drum cu gândul la Dumnezeu mereu i se prezintă un gând care-i atrage luarea-aminte, abătându-l, şi mereu omul trebuie să-i spună acelui gând: „nu mă interesează ce-mi spui" şi prin aceasta îşi taie voia sa (propriu-zis aceasta nu mai e voia sa).

11. A tăia cu odihna cele amare înseamnă a le tăia fără durere, fără mare efort.

12. Toate făcându-se din voia lui Dumnezeu, iar el însuşindu-şi voia lui Dumnezeu, tot ce se face socoteşte că se face după voia lui. Chiar din cele ce par că-i sunt contrarii el trage un folos, primindu-le cu răbdare şi, din răbdarea şi bunătatea lui, face din partea lui tot ce poate face mai bun şi pentru ceilalţi şi pentru planul general al lui Dumnezeu.

viață şi de la ce desfătări şi moliciuni plecând acest om, care nici nu auzise măcar vreodată cuvântul lui Dumnezeu, la ce măsuri l-a dus pe el în scurtă vreme faptul de a fi ținut ascultarea şi de a-şi fi tăiat voia sa. Şi cum l-a slăvit pe el Dumnezeu şi nu a lăsat să fie uitată această virtute a lui, ci a descoperit-o Sfântului Bătrân, încât acesta l-a văzut pe el bucurându-se de fericire între toți sfinții aceia.

21) Dar vă spun şi alt lucru, petrecut la fel şi aproape de mine. Aceasta, ca să învățați că şi de la moarte îl scapă pe om ascultarea şi renunțarea la voia sa. Aflându-mă eu odată în cele ale Avvei Serid[13], veni acolo un ucenic al unui mare bătrân din părțile Ascalonului pentru a aduce un răspuns de la Avva lui. Şi avea porunca să se întoarcă până seara la chilia lui. Între timp se porneşte o furtună năprasnică, însoțită de ploaie şi de tunete şi pârâul din apropiere se umplu în întregime de ape. Acela voi să plece pentru cuvântul bătrânului. Iar noi îl rugam să rămână, socotind că este cu neputință să scape din râu. Dar acela nu ascultă de noi ca să rămână. Ne ziserăm noi pe urmă: „Să mergem cu el până la râu. Căci de-l va vedea, se va întoarce de la sine". Plecarăm deci cu el şi, când am ajuns la râu, acela îşi dezbrăcă hainele şi le legă pe cap şi se încinse cu şorțul lui şi se aruncă în acel torent înfricoşător. Iar noi stăteam înspăimântați şi tremurând, ca nu cumva să se înece. Acela însă rămase plutind pe deasupra şi îndată se află la cealaltă margine, îşi îmbrăcă hainele lui, ne făcu de acolo o metanie, îşi luă rămas bun şi plecă alergând. Iar noi rămaserăm minunându-ne şi uimiți de puterea virtuții. Căci noi îl urmăream cu frică, iar el trecu fără primejdie, pentru ascultarea lui.

13. În mânăstirea lui Serid.

22) Dar să ne amintim şi de fratele acela pe care l-a trimis Avva lui, pentru cele de trebuinţă ale lor, la cel ce se ocupa cu cele ale mânăstirii în satul din apropiere. Când acesta s-a văzut pe sine atras de fiica aceluia la amestecare urâtă, a spus numai atât: „Dumnezeule, scapă-mă pentru rugăciunile părintelui meu" şi îndată s-a aflat pe calea schitului spre părintele lui. Vedeţi puterea virtuţii, vedeţi lucrarea cuvântului, cât ajutor are cineva cerând rugăciunile părintelui său! Căci numai spunând: „Dumnezeule, prin rugăciunile părintelui meu, scapă-mă", îndată s-a aflat pe cale[14]. Vedeţi smerenia şi evlavia amândurora! Erau în strâmtorare şi bătrânul voi să trimită pe fratele la cel ce se ocupa cu cele de trebuinţă ale lor. Şi nu i-a zis lui: „Du-te!", ci i-a spus: „Voieşti să mergi?" La fel şi fratele n-a zis: „Mă duc", ci i-a zis lui: „Fac precum voieşti", căci se temea şi de sminteli, dar şi de a nu asculta de părintele lui. Apoi, când au ajuns la strâmtorare, i-a zis lui Bătrânul: „Scoală-te şi du-te!" Şi nu a zis: „Nădăjduiesc în Dumnezeul meu, că te va acoperi", ci a zis: „Nădăjduiesc în rugăciunile părintelui meu, că te vor acoperi". La fel şi fratele, când a fost ispitit, n-a zis: „Dumnezeul meu, scapă-mă", ci: „Dumnezeule, pentru rugăciunile părintelui meu, scapă-mă"[15]. Şi fiecare din ei şi-a pus nădejdea în rugăciunile părintelui său. Vedeţi cum au înjugat ascultarea cu smerenia?

---

14. *Apophtegmata Patrum (Patericul)*, „Pentru Avva Ammona", 3, *PG* 65, 128 D.

15. Apelul la rugăciunile altora are şi rostul de a întreţine în fiecare credincios smerenia, de a socoti că ceilalţi sunt mai buni, deci că rugăciunile lor au o mai sigură intrare la Dumnezeu, intrând prin iubire mai mult în atmosfera iubirii Lui. E ceea ce nu înţeleg protestanţii şi în aceasta se arată din nou o mândrie individualistă.

Căci, precum se înjugă doi cai la o căruță și un cal nu poate să o ia înaintea altuia, căci o rupe, așa are nevoie ascultarea să fie înjugată cu ea smerenia. Și cum poate cineva să se învrednicească de acest har, de nu se va sili, precum am spus, să taie voile sale și să se predea pe sine, după Dumnezeu, părintelui său, neîndoindu-se câtuși de puțin, ci toate făcându-le, ca și aceia, cu încredințarea că ascultă de Dumnezeu? Acesta se va învrednici de milostivire, acesta se va învrednici de mântuire.

23) Acest cuvânt ne duce cu mintea și la Sfântul Vasile care, cercetând odată mânăstirile lui de obște, a întrebat pe unul dintre egumeni: „Ai pe vreunul dintre cei ce se mântuiesc?" Iar Avva i-a răspuns: „Prin rugăciunile tale, stăpâne, toți voim să ne mântuim". Sfântul Vasile îl întrebă iarăși: „Ai pe vreunul dintre cei ce se mântuiesc?". Înțelegând acela (căci era și el om duhovnicesc), a spus: „Da!". Îi zise Sfântul: „Adu-mi-l pe acela". Iar venind acel frate, îi zise Sfântul: „Dă-mi să mă spăl". Acela plecă și-i aduse de spălat. După ce Sfântul Vasile s-a spălat, luă și el apa și spuse fratelui: „Primește și te spală și tu". Acela primește apa de spălat de la Sfântul, fără să stea pe gânduri. După ce l-a încercat pe acela prin aceasta, îi zise iarăși: „Când voi intra în altar, vino și-mi adu aminte să te hirotonesc". Acela ascultă iarăși fără să se gândească. Și când văzu pe Sfântul Vasile înăuntru în altar, merse și-i aduse aminte. Și-l hirotoni pe el și-l luă cu sine. Căci cui i s-ar fi îngăduit să fie cu acel Sfânt de Dumnezeu purtător, dacă nu acestui frate binecuvântat?[16]

24) Voi nu aveți cunoștință despre lucrul ascultării fără alegere. Nici nu cunoașteți odihna ei. Am întrebat

16. *Patericul*, „Pentru Sfântul Efrem", 1, *PG* 65, 167.

odată pe bătrânul Avva Ioan al Avvei Varsanufie şi am zis: „Stăpâne, deoarece Scriptura zice că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor (*Fapte* 14, 22), şi eu văd că nu am niciun necaz, ce trebuie să fac, ca nu cumva să pierd sufletul meu, fiindcă nu am niciun necaz, nicio grijă?" Iar de se întâmpla să am vreun gând, luam tăbliţa şi scriam Bătrânului. Căci îl întrebam prin scrisori, înainte de a-i sluji lui. Şi înainte de a primi porunca lui, scriind, simţeam folosul uşurării. Aşa de mare era negrija şi odihna. Dar eu, necunoscând puterea virtuţii şi auzind că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor, mă temeam pentru că nu aveam necazuri. Când deci am arătat aceasta Bătrânului, el îmi spuse: „Nu fi necăjit. Nu ai motiv. Căci fiecare, predându-se ascultării de părintele (său duhovnicesc, *n. trad.*), are această negrijă şi odihnă".

II

Despre smerita cugetare

1) A spus careva dintre bătrâni: „Înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului"[17]. Să cercetăm care este înţelesul cuvântului Bătrânului. Pentru ce spune: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare" şi nu mai degrabă: „Înainte de orice avem nevoie de înfrânare"? Căci Apostolul zice: „Cel ce se luptă se înfrânează de la toate" (*2 Timotei* 2, 5).

17. Avva Isaia, *PG* 40, 1108 D.

Sau de ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de frica lui Dumnezeu"? Căci zice *Scriptura*: „Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii" (*Pilde* 9, 10), şi iarăşi: „Din frica Domnului se abate fiecare de la rău" (*Pilde* 16, 6). De ce nu spune: „Înainte de orice avem nevoie de milostenie, sau de credință"? Căci se spune: „Prin milostenie şi credință se curățesc păcatele". Iar Apostolul zice: „Fără credință nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu" (*Evrei* 11, 6). Deci dacă nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu fără credință, şi păcatele se curățesc prin milostenii şi credință, şi din frica de Dumnezeu se abate fiecare de la rău, şi frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii, şi cel ce se luptă se înfrânează de la toate, cum zice că: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare"? Şi de ce le-a lăsat pe acestea toate, care sunt atât de trebuincioase? Bătrânul voieşte să ne arate că nici frica de Dumnezeu, nici milostenia, nici credința, nici înfrânarea, nici oricare alta dintre virtuți nu se poate dobândi fără smerita cugetare. De aceea zice: „Înainte de orice avem nevoie de smerita cugetare, ca să fim gata, la tot cuvântul ce-l auzim, să spunem: «Iartă-mă!». Căci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile potrivnicului".

2) Iată, vedeți, fraților, cât de mare este puterea smeritei cugetări? Vedeți ce lucrare are cuvântul: „Iartă-mă"? Dar pentru ce se numeşte diavolul nu numai vrăjmaş, ci şi potrivnic? Vrăjmaş se numeşte pentru că e urâtor de oameni, urâtor de bine, uneltitor. Iar potrivnic se numeşte pentru că încearcă să împiedice orice lucru bun. Voieşte cineva să se roage? Acela se împotriveşte, împiedicându-l prin amintiri păcătoase, prin robire, prin lene. Voieşte cineva să facă

milostenie? Acela îl împiedică prin iubirea de arginți, prin pregetare. Voieşte cineva să privegheze? Acela îl împiedică prin trândăvie, prin nepăsare. De aceea se numeşte nu numai vrăjmaş, ci şi potrivnic. Deci prin smerita cugetare se strică toate lucrurile vrăjmaşului şi potrivnicului.

3) Cu adevărat mare este smerita cugetare şi fiecare dintre sfinți a călătorit cu ea şi prin osteneală a scurtat călătoria. Căci zice: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele" (*Psalm* 24, 18), şi: „M-am smerit şi m-a mântuit pe mine Domnul" (*Psalm* 114, 6). Căci chiar şi numai smerenia singură poate să ne ducă înlăuntru (în Împărăția cerurilor, *n. trad.*), cum a spus Avva Ioan, dar mai cu întârziere. Să ne smerim deci şi noi puțin şi ne vom mântui. Şi chiar dacă nu putem să ne ostenim, din pricina neputinței, să ne sârguim a ne smeri. Şi cred în mila lui Dumnezeu că, pentru acel puțin făcut cu smerenie, ne vom afla şi noi în locul sfinților acelora care s-au ostenit şi au slujit mult lui Dumnezeu. Da, suntem slabi şi nu putem să ne ostenim, dar nu putem să ne smerim?

4) Fericit este, fraților, cel ce are smerenie; mare este smerenia. Bine a zugrăvit Sfântul acela pe cel ce are smerenie adevărată, zicând: „Smerenia nu se mânie, nici nu mânie pe cineva". Unora li se pare lucrul acesta ceva străin. De fapt numai smerenia se împotriveşte slavei deşarte şi păzeşte pe om de ea. Dar se mânie cineva şi pentru bani, şi pentru mâncăruri. Cum spune deci că „smerenia nu se mânie, nici nu mânie pe cineva?"[18] Smerenia este mare, cum am spus, şi are puterea să atragă harul lui Dumnezeu în suflet.

18. Pavel Everghetinul, *Everghetinosul*, Constantinopol, 1861, vol. I, 45, p. 165.

Deci însuşi harul lui Dumnezeu, venind, acoperă sufletul de aceste două alte patimi grele. Căci ce este mai rău decât a se mânia şi a mânia pe aproapele? De aceea, a zis careva că „e cu totul străin călugărului să se mânie"[19]. Dar dacă nu e acoperit cu adevărat de smerenie, vine pe încetul la starea unui drac, tulburând şi tulburându-se. De aceea zice că smerenia nu se mânie şi nu mânie pe cineva.

5) Dar de ce spun eu că ea ne acoperă de două patimi? Căci ea acoperă sufletul şi faţă de orice altă patimă. Îl acoperă şi faţă de orice ispită. Când a văzut Sfântul Antonie întinse toate cursele diavolului şi, suspinând, a întrebat pe Dumnezeu: „Cine le va trece pe acestea", ce a răspuns Dumnezeu? „Smerenia le va trece pe ele" şi a adăugat şi alt lucru minunat: „şi nu o vor atinge pe ea". Vezi puterea ei? Vezi harul virtuţii? Cu adevărat nimic nu e mai tare ca smerita cugetare. Nimic nu o biruie. Orice lucru supărător s-ar întâmpla celui smerit, el porneşte îndată împotriva sa, se judecă îndată pe sine că e vrednic de el; nu rabdă să fie învinovăţit cineva, nu rabdă să fie aruncată vina asupra altuia. Şi aşa, trece netulburat, fără supărare, cu toată odihna. De aceea nici nu se mânie, nici nu mânie pe cineva. De aceea bine a zis Sfântul că: „înainte de orice, avem nevoie de smerita cugetare".

6) Dar sunt două smerenii, precum şi două mândrii. Cea dintâi mândrie este când cineva disprețuieşte pe fratele, când îl socoteşte ca nefiind nimic şi pe sine ca fiind mai presus de el. Acesta, de nu se va trezi repede şi de nu se va sârgui să scape de ea, vine pe încetul şi

19. Această sentinţă nu e de la Evagrie Ponticul, cum zice textul din *Sources Chrétiennes*, ci e citată de Avva Zosima sub numele lui Macarie, în: *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 112.

la a doua mândrie, prin care se mândreşte şi împotriva lui Dumnezeu[20], şi-şi pune pe seama sa isprăvile săvârşite, nu pe seama lui Dumnezeu.

Cu adevărat, fraţii mei, am văzut odată pe cineva ajungând la această stare jalnică. La început, dacă cineva dintre fraţi îi spunea ceva de altul, dispreţuia pe fiecare şi zicea: „Cine e acela? Nu este altul (bun) decât Zosima şi cei împreună cu el". Apoi a început să-i dispreţuiască şi pe aceştia şi să zică: „Nu este altul (bun) decât Macarie". Şi după puţin a început să spună: „Cine e Macarie? Nimeni. Nu sunt decât Vasile şi Grigorie (mari)". Apoi, după puţin, a început să-i dispreţuiască şi pe aceştia, zicând: „Cine este Vasile? Şi cine e Grigorie? Nimeni. Numai Petru şi Pavel (sunt mari)". Şi îi spusei lui: „Cu adevărat, frate, şi pe aceştia îi vei dispreţui". Şi, credeţi-mă că, după puţină vreme a început să zică: „Cine este Petru şi cine, Pavel? Nimeni. Numai Sfânta Treime (e mare)". Pe urmă s-a mândrit şi împotriva lui Dumnezeu însuşi şi aşa şi-a ieşit din sine. De aceea trebuie să luptăm, fraţii mei, împotriva celei dintâi mândrii, ca să nu cădem pe încetul şi în mândria cea mai deplină.

7) Există o mândrie mirenească şi există una călugărească. Mândria mirenească (sau lumească) se arată atunci când cineva se mândreşte împotriva aproapelui: ca mai bogat, sau ca mai frumos decât

20. E o strânsă legătură între păcatele împotriva lui Dumnezeu şi cele împotriva aproapelui. Cel ce se înalţă împotriva aproapelui se înalţă şi împotriva lui Dumnezeu, şi viceversa. Suportul faptelor şi purtărilor bune faţă de aproapele este credinţa în Dumnezeu. Iubirea sau se întinde în toate părţile, sau nu e deplină şi nu durează, căci arată un suflet care nu e în întregimea lui iubitor.

acela, sau ca mai bine îmbrăcat sau ca de neam mai bun. Când ne vedem deci pe noi înşine stăpâniţi de slavă deşartă în aceste privinţe, sau că mânăstirea noastră e mai mare, sau mai înstărită, sau că avem mai mulţi fraţi, trebuie să ştim că suntem stăpâniţi încă de mândria lumească. Se întâmplă însă uneori că cineva suferă de slava deşartă şi pentru unele daruri naturale. De pildă, unul suferă de slava deşartă pentru că are glas frumos şi cântă frumos, sau pentru că e blând şi pentru că lucrează sau slujeşte cu curăţie. Acestea sunt mai cuviincioase decât cele dintâi. Dar şi ele ţin de mândria lumească.

Iar mândria călugărească se arată când cineva suferă de slava deşartă pentru că priveghează, sau posteşte, sau că e evlavios, sau că are o bună viеţuire, sau că e sârguincios. Ba uneori se şi smereşte cineva de dragul slavei. Acestea ţin de mândria călugărească. Dacă nu putem să nu ne mândrim deloc, e mai cuvenit să ne mândrim pentru cele călugăreşti, decât pentru cele lumeşti.

Iată am spus care e mândria cea dintâi şi care e cea de a doua; la fel, care e mândria lumească şi care, cea călugărească. Să aflăm acum care sunt şi cele două smerenii.

8) Smerenia cea dintâi stă în a socoti cineva pe fratele său mai înţelept decât pe sine şi întrecându-l pe el în toate, şi, simplu grăind, aşa cum a zis Sfântul acela, în a se socoti pe sine mai prejos de toţi. Iar a doua smerenie stă în a pune pe seama lui Dumnezeu toate isprăvile. Aceasta este smerenia desăvârşită a sfinţilor. Aceasta se naşte în chip firesc în suflet din lucrarea poruncilor. Căci precum, la pomii care poartă rod mult, rodul încovoaie ramurile şi le trage în jos, iar

cel ce nu poartă rod se înalță și stă drept - dar sunt unii pomi care tocmai deoarece ramurile urcă în sus nu poartă rod, iar de ia cineva pietre și le atârnă de ramuri și le trage în jos, acestea fac rod -, așa este și cu sufletul: când se smerește aduce rod și, cu cât aduce rod mai mult, cu atât se smerește mai mult. Astfel sfinții, cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși.

9) Mi-amintesc că vorbeam odată despre smerenie și careva dintre cei mai mari din Gaza, auzindu-ne pe noi spunând aceasta, că cu cât se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atât se vede pe sine mai păcătos, se mira și zicea: „Cum se poate aceasta?" Și, necunoscând motivul, voia să afle. Deci îi zic aceluia: „Domnule, care ești cel dintâi aici, spune-mi, cum te socotești pe dumneata în cetate?" Acela zise: „Mă socotesc cel mai mare și cel dintâi din cetate". Îi zic iarăși: „Iar de vei merge în Cezareea, cum te vei socoti acolo?" „Mă voi socoti mai mic între cei mari de acolo". Îi zic din nou: „Iar de vei merge la Antiohia, cum te vei socoti acolo?" Îmi zise acela: „Mă voi socoti ca unul de la țară". Îi zic lui iarăși: „Iar de vei merge în cetatea lui Constantin, aproape de împăratul, cum te vei socoti acolo?" Acela-mi răspunse: „Mă voi socoti ca un sărac". Atunci îi spusei lui: „Iată, așa sunt sfinții: cu cât se apropie de Dumnezeu, cu atât se văd pe ei mai păcătoși. Avraam, când a văzut pe Domnul, s-a numit pe sine pământ și cenușă" (*Facerea* 18, 27), iar Isaia a zis: „Vai mie, că sunt necurat" (*Isaia* 6, 5). La fel Daniel, când era în groapa cu lei și a mers Avacum cu mâncare la el, zicându-i: „Primește mâncarea ce ți-a trimis ție Dumnezeu", ce a zis? „Și-a adus aminte Dumnezeu de mine?" Vezi ce smerenie a avut inima lui, când era

în groapa cu lei şi nu l-au vătămat pe el?; şi nu numai o dată ci şi a doua oară. Şi după aceasta s-a minunat şi a zis: „Şi-a adus aminte Dumnezeu de mine".

10) Priviţi smerenia sfinţilor, în ce simţire se aflau inimile lor! Nici când erau trimişi de Dumnezeu în ajutorul oamenilor nu primeau, fugind, din smerenie, de prilejul de a fi slăviţi. Căci aşa cum cineva îmbrăcat întreg în porfiră, de se va voi să se coase pe haina lui un petec murdar, se va feri ca să nu fie murdărită haina lui cea cinstită, tot aşa şi sfinţii îmbrăcaţi în virtuţi fug de slava omenească, ca să nu fie murdăriţi de ea. Iar cei ce poftesc slava sunt asemenea unui om gol, care voieşte pururea să afle un petec mic, sau orice ca să-şi acopere urâţenia lui. Aşa, şi cel gol de virtuţi caută slava oamenilor.

Deci când sunt trimişi de Dumnezeu în ajutorul oamenilor, sfinţii, din smerenie, nu primesc. Astfel Moise a zis: „Mă rog Ţie, trimite pe altul mai puternic, că eu sunt slab la glas şi zăbavnic cu limba" (*Ieşirea* 4, 10). Iar Ieremia a zis: „Sunt prea tânăr" (*Ieremia* 1, 6). şi, simplu spunând, fiecare dintre sfinţi avea această smerenie de pe urma lucrării poruncilor. Această smerenie, nimeni nu poate spune prin cuvânt cum este, sau cum se naşte în suflet, de nu o află omul prin cercare, dar prin cuvânt nu o poate învăţa nimeni.

11) Odată, Avva Zosima vorbea despre smerenie şi un filosof, aflându-se acolo şi auzind cele ce spunea, voind să afle amănunte, îi zise lui: „Spune-mi, cum te socoteşti pe tine păcătos? Nu ştii că eşti sfânt, nu ştii că ai virtuţi? Doar vezi că lucrezi poruncile. Cum, împlinindu-le pe acestea, te socoteşti încă păcătos?" Iar bătrânul, neaflând cum să-i dea lui răspunsul, îi zise: „Nu ştiu cum să-ţi spun, dar aşa sunt". Filosoful

i se împotrivi, voind să afle cum este aceasta. Iar Bătrânul, neaflând cum să-i lămurească acest lucru, a început să-i spună cu sfânta lui simplitate: „Nu mă suci pe mine, că eu aşa sunt".

Când l-am văzut eu pe Bătrân neştiind ce să-i răspundă, îi spusei aceluia: „Oare nu e aceasta aşa, cum e cu filosofia şi cu medicina? Când le învaţă cineva bine şi le practică, ajunge din lucrarea lor treptat maestru în filosofie şi medicină. Dar nu poate spune, nici tălmăci cum a ajuns la deprinderea lucrului. Sufletul şi-a însuşit, cum am spus, meşteşugul pe încetul, pe nesimţite, din lucrare. Aşa e şi cu smerenia: din lucrarea poruncilor se naşte o deprindere a smereniei care nu poate fi tălmăcită prin cuvinte[21]. Când Avva Zosima a auzit aceasta, s-a bucurat şi îndată mă îmbrăţişă şi zise: „Ai aflat lucrul, aşa este cum ai spus". Dar s-a mulţumit şi filosoful, când a auzit, şi a primit şi el cuvântul.

12) Dar au spus şi bătrânii unele care ne fac să înţelegem smerenia. Însă cum se naşte această simţire lăuntrică nimeni nu a putut spune. Când Avva Agathon era să se sfârşească, l-au întrebat pe el fraţii: „Te temi şi tu, părinte?" Iar el a zis: „Am făcut tot ce am putut ca să păzesc poruncile. Dar om sunt şi eu. De unde să ştiu dacă lucrul meu a plăcut lui Dumnezeu? Că alta este judecata lui Dumnezeu şi alta, cea a oamenilor"[22]. Iată cum ne-a deschis el ochii să înţelegem şi ne-a dat calea pentru a o pricepe. Dar cum este şi cum se naşte în suflet, cum am zis

21. E ciudat că tocmai cine împlineşte mai mult poruncile e mai smerit. Pentru că, intrând pe drumul desăvârşirii, îşi dă seama de nesfârşirea ei.

22. *Patericul*, „Despre Avva Agaton", 29, *PG* 65, 117 B.

de multe ori, nimeni nu a putut spune, nici n-a putut să o priceapă cineva prin cuvânt, dacă nu s-a învrednicit sufletul său să o cunoască pe ea din fapte. Dar ce este ceea ce o pricinuieşte pe ea au spus Părinţii, căci se spune şi în *Gheronticon* că un frate a întrebat pe un bătrân, zicând: „Ce este smerenia?", şi a zis bătrânul: „Smerenia este un lucru mare şi dumnezeiesc, iar la smerenie se ajunge prin ostenelile trupeşti întru cunoştinţă şi prin a se socoti cineva mai prejos de toţi şi a se ruga pururea lui Dumnezeu"[23]. Aceasta este calea smereniei. Iar această smerenie este dumnezeiască şi de neînţeles.

13) Dar de ce spune că ostenelile trupeşti duc sufletul la smerenie? Pentru care motiv ostenelile trupeşti sunt virtuţi ale sufletului? Am spus şi mai sus că a se socoti mai prejos de toţi se opune mândriei celei dintâi. Căci, cum se poate socoti pe sine mai mare decât fratele său, sau înălţa în ceva, sau defăima, sau disprețui pe cineva, cel ce se socoteşte pe sine mai prejos de toţi?

La fel, rugăciunea neîncetată e vădit că se împotriveşte celei de a doua mândrii. Căci e vădit că cel smerit, cel evlavios, cunoscând că nu poate dobândi niciun bine în suflet fără ajutorul şi acoperământul lui Dumnezeu, nu încetează să se roage necontenit lui Dumnezeu ca să-şi facă milă cu el. Şi cel ce se roagă totdeauna lui Dumnezeu, de se învredniceşte să izbutească în ceva, ştie de unde i-a venit ajutorul ca să izbutească şi nu se poate mândri, nici nu-şi pune cele izbândite pe seama puterii sale, ci le pune pe seama lui Dumnezeu şi Lui îi mulţumeşte pururea şi pe El îl roagă pururea, tremurând să nu cadă de la

23. *Everghetinosul*, vol. I, 45, p. 165.

ajutorul Lui şi să se arate slăbiciunea şi neputinţa lui. Şi aşa, prin smerenie se roagă, şi, prin rugăciune se smereşte, şi, dacă izbuteşte, pururea se smereşte, şi, pe cât se smereşte, pe atât e ajutat şi înaintează prin smerita cugetare.

14) De ce spune deci că ostenelile trupeşti rodesc smerita cugetare? Ce are osteneala trupească cu simţirea sufletului? Vă voi spune vouă.

Sufletul, căzând de la poruncă prin neascultare, s-a predat, cum zice Sfântul Grigorie, iubirii de plăcere şi conducerii de sine celei rătăcite[24] şi a iubit cele trupeşti şi, într-un anumit fel, s-a făcut una cu trupul şi s-a făcut omul întreg trup, cum se zice: „Nu va rămâne Duhul Meu în oamenii aceştia, pentru că sunt trupuri" (*Facerea* 6, 3). Şi astfel, sufletul ticăloşit pătimeşte şi simte şi el, împreună cu trupul, cele ce se fac de către trup. De aceea a spus bătrânul că şi osteneala trupească duce la smerenie. Căci în altă simţire se află sufletul celui sănătos şi în alta, al celui bolnav; în alta, al celui flămând, şi în alta, al celui sătul. La fel, alta e simţirea sufletului celui ce şade pe cal şi alta, a celui ce şade pe tron şi alta, a celui ce şade jos. De asemenea, alta e simţirea celui ce poartă haine frumoase, şi alta, a celui ce poartă haine murdare. Deci osteneala smereşte trupul, iar trupul smerindu-se, se smereşte împreună cu el şi sufletul. Aşadar, bine a zis că şi osteneala trupească duce la smerenie. De aceea, Evagrie, când a fost ispitit de hulă - ca unul ce avea cunoştinţă şi ştia că hula vine din mândrie, iar dacă trupul e supus smereniei se smereşte împreună cu el şi sufletul -, a stat patruzeci de zile fără să intre sub acoperiş, încât trupul

24. Sf. Grigorie Teologul, „Cuvântarea a XXXIX-a", 7, *PG* 36, 341 C.

său, cum zice scriitorul, scotea răcnete ca animalele sălbatice[25]. Astfel, n-a săvârşit osteneala pentru hulă, ci pentru smerenie. Bine a zis deci bătrânul că ostenelile trupeşti duc la smerenie. Bunul Dumnezeu să vă dăruiască vouă smerenie, căci ea scapă pe om de multe rele şi-l apără pe el de multe ispite.

III

Despre conştiinţă

1) Când a făcut Dumnezeu pe om, a sădit în el ceva dumnezeiesc, ca un gând mai fierbinte şi luminos, având calitatea unei scântei care luminează mintea şi arată acesteia deosebirea binelui de rău. Aceasta se numeşte conştiinţă şi ea este legea firii lui[26]. Ea este închipuită de puţurile pe care le-a săpat

25. Paladie, *Historia Lausiaca*, ed. Edward Cuthbert Butler, p. 278.

26. Conştiinţa e gândul sădit de Dumnezeu în om ca o scânteie fierbinte şi luminoasă. Conştiinţa luminează deplin mintea şi o obligă să facă deosebirea între bine şi rău. În conştiinţă omenescul se întâlneşte cu dumnezeiescul, ea e şi a lui Dumnezeu şi a omului. Prin ea omul se află în legătură ontologic-dialogică cu Dumnezeu. Ea e faţa omului întoarsă spre Soarele existenţei. Ea e gând al lui Dumnezeu, dar „semănat" în om, şi prin aceasta ţine de om. Prin ea omul vorbeşte cu sine, dar prin sine vede pe Dumnezeu şi răspunde lui Dumnezeu. Prin poruncile şi mustrările de caracter absolut ale conştiinţei grăiesc poruncile şi mustrările lui Dumnezeu. Omul e un pol al lui Dumnezeu. O conştiinţă fără minte sau raţiune nu poate lucra. Dar nici acestea, fără conştiinţă. De aceea mintea sau raţiunea omului e şi ea luminoasă, dar şi fierbinte, căci are în ea dorinţa fierbinte nu numai de a cunoaşte un adevăr indiferent, ci adevărul

Iacov (*Facerea* 26, 13-14), cum au zis Părinţii, şi pe care le-au astupat filistenii. De această conştiinţă ascultând, patriarhii şi toţi sfinţii dinainte de Legea scrisă au bineplăcut lui Dumnezeu. Aceasta fiind astupată şi călcată de către oameni prin înaintarea păcatului, am avut nevoie de Legea scrisă, am avut nevoie de Sfinţii Prooroci, am avut nevoie de însăşi venirea Stăpânului nostru Iisus Hristos, ca să o descoperim şi să o trezim, ca să aprindem din nou acea scânteie acoperită, prin păzirea sfintelor Lui porunci. Deci, atârnă acum de noi fie să o astupăm iarăşi, fie să o facem să ne lumineze, dacă ascultăm de ea. Căci când conştiinţa noastră ne spune să facem aceasta şi disprețuim glasul ei, şi iarăşi ne spune şi nu facem, ci rămânem călcând-o pe ea, o astupăm, şi nu mai poate să ne vorbească limpede de sub povara aşezată asupra ei. Ci, ca un sfeşnic ce luceşte printr-o ceaţă, începe să ne arate lucrurile în chip mai afumat, mai întunecos, şi aşa, datorită înaintării

---

ca bine, ca cel ce-l poate ferici, face bun. De aceea raţiunea nu e niciodată rece în lucrarea ei. Chiar când afirmă obiectivitatea cunoaşterii sale, o afirmă cu căldură, căci e legată de conştiinţă şi în obiectivitate nu poate să lipsească binele. Pe lângă aceea, adevărul, pentru care e dată raţiunea şi spre care aspiră ea, cere el însuşi căldură în căutarea şi în susţinerea lui. Şi pentru că raţiunea are o astfel de căldură, ea pune pasiune şi în susţinerea minciunii cu aparenţă de adevăr, pentru că i se pare că aceea îl fericeşte. Aceasta, pentru că adevărul e bun, e frumos, pentru că de el depinde viaţa fericită a omului. Adevărul reprezintă de aceea şi binele, iar minciuna, răul. De aceea raţiunea e legată cu conştiinţa, care se preocupă în mod special de aspectul bun sau rău al adevărului, sau pentru că adevărul e focul care se cere sesizat de o raţiune întipărită de conştiinţă, încălzită de focul adevărului.

păcatului, nimeni nu-şi mai poate vedea limpede faţa sa, ci ca într-o apă tulburată de multe gunoaie[27].

Astfel, nu mai simţim cele pe care ni le spune conştiinţa noastră, încât părem aproape că nu o mai avem. Dar nu e nimeni care să nu o aibă. Căci e ceva dumnezeiesc, precum am spus mai înainte, şi nu se pierde niciodată, ci totdeauna ne aduce aminte de ceea ce suntem datori. Dar noi nu simţim, prin faptul că, aşa cum am zis, o disprețuim şi o călcăm.

2) De aceea, proorocul plânge pe Efraim şi zice: „Făcutu-s-a Efraim stăpân peste potrivnicul lui şi a călcat judecata" (*Osea* 10, 11). Prin potrivnicul lui înţelege conştiinţa. De aceea se zice şi în Evanghelie: „Împacă-te cu pârâşul tău până eşti pe cale cu el, ca nu

---

27. În conştiinţa clară, auzind glasul lui Dumnezeu, ne auzim şi pe noi înşine, sau viceversa. Căci conştiinţa ne vorbeşte despre noi cu claritatea cu care ne vorbeşte despre Dumnezeu. Sau Dumnezeu ne vorbeşte cu tăria Lui necondiţionată şi de nerespins despre noi, despre ce trebuie să fim noi şi ce suntem. De aceea, prin conştiinţă ne vedem propriu-zis faţa noastră, pentru că o vedem în lumina lui Dumnezeu, singura care o luminează. Când abaterile noastre de pe calea pe care ne putem dezvolta ca ceea ce suntem şi trebuie să fim, sau când petele aşezate pe ea nu sunt prea mari, ne vedem mustraţi de conştiinţă. Dar când am înaintat mult în păcate, conştiinţa e acoperită, sau glasul ei e astupat pentru o anumită vreme sau pentru totdeauna cu totul; şi cu ea, şi glasul lui Dumnezeu; dar rar poate fi astupată definitiv. Glasul ei se aude adeseori pe neaşteptate de sub povara uriaşă pusă asupra ei, uneori însă fără a ne mai putea da puterea să ne îndreptăm. Ea grăieşte cum grăieşte un mort pe care l-am ucis şi mortul sunt eu însumi, dar mort responsabil de moartea mea şi de a altuia în faţa lui Dumnezeu. Căci nimeni nu e mort în întregime. Aşa ne va vorbi, printr-o cumplită şi nepotolită mustrare în viaţa viitoare. E un mod al relaţiei noastre eterne cu Dumnezeu. Jocul relaţiei între mine şi semenii mei, între mine şi Subiectul dumnezeiesc e de o nesfârşită varietate.

cumva să te predea pe tine judecătorului şi judecătorul, slujitorilor, şi să te arunce pe tine în temniţă. Amin, zic ţie: nu vei ieşi de acolo, până ce nu vei întoarce şi ultimul bănuţ" (*Matei* 5, 25-26). De ce numeşte conştiinţa potrivnic? Pentru că ea se împotriveşte totdeauna voii noastre celei rele, şi ne mustră când nu facem ceea ce trebuie să facem şi facem ceea ce nu trebuie să facem. şi ea ne pârăşte pe noi. De aceea o numeşte potrivnic şi pârâş şi ne porunceşte, zicând: „Împacă-te cu pârâşul tău cât eşti pe cale cu el"[28]. Iar calea este, cum zice Sfântul Vasile, lumea aceasta[29].

3) Să ne sârguim deci, fraţilor, să păzim conştiinţa noastră cât suntem în lumea aceasta, nelăsând-o să ne mustre în privinţa vreunui lucru, necălcând-o nici măcar în lucrul cel mai mic. Căci, de la cele mici şi prin fire neînsemnate, ajungem să disprețuim şi pe cele mari. Pentru că atunci când începe cineva să zică: „Ce e dacă voi spune cuvântul acesta? Ce e de voi mânca această bucată mică? Ce este dacă voi privi la acest lucru?", de la întrebarea: „Ce este aceasta sau ce este aceea" ia gustul rău şi amar şi începe să disprețuiască şi pe cele mari şi mai grele şi să calce peste conştiinţa sa. Şi înaintând astfel, pe încetul, se primejduieşte să cadă în totala nesimţire. De aceea, luaţi seama, fraţilor, să nu nesocotim cele mici, vedeţi să nu le disprețuim ca pe nişte nimicuri. Căci nu sunt mici, ci sunt un început, pricinuiesc o obişnuinţă rea. Să veghem, să avem grijă de cele uşoare întrucât sunt uşoare, ca să nu se facă grele. Lucrarea virtuţii şi a păcatului începe de la cele mici şi duce la cele mari, fie bune, fie rele. De aceea ne

28. Să ne împăcăm cu conştiinţa cât suntem încă în viaţă.

29. Sfântul Vasile cel Mare, „Omilia la Psalmul I", *PG* 29, 220-221 şi „Omilia XXI", II, *PG* 31, 544 A.

porunceşte Domnul să ne păzim conştiinţa şi spune fiecăruia în parte: „Vezi ce faci nelegiuitule, veghează!", „Împacă-te cu pârâşul tău cât eşti pe cale cu el". Şi adaugă, spunându-i să se teamă de primejdia lucrului, zicând: „ca nu cumva să te predea pe tine judecătorului şi judecătorul, slujitorilor, şi să te arunce în temniţă". „Şi ce va urma? Amin, îţi spun ţie, nu vei ieşi de acolo până ce nu vei întoarce şi cel din urmă bănuţ". Căci ea ne vădeşte, cum am spus, şi în ceea ce e bine şi în ceea ce e rău şi ne arată ce să facem şi ce să nu facem; şi ea ne va pârî şi în veacul viitor[30]. De aceea zice: „ca nu cumva să te predea judecătorului" şi celelalte.

4) Iar păzirea ei e de multe feluri. Se poate păzi conştiinţa faţă de Dumnezeu, faţă de aproapele şi faţă de lucruri. Şi faţă de Dumnezeu o poate păzi cineva când nu disprețuieşte poruncile Lui, chiar şi în acele lucruri în care nu-l vede pe el vreun om şi în cele în care nu-i sunt cerute de cineva. Acela păzeşte conştiinţa faţă de Dumnezeu în ascuns. De pildă: când nesocotim rugăciunea, când se suie la inima noastră un gând pătimaş şi nu veghem şi nu ne strângem pe noi înşine, ci ne învoim cu el; când vedem pe aproapele zicând sau făcând ceva şi îl bănuim şi-l osândim. Şi, simplu grăind, toate câte se fac întru ascuns, pe care nimeni nu le ştie, decât numai Dumnezeu şi conştiinţa noastră, pe toate trebuie să le păzim. Aceasta este conştiinţa faţă de Dumnezeu.

---

30. Nu putem ajunge în Împărăţie, până nu ajungem neapăsaţi de conştiinţă de răul făcut cuiva, sau faţă de Dumnezeu. De aceea, după ce murim, dacă nu mai putem îndepărta de la noi înşine răul făcut faţă de Dumnezeu, sau aproapelui, pot să o facă aceasta şi să ne despovăreze conştiinţa urmaşii noştri sau Biserica, prin marea dragoste a lor.

5) Iar cea faţă de aproapele este să nu facă cineva nimic de care ştie că necăjeşte sau răneşte pe aproapele fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfăţişarea, fie cu privirea. Căci poate răni pe aproapele şi înfăţişarea noastră, cum am spus de multe ori. Şi-l poate răni şi privirea. Şi, simplu grăind, toate câte ştie omul că pot să dea vreun gând aproapelui prin care se pătează însăşi conştiinţa lui, de care ştie că e în stare să vatăme sau să necăjească. De toate acestea trebuie să se păzească şi să nu le facă. Aceasta înseamnă a păzi conştiinţa faţă de aproapele.

6) Iar păzirea conştiinţei faţă de lucruri stă în a nu se folosi cineva rău de un lucru, în a nu strica vreun lucru, sau a-l arunca, ci chiar de vede vreunul aruncat, să nu-l treacă cu vederea, fie el cât de neînsemnat, ci să-l adune şi să-l pună la locul lui[31]. Nu trebuie să ne folosim rău de veşmintele noastre. Presupune că poate purta cineva o haină încă o săptămână sau două, dar o dezbracă şi o spală îndată, înainte de vreme, sau o taie, şi în loc de a o folosi alte cinci luni, sau şi mai mult, o învecheşte, spălând-o, şi o face nefolositoare. Aceasta este contrar conştiinţei. Se întâmplă la fel cu

31. Pentru creştin toate componentele firii sunt darurile lui Dumnezeu către noi, spre folosul nostru. Prin toate vedem bunătatea şi grija lui Dumnezeu faţă de noi. A le disprețul şi strica înseamnă a disprețui grija lui Dumnezeu faţă de noi şi a reduce posibilităţile de vieţuire ale semenilor noştri. Dar pe lângă aceasta, elemente ale creaţiei mai sunt şi obiectele sau bunurile în care s-a imprimat şi munca oamenilor noştri: pâinea, vinul, uneltele, operele de artă. A le disprețui şi strica înseamnă a disprețui şi munca semenilor noştri. Stricarea obiectelor pregătite şi căutarea altora cere muncă nouă şi omul nu mai are vreme să se ocupe şi de sufletul său. Faţă de toate avem o răspundere,căci prin toate sunt loviţi oamenii şi e disprețuit Dumnezeu.

aşternutul. De multe ori poate cineva să întrebuinţeze o saltea mai mică şi caută alta mai mare, sau are o pătură de lână şi vrea să o schimbe şi să ia alta nouă, mai frumoasă, din motiv de lux şi din moleşeală. Poate să se îndestuleze cineva cu o pernă umplută cu paie şi caută una umplută cu pene şi se străduieşte să o aibă şi se necăjeşte dacă nu o are. Şi începe să se uite la fratele său şi să spună: „De ce are el aceasta şi eu nu o am? Ce fericit e el!" Mare sporire! Iarăşi, cineva îşi întinde haina sau pătura la soare şi nu are grijă să o ia la vreme şi o lasă să se ardă. Şi aceasta este împotriva conştiinţei. La fel, şi cu mâncărurile: cineva îşi poate împlini trebuinţa sa cu puţine legume crude sau uscate şi cu puţin ulei, dar nu se mulţumeşte cu atât, ci caută altă mâncare mai gustoasă, mai bogată. Acestea toate sunt împotriva conştiinţei.

7) Iar Părinţii spun că monahul nu trebuie să lase conştiinţa sa să-l chinuiască niciodată, în niciun fel de lucru. Deci e nevoie, fraţilor, să fim treji totdeauna şi să ne păzim pe noi de toate acestea, ca să nu cădem în primejdie. Dar şi Domnul ne-a cerut aceasta, precum am spus mai sus. Dumnezeu să ne dea putere să ascultăm şi să păzim acestea, ca să nu ni se facă spre osândă cuvintele părinţilor noştri!

IV

Despre frica de Dumnezeu

1) Spune Sfântul Ioan în epistolele sobornicеşti: „Dragostea desăvârşită scoate afară frica" (*1 Ioan* 4, 18). Oare ce voieşte să ne spună Sfântul? Despre ce

dragoste şi despre ce frică vorbeşte? Proorocul zice în psalmi: „Temeţi-vă de Domnul, toţi sfinţii Lui" (*Psalm* 33, 9). Şi aflăm şi alte multe cuvinte de acestea în Sfintele Scripturi. Dacă deci şi sfinţii, care iubesc aşa de mult pe Domnul, se tem de El, cum zice: „dragostea scoate afară frica"? Sfântul voieşte să ne arate că sunt două frici: una începătoare şi una desăvârşită; şi că una este a începătorilor, cum ar spune cineva, a cinstitorilor de Dumnezeu; iar alta, a celor sfinţi şi desăvârşiţi, a celor ce au ajuns la măsura iubirii. De pildă: cineva face voia lui Dumnezeu din frica de chinuri. Acesta, cum am spus, e încă începător. El nu face încă binele pentru el însuşi, ci de frica bătăilor. Altul face voia lui Dumnezeu iubindu-L pe Dumnezeu însuşi, dorind în chip deosebit să-I placă lui Dumnezeu. Acesta ştie ce este binele însuşi, acesta a cunoscut ce înseamnă a fi cu Dumnezeu[32]. Acesta este cel ce are iubirea adevărată pe care Sfântul o numeşte desăvârşită. Şi această iubire îl duce pe el la frica desăvârşită.

Unul ca acesta nu se mai teme şi păzeşte voia lui Dumnezeu, nu pentru bătăi, nu pentru a nu fi pedepsit, ci, cum am spus, pentru că a gustat din dulceaţa de a fi împreună cu Dumnezeu. Îi este frică să nu cadă

32. Binele însuşi este Dumnezeu ca Persoană izvorâtoare de iubire desăvârşită şi deci şi de putere, sau de viaţă la nesfârşit. Pe orice persoană o iubeşti pentru ea însăşi, pentru că din ea izvorăşte, sau poate izvorî iubire şi deci viaţă; cu atât mai mult, pe Dumnezeu. Numai lucrul îl iubeşti pentru tine. În iubirea unei persoane nu poţi să faci deosebire între iubirea de tine şi iubirea faţă de ea. Totul e dat la un loc. Tu eşti fericit când eşti cu cealaltă persoană. Dar numai cu Dumnezeu poţi fi veşnic şi numai în El poţi fi şi cu celelalte persoane veşnic, rămânând şi tu însuţi veşnic prin iubirea lor şi prin iubirea ta fără sfârşit faţă de ei.

din ea, îi este frică să nu fie lipsit de ea. Aceasta este frica desăvârşită, care se naşte din iubirea aceasta. Aceasta scoate afară frica începătoare. De aceea zice că „dragostea desăvârşită scoate afară frica". Dar e cu neputinţă a se ajunge la frica desăvârşită altfel decât prin cea începătoare.

2) Trei sunt stările sufletului prin care putem, cum zice Sfântul Vasile, să bineplăcem lui Dumnezeu[33]: fie că plăcem lui Dumnezeu temându-ne de chinuri, şi deci ne aflăm în simţirea robului; fie că împlinim cele poruncite urmărind câştigul răsplăţii, deci pentru folosul nostru şi prin aceasta ne asemănăm simbriaşilor; fie că facem binele pentru El însuşi şi în acest caz ne aflăm în simţirea de fiu. Căci fiul, când ajunge la cumineţenie, face voia tatălui său nu pentru că se teme să nu fie bătut, nici pentru a lua plată de la el, ci pentru că îl iubeşte, păzeşte iubirea faţă de el şi-i arată cinste ca unui părinte şi e încredinţat că toate cele ale tatălui sunt ale lui. Unul ca acesta se învredniceşte să audă: „Nu mai eşti rob, ci fiu şi moştenitor al lui Dumnezeu, prin Hristos" (*Galateni* 4, 7). Unul ca acesta nu se mai teme, cum am zis, de Dumnezeu cu frica aceea începătoare, ci-L iubeşte, cum a zis Sfântul Antonie: „Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, ci-L iubesc pe El"[34]. Iar Domnul zicând lui Avraam, după ce l-a adus spre jertfă pe fiul lui: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu", vorbeşte de frica desăvârşită care se naşte din dragoste. Căci cum ar fi zis altfel: „Acum am

33. Sfântul Vasile, „Introducere la regulile mari", *PG* 31, 896 B.

34. În *Apophtegmata Patrum*, la Cotelerius, *Monumenta Ecclesiae Graecae*, tom. I, p. 351, nr. 52, unde se zice: „A zis Avva Antonie: Eu nu mă mai tem de Dumnezeu, şi-L iubesc, căci dragostea scoate afară frica".

cunoscut"? A zis pentru că s-a miluit de el fiindcă a făcut atâtea: a ascultat de Dumnezeu, şi-a lăsat toate ale sale, s-a mutat în pământ străin şi în mijlocul unui popor de închinători la idoli, unde nu era nici urmă de cinstirea lui Dumnezeu şi, pe deasupra, a suportat şi această înfricoşătoare încercare a jertfirii fiului său. După toate acestea i-a zis: „Acum am cunoscut că te temi de Dumnezeu". E vădit că a vorbit de frica desăvârşită a sfinţilor. Căci aceştia nu mai fac voia lui Dumnezeu de frica chinurilor, sau pentru a lua răsplată, ci pentru că Îl iubesc, cum am spus de multe ori, se tem să facă ceva contrar voii Celui iubit. Şi de aceea zice: „Dragostea scoate afară frica", căci nu mai fac voia Lui din frică, ci se tem pentru că-L iubesc[35].

3) Aceasta este frica desăvârşită. Dar nu e cu putinţă, precum am spus mai înainte, să ajungă cineva la aceasta, dacă nu o are mai întâi pe cea începătoare. Căci zice: „Frica de Domnul e începutul înţelepciunii", şi iarăşi: „Frica de Dumnezeu e începutul şi sfârşitul" (*Pilde* 1, 7). Numeşte început frica începătoare. După ea e cea desăvârşită, cea a sfinţilor. Frica începătoare ţine de alcătuirea noastră. Aceasta păzeşte sufletul, ca şi cunoştinţa, de tot păcatul. Căci zice: „De frica Domnului se abate fiecare de la rău" (*Pilde* 16, 6). Dacă deci cineva se abate de la rău de frica pedepsei,

35. E o inversare: începătorii fac voia lui Dumnezeu pentru că se tem; cei desăvârşiţi Îl iubesc şi, fiindcă se tem să nu cadă din iubire, de aceea fac voia Lui. Frica ce se naşte din iubire e alta decât iubirea care cu anevoie creşte din frică. Altceva e când mă tem să nu pierd iubirea cuiva şi altceva e când mă tem de pedeapsa lui. În primul caz, omul a gustat dulceaţa comuniunii cu persoana iubită şi se teme să nu o piardă; în al doilea caz, se are în vedere pe sine, se gândeşte la pedeapsa ce-i poate veni din neîmplinirea dorinţei aceleia.

precum sluga care se teme de stăpân, atunci el vine pe încetul şi la săvârşirea binelui şi, făcând binele, vine pe încetul şi la nădejdea unei răsplăţi oarecare pentru lucrarea binelui, precum nădăjduieşte simbriaşul. Iar stăruind, cum am zis, în fuga de rău, din frică şi asemenea robului, şi făcând binele din nădejde ca simbriaşul, petrecând cu Dumnezeu timp îndelungat în bine, se uneşte prin aceasta, pe măsura acestei petreceri, cu Dumnezeu şi deci Îl gustă şi ajunge la o simţire oarecare a Însuşi Binelui adevărat şi nu mai voieşte să se despartă de El. Căci cine-l va mai putea despărţi pe el, cum a zis Apostolul, de dragostea lui Hristos (*Romani* 8, 35)? Atunci ajunge la măsura fiului şi iubeşte binele pentru el însuşi şi se teme, pentru că-l iubeşte. Şi aceasta este frica cea mare şi desăvârşită.

4) De aceea şi proorocul, învăţându-ne pe noi deosebirea acestor frici, a zis: „Veniţi, fiilor, ascultaţi-mă, frica Domnului vă voi învăţa pe voi" (*Psalm* 33, 11). Îndreptaţi-vă mintea la fiecare cuvânt al proorocului. Căci fiecare cuvânt are înţelesul lui. Întâi zice: „Veniţi la mine", chemându-ne la virtute. Apoi adaugă: „fiilor", căci sfinţii numesc „fii" pe cei ce se preschimbă prin cuvântul lor, trecând de la păcat la virtute. Aşa zice Apostolul: „Copilaşii mei, pentru care sufăr iarăşi durerile naşterii până ce va lua Hristos chip în voi" (*Galateni* 4, 19). Apoi, după ce ne-a chemat şi ne-a îndemnat spre această prefacere, zice: „Frica Domnului vă voi învăţa pe voi". Vedeţi îndrăzneala Sfântului? Noi, când voim să spunem vreun bine, totdeauna zicem: „Voiţi să vorbim puţin împreună despre frica de Dumnezeu şi să ne deprindem în ea, sau în altă virtute?" Dar Sfântul nu a făcut aşa, ci a spus cu îndrăzneală: „Veniţi, fiilor, ascultaţi-mă, frica Domnului vă voi învăţa

pe voi. Care este omul care voieşte viaţa şi iubeşte să vadă zile bune?" (*Psalm* 33, 11-12). Apoi, ca şi când ar fi răspuns cineva: „Eu voiesc, învaţă-mă pe mine cum să viețuiesc şi să văd zile bune", învaţă şi zice: „Opreşte limba ta de la rău şi buzele tale, ca să nu grăiască vicleníe" (*Psalm* 33, 12). Iată că taie întâi prin frica de Dumnezeu lucrarea răului. Căci: „Opreşte limba ta de la rău" înseamnă: „Nu răni prin ceva conştiinţa aproapelui, nu cleveti, nu mânia pe cineva". Iar adăugând „şi buzele tale, ca să nu grăiască vicleníe", zice: „Nu te purta cu vicleşug faţă de aproapele", apoi adaugă: „Abate-te de la rău" (*Psalm* 33, 13). A spus la început câteva păcate în parte: clevetirea, viclenia, şi apoi a adăugat în chip cuprinzător tot păcatul zicând: „abate-te de la rău", adică fugi de tot răul, abate-te de la tot lucrul pricinuitor de păcat. Dar n-a zis nici numai aceasta, ci a mai adăugat: „şi fă binele". Căci atunci când cineva nu face răul, nu face numaidecât şi binele, sau când nu face nedreptate, nu şi miluieşte numaidecât. Şi când nu urăşte, nu şi iubeşte prin aceasta. Bine a zis deci proorocul: „fereşte-te de la rău şi fă binele".

Iată cum ne arată înşirarea la rând a acelor trei stări de care am vorbit mai înainte: cum prin frica lui Dumnezeu a călăuzit la ferirea de la rău şi apoi îndeamnă să păşească şi la bine. De se va învrednici cineva să se abată de la rău şi să fugă de el, în chip firesc va lucra binele, călăuzit de sfinţi. Spunându-le acestea foarte bine şi după rândul lor, adaugă: „Caută pacea şi o urmăreşte pe ea". N-a spus numai „caut-o", ci şi „urmăreşte-o", ca să o apuci pe ea.

5) Îndreptaţi-vă mintea la cuvintele acestea şi priviţi cu câtă grijă le spune sfântul. Când se învredniceşte cineva să se abată de la rău şi se sârguieşte apoi să

lucreze cu Dumnezeu binele, îndată îi vin războaiele vrăjmaşului. Drept aceea se nevoieşte, se osteneşte, se zdrobeşte, nu numai temându-se de a se întoarce iarăşi la rău, cum am spus despre slugă, ci şi nădăjduind, cum am spus înainte, răsplata binelui ca un simbriaş. Căci face binele fiind războit şi luptând şi bătându-se cu vrăjmaşul; de aceea îl face cu mult necaz şi multă zdrobire de inimă. Iar când îi vine ajutor de la Dumnezeu şi începe să câştige o deprindere în bine, atunci vede odihna, atunci începe să guste treptat pacea, atunci simte ce este necazul războiului şi ce este bucuria şi veselia păcii. Atunci o caută pe ea, se sârguieşte şi aleargă, urmărind s-o apuce în chip desăvârşit, ca să o agonisească desăvârşit, ca ea să se sălăşluiască în el. Şi ce este mai fericit decât sufletul care s-a învrednicit de această măsură? Unul ca acesta, precum am spus de multe ori, se află la măsura fiului. Căci „fericiţi sunt făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema" (*Matei* 5, 9). Cine ar putea spune că sufletul acela face binele pentru altceva, dacă nu pentru bucuria de binele însuşi? Cine cunoaşte bucuria aceea, dacă nu cel ce a făcut cercarea ei? Unul ca acesta cunoaşte atunci şi frica desăvârşită, precum am spus de multe ori.

Iată, am auzit ce este frica desăvârşită a sfinţilor şi ce este frica începătoare a stării noastre şi de unde începe cineva şi unde ajunge prin frica de Dumnezeu. Voim să aflăm acum şi cum vine frica de Dumnezeu, şi voim să spunem şi care sunt cele care ne despart pe noi de frica de Dumnezeu.

6) Părinţii au spus că omul dobândeşte frica de Dumnezeu având pomenirea morţii şi amintirea chinurilor şi cercetându-se în fiecare seară pe sine

cum a folosit ziua, şi dimineaţa iarăşi, cum a trecut noaptea; apoi, din neîndrăznire şi din alipirea de un om care se teme de Dumnezeu. Căci se spune că un frate a întrebat pe un Bătrân oarecare: „Ce voi face, părinte, ca să mă tem de Dumnezeu?" Şi-i spuse lui Bătrânul: „Mergi, alipeşte-te de un om care se teme de Dumnezeu şi, din frica lui de Dumnezeu, învaţă şi tu să te temi de Dumnezeu"[36].

Şi alungăm frica de Dumnezeu de la noi făcând cele potrivnice acestora: neavând pomenirea morţii, nici a chinurilor, neluând aminte la noi înşine, necercetându-ne cum am folosit ziua, ci vieţuind cu nepăsare şi ocupându-ne cu lucruri fără rost, arătându-ne plini de îndrăzneală. Acesta este lucrul cel mai rău; aceasta este pierzania noastră desăvârşită. Căci ce alungă aşa de mult frica de Dumnezeu din suflet, ca îndrăzneala? Când Avva Agathon a fost întrebat despre îndrăzneală, a spus că ea se aseamănă cu o arşiţă mare, care când vine, fug toţi de ea şi ea nimiceşte rodul pomilor[37]. Vezi puterea patimii? Vezi furia ei? Şi iarăşi, fiind întrebat: „Aşa de cumplită este îndrăzneala?", a zis: „Nu este patimă mai cumplită decât îndrăzneala". Foarte bine şi cu înţelepciune a spus că ea e născătoarea tuturor patimilor, pentru că ea izgoneşte frica de Dumnezeu din suflet. Căci dacă din frica de Domnul fiecare se abate de la rău, negreşit unde nu este frica de Dumnezeu, acolo e toată patima. Dumnezeu să izbăvească sufletele noastre de patima pierzătoare a îndrăznelii!

7) Dar cutezanţa este de multe feluri: îndrăzneşte cineva şi prin cuvânt şi prin atingere şi prin privire. De la îndrăzneală vine şi la grăirea în deşert şi la grăirea

36. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 65, *PG* 65, 337 B.
37. *Patericul*, „Pentru Avva Agathon", 41, *PG* 65, 109 A.

celor lumeşti şi la facerea de glume şi la stârnirea râsului necuviincios. Îndrăzneala[38] este şi atingerea a ceva sau a cuiva fără trebuinţă, întinderea mâinii împotriva cuiva pentru a râde, împingerea cuiva, sau răpirea a ceva de la el, privirea fără ruşine la cineva. Toate acestea le face îndrăzneala. Toate acestea vin când nu e frica de Dumnezeu în suflet. De la acestea vine cineva pe încetul şi la disprețuirea deplină a altora. De aceea Dumnezeu, când a dat poruncile Legii, a spus: „Faceţi evlavioşi pe fiii lui Israel" (*Leviticul* 15, 31). Căci fără evlavie nu cinsteşte nimeni pe Dumnezeu, nici nu ia aminte la vreo poruncă a Lui. De aceea nimic nu e mai rău decât îndrăzneala. Pentru aceea este ea maica tuturor patimilor: fiindcă îndepărtează evlavia, fiindcă izgoneşte frica de Dumnezeu, fiindcă naşte disprețuirea.

Prin îndrăzneala ce o aveţi întreolaltă, şi prin neruşinarea unora faţă de alţii, vorbiţi urât între voi şi vă răniţi unii pe alţii. Şi dacă vreunul dintre voi vede ceva care nu foloseşte, pleacă şi flecăreşte despre aceea, sădind-o în inima altui frate. Iar prin aceasta nu se vatămă numai pe sine, ci vatămă şi pe fratele său, aruncând în inima lui venin rău. Căci acela, având adeseori mintea lui la rugăciune, sau la alt lucru bun, acesta mergând la el îi dă ceva cu care să se ocupe

38. Îndrăzneala de care se vorbeşte în aceste paragrafe este îndrăzneala care nu se teme de Dumnezeu. Dar există şi o „îndrăzneală" lăudată în *Viețile Sfinţilor* şi în scrierile duhovniceşti. Este îndrăzneala pe care o au sfinţii şi în general cei curaţi, cei plini de încredere în Dumnezeu. Ea le dă o speranţă că rugăciunile lor vor fi împlinite. Ei îndrăznesc în Dumnezeu orice lucru mare, dacă e bun. Ei îndrăznesc să stăruie pe lângă Dumnezeu, cum a îndrăznit Avraam, pentru că au o familiaritate cu Dumnezeu, pentru că sunt prietenii Lui, cum a spus Domnul (*Ioan* 15, 15).

fără folos. Şi nu numai că-l împiedică în ceea ce este spre folos, ci îi aduce şi o ispită. Şi nimic nu e mai rău ca aceasta, nici mai pierzător, decât să se vatăme cineva nu numai pe sine, ci să vatăme şi pe aproapele[39].

8) De aceea, bine e să avem evlavie, fraţilor, ca să ne temem de vătămarea noastră, de vătămarea unora de către alţii, ca să ne cinstim unii pe alţii şi să ne sârguim ca nici măcar să nu ridicăm privirea unul spre faţa altuia. Căci şi aceasta este un fel de îndrăzneală, cum a zis oarecare dintre bătrâni[40]. Dar dacă s-ar întâmpla să vadă cineva pe fratele său păcătuind, să nu-l disprețuiască pe el şi să tacă şi să-l lase să se piardă; dar nici să nu-l defaime şi să-l clevetească, ci cu împreună-pătimire şi cu frică de Dumnezeu să spună celui ce poate îndrepta pe acela, sau să-i grăiască el însuşi aceluia cu iubire şi smerenie, zicând: „Iartă-mă, fratele meu, că deşi sunt împrăştiat, mi se pare că nu facem bine acest lucru". Şi, de nu va asculta, să spună altuia, faţă de care vede că acela are încredere, sau să-i spună povăţuitorului lui, sau Avvei, după tăria greşalei lui, şi să nu fie fără grijă. Dar, cum am spus, să le spună acelora în scopul îndreptării fratelui şi nu pentru a flecări sau bârfi, nu

39. E mai grav a duce cineva pe altul la pierzare prin pildă, prin îndemnul său, decât pe sine însuşi. În mod sigur acela îl va trage şi pe el în prăpastie, pe când altfel poate să fie tras la bine de cei ce sunt la bine. Mântuirea mea depinde mai mult de lucrarea mea pentru mântuirea altora, decât de lucrarea egoistă pentru mântuirea mea. Semnul aflării tale pe drumul mântuirii e depăşirea egoismului nu numai în a lucra pentru celălalt ca existenţă trecătoare, relativă, ajutându-l în cele pământeşti, ci ca existenţă sortită veşniciei. Aceasta e suprema preţuire a lui.

40. Dintr-o scrisoare a Avvei Ioan către Dorotei, la Nicodim Aghioritul, *Filocalia*, p. 340.

disprețuindu-l, nu voind să-l dea de pildă rea altora, nu osândindu-l, nu prefăcându-se că o face, chipurile, spre îndreptarea lui, dar înlăuntru având ceva din acestea pe care le-am spus. Căci, chiar de ar spune cineva Avvei însuşi, dar nu spre îndreptarea aproapelui său sau din pricina vătămării sale, săvârşeşte păcat, căci este clevetire. Deci să-şi cerceteze inima sa, şi de are în ea vreo mişcare pătimaşă, să nu spună. Iar de se va vedea pe sine, cu de-amănuntul, că voieşte să spună din milă sau pentru folosul aceluia, dar îl tulbură înlăuntru şi un oarecare gând pătimaş, să vestească Avvei cu smerenie atât gândul acesta al său, cât şi că vrea să spună greşala aceluia, zicând: „Conştiința mea îmi dă mărturie că voiesc să spun aceasta pentru îndreptarea fratelui, dar simt în inima mea un gând amestecat. De voiesc să spun din pricină că am ceva împotriva fratelui, nu ştiu; de voieşte o oarecare pizmă să mă împiedice să spun, pentru îndreptarea fratelui, nu ştiu"[41]. Şi Avva îi va spune dacă trebuie să spună, sau nu.

Dar uneori cineva nu spune nici pentru folosul fratelui, nici din pricina vătămării sale, nici din ținerea minte a vreunui rău de la acela, ci povesteşte pur şi simplu dintr-o pornire spre grăire fără rost. Dar ce nevoie e de flecăreala aceasta? Şi de multe ori fratele află că a vorbit despre el şi se supără şi, aşa, din aceasta îi vine un necaz, deci şi un adaos de vătămare. Dar când spune cineva, cum am zis, numai pentru un folos, Dumnezeu nu îngăduie să se facă tulburare, nu lasă să urmeze vreun necaz sau vreo vătămare.

41. Avem aici un model de fină şi concretă analiză a uneia din complexele stări sufleteşti, cum se descriu multe în această lucrare.

9) Deci sârguiți-vă, cum am spus, să vă păziți mintea, ca să nu gândească cineva rău despre aproapele, nici să rănească pe careva: fie cu cuvântul, fie cu fapta, fie cu înfățișarea, fie în orice alt chip. Nu fiți nici prea simțitori la pișcături, ca nu cumva, când aude careva dintre voi vreun cuvânt de la un frate, să se simtă pișcat, sau să-i şi răspundă cu răutate, sau să se supere pe el. Acestea nu sunt potrivite celor ce se nevoiesc. Dobândiți frica lui Dumnezeu, dar cu evlavie, ca să vă întâmpinați unul pe altul plecându-şi fiecare capul înaintea fratelui său, precum am spus, smerindu-se fiecare înaintea lui Dumnezeu şi înaintea fratelui său şi tăindu-şi pentru acela voia lui[42].

Cu adevărat bun lucru este când cineva săvârşeşte vreo faptă şi o pune pe seama fratelui său şi-i dă aceluia cinstea mai mare. Cel ce lasă de la sine se foloseşte mai mult decât celălalt. Eu nu mă ştiu pe mine să fi făcut vreodată vreun bine. Dar dacă am fost apărat de această socotință, ştiu că am fost apărat pentru că nu m-am aşezat înaintea fratelui, ci totdeauna am pus pe fratele înaintea mea.

10) Fiind eu odată în cele ale Avvei Serid, s-a îmbolnăvit slujitorul Bătrânului Avvă Ioan, care era cu Avva

42. Cine se smereşte înaintea altuia, tăindu-şi voia sa de a se arăta mai presus decât acela, îl face şi pe acela să-şi taie voia lui de a se arăta mai presus decât el. Astfel, cel smerit îşi taie nu numai voia mândriei sale, ci şi voia mândriei celuilalt. Nu se taie voia altuia printr-o superioritate de putere lumească, ci prin voia smereniei proprii, care atrage după sine smerenia altuia, aşa cum smerenia lui Hristos atrage după sine smerenia noastră. În această propoziție şi în cele ce urmează se descrie delicatețea sfinților, care taie însăşi rădăcina patimilor, nu le acoperă numai.

Varsanufie, şi mi-a îngăduit Avva să slujesc eu pe Bătrân[43]. Şi am îmbrăţişat uşa din afara chiliei lui[44] precum îmbrăţişează cineva cinstita Cruce; dar cu atât mai mult îi slujeam lui. Căci cine nu ar fi voit să se învrednicească să slujească unui astfel de sfânt? Dar avea şi cuvânt minunat. Şi de fiecare dată, după ce împlineam slujirea lui, îi puneam metanie ca să iau încuviinţare să mă retrag de la el. Iar el îmi spunea totdeauna ceva. Şi avea Bătrânul patru cuvinte. Şi, cum am spus, spre seară, când voiam să mă retrag, îmi spunea totdeauna unul din cele patru cuvinte. Şi zicea aşa: „O dată pentru totdeauna (căci aşa avea Bătrânul obiceiul să înceapă fiecare cuvânt), o dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinţii că păzirea conştiinţei aproapelui naşte smerita cugetare"[45]. În altă seară, îmi spunea iarăşi: „O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinţii: «Niciodată nu am pus voia mea înaintea celei a fratelui meu»"[46]. Altădată, iarăşi, zicea: „O dată pentru totdeauna, frate, Dumnezeu să păzească dragostea. Au spus Părinţii: «Purtaţi sarcina unii altora, şi veţi împlini cu adevărat legea lui Hristos»"[47]. Astfel, totdeauna voia Bătrânul să-mi dea un sfat prin acestea patru, când mă retrăgeam seara, ca şi când ar fi dat cuiva merinde. Şi aşa le-am avut pe acestea în pază toată viaţa mea.

---

43. Îmbolnăvindu-se slujitorul Avvei Ioan, supranumit „Bătrânul", Dorotei a luat, cu voia Avvei Serid, asupra sa slujirea Avvei Ioan.

44. Adică stătea neîncetat la uşa Bătrânului Ioan.

45. *Patericul*, „Pentru Avva Isaia"; *Everghetinosul*, vol. I, 45, p. 168.

46. *Patericul*, „Pentru Avva Ioan Eunucul", II, 2, *PG* 65, 233 A, şi din Antonie; *Everghetinosul*, vol. III, p. 109.

47. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul", 41, *PG* 65, 291 B, şi „Pentru Avva Arsenie", 1, *PG* 65, 88 B.

Şi totuşi, măcar că aveam o astfel de încredere în Sfântul şi aveam o aşa de mare dorinţă să-i slujesc, aflând odată că un frate oarecare era necăjit, deoarece căuta să-i slujească şi el aceluia, m-am dus la Avva şi l-am rugat, spunându-i: „Cutărui frate i se cuvine mai mult aceasta, părinte, dacă voieşti". Şi nu mi-a îngăduit nici Avva Varsanufie, nici Bătrânul însuşi (Ioan). Dar eu am făcut tot ce-mi stătea în putere ca să dau întâietate fratelui. Şi, slujind acolo nouă ani, nu ştiu să fi spus cuiva vreodată vreun cuvânt urât, măcar că aveam o slujire, ca să nu poată spună cineva că nu aveam.

11) Şi, credeţi-mă, ştiu că un frate a venit odată după mine de la bolniţă până la biserică, ocărându-mă. Iar eu, mergând înaintea lui, nu i-am răspuns nici măcar un cuvânt. Ba şi când a aflat Avva, spunându-i nu ştiu cine, şi voia să-l certe, eu am stăruit ţinându-i picioarele şi zicând: „Nu, pentru Domnul, eu am greşit, ce vină are fratele?" Şi altul, iarăşi, fie din ispită, fie din simplitate, Dumnezeu ştie din ce pricină, îşi dădea drumul udului în timpul nopţii peste capul meu, încât mi se uda şi aşternutul. La fel şi alţi oarecare dintre fraţi veneau în fiecare zi şi scuturau saltelele de paie înaintea chiliei mele şi vedeam atâta mulţime de ploşniţe intrând în chilia mea, că nici nu mai izbuteam să le omor. Căci erau nesfârşite din pricina căldurii. Iar când mă duceam să mă culc, se adunau toate deasupra mea şi, măcar că adormeam de mare oboseală, când mă trezeam îmi vedeam trupul întreg pişcat. Şi niciodată nu am spus ceva vreunuia din ei: „Nu face aşa!" sau: „De ce faci aşa?" Nici nu mă ştiu pe mine, cum am spus, să fi rostit vreodată vreun cuvânt care să rănească sau să supere pe cineva.

Învățați şi voi să vă purtați sarcinile unii altora, învățați să vă respectați unii pe alții. Şi de aude careva dintre voi de la cineva vreun cuvânt care nu-i place, sau de suferă cineva, fără să vrea, ceva de la altul, să nu se descurajeze îndată, să nu se simtă îndată înțepat, să nu se afle având în vremea nevoinței sau folosului inima amărâtă, moleşită, fără tărie, neputând să primească nicio ispită, ca un pepene de care de se apropie vreo mică pietricică, îndată-l răneşte şi-l face să putrezească. Ci să aveți mai degrabă inima tare, ca să aveți îndelungă-răbdare, ca iubirea voastră întreolaltă să biruiască toate cele ce se întâmplă între voi.

12) Şi de are cineva vreo slujbă, sau de s-ar afla careva dintre voi având să întrebe ceva: fie pe grădinar, fie pe chelar, fie pe bucătar, fie chiar pe oricare dintre cei ce împreună-slujesc cu voi, să se sârguiască atât cel ce întreabă, cât şi slujitorul care răspunde să-şi păzească înainte de orice starea lui dinlăuntru, şi niciodată să nu se predea pe sine nici vreunei tulburări, nici vreunei duşmănii (antipatii), nici vreunei împătimiri, nici să-şi lase voia sa, sau cererea dreptului său să se abată de la porunca lui Dumnezeu. Şi oricare ar fi lucrul de care e vorba, fie mic, fie mare, să-l disprețuiască şi nesocotească. Fără îndoială nepăsarea este ceva rău. Dar nici să nu socotească cineva vreun lucru mai presus de starea lui dinlăuntru, ca să-şi vatăme sufletul lui, pentru a izbuti în acel lucru. În orice lucru vă aflați prinşi, chiar de este vreunul care cere grabă şi e foarte însemnat, nu voiesc să-l faceți cu ceartă şi cu tulburare, ci să fiți încredințați că tot lucrul pe care-l faceți, fie mare, fie mic, este a opta parte din ceea ce căutați. Iar păzirea stării voastre dinlăuntru, chiar dacă prin aceasta s-ar

întâmpla să nu vă puteți împlini slujirea, este patru părți din opt[48]. Vedeți cât de mare e deosebirea!

13) Deci când faceți un lucru, de voiți să-l faceți desăvârșit și în întregime, sârguiți-vă să faceți și lucrul însuși, care este o optime, dar să vă păstrați nevătămată și starea voastră sufletească, care este o jumătate din cele opt părți, adică patru din cele opt[49]. Iar de este vreo nevoie să faci lucrul acela și să împlinești porunca, vezi să nu te păgubești și pe tine și pe alții; să știi că nu e bine să piardă cineva patru optimi, sau jumătate, pentru a păzi o optime[50].

Și de știți că face cineva aceasta, unul ca acesta nu-și împlinește cu conștiință slujirea sa. Căci el stăruie, certându-se și chinuindu-se și pe sine și pe aproapele, din slava deșartă și pentru plăcerea oamenilor, ca să audă după acestea că nimeni nu l-a putut înfrânge pe el. Vai, mare vitejie! Nu e aceasta o biruință, fraților, aceasta e o pagubă, e pierzanie. Iată, vă spun că, dacă eu trimit pe careva dintre voi la orice lucru de trebuință și el vede ivindu-se vreo tulburare sau altă vătămare, trebuie să se oprească. Și niciodată nu vă vătămați pe voi înșivă sau pe alții. Mai bine să nu se împlinească lucrul acela (ceea ce e bine să nu se întâmple), numai să nu vă supărați unii pe alții. Căci altfel, cum am spus, pierdeți jumătate sau patru părți din opt. Și aceasta este o nebunie vădită.

---

48. E mai mare lucru să nu tulburi starea de pace a ta și blândețea față de ceilalți, decât a împlini ceva din îndatoririle slujbei tale.

49. Lucrul făcut e o optime din datorie, iar starea sufletească netulburată e de patru ori atât.

50. Adică să nu pierzi dragostea când împlinești o poruncă mai mult silit. Păstrarea stării liniștite a sufletului e jumătate din împlinirea lucrului, căci jumătate e a lui Dumnezeu.

14) Iar acestea vi le spun nu ca să vă descurajați îndată şi să opriți lucrul, sau ca să vă faceți nepăsători şi să aruncați dintr-o dată toate şi să călcați peste conştiința voastră, voind să scăpați de griji, nici ca să vă faceți neascultători, zicând fiecare dintre voi: „Nu pot face aceasta, mă vatăm, nu mă priveşte pe mine" - căci, pe motivul acesta, nu veți împlini niciodată nicio slujire, nici nu veți putea împlini vreodată vreo poruncă a lui Dumnezeu -, ci ca să închinați toată puterea voastră spre a împlini orice slujire a voastră cu dragoste, cu smerită cugetare, plecându-vă unul altuia, cinstindu-vă, rugându-vă unii pe alții.

Nimic nu e mai puternic ca smerita cugetare. Deci, de va vedea cineva pe aproapele sau pe sine însuşi necăjit pentru un timp, opriți-vă, îngăduiți-vă unul pe altul, nu stăruiți cât timp ține vătămarea. Căci, cum am spus de multe ori, mai bine să nu se împlinească ceea ce e de trebuință precum voiți, ci precum răspunde nevoii voastre, şi nu după voia sau după dreptul unuia. Chiar când vi s-ar părea lucrul îndreptățit, să nu vă tulburați sau să vă necăjiți unii pe alții şi să pierdeți jumătate, sau patru din cele opt părți. Căci e mare deosebirea pagubei. Dar se întâmplă de multe ori că cineva pierde şi optimea însăşi şi nu înfăptuieşte chiar nimic. Aceasta se întâmplă de pe urma certurilor. Toate lucrurile pe care le facem le facem pentru a ne folosi din ele. Dar ce folos vom avea de nu ne vom smeri unii față de alții, ci, dimpotrivă, ne vom tulbura şi ne vom necăji unii pe alții? Ştiți ce se spune în *Gherontic*: că de la aproapele ne este şi viața şi moartea[51]. Cugetați-le acestea pururea în sinea voastră,

51. *Patericul*, „Pentru Avva Antonie", 9, *PG* 65, 77 B. E o minunată rezumare a unui mare adevăr. În această propoziție se cuprind

fraților, ca să deprindeți cuvintele sfinților bătrâni, ca să vă sârguiți să căutați și să vă folosiți pe voi înșivă și unii pe alții cu iubire și cu frica de Dumnezeu. În felul acesta, puteți să vă folosiți din toate cele ce vi se întâmplă și să sporiți cu ajutorul lui Dumnezeu. Și Însuși Dumnezeul nostru, ca un iubitor de oameni, să ne dăruiască nouă frica Lui. Căci zice: „Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui, că aceasta o cere de la oameni" (*Ecclesiastul* 12, 13).

V

Despre trebuința de a nu se încrede cineva în înțelepciunea sa

1) În *Pilde* se zice: „Cei ce n-au cârmuire cad ca frunzele, iar mântuirea este întru sfat mult" (11, 14). Luați seama, fraților, la înțelesul cuvântului; luați seama ce ne învață Sfânta Scriptură! Ne îndeamnă să nu ne încredem în noi înșine, să nu ne socotim pe noi înșine înțelepți, să nu credem că putem să ne cârmuim pe noi înșine. Avem nevoie de ajutor; avem nevoie de cel ce ne cârmuiește după Dumnezeu. Nimic nu e mai jalnic, nimic nu e mai pierzător decât să nu avem pe cineva care să ne povățuiască pe calea lui Dumnezeu. Căci ce zice? „Cei ce nu au cârmuire cad ca frunzele". Frunza e de la început totdeauna verde, în creștere, plăcută, apoi se usucă pe încetul și cade. Iar

---

nenumărate înțelesuri, care toate se pot ilustra prin relațiile concrete dintre oameni. Îl pierdem pe altul, ne pierdem pe noi; îl iubim pe altul, ne iubește și el pe noi și aceasta e viața noastră. Se roagă pentru noi, ne ajută, ne mântuim; nu se roagă, nu ne ajută, ne pierdem.

la sfârşit e disprețuită, călcată în picioare. Aşa e şi omul necârmuit de cineva. La început are totdeauna căldură pentru post, pentru priveghere, pentru liniştire, pentru ascultare, pentru alte bunătăți. Apoi, stingându-se pe încetul acea căldură şi omul neavând un cârmuitor, care să-i împrospăteze şi reaprindă căldura, se usucă pe nesimțite, şi cade şi se face rob vrăjmaşilor, care fac din el tot ce voiesc.

Iar despre cei ce-şi mărturisesc ale lor şi le fac toate cu sfat, zice: „Mântuirea este întru sfat mult". Nu zice: „întru sfat mult" în înțelesul că trebuie să se sfătuiască cu fiecare, ci să se sfătuiască în toate, fără îndoială, cu cel în care trebuie să aibă încredere. Nici ca unele să le tacă, iar altele să le spună aceluia, ci toate să le mărturisească şi în toate să se sfătuiască, cum am zis, cu acela. Acesta are „mântuirea întru sfat mult".

2) Căci dacă omul nu înfățişează toate ale sale, mai ales dacă vine de la o obişnuință şi de la o viețuire rea, diavolul găseşte în el o voie şi o pornire de îndreptățire, şi prin ea îl va răpune. Căci unde vede diavolul pe cineva că nu voieşte să păcătuiască, nu e aşa de neiscusit în a face răul, încât să-l momească dintr-o dată la vreunul din păcatele vădite. Nu-i zice: „Du-te şi curveşte!", nici: „Du-te şi fură!" Căci ştie că nu voim acestea. Şi nu ține să ne spună cele pe care nu le voim, ci ne află având, cum am spus, o voie oarecare şi o pornire de a ne îndreptăți şi prin ele ne vatămă cu o părută îndreptățire. De aceea zice iarăşi: „Cel viclean face răul când se împreună cu o voință de îndreptățire" (*Pilde* 11, 15). Cel viclean este diavolul. Deci el face răul când se împreună cu o pornire de îndreptățire, adică cu o îndreptățire pe care ne-o dăm noi. Atunci are mai multă putere. Atunci ne vatămă

mai mult. Atunci lucrează mai cu tărie. Căci, când ținem la voia noastră și ne întemeiem pe dreptul nostru, atunci noi înșine uneltim împotriva noastră cu viclenie, convingându-ne că facem un lucru bun și nu ne dăm seama că ne pierdem. Căci cum putem cunoaște voia lui Dumnezeu sau să o căutăm pe ea, când ne încredem în noi înșine și ținem la voia noastră?

3) De aceea, Avva Pimen a spus că „voia este un zid de aramă între om și Dumnezeu"[52]. Luați seama la înțelesul cuvântului. Și iarăși a adăugat, zicând: „E o piatră care se întoarce înapoi lovind, căci se împotrivește voii lui Dumnezeu și se lovește de ea. De aceea, când o părăsește, omul zice: «întru Dumnezeul meu voi trece zidul. Dumnezeul meu, neprihănită e calea Lui» (*Psalm* 17, 32-33)". Minunat a grăit! Căci numai atunci vede cineva calea lui Dumnezeu cea fără prihană, când a părăsit voia sa[53]. Dar când

---

52. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 54, *PG* 65, 333-336.

53. Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească", 31, *PG* 65, 909 B. Voia egoistă a omului duce spre el însuși, se înfundă în el însuși, în el, cel închis în sine însuși, în mărginirea lui monotonă și întunecată. Voia lui Dumnezeu duce în largul nesfârșit și luminos al vieții lui Dumnezeu și al vieții tuturor în El. Prin voia Sa, Dumnezeu Se deschide omului și lăuntrului lui. Dar atunci omul a devenit transparent pentru lărgimea nesfârșită a lui Dumnezeu. Calea separată a omului se înfundă repede. Calea lui Dumnezeu duce nesfârșit în nesfârșirea Lui. În voia lui Dumnezeu se întâlnesc voile tuturor în înaintarea nesfârșită în Dumnezeu și în iubirea și în înțelegerea lor reciprocă în Dumnezeu. Voia lui Dumnezeu este voia care le cuprinde pe toate, le susține și le promovează pe toate într-o înaintare armonioasă și nesfârșită, potrivit rațiunilor lor unite în El. Conformându-se voii lui Dumnezeu, omul nu anulează nici voia sa, ci o valorifică în năzuința ei adevărată de a se dezvolta în mod real în infinitatea lui

compătimeşte cu voia sa, nu vede calea neprihănită a lui Dumnezeu. Şi orice ar auzi despre sprijinirea lui, îndată o defaimă, o batjocoreşte, se întoarce, se împotriveşte. Căci cum va putea suporta pe cineva, sau cum va putea asculta vreun sfat cel ce ţine la voia sa? Apoi a zis Bătrânul şi despre pornirea spre îndreptăţire: „Dacă va lucra şi îndreptăţirea împreună cu voia, nu se va întoarce omul uşor". Vai, cum se leagă între ele cuvintele sfinţilor! E o moarte adevărată când se uneşte pornirea de îndreptăţire cu voia. Căci atunci e mare primejdie, mare frică. Atunci nenorocitul cade cu totul. Căci cine va convinge pe unul ca acesta să creadă că un alt om cunoaşte mai bine folosul lui? Atunci el se hotărăşte, cu desăvârşire, să urmeze voii lui şi gândului lui şi deci îl rostogoleşte vrăjmaşul cum voieşte. De aceea s-a spus: „Cel viclean face răul când se împreună cu pornirea de îndreptăţire". S-a spus că el urăşte până şi sunetul (ecoul) sprijinirii (asigurării).

4) Pentru că cel viclean nu numai că urăşte sprijinirea (asigurarea), dar nici nu poate să audă glasul acestei sprijiniri. El urăşte însuşi sunetul sprijinirii, adică chiar faptul de a i se grăi ceva pentru sprijinirea lui[54]. De

---

Dumnezeu, în unire cu toate. Lăsându-şi voia sa egoistă, omul a surpat zidul artificial prin care se ţinea despărţit de Dumnezeu şi de toate.

54. Călugărul, ca om pornit cu toată hotărârea pe drumul binelui desăvârşit, are în sfatul unui povăţuitor de încredere o asigurare că va alege binele şi nu răul. Dar diavolul îndeamnă pe călugăr, şi în general pe orice om, să se încreadă numai în sine, tocmai ca să nu găsească o asigurare că va face binele. Şi se foloseşte spre aceasta de voinţa omului de a se afirma şi de a deveni tot mai mult, ceea ce uşor ajunge mândrie când omul nu vrea să sporească prin Dumnezeu, ci prin sine. De fapt, omul nu se cunoaşte pe sine deplin fără ajutorul altora; şi mai ales

pildă: înainte de a face ceva cel ce ar trebui să întrebe despre folosul acelui lucru, înainte de a şti vrăjmaşul dacă acela va păzi ceea ce aude, sau nu va păzi, urăşte însuşi faptul de a întreba cineva peste tot şi de a auzi ceva din cele de folos, şi respinge însuşi glasul, însuşi sunetul (ecoul) unor astfel de cuvinte. Şi vă spun pentru ce. El ştie în viclenia pe care o zămisleşte că, dacă acela ar întreba, s-ar deprinde să asculte un cuvânt de folos şi nimic nu urăşte vicleanul aşa de mult şi de nimic nu se teme ca de a se cunoaşte un astfel de cuvânt. Căci în acest caz n-ar mai putea unelti cum voieşte. Pentru că, dacă s-ar întări sufletul prin mărturisirea tuturor gândurilor sale şi prin auzirea de la un cunoscător a îndemnului: „Fă aceasta, sau nu face aceasta, aceasta e bine, aceasta nu e bine, aceasta e o pornire de îndreptăţire a ta, aceasta e o voie a ta", sau ar auzi iarăşi: „nu e momentul potrivit pentru acest lucru", iar altădată: „acum e momentul", nu ar afla diavolul prin ce înşelăciune să-l vatăme pe el sau să-l rostogolească, fiindcă întotdeauna ar fi cârmuit şi din toate părţile sprijinit (asigurat) şi s-ar săvârşi în el cuvântul: „mântuirea e în sfat mult". Dar cel viclean nu voieşte aceasta, ci o urăşte. Căci vrea ca omul să facă răul şi se bucură mai mult de cei care „nu au cârmuire, căci cad ca frunzele".

---

nu cunoaşte toate urmările posibile ale faptei sale, din lipsa lui de experienţă, atâta vreme cât este necercat. Cunoaşterea e un lucru comun: *„cognoscere"*. Omul e întreg numai împreună cu alţii şi, în ultimă analiză, cu Subiectul suprem. Asigurarea, întărirea fiecăruia e dată de „sunetul", de „glasul" deosebit al altui subiect, de „ecoul" pe care omul îl aude pornind de la altă persoană. Poate acesta se numeşte „ecoul" şi pentru că în el se regăseşte cu adevărat omul însuşi. Diavolul îl vrea pe ins cu totul rupt de comuniunea cu alţii, pentru ca să-l poată astfel goli cu totul de viaţă, să-l prăbuşească în hăul pustiu al singurătăţii.

5) Ştii de fratele acela pe care-l iubea cel viclean şi despre care a spus Avvei Macarie: „Am un frate şi când mă vede se întoarce ca o morişcă după vânt"[55]. Pe unii ca aceştia îi iubeşte, de unii ca aceştia se bucură totdeauna, de cei ce nu se încredinţează celui ce poate să-i ajute după Dumnezeu şi să le întindă lor mâna. Căci nu s-a apropiat oare de toţi fraţii dracul acesta, pe care l-a văzut Sfântul purtând toate felurile de mâncăruri în ulcele? Şi nu le-a îmbiat tuturor? Dar fiecare dintre aceia, simţind uneltirea lui, a alergat şi şi-a mărturisit gândurile sale şi a aflat ajutor în vremea ispitei şi de aceea n-a izbutit vicleanul împotriva lor. Numai pe nenorocitul acela l-a aflat încrezându-se în el însuşi şi neavând de aceea vreun ajutor de la cineva. Şi astfel l-a avut ca pe o jucărie şi de aceea s-a retras mulţumindu-i şi blestemând pe ceilalţi. Dar îndată ce a spus Avvei Macarie lucrul acesta şi numele fratelui şi a alergat Sfântul la el, a aflat care a fost pricina căderii lui: a aflat că n-a voit să se mărturisească, a aflat că nu avea obiceiul să se dezvăluie. Căci, întrebat fiind de Sfânt: „Cum stai, frate?", a răspuns: „Cu rugăciunile tale, bine!"; şi zicând el iarăşi: „Nu te războiesc gândurile?", a răspuns: „Sunt bine". Şi n-a voit să mărturisească nimic, până ce cu mult meşteşug l-a înduplecat pe el Sfântul să spună ale lui. Iar acesta, grăindu-i lui cuvântul lui Dumnezeu, l-a întărit şi l-a întors. Iar când a venit iarăşi vrăjmaşul după obicei, voind să-l răstoarne pe el, s-a întristat. Căci l-a aflat întărit; nu l-a mai aflat pradă batjocurii sale. Astfel a plecat fără rod, a plecat ruşinat şi de la acesta. De aceea, întrebat iarăşi de către Sfânt: „Cum se află fratele

55. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul", 3, *PG* 65, 261-264.

acela, prietenul tău?", nu l-a mai numit pe acela: „prieten", ci „dușman" și l-a blestemat zicând: „S-a stricat și acesta, nu mă mai ascultă nici el, ci s-a făcut mai sălbatic ca toți".

6) Iată pentru ce urăște vrăjmașul pe cel ce are o sprijinire: pentru că voiește totdeauna pieirea noastră. Iată pentru ce iubește pe cei ce se încred în ei înșiși: pentru că aceștia conlucrează cu diavolul, uneltind împotriva lor înșiși. Eu nu cunosc altă cădere a călugărului, decât pe cea care îi vine din încrederea în inima sa. Unii spun: omul cade pentru aceasta, sau pentru aceasta. Iar eu, precum am spus, nu cunosc să se întâmple cuiva altă cădere decât din pricina aceasta. Cunoști pe vreunul care a căzut? Află că s-a încrezut în sine. Nimic nu e mai primejdios, nimic nu e mai pierzător, decât a se încrede cineva în sine însuși.

M-a acoperit Dumnezeu și m-am temut totdeauna de primejdia aceasta. Când eram în mânăstirea de obște, toate le încredințam bătrânului Avva Ioan. Niciodată nu sufeream, cum am spus, să fac ceva fără sfatul lui. Se întâmpla câteodată că gândul îmi spunea: „Nu-ți va spune Bătrânul aceasta? De ce să-l mai tulburi?" Și ziceam gândului: „Anatema fie și judecății tale (dreptei tale socoteli) și priceperii tale și înțelepciunii tale și științei tale, căci ceea ce știi de la diavolul știi"[56]. Plecam deci și întrebam pe Bătrân și se

56. Tot ce răsare din sfera mărginită a unei gândiri individualiste e prin sine lipsit de vederea largă, care ține seama în mod echilibrat de intercondiționarea tuturor. E de la diavolul, care vrea să rupă în bucăți creația și să scufunde pe fiecare într-o existență extrem de redusă, într-o existență chinuită, de umbră, de mișcare dezordonată, nerațională și contradictorie a umbrelor. Totul e o falsă cunoștință, o cunoștință a fâșiei, care nu e deplin reală, întrucât nu e în țesătura întregului, în comunicare de viață între

întâmpla că uneori îmi spunea tocmai cuvântul acela la care mă gândisem şi eu. Atunci gândul îmi spunea: „Ce mai zici? Iată ţi-a spus ceea ce ţi-am spus şi eu. Nu l-ai tulburat degeaba pe Bătrân?" Şi ziceam gândului: „Acum e bine, acum e de la Duhul Sfânt. Ceea ce e al tău e viclean, e de la draci, e dintr-o stare pătimaşă"[57]. Şi astfel, niciodată nu îngăduiam gândului să mă facă să mă încred în mine însumi, fără întrebare.

Şi credeţi-mă, fraţilor, că eram în mare odihnă, într-o mare negrijă, încât mă plângeam de aceasta, precum ştiu că v-am spus şi altădată. Căci auzisem că „prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia lui Dumnezeu" (*Fapte* 14, 22), dar eu mă vedeam pe mine neavând niciun necaz şi mă temeam şi eram îngrijorat, necunoscând pricina acestei odihne, până ce nu mi-a spus Bătrânul: „Nu fi necăjit, căci oricine se predă pe sine ascultării are această odihnă şi lipsă de griji"[58].

---

toate. „Dreapta socoteală", atât de lăudată în scrierile duhovniceşti răsăritene, vine şi ea dintr-o îndelungată experienţă a vieţii de comunitate, de împreună-sfătuire cu alţii. Ea ţine seama de toate aspectele realităţii, de toate punctele de vedere posibile, în judecata ce o dă. De aceea sfatul se cere mai ales de la „bătrâni", care au adunat în cursul anilor îndelungaţi multă experienţă de viaţă şi multe păreri de la foarte mulţi.

57. Chiar dacă judecata ce şi-o dă cineva cu privire la o faptă e ca şi cea pe care o primeşte de la un povăţuitor cu experienţă, e mai bine că el a întrebat. Căci a scăpat de mândrie sau de încrederea în sine, care îl va obişnui să nu întrebe nici în cazurile când ar putea da o judecată greşită. Şi în general orice mândrie, ca închidere a omului în sine, aduce în el o învârtoşare, o dezumanizare. Iar Duhul Sfânt e acolo unde inimile sunt deschise unele altora, unde oamenii sunt înmuiaţi de simţire, de comunicabilitate.

58. Vezi „Despre lepădare", cap. 25, în această scriere.

7) Sârguiți-vă şi voi, fraților, să întrebați şi să nu vă încredeți în voi înşivă. Învățați ce lipsă de grijă aduce acest lucru, ce odihnă, ce bucurie! Dar fiindcă am spus că nu eram necăjit niciodată, ascultați şi acest lucru ce mi s-a întâmplat atunci. Pe când mă aflam încă acolo, în mânăstirea de obşte, mi s-a întâmplat odată o mare şi de nesuportat întristare şi mă aflam într-o astfel de durere şi strâmtorare, că eram aproape să-mi dau şi sufletul. Iar necazul acela îmi venise din uneltirea dracilor, căci o astfel de ispită e adusă din pizma lor. E o ispită foarte grea, întunecată, nemângâiată, nelăsând nicio odihnă. E o strâmtorare din toate părțile, o înăbuşire din toate părțile. Dar vine repede în suflet harul lui Dumnezeu, pentru că altfel nimeni nu ar putea suporta. Eram, cum am zis, într-o astfel de ispită şi într-o astfel de strâmtorare. Atunci, într-una din zile, pe când stăteam în curtea mânăstirii şi eram descurajat şi rugam pe Dumnezeu pentru aceasta, deodată privesc în biserică şi văd pe cineva îmbrăcat ca un episcop, pe cale să intre în altar. Niciodată nu mă apropiam de vreun străin, fără vreo trebuință sau poruncă. Dar atunci, ca şi când mă trăgea ceva, intru după el. Iar el rămase acolo destul de mult, având mâinile întinse la cer. Iar eu stăteam în spatele lui, rugându-mă cu multă frică. Căci mi se făcuse frică mare de vederea lui. După ce el îşi isprăvi rugăciunea, se întoarse şi veni la mine. Şi pe măsură ce se apropia de mine, simțeam depărtându-se din mine şi întristarea şi frica. Apoi, când stătu în fața mea, îşi întinse mâna şi atinse pieptul meu şi ciocăni cu degetele lui în pieptul meu, zicând: „Aşteptând, am aşteptat pe Domnul şi a luat aminte la mine şi a auzit rugăciunea mea şi m-a scos din groapa necazurilor

şi din noroi mult. Şi a pus pe piatră picioarele mele şi a îndreptat paşii mei şi a pus în gura mea cântare nouă, laudă Dumnezeului nostru" (*Psalm* 39, 1-3). Şi spuse toate stihurile de trei ori, ciocănind, cum am spus, în pieptul meu, şi apoi ieşi. Şi îndată se făcu în inima mea lumină, bucurie, mângâiere, dulceaţă şi mă simţii cu totul altul. Ieşii alergând după el, voind să-l aflu, dar nu l-am aflat, căci se făcuse nevăzut. Din acel ceas, prin îndurările lui Dumnezeu, nu mă mai ştiu tulburat nici de întristare, nici de frică, ci m-a acoperit pe mine Domnul până acum prin rugăciunile acelor bătrâni sfinţi.

8) Acestea vi le-am spus, ca să vă arăt câtă odihnă, negrijă şi sprijinire (asigurare) are cel ce nu se încrede în sine însuşi, şi aruncă cele ale sale asupra lui Dumnezeu şi asupra celor ce după Dumnezeu îl pot povăţui pe el. Învăţaţi deci şi voi, fraţilor, să întrebaţi. Învăţaţi că e bine să nu vă încredeţi în voi înşivă; că aceasta e smerenie, e odihnă, e bucurie. Ce nevoie e să se zdrobească cineva pe sine în zadar? Nu se poate mântui cineva pe sine altfel decât aşa.

Poate se va gândi cineva că dacă nu are pe cine să întrebe, ce să facă? Dar de voieşte cineva cu adevărat să facă voia lui Dumnezeu din toată inima, nu-l lasă Dumnezeu niciodată. Şi-l povăţuieşte negreşit după voia Lui. Dacă îşi îndreaptă cineva cu adevărat inima sa spre voia lui Dumnezeu, Acesta va lumina pe un copil mic să-i spună voia Lui. Iar de nu vrea cineva să facă voia lui Dumnezeu cu adevărat, şi se va duce la un prooroc, Dumnezeu dă în inima proorocului să-i răspundă după inima lui strâmbă, cum zice Scriptura: „De se va amăgi proorocul şi va grăi, Eu, Domnul, l-am amăgit pe proorocul acela"

(*Deuteronomul* 13, 1-3)[59]. De aceea, suntem datori să ne îndreptăm cu toată puterea pe noi înşine spre voia lui Dumnezeu şi să nu credem inimii noastre, ci, chiar de ar fi un lucru bun (ceea ce gândim), să auzim şi de la vreun sfânt că e bun. Să nu ne încredem în noi înşine, chiar dacă am început să lucrăm bine şi socotim că trebuie să iasă cum e drept, ci trebuie să facem tot ce stă în puterea noastră, iar pe de altă parte să spunem altuia cum am lucrat şi să aflăm de am lucrat bine. Dar nici după aceea să nu fim fără grijă, ci să aşteptăm şi judecata lui Dumnezeu, cum a spus Sfântul acela, Avva Agathon. Căci acela, când a fost întrebat: „Te temi şi tu, părinte?", a răspuns: „Eu am lucrat după puterea mea, dar nu ştiu de a plăcut lucrul meu lui Dumnezeu. Căci alta e judecata lui Dumnezeu şi alta, a oamenilor".

---

59. Pe de o parte, aflarea adevărului în privința a ceea ce trebuie să faci depinde de voința ta de a face voia lui Dumnezeu; pe de alta, voința aceasta a ta trebuie să-şi afle o întărire în cuvântul altuia. În conglăsuirea ambilor grăieşte Dumnezeu. Fiecare Îl află pe Dumnezeu, căutându-L. Dar confirmarea aflării voii lui Dumnezeu se câştigă din conglăsuirea între doi care caută voia Lui: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" (*Matei* 18, 20). Nu se disprețuieşte nici voința insului de a afla voia lui Dumnezeu, dar nu se nesocoteşte nici comuniunea între doi sau mai mulți. Când eu nu vreau să fac voia lui Dumnezeu, nici proorocul nu mi-o poate descoperi cu adevărat, sau impune, ci mă întăreşte în rătăcirea mea. Când voiesc să fac voia lui Dumnezeu, mă confirmă şi un copil în aceasta. Dar Dumnezeu lucrează şi într-un caz şi în altul. Mă lasă în ambiția mea individualistă în primul caz, mă confirmă în simțirea voii Lui, în al doilea caz. Confirmarea în rătăcire sau în adevăr îmi vine totdeauna prin altul. Aşa e făcută firea noastră. Chiar şi printr-un copil mă confirmă Dumnezeu, căci şi el mă scoate din părerea că în mine e tot adevărul.

Dumnezeu să ne apere de primejdia de a ne încrede în noi înşine şi să ne învrednicească să ţinem calea părinţilor noştri, care au bineplăcut numelui Lui!

VI

Să nu judecăm pe aproapele

1) Dacă ne-am aminti, fraţilor, de cuvintele sfinţilor bătrâni, dacă am cugeta la ele totdeauna, cu greu am păcătui, cu greu am cădea în nepăsare. Căci dacă, precum au spus aceia, n-am dispreţui pe cele mici şi care ni se par că sunt lucruri de nimic, n-am cădea în cele mari şi grele. Vă spun totdeauna că din acestea mici, din a spune: „Ce este aceasta, ce este aceea?", se naşte în suflet obişnuinţa rea şi începe să dispreţuiască şi pe cele mari.

Ştiţi ce păcat este să judeci pe aproapele? Căci ce este mai grav ca acest lucru? De nimic nu se scârbeşte Dumnezeu aşa de mult, cum au spus Părinţii, şi nimic nu e mai rău ca a judeca. Căci de la aceste lucruri, ce par neînsemnate, vine cineva la un rău foarte mare. Căci de la primirea vreunei mici bănuieli împotriva aproapelui, de la a zice: „Ce este dacă ascult şi eu ce zice acest frate? Ce e dacă spun şi eu acest singur cuvânt? Ce e dacă văd ce face acest frate, sau văd ce face acest străin?", mintea începe să uite păcatele sale şi să se ocupe cu cele ale aproapelui. Şi de aici vine pornirea de a judeca, de a cleveti, de a dispreţui. Apoi de aici şi căderea în cele pe care le judecă. Căci, neîngrijindu-se de păcatele sale şi neplângându-şi

moartea sa, cum au zis Părinții, omul nu se poate îndrepta în ceva pe sine însuși, ci se ocupă întotdeauna cu lucrul aproapelui. Şi nimic nu mânie aşa de mult pe Dumnezeu şi nimic nu goleşte aşa de mult pe om şi nu-l duce la părăsirea sa (de către Dumnezeu) ca clevetirea, judecarea, disprețuirea aproapelui[60].

2) Căci altceva este a cleveti, altceva, a judeca şi altceva, a dispreţui. A cleveti este a spune de cineva: „Cutare a mințit, sau s-a mâniat, sau a curvit, sau altceva asemenea". Prin aceasta l-a clevetit pe acela, pentru că a spus ceva împotriva lui, a spus în chip pătimaş păcatul aceluia.

Iar a judeca este a spune: „Cutare e mincinos, cutare e un om furios, cutare e un curvar". Prin aceasta a judecat însăşi starea dinlăuntru a sufletului aceluia şi s-a rostit împotriva vieții lui întregi, zicând că este aşa, şi l-a judecat pe acela ca

---

60. Preocuparea de păcatele altuia face pe om să uite de ale sale, să uite în general de datoria de a se curăți şi desăvârşi pe sine. Găseşte în păcatele altuia o scuză pentru ale sale, se găseşte pe sine mai puțin vinovat decât pe altul, îşi deschide drumul de înaintare mai departe în păcatele sale. El neglijează prin aceasta cercetarea sa cu gândul de a se cunoaşte cu adevărat, de a se curăți de păcate, de a afla iertare pentru ele. Judecarea altuia de către noi ne aduce în general o necunoaştere a noastră. Dimpotrivă, privirea atentă şi cu admirație a bunătății altuia ne face să ne judecăm pe noi înşine, să ne cunoaştem scăderile şi să căutăm să le îndreptăm. Naşte în noi frica de viitoarea pedeapsă pentru păcatele noastre. Astfel, judecarea altuia se răsfrânge în rău asupra noastră şi prețuirea altuia se răsfrânge în bine asupra noastră. De aceea, judecând pe alții, ne vom face vrednici să fim judecați şi noi înşine.

atare[61]. Şi lucrul acesta e foarte grav. Căci altceva este a spune: „s-a mâniat" şi altceva a spune că „e furios" şi a se rosti, cum am spus, împotriva vieţii lui întregi. A judeca orice păcat e aşa de grav, că însuşi Hristos a zis: „Făţarnice, scoate întâi bârna din ochiul tău şi apoi vei vedea să scoţi şi paiul din ochiul fratelui tău" (*Luca* 6, 42). El a asemănat păcatul aproapelui cu paiul, iar judecarea lui, cu bârna. Vezi cât de rău lucru e a judeca? E aproape mai rău decât orice păcat. Iar fariseul acela, rugându-se şi mulţumind lui Dumnezeu pentru virtuţile sale, n-a mințit, ci a spus adevărul. Şi n-a fost osândit pentru aceasta. Căci suntem datori să mulţumim lui Dumnezeu când ne-am învrednicit să facem vreun bine, pentru că El ne-a ajutat şi a lucrat împreună cu noi. De aceea, precum am spus, nu a fost osândit pentru că a zis: „Nu sunt ca ceilalţi dintre oameni", ci când, întorcându-se către vameş, a zis „nici ca acest vameş". Atunci s-a împovărat, căci a judecat însăşi persoana aceluia, însăşi starea dinlăuntru a aceluia şi, pe scurt, întreaga lui viaţă[62].

---

61. Clevetirea se referă la o faptă sau alta a cuiva; judecarea, la însăşi persoana aceluia, în întregul ei. Prin judecată se trage concluzia, dintr-o faptă rea a cuiva, că el însuşi e de aşa fel, că nu poate lucra decât aşa cum a lucrat, căci aşa e firea lui, sau că fapta rea respectivă vine dintr-o deprindere cu răul respectiv, de care nu mai poate scăpa.

62. A judeca pe cineva e a trage, dintr-o greşală văzută la altul, concluzia că acela e întreg şi totdeauna aşa cum a fost în momentul în care l-am văzut săvârşind acea greşală. E a condamna persoana însăşi, în general, ca neavând în ea nimic bun, nimic în stare să o mântuiască. Înseamnă a o declara vrednică de osândă veşnică, ca incapabilă să facă şi ceva bun, ca pierdută definitiv. Dar aceasta vine din faptul că cel ce judecă astfel nu s-a apropiat niciodată de acea persoană cu inima, n-a văzut prin urmare în ea

De aceea s-a coborât vameşul mai îndreptat decât acela.

3) Nimic nu e mai grav, nici mai rău, cum am spus de multe ori, decât a judeca sau a disprețui pe aproapele. De ce nu ne judecăm mai degrabă pe noi înşine şi nu cunoaştem cu de-amănuntul păcatele noastre, despre care vom avea să dăm socoteală lui Dumnezeu? De ce răpim judecata de la Dumnezeu? Ce vrem noi de la făptura lui Dumnezeu?[63] Să tremurăm, auzind ce s-a întâmplat acelui mare bătrân care a aflat despre un oarecare frate că a căzut în curvie şi a zis: „Rău a făcut!" Căci ştiți ce lucru înfricoşător se spune despre el în *Gheronticon*. Sfântul înger a adus sufletul celui ce a păcătuit la el şi i-a zis: „Iată pe cel ce l-ai judecat! A adormit. Unde porunceşti să-l duc: în Împărăție, sau în iad?" Este vreo povară mai înfricoşătoare decât aceasta? Ce altceva înseamnă cuvântul îngerului către bătrân decât aceasta: „De-oarece tu eşti judecătorul celor drepți şi păcătoşi, spune ce porunceşti cu privire la acest smerit

---

şi ceva bun şi o luptă interioară cu păcatul ce l-a săvârşit, n-a făcut efortul de a trezi prin inima sa inima aceluia. Această judecată vine dintr-o lipsă de cunoaştere, de comunicare simțită cu persoana respectivă, ba chiar din lipsa de voință de a intra într-o comunicare intimă cu persoana respectivă, pentru a o cunoaşte cu adevărat şi a o ajuta să se îndrepte eventual. E în aceasta şi o lipsă de iubire. Dar prin aceasta el însuşi se dovedeşte un om neîndurat, lipsit de interes şi de iubire pentru omul respectiv. Şi de aceea el însuşi se va osândi mai cu dreptate decât cel pe care l-a osândit. De aceea a spus Domnul: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați". Să lăsăm judecata lui Dumnezeu, Care cunoaşte cu adevărat lăuntrul omului şi ştie de e şi ceva bun în el, sau nu e nimic. Făcând aşa, nu excludem că în acel om e şi ceva bun.

63. Nu nouă ne este datoare cu ceva făptura lui Dumnezeu, ca să avem dreptul să o judecăm, ci lui Dumnezeu Îi este datoare. Căci El a adus-o la existență şi o susține.

suflet? Te miluieşti de el? Sau îl trimiţi la chinuri?"[64] Înspăimântat de aceasta, sfântul bătrân a petrecut tot restul timpului în suspine, în lacrimi şi în mii de osteneli, rugându-se lui Dumnezeu să-l ierte pentru păcatul acela. Şi aceasta, după ce a căzut pe faţa lui la picioarele îngerului şi a luat iertare. Căci îngerul spunându-i: „Iată, Dumnezeu ţi-a arătat ce povară aduce judecarea altuia; să nu mai faci!", acest cuvânt a fost dovada iertării. Totuşi, sufletul bătrânului nu s-a mai putut mângâia din plânsul lui până la moarte[65].

4) Căci ce voim noi de la aproapele? De ce trebuie să ne încărcăm cu povara lui? Avem noi pentru ce ne îngriji, fraţilor! Fiecare să ia aminte la sine însuşi şi la păcatele sale! Numai lui Dumnezeu I se cade să îndreptăţească şi să osândească. Căci numai El cunoaşte starea dinlăuntru a fiecăruia, purtările, darurile, firea şi destoinicia lui, ca să poată judeca potrivit cu fiecare, precum numai El ştie. Căci altfel judecă Dumnezeu cele ale episcopului şi altfel, cele ale stăpânitorului; altfel judecă cele ale povăţuitorului şi altfel, ale ucenicului; altfel, ale bătrânului şi altfel, ale celui mai tânăr; altfel, ale bolnavului şi altfel, ale

64. *Patericul*, „Pentru Avva Isaac Tebeul", *PG* 65, 239.

65. N-avem dreptul de a judeca pe alţii, nu numai pentru că nu noi i-am adus la existenţă şi nu le putem deci impune nicio datorie faţă de noi, ci şi pentru că nu le putem spori existenţa trimiţându-i în Împărăţia cerurilor, sau diminua pentru veci, trimiţându-i la chinuri. Cine n-are putere să execute o judecată sau nu e delegat să judece de forul executiv n-are nici dreptul să judece. Numai Cel ce ne-a dat gradul de viaţă pământească ni-l poate şi micşora pe acesta până la minimum în iad, sau ni-l poate spori la maximum în Împărăţia cerurilor, prin faptul că această sporire sau diminuare m-a apropiat mai mult de El, sau m-a depărtat la maximum de El.

celui sănătos. Şi cine poate cunoaşte judecăţile acestea, decât singur Cel ce a făcut toate, Care le-a şi plăsmuit pe toate şi le cunoaşte pe toate?

5) Îmi aduc aminte că am auzit că s-a întâmplat odată lucrul următor: o corabie cu sclavi a sosit la o cetate. Iar în cetatea aceea se afla o foarte sfântă fecioară, cu multă luare-aminte la ea însăşi. Aceasta, aflând că a sosit corabia aceea, s-a bucurat. Căci dorea să-şi cumpere o fetiţă foarte mică. Ea socotea aşa: o iau şi o cresc aşa cum voiesc, ca să nu ştie nimic din răutatea lumii acesteia. Deci trimise să vină conducătorul corăbiei şi află că are două fetiţe foarte mici, aşa cum dorea fecioara, şi îndată dădu cu bucurie preţul şi luă o fetiţă cu ea. Dar abia plecă conducătorul corăbiei, de care se despărţise sfânta aceea, şi-l întâlni o dansatoare de moravuri uşoare, care văzu pe cealaltă fetiţă cu el şi dori s-o ia. Şi o luă de fapt şi, după ce se învoi cu el şi plăti preţul, plecă. Vedeţi tainele lui Dumnezeu? Vedeţi judecata Lui? Cine poate să afle înţelesul ei? Ia deci fecioara cea sfântă pe micuţa aceea şi o creşte în frica lui Dumnezeu, deprinzând-o spre tot lucrul bun, învăţând-o toată rânduiala călugărească, şi, simplu grăind, toată buna mireasmă a poruncilor lui Dumnezeu. Luând şi dansatoarea pe nenorocita cealaltă, o făcu unealta diavolului. Căci ce altceva o putea învăţa nebuna aceea, decât pierzania sufletului ei? Ce putem zice deci de această înfricoşătoare judecată a lui Dumnezeu? Amândouă erau mici, amândouă au fost vândute fără să ştie unde merg, şi una s-a aflat în mâinile lui Dumnezeu, iar cealaltă a căzut în mâinile diavolului. E cu putinţă deci să spunem că Dumnezeu va cere de la una ceea ce va cere şi de la cealaltă? Cum ar face-o? Dacă amândouă ar fi căzut în

curvie, sau în altă greşală, ar fi cu putinţă să se spună că amândouă vor avea parte de aceeaşi judecată. Dar odată ce una a învăţat cele despre Judecată, a învăţat cele despre Împărăţia lui Dumnezeu şi a cugetat ziua şi noaptea la cuvintele lui Dumnezeu, iar nenorocita cealaltă n-a ştiut şi n-a auzit niciodată vreun lucru bun, ci dimpotrivă, de toate relele, de toate lucrurile diavoleşti, cum se poate să se ceară de la amândouă aceeaşi deplinătate a împlinirii poruncilor lui Dumnezeu?

6) Deci nimic nu poate şti omul despre judecăţile lui Dumnezeu, ci numai El singur le cunoaşte toate şi poate să judece cele ale fiecăruia precum numai El ştie. Se întâmplă într-adevăr că un frate face unele lucruri greşite în simplitatea lui. Dar are un lucru care place lui Dumnezeu mai mult decât toată viaţa ta. Şi tu şezi şi-l judeci pe el şi prin aceasta îţi osândeşti sufletul tău? Şi dacă i se întâmplă aceluia vreo cădere, de unde ştii tu cât a luptat şi cât a sângerat înainte de a fi făcut fapta aceea, şi de nu e aflată greşala lui aproape ca o dreptate la Dumnezeu? Căci Dumnezeu, văzând osteneala lui şi necazul ce l-a avut, cum am spus, înainte de a săvârşi fapta, îl miluieşte şi-l iartă. Tu cunoşti această greşală, iar Dumnezeu îl miluieşte, tu îl osândeşti şi-ţi pierzi sufletul tău. De unde ştii şi câte lacrimi a vărsat el înaintea lui Dumnezeu pentru greşala lui? Tu ştii păcatul lui, dar nu ştii pocăinţa lui[66].

66. Se exemplifică faptul că noi, necunoscând întreg lăuntrul semenului, ci numai o faptă din afară, nu putem judeca persoana lui întreagă. Numai Dumnezeu o poate face, căci numai El cunoaşte întreaga fiinţă a lui. De aceea, judecata lui Dumnezeu e mai blândă, pentru că El cunoaşte toată lupta dinlăuntru a omului şi puţinătatea puterilor omeneşti faţă de mărimea

Dar se întâmplă uneori că nu numai judecăm, ci şi disprețuim. Căci altceva este, cum am spus, a judeca şi altceva, a disprețui. Disprețuirea are loc când cineva nu numai judecă, ci şi disprețuieşte. Acesta are scârbă de aproapele, are silă de el, ca de un lucru urât. Iar aceasta e mai rea şi mai pierzătoare decât a judeca.

7) Dar cei ce voiesc să se mântuiască nu țin seama de scăderile aproapelui, ci totdeauna numai de ale lor: şi prin aceasta ei sporesc. Aşa a făcut acela care, văzând pe fratele său păcătuind, suspinând a zis: „Vai mie, că astăzi a greşit el, iar mâine negreşit voi păcătui eu". Vezi cum se întăreşte (se asigură)? Vezi cum îşi pregăteşte sufletul? Vezi cum a ştiut să se ferească îndată de a judeca pe fratele său? Căci spunând: „Mâine negreşit voi păcătui şi eu", şi-a sădit sieşi frică şi grijă pentru păcatele ce avea, chipurile, să le săvârşească şi el. Şi aşa s-a ferit de a judeca pe aproapele. Şi nu s-a îndestulat numai cu atâta, ci s-a pus pe sine mai prejos de acela, zicând: „Acesta se pocăieşte pentru păcatul lui, iar eu negreşit că nu mă pocăiesc, negreşit nu voi ajunge (să mă pocăiesc), negreşit nu mă voi pocăi". Vezi luminarea acestui suflet dumnezeiesc, că nu numai că a putut să se ferească să judece pe altul, ci s-a pus şi pe sine mai prejos de acela?

Iar noi, nenorociții, îl judecăm cu nepăsare, ne scârbim de el, îl disprețuim pentru orice vedem sau auzim, sau bănuim în privința lui. Şi ceea ce e mai cumplit e că nu ne oprim numai la vătămarea noastră, ci, întâlnind pe un alt frate, îi spunem îndată şi acestuia: „S-a întâmplat aceasta şi aceasta". Şi-l vătămăm şi pe acesta, aruncând şi în inima lui păcatul. Şi nu ne

---

atotputerniciei Sale. Şi aproape că nu-i om care să fie numai rău, diabolic de rău, cum a descris Dostoievski pe câțiva.

temem de cel ce a zis: „Vai celui ce adapă pe aproapele său cu băutură tulbure" (*Avacum* 2, 15), ci facem lucrul dracilor şi nu ne pasă. Căci ce altceva are de făcut dracul decât să tulbure şi să vatăme? Şi ne aflăm lucrând împreună cu dracii la pieirea noastră şi a aproapelui. Căci cel ce vatămă un suflet ajută dracilor şi lucrează împreună cu ei, precum cel ce foloseşte pe acela e împreună-lucrător al sfinţilor îngeri.

8) Dar din ce pricină pătimim acestea, dacă nu pentru că nu avem iubire? Căci dacă am avea iubire împreunată cu mila şi cu durerea, nu ne-am îngriji să vedem scăderile aproapelui. Căci zice: „Dragostea acoperă mulţime de păcate" (*1 Petru* 4, 8), şi iarăşi: „Dragostea nu socoteşte răul, toate le acoperă" şi celelalte (*1 Corinteni* 13, 5). Deci şi noi, cum am zis, de am avea dragostea, însăşi dragostea ar acoperi orice greşală, precum şi sfinţii fac aşa, văzând zdrobirea oamenilor. Căci nu sunt orbi sfinţii, şi totuşi nu văd păcatele lor[67]. Pe de altă parte, cine urăşte aşa de mult păcatul, ca sfinţii? Dar nu urăsc pe păcătos, nici nu-l

67. Cei ce au analizat simţirea dragostei (de ex., L. Binswanger, *Grundformen*...) au constatat că dragostea creează celui pe care-l iubeşte, prin imaginaţie, un chip desăvârşit. Şi aceasta nu e o imaginaţie fără efect, ci una care reuşeşte să transforme pe cel iubit (în raporturile cu cel ce l-a imaginat) în ceea ce l-a imaginat. Cel ce iubeşte nu poate să nu-l imagineze pe cel iubit (*einbilden*) ca foarte bun şi foarte frumos. Dar prin această imaginaţie se surprinde ceea ce e dat virtual în cel iubit şi-l ajută să devină în mod actual aşa. Dacă toţi am iubi un om, ar fi aproape cu neputinţă ca acela să fie rău. Şi dacă toţi ar avea dragoste faţă de toţi, toţi ar deveni buni. În starea de răutate a fiecăruia e implicată o vină, sau o lipsă de iubire a celorlalţi. Sfinţii nu văd păcatele celorlalţi, nu pentru că nu vor să le vadă, ci pentru că nu pot să le vadă datorită iubirii.

judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună-pătimesc cu acela, îl sfătuiesc, îl mângâie, îi slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav; toate le fac ca să-l mântuiască[68].

Priviți la pescari: când aceştia aruncă undița în mare şi prind un peşte mare şi simt că acela se frământă şi se zbate, nu o trag îndată, opintindu-se peste măsură, căci dacă ar face aşa s-ar rupe sfoara şi s-ar pierde undița, ci îi slobod cu dibăcie sfoara şi-l lasă să plece unde voieşte. Şi când văd că a obosit şi s-a liniştit din zbaterea lui, încep iarăşi să-l tragă pe încetul. Aşa trag şi sfinții pe frați prin îndelungărăbdare şi iubire şi nu se depărtează de ei cu dezgust şi nu se scârbesc de ei. Căci precum mama, având la început copilul fără frumusețe, nu se scârbeşte, nici nu se depărtează de el, ci-l împodobeşte cu plăcere şi face orice ca să-l înfrumusețeze, aşa îl acoperă, îl împodobesc şi-l ajută şi ei pe cel ce a greşit, ca să-l îndrepte cu vremea şi pe acela şi să nu lase nici pe altul să se vatăme din pricina lui, ba şi ei să sporească şi mai mult în dragostea lui Hristos.

Ce a făcut Sfântul Ammona când au venit la el frații aceia tulburați şi i-au zis: „Vino şi vezi, Avvo, că este o femeie în chilia fratelui cutare"? Câtă milă n-a arătat,

---

68. Sfinții urăsc păcatul, dar nu pe păcătos. Ura lor față de păcat se arată în faptul că se feresc ei înşişi de păcat şi ajută şi pe ceilalți, prin iubire, să-l biruiască. Ei văd în persoană o taină atât de adâncă şi de minunată, că intuiesc în ea posibilități de depăşire a oricărei stări de păcat, a oricărei ispite. Dar aceste posibilități trebuie actualizate prin puterea ce le-o dă iubirea față de ea. Legătura între persoană şi persoană e în mod real o legătură de comunicare asemenea celei între mădularele trupului. Nu se poate însănătoşi un mădular bolnav, dacă nu i se comunică sângele mădularelor sănătoase. Aceasta se face între oameni prin iubire.

câtă iubire n-a avut sfântul lui suflet! Căci, cunoscând că fratele a ascuns pe femeie sub un butoi, s-a aşezat deasupra lui şi le-a spus acelora să caute în toată chilia. Şi cum n-au aflat-o, le-a zis lor: „Dumnezeu să vă ierte". Şi i-a ruşinat pe ei şi le-a ajutat şi lor să nu creadă cu uşurinţă ceea ce e potrivnic fratelui, iar pe acela l-a făcut să ajungă neprihănit, căci nu numai că l-a acoperit după Dumnezeu, ci l-a şi îndreptat, când a aflat vreme potrivită. Căci după ce i-a scos afară pe toţi, luându-i numai mâna, i-a zis: „Ai grijă de tine, frate!" Şi îndată s-a îmblânzit fratele şi s-a simţit străpuns la inimă; îndată a lucrat în sufletul lui dragostea de oameni a Bătrânului[69].

9) Să ne agonisim deci şi noi iubire, să ne agonisim milă faţă de aproapele, ca să ne păzim de reaua clevetire şi de judecarea şi disprețuirea cuiva, să ne ajutăm unii pe alţii, ca nişte mădulare ce ne aparţinem. Cine, având o rană la mâna lui sau la picior, sau la altul oarecare dintre mădularele lui, se scârbeşte de sine[70], sau îşi taie mădularul său, chiar dacă ar face puroi, şi nu-l curăţeşte mai degrabă, nu-l spală, nu pune plasture pe rană, nu-l leagă, nu-i dă apă sfinţită, nu se roagă pentru el, nu cere sfinţilor să se roage pentru el, cum a zis şi Avva Zosima? Şi în orice caz nu-l părăseşte, nu

69. *Patericul*, „Pentru Avva Ammona", 10, *PG* 65, 121. Avem aici un exemplu din ceea ce se poate numi delicateţea sfinţilor.

70. Cine se scârbeşte de mădularul său se scârbeşte de sine însuşi, căci el însuşi se află întreg în fiecare mădular al său. Deci, tăind mădularul, se taie pe sine, sau se face pe sine însuşi mai puţin deplin. La fel, legătura fiinţială ce există între noi face ca în fiecare din ceilalţi să fiu eu însumi şi, lăsându-l pe el să moară, să devină nefolositor, sau chiar primejdios prin păcat, mă sărăcesc şi mă primejduiesc pe mine însumi, sau mă împuţinez eu însumi sufleteşte măcar în parte, dacă nu de tot.

se depărtează de mădularul său, nici de urâtul lui miros, ci face totul ca să-l însănătoşească. Aşa suntem datori şi noi să pătimim unii pentru alţii, să ne sprijinim unii pe alţii şi prin alţii mai tari, să născocim şi să facem toate ca să ne ajutăm pe noi înşine şi unii pe alţii: „Că mădulare unii altora suntem", cum zice Apostolul; „că de suntem toţi un trup şi toţi mădulare unii altora", „de pătimeşte un mădular, pătimesc împreună şi toate celelalte mădulare" (*Romani* 12, 5; *I Corinteni* 12, 26). Ce socotim noi că sunt mânăstirile de obşte? Nu socotim că sunt un trup şi, cei din ele, mădulare unii altora? Cei ce conduc sunt capul, cei ce iau aminte şi îndreptează sunt ochii, cei ce folosesc pe alţii prin cuvânt, gura. Iar urechile sunt cei ce ascultă; mâinile, cei ce lucrează; picioarele, cei trimişi (după cele de trebuinţă) şi cei ce au felurite slujiri. Eşti cap? Condu! Eşti ochi? Ia aminte, cunoaşte! Eşti gură? Grăieşte, fii de folos! Eşti ureche? Ascultă! Eşti mână? Lucrează! Eşti picior? Slujeşte! Fiecare să slujească trupului după puterea lui şi sârguiţi-vă pururea să vă ajutaţi unii pe alţii, fie învăţând şi sădind cuvântul lui Dumnezeu în inima fratelui, fie mângâindu-l în vreme de necaz sau dându-i mâna la lucrul lui, ajutându-l. Şi fiecare, cum am spus, după puterea lui, şi sârguiţi-vă să vă uniţi întreolaltă. Căci pe cât se uneşte cineva cu aproapele, pe atât se uneşte cu Dumnezeu[71].

71. Două lucruri trebuie semnalate aici: întâi că unirea dintre fraţii din mânăstire şi dintre oamenii credincioşi, în general, e o unire care sporeşte prin fapte, adică întrucât fiecare face ceva pentru celălalt, nu prin simple mărturisiri de iubire. Prin faptele unuia pentru altul înaintează fiecare în fiinţa celuilalt. Al doilea că, înaintând unul în fiinţa celuilalt, noi înaintăm în Dumnezeu, în unirea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu este în unitatea din dragoste a mai multora. El e izvorul

10) Şi vă spun o pildă de la Părinţi, ca să pătrundeţi înţelesul cuvântului. Închipuiţi-vă ca un cerc pe pământ, un desen pe care l-a făcut cineva cu un compas, pornind de la centru. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, centrul propriu-zis. Cugetaţi cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiţi că acest cerc este lumea, că mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sunt căile, sau vieţuirile omeneşti. Deci cu cât intră sfinţii mai mult spre cele dinlăuntru, în dorinţa de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor ajung mai aproape de Dumnezeu şi întreolaltă. Cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă; şi cu cât se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetaţi şi despre despărţire. Căci când se despart de Dumnezeu şi se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cât ies şi se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât se depărtează mai mult unii de alţii; şi cu cât se depărtează mai mult unii de alţii, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Aşa este firea iubirii. În măsura în care suntem în afară şi nu iubim pe Dumnezeu, în aceeaşi măsură ne aflăm fiecare depărtat faţă de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cât ne apropiem de El prin iubirea faţă de El, cu atât ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; şi cu cât ne unim mai mult cu aproapele, cu atât ne unim mai mult cu Dumnezeu. Dumnezeu să ne învrednicească să auzim cele ce ne sunt de folos şi să le facem. Căci, cu cât ne îngrijim şi ne sârguim mai mult să lucrăm cele ce auzim, cu atât ne luminează şi Dumnezeu mai mult şi ne învaţă pururea voia Lui.

---

din care izvorăşte iubirea prin care aceia se unesc. El e Subiectul suprem în care se unesc subiectele umane.

VII

Despre învinovățirea de sine

1) Să căutăm, fraților, să aflăm de ce uneori, auzind cineva un cuvânt supărător, trece peste el netulburat, aproape ca şi când nu l-ar fi auzit, iar alteori, auzindu-l, îndată se tulbură? Care e pricina acestei deosebiri? Şi oare această deosebire are o singură pricină, sau mai multe? Eu socotesc că are mai multe. Dar este una care le naşte, cum ar zice cineva, pe toate acelea, multe. Şi o spun cum. Întâi se întâmplă să se afle cineva în rugăciune, sau într-o bună aşezare, adică se află, cum ar zice cineva, într-o stare lăuntrică bună şi atunci rabdă pe fratele său şi trece (peste cuvântul lui) fără să se tulbure. Se întâmplă iarăşi că cineva are o împătimire față de un oarecare şi de aceea rabdă, fără să se necăjească, cele ce i se spun de acela. Se mai întâmplă iarăşi că cineva disprețuieşte pe cel ce voieşte să-l vatăme, pentru că socoteşte lucruri neînsemnate cele ce spune acela şi nici măcar nu-l ia în seamă ca om, sau nici măcar nu socoteşte vrednice de luat în seamă cele ce le spune sau le face acela.

2) Şi vă spun ceva de felul acesta, ca să vă minunați. Era un frate oarecare în mânăstirea de obşte mai înainte de a pleca eu de acolo. Şi nu-l vedeam niciodată tulburat sau supărat pe cineva, măcar că ştiam pe mulți dintre frați ocărându-l şi scârbindu-l în chipuri felurite. Dar tânărul acela suporta toate de la fiecare din ei, ca şi când nu l-ar fi supărat nicidecum niciunul. Deci eu mă minunam de covârşitoarea lui

putere de a nu ține minte răul şi doream să aflu cum a agonisit această virtute. Şi l-am luat odată deoparte şi i-am pus metanie, rugându-l să-mi spună ce gând are totdeauna în inima lui că arată atâta îndelungă-răbdare, fie când e ocărât, fie când suferă orice alt-ceva de la cineva. Iar el îmi răspunse în chip firesc şi fără înconjur, zicând: „Dar eu trebuie să iau aminte la nedesăvârşirile mele şi să primesc cele de la ei ca nişte câini blânzi cele de la oameni". Auzind eu aceas-ta, mi-am lăsat ochii în jos şi mi-am zis în mine: „Fra-tele acesta a aflat calea". Şi pecetluindu-mă pe mine, am plecat rugându-mă ca Dumnezeu să mă acopere şi pe mine şi pe el.

3) Deci se întâmplă, cum am zis, ca cineva să nu se tulbure şi din disprețuire. Dar aceasta e o pieire vădită, însă tulburarea pe care o suferă cineva de la un frate care-l necăjeşte se întâmplă fie pentru că nu se află în acea clipă într-o bună dispoziție, fie pentru că are vreo scârbă față de acela. Dar sunt şi alte multe cauze, care au fost spuse în felurite chipuri.

Însă cauza oricărei tulburări este, dacă vom căuta cu de-amănuntul, faptul de a nu ne învinovăți pe noi înşine. De aceea avem toată supărarea aceasta; din cauza aceasta nu aflăm niciodată odihnă. De aceea nu e de mirare că auzim de la toți sfinții că nu este altă cale (spre odihnă) afară de aceasta; şi vedem că nimeni n-a călătorit vreodată pe altă cale ca să afle odihna. Dar noi aşteptăm să ne odihnim, sau să ținem peste tot calea cea dreaptă, nesuportând niciodată să ne învinovățim pe noi înşine. Cu adevărat, de ar agoni-si omul mii de virtuți, dar de nu va ține calea aceasta, nu va înceta niciodată să supere şi să fie supărat şi va pierde toate ostenelile lui. Dar ce bucurie, ce odihnă

nu va avea oriunde va merge cel ce, precum a zis Avva Pimen, se va învinovăți pe sine însuși?[72] Căci orice pagubă, orice necinstire, sau orice necaz i s-ar întâmpla, de se va socoti de mai înainte pe sine vrednic de ele, nu se va tulbura niciodată. Şi este oare cineva mai fără grijă decât acesta?

4) Dar va zice cineva: „Şi dacă mă necăjeşte vreun frate şi, cercetându-mă, voi afla că nu i-am dat niciun fel de motiv, cum pot să mă învinovățesc pe mine însumi?" Dar de se va cerceta pe sine cu frica lui Dumnezeu, va afla negreşit că i-a dat vreun motiv: fie cu lucrul, fie cu cuvântul, fie cu înfățişarea. Iar de se vede pe sine, precum zice, că prin niciuna din acestea nu i-a dat vreun motiv în clipa de față, e de presupus că l-a necăjit altădată, fie cu lucrul, fie altfel, sau e de presupus că a necăjit pe vreun alt frate şi pentru aceasta era dator să sufere; sau, adeseori, pentru alt păcat. Deci de se va cerceta cineva, cum am spus, pe sine cu frica lui Dumnezeu şi-şi va întreba cu de-amănuntul conştiința sa, se va găsi fără îndoială vinovat pe sine.

Se întâmplă iarăşi, uneori, că cineva se vede pe sine şezând în pace şi în linişte, dar, când îi spune un frate un cuvânt care-l supără, se tulbură şi socoteşte de aceea că pe drept cuvânt se supără, zicând împotriva aceluia: „De nu venea şi nu-mi vorbea şi nu mă tulbura, n-aş fi păcătuit". Dar aceasta este un lucru de râs, este o judecată strâmbă. Căci, oare, cel ce i-a spus acel cuvânt a sădit în el patima? Acela doar i-a arătat patima ce era în el, pentru ca, dacă voieşte, să se pocăiască pentru ea. El se aseamănă cu o floare de tăciune, care pe dinafară e frumoasă, iar pe

72. Citată de Avva Zosima (în: *Everghetinosul*, vol. I, 46, p. 170); cf. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 95, *PG* 65, 345 A.

dinlăuntru e cenuşă şi, când o sfărâmă cineva, se arată cenuşa. Aşa şi acesta şedea în pace, cum socotea el, dar înlăuntrul lui avea patima şi nu ştia. A fost de-ajuns să-i spună fratele acela un singur cuvânt şi a scos la arătare tina ascunsă înlăuntru. Deci dacă voieşte să fie miluit, să se pocăiască, să se curețe, să sporească, şi atunci va vedea că mai degrabă trebuie să mulțumească fratelui, ca celui ce i s-a făcut pricină a acestui folos.

5) Atunci nu-l vor mai apăsa greu încercările, ci, cu cât va spori mai mult, cu atât se vor afla mai uşoare. Căci cu cât înaintează sufletul mai mult, cu atât se face mai tare şi are putere să rabde cele ce-i vin. E aşa cum un animal puternic, dacă e împovărat cu o greutate mare, o poartă pe aceasta fără să obosească, iar dacă se poticneşte, îndată se scoală şi aproape că nu simte că s-a poticnit. Dar dacă e un animal slab în putere, simte orice ca o mare greutate, şi, de cade, e nevoie de mult ajutor ca să fie ridicat. Aşa este şi cu sufletul. Cu cât săvârşeşte mai mult păcatul, cu atât se ticăloşeşte mai mult din pricina lui. Şi dacă păcatul e pricină de slăbiciune şi moleşeşte pe cel ce-l are, orice i se întâmplă îi este ca o povară. Iar dacă omul înaintează, cele ce-l împovărau mai înainte i se fac treptat mai uşoare. Deci mult bine ne face şi la multă odihnă şi sporire ne duce faptul de a ne învinovăți pe noi înşine, şi nu pe altul, pentru cele ce ni se întâmplă. Mai ales că nimic nu ni se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

6) Poate că ar zice cineva: „Cum pot să nu mă necăjesc, dacă am nevoie de un lucru şi nu-l dobândesc? Căci am nevoie de el ca de ceva ce-mi este de trebuință. Dar nici acesta nu are motiv să

învinovățească pe altcineva, sau să necăjească pe cineva, ci dacă, cu adevărat, are nevoie de un lucru, cum zice, şi nu-l dobândeşte, trebuie să spună: „Hristos ştie mai bine decât mine ce trebuie să mă odihnească şi El însuşi mi Se face mie în locul acestei mâncări"[73]. Fiii lui Israel au mâncat mana în pustie patruzeci de ani şi chipul manei a fost unul. Dar fiecăruia i s-a făcut în loc de ceea ce avea nevoie: celui ce avea nevoie de ceva sărat, i s-a făcut sărată; celui ce avea nevoie de ceva dulce, i s-a făcut dulce. Şi fiecăruia i s-a făcut, vorbind pe scurt, ceea ce se potrivea cu firea lui[74]. Astfel deci, dacă are cineva nevoie de ou şi nu capătă decât legumă, să spună gândului său: „Dacă mi-ar fi fost de folos, mi l-ar fi trimis fără îndoială Dumnezeu. Dar El poate face şi leguma aceasta ou". Şi să creadă lui Dumnezeu că i se face lui aceasta, spre mărturia lucrării Lui. Şi cu adevărat, de este cineva vrednic să se odihnească (să se întărească cu hrană), va îndemna Dumnezeu inima Saracinilor să facă milă cu el după trebuința lui. Iar de nu este vrednic să se odihnească sau nu-i este de folos, de-i va face lui cer nou şi pământ nou, nu va afla odihnă[75]. De aceea, uneori cineva află odihnă (întărire prin hrană) chiar peste trebuința lui, iar alteori nu află nici cât cere trebuința. Deoarece Dumnezeu, fiind milostiv, dă fiecăruia după trebuința lui, uneori îi rânduieşte unele peste trebuință, ca să-i arate aceluia mărimea covârşitoare a iubirii Lui de oameni şi să-l învețe pe el să-l mulțumească. Dar şi când

73. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 2, *PG* 65, 905.

74. Sfântul Vasile cel Mare, *PG* 32, 700 C şi Sfântul Grigorie de Nyssa, *PG* 44, 368 C.

75. Aşa se poate înțelege: că cei păcătoşi nu se vor putea bucura de cerul nou şi de pământul nou al Împărăției lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu-i dă ceea ce răspunde trebuinței lui, face prin cuvântul Său ca lucrul dat să împlinească trebuința lui, învățându-l în același timp cu răbdarea.

De aceea trebuie ca în toate să luăm aminte la cele de Sus, fie că ne vine ceva bun sau ceva rău de la cineva; să privim la cele de Sus și să mulțumim pentru cele ce ni se întâmplă, suportând toate cu învinovățirea de sine și spunând, cum au spus Părinții, că de ni se întâmplă ceva bun, e din iconomia lui Dumnezeu, iar de ni se întâmplă ceva rău se întâmplă pentru păcatele noastre. Pentru că sfinții, de pătimesc, pătimesc sau pentru numele lui Dumnezeu, sau pentru a se arăta virtutea lor spre folosul multora, sau pentru a se înmulți plata lor de la Dumnezeu. Dar pentru noi, cei ticăloși, cum putem spune aceasta? Căci păcătuim în fiecare zi și, căutând îndreptățire pentru patimile noastre, am părăsit calea cea dreaptă pe care ne-au arătat-o Părinții, adică aceea de a ne învinovăți pe noi înșine. Și călătorim pe calea cea strâmbă, învinovățind pe aproapele[76]. Și fiecare din noi se sârguiește în orice lucru să pună vina pe fratele său și să arunce povara pe el. Fiecare nesocotește (poruncile lui Dumnezeu) și nu păzește pe niciuna, dar cere împlinirea lor de la aproapele.

7) Au venit odată la mine doi frați, care se necăjeau unul pe altul. Și zicea cel mai mare despre cel mai mic: „Îi poruncesc lui un lucru și se necăjește și mă necăjesc și eu, socotind că, dacă ar avea credință și iubire față de mine, ar primi cele de la mine cu încredere". Iar cel mai mic zicea: „Iartă-mă, Părinte! El nu-mi vorbește cu frica lui Dumnezeu, ci ca unul ce voiește să-mi poruncească și socotesc că de aceea

76. Cf. Avva Zosima, *PG* 78, 1688-1689.

nu se încredințează inima mea (că-mi vorbește de la Dumnezeu), cum zic Părinții"[77]. Luați seama cum se învinovățeau cei doi unul pe altul și niciunul nu se învinovățea pe sine însuși. Alți doi, necăjindu-se unul pe altul, măcar că-și puneau metanie unul altuia, rămâneau fără încredere unul în celălalt. Unul zicea: „Nu mi-a făcut metanie din inimă și de aceea n-am dobândit încredere în el. Căci așa au zis Părinții". Iar celălalt zicea: „Deoarece acela nu avea o dispoziție de iubire față de mine, înainte de a-i pune metanie (de a-i cere iertare), de aceea nici eu nu am încredere". Vezi cum erau amândoi pradă bătăii de joc (a diavolului)? Vezi ce gândire sucită? Dumnezeu știe, mă tem că și cuvintele Părinților le înțelegem după voia noastră cea rea și spre pieirea sufletelor noastre. Trebuia ca fiecare din ei să ia asupra lui vina și unul să spună: „N-am pus metanie din inimă fratelui meu și de aceea nu i-a dat Dumnezeu încredințare"; iar celălalt să spună: „Nu eram în dispoziție de iubire față de fratele meu înainte de a-mi pune metanie și de aceea nu i-a dat încredințare Dumnezeu". La fel trebuiau să facă și ceilalți doi, pomeniți înainte de aceștia. Cel dintâi trebuia să spună: „Eu grăiesc cu mândrie și de aceea nu-i dă Dumnezeu fratelui meu încredințare". Iar celălalt trebuia să cugete: „Fratele meu îmi poruncește cu smerenie și dragoste, dar eu sunt nesupus și nu am frică de Dumnezeu". Dar niciunul din ei nu a aflat calea ca să se învinovățească pe sine, ci fiecare împovăra pe fratele său.

8) Iată, de aceea nu putem spori, de aceea nu izbutim să ne folosim vreodată în ceva, și rămânem tot timpul nostru otrăviți de gândurile ce le avem unii

77. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 80, *PG* 65, 341 C.

împotriva celorlalți, măcinându-ne unii pe alții. Fiindcă fiecare își dă dreptate sieși, fiecare se lasă pe sine, cum am spus, nepăzind nimic, și cere de la aproapele păzirea poruncilor. De aceea, nici nu ne obișnuim cu binele. Căci chiar dacă dobândim puțină lumină, îndată o cerem aceea de la aproapele, învinovățindu-l pe el și zicând că era dator să facă aceasta și de ce n-a făcut așa. De ce nu cerem mai degrabă de la noi împlinirea poruncilor și nu ne învinovățim pe noi înșine, ca pe unii ce nu le păzim?

Unde e Bătrânul acela care, întrebat fiind: „Ce ai aflat mai bun pe calea aceasta, părinte?", a răspuns și a zis: „Să mă învinovățesc în toate pe mine însumi". Aceasta a lăudat-o și cel ce a întrebat. De aceea a zis: „Altă cale afară de aceasta nu este"[78].

La fel a zis și Avva Pimen cu suspin: „Toate virtuțile au intrat în casa aceasta, afară de una. Iar fără ea, anevoie poate opri omul (răul)". Și l-au întrebat pe el: „Care este aceasta?" și zise: „Să se învinovățească omul pe sine însuși"[79].

---

78. *Patericul*, „Pentru Avva Teofil", 1, *PG* 65, 197 C-D. A pune totdeauna vina pe tine însuți înseamnă a nu mai vedea răul nicăieri în altă parte, ci numai în tine, și prin aceasta a-l putea vindeca cu adevărat. Căci nu poți vindeca pe alții cu sila, dar te poți îndrepta pe tine cu voia ta. Sau poți opri mereu apariția răului în tine și poți opri curgerea lui de la tine și te poți face izvor al unui curent neîncetat de bine. E singura metodă de a opri creșterea răului, de a lucra la covârșirea lui de către bine.

79. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 134, *PG* 65, 356 D. Răul se oprește numai dacă nu răspunzi la răul altuia cu răul din tine, prin faptul că-l învinovățești. Răul de la altul se înecă în oceanul iertării tale. Propriu-zis, e topit înainte de a ajunge la tine, prin faptul că nu-l vezi. Răul e într-un anumit fel și produsul unei închipuiri, o nălucire. Originea răului e o închipuire a răului.

Dar şi Sfântul Antonie a zis că aceasta este marea lucrare a omului: să arunce greşala sa asupra sa înaintea lui Dumnezeu şi să aştepte ispita până la cea din urmă răsuflare[80].

Şi pretutindeni aflăm că Părinții păzesc această poruncă şi toate le-au pus în legătură cu Dumnezeu, până şi cele mai mici lucruri, şi aşa s-au odihnit.

9) Aşa a făcut acel sfânt Bătrân, căruia, fiind bolnav, i-a pus fratele în mâncare, în loc de miere, ulei de rapiță, care e foarte vătămător[81]. Şi totuşi Bătrânul n-a zis nimic şi a mâncat în tăcere o bucată de legumă şi a doua, cât era de trebuință, neînvinovățind pe fratele în sine însuşi zicându-şi că l-a disprețuit. Şi nu numai că nu a spus aceasta, dar nici măcar cu un cuvânt nu l-a supărat. Iar când a aflat fratele ce a făcut, a început să se necăjească zicând: „Te-am omorât, Avva, şi ai pus păcatul asupra mea, pentru că ai tăcut"[82]. Iar bătrânul i-a răspuns cu blândețe, zicând: „Nu te necăji, fiule! Dacă Dumnezeu ar fi voit ca eu să mănânc miere, mi-ai fi pus miere". Deci îndată a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. De ce pe seama lui Dumnezeu, bunule Bătrân? Fratele a greşit şi tu zici: „Dacă aşa a voit Dumnezeu". Pentru ce? El zice: „Da, dacă ar fi voit Dumnezeu ca eu să mănânc miere, fratele ar fi pus miere"[83]. Şi aceasta a spus-o Bătrânul, măcar că

Îi dăm puterea de a exista şi de a ne chinui prin închipuirea că el există. Aceasta e inconsistența şi existența lui. Prin aceasta putem susține răul inconsistent în eternitate (iadul).

80. *Patericul*, „Pentru Avva Antonie", 4, *PG* 65, 77 A; cf. „Pentru Avva Pimen", 12, *PG* 65, 353.

81. *Everghetinosul*, 151, vol. II, 23, p. 67.

82. Dacă punea păcatul asupra lui, nu-l punea de fapt; l-a pus asupra lui, pentru că nu l-a pus asupra lui.

83. E un mare optimism afirmat aici: să te bucuri chiar de

era aşa de bolnav şi nu putuse primi atâtea zile nicio hrană. Totuşi el nu s-a supărat pe fratele, ci a pus lucrul pe seama lui Dumnezeu. Şi bine a spus Bătrânul. Dacă Dumnezeu ar fi voit ca el să mănânce miere, ar fi prefăcut şi uleiul cel rău mirositor în miere.

10) Iar noi ne pornim să învinuim în orice lucru pe aproapele, învinovăţindu-l că ne-a dispreţuit şi că a lucrat contrar conştiinţei. Şi când auzim un cuvânt, îndată îl sucim, zicând: „Dacă nu ar fi vrut să mă rănească, nu l-ar fi zis". Unde e Sfântul acela care a zis despre Şimei: „Lăsaţi-l pe el să blesteme, că Domnul i-a spus lui să blesteme pe David" (*2 Regi* 16,11). Dumnezeu i-a zis omului ucigaş să blesteme pe proorocul. Cum i-a zis Dumnezeu aceasta lui? Proorocul, având cunoştinţă şi ştiind că nimic nu aduce aşa de mult mila lui Dumnezeu peste un suflet ca încercările, şi mai ales cele venite şi îngrămădite în vreme de necaz şi de strâmtorări[84], a zis: „Lăsaţi-l să blesteme pe David, că Domnul i-a zis lui". Pentru

necazuri, ca aducătoare ale milei lui Dumnezeu. În felul acesta nimic nu-ţi mai produce suferinţă şi tristeţe.

84. A pune pe seama lui Dumnezeu ispitele nu înseamnă a socoti că El aduce necazurile sau ispitele spre păcătuire, ci numai că El le îngăduie. Şi le îngăduie nu numai pentru că nu voieşte să împiedice libertatea celor răi de a se manifesta, ci şi pentru că ştie că şi din ele noi putem câştiga întărire, respingând ispita la păcat şi suportând greutăţile pe care ni le face cineva. Dumnezeu a întocmit lucrurile în aşa fel, că şi din răul ce ni se face, de pe urma păcatului ce a intrat în lume, noi ne putem folosi, întărindu-ne, dacă respingem încercările sau le suportăm cu gând bun, cu voinţa noastră. De aceea chiar şi pentru ele trebuie să mulţumim lui Dumnezeu. Nu numai leacul dulce ne este de folos, ci şi cel amar. Chiar şi cele rele au fost făcute de Dumnezeu în aşa fel, să le putem suporta spre folosul nostru.

ce? „Ca să vadă Dumnezeu smerenia mea şi să-mi întoarcă mie cele bune în locul blestemului lui". Vezi cum zicea aceasta proorocul, întru cunoştinţă? De aceea se şi smerea faţă de cei ce voiau să-l apere pe cel blestemat, zicând: „Ce este mie şi vouă, fiii Ţeruiei? Lăsaţi-l să blesteme, că Domnul i-a spus lui".

Iar noi nu suportăm să spunem despre fratele nostru că Domnul i-a spus lui, ci, de auzim un cuvânt, îndată pătimim cele ale câinelui. Căci de aruncă cineva împotriva lui o piatră, îndată lasă pe cel care a aruncat-o, şi pleacă şi muşcă piatra. Aşa facem şi noi: lăsăm pe Dumnezeu care îngăduie să fie aduse asupra noastră încercările spre curăţirea păcatelor noastre şi pornim împotriva fratelui, zicând: „De ce mi-a spus aceasta? De ce mi-a făcut aceasta?" şi, putând să ne folosim mult din acestea, uneltim împotriva noastră cele ce ne păgubesc. Căci nu voim să ştim că toate se fac după purtarea de grijă a lui Dumnezeu, spre folosul fiecăruia. Dumnezeu să ne înţelepţească pe noi prin rugăciunile sfinţilor! Amin.

VIII

Despre ţinerea de minte a răului

1) Părinţii[85] au spus că: „e lucru străin călugărilor să se mânie; şi, la fel, să supere pe cineva". Şi, iarăşi, că

85. În ed. din *Sources Chrétiennes*: „Evagrie a zis că e lucru străin" etc. În alte manuscrise: „Evagrie a zis că Părinţii au zis". În alte manuscrise: „Careva dintre bătrâni a zis". *Patericul*, „Pentru Avva Macarie", 11, citat de Avva Zosima (la *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 112).

„dacă cineva e stăpânit de mânie, e stăpânit de draci; iar dacă cineva e biruit de patima aceasta, e cu totul străin de viața călugărească"[86], şi celelalte. Deci ce trebuie să zicem despre noi înşine, care nu ne oprim nici la iuțime şi mânie, ci mergem până la ținerea de minte a răului? Şi ce trebuie să facem altceva decât să plângem o astfel de stare jalnică şi neomenoasă a noastră? Să stăm deci treji, fraților, şi să ne ajutăm nouă înşine, după Dumnezeu, ca să ne izbăvim de amărăciunea acestei patimi pierzătoare.

Căci se întâmplă uneori că cineva pune metanie fratelui, precum se cuvine, când s-a ivit între ei o tulburare sau o supărare, dar rămâne şi după metanie supărat, având gânduri împotriva lui. Unul ca acesta nu trebuie să le nesocotească, ci să le taie repede. Căci ele înseamnă ținerea de minte a răului. Şi e nevoie de multă trezvie, de multă pocăință, cum am spus, ca să nu rămână în el mult timp şi să se primejduiască. Căci punând metanie, a pus-o pentru poruncă, şi pentru moment şi-a vindecat mânia, dar cu ținerea de minte a răului nu a luptat. Şi de aceea a rămas cu supărarea asupra fratelui. Căci altceva e ținerea de minte a răului, altceva, mânia, altceva, iuțimea şi altceva, tulburarea.

2) Vă dau o pildă, ca să înțelegeți. Cel ce aprinde focul are mai întâi o fărâmă de jar, care este cuvântul fratelui care l-a supărat. Deocamdată e numai o fărâmă de jar. Căci ce este cuvântul fratelui tău? Dacă-l suporți pe el, ai stins fărâma de jar. Dar dacă rămâi cugetând: „De ce mi l-a spus? Am să i-o spun şi eu. Şi dacă nu ar fi voit să mă supere, nu l-ar fi spus. Şi crede-mă, că-l voi supăra şi eu", iată ai pus nişte vreascuri, sau altceva, făcând la fel cu cel ce a aprins focul,

86. Avva Nil, *Despre diferite gânduri rele*, XIV, *PG* 79,1216 B-C.

şi ai făcut fum, ceea ce este una cu tulburarea. Iar tulburarea aceasta este mişcarea şi îngrămădirea gândurilor, care aţâţă inima şi o umple de îndrăzneală. Iar îndrăzneala e pornirea de răzbunare împotriva celui ce te-a supărat. Aceasta înaintează la cutezanţă, cum a spus Avva Marcu: „Răutatea, mişcându-se în gânduri, face inima îndrăzneaţă. Dar desfiinţată prin rugăciune şi nădejde, o zdrobeşte"[87]. Dacă ai fi răbdat micul cuvânt al fratelui, ai fi stins, cum am zis, chiar şi mica fărâmă de jar, înainte de a se fi născut tulburarea. Dar, dacă voieşti, poţi să o stingi cu uşurinţă şi pe aceasta, fiindcă este proaspătă, prin tăcere, prin rugăciune, printr-o pocăinţă din inimă. Dar dacă rămâi fumegând, ca unul ce dai inimii îndrăzneală şi o aţâţi, ţinând în amintire: „De ce mi-a spus-o?", „Am să i-o spun şi eu!", chiar din această adunare şi îngrămădire de gânduri, care supără şi înfierbântă inima, se produce aprinderea iuţimii. Căci iuţimea e fierberea sângelui în jurul inimii, cum zice Sfântul Vasile[88]. Iată deci că s-a ivit iuţimea, iar ea este, cum zic unii, mişcarea fierii. Dar dacă voieşti, poţi s-o stingi şi pe aceasta, înainte de a ajunge mânie. Dar dacă rămâi tulburând şi tulburat, te vei afla ca cel ce pune lemne pe foc; şi focul arde mai tare şi aşa se produc cărbuni aprinşi. Aceasta este mânia.

3) Aceasta este ceea ce a spus Avva Zosima, când a fost întrebat ce este cuvântul care spune: „Unde nu este iuţime, lupta se linişteşte"[89]. Căci dacă la

87. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, 14, *PG* 65, 908 A.

88. Sfântul Vasile cel Mare, *Comentariu la Isaia*, *PG* 30, 148. Rămâne biologilor să confirme cum un gând înfierbântat mişcă sângele mai repede.

89. La *Everghetinosul*, vol. II, 35, p. 11.

începutul tulburării, când începe cineva, cum am spus, să fumege şi să facă unele scântei, o ia înainte şi se învinovăţeşte pe sine şi pune metanie mai înainte de a se aprinde şi de a se ivi iuţimea, se linişteşte. Dar dacă nici după ce se iveşte iuţimea nu se linişteşte, ci stăruie în a se tulbura, în a înainta în îndrăzneală, este, cum am spus, asemenea celui ce pune lemne pe foc şi rămâne arzând până ce va face bucăţi mari de cărbuni aprinşi. Şi precum cărbunii aprinşi se fac cărbuni mari neaprinşi şi, fiind ţinuţi la un loc, nu se sfărâmă mulţi ani şi, chiar de se aruncă apă peste ei, nu se desfac, aşa şi mânia, dacă se prelungeşte timp îndelungat, se preface în ţinere de minte a răului şi, dacă nu-şi varsă cineva sângele picătură cu picătură, nu se izbăveşte de ea[90].

Iată, v-am descris aceste trepte deosebite, ca să înţelegeţi. Iată, aţi auzit ce este prima tulburare, ce este iuţimea, ce este mânia şi ce este ţinerea de minte a răului. Vedeţi cum s-a ajuns de la un cuvânt, la un rău aşa de mare? Dar dacă ar fi aruncat asupra sa însuşi vina şi ar fi răbdat cuvântul fratelui şi n-ar fi voit să se răzbune şi în loc de un cuvânt să spună două, sau şi cinci, şi să răspundă răului cu rău, ar fi scăpat de toate aceste rele. De aceea vă spun vouă mereu: tăiaţi patimile cât timp sunt tinere, înainte de

90. Se cere cuiva o luptă până la sânge cu sine însuşi, ca să poată topi ţinerea de minte a răului din sine. Aici nu mai ajung numai lacrimile simţirii, ci e nevoie de osteneli până la sânge. Părinţii au dat în general o schemă a înaintării omului de la momeală la patimă (momeala, convorbirea cu ea, învoirea cu ea, fapta păcătoasă, patima prin obişnuirea cu ea). Dar nicăieri nu am văzut ca la Avva Dorotei aplicarea acestei scheme la formarea patimii speciale a ţinerii minte a răului şi o descriere atât de amănunţită a acestei dezvoltări.

a se întări împotriva voastră. Căci în acest caz vă veți ticăloşi (veți slăbi). Căci altceva este a smulge o plantă mică şi altceva, a dezrădăcina un copac mare.

4) De nimic nu mă mir mai mult ca de faptul că nu ştim ce spunem în psalmi. Căci în fiecare zi spunem în psalmi şi ne ocărâm pe noi înşine, şi totuşi nu înțelegem. Oare nu suntem datori să ştim ce spunem în psalmi? Căci pururea spunem: „De am răsplătit celor ce mi-au răsplătit mie cu rele, să cad din partea vrăjmaşilor mei deşert" (*Psalm* 7, 4-5). Ce este: „Să cad"? Până când stă cineva, are putere să se împotrivească vrăjmaşului său: loveşte şi e lovit, biruieşte şi e biruit; căci încă stă. Iar de va ajunge să cadă, nu mai poate, zăcând jos, să lupte cu vrăjmaşul său. Dar ne rugăm nu numai să nu cădem din partea vrăjmaşilor noştri, ci ca să nu cădem deşerți.

Dar ce este a cădea cineva deşert din partea vrăjmaşilor săi? Am spus că a cădea cineva înseamnă a nu mai avea putere să se ridice şi a zăcea jos. Iar „deşert" este a nu mai avea în sine ceva bun, ca să se mai poată scula. Căci cel ce se scoală poate să se îngrijească iarăşi de sine şi poate să intre iarăşi în luptă.

Apoi zicem: „Să gonească vrăjmaşul sufletul meu şi să-l prindă"; nu numai să-l gonească, ci şi să-l prindă, ca să fim supuşi lui, ca să fim biruiți în toate de el şi să ne doboare în fiecare lucru, dacă vom răsplăti celor ce ne-au răsplătit nouă cu rele.

Şi nu numai pentru aceasta ne rugăm, ci şi „ca să calce la pământ viața noastră". Ce este viața noastră? Viața noastră sunt virtuțile. Deci ne rugăm să fie călcată la pământ viața noastră, ca să se facă cu totul pământească, având întreg cugetul jos, la pământ. „şi slava mea să se sălăşluiască în țărână". Dar ce

este slava noastră altceva decât cunoştinţa, care vine în suflet prin păzirea poruncilor?[91] Deci cerem ca să prefacă slava noastră în ruşinea noastră, cum zice Apostolul (*Filipeni* 3, 19), ca să o aşeze în ţărână şi să facă viaţa noastră şi slava noastră pământească; ca nimic să nu mai cugetăm după Dumnezeu, ci toate trupeşte, toate potrivit cărnii, ca aceia despre care a zis Dumnezeu: «Nu va mai rămâne Duhul Meu în oamenii aceştia, pentru că sunt numai trupuri»" (*Facerea* 6, 3). Spunându-le toate acestea, ne blestemăm pe noi înşine, dacă vom răsplăti răul cu rău. Şi cu câte rele nu răsplătim cele rele şi nu ne pasă, ci rămânem nepăsători?

5) Dar se poate răsplăti răul cu rău nu numai cu fapta, ci şi cu cuvântul şi cu înfăţişarea[92]. E câte unul care apare ca unul ce nu răsplăteşte răul cu rău prin fapte, dar se află răsplătindu-l, cum am spus, cu cuvântul, cu înfăţişarea. Că se întâmplă câteodată că unul îşi dă o înfăţişare, sau face o mişcare, sau

---

91. E o învăţătură constantă a Părinţilor că cunoaşterea nu se câştigă printr-o raţiune separată de efortul de curăţire de patimi, de efortul de desăvârşire prin împlinirea poruncilor dumnezeieşti. Cunoştinţa vine din apropierea noastră de Dumnezeu, după ce am înlăturat zidul despărţitor al păcatelor, al egoismului, al întoarcerii spre golul nostru. Cunoştinţa e slavă din slava lui Dumnezeu; e frumuseţea luminii lui Dumnezeu ce străluceşte în oglinda curăţită de egoism şi limpezită de iubire a fiinţei noastre. Iar această deschidere spre Dumnezeu, sau dărâmarea zidului care ne desparte de El, se face prin virtuţi. De aceea ele sunt „viaţa noastră" adevărată, pentru că ele ne pun în comunicare cu Dumnezeu, cu viaţa şi cu lumina Lui. Ele ne dau orientarea spre El şi spre semenii noştri, ne pun în acord cu voia Lui, nu ne lasă închişi în noi înşine şi în interesele noastre legate de cele trupeşti şi trecătoare.

92. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 34, *PG* 65, 332 A.

aruncă o privire prin care tulbură pe fratele său[93]. Dar şi aceasta înseamnă a răsplăti răul cu rău. Altul se sileşte să nu răsplătească răul cu rău nici prin faptă, nici prin cuvânt, nici cu înfăţişarea. Dar are în inima lui o supărare pe fratele său şi e necăjit pe el. Vedeţi câte deosebiri de stări? Altul nu are nicio supărare oarecare pe fratele său, dar dacă aude că cineva l-a necăjit pe el, sau a murmurat cineva împotriva lui, sau l-a bârfit, se bucură totdeauna auzind acestea. Acesta încă răsplăteşte răul cu rău. Altul nici nu ţine vreun gând rău împotriva aceluia, nici nu se bucură auzind vreo bârfire împotriva celui ce l-a supărat, ba se şi întristează dacă acesta e necăjit; dar nu are nici plăcere dacă aceluia îi merge bine şi se necăjeşte dacă-l vede slăvit, sau trăind în linişte. Aceasta încă este un fel de ţinere de minte a răului, fără îndoială mai uşor, dar totuşi este.

Dar se află şi câte unul care voieşte ca fratele să se bucure şi să aibă pace şi voieşte să facă toate pentru binele lui şi să întreprindă orice pentru cinstirea şi odihna lui.

6) Dar am spus la începutul cuvântului că este câte unul care îi pune metanie fratelui său, dar după metanie păstrează încă o supărare împotriva lui. Despre acesta spunem că, punând metanie, şi-a tămăduit

93. Faptul că oamenii aruncă unii în alţii cele rele (şi cele bune) şi prin cuvinte şi prin priviri şi înfăţişări arată că există între ei o legătură indisolubilă, de fiinţă; despărţirea nu devine totală niciodată între ei, ca între nişte monade. Între ei e nu numai o înţelegere, ci şi o trecere de fiinţă din unul în altul. Se comunică starea bună şi rea de la unul la altul. Pe de altă parte, eu pot opri trecerea răului din altul în mine prin voinţă, îl ţin exterior. Iar când îl primesc înseamnă că eu mi l-am însuşit şi-l întorc ca al meu, adică înmulţit. Şi aceasta îl înmulţeşte şi în el.

prin aceasta mânia, dar n-a luptat încă cu ținerea de minte a răului. Este însă un altul care, de se va întâmpla să-l supere cineva şi-şi vor pune metanie şi se vor împăca unul cu altul, dobândeşte pacea față de el, şi nu mai are în inima lui nicio amintire rea împotriva aceluia. Dar de se va întâmpla după aceea ca acela să-i spună ceva care îl supără, începe să-şi aducă aminte şi de cele dinainte şi să se tulbure nu numai pentru cele de al doilea, ci şi pentru cele dinainte. Acesta se aseamănă omului care, având o rană şi punând pe ea un plasture, rana i s-a vindecat prin plasture şi s-a închis, dar locul este încă mai slab şi, când cineva va arunca împotriva lui o piatră, locul acela se va răni mai uşor decât tot trupul şi va începe de îndată să sângereze. Aşa a pățit şi acesta: a avut o rană şi a pus un plasture, care e metania, şi deocamdată şi-a vindecat rana ca şi cel dintâi. Adică s-a vindecat mânia, ba a început să se îngrijească şi de ținerea de minte a răului, silindu-se să nu mai țină nicio amintire rea în inima lui. Aceasta înseamnă că rana s-a cicatrizat, dar nu s-a şters cu totul, şi mai are încă o rămăşiță de amintire a răului. Aceasta este cicatricea din care uşor se jupoaie toată rana, când primeşte o mică lovitură. Deci trebuie să se nevoiască să se şteargă urma a toată cicatricea şi să ajungă ca locul să se acopere cu păr şi să nu mai rămână nicio urmă, nici să se mai vadă că a fost în locul acela vreo rană.

Dar cum se poate ajunge la aceasta? Rugându-se din toată inima pentru cel ce l-a supărat pe el şi să zică: „Dumnezeule, ajută fratelui meu şi mie prin rugăciunile lui". Şi aşa se află rugându-se pentru fratele său, ceea ce este o dovadă de compătimire şi de dragoste, şi smerindu-se prin faptul că cere ajutor prin

rugăciunile aceluia[94]. Iar unde este compătimire şi dragoste şi smerenie, ce mai poate face iuțimea, sau ținerea de minte a răului, sau altă patimă? Căci a zis Avva Zosima: „De ar mişca diavolul cu dracii lui toate vrăjile răutății lui, toate meşteşugirile lui vor rămâne fără putere şi se vor zdrobi de smerenia (împlinirii) poruncii lui Hristos"[95]. Dar spune şi alt bătrân: „Cel ce se roagă pentru duşmani nu va ține minte răul"[96].

---

94. Numai apelul prin rugăciune la cineva, care e mai presus de amândoi, adică la Dumnezeu, poate să-i vindece pe amândoi deplin de rana supărării şi a ținerii de minte a răului. Numai aşa se pot depăşi amândoi în raporturile dintre ei. De aceea, unul rugându-se lui Dumnezeu pentru celălalt cere lui Dumnezeu ca să-i dea şi celuilalt rugăciune pentru el. Dar aceasta e o nouă smerenie atât față de Dumnezeu, cât şi față de celălalt. Dar cerând lui Dumnezeu rugăciunea celuilalt, îi mai cerem lui Dumnezeu ca şi acela să ajungă la smerenie, la depăşirea lui însuşi, îmbinată cu dragostea față de sine. Avem nevoie şi de celălalt pentru tămăduirea deplină a noastră. Dar avem nevoie de el într-o stare de smerenie şi de dragoste. Iar în smerenie deplină nu putem ajunge unul față de altul decât întărind această smerenie a unuia față de altul din smerenia față de Dumnezeu. Numai în raportul cu Dumnezeu ne putem smeri până la capăt şi numai din această smerenie până la capăt în fața lui Dumnezeu putem ajunge şi în smerenia până la capăt unul față de altul. Căci celălalt îşi descoperă valoarea nesfârşită în fața noastră numai pentru că este acoperită de valoarea infinită a lui Dumnezeu.

95. Cf. *PG* 78, 1688 A. Avva Zosima se referă la „Pentru Avva Daniel", 3, *PG* 65, 156 A, unde un călugăr lovit peste un obraz de un posedat îi întoarce celălalt obraz şi diavolul fuge, strigând: „Porunca lui Hristos mă alungă". Îndemnul diavolului de a răspunde răului de la altul cu rău se alimentează din mândria noastră. De aceea, nimerind în smerenia noastră, el se topeşte în aceasta. Superficialitatea lui nu e susținută de superficialitatea noastră şi se îneacă în infinitatea existenței noastre în Dumnezeu şi în conştiința despre El.

96. Evagrie, „Capete către monahi", 14, în: *Texte und Untersuchungen*, ed. Grossmann, vol. 39, p. 154; cf. *PG* 40, 1277 D.

7) Lucrați și veți înțelege bine cele ce auziți. Iar de nu veți lucra, le veți primi numai cu cuvântul. Și care om, voind să învețe un meșteșug, îl învață numai cu cuvântul? Fără îndoială, întâi stăruie făcând și desfăcând, și iarăși făcând și stricând. Și așa, pe încetul, ostenindu-se și răbdând, învață meșteșugul. Căci Dumnezeu, privind hotărârea și osteneala lui, lucrează împreună cu el. Iar noi voim să ne însușim meșteșugul meșteșugurilor numai cu cuvântul, neapucându-ne de lucru. Și cum vom putea izbuti? Să luăm aminte deci la noi înșine, fraților, și să lucrăm cu sârguință, atât cât mai avem timp. Dumnezeu să ne ajute să ne aducem aminte și să păzim cele ce le auzim, ca să nu ni se facă spre osândă în ziua Judecății.

IX

Despre minciună

1) Voiesc să vă aduc aminte, fraților, puține lucruri despre minciună. Căci vă văd că nu vă sârguiți prea mult să vă țineți limba și de aceea suntem trași în multe. Vedeți, frații mei, că în tot lucrul, precum mereu vă spun, este și o obișnuință în bine și în rău. E nevoie deci de multă trezvie, ca să nu fim furați de minciună. Căci niciunul nu s-a unit cu Dumnezeu, mințind. Pentru că minciuna este străină lui Dumnezeu[97]. Căci s-a scris: „Minciuna este de la cel viclean", și iarăși: „Acela e mincinos și tatăl minciunii" (*Ioan* 8, 44). Iată că numește

97. Cel ce minte se ține cu sufletul despărțit de cel față de care minte. Nu-și dă sufletul aceluia. Numai cel ce spune adevărul se predă pe sine celuilalt.

tată al minciunii pe diavol. Iar adevărul este Dumnezeu, căci El însuşi zice: „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa" (*Ioan* 14, 6). Vedeţi de cine ne-am despărţit noi şi de cine ne alipim prin minciună? E vădit că de cel viclean. De voim deci cu adevărat să ne mântuim, trebuie să iubim cu toată puterea şi cu toată sârguinţa adevărul şi să ne păzim de orice minciună, ca să nu ne despartă pe noi de Cel ce e Adevărul şi Viaţa.

2) Dar sunt trei feluri de minciună. Este cel ce minte în cuget, este cel ce minte în cuvânt şi mai este cel ce minte cu însăşi viaţa lui[98].

Cel ce minte în cuget este cel ce primeşte bănuielile. De vede acesta pe cineva grăind cu fratele lui, bănuieşte şi zice: „De mine vorbesc". Şi dacă aceia întrerup convorbirea, bănuieşte iarăşi că pentru el au întrerupt-o. De zice cineva un cuvânt, bănuieşte că pentru a-l supăra pe el l-a zis şi, pe scurt, în orice lucru îl bănuieşte pe aproapele, zicând: „Pentru mine a făcut aceasta, pentru mine a zis aceasta, pentru aceasta a făcut aceasta". Acesta este cel ce minte în cuget. Căci nu cugetă nimic adevărat, ci toate din bănuială. Din aceasta vin iscodirile, clevetirile, vrajbele, osândirile. Dacă aude cineva cu urechea despre sine un lucru, care din întâmplare e adevărat, din cauza acestuia, voind, chipurile, să se îndrepteze, iscodeşte mereu, zicând: „Dacă grăieşte cineva împotriva mea, voiesc să ştiu pentru ce greşală m-a defăimat, ca să mă

98. În tot capitolul acesta minciuna e văzută nu ca o teorie, ci ca o faptă care păgubeşte pe cel ce o practică şi pe ceilalţi oameni. Am văzut însă că o minciună care mântuieşte pe cineva nu e socotită propriu-zis minciună. (Cazul Bătrânului care a şezut pe butoiul sub care un frate ascunsese o femeie, ca să-l scape de pâra altora.)

îndreptez". Deci însuşi începutul este de la cel viclean. Căci totul a început de la minciună, întrucât neştiind a bănuit ceea ce nu ştia[99]. Şi cum poate pomul rău să facă roade bune? Iar de voieşte peste tot să se îndrepteze, când îi spune fratele: „Să nu faci aceasta!", sau: „Pentru ce ai făcut aceasta?", să nu se tulbure, ci să pună metanie şi să-i mulţumească, şi atunci se va îndrepta. Şi dacă vede Dumnezeu că aceasta e hotărârea lui, nu-l lasă niciodată să rătăcească, ci-i trimite pe cel ce trebuie să-l îndrepteze. Dar de zice: „Cred bănuielilor mele, pentru că voiesc să mă îndreptez" şi de aceea începe să-şi plece urechea la tot ce i se spune şi să iscodească, această închipuită îndreptare vine de la diavolul, care voieşte să uneltească.

3) Odată, aflându-mă eu în mânăstirea de obşte, am fost ispitit să bănuiesc starea dinlăuntru a cuiva din mişcarea lui. Deci mi s-a întâmplat lucrul următor: când stăteam odată privind, trecu o femeie purtând un vas cu apă; şi, nu ştiu cum, am fost răpit şi am privit în ochii ei. Şi gândul îmi şopti îndată că e curvă. Şoptindu-mi gândul aceasta, m-am necăjit foarte şi am dezvăluit aceasta lui Avva Ioan astfel: „Dacă, fără să vreau, văd o mişcare a cuiva şi gândul mă îndeamnă să bănuiesc din aceasta starea dinlăuntru a aceluia, ce trebuie să fac?" Iar bătrânul îmi spuse aşa: „Ce socoteşti? Oare nu are cineva totdeauna o slăbiciune în firea lui şi prin luptă o îndreptează? Nu se poate afla din aceasta

99. S-a putut întâmpla că pe drept cuvânt s-a spus sau i s-a spus de cineva că n-a făcut un lucru cum se cuvenea. Acela a spus adevărul. Lucrul spus nu e o minciună, dar cel căruia i s-a spus bănuieşte că acela s-a spus sau i s-a spus cu duşmănie şi în chip mincinos.

starea dinlăuntru a cuiva. Deci nu crede niciodată bănuielilor tale. Căci o regulă strâmbă face şi cele drepte strâmbe. Bănuielile sunt mincinoase şi de aceea vătămă". De atunci, dacă gândul îmi spunea despre soare că e soare, sau despre întuneric că e întuneric, nu-i credeam[100]. Căci nimic nu e mai primejdios decât bănuielile. Ele sunt cu atât mai vătămătoare, când, prelungindu-se în noi, încep să ne convingă să socotim că vedem lămurit lucruri care nu sunt şi nici nu se întâmplă.

4) Şi vă spun în privinţa aceasta un lucru ciudat, pe care l-am urmărit pe când mă aflam încă în mânăstire. Aveam acolo pe un frate oarecare foarte tulburat de această patimă. El credea bănuielilor sale aşa de mult, că era încredinţat despre fiecare bănuială a sa că numaidecât aşa şi este cum îi şoptea gândul său şi nu se poate să fie altfel. Deci răul acesta înaintând în el cu vremea, dracii l-au convins să se amăgească aşa de mult, ca să intre odată în grădină pentru a cerceta ce se întâmplă acolo. Căci totdeauna pândea şi-şi ciulea urechile. Şi privind prin ea şi auzind ceea ce nu se întâmplă, i se păru că vede pe careva dintre fraţi furând smochine şi mâncând. Şi era vinerea şi nu era încă nici ceasul al doilea (7 dimineaţa). Deci convingându-se pe sine că a văzut cu adevărat acest lucru, se ascunse, aşa-zicând, şi ieşi tăcând şi privi iarăşi în ceasul adunării (la slujbă) să vadă ce face fratele în obşte. E vorba de fratele care furase, chipurile, smochine şi mâncase. Şi văzându-l pe el că-şi spală mâinile

100. Adică nu cred gândului, ci vederii; iar în cele duhovniceşti, experienţei. A nu crede gândului este a nu crede închipuirii, unei născociri subiective. În cazul relei voinţe, răul este rodul ei.

ca să intre şi să se împărtăşească, alergă şi-i spuse Avvei că cutare frate a intrat ca să se împărtăşească cu Sfânta Cuminecătură împreună cu fraţii: „Deci porunceşte ca să nu i se dea, căci l-am văzut eu de dimineaţă furând smochine din grădină şi mâncând". În acest timp fratele acela se apropia cu multă străpungere de Sfânta Împărtăşanie, căci era dintre cei mai evlavioşi. Când îl văzu Avva, îl chemă la el, înainte de a se apropia de preotul care avea să-i dea Sfânta Împărtăşanie, şi luându-l deoparte îi zise: „Spune-mi, frate, ce ai făcut astăzi?" Acela se miră şi zise: „Unde, Stăpâne?" Îi zise Avva: „Când ai intrat azi dimineaţă în grădină, ce ai făcut acolo?" Fratele îi spuse iarăşi, uimit: „Stăpâne, nici grădina n-am văzut-o astăzi, nici aici în mânăstire n-am fost azi dimineaţă, ci abia acum am sosit de la drum. Căci îndată după ce s-a isprăvit privegherea, m-a trimis economul după cutare lucru (răspundere)". Iar lucrul despre care vorbea se afla la o depărtare de multe mile şi fratele sosise chiar la ceasul adunării (al sinaxei, Liturghiei). Atunci Avva trimise după econom şi-i zise: „Unde ai trimis pe fratele acesta?" Economul îi răspunse ca şi fratele: „L-am trimis în satul cutare", şi-i puse metanie, zicând: „Iartă, Stăpâne, că te odihneai după priveghere, şi de aceea nu l-am lăsat să-şi ceară voie de la tine". Când se încredinţă Avva, l-a lăsat pe el să meargă să se împărtăşească cu binecuvântarea sa. Şi chemând pe fratele care suferea de bănuieli, îl certă şi-l opri de la Sfânta Împărtăşanie (α*φοριάζει). Şi nu numai atât, ci, chemând pe toţi fraţii după adunare (Sinaxă), le dezvălui cu lacrimi cele întâmplate şi certă pe fratele în faţa tuturor. Prin aceasta a

împlinit trei lucruri: a ruşinat pe diavolul, dându-l pe faţă ca pe cel ce seamănă bănuieli, a iertat păcatul fratelui, făcându-l să suporte acea necinstire şi să ceară pentru viitor ajutorul lui Dumnezeu, şi a făcut pe fraţi mai întăriţi, ca să nu se mai încreadă niciodată în bănuielile lor. Şi dând multe poveţe în privinţa aceasta şi nouă şi fratelui, a spus că nimic nu este mai vătămător ca bănuielile şi a arătat aceasta prin pilda acelei întâmplări.

5) Dar şi altele de felul acesta ne-au spus Părinţii în chipuri felurite, întărindu-ne dinspre vătămarea bănuielilor. Să ne sârguim deci, fraţilor, cu toată puterea noastră să nu credem bănuielilor noastre. Nimic nu depărtează aşa de mult pe om de Dumnezeu, ca a nu lua aminte la păcatele sale, ci a iscodi totdeauna cele ce nu-i aparţin lui. Nimic bun nu se naşte din aceasta, ci mii de tulburări şi mii de necazuri, şi de aceea niciodată nu are omul linişte ca să agonisească frica de Dumnezeu. Chiar de se seamănă în noi bănuieli viclene pentru răutatea noastră, să le întoarcem îndată pe acestea în gânduri bune şi nu ne vor vătăma pe noi. Căci bănuielile sunt rele şi nu lasă niciodată sufletul nostru să câştige pacea. Aceasta a fost minciuna din cuget.

6) Iar cel ce minte în cuvânt este, de pildă, cel ce se leneveşte să se scoale la priveghere, şi în loc să zică: „Iartă-mă, că m-am lenevit să mă scol", zice: „Aveam fierbinţeală, aveam ameţeli şi nu am putut să mă scol, n-am avut putere". Şi spune zece cuvinte mincinoase, ca să nu pună metanie şi să se smerească. Iar dacă cineva îl învinovăţeşte de ceva, schimbă cuvintele şi le înfrumuseţează, fiindcă nu vrea să suporte vina. La fel, de i se întâmplă să aibă ceva

cu vreun frate, nu încetează să se îndreptățească, zicând: „Dar tu ai spus-o, tu ai făcut-o. N-am spus-o eu, ci acela a spus ba aceasta, ba aceea", numai ca să nu se smerească. Iar de pofteşte vreun lucru, nu suportă să spună: „Poftesc aceasta", ci suceşte cuvintele lui, zicând: „Sufăr de aceasta şi am nevoie de aceasta, sau mi s-a poruncit aceasta". Şi spune atâtea minciuni, până ce-şi împlineşte pofta lui. Căci tot păcatul se săvârşeşte fie pentru iubirea de plăcere, fie pentru iubirea de arginți, fie pentru iubirea de slavă. De aceea şi minciuna se săvârşeşte pentru acestea trei. Cineva minte fie pentru a nu fi învinovățit şi umilit, fie pentru a-şi împlini pofta sa, fie pentru a câştiga ceva. Şi nu încetează de a se întoarce încoace, de a se întoarce încolo, toate născocindu-le prin cuvânt, până-şi ajunge scopul. Unul ca acesta nu e crezut însă niciodată. Chiar de ar spune şi vreun cuvânt adevărat, nimeni nu-l mai poate crede, ci şi adevărul lui e pus la îndoială.

7) Dar uneori se iveşte o împrejurare de mare nevoie de a ascunde ceva, căci altfel împrejurarea aceea s-ar face pricină de multă tulburare şi necaz. Când deci vine o astfel de împrejurare, se vede cineva pe sine silit să nu spună lucrul aşa cum este, ca să nu se facă, cum am spus, mai multă tulburare şi necaz, sau primejdie. Căci a zis Avva Alonie lui Avva Agathon: „Iată doi oameni au făcut un omor sub tine. Unul a fugit în chilia ta. Şi judecătorul îl caută pe el şi te întreabă, zicând: «S-a făcut sub tine un omor?» Dacă nu vrei să născoceşti ceva, predai pe om la moarte"[101]. Dar chiar când se iveşte o mare nevoie, să nu o facă nici atunci fără grijă, ci să se pocăiască şi să plângă

101. *Patericul*, „Pentru Avva Alonie", 4, *PG* 65, 133 B.

înaintea lui Dumnezeu şi să socotească aceasta ca un prilej de încercare. Şi să nu facă nici aceasta necontenit, ci o dată din multe cazuri. Căci precum leacurile pentru nervi şi pentru curăţire, de sunt luate necontenit, vatămă, iar dacă sunt luate de cineva o dată, după un timp îndelungat şi la mare nevoie, îl folosesc, aşa trebuie să întrebuinţeze cineva şi fapta aceasta: s-o întrebuinţeze la nevoie, dar nu necontenit. Să o folosească când va vedea, cum am spus, că e multă nevoie şi o dată din multe cazuri, şi atunci să dezvăluie cu frică şi cu cutremur lui Dumnezeu scopul lui şi trebuinţa pentru care a făcut-o, ca să fie acoperit. Căci şi prin aceasta se vatămă.

8) Iată, am spus cine este cel ce minte în cuget şi cine e cel ce minte în cuvânt. Voim să spunem, în sfârşit, cine este cel ce minte cu viaţa sa însăşi. Cu viaţa sa minte, de pildă, cineva când, neînfrânat fiind, făţăreşte înfrânarea, sau, lacom fiind, vorbeşte despre milostenie şi laudă mila, sau, mândru fiind, laudă smerita cugetare, sau, neiubind virtutea, o laudă şi o admiră. Căci dacă ar urmări un scop bun, întâi ar trebui să-şi mărturisească cu smerenie slăbiciunea sa, zicând: „Vai mie, ticălosul, că sunt gol de orice bine". Şi numai după ce şi-ar mărturisi neputinţa sa, ar trebui să admire virtutea şi s-o laude. Dar el nu laudă virtutea nici cu scopul ca să nu smintească pe cineva, căci şi atunci ar trebui să cugete aşa: „Da, eu sunt ticălos şi pătimaş! Dar de ce să smintesc şi pe altul? De ce să vatăm şi alt suflet şi să-mi aduc mie o nouă povară?" În acest caz, deşi ar păcătui pentru sine, s-ar atinge şi de bine. Căci e o faptă a smereniei să se plângă pe sine ca ticălos, şi a milei, să cruţe pe aproapele.

Dar unul ca acesta nu admiră virtutea pentru vreunul din scopurile spuse, ci se foloseşte de numele virtuţii pentru a-şi acoperi urâciunea sa şi vorbeşte despre ea ca şi când ar fi şi el unul din cei ce o împlinesc; sau, de multe ori, pentru a vătăma şi amăgi pe cineva. Căci niciun păcat, nicio erezie, nici diavolul însuşi nu pot amăgi pe cineva decât luând chipul virtuţii, cum zice Apostolul, „că însuşi diavolul se preface în înger de lumină" (*2 Corinteni* 11, 14). Nu e deci lucru de mirare dacă şi slujitorii lui se prefac că sunt slujitori ai dreptăţii. Astfel deci şi mincinosul, fie pentru că se teme de ruşinea de a fi umilit, fie pentru că voieşte să farmece şi să amăgească pe cineva, grăieşte despre virtuţi, le laudă şi le admiră, ca unul care şi le-a însuşit şi le-a cercat. Acesta este cel ce minte cu viaţa lui însăşi; acesta nu este om simplu, ci îndoit: altul este înlăuntru şi altul, în afară. El are deci şi viaţa îndoită şi întreagă vrednică de râs.

Iată, am spus şi despre minciună că e de la cel viclean; şi am spus şi despre adevăr, că adevărul este Dumnezeu[102]. Să fugim deci de minciună, fraţilor, ca să ne izbăvim de partea vrăjmaşului şi să ne nevoim să dobândim adevărul, ca să ne unim cu Cel ce a zis: „Eu sunt Adevărul"[103]. Dumnezeu să ne învrednicească de adevărul Lui!

---

102. Adevărul e luat aici ca sinceritate practică în toate, ca şi cuvânt şi viaţă neamăgitoare, spre deosebire de minciună. Dar neamăgitoare este numai curăţia şi iubirea de oameni. Adevărul e legat cu acelea. Puterea adevărului întreg o are numai Dumnezeu. El e Însuşi adevărul şi în sensul acesta.

103. Numai cei ce sunt sinceri unul faţă de altul se pot uni între ei, şi cu Dumnezeu. Cei ai diavolului nu se pot uni cu adevărat. Ei pot fi împreună, dar chinuindu-se, nu fiind uniţi.

X

Despre trebuința de a călători pe calea lui Dumnezeu cu scop bun și cu trezvie

1) Să ne îngrijim de noi înșine, fraților, să viețuim cu trezvie. Cine ne va da nouă timpul acesta, de-l vom pierde? Vom căuta cu adevărat zilele acestea și nu le vom mai afla. Avva Arsenie zicea totdeauna către sine: „Arsenie, de ce ai ieșit?"[104] Iar noi ne aflăm într-o așa de mare pierzanie și lene, că nu știm nici de ce am ieșit, nici ce am voit. De aceea nu numai că nu înaintăm, ci avem și necazuri necontenit. Iar aceasta ni se întâmplă din faptul că nu avem luare-aminte în inima noastră[105].

---

104. *Patericul*, „Pentru Avva Arsenie", 40, *PG* 65, 105 C.

105. Credința creștină dă o valoare nemărginită timpului. Nu vom mai avea alt timp în care să reparăm ce am stricat în ființa noastră în veacul de acum. Nu relativizăm importanța acestui timp ca în teoriile despre reîncarnare. Dacă devalorizăm timpul acesta, în mod consecvent am devaloriza orice alt timp. Niciodată nu am ajunge la o seriozitate adevărată și la un bine absolut. Totul ar deveni o plictiseală veșnică. Dar devalorizarea unei temporalități veșnice înseamnă a nu pune preț niciodată pe luarea-aminte la noi înșine, în veac. Înseamnă a rămâne veșnic într-o neconcentrare în esența noastră și deci în neîntâlnirea prin ea cu Dumnezeu, esența supremă. Dar noi pierdem adeseori timpul, nefolosindu-l pentru a ne cunoaște și a ne desăvârși. Faptul că timpul nostru e scurt nu ne împiedică de a-i împlini acest rost. Tocmai conștiința despre această scurtime a timpului ne poate ajuta să ne cunoaștem provizoratul nostru pe acest pământ și folosirea lui cu maximă intensitate.

Şi de fapt, dacă am voi să ne nevoim puţin, nu am avea să suferim multe necazuri, nici să ne ostenim mult. Căci chiar dacă la început s-ar forţa cineva pe sine dar nevoindu-se câte puţin, înaintează câte puţin, şi la sfârşit o face aceasta cu odihnă. Căci Dumnezeu vede că se forţează pe sine şi-i dă ajutorul Său. Să ne forţăm deci şi noi să punem început, să voim măcar binele. Căci chiar dacă nu suntem încă în starea desăvârşită, însuşi faptul de a voi este începutul mântuirii noastre. Pentru că de la a voi venim cu Dumnezeu la nevoinţă şi prin nevoinţă e ajutat cineva să dobândească virtuţile. De aceea a spus careva dintre Părinţi: „Dă sânge şi ia Duh"[106], adică: „Luptă şi vei ajunge la deprinderea virtuţii".

2) Când am intrat în cele ale ştiinţei dinafară, ne osteneam mult la început. Şi când am ajuns la carte, eram ca unul care s-a atins de un animal sălbatic. Dar stăruind să mă forţez pe mine însumi, Dumnezeu mi-a ajutat şi aşa am ajuns la deprinderea cu ea, încât nu mai ştiam ce mănânc, sau ce beau, sau cum dormeam, din aprinderea pentru cele ce le citeam. şi niciodată n-am fost atras la vreun ospăţ cu vreunul din prietenii mei. Ba nu mergeam nici la vreo întâlnire cu ei în timpul citirii, măcar că eram iubitor de întâlniri şi iubeam pe prietenii mei. Când ne slobozea învăţătorul (sofistul)[107], făceam o baie (căci aveam

---

Tocmai scurtimea timpului cere o concentrată luare-aminte la noi înşine.

106. *Patericul*, „Pentru Avva Loghin", 5, *PG* 65, 257. Subţiază trupul prin osteneală, şi-l umpli de duh. Răneşte trupul prin efort, şi-l deschizi duhului. Nu te baricada în trup, nu-l îngroşa. Virtuţile reprezintă duhul întărit în trupul devenit străveziu.

107. „Sofistul" - profesorul de oratorie.

nevoie în fiecare zi să fac o baie, pentru că mă uscam de mulțimea citirilor)[108], și mă retrăgeam unde locuiam, neștiind nici măcar ce am să mănânc. Căci nu mă puteam opri de la învățătură, nici ca să rânduiesc acolo ce să mănânc. Dar aveam un slujitor credincios și el îmi pregătea ceva ce voia. Deci luam ce găseam pregătit de el, având și cartea alături de mine, în pat, aplecându-mă din timp în timp și asupra ei. Și adormeam, având cartea iarăși alături de mine pe un scăunel. Și, fiind răpit puțin, îndată săream la citire. Iar seara, când mă retrăgeam după Vecernie, aprindeam lumina și citeam până la miezul nopții. Și așa eram, că nu simțeam nicio altă dulceață decât din citiri. Când am venit deci în mânăstire, îmi ziceam: „Dacă pentru învățătura de afară se naște o astfel de dorință și o astfel de aprindere, prin faptul că cineva se ocupă cu citirea și se deprinde cu ea, cu cât mai mult nu va fi așa cu virtutea?" Și luam multă putere din acest gând.

Astfel, de voiește cineva să agonisească virtutea, nu trebuie să se facă nepăsător și să se împrăștie cu mintea. Căci precum cel ce voiește să învețe meșteșugul tâmplăriei nu trebuie să dea atenție vreunui alt meșteșug, așa e și cu cei ce voiesc să dobândească lucrarea duhovnicească. Nu trebuie să dea atenție altui lucru, ci noaptea și ziua să cugete la ea, cum poate să o câștige pe ea. Iar cei ce nu se apucă de lucru astfel nu numai că nu înaintează, dar se și sfărâmă, umblând așa fără scop. Căci de nu stăruie cineva în trezvie și nu se nevoiește, ușor cade în abaterile de la virtute.

---

108. Despre obiceiul studenților de atunci de a lua o baie între lecții, a se vedea la André Jean Festugière, *Antioche*, p. 448, după ed. din *Sources Chrétiennes*, p. 338, n. 3.

3) Căci virtuțile sunt stări de mijloc, sunt calea împărătească, despre care sfântul acela Bătrân a spus: „Umblați pe calea împărătească și măsurați stadiile"[109]. Deci, cum am spus, virtuțile sunt la mijloc între prisosință și lipsuri. De aceea s-a scris: „Să nu te abați nici la cele de-a dreapta, nici la cele de-a stânga" (*Pilde* 4, 27), ci umblă „pe calea împărătească" (*Numerii* 20, 17). Iar Sfântul Vasile zice: „Drept cu inima este cel ce nu-și are gândul aplecat nici la prisosință, nici la lipsă, ci e îndreptat spre locul de mijloc al virtuții"[110].

De pildă: răutatea nu este în ea însăși nimic, căci nu e nicio ființă oarecare și nu are nici ipostas[111]. Dar abătându-se sufletul de la virtute, se face pătimaș și așa dă naștere răutății. De aceea e și chinuit de ea, căci nu află vreo odihnă naturală în ea[112]. Presupune, de pildă, lemnul. El nu are viermele în sine; dar dacă face puțină putreziciune, din acea putreziciune se ivește viermele și apoi acesta mănâncă lemnul. La fel e și cu arama: ea însăși produce rugina și

---

109. *Patericul*, „Pentru Avva Veniamin", 5, *PG* 65, 145 A. „Calea împărătească" a virtuților e studiată la filosofii antici și la Părinți de Frédéric Tailliez, S. J., „Basiliki Odos", în: *Orientalia Christiana Periodica*, 1947, pp. 299-354.

110. Sfântul Vasile cel Mare, *Comentariu la psalmi*, VII, 7, *PG* 29, 244 D. Varsanufie și Ioan vorbesc de asemenea despre „calea împărătească" (Nicodim Aghioritul, p. 226) și de locul de mijloc al lor, între dreapta și stânga (Nicodim Aghioritul, p. 140).

111. Răul nu are existență în sine (Diadoh, *Capete despre cunoaștere*, 3); Evagrie, *Despre cele opt gânduri ale răutății*, *PG* 40, 1276 D.

112. E o concluzie vrednică de reținut din ideea că răul nu are existență în el însuși. Căci răutatea fiind o stare nefirească a sufletului, acesta nu poate avea odihnă în ceea ce nu ține de el în mod firesc. E ca o otravă care, odată intrată în organism, nu-i mai dă acestuia pace, ci îl ține într-o continuă fierbere.

tot ea e mâncată de rugină. Şi haina produce molia şi molia născută din ea o strică.

Aşa e şi cu sufletul. El produce răutatea, care nu era înainte nimic şi nu avea, cum am spus, niciun ipostas, şi e chinuit de răutate. Bine a spus Sfântul Grigorie: „Focul e produsul materiei şi el mistuie materia, cum răutatea mistuie pe cei răi"[113]. Aşa se poate vedea şi la trupurile bolnave. Dacă cineva duce o viaţă fără rânduială şi nu veghează asupra sănătăţii sale, se produce sau o prisosinţă sau o lipsă şi de aici vine neorânduiala (dezechilibrul). Înainte de aceasta nu era boala în el, sau boala nu era nimic. Şi iarăşi, după ce trupul se face sănătos, nu se mai află boala. La fel şi răutatea este o boală a sufletului lipsit de sănătatea care îi este proprie lui după fire. Iar aceasta este virtutea[114].

De aceea, am spus că virtuţile sunt la mijloc. De pildă, bărbăţia e la mijloc între frică şi obrăznicie,

---

113. Sfântul Grigorie Teologul, „Cuv. a XXIII-a", 1, *PG* 35, 1152 C; cf. „Cuv. a XL-a", 38, *PG* 36, 412 A.

114. De remarcat această definiţie a virtuţii ca sănătate sau ca echilibru al firii. Răul a fost numit „boală a sufletului" de Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron*, *PG* 29, 196 B-C; Evagrie Ponticul, „Suta I", 41, în: *Patrologia Orientalis*, 28, pp. 36-37.

Fiind la mijloc, sau calea împărătească, virtutea dă putinţa să se activeze, în ansamblul complex al fiinţei umane, toate puterile ei. De aici rezultă o simfonie, bogată şi unică în specificul ei, a omului şi a fiecărei persoane în parte. Orice precumpănire a uneia din ele, orice atenţie exagerată acordată uneia tulbură toată fiinţa umană, sau unitatea ei specifică. Virtutea e, de aceea, şi expresia cea mai autentică a specificităţii unice a fiecărei persoane. E o expresie a persoanei unice prin excelenţă. De aceea, aceeaşi virtute e la fiecare persoană altfel. Căci în ea se manifestă unicitatea persoanei. Şi fiecare persoană completă e o altfel de sinteză a tuturor virtuţilor.

smerita cugetare, la mijloc între mândrie şi dorinţa de a plăcea oamenilor; la fel, cuviinţa e la mijloc între ruşine şi nerușinare, şi aşa, în chip asemănător, celelalte virtuţi. Deci de se va afla cineva învrednicit de aceste virtuţi, el se va afla cinstit la Dumnezeu. El se arată totdeauna mâncând şi bând şi dormind ca şi ceilalţi oameni, dar este cinstit pentru virtuţile ce le are. Dar dacă nu rămâne cu luare-aminte şi nu se păzeşte pe sine, se abate cu uşurinţă de la cale, fie la cele de-a dreapta, fie la cele de-a stânga, adică fie spre ceea ce prisoseşte, fie spre ceea ce e cu lipsă, şi dă naştere bolii care este păcatul (răutatea).

4) Aceasta este calea împărătească pe care au călătorit toţi sfinţii. Iar stadiile sunt lungimile pe care trebuie să le măsoare cineva totdeauna, să vadă la ce stadie (milă) a ajuns, în ce stare este. De pildă, noi toţi suntem ca unii ce avem ca ţintă să călătorim spre Sfânta Cetate[115]; şi, ieşind dintr-o cetate, unii au făcut cinci mile (stadii) şi s-au oprit, alţii au făcut zece, iar alţii au mers până la jumătatea drumului; iar unii n-au înaintat deloc, ci au ieşit din cetate, dar au rămas în afara porţilor, în răul miros al ei. Iar alţii, aflându-se pe drum, au înaintat uneori două mile şi apoi au rătăcit şi se întorc înapoi tot două mile; alţii fac două mile şi se întorc cinci mile. Alţii, în sfârşit, au înaintat până la cetatea însăşi, dar au rămas în afară şi n-au intrat în cetate.

Iată, aceştia suntem noi. Căci sunt unii dintre noi care au lăsat lumea şi au intrat în mânăstire, având ca scop să câştige virtuţile. Şi unii au înaintat puţin şi

115. Evagrie compară viaţa duhovnicească cu o călătorie spre Sfânta Cetate (Ierusalimul de Sus). Această cetate e contemplarea (Evagrie, *Epistola* 39, ed. W. Frankenberg, p. 591).

s-au oprit; alții, încă puțin; alții, până la jumătate şi au stat pe loc; alții n-au înaintat deloc, ci par că au ieşit din lume, dar au rămas la cele ale lumii, la patimi şi la răul miros al lor. Alții agonisesc puțin bine şi iarăşi îl pierd; alții pierd chiar mai mult decât au câştigat. Alții au dobândit virtuțile, dar, fiind stăpâniți de mândrie şi dispreț față de aproapele, au rămas afară de cetate şi n-au intrat înăuntru. Deci nici ei nu au ajuns la țintă. Chiar dacă au ajuns la poarta cetății, au rămas afară. Deci şi ei au căzut de la ținta lor.

Deci fiecare dintre noi să afle unde este: de a ieşit din cetatea sa, dar a rămas afară de poarta cetății, în răul miros al ei; de a înaintat puțin sau mult, sau a ajuns la jumătatea drumului; de a făcut două mile şi a pierdut două; de a făcut două şi a pierdut cinci. De a înaintat până la cetate şi a intrat în Ierusalim; de a ajuns la cetate, dar n-a putut intra înăuntru. Să afle fiecare starea lui, unde se află.

5) Sunt trei stări în om: (una e cea în care se află, *n. trad.*) cel ce lucrează patima; (alta, cea în care, *n. trad.*) e cel ce o opreşte; şi (alta, cea în care, *n. trad.*) e cel ce o dezrădăcinează. Cel ce lucrează patima e cel ce o trece în fapte, cel ce o împlineşte. Cel ce o opreşte este cel ce nici nu o lucrează, nici nu o taie, ci o înfrânează cu înțelepciune, trecând mai departe, dar o are încă în el. Iar cel ce dezrădăcinează patima este cel ce se nevoieşte ca să lucreze cele contrare patimii. Aceste trei stări au o mare lățime.

Spuneți-ne, de pildă, sau arătați-ne o patimă şi vom dezvălui cele cu privire la ea. Vreți să vorbim despre mândrie? Vreți să grăim despre curvie? Sau voiți mai bine să vorbim despre slava deşartă, fiind foarte mult biruiți de ea? Pe cea din urmă o vedem când cineva nu poate să

audă un cuvânt de la fratele său. Căci când aude cineva un cuvânt, se tulbură şi zice cinci cuvinte, sau zece în loc de unul şi se luptă şi se tulbură, şi când se opreşte din luptă rămâne gândindu-se mai departe la rele împotriva celui ce a spus cuvântul acela; şi ţine minte răul de la el şi e plin de supărare, că n-a spus mai multe decât a spus, şi pregăteşte în sine cuvinte mai grele spre a le spune aceluia; şi-şi zice mereu: „De ce nu i-am spus lui aceasta?" Şi: „Am să-i spun aceasta"; şi se înfurie mereu. Iată una din stări. Acesta este cel care şi-a făcut din rău o deprindere. Dumnezeu să ne izbăvească de această stare. Căci această stare e supusă fără îndoială osândei veşnice. Pentru că tot păcatul cu fapta e supus iadului. Chiar dacă ar voi unul ca acesta să se pocăiască, nu poate să biruiască patima singur, de nu va avea un ajutor de la unii sfinţi, cum au spus şi Părinţii. De aceea vă spun pururea, sârguiţi-vă să tăiaţi patimile înainte de a ajunge la deprinderea lor.

Este apoi unul care, auzind un cuvânt, se tulbură şi zice şi el cinci cuvinte sau poate şi zece împotriva acelui unul, şi se necăjeşte că n-a spus şi altele de trei ori mai grele şi se supără şi ţine minte răul. Dar petrece astfel puţine zile şi apoi se schimbă. Altul rămâne în acestea o săptămână, apoi se schimbă; altul o singură zi şi se schimbă. Altul ocărăşte, se luptă, se tulbură, tulbură şi îndată se schimbă. Iată câte deosebiri ale stărilor. Şi totuşi toate se află supuse iadului, întrucât lucrează patima.

6) Să spunem şi despre cei ce opresc patima. Unul aude un cuvânt şi se necăjeşte în sine. Dar se necăjeşte nu pentru că a fost ocărât, ci pentru că n-a răbdat[116].

116. Despre cei ce se supără pentru că n-au suportat o ocară, a se vedea la Avva Zosima, *PG* 78, 1681 D.

Acesta este din starea celor ce se nevoiesc, a celor ce opresc patima. Altul se nevoieşte şi se osteneşte, dar pe urmă e biruit prin faptul că rămâne sub povara patimii. Altul nu voieşte să răspundă rău, dar e răpit de obişnuinţă. Altul se luptă să nu spună peste tot ceva rău, dar e întristat pentru că a fost ocărât. Însă e nemulţumit de sine că s-a întristat şi se pocăieşte pentru aceasta. Altul nu se întristează pentru că a fost ocărât, dar nici nu se bucură. Toţi aceştia opresc patima. Doi dintre ei se deosebesc de ceilalţi: cel ce e biruit în luptă şi cel ce e răpit de obişnuinţă. Aceştia sunt stăpâniţi de frica de a cădea în primejdia celor ce pun patima în lucrare. Am spus că ei sunt dintre cei ce opresc patima. Căci au oprit patima prin simţirea dinlăuntru şi nu au voit s-o lucreze, dar nevoinţa lor e însoţită de întristare. Iar Părinţii au spus că tot lucrul pe care nu-l vrea sufletul e de scurtă durată[117]. Deci trebuie să se cerceteze pe ei înşişi ca nu cumva, dacă nu se menţine însăşi patima, să se menţină măcar una din cauzele patimii, şi de aceea să fie biruiţi şi răpiţi.

Mai sunt unii, zice, care se luptă să oprească patima, dar cu o patimă. Căci unul tace pentru slava deşartă, altul pentru a plăcea oamenilor, sau pentru o altă oarecare patimă. Aceştia vindecă răul cu rău. Dar a spus Avva Pimen că răutatea nu desfiinţează nicidecum răutatea[118]. Aceştia se socotesc împreună cu cei ce lucrează patima, deşi râd de aceia.

7) Voim, în sfârşit, să vorbim şi despre cei ce-şi dezrădăcinează patima. Unul din ei se bucură când e ocărât, dar pentru a avea plată. Acesta este dintre cei ce dezrădăcinează patima, dar nu cu conştiinţă. Altul

117. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 93, *PG* 65, 345 A.
118. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 177, *PG* 65, 360 A.

se bucură când e ocărât şi socoteşte că e îndatorat să sufere ocara, pentru că el s-a făcut pricina ei. Acesta dezrădăcinează patima cu conştiinţă[119]. Căci a primi ocările şi a pune vina pe sine însuşi, deci a le primi ca venind asupra lui pentru că i se cuvin, e propriu conştiinţei. Pentru că fiecare, rugându-se lui Dumnezeu: „Dă-mi smerenie", trebuie să ştie că ceea ce cere este să i se trimită cineva care să-l ocărască. Deci când îl ocărăşte cineva, e dator să se ocărască el însuşi pe sine şi să se disprețuiască în gândul său, ca acela să-l smerească pe el din afară, iar el să se smerească pe sine dinlăuntru[120]. Şi este un altul care nu numai că se bucură când e ocărât şi se învinovăţeşte pe sine, ci se şi întristează pentru tulburarea celui ce-l ocărăşte pe el. Dumnezeu să ne conducă la această stare![121]

8) Vedeţi cât de mare e lăţimea în cele trei stări. Fiecare dintre voi să afle deci, cum am spus, în ce stare este: de lucrează încă patima cu voia şi o mulţumeşte; de nu o împlineşte cu voia, dar e biruit, sau, răpit de obişnuinţă, o lucrează şi, după ce o lucrează, se necăjeşte şi se pocăieşte că a lucrat-o; sau se sileşte să

119. În text e „cunoştinţa" şi în cazul acestuia şi în al acelui anterior. Dar e vorba de conştiinţă. Cel din urmă are conştiinţa păcatului, cel dintâi nu o are. Desigur „conştiinţa" păcatului e şi o „cunoştinţă" adevărată a lui şi de tine însuţi. Această „cunoştinţă" nu o are cel dintâi. El cunoaşte prin ocara altuia în sine numai ceva ce nemulţumeşte pe altul şi de care el nu ştia.

120. Iată cum se poate pune cineva de acord cu altul, nu numai când acela îl iubeşte, ci şi când îl ocărăşte. Mai de folos este să te pui de acord cu cel ce te ocărăşte. Atunci ai lărgit de fapt cercul înţelegerii între oameni.

121. Aceasta e forma culminantă a delicateţii sfinţilor: să te întristezi pentru tulburarea ce ai pricinuit-o altuia când acela te-a ocărât.

oprească patima întru conştiinţă; sau luptă împotriva ei cu altă patimă, precum am spus; căci este unul care tace, dar din slava deşartă, sau pentru plăcerea oamenilor, sau, simplu grăind, pentru vreun gând omenesc; sau a început să dezrădăcineze patima; şi dacă o dezrădăcinează cu conştiinţă şi face cele contrare patimii. Fiecare să afle unde este şi la care stadie este.

Dar suntem datori să ne cercetăm nu numai în fiecare zi[122], ci şi în fiecare an şi lună şi săptămână şi să zicem: „În prima săptămână eram împovărat cu această patimă. Oare cum sunt acum?" La fel, să zicem în fiecare an: „Anul trecut eram biruit astfel de această patimă. Oare cum sunt acum?" De asemenea, să se cerceteze toţi în fiecare zi pe ei înşişi, întrebându-se: „Oare am înaintat puţin sau ne aflăm în aceleaşi, sau am căzut în mai rău?"[123]

9) Dumnezeu să ne dea putere ca, chiar de nu dezrădăcinăm încă patima, măcar să nu o lucrăm, ci s-o oprim. Căci e cu adevărat un lucru grav a lucra patima şi a nu o opri.

Dar vă voi spune o pildă, ca să vedeţi cu cine se aseamănă cel ce lucrează patima şi o mulţumeşte: este asemenea celui care, fiind ţinta săgeţilor duşmanului, primeşte cu mâinile lui săgeţile şi le implântă în inima sa[124]. Iar cel ce opreşte patima este asemenea celui ce, fiind ţinta săgeţilor duşmanului

---

122. Cf. Avva Isaia: „Cercetează în fiecare zi ce patimă ai biruit" (*Cuvântări ale lui Avva Isaia*, ed. de monahul Augustin, Ierusalim, 1911, pp. 83-89).

123. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilia a LXXXIII-a la Ioan", *PG* 59, 454.

124. Cel ce răspunde ispitelor celui rău sau ale altora, punând în lucrare patimile sale, îşi face lui însuşi rău. Nu ni se face rău cu adevărat, adică nu ne înrăim, fără conlucrarea noastră.

său, e îmbrăcat în platoşă şi nu primeşte săgeţile. Iar cel ce dezrădăcinează patima este asemenea celui ce, fiind ţinta săgeţilor, primeşte săgeţile şi le frânge sau le întoarce spre inima duşmanului, cum se zice în *Psalm*: „Sabia lor să intre în inima lor şi arcurile lor să se frângă" (36, 15). Să ne sârguim deci şi noi, fraţilor, ca, chiar dacă nu putem încă să întoarcem sabia lor în inimile lor, măcar să nu primim săgeţile lor şi să nu le implântăm în inimile noastre, ci să ne îmbrăcăm în platoşe, ca să nu fim răniţi de ele. Bunul Dumnezeu să ne acopere pe noi din partea lor şi să ne dea trezvie şi să ne călăuzească pe noi pe calea Lui!

XI

Despre trebuinţa de a ne sârgui să tăiem repede patimile, înainte de a ajunge sufletul la deprinderea cea rea

1) Luaţi seama, fraţilor, cum stau lucrurile şi vedeţi să nu vă lăsaţi fără grijă. Pentru că la mari primejdii ne duce chiar şi cea mai mică lipsă de grijă. Am întâlnit odinioară un frate şi am aflat că a fost bolnav şi, vorbind împreună, am aflat că avusese fierbinţeală numai şapte zile şi trecuseră de atunci alte patruzeci de zile şi încă nu se înzdrăvenise. Vedeţi, fraţilor, câtă slăbiciune aduce căderea cuiva într-o stare de neorânduială? Disprețuieşte omul mereu micile neorânduieli şi nu ştie că, dacă starea trupului lui ajunge să se îmbolnăvească puţin şi mai ales dacă e mai neputincios, are nevoie de

multă osteneală şi de multă vreme ca să se îndrepteze. Şapte zile a avut fierbinţeală sărmanul acela şi iată erau atâtea zile şi nu se restabilise.

Aşa este şi cu sufletul. Păcătuieşte cineva puţin şi sângele lui picură multă vreme până a se îndrepta. La boala trupească se întâmplă aceasta din felurite pricini: fie că doctoriile fiind vechi nu sunt lucrătoare, fie că doctorul este neiscusit şi dă o altă doctorie decât cea care trebuie, fie că bolnavul nu ascultă şi nu păzeşte cele ce i se rânduiesc de doctor. Dar cu sufletul nu este aşa. Căci nu putem spune că doctorul, fiind necercat, n-a dat doctoriile potrivite. Căci doctorul sufletelor este Hristos şi El cunoaşte toate şi dă doctoria potrivită fiecărei patimi. Aşa, slavei deşarte îi dă poruncile smeritei cugetări; iubirii de plăcere, pe cele ale înfrânării; iubirii de arginţi, pe cele ale milosteniei. Şi, simplu grăind, fiecare patimă are ca doctorie porunca potrivnică ei. Deci doctorul nu este neiscusit. Şi nu se poate spune că doctoriile, fiind vechi, nu lucrează. Căci poruncile lui Hristos nu se învechesc niciodată. Căci pe măsură ce sunt în lucrare mai mult, se înnoiesc mai mult[125]. Deci nimic nu împiedică însănătoşirea sufletului decât viaţa lui neregulată.

2) Să luăm deci aminte la noi înşine, fraţilor. Să fim treji cât avem timp. De ce să nu avem grijă de noi? Să facem orice bine, ca să aflăm ajutor în vremea ispitei. De ce să pierdem viaţa noastră? Auzim atâtea şi nu ne pasă, ci le nesocotim. Vedem pe fraţii noştri răpiţi din mijlocul nostru şi nu stăm treji, măcar că ştim că ne apropiem şi noi, puţin câte puţin, de moarte. Iată, de când şedem aici vorbind, am pierdut două sau trei ceasuri din timpul nostru şi ne apropiem de moarte;

125. Cu cât te înfrânezi mai mult, cu atât o faci mai uşor.

şi vedem că pierdem timpul şi nu ne temem[126]. Cum nu ne aducem aminte de spusa bătrânului acela care a zis: „De va pierde cineva aur sau argint, poate afla în locul lui altul, dar cel ce pierde timpul, vieţuind în nelucrare şi nepăsare, altul nu mai poate afla"[127]? Cu adevărat, vom căuta un ceas din timpul acesta şi nu-l vom mai găsi[128].

Câţi nu doresc să audă un cuvânt al lui Dumnezeu şi nu-l află? Iar noi auzim atâtea şi le disprețuim

---

126. „Pierderea timpului" este în credința creştină un motiv de mare îngrijorare. Pentru că, „pierzând timpul", pierdem fericirea veşnică. „Pierderea timpului, distracția", nu intră aici, ca parte din programul vieții omeneşti. În loc de a deveni un mijloc de refacere a puterilor fizice, pierderea timpului devine un prilej de slăbire a atenției sufletului la el însuşi, a puterii lui de stăpânire peste pornirile pătimaşe, peste gândurile ce tind să nu rămână concentrate la sinea omului şi la destinul lui veşnic. Devine prilej de a lăsa păcatul să se producă şi de a se face deprindere.

127. *Patericul*, *PL* 73, 939 A. Nicio oră, nicio clipă nu e ca alta. Ce am putut face în ea nu mai putem face în alta. Împrejurările s-au schimbat. Dezvoltarea noastră se face altfel, când am pierdut o clipă fără o bună lucrare. Nu numai timpul în general are o valoare absolută, ci fiecare clipă. Totuşi, o mare pocăință ne poate reface. Dar când pierdem timpul cu gândul că ne vom reface printr-o pocăință ulterioară, ne obişnuim să lăsăm clipele să treacă mereu, aşteptând altă clipă pentru pocăință, fără să mai avem puterea să folosim vreuna în acest scop. Pierderea timpului devine ea însăşi o obişnuință. Ea nu e numai o chestiune exterioară, ci una interioară. „À la recherche du temps perdu" nu poate fi o căutare a unor prilejuri identice, ci o mare pocăință. Dar „timpul pierdut" e o slăbire interioară a noastră pentru luarea unei hotărâri. „Timpul pierdut" lucrează împotriva noastră, e un vierme care creşte.

128. Nu vom mai găsi o eternitate a timpului în care ne putem schimba spre bine. În eternitate suntem deja într-o stare de fixare.

şi nu ne trezim[129]. Dumnezeu ştie, mă înspăimânt de nesimţirea sufletelor noastre, că putem să ne mântuim şi nu voim. Căci putem să tăiem patimile noastre cât sunt tinere şi nu ne îngrijim de aceasta, ci le lăsăm să se învârtoşeze împotriva noastră, ca să facem răul din urmă mai mare. Căci altceva este, precum v-am spus de multe ori, a dezrădăcina o plantă când se poate smulge îndată şi altceva este a dezrădăcina un copac mare[130].

3) Un mare Bătrân[131] se odihnea cu ucenicii săi într-un loc în care erau feluriţi chiparoşi, mari şi mici. Şi zise Bătrânul unuia din ucenici: „Smulge chiparosul acela". Şi era foarte mic, şi îndată fratele l-a smuls cu o singură mână. Apoi îi arătă lui Bătrânul un altul mai mare decât cel dintâi şi-i zise: „Smulge-l şi pe acesta!" Iar acela, clătinându-l cu amândouă mâinile, îl smulse şi pe acesta. Îi arătă altul şi mai mare. Iar, clătinându-l şi ostenindu-se şi asudând mult, îl smulse şi pe acela. Apoi îi arătă Bătrânul un altul şi mai mare; dar acela, ostenindu-se şi asudând mult, nu l-a putut smulge. Când îl văzu deci Bătrânul pe acela că nu poate, porunci altui frate să se ridice şi să-i ajute aceluia; şi aşa, amândoi au putut să-l smulgă şi pe acesta. Atunci zise Bătrânul fraţilor: „Iată aşa sunt şi patimile, fraţilor. Cât timp sunt mici, de voim, putem să le scoatem cu uşurinţă. Iar dacă le dispreţuim ca mici, se învârtoşează; şi cu cât se învârtoşează, cer mai multă osteneală. Iar dacă se întăresc şi mai mult împotriva noastră, nu le mai

129. „Folosirea timpului" e o problemă de atenţie încordată. Pierderea lui e o obişnuinţă a sufletului cu împrăştierea, cu uitarea de sine, cu destrămarea persoanei.

130. Varsanufie (la Nicodim Aghioritul, p. 552).

131. Acest capitol se află numai în *Sources Chrétiennes*, p. 360.

putem scoate nici cu osteneala prin noi înşine, de nu vom avea şi ajutorul vreunor sfinţi, care să ne sprijinească, după Dumnezeu".

Vedeţi câtă putere au cele învăţate de sfinţii bătrâni! Dar şi proorocul învaţă despre aceasta în psalmi, unde zice: „Fiica Babilonului, cea slăbănoagă (ticăloasă), fericit este cel ce-ţi va răsplăti ţie răsplătirea pe care tu ne-ai răsplătit-o. Fericit cel ce va prinde şi va izbi pe pruncii tăi de piatră" (*Psalm* 136, 8-9)[132].

4) Dar să înfăţişăm cele spuse pe rând. Prin Babilon se înţelege zăpăceală, căci aşa se tâlcuieşte Babel, care este Sichem. Iar prin fiica Babilonului înţelege duşmănia. Căci întâi sufletul se zăpăceşte şi apoi naşte păcatul (răutatea). Iar pe aceasta o numeşte „slăbănoagă" (ticăloasă), pentru că păcatul nostru, precum s-a spus altădată, e lipsit de fiinţă şi de ipostas, născându-se prin nepăsarea noastră din ceea ce nu este, iar prin îndreptarea noastră piere şi se mistuie iarăşi în nimic. Căci zice sfântul către el (către păcat, sau răutate): „Fericit este cel ce îţi va răsplăti răsplătirea ta pe care ne-ai răsplătit-o nouă" (*Psalm* 136, 8). Să aflăm ce am dat şi ce am luat în schimb şi ce vom da înapoi în schimb[133]. Am dat voia noastră şi am luat păcatul. Deci cuvântul fericeşte pe cei ce au întors păcatul înapoi (ca răsplată). Iar a întoarce înapoi înseamnă a nu mai săvârşi păcatul. Apoi adaugă: „Fericit cel ce va apuca pruncii tăi şi-i va izbi de piatră" (*Psalm* 136, 9). Adică, fericit este cel ce va nimici cele întâi născute de tine, adică gândurile

132. Aici autorul îşi ia libertatea de a identifica Babilonul cu oraşul Sichem, capitala Samariei - regatul de Nord al lui Israel, unde adeseori se practica cinstirea zeilor străini.

133. *Patericul*, „Pentru Avva Nistero", 5, *PG* 65, 308.

viclene, nedând răului timp să crească şi să lucreze în el un rău mai mare, ci repede, până când sunt încă prunci, înainte de a fi hrănite şi de a creşte împotriva lui, le va apuca şi le va zdrobi de piatră, care este Hristos, şi le va pierde pe ele.

5) Iată cum şi bătrânii şi *Sfânta Scriptură* fericesc toţi într-un glas pe cei ce se luptă şi taie patimile cât sunt încă tinere, înainte de a încerca durerea şi amărăciunea lor. Să ne sârguim deci, fraţilor, ca să fim miluiţi. Să ne ostenim puţin şi vom afla multă odihnă.

Părinţii au spus că fiecare trebuie să se curăţească cu de-amănuntul, să se cerceteze pe sine în fiecare seară cum a trecut ziua, şi dimineaţa iarăşi, cum a trecut noaptea; şi să se pocăiască lui Dumnezeu cum se cuvine pentru cele ce le-a greşit. Iar fiindcă noi păcătuim mult, avem nevoie, din pricina uitării, să ne cercetăm şi la ceasul al şaselea (la amiază), cum am trecut până atunci şi în ce am păcătuit. Şi fiecare din noi să-şi spună: „Oare nu cumva am grăit rănind pe fratele meu? Oare nu l-am văzut făcând unele lucruri şi l-am judecat sau l-am disprețuit pe el, sau l-am bârfit? Oare n-am cerut de la chelar vreun lucru şi nu mi l-a dat şi am murmurat împotriva lui? Oare, nu cumva, nefierbând bucătarul ceva bine, i-am spus vreun cuvânt şi l-am ruşinat şi l-am supărat, sau am murmurat fără ruşine împotriva lui în sinea mea?" Căci chiar dacă ar bombăni cineva întru sine, săvârşeşte păcat. Şi iarăşi să spună: „Oare nu mi-a spus canonarhul (conducătorul cântării), sau altul dintre fraţi vreun cuvânt şi n-am răbdat, ci m-am împotrivit lui?"

Astfel, în fiecare zi suntem datori să ne cercetăm pe noi înşine cum am petrecut ziua. La fel, trebuie cineva să se cerceteze pe sine cum a petrecut noaptea,

de s-a sculat cu râvnă la priveghere, sau de nu s-a supărat pe cel ce l-a deşteptat, sau de nu a bombănit împotriva lui. Trebuie să ştie oricine că cel ce-l trezeşte pe el la priveghere îi face mare bine şi i se face pricină de mari bunătăţi. Căci îl trezeşte ca să vorbească cu Dumnezeu, să se roage lui Dumnezeu pentru păcatele sale şi să se lumineze. Cum nu trebuie să mulţumească aceluia? Cu adevărat, e dator să facă aceasta, căci îşi câştigă mântuirea sa aproape numai prin aceasta.

6) Vă spun în privinţa aceasta un lucru minunat, pe care l-am auzit despre un bătrân foarte străvăzător. Acesta, când începeau fraţii să cânte, vedea în biserică pe cineva purtător de lumină ieşind din altar şi ţinând un fel de vas ce conţinea agheasmă şi un beţigaş. Şi înmuia beţigaşul în vas şi trecea printre toţi fraţii şi pecetluia pe fiecare dintre ei. Iar dintre locurile celor neaflaţi acolo, pe unele le pecetluia, pe altele le trecea. Iar când era să se isprăvească slujba, îl vedea iarăşi ieşind din altar şi făcând la fel. Odată l-a oprit pe el bătrânul şi se aruncă la picioarele lui, rugându-l să-i spună ce face şi cine este. Şi acel purtător de lumină îi spuse: „Sunt îngerul lui Dumnezeu şi mi s-a poruncit să pun în sinaxă (în adunarea liturgică) pecetea aceasta pe cei ce se află în biserică la începutul cântării şi pe cei ce rămân până la sfârşit, pentru râvna şi sârguinţa şi pentru hotărârea lor cea bună". Îi zise bătrânul: „Şi de ce pecetluieşti locurile unora care nu se află de faţă?" Sfântul înger îi răspunse, zicând: „Toţi acei fraţi care sunt sârguincioşi şi buni în hotărârea lor, dar lipsesc dintr-o trebuinţă de nevoie cu binecuvântarea părinţilor, sau sunt ocupaţi prin vreo poruncă cu o ascultare, şi de aceea nu se află aici, primesc pecetea lor chiar şi dacă nu sunt de faţă, pentru

că în starea lor dinlăuntru sunt aici cu cei ce cântă. Numai celor ce pot să se afle aici, şi din nepăsare nu se află, mi s-a poruncit să nu le dau pecetea, deoarece s-au făcut nevrednici de ea"[134].

Vedeţi ce dar pricinuieşte fratelui său cel ce-l scoală la canonul privegherii în biserică? Sârguiţi-vă deci, fraţilor, să nu vă păgubiţi niciodată de pecetea Sfântului înger. Iar de se întâmplă cuiva să fie împrăştiat şi altul îi aduce aminte de greşala lui, să nu se supere, ci, gândindu-se la binele ce i se face, să-i mulţumească celui ce i-a atras luarea-aminte, oricând s-ar întâmpla aceasta.

7) Când eram în mânăstire, m-a făcut Avva, cu sfatul bătrânilor, primitor de străini; dar mă sculasem după o boală grea. Deci soseau străinii şi mă ocupam seara cu ei; şi soseau cămilari şi împlineam cele de trebuinţă ale lor. Şi de multe ori şi după ce plecam să mă culc, se ivea vreo altă trebuinţă şi mă trezeau. Între timp sosea ceasul privegherii şi, cum fusesem furat puţin de somn, canonarhul mă trezea. Dar fie din pricina oboselii, fie a neputinţei de pe urma bolii, eram furat de somn şi slăbit de o uşoară fierbinţeală, încât nu mai eram stăpân pe mine. De aceea îi răspundeam, toropit de somn: „Bine, părinte, să-ţi pomenească Dumnezeu dragostea ta, să-ţi dea răsplată că mi-ai poruncit! Vin, părinte". Apoi, după ce pleca, adormeam iarăşi, şi eram tare necăjit că întârziam să mă scol pentru privegherea în biserică. Şi fiindcă acela nu putea să stea mereu lângă mine, am rugat pe doi fraţi: pe unul să mă trezească, iar pe celălalt să nu mă lase să dormitez

134. Orice participare la Sfânta Liturghie sau la orice altă slujbă în biserică se întipăreşte în suflet, sporind îmbunătăţirea lui.

în timpul privegherii. Şi credeţi-mă, fraţilor, că-i cinsteam foarte mult pe ei, căci îi socoteam aproape ca pe unii prin care se lucrează mântuirea mea.

Simţirea aceasta sunteţi datori să o aveţi şi voi faţă de cei ce vă trezesc pe voi la pravila din biserică şi la tot lucrul bun.

8) Deci, precum am zis, fiecare e dator să se cerceteze cum a petrecut ziua şi noaptea: de a stat cu trezvie la cântare şi la rugăciune; de s-a robit de către gânduri pătimaşe, sau de a ascultat cu luare-aminte dumnezeieştile citiri; de n-a părăsit cântarea şi n-a ieşit din biserică, umblând de colo până colo.

De se cercetează cineva pe sine astfel, în fiecare zi, şi se sârguieşte să se pocăiască pentru cele ce a greşit şi să se îndrepteze pe sine, începe să-şi micşoreze patima (răutatea); de a făcut păcatul de nouă ori, îl va face de aici înainte de opt ori; şi aşa, înaintând pe încetul cu Dumnezeu, nu lasă patimile să se întărească în el. Căci e mare primejdie să cadă cineva în deprinderea patimii. Pentru că, precum am spus, chiar de ar voi unul ca acesta, nu va putea să biruiască singur patima, de nu va avea ajutorul unor sfinţi.

9) Voiţi să vă istorisesc ceva despre unul care avea deprinderea patimii? Ascultaţi un lucru vrednic de mult plâns. Când eram în mânăstirea de obşte, nu ştiu cum, se bucurau fraţii să-mi dezvăluie gândurile lor. Îmi spuse deci Avva şi-mi porunci, cu sfatul bătrânilor, să iau în grija mea şi să fac acest lucru. Deci într-una din zile vine la mine careva dintre fraţi şi-mi zice: „Iartă, părinte, şi roagă-te pentru mine, că fur şi mănânc". Îi spun lui: „De ce? Ţi-e foame?" Şi-mi spune: „Da, nu mă îndestulez la masa fraţilor şi nu pot să cer". Îi spun lui: „De ce nu mergi să spui Avvei?"

Spune: „Mi-e ruşine". Îi spun: „Voieşti să mă duc să-i spun eu?" Şi-mi spune: „Cum voieşti, părinte".

Am mers deci şi am spus Avvei şi acesta-mi zise: „Fă iubire şi îngrijeşte de el cum ştii". Atunci îl luai pe el şi spusei chelarului despre el: „Fă iubire şi, la orice oră vine acest frate la tine, dă-i lui câte voieşte şi să nu-l opreşti de la nimic". Auzind chelarul, îmi zise: „Voi face precum ai poruncit". Deci făcu fratele acela aşa câteva zile. Apoi veni iarăşi la mine: „Iartă-mă, părinte, că am început iarăşi să fur". Îi zic lui: „Pentru ce? Nu-ţi dă chelarul tot ce voieşti?" Îmi zise: „Ba da, iartă-mă, îmi dă toate cele ce voiesc, dar eu mă ruşinez de el". Îi spun lui: „De mine nu te ruşinezi?" Îmi spuse: „Nu". Îi zic lui: „Deci orice voieşti, vino şi ia de la mine şi să nu mai furi". Căci aveam atunci slujirea baniţei. Deci venea acela la mine şi lua câte voia. Dar după câteva zile începu iarăşi să fure. Şi veni necăjit şi-mi spuse: „Iată, iarăşi fur". Îi zic lui: „Pentru ce, fratele meu? Nu-ţi dau tot ce voieşti?" Zise: „Ba da". Îi spun: „Şi nu te ruşinezi să iei de la mine?" Îmi spuse: „Nu". Îi zic: „Şi pentru ce furi?" Îmi zise: „Iartă-mă, nu ştiu pentru ce! Fur aşa, simplu". Atunci îi spun lui: „Spune-mi adevărat, ce faci cu cele ce le furi?" Îmi spuse: „Le dau asinului".

Şi s-a aflat că fratele acela fura măzăriche, ramuri de finic, de smochin, cepe şi simplu orice afla şi le ascundea pe unele sub aşternutul său, pe altele în altă parte. Şi la sfârşit, neştiind ce să facă cu ele, fiindcă le vedea stricându-se, se ducea şi le arunca sau le dădea animalelor.

10) Iată, vedeţi ce înseamnă a avea deprinderea unei patimi? Vedeţi ce nebunie, ce ticăloşie? Ştia că e rău, ştia că face rău, se necăjea, plângea şi totuşi era atras nenorocitul de reaua obişnuinţă pe care şi-o făcuse prin

negrija de mai înainte. Bine spune Avva Nisteros că, dacă cineva e tras de o patimă, s-a făcut robul ei. Bunul Dumnezeu să ne izbăvească de reaua deprindere, ca să nu ne spună şi nouă: „Ce folos este de sângele meu, că mă pogor în stricăciune?" (*Psalm* 29, 9)!

V-am spus vouă în chip felurit şi despre felul cum cade cineva în deprindere. Căci nu cel ce s-a mâniat o dată se numeşte om mânios. Nici cel ce curveşte o dată se numeşte curvar. Nici cel ce a făcut o dată milostenie se numeşte milostiv. Ci şi virtutea şi patima sădesc în suflet deprinderea prin faptul că sunt lucrate continuu şi la urmă însăşi deprinderea îi aduce sau chinul veşnic sau odihna. Dar cum odihneşte virtutea sufletul, sau cum îl chinuieşte patima (răutatea), am spus-o în chipuri felurite. Căci virtutea este firească şi se află în noi, pentru că neşterse sunt semințele virtuții. Am spus deci că, în măsura în care lucrăm cele bune, ajungem la deprinderea virtuții, adică primim deprinderea noastră proprie, sau ne reîntoarcem la sănătatea noastră, ca de la o orbire oarecare, la lumina proprie, sau ca de la o boală oarecare, la sănătatea noastră cea după fire. Dar în privința răutății nu e aşa, ci, prin lucrarea răului, primim o oarecare deprindere străină şi contrară firii, ajungem ca în obişnuirea cu o lepră, de care nu ne mai putem însănătoşi, fără mult ajutor şi multe rugăciuni şi multe lacrimi, care pot mişca spre noi îndurările lui Hristos.

E ceea ce aflăm şi în cele trupeşti. Căci sunt unele mâncăruri ce produc unora un suc amar, ca de pildă: varza sau lintea şi altele asemenea. Dar nu mâncând varză sau linte, sau ceva asemănător o dată sau de două ori, ci de vor mânca des şi deci prea mult, se iveşte un suc amar în aceştia şi va naşte în ei fierbințeala şi

vor fi arşi la stomac, ba îi va duce pe unii şi la alte necazuri. Aşa e şi cu sufletul. De va stărui cineva în a păcătui, aceasta se va face o deprindere rea în suflet şi aceasta îl va duce la chinuri.

11) Dar trebuie să ştiţi şi aceasta că, atunci când sufletul e înclinat spre o patimă, chiar dacă va cădea numai o dată în lucrarea ei, se va primejdui îndată să ajungă la deprinderea ei. Acelaşi lucru se întâmplă şi în cele trupeşti. Dacă cineva are în amestecul sucurilor mai multă amărăciune, din vreo negrijă de mai înainte, aproape chiar şi numai o singură mâncare poate răscoli şi aprinde în el îndată sucurile.

Deci e nevoie de multă trezvie, sârguinţă şi grijă, ca să nu cadă cineva într-o deprindere rea. Credeţi, fraţilor, că de are cineva o singură patimă în stare de deprindere, e supus pedepsei veşnice. Căci dacă are cineva zece fapte bune şi una rea din deprindere, aceea una, săvârşită din deprinderea rea, biruieşte pe cele zece bune. Un vultur, de va ieşi întreg din cursă, dar se va afla numai cu un picior al lui legat, prin acea mică parte a lui e răpusă toată puterea lui. Căci chiar de se va afla întreg afară, dar un singur picior al lui e legat, se află întreg stăpânit de cursă. Şi atunci nu-l va putea răpune vânătorul în orice clipă voieşte? Aşa este şi cu sufletul. De ar avea numai o patimă în stare de deprindere, vrăjmaşul îl răpune în orice clipă voieşte. Căci îl are sub stăpânirea sa prin patima aceea. De aceea vă spun: nu lăsaţi patima să se facă deprindere în voi! Dar să ne rugăm lui Dumnezeu, ca să luptăm noaptea şi ziua să nu cădem în ispită. Iar dacă suntem biruiţi ca oameni şi lunecăm în greşală, să ne sârguim să ne ridicăm îndată, să ne pocăim pentru ea, să plângem înaintea bunătăţii lui Dumnezeu, să veghem, să

luptăm. Şi Dumnezeu, Cel ce vede hotărârea noastră, smerenia şi zdrobirea noastră, ne va da mâna şi va face mila Lui cu noi. Amin.

XII

Despre frica de chinurile viitoare şi despre trebuinţa ca cel ce voieşte să se mântuiască să nu uite niciodată de grija mântuirii sale

1) Suferind eu de picioare şi îmbolnăvindu-mă din pricina lor, unii dintre fraţii care au venit să mă cerceteze m-au întrebat să le spun pricina bolii. Socotesc că ei urmăreau prin aceasta două lucruri: pe de-o parte să-mi aducă puţină mângâiere în durerea mea, pe de alta să-mi dea prilej să le grăiesc lor ceva de folos. Dar fiindcă durerea nu-mi îngăduia să le grăiesc ceea ce voiam atunci, trebuie să ascultaţi acum despre aceasta. Căci istorisirea necazului este plăcută după trecerea lui. Pentru că şi pe mare, când se stârneşte furtuna, toţi se află în necaz, dar după ce trece furtuna, toţi îşi istorisesc cu bucurie cele întâmplate unii altora, desfătându-se de ele.

Deci bine este, fraţii mei, cum mereu vă spun, să punem fiecare lucru pe seama lui Dumnezeu şi să spunem că fără Dumnezeu nimic nu se întâmplă, ci, fără îndoială, aşa cum ştie Dumnezeu că e bine şi de folos aşa îl face, chiar dacă lucrul acela are în afară vreo pricină oarecare[135]. De pildă: aş putea să spun

135. Orice lucru din natură are în afară o cauzalitate naturală, de exemplu, un cutremur. Dar cauza ultimă a oricărui lucru este

că stomacul meu s-a îngreunat pentru că am mâncat cu străinii şi m-am forţat puţin pe mine însumi pentru a-i odihni (mulţumi) pe ei; şi aşa s-a produs o curgere în piciorul meu şi de aceea mi s-a pus în lucrare reumatismul. Dar aş putea da şi alte pricini, căci nu-mi vor lipsi, de voiesc. Dar cea mai sigură şi folositoare este mai degrabă aceasta, că aşa a ştiut Dumnezeu că e de folos sufletului meu, şi de aceea s-a şi întâmplat. Căci nu e nimic din cele pe care le face Dumnezeu care să nu fie bun şi toate sunt bune foarte. Deci nimeni nu trebuie să se întristeze pentru ceea ce se întâmplă, ci toate, cum am spus, să le pună pe seama purtării de grijă a lui Dumnezeu şi să se odihnească în acest gând.

2) Dar sunt unii care atâta se îngreunează de necazurile ce li se întâmplă, că sunt în stare să renunţe şi la viaţa însăşi şi ar muri cu plăcere, ca să scape prin aceasta. Dar aceasta o pătimeşte cineva din lipsă de curaj şi din multă neştiinţă, necunoscând înfricoşătoarea strâmtorare ce urmează după ieşirea sufletului din trup.

E o mare iubire de oameni a lui Dumnezeu, fraţilor, a fi noi în lumea aceasta. Dar noi, necunoscând cele de dincolo, socotim grele cele de aici. Şi nu este aşa. Nu ştiţi ce se zice în *Gherontic*? Un frate foarte lucrător a spus către un bătrân: „Sufletul meu doreşte moartea". Şi-i spuse lui bătrânul: „O doreşte pentru că vrea să fugă de necaz şi nu ştie că necazul viitor e cu mult mai rău decât cel de aici". Iar altul, la fel, a întrebat

---

Dumnezeu. Căci din mulţimea de şiruri care pot rezulta din fiecare punct cauzal, Dumnezeu este cel ce alege şirul acesta sau acela, aşa cum omul poate face un râu să meargă pe o cale sau pe alta şi să-l folosească la ceva sau la altceva.

pe un bătrân: „De ce mă întristez din trândăvie, stând în chilia mea?" Şi-i zise bătrânul: „Pentru că încă n-ai văzut nici odihna nădăjduită, nici chinurile ce vor fi. Căci dacă ai vedea acestea întocmai cum sunt, chiar de ar geme chilia ta de viermi, ca să te scufunzi în ei până la gât, ai răbda fără să te întristezi"[136].

Dar noi voim să ne mântuim dormind, şi de aceea ne descurajăm în necazuri, când ar trebui mai degrabă să mulţumim lui Dumnezeu că suntem peste tot învredniciţi de El să fim necăjiţi puţin aici, ca să aflăm acolo puţină odihnă.

A spus şi Evagrie că cel ce se roagă să-i vină ieşirea mai repede se aseamănă unui om care roagă pe lemnar să strice patul celui bolnav[137]. Căci prin trupul acesta sufletul se distrage, uită puţin de patimi şi e mângâiat de ele: mănâncă, bea, doarme, se întreţine cu alţii, vieţuieşte cu cei iubiţi[138]. Dar când iese din trup, sufletul rămâne singur cu patimile lui şi deci e şi chinuit pururea de ele, îndeletnicindu-se numai cu ele şi arzând sub tulburarea lor şi fiind sfârtecat de ele, încât nici nu-şi mai poate aduce aminte de Dumnezeu[139]. Iar amintirea lui Dumnezeu mângâie

---

136. *Everghetinosul*, III, 13, p. 40.

137. Evagrie, „Suta a IV-a", 76, *PG* 40, 1268.

138. Evagrie, „Suta a IV-a", 82, *PG* 40, 1270. Cât e în trup, sufletul nu e numai chinuit de patimi, căci nu e atât de concentrat în sine şi nu suferă numai chinul lor. Trupul îi dă şi o anumită distragere de la ele, sau şi o anumită mângâiere, desigur amestecată cu păcatul. Dar în iad va avea numai chinul de pe urma lor, nu şi plăcerea.

139. E o recunoaştere a rolului pozitiv al trupului şi din acest punct de vedere. Trupul eliberează puţin sufletul din singurătatea lui. Desigur, această singurătate e groaznică numai când sufletul e ocupat exclusiv cu patimile lui. Propriu-zis

sufletul, cum se spune şi în psalmi: „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu şi m-am veselit" (*Psalm* 76, 3). Dar patimile nu-i îngăduie nici măcar aceasta.

Voiţi să aflaţi printr-o pildă ce este ceea ce spun? Să vină careva dintre voi, să-l închid într-o chilie întunecoasă, să nu mănânce, să nu bea, să nu doarmă, să nu se întâlnească cu nimeni, să nu cânte psalmi, să nu se roage, nici să-şi amintească deloc de Dumnezeu numai trei zile. Şi va afla ce fac patimile cu el. Şi aceasta cât este încă aici. Cu cât mai mult nu se va întâmpla aceasta, după ieşirea sufletului din trup şi după ce se va preda lor şi va fi singur cu ele?

3) Deci puteţi înţelege, din cele de aici, ce va avea să pătimească nenorocitul din partea lor şi ce necazuri va avea acolo. Căci când se arde cineva, nu ştie ce este ceea ce-l arde: ce foc şi ce lemne îi pricinuiesc arderea aceasta. Dar dacă are cineva în trup un amestec de sucuri amare, nu-l arde însuşi acest amestec rău şi nu-l tulbură pe el totdeauna şi nu-i necăjeşte viaţa? Aşa este şi cu sufletul pătimaş. Nenorocitul e chinuit totdeauna de relele deprinderi din el, având pururea amara amintire şi dureroasa îndeletnicire cu patimile, care-l ard şi înfierbântă pururea. Şi pe lângă acestea, cine poate, fraţilor, să descrie locurile cele înfricoşătoare, trupurile acelea chinuitoare ce slujesc spre o astfel de suferinţă a sufletului fără

---

coexistenţa aceasta cu patimile măreşte la maximum egoismul, deci singurătatea subiectului. De aceea, la sinucidere recurg mai ales cei însinguraţi, dar însinguraţi prin descurajarea la care i-a dus faptul că nu şi-au putut satisface mândria lor sau alte patimi. Cine e cu lucrurile şi cu oamenii nu e numaidecât şi cu Dumnezeu, dar cel puţin nu e total prins în singurătatea insuportabilă.

să se strice, apoi focul acela negrăit, întunericul, puterile acelea năprasnice, pedepsitoare şi celelalte mii de mijloace chinuitoare, câte s-au descris în chip felurit în dumnezeieştile *Scripturi*, toate pe măsura relei făptuiri a sufletelor şi a relelor lor amintiri? Precum sfinţii primesc anumite locuri luminoase şi o bucurie îngerească, pe măsura bunei lor făptuiri, aşa şi păcătoşii primesc locuri întunecate, înceţoşate, pline de frică şi de spaimă, precum spun sfinţii. Căci ce este mai înfricoşător şi mai jalnic decât acele locuri în care sunt trimişi dracii? Şi ce este mai amarnic decât chinul la care sunt osândiţi? Dar şi păcătoşii se chinuiesc cu dracii înşişi, precum zice: „Duceţi-vă de la Mine în focul cel veşnic, care este gătit diavolului şi îngerilor lui" (*Matei* 25, 41).

4) Dar ceea ce e mai înfricoşător, e ceea ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Chiar dacă n-ar curge un râu de foc şi chiar dacă n-ar sta de faţă îngerii înfricoşători, simplul fapt că unii dintre oameni sunt chemaţi la slavă şi la cinste, iar alţii depărtaţi cu necinste, ca să nu vadă slava lui Dumnezeu, oare n-ar fi mai amar decât orice gheenă chinul ruşinii şi al necinstirii aceleia şi durerea căderii de la astfel de bunătăţi?"[140]

Căci atunci însăşi mustrarea conştiinţei şi amintirea celor săvârşite, cum am spus mai sus, vor fi mai rele decât zeci de mii de pedepse negrăite. Fiindcă sufletele îşi vor aduce aminte de toate cele de aici, cum zic Părinţii: de cuvinte, de fapte, de gânduri şi nu vor putea uita de niciuna din acestea[141]. Căci ceea ce

140. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Către Teodor cel căzut", *PG* 47, 294.

141. Amintirea relelor se ascute neîncetat în acea existenţă fără sfârşit, în care sufletul nu mai are nimic exterior cu ce să

se zice în *Psalm*: „În ziua aceea vor pieri toate gândurile lor" (145, 4) se zice de cele cu privire la bunurile lumii acesteia, adică cu privire la case, la locuri, la părinți, la copii, la negustorii. Acestea pier odată cu ieşirea sufletului din trup şi de nimic din acestea nu-şi mai aduce aminte, sau nu se mai îngrijeşte. Iar cele pe care le-a făcut potrivit virtuții, sau patimii, şi le aminteşte şi nimic din ele nu se pierde[142]. Dar şi de va fi folosit cuiva, sau va fi fost folositor cuiva, îşi va aminti pururea, ca şi de cel căruia i-a folosit el, sau de cel ce i-a fost folositor lui. La fel, îşi aduce pururea aminte de a fost vătămat de cineva, sau de a vătămat pe cineva: şi de cel ce l-a vătămat pe el şi de cel ce a fost vătămat de el[143]. Nimic, precum am zis, din cele ce a făcut în lumea aceasta nu pierde sufletul, ci de toate îşi aminteşte după ce iese din trup, ba chiar mai limpede, mai vădit, ca unul ce s-a izbăvit de trupul acesta pământesc[144].

---

se ocupe, nu mai poate face niciun plan de a cărui îndeplinire să se preocupe. E întors întreg spre trecut, spre un trecut care-l ruşinează, care-l chinuieşte, mai ales că vede în jurul său şi pe toți cei cărora le-a pricinuit, prin îndemnuri, prin pilde, chinuri asemănătoare.

142. Propriu-zis se golesc sufletele de planuri. Iar amintirea planurilor făcute pe pământ şi a frământărilor ambițioase pentru realizarea lor apar în toată nimicnicia lor. Rămân numai amintirile relelor făcute în cursul lor, prilejuite de ele. Aceasta va fi singura realitate din suflete.

143. Numai persoanele rămân în amintire cu răul şi cu binele ce l-au făcut, sau ce li s-a făcut de cel ce-şi aminteşte. Numai ele au existența veşnică.

144. Valoarea netrecătoare a persoanei se arată în faptul că tot ce ne-a făcut o persoană în sens bun sau rău rămâne în noi ca o amintire neştearsă, sau ca un ecou, ca o rană, nu ca un adaos impersonal, ci ca rană sau adaos legat de amintirea, de

5) Am vorbit odată despre aceasta cu un mare bătrân. Şi bătrânul acesta spunea că sufletul îşi aminteşte după ieşirea din trup de patima pe care a lucrat-o şi deci de păcatul săvârşit şi de persoana cu care l-a săvârşit. Iar eu îi spuneam lui: „Poate nu e aşa, ci poate va menţine deprinderea ce s-a născut în el din lucrarea păcatului şi aceasta îl va chinui". Şi am rămas susţinându-ne fiecare părerea lui mult timp, voind să aflăm (adevărul) şi bătrânul nu se lăsa înduplecat, zicând că şi de felul (de chipul) păcatului îşi aminteşte sufletul, ba şi de locul şi de persoana însăşi care a păcătuit împreună cu el. Dar dacă este cu adevărat aşa, vom avea şi mai rele cele de pe urmă ale noastre[145], de nu vom lua aminte la noi înşine.

întipărirea acelei persoane în noi, ba chiar de prezenţa ei în faţa noastră, în legătură chinuitoare cu noi. Ne doare sau ne bucură nu ce ne-a făcut rău sau bun o persoană, ci atitudinea faţă de noi, în care ni s-a descoperit o persoană sau alta, atitudine în care ea continuă să rămână sau pe care şi-a schimbat-o, de asemenea, atitudinea noastră faţă de ea. Nu ne dor şi nu ne bucură întâmplările impersonale ce s-au produs cu noi, ci persoanele înseşi. Şi în aceasta se ascunde convingerea că acele persoane persistă în existenţă. În aceasta constă în esenţă veşnicia raiului sau a iadului: în persistenţa noastră eternă în amintirea binelui sau a răului ce l-am făcut, sau ni s-a făcut de anumite persoane care continuă să persiste, ţinând şi ele minte răul sau binele ce li l-am făcut, sau pe care ni l-au făcut.

145. Autorul scrierii se declară de acord cu bătrânul, în sensul celor spuse de noi la nota anterioară. Dacă persoana e cea care ne doare sau ne bucură veşnic prin ce ne-a făcut, atunci ne dor şi ne bucură lucrurile concrete, căci persoana e totdeauna o realitate concretă şi unică; şi tot aşa sunt unice toate faptele ei. Numai principiul e general sau abstract. Ne doare cutare persoană concretă, pentru răul făcut.

De aceea, mereu vă spun: sârguiți-vă să îngrijiți gânduri bune, ca pe ele să le aflați acolo. Căci cu ceea ce are cineva aici, cu aceea iese de aici şi aceea va avea acolo[146]. Să ne îngrijim, să ne izbăvim de o astfel de strâmtorare, fraților! Să ne sârguim şi Dumnezeu va face milă cu noi. Căci El este, cum se zice în psalmi, „Nădejdea tuturor marginilor pământului şi a celor ce sunt pe mare, departe" (*Psalm* 64, 6). Cei de la marginea pământului sunt cei din cea mai de pe urmă răutate; iar cei de pe mare, departe, sunt cei din ultima necunoştință. Şi totuşi Hristos este şi nădejdea acestora[147].

6) E nevoie numai de o mică osteneală; să ne ostenim ca să fim miluiți. Dacă are cineva un loc şi nu-l îngrijeşte şi se înțeleneşte, nu se umple de spini şi de mărăcini în măsura în care nu-l îngrijeşte? Iar când începe să-l curățească, nu-i sângerează mâinile în măsura în care a fost acel loc mai plin de spini şi el voieşte să smulgă buruiana cea rea, pe care a lăsat-o să odrăslească în timpul în care nu l-a îngrijit? Căci e cu neputință să nu secere cineva ceea ce a semănat.

Dar cel ce voieşte să curățească locul lui are nevoie să dezrădăcineze, întâi, bine toate buruienile. Căci de nu va smulge bine toate rădăcinile lor, ci le va reteza numai de deasupra, odrăslesc iarăşi. Deci va smulge întâi, cum am spus, rădăcinile înseşi şi, după

146. Cine se duce cu gânduri bune despre persoane, va fi acolo cu persoanele respective; nu va fi singur.

147. Dacă persoanele cărora le-am făcut bine şi de care am gândit bine vor fi cu noi, cu atât mai mult, Dumnezeu, dacă vom crede în El. Căci El e prezent pretutindeni cu o intensitate infinit mai accentuată decât orice persoană, ca fiind Cel ce ne produce bucurie dacă am crezut în El şi L-am iubit, sau Cel care face conştiința să ne chinuiască dacă nu am crezut în El şi n-am făcut altora binele precum voieşte El.

ce a curățit locul bine de buruieni şi de mărăcini şi de cele asemenea şi a curățit pământul, îl va răsturna, îl va ara şi-l va pregăti frumos şi abia după aceea va semăna în el sămânța cea bună. Căci dacă după ce a făcut această bună pregătire (φιλοκαλιαν) îl va lăsa gol, răsar iarăşi buruienile, găsind un pământ bun şi moale de pe urma acestei bune pregătiri şi-şi vor întinde adânc rădăcinile şi se vor face mai tari şi se vor înmulți în el.

7) Aşa este şi cu sufletul. Întâi trebuie să-şi taie cineva vechea împătimire şi relele obişnuințe. Că nimic nu e mai rău ca reaua obişnuință. Căci zice şi Sfântul Vasile: „Nu mică e această luptă de a birui obişnuința. Căci obiceiul întărit vreme îndelungată ia de multe ori putere de fire"[148]. Deci se cere ca aceia să se lupte, cum am spus, nu numai cu relele obişnuințe şi cu patimile, ci şi cu pricinile lor, care sunt rădăcinile. Pentru că, dacă nu se vor smulge rădăcinile, vor odrăsli numaidecât iarăşi mărăcinii. Şi sunt unele patimi cărora nu mai are nimeni nicio putere de a le scoate pricinile. Astfel, pizma nu e nimic în sine, dar are unele pricini, între care şi iubirea de slavă. Căci voind cineva să fie slăvit, pizmuieşte pe cel slăvit, sau pe cel căruia i se dă mai multă cinste. La fel, mânia se naşte din alte pricini şi mai ales din iubirea de plăcere. Despre aceasta a amintit şi Evagrie, zicând despre un oarecare sfânt că spunea: „De aceea smulg plăcerile, ca să tai pricinile mâniei"[149]. Şi toți Părinții spun că fiecare patimă se naşte din acestea trei: din iubirea de slavă, din iubirea de arginți şi din iubirea de plăceri, aşa precum v-am spus în diferite chipuri.

148. Sfântul Vasile cel Mare, *Regulile pe larg*, 6, *PG* 31, 926 B.
149. Evagrie, *Capete practice*, II, 99, *PG* 40, 1252 B.

8) De voieşte deci cineva să taie nu numai patimile, ci şi pricinile lor, să-şi îngrijească (φιλοκαλῆσαι) mai întâi bine moravurile lui, prin pocăinţă şi plâns, şi apoi să înceapă să semene sămânţa cea bună, care închipuie faptele cele bune. Căci, precum am spus despre ţarină: dacă după curăţirea şi buna ei pregătire, nu va arunca cineva sămânţa cea bună, vor răsări iarăşi buruienile şi vor afla pământul bun şi netezit, prin buna lui pregătire, şi vor prinde rădăcini mai adânci în el, aşa sunt şi cele ale omului. Dacă, după ce şi-a îngrijit purtările lui şi s-a pocăit de faptele de mai înainte ale lui, nu se îngrijeşte să facă fapte bune şi să dobândească virtuţile, se va întâmpla cu el ceea ce zice Evanghelia: „Când duhul necurat iese din om şi trece prin locuri fără apă, căutând odihnă şi neaflând, zice: «Întoarce-mă-voi la casa mea de unde am ieşit» şi, venind, o află golită, se înţelege, de toată virtutea, şi măturată şi împodobită; atunci merge şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decât el şi, intrând, locuiesc acolo şi se fac cele de pe urmă ale omului acela mai rele decât cele dintâi" (*Luca* 11, 24-26).

9) Căci e cu neputinţă sufletului să rămână în aceeaşi stare, ci înaintează fie spre mai bine, fie spre mai rău. De aceea, oricine voieşte să se mântuiască trebuie nu numai să nu facă răul, ci şi să lucreze binele: „Fereşte-te de rău, şi fă binele" (*Psalm* 36, 27). N-a zis numai „fereşte-te de la rău", ci şi „fă binele". De pildă, de s-a obişnuit cineva să facă nedreptate, nu ajunge numai să nu mai facă nedreptate, ci trebuie să facă şi dreptate. De a fost risipitor (desfrânat), nu ajunge numai să înceteze de a fi risipitor, ci trebuie să se facă şi înfrânat. De a fost un om mânios, nu ajunge numai să înceteze să se mânie, ci trebuie să dobândească şi

blândețea. De a fost îndrăzneț, nu ajunge să înceteze de a fi îndrăzneț, ci trebuie să se și smerească. Aceasta înseamnă a se feri de la rău și a face binele. Căci fiecare patimă are virtute contrară ei. Mândria are smerita cugetare, iubirea de arginți are milostenia, risipa are înfrânarea, descurajarea are răbdarea, mânia are blândețea, ura are iubirea. Pe scurt, orice patimă are, cum am zis, o virtute contrară.

10) Acestea vi le-am spus de multe ori. Deci, precum am scos virtuțile și am sădit patimile contrare lor, așa trebuie să ne ostenim nu numai să scoatem patimile, ci și să sădim virtuțile și să le așezăm la locul lor propriu. Căci virtuțile ne sunt date de la Dumnezeu prin fire. Pentru că, îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuțile, precum zice: „Să facem pe om după chipul și asemănarea Noastră" (*Facerea* 1, 26). A zis „după chipul", pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios și liber; și a mai zis „după asemănare", adică „după virtute"[150]. Căci zice: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru cel din ceruri milostiv este" (*Luca* 6, 36), și: „Fiți sfinți, că Eu sfânt sunt" (*Leviticul* 11, 44; *1 Petru* 1, 16). Și iarăși zice Apostolul: „Fiți buni unii cu alții" (*Efeseni* 4, 32). Iar proorocul zice: „Bun este Domnul cu cei ce rabdă" (*Plângerile lui Ieremia* 3, 25), și altele ca acestea. Aceasta este „după asemănare".

Deci, Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuțile. Dar patimile nu le avem în chip firesc. Căci nici nu au vreo ființă sau vreun ipostas, ci sunt ca întunericul

150. Adică sufletul nu e numai liber și nestricăcios, adică după chipul lui Dumnezeu, ci și chemat la virtute, adică la asemănarea cu Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu e numai nestricăcios și liber, ci și Subiect al bunătății.

care nu există (nu subzistă) după ființă, ci sunt ca o boală (o patimă) a văzduhului, cum zice Sfântul Vasile, care se iveşte după aceea (παρυφισταμενον), din lipsa luminii[151]. Abătându-se sufletul de la virtuți din iubirea de plăcere, a dat naştere patimilor (bolilor) şi le-a întărit pe acestea împotriva sa[152].

---

151. Se iveşte ca o falsă existență (παρυφισταμενον) prin dispariția luminii. Totdeauna se simte în întuneric că e o lipsă a luminii.

152. Nici virtuțile nu stau de sine, căci nu găsim bunătatea stând de sine. Bunătatea totdeauna e a cuiva. Iubim un om bun, ne mângâie bunătatea cuiva, nu ne mângâie bunătatea în sine. Dar virtutea sau bunătatea se răspândeşte în chip firesc din persoană, cum se răspândeşte lumina sau sensul. Dar răutatea sau lipsa de sens nu se răspândeşte în chip firesc din persoană. Acestea apar ca o falsă existență, ca un minus, prin lipsa bunătății, a virtuții, a luminii. Ele nu sunt decât o boală a persoanelor existente, care în mod firesc răspândesc din ele bunătatea, lumina, ca iradieri ale ființei lor. Fără îndoială, simțim dureros patimile, dar le simțim ca o lipsă a ceea ce trebuie să fie, ca ştirbiri, ca o boală, ca o slăbiciune a ființei, ca o neputință a ei de a manifesta conținutul pozitiv. În rău e o neputință, dar o neputință care chinuieşte pe cel din care porneşte şi pe cel asupra căruia se răsfrânge. Iar cel asupra căruia vine, de multe ori opunându-i aceeaşi neputință cu voia, îşi măreşte neputința. Dacă i-ar opune puterea de iradiere a ființei sale, ar ajuta-o să se întărească. Dacă i-ar opune tăria sa, adică virtutea, i-ar infuza şi aceluia o tărie, l-ar ajuta să se tămăduiască. Cel ce suferă de neputința răului socoteşte să se tămăduiască prin căutarea unor mijloace tot aşa de inconsistente. Egoistul, suferind de minusurile lui, caută a şi le tămădui căutând bunuri inconsistente şi ele: plăceri trecătoare, bunuri trecătoare, laude false etc. Astfel, din neputință, răul se măreşte în neputința lui. Factorul care iradiază răul simte neputința lui, cum o simte şi cel asupra căruia se răspândeşte; dar o neputință împotriva căreia nu vrea să lupte nici unul, nici celălalt.

11) Dar e nevoie, precum am spus, ca în țarină, după ce a fost îngrijită (μετὰ φιλοκαλίαν), să se semene îndată sămânța cea bună, ca aceasta să-şi aducă şi rodul bun. Pentru aceasta semănătorul, după ce a semănat sămânța în țarina lui, trebuie s-o ascundă şi s-o adâncească în pământ. Pentru că, altfel, vin păsările şi o răpesc şi o pierd. Iar după ce a ascuns-o, aşteaptă mila lui Dumnezeu, până ce va trimite ploaia şi va face să crească sămânța. Căci de se va osteni plugarul de mii de ori ca să curețe, să pregătească (φιλοκαλεῖν) pământul şi apoi să-l semene, de nu va trimite Dumnezeu ploaie peste sămânța lui, în zadar se face toată osteneala lui.

Aşa e şi cu noi. Căci după ce facem vreun bine, trebuie să-l ascundem prin smerita cugetare şi să îndreptăm şi să aruncăm asupra lui Dumnezeu neputința noastră, rugându-L să binevoiască spre osteneala noastră, că altfel în deşert se face toată osteneala.

12) Dar se întâmplă iarăşi că uneori şi după ce a plouat şi a odrăslit sămânța, de nu se pogoară iarăşi ploaia la vreme, semănătura se usucă şi se pierde. Căci, precum are nevoie sămânța de ploaie, tot aşa are nevoie şi semănătura odrăslită, până ce se întăreşte. Dar nici atunci nu trebuie să înceteze grija. Căci uneori şi după ce a crescut şi a făcut spic, vine furtuna şi grindina, sau altceva din acestea şi pierde semănătura. Aşa e şi cu sufletul. Căci după ce s-a ostenit şi s-a curățit pe sine, cum am zis, de toate patimile, şi s-a sârguit în toate virtuțile, trebuie să ia aminte la mila lui Dumnezeu şi la acoperământul Lui, ca să nu-l părăsească pe el şi să se piardă. Pentru că, precum am zis despre sămânță că şi după odrăslire şi creştere, dacă nu vine

iarăşi ploaie în continuare, nu face rod, ci se usucă şi se pierde, aşa e şi cu omul. Dacă, după ce face acestea, îşi depărtează Dumnezeu puţin acoperământul Lui şi-l părăseşte, se pierde. Iar părăsirea omului se întâmplă când face lucruri potrivnice stării lui. De pildă: dacă cineva e evlavios şi se face nepăsător, sau e smerit şi se face îndrăzneţ. Şi nu-l părăseşte Dumnezeu atât de mult pe cel nepăsător pentru că s-a făcut îndrăzneţ, cât îl părăseşte pe cel evlavios pentru că se face nepăsător, şi pe cel smerit pentru că se face îndrăzneţ. Aceasta înseamnă a păcătui cineva împotriva stării lui. Din aceasta vine părăsirea. De aceea, altfel judeca Sfântul Vasile păcatul celui evlavios şi altfel, pe al celui nepăsător.

13) Deci când se păzeşte cineva pe sine şi de acestea trebuie să ia aminte ca nu cumva, de a făcut un mic bine, să-l fi făcut pentru slava deşartă, sau pentru a plăcea oamenilor, sau după vreun gând omenesc şi să se piardă acel bine mic pe care l-a făcut, precum am zis, prin furtună, prin grindină sau prin cele asemenea. Se mai întâmplă şi aceea că în ţarină rodul nu păţeşte nimic, dar şi atunci trebuie păzit până la seceriş. Şi de aceea plugarul nu trebuie să fie nici atunci fără grijă. Ba uneori şi după ce a secerat locul şi şi-a isprăvit toată osteneala lui, vine un om rău, cu ură, şi aruncă foc peste rodul lui şi pierde întreg rodul şi osteneala omului. De aceea, el nu trebuie să fie fără grijă până ce nu a adunat tot rodul şi l-a pus în jitniţă. La fel şi omul, după ce a trecut, cum am zis, peste toate acestea, nu trebuie să rămână nici atunci fără grijă. Căci se întâmplă că, după toate acestea, găseşte diavolul putinţa să-l amăgească fie prin îndreptăţiri de sine, fie prin mândrie, fie prin aruncarea în el a unor

gânduri de necredință sau de vicleană erezie, şi nu numai că pierde toate ostenelile lui, ci şi îl desparte de Dumnezeu. Şi dacă nu a putut să-i facă ceva prin fapte, îi face printr-un singur gând. Căci şi un gând poate despărți pe cineva de Dumnezeu, de-l primeşte acela şi consimte cu el[153].

Drept aceea, cel ce voieşte să se miluiască cu adevărat să nu părăsească grija până la ultima răsuflare! E nevoie deci de osteneală şi grijă multă, de rugăciune neîncetată către Dumnezeu, ca El să ne acopere şi să ne mântuiască prin bunătatea Lui, spre slava numelui Lui.

XIII

Despre trebuința de a răbda încercările fără tulburare şi cu mulțumire

1) Bine a zis Avva Pimen că semnul călugărului se arată în încercări (în ispite)[154]. Căci călugărul care a venit să slujească Domnului cu adevărat trebuie să-şi

153. „Şi un gând poate despărți de Dumnezeu, când omul îl primeşte şi consimte cu el", căci, în acest caz, însăşi ființa lăuntrică a omului s-a desfăcut de Dumnezeu. Pentru că în acel gând a luat omul însuşi o atitudine. Căci omul este în esență duh şi libertate, şi Dumnezeu, la fel. Aşa s-a despărțit şi diavolul de Dumnezeu. Tot întunericul a intrat în diavol prin această despărțire de iubirea lui Dumnezeu, Care e lumină. Perversitatea, cugetarea strâmbă, lipsa de iubire l-au întunecat prin aceasta. Ce folos că un om este exterior lângă noi, iar lăuntrul lui e întreg împotriva noastră?

154. *Patericul*, „Pentru Avva Pimen", 13, *PG* 65, 325 B.

pregătească cu înțelepciune sufletul pentru încercări, ca să nu se mire, nici să se tulbure de cele ce i se întâmplă, socotind că nimic nu se întâmplă fără purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Iar unde e purtarea de grijă a lui Dumnezeu, negreşit ceea ce se întâmplă e bine şi spre folosul sufletului. Căci toate câte le face Dumnezeu cu noi le face pentru folosul nostru, şi iubindu-ne şi cruțându-ne. De aceea suntem datori, cum a zis Apostolul, să mulțumim în toate bunătății Lui (*1 Tesaloniceni* 5, 18), şi niciodată să nu ne întristăm şi să nu ne pierdem curajul în cele ce ni se întâmplă. Şi să primim fără tulburare cele ce vin asupra noastră cu smerită cugetare şi cu nădejdea în Dumnezeu, încredințați că, precum am spus, toate câte le face Dumnezeu cu noi le face din bunătate, iubindu-ne, şi le face bine. Şi nu s-ar putea ca ele să se facă bine altfel, dacă nu s-ar milostivi Dumnezeu.

2) Căci dacă are cineva un prieten şi e încredințat că e iubit de el, chiar dacă ar pătimi ceva de la el, şi chiar dacă acel lucru ar fi împreunat cu necaz, e convins că i-a făcut acest lucru din iubire şi niciodată nu crede despre prietenul său că vrea să-l vatăme pe el. Cu cât mai mult nu trebuie să gândim despre Dumnezeu, Care ne-a făcut şi ne-a adus la ființă din cele ce nu sunt şi S-a întrupat pentru noi şi a murit pentru noi, că toate le face cu noi din bunătate şi iubindu-ne? Şi despre prieten pot gândi că face unele lucruri pentru mine pentru că mă iubeşte şi-mi poartă de grijă. Dar despre el nu pot socoti că are o astfel de înțelepciune: că poate cârmui toate cele privitoare la mine precum se cuvine. De aceea el mă poate şi vătăma, chiar dacă nu vrea. Dar despre Dumnezeu nu putem spune aceasta. Căci El este izvorul înțelepciunii şi ştie toate cele

ce ne sunt de folos şi cârmuieşte spre aceasta toate ale noastre, până la lucrurile cele mai neînsemnate. Alteori se poate spune despre prieten că mă iubeşte şi mă cruță şi ştie să cârmuiască cele privitoare la mine, dar nu şi că are putere să mă ajute în cele ce socoteşte că-mi sunt spre folos. Dar despre Dumnezeu nu putem spune nici aceasta, căci Lui toate Îi sunt cu putință şi nimic nu e cu neputință înaintea Lui.

Deci despre Dumnezeu ştim că iubeşte şi ocroteşte făptura Sa şi că El însuşi este izvorul înțelepciunii şi ştie să cârmuiască cele ale noastre şi că nimic nu-i este Lui cu neputință, ci toate slujesc voii Lui; şi trebuie să ştim că toate câte le face sunt spre folos şi că trebuie să le primim, precum am spus mai înainte, cu mulțumire, ca de la un Stăpân bun şi binefăcător, chiar dacă sunt împreunate cu necaz. Căci toate se fac cu dreaptă judecată şi Dumnezeu cel preamilostiv nu trece cu vederea nici necazul ce ni se întâmplă.

3) Dar omul adeseori se îndoieşte în sine şi păcătuieşte din cel mai mic necaz, împreunat cu cele ce vin asupra lui, zicând: „Cum pot fi acestea spre folosul meu?" Dar noi nu păcătuim în cele ce vin asupra noastră decât pentru că suntem fără răbdare în dureri, pentru că nu voim să purtăm un mic necaz, sau să pătimim ceva ce ne vine în afara scopului urmărit de noi. Căci Dumnezeu nu îngăduie să vină asupra noastră vreun lucru peste puterea noastră. Pentru că a zis Apostolul: „Credincios este Dumnezeu, Care nu ne va lăsa pe noi să fim încercați peste ceea ce putem" (*I Corinteni* 10, 13). Dar noi, neavând răbdare, nu voim să suferim nici măcar cât de puțin şi nici să primim ceva cu smerenie. De aceea, ne zdrobim şi, cu cât ne silim mai mult să scăpăm de încercări, cu

atât ne simţim mai îngreunaţi de povara lor şi slăbim în curaj şi nu putem să scăpăm de ele[155]. Sunt unii care înoată pentru vreo trebuinţă în mare şi, dacă ştiu meşteşugul înotului, când vine vreun val împotriva lor, se afundă sub el până ce trece şi rămân astfel nevătămaţi. Dar dacă voiesc să se împotrivească valului, acesta îi împinge înapoi şi le măreşte distanţa (până la ţintă). Şi când încep iarăşi să înoate, vine alt val asupra lor şi, de se împotrivesc iarăşi, din nou îi împinge şi-i aruncă înapoi. Şi se zdrobesc mereu, neizbutind nimic. Dar dacă, precum am spus, se vâră sub val şi se smeresc dedesubtul lui, acesta trece peste ei fără să le pricinuiască nicio vătămare, şi rămân înotând cât voiesc şi împlinindu-şi lucrul lor. Aşa e şi

155. Necazul primeşte proporţii prin subiectivitatea noastră. Noi slăbim sufleteşte pentru că dăm proporţii necazului, iar dând proporţii necazului, slăbim şi mai mult sufletul. Şi astfel, orice lucru cât de mic ia forma de necaz insuportabil şi toată viaţa ne devine un lanţ de necazuri. Neînţelegând că în viaţa aceasta nu poate fi nicio împrejurare deplin satisfăcătoare, cuprinzând plenitudinea (căci din ce avem mai multe bunuri, voim mai multe, nesatisfăcându-ne cu mărginirea celor pe care le avem; de ce suntem mai lăudaţi, de exemplu, vrem să fim şi mai mult lăudaţi etc.), prefacem aproape toată împrejurarea într-un necaz căruia îi dăm proporţii, slăbindu-ne totodată sufletul continuu, sporind nervozitatea, iritabilitatea, nemulţumirea, pornirea lui de critică, de bănuială asupra oricui, asupra lui Dumnezeu, făcându-ne oameni imposibili. Dimpotrivă, cel ce nu dă proporţii necazurilor, ci le reduce la inevitabila limitare şi relativitate a situaţiilor exterioare în viaţa aceasta, descoperă putinţa de progres nesfârşit în înţelegere, în iubirea de Dumnezeu, de oameni, găseşte şi în „eşecurile" sau „necazurile" din afară prilejuri de noi înţelegeri ale putinţei de nesfârşit spor în cele duhovniceşti. Deci se foloseşte şi de ele. E o idee pe care autorul o expune în cele următoare.

cu încercările. De poartă cineva cu răbdare şi smerenie încercarea, trece prin ea nevătămat. Dar de se necăjeşte şi se tulbură învinovăţind pe oricine, se chinuieşte pe sine însuşi, îngreunând încercarea împotriva sa, şi, în loc să aibă folos din ea, se vatămă.

4) Căci foarte mult folosesc încercările, celor ce le suportă fără tulburare. Chiar de ne-ar supăra vreo patimă, nici atunci nu trebuie să ne tulburăm de aceasta. Căci de se tulbură cineva de o patimă care-l supără, este un semn al neştiinţei şi al mândriei, al necunoaşterii stării sale şi al fugii de osteneală, cum au spus Părinţii. De aceea nu sporim şi nu cunoaştem măsurile noastre. Nici n-avem răbdare în lucrul pe care-l începem, ci voim să dobândim virtutea fără osteneală. Căci de ce se tulbură pătimaşul când e supărat de o patimă? De ce se tulbură dacă a lucrat-o? Tu o ai şi tu te tulburi? Ai arvuna ei şi zici: „De ce mă tulbură?" Rabdă mai bine, luptă, roagă pe Dumnezeu, căci este cu neputinţă să nu aibă vreun necaz din partea patimilor cel ce a căzut în lucrarea lor[156]. „Vasele lor, cum a zis Avva Sisoe, sunt înlăuntrul tău. Dă-le

156. Patimile au o poftă nesfârşită. De aceea, pe măsură ce le satisfacem, se vor şi mai mult satisfăcute, şi dacă nu ni se oferă prilejurile, ne produc şi mai mari nemulţumiri decât dacă nu le-am fi satisfăcut deloc. Căci satisfacerea lor continuă, sau mereu reluată, atârnă de condiţia exterioară, care nu ne stă totdeauna uşor la dispoziţie (de femeie, de bani, de linguşitori), care ne produc pe de altă parte multe nemulţumiri cu insuficienţa, cu pretenţiile, cu nesinceritatea lor. Pe de altă parte, satisfacerea dorinţelor de progres nesfârşit ale sufletului nu depinde de condiţii exterioare, sau aceste condiţii i se dăruiesc continuu: cei mai mulţi se deschid binelui ce faci, iubirii ce le-o arăţi, sau toate şi toţi îţi oferă împrejurări care se cer răbdate, pe care trebuie să le primeşti cu smerenie, cu înţelegere, etc.

lor arvuna lor, şi se vor duce[157]. Vase a numit pricinile. Dacă le-am iubit şi le-am lucrat, nu e cu putinţă să nu fim robiţi de gândurile pătimaşe, fiind siliţi să lucrăm patimile, chiar dacă nu voim, pentru că ne-am predat de bunăvoie în mâinile lor.

5) Aceasta este ceea ce a spus proorocul despre Efraim, care a biruit pe potrivnicul lui (*Osea* 5, 13), conştiinţa sa adică, şi a călcat în picioare judecata, pentru că a căutat Egiptul şi a fost luat în robie de asirieni (*Osea* 7, 11). Egipt numesc Părinţii voia trupească ce ne apleacă spre odihna trupească şi învaţă mintea să caute dulceaţa patimilor. Iar asirieni, gândurile pătimaşe, care tulbură şi zăpăcesc mintea şi o umplu de idoli necuraţi şi o duc cu sila şi fără să vrea la lucrarea patimilor.

Dacă se predă deci cineva pe sine de bunăvoie dulcii pătimiri a trupului, e dus cu sila şi fără să vrea la asirieni ca să robească lui Nabucodonosor. Aceasta ştiind-o, proorocul se plângea şi zicea: „Nu vă coborâţi în Egipt" (*Ieremia* 42, 19). „Ce faceţi, nenorociţilor? Smeriţi-vă puţin! Plecaţi umărul vostru şi lucraţi pentru împăratul Babilonului şi şedeţi în pământul părinţilor voştri". Şi iarăşi îi trezeşte, zicând: „Nu vă temeţi de faţa lui, căci cu noi este Dumnezeul nostru, ca să ne scoată pe noi din mâinile lui" (*Ieremia* 42, 11). Apoi prezice şi necazul ce va veni peste ei, de nu vor asculta de Dumnezeu: „De veţi intra în Egipt, veţi fi în loc neumblat şi robiţi şi spre blestem şi osândă" (*Ieremia* 42, 15-16). Dar aceia îi răspund: „Nu vom şedea în pământul acesta, ci vom intra în Egipt şi nu vom vedea război şi nu vom auzi glas de trâmbiţă şi nu vom flămânzi de pâine" (*Ieremia* 42, 13-14). Au coborât

157. *Patericul*, „Pentru Avva Sisoe", 6, *PG* 65, 393 A.

deci în Egipt şi s-au robit de bunăvoie lui Faraon, apoi au fost duşi cu sila la asirieni şi s-au robit fără să vrea.

6) Priviți cu mintea voastră la cele spuse. Înainte de a pune cineva în lucrare patima lui, chiar de vor porni gândurile la luptă împotriva lui, este încă în cetatea lui, este încă liber şi are şi pe Dumnezeu ca ajutor. Deci de se va smeri lui Dumnezeu şi va purta jugul necazului şi al încercării cu mulțumire şi va lupta puțin, ajutorul lui Dumnezeu îl va scăpa pe el. Dar de va fugi de osteneală şi va coborî la dulcea pătimire a trupului, va fi dus de silă şi de nevoie în pământul asirienilor şi va robi acela fără să vrea.

Atunci le va spune proorocul: „Rugați-vă pentru viața lui Nabucodonosor. Că în viața lui este mântuirea voastră" (*Baruh* 1, 11). Nabucodonosor înseamnă a nu se descuraja cineva de necazul încercării ce i se întâmplă, nici a se feri de el, ci a-l purta cu smerenie, ca fiind îndatorat să-l pătimească, şi a cugeta că nu este vrednic să se izbăvească de povara lui, ci mai degrabă să se prelungească şi să se întărească împotriva sa, şi, fie că ar cunoaşte în sine pricina lui, fie că nu ar cunoaşte-o pentru moment, să creadă că nimic nu vine fără judecată şi pe nedrept de la Dumnezeu. Aşa a zis fratele acela când s-a întristat şi a plâns că Dumnezeu a luat încercarea de la el: „Doamne, nu sunt vrednic să fiu necăjit puțin?"[158] Şi iarăşi s-a scris că un ucenic al unui mare bătrân era războit de gândul curviei. Şi văzându-l bătrânul luptând, i-a zis lui: „Voieşti să rog pe Dumnezeu să-ți uşureze războiul?" Iar acela a zis: „Măcar că mă ostenesc, Avva, dar văd din osteneală un rod în mine. Roagă mai bine pe Dumnezeu să-mi dea răbdare"[159].

158. *Everghetinosul*, vol. III, 34, p. 102.
159. *Everghetinosul*, vol. II, 25, p. 73.

7) Iată, aceştia sunt cei ce voiesc cu adevărat să se mântuiască. Aceasta înseamnă a purta cu smerită cugetare jugul şi a se ruga pentru viaţa lui Nabucodonosor. De aceea zice proorocul: „Că în viaţa lui e mântuirea voastră". Aceasta e una cu ceea ce a zis fratele: „Văd în mine rod din osteneala mea". Aceasta o spune şi bătrânul: „Astăzi am cunoscut că eşti în sporire şi că mă întreci".

Căci când luptă cineva împotriva păcatului cu fapta şi începe să se războiască şi se smereşte pentru gândurile pătimaşe din cugetare, se zdrobeşte, se nevoieşte şi, prin necazul nevoinţelor, se curăţeşte pe încetul şi vine iarăşi la starea după fire.

Deci, precum am spus, când e supărat cineva de patimă şi se tulbură din neştiinţă şi mândrie, trebuie să-şi vadă mai degrabă măsurile sale şi să rabde sârguindu-se, până ce va face Dumnezeu mila Sa cu el. Căci de nu se ispiteşte cineva şi nu cunoaşte necazul patimilor, nici nu se luptă, nici nu se curăţeşte[160]. Zice *Psalmul* despre aceasta: „Când răsar păcătoşii ca iarba, se ivesc toţi cei ce lucrează fărădelegea, ca să se piardă în veacul veacului" (91, 7-8). Păcătoşii ce răsar ca iarba sunt gândurile pătimaşe, căci neputincioasă este iarba şi nu are tărie. Când răsar deci gândurile pătimaşe în suflet, atunci se ivesc, adică se arată, toţi

160. Ispitele sunt un mijloc prin care îşi cunoaşte cineva slăbiciunile sale. Dar ele dau celui ispitit şi prilejuri de luptă împotriva acestei slăbiciuni, deci prilejuri de întărire a sa. Căci fără luptă nu se poate întări cineva, aşa cum fără mişcare nu-şi poate întări cineva muşchii picioarelor şi ai mâinilor. Noi suntem chemaţi să creştem şi prin efortul nostru. Iar efortul e prilejuit de încercări, de ispite, de necazuri. În lupta cu ispitele, nu luptăm atât împotriva unor factori străini, cât împotriva unor slăbiciuni ale noastre şi pentru întărirea noastră.

cei ce lucrează fărădelegea, care sunt patimile, ca să fie nimicite în veacul veacului. Căci când se arată patimile în cei ce luptă, atunci sunt nimicite de către ei.

8) Luați seama la înşiruirea cuvântului. Întâi răsar gândurile pătimaşe, apoi se ivesc patimile şi pe urmă sunt nimicite. Toate acestea sunt ale celor ce se luptă. Dar noi, care săvârşim păcatul cu fapta şi cerem pururea drepturi pe seama patimilor, nu ştim când răsar gânduri pătimaşe, nici când se ivesc patimile, ca să luptăm cu ele, ci suntem încă jos, în Egipt, în jalnica lucrare a cărămizilor lui Faraon. Şi cine ne va ajuta să venim măcar la simțirea amarnicei noastre robii, ca să ne smerim şi să ne sârguim să fim miluiți?

Când fiii lui Israel erau în Egipt şi robeau lui Faraon, făceau cărămizi. Iar cei ce lucrează la cărămizi sunt totdeauna jos, privind cu ochii la pământ. Aşa şi sufletul, când e stăpânit de diavol şi săvârşeşte păcatul cu fapta, acesta calcă cugetarea lui şi o face să nu gândească nimic duhovnicesc, ci totdeauna să gândească şi să facă cele pământeşti. Apoi i-au clădit lui din cărămizile ce le-au pregătit trei cetăți întărite: Pitho, Ramses şi On, care este Iliopolis. Iar acestea sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă şi iubirea de arginți, din care constă orice păcat.

9) Iar când a trimis Dumnezeu pe Moise să-i scoată pe ei din Egipt şi din robia lui Faraon, acesta îngreunează lucrările lor şi le zice: „Sunteți leneşi, nu lucrați, de aceea ziceți: vrem să plecăm să slujim Domnului Dumnezeului nostru" (*Ieşirea* 5, 17). La fel şi diavolul, când a binevoit Dumnezeu să miluiască sufletul şi să-l uşureze pe el din patimi prin cuvântul Său, sau prin careva dintre slujitorii Lui, îngreunează şi el mai tare patimile împotriva lui şi-l războieşte cu şi mai multă

putere. Iar Părinții, știind de aceasta, întăresc pe om prin învățătura lor și nu-l lasă să fie cuprins de frică. Unul zice: „Ai căzut? Ridică-te! Și dacă ai căzut iarăși, ridică-te iarăși!"[161], și celelalte la fel. Altul zice: „Tăria celor ce voiesc să agonisească virtuțile este ca, de vor cădea, să nu se descurajeze, ci iarăși să se îngrijească"[162]. Și fiecare din ei dă mâna, unul așa, altul altfel, celor ce sunt războiți și necăjiți de vrăjmașul. Iar ei au luat aceasta din dumnezeiasca *Scriptură*, care zice: „Oare cel ce cade nu se ridică? Sau cel ce se depărtează nu se întoarce? Întoarceți-vă la Mine, fiilor, și vă voi vindeca rănile voastre, zice Domnul" (*Ieremia* 3, 22), și cele asemenea.

10) Iar când s-a îngreunat mâna lui Dumnezeu peste Faraon și peste dregătorii lui și au voit să trimită pe fiii lui Israel, acesta spuse lui Moise: „Plecați, slujiți Domnului Dumnezeului vostru, dar lăsați oile și boii voștri" (*Ieșirea* 10, 24). Acestea sunt gândurile din cuget peste care Faraon a voit să rămână stăpân, nădăjduind ca prin ele să atragă iarăși pe fiii lui Israel la sine. Dar Moise îi spuse: „Nu, ci ne vei da jertfe și arderi de tot, pe care le vom aduce Domnului Dumnezeului nostru; și vitele noastre vor merge cu noi și nu vom lăsa nicio unghie a lor" (*Ieșirea* 10, 25-26).

Iar când i-a scos Moise pe fiii lui Israel din Egipt și i-a trecut pe ei Marea Roșie, dorind să-i ducă la cele șaptezeci de trunchiuri de finici și la cele douăsprezece izvoare de apă, întâi i-a dus la Mera și s-a necăjit poporul, neaflând ce să bea, pentru că apa era amară. Și prin Mera i-a dus pe ei la locul celor șaptezeci de finici și al celor douăsprezece izvoare de apă.

---

161. *Patericul*, „Pentru Avva Sisoe", 6, *PG* 65, 404 C.

162. *Patericul*, „Pentru Avva Moise", *PG* 65; *Everghetinosul*, vol. I, 28, p. 99.

11) Aşa şi sufletul, când se opreşte de la păcatul cu fapta şi trece marea cea gândită (a gândurilor, a duhurilor rele), întâi se va osteni luptând şi necăjindu-se mult şi apoi va intra prin necazuri la sfânta odihnă: „Că prin multe necazuri trebuie să intrăm noi în Împărăţia cerurilor" (*Fapte* 14, 22). Căci necazurile mişcă mila lui Dumnezeu spre suflet, cum mişcă vânturile ploaia. Şi precum ploaia, căzând mult timp, dacă semănătura este încă plăpândă, o face să putrezească şi să-şi piardă rodul, iar vânturile venite cu măsură o usucă şi o întăresc, tot aşa este şi cu sufletul. Slăbirea luptei, negrija şi odihna moleşesc şi împrăştie sufletul, iar încercările îl strâng şi-l unesc cu Dumnezeu, precum zice proorocul: „Doamne, întru necaz Ţi-ai adus aminte de mine" (*Isaia* 26, 16). Deci, precum am spus, nu trebuie să ne tulburăm, nici să ne întristăm şi să ne moleşim în încercări, ci să răbdăm şi să mulţumim în necazuri şi să ne rugăm pururea lui Dumnezeu întru toată smerenia, ca să-şi facă milă cu neputinţa noastră şi să ne acopere pe noi de toată ispita, spre slava lui. Amin.

XIV

Despre clădirea şi buna întocmire a virtuţilor sufletului

1) Scriptura zice, despre moaşele care ţineau în viaţă copiii de parte bărbătească ai israeliţilor, că pentru că se temeau de Dumnezeu şi-au făcut loruşi case. Oare vorbeşte despre casele văzute? Şi în ce înţeles spune că şi-au făcut case pentru frica lui Dumnezeu?

Căci noi învățăm, dimpotrivă, că la timpul său lăsăm casele ce le avem pentru frica lui Dumnezeu. Deci nu despre casa văzută vorbește, ci despre casa sufletului. Pe aceasta și-o zidește cineva prin păzirea poruncilor lui Dumnezeu. Scriptura ne învață prin aceasta că frica lui Dumnezeu face sufletul să păzească poruncile și prin porunci se zidește casa sufletului. Să luăm aminte deci și noi, fraților, la noi înșine și să ne temem și noi de Dumnezeu și să ne zidim nouă casă, ca să ne aflăm un acoperământ în vreme de iarnă, de ploi, de fulgere și de tunete, că în mare nevoie se află iarna cel ce nu are casă.

2) Dar cum se zidește casa sufletului? Meșteșugul acesta îl putem învăța întocmai de la casa văzută. Cel ce voiește să-și zidească această casă trebuie să o întărească din toate părțile și să ridice clădirea din toate cele patru părți, și să nu se îngrijească de o parte și pe celelalte să le nesocotească. De face așa, nu are niciun folos și nu-și împlinește scopul, ci cheltuiește, se ostenește și toate le face în zadar.

Așa este și cu sufletul. Omul nu trebuie să nesocotească nicio parte a clădirii, ci să o ridice în chip egal și cu bună întocmire. Aceasta este ceea ce spune Avva Ioan: „Eu voiesc ca omul să ia câte puțin din fiecare virtute, și nu cum fac unii, care țin o virtute și rămân în ea și o lucrează numai pe ea, iar de celelalte n-au nicio grijă"[163]. Poate că în felul acesta ajung la o tărie deosebită în această virtute și de aceea nu sunt nici îngreunați de patima potrivnică ei. Dar sunt furați de celelalte patimi și sunt împovărați de ele,

163. „Pentru Avva Ioan Colov", 34, *PG* 65, 216 A. La fel, Evagrie, *Capete gnostice*, 100 și „Epistola 2" (la W. Frankenberg, *Evagrius Ponticus*, Berlin, 1912, p. 582).

pentru că nu au grijă de ele, ci socotesc că au în ei ceva mare. Aceştia se aseamănă celui ce zideşte un perete şi-l înalţă pe acesta atât de sus cât poate şi privind la înălţimea acestui perete, socotind că a făcut ceva mare, nu ştie că de va veni un vânt, îl va surpa la pământ. Căci stând singur nu e legat cu ceilalţi pereţi. Şi nici acoperiş nu-şi poate face cineva cu un singur perete. El rămâne descoperit din lipsa celorlalte părţi. Deci nu trebuie să facă aşa. Şi cel ce voieşte să-şi clădească casa lui şi să-i facă şi acoperiş, trebuie mai degrabă s-o clădească din fiecare parte şi s-o întărească de pretutindeni.

3) şi vă spun cum: întâi trebuie să pună temelia, care este credinţa. Căci „fără de credinţă", cum spune Apostolul, „nu e cu putinţă a plăcea lui Dumnezeu" (*Evrei* 11, 6). Apoi să zidească pe temelia aceasta clădirea după rânduiala ei. Se întâlneşte cu ascultarea? Să pună o piatră a ascultării. Îl întâmpină vreo mânie din partea vreunui frate? Trebuie să pună o piatră a îndelungii răbdări. I se cere înfrânarea? Trebuie să pună o piatră a înfrânării. Astfel, din orice virtute care-l întâmpină trebuie să pună o piatră în clădire, şi aşa să o ridice în cerc cu o piatră a milei, o piatră a tăierii voii, o piatră a blândeţii şi cele asemenea. Dar în toate acestea trebuie să se îngrijească de răbdare şi de bărbăţie. Căci acestea sunt unghiurile şi prin ele se strânge clădirea, şi se uneşte perete cu perete şi nu se apleacă, nici nu se desfac pereţii unul de altul. Pentru că fără acestea nu poate să întărească cineva şi să desăvârşească nicio virtute. Căci de nu are cineva bărbăţie în suflet, nici nu rabdă. Şi de nu e răbdare, nimeni nu poate izbuti în nimic. De aceea zice: „Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre" (*Luca* 21, 19).

De asemenea, cel ce clădeşte trebuie să pună fiecare piatră pe lut (pe tencuială). Căci de va pune piatra pe piatră fără lut, pietrele se vor clinti şi casa va cădea. Lutul este smerenia. Pentru că este din pământ şi e călcat de picioarele tuturor. Şi orice virtute adăugată fără smerenie nu este virtute, cum se zice şi în *Gherontic*: „Căci precum e cu neputință să se alcătuiască o corabie fără piroane, aşa e cu neputință să se mântuiască cineva fără smerita cugetare"[164]. Deci cel ce voieşte să facă vreun bine trebuie să-l lucreze cu smerenie, ca prin smerenie să se păstreze ceea ce s-a făcut.

Casa mai trebuie să aibă şi nişte legături (ἱμαντώματα), care sunt dreapta socoteală. Căci aceasta întăreşte casa şi strânge piatră cu piatră şi ține clădirea strânsă, dându-i pe lângă aceasta şi o înfățişare frumoasă.

Iar acoperişul este iubirea, care este desăvârşirea virtuților, precum este acoperişul desăvârşirea casei.

Apoi, după acoperiş, urmează îngrăditura lui. Ce este îngrăditura lui? S-a scris şi în Lege: „De vă veți zidi vouă casă şi veți face acoperiş, faceți şi o îngrăditură, ca să nu cadă copiii voştri de pe el" (*Deuteronomul* 22, 8). Îngrăditura este smerenia, căci ea încununează şi păzeşte toate virtuțile. Precum fiecare virtute trebuie să se întărească cu smerenie, cum am spus că fiecare piatră se pune pe lut, aşa şi desăvârşirea virtuții are nevoie de smerenie. De aceea, înaintând sfinții în chip firesc în ea, ajung şi la smerenie. Căci, precum mereu v-am spus, cu cât se apropie cineva mai mult de Dumnezeu, cu atât se vede pe sine mai păcătos.

---

164. Sfântul Atanasie cel Mare, „Viața Maicii Singlitichia", *PG* 28, 1521 B.

Dar ce sunt copiii de care a spus Legea să avem grijă să nu cadă de pe acoperiş? Copiii sunt gândurile ce se nasc în suflet. Pe acestea trebuie să le păzim cu smerenie, ca să nu cadă de pe acoperiş, care am spus că e desăvârşirea virtuţilor[165].

4) Astfel, casa s-a desăvârşit: are legăturile, are acoperişul, are îngrăditura acoperişului. Cu un cuvânt, casa s-a desăvârşit.

Dar oare nu-i mai lipseşte ceva? Am lăsat încă ceva afară. Ce este aceasta? Este un zidar meşter. Căci de nu este zidarul meşter, face clădirea strâmbă şi poate cădea oricând. Meşterul este cel ce lucrează întru cunoştinţă. Căci se întâmplă că împlineşte osteneala virtuţii, dar, pentru că nu o împlineşte întru cunoştinţă, îşi risipeşte osteneala, lucrează fără chibzuială şi nu poate face lucru deplin. Şi pune o piatră şi ia alta, sau pune una şi ia două. De pildă, iată vine un frate oarecare şi-ţi spune un cuvânt necăjindu-te, sau rănindu-te, şi tu taci şi-i pui metanie. Iată ai pus o piatră. Apoi mergi şi spui altui frate: „M-a ocărât cutare; mi-a spus asta şi asta; şi nu numai că am tăcut, ci i-am pus lui şi metanie". Iată ai pus o piatră şi ai luat două[166].

Iarăşi, pune cineva metanie voind să fie slăvit şi iată că smerenia se află împreunată cu slava deşartă. Aceasta înseamnă a pune o piatră şi a o lua înapoi. Dar cel ce pune metania întru cunoştinţă se convinge pe sine în chip neîndoielnic că el a greşit şi se încredinţează pe sine însuşi că el e vinovat. Aceasta înseamnă a pune metanie întru cunoştinţă. Altul lucrează tăcerea, dar

165. *O epistolă a lui Ioan Proorocul* (la Nicodim Aghioritul, p. 442).

166. *O epistolă a lui Ioan Proorocul către Dorotei* (la Nicodim Aghioritul, p. 333). L-a denunţat pe celălalt şi s-a lăudat pe sine.

nu întru cunoştinţă, căci socoteşte că săvârşeşte o virtute. Dar în fapt unul ca acesta nu o săvârşeşte. Dar cel ce tace întru cunoştinţă se socoteşte nevrednic să vorbească, cum au zis Părinţii[167]. Aceasta este tăcerea întru cunoştinţă. Iarăşi, cine crede că nu are părere înaltă despre sine, dar socoteşte că face ceva mare pentru că se smereşte, să ştie că nu are nimic, fiindcă nu o face întru cunoştinţă. Căci a nu avea părere înaltă despre sine întru cunoştinţă este a se socoti pe sine că nu e nimic şi că e nevrednic de a se socoti între oameni, cum a zis Avva Moise: „Tu, piele neagră, de tină, care nu eşti om, ce vii între oameni?"[168]

5) Altul, iarăşi, slujeşte unui bolnav. Dar îi slujeşte pentru a avea plată. Nici acesta nu este întru cunoştinţă[169]. De aceea, orice motiv de întristare s-ar ivi, îl opreşte de îndată de la fapta cea bună şi nu ajunge să o desăvârşească, pentru că nu o face întru cunoştinţă. Dar cel ce slujeşte întru cunoştinţă slujeşte pentru a dobândi milă, pentru a dobândi simţirea îndurării.

Cel ce urmăreşte un scop bun, orice i s-ar întâmpla: fie un necaz din afară, fie că bolnavul însuşi l-ar supăra, poartă toate în chip netulburat, privind la

---

167. *Patericul*, „Pentru Avva Isaia", după ed. *Sources Chrétiennes*, p. 429, n. 3.

168. *Patericul*, „Pentru Avva Moise", 4, *PG* 65, 284 B.

169. În toate acestea, „cunoştinţa" poate să însemne mai degrabă „conştiinţă". Toate faptele care nu sunt săvârşite din conştiinţa unei îndatoriri reale ca păcătos şi a faptului că le facem cu ajutorul lui Dumnezeu, căci prin noi înşine suntem nimic, nu au o valoare adevărată, nu zidesc în noi nişte virtuţi. Numai când nu se încrede în sine întru nimic, se află cineva în Dumnezeu şi e mare cu adevărat, pentru că soarbe din puterea lui Dumnezeu, întrucât a dărâmat zidul mândriei dintre el şi Dumnezeu.

scopul său şi ştiind că mai degrabă bolnavul îl slujeşte pe el, decât el, pe bolnav[170]. Căci să credeţi că cel ce slujeşte întru cunoştinţă unui bolnav are uşurare şi de patimi şi de războaie. Fiindcă eu ştiu că un frate războit de a poftă urâtă, pentru că slujea unui bolnav de dizenterie întru cunoştinţă, s-a izbăvit de război.

Dar şi Evagrie zice despre un oarecare mare bătrân că a izbăvit pe unul dintre fraţi de unele din nălucirile de care era tulburat noaptea, poruncindu-i să slujească celor bolnavi şi în acelaşi timp să postească. Şi spunea, întrebat despre înţelesul aflat în aceasta, că „nimic nu stinge astfel de patimi, ca mila"[171]. Dar dacă se nevoieşte cineva fie pentru slava deşartă, fie socotind că împlineşte astfel o virtute, unul ca acesta nu se nevoieşte întru cunoştinţă[172]. El începe prin aceasta să disprețuiască pe fratele său, socotindu-se pe sine ca ceva mare. Şi astfel se va afla nu numai punând o piatră şi luând două, ci în primejdie să dărâme tot zidul prin osândirea aproapelui. Dar cel ce se înfrânează întru cunoştinţă nu socoteşte că împlineşte o virtute; nici nu voieşte să fie lăudat ca unul ce se nevoieşte, ci voieşte ca prin înfrânare să dobândească neprihănirea[173], şi prin aceasta să ajungă la smerenie. Căci zic Părinţii că „drumul spre smerenie este în ostenelile trupeşti întru cunoştinţă"[174], şi celelalte. Şi, pe scurt, fiecare virtute trebuie să o lucreze cineva astfel,

---

170. Clement al Alexandriei: „Cel ce dă o faptă bună, în realitate, o primeşte" (*Stromate*, II, 102, 2, în: *Sources Chrétiennes*, 38, p. 112).

171. Evagrie, *Capete practice*, II, 91, *PG* 40, 1240 B.

172. Trebuie să săvârşeşti orice bine cu conştiinţa că nu-l faci cum trebuie.

173. Avva Nil, „Despre diferite gânduri rele", *PG* 79, 1148 C.

174. *Everghetinosul*, vol. I, 45.

ca să o dobândească şi să ajungă întru deprinderea ei. În felul acesta, va fi bun meşter, un zidar putând să clădească o casă întărită.

6) Dar cel ce voieşte să ajungă cu Dumnezeu la o astfel de stare bună nu trebuie să spună că virtuțile sunt mari şi nu poate să ajungă la ele. Aceasta e propriu sau celui ce nu nădăjduieşte în ajutorul lui Dumnezeu, sau celui ce se leneveşte să se apuce de vreun bine. Căci spuneți-mi ce virtute voiți, şi să începem nevoința pentru ea. Şi veți vedea că de voi atârnă să o dobândiți. Iată, ni se spune: „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți" (*Matei* 5, 43). Nu te gândi cât de departe eşti de această virtute, ca să începi să te temi şi să zici: „Cum pot să iubesc pe aproapele ca pe mine însumi? Cum pot să port grijă de necazurile lui ca de ale mele, şi mai ales de cele ascunse în inima lui, pe care nici nu le văd, nici nu le cunosc, ca pe ale mele?" Nu te îngriji gândind la acestea şi nu socoti că virtutea aceasta este covârşitor de mare şi anevoie de dobândit, ci fă începutul, crezând lui Dumnezeu. Arată-I Lui hotărârea ta şi sârguința ta şi vei vedea ajutorul ce ți-l va da ca să o dobândeşti.

De pildă, presupune că sunt două scări: una ducând sus, la cer, şi alta coborând jos, în iad, şi tu stai pe pământ între cele două scări. Să nu te apuci să gândeşti şi să zici: „Cum pot să zbor de pe pământ şi să mă aflu dintr-o dată sus, în vârful scării?" Căci nu e cu putință şi nici nu-ți cere Dumnezeu aceasta, ci păzeşte-te deocamdată să nu cobori mai jos: să nu faci rău aproapelui, să nu-l răneşti, să nu-l cleveteşti, să nu-l ocărăşti, să nu-l disprețuieşti. Şi apoi începe să-i faci câte puțin bine, slujind pe fratele tău cu cuvântul, având milă de el, dându-i vreun lucru când are

nevoie de el şi aşa, urcând câte o treaptă, vei ajunge cu Dumnezeu şi la vârful scării[175]. Căci, ajutând câte puţin pe aproapele, ajungi să şi voieşti ceea ce e în folosul lui ca şi cum ar fi în folosul tău. Şi aceasta este „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi". De vom căuta, vom afla, şi de vom cere lui Dumnezeu, ne va lumina. Căci zice în Evanghelie: „Cereţi şi vi se va da; căutaţi şi veţi afla; bateţi şi vi se va deschide" (*Matei* 7, 7). „Cereţi", zice, ca să cereţi prin rugăciune. Iar „căutaţi", zice, ca să cercetăm cum vine această virtute, ce o aduce pe ea şi ce trebuie să facem ca să o dobândim. „Căutaţi şi veţi afla" înseamnă a cerceta astfel în fiecare zi. Iar „a bate" înseamnă a lucra poruncile. Căci tot cel ce bate bate prin mâini, iar mâinile au înţelesul de făptuire.

Deci trebuie nu numai să cerem, ci să ne şi sârguim a căuta şi a face, cum a zis Apostolul: „Pregătiţi spre tot lucrul bun" (*2 Corinteni* 9, 8). Ce înseamnă „pregătiţi"? Când cineva voieşte să construiască o corabie, întâi pregăteşte tot ce trebuie unei corăbii, până la cele mai mici bucăţi de lemn, până la smoală şi la pânze. La fel, când femeia voieşte să alcătuiască războiul de ţesut, pregăteşte până la cel mai mic cui şi fir. Astfel, a fi „pregătit" înseamnă a avea pregătite toate cele de trebuinţă ale lucrului.

7) Astfel deci, trebuie să fim pregătiţi şi noi spre tot lucrul bun, având toată pregătirea noastră ca să facem voia lui Dumnezeu cu cunoştinţă, cum voieşte El şi cum Îi place. Dar ce înţelege Apostolul când zice: „Voia lui Dumnezeu cea bună şi bineplăcută şi

175. Ideea „scării" începuse să preocupe pe călugării din apropierea muntelui Sinai înainte de apariţia lucrării lui Ioan Scărarul.

desăvârşită"? (*Romani* 12, 2). Toate cele ce se fac se fac fie prin îngăduința lui Dumnezeu, fie prin bunăvoința Lui, cum zice prin proorocul: „Eu sunt Domnul care fac lumină şi zidesc întuneric" (*Isaia* 45, 7). Şi iarăşi: „Nu este răutate în cetate pe care să nu o fi făcut Domnul" (*Amos* 3, 6). Răutate numeşte toate supărările, sau toate necazurile ce ni se întâmplă spre certarea noastră, pentru răutatea noastră. Acestea sunt: foametea, cutremurul, seceta, bolile, războaiele. Acestea nu se întâmplă prin bunăvoința lui Dumnezeu, ci prin îngăduința Lui. Căci Dumnezeu îngăduie să fie aduse asupra noastră spre folosul nostru. Acestea deci nu voieşte Dumnezeu ca noi să le voim, nici ca noi să lucrăm împreună cu El la săvârşirea lor. De pildă, este voia lui Dumnezeu, cum am spus, prin îngăduință, ca să se dărâme o cetate. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia lui Dumnezeu să o dărâme pe ea, să aruncăm foc şi să o ardem, sau să luăm securile şi să o nimicim. Se întâmplă iarăşi, prin îngăduința lui Dumnezeu, ca cineva să fie necăjit, sau să se îmbolnăvească. Dar nu voieşte ca şi noi, pentru că este voia Lui ca cineva să fie necăjit, să-l necăjim, sau să spunem că, odată ce e voia lui Dumnezeu să fie bolnav, să nu-l miluim pe el. Aceasta nu vrea Dumnezeu; nu vrea ca noi să slujim unei astfel de voi a Lui. El voieşte să fim buni, în înțelesul că nu voieşte să voim aceleaşi lucruri pe care le face El.

Dar ce voieşte să voim noi? Voieşte să voim voia Lui cea „bună", cea care se face, cum am spus, după bunăvoință. Aceasta constă în toate ce se fac potrivit poruncii: să ne iubim unii pe alții, să avem milă, să facem milostenie şi toate cele asemenea. Aceasta este voia Lui cea bună. Dar care este şi cea „bineplăcută"?

Căci, făcând cineva vreun bine, nu înseamnă numai-decât că face şi ceva bineplăcut Lui. Şi o spun cum: se întâmplă că cineva găseşte o fetiţă orfană şi săracă, dar frumoasă, şi o place pentru frumuseţea ei şi o ia şi o creşte, socotind că o face pentru că e orfană. Aceasta e voia lui Dumnezeu cea bună, dar nu şi bineplăcută. Cea bineplăcută este când face cineva milostenie nu pentru vreun gând omenesc, ci pentru binele însuşi, din milă. Acesta este bineplăcut lui Dumnezeu[176].

Iar „desăvârşită" este când face cineva milostenie nu cu zgârcenie, nu cu greutate, nici cu întristare, ci cu toată puterea, cu toată hotărârea, dând aşa cum primeşte, făcând bine aşa cum i se face bine[177]. Atunci se face voia lui Dumnezeu cea desăvârşită. Atunci se află făcând cineva voia lui Dumnezeu cea bună şi bineplăcută şi desăvârşită, cum zice Apostolul. Aceasta înseamnă a lucra întru cunoştinţă[178].

8) Trebuie să cunoască cineva că binele milosteniei, că harul ei este aşa de mare, că poate ierta păcatele. Căci zice proorocul: „Răscumpărarea bărbatului este

176. Trebuie să facem binele pentru el însuşi, adică pentru altul, nu pentru un interes al nostru. Acesta este actul depăşirii noastre adevărate.

177. Tot ce avem am primit şi primim în continuare de la Dumnezeu. Iar El nu ne dă cu zgârcenie şi cu tristeţe, ci cu toată inima. Aşa trebuie să facem şi noi. Cu atât mai mult cu cât nu dăm ceva al nostru propriu-zis, ci ceea ce am primit de la Dumnezeu.

178. În toate faptele bune, în toate virtuţile, Avva Dorotei ne arată treptele lor lăuntrice, sau treptele lăuntrice ale noastre, care sunt paşi din ce în ce mai puţin greoi, din ce în ce mai puţin împiedicaţi de păcatul egoismului. Săvârşirea binelui nu e un lucru simplu şi egal tuturor şi în toate împrejurările. Ea înscrie o mişcare în sus, făcută cu eforturi, cu greutăţi; e o smulgere treptată din egoismul nostru.

însăşi bogăția lui" (*Pilde* 13, 8). Şi iarăşi, în altă parte, zice: „Răscumpără cu milostenii păcatele tale" (*Daniel* 4, 24). Dar Domnul însuşi zice: „Fiți milostivi, precum şi Tatăl vostru Cel din ceruri milostiv este" (*Luca* 6, 36). N-a zis: „Postiți, precum Tatăl vostru Cel din ceruri posteşte", nici n-a zis: „Fiți neagonisitori, precum Tatăl vostru Cel din ceruri este neagonisitor", ci zice: „Fiți milostivi, precum Tatăl vostru Cel din ceruri milostiv este". Aceasta e virtutea care ia în chip deosebit ca pildă pe Dumnezeu, căci ea e o însuşire proprie Lui (Îl caracterizează pe El). De aceea trebuie să luăm aminte, cum am spus, la scopul ei şi să facem milostenie întru cunoştință.

Căci mare e deosebirea şi în scopul milosteniei. Fiindcă se întâmplă ca unul să facă milostenie pentru a se binecuvânta țarina lui, şi Dumnezeu binecuvântează țarina lui. Altul face milostenie pentru a scăpa corabia lui, şi Dumnezeu scapă corabia lui. Altul o face pentru copiii lui, şi Dumnezeu izbăveşte şi păzeşte pe copiii lui. Altul o face pentru a se slăvi, şi Dumnezeu îl slăveşte pe el. Dumnezeu nu lasă pe nimeni nerăsplătit, ci dă fiecăruia ce voieşte, când prin aceasta nu se vatămă sufletul lui. Deci toți îşi iau plata lor. Căci nimic nu li s-a pus deoparte de către Dumnezeu[179]. Pentru că şi scopul pe care îl urmăresc nu era spre folosul sufletului lor. Ai făcut milostenie pentru ca să ți se binecuvânteze țarina ta? Dumnezeu ți-a binecuvântat țarina ta. Ai făcut-o pentru copiii tăi? Dumnezeu ți-a păzit copiii tăi[180]. Ai făcut-o ca să te slăveşti? Dumnezeu

179. *Everghetinosul*, vol. IV, 2, p. 9.

180. Aceasta nu stă în contrazicere cu porunca de a ne ruga pentru alții. Căci trebuie să învingem egoismul şi în rugăciune.

te-a slăvit. Deci ce-ți mai datorează Dumnezeu? Ți-a dat răsplata pentru ceea ce ai făcut.

9) Dar este un altul care face milostenie ca să se izbăvească de chinurile viitoare. Acesta o face pentru sufletul său. El o face după Dumnezeu, dar nu o face şi cum voieşte Dumnezeu. Căci se află încă în simțirea de rob. Şi robul nu face voia Domnului său de bunăvoie, ci temându-se să nu fie bătut. La fel şi acesta o face ca să se izbăvească de chinuri, şi Dumnezeu îl izbăveşte de ele[181]. Altul face milostenie, ca să-şi ia plata. Acesta e mai înalt ca cel dintâi. Dar nici aceasta nu e încă aşa cum voieşte Dumnezeu. Căci nu e în simțirea de fiu ci, precum simbriaşul nu face voia stăpânului decât ca să ia plată de la stăpân şi să câştige, aşa şi acesta o face ca să aibă răsplată.

Trei sunt stările sufleteşti în care putem să facem binele, cum zice Sfântul Vasile[182]. Acestea vi le-am spus şi altădată. Facem binele fie temându-ne de chinuri, şi atunci suntem în stare de robi; fie pentru a lua plata, şi atunci suntem în simțirea simbriaşului; fie pentru binele însuşi, şi atunci suntem în simțirea fiului[183]. Căci fiul nu face voia

---

Dar trebuie să ne rugăm nu pentru bunurile lor lumeşti, sau nu numai pentru acestea, ci pentru mântuirea oamenilor.

181. De se duce din această lume cu această simțire, nu va fi chinuit, dar nici nu va simți toată bucuria iubirii lui Dumnezeu.

182. În *PG*: Grigorie.

183. Avva Dorotei socoteşte că e unul şi acelaşi lucru „a face binele pentru el însuşi" şi a-l face în simțirea de fiu, adică din dragostea de fiu față de Părintele nostru, Dumnezeu. Numai în dragostea pentru Dumnezeu trăim binele în el însuşi. Căci binele adevărat este relația de iubire cu altă persoană şi, în ultimă analiză, cu Dumnezeu, cu Care poți fi în relație de iubire veşnică şi de iubire care nu oboseşte. „Binele în El însuşi" nu e deci ceva netrăit de persoana

tatălui din frică, nici ca unul care voieşte să ia de la el plată, ci ca unul care voieşte să-l slujească pe el însuşi, care voieşte să-l cinstească şi să-l odihnească în el însuşi[184]. Deci şi noi trebuie să facem milostenie pentru binele însuşi, pătimind împreună cu alții ca şi cu mădularele noastre. Aşa trebuie să slujim pe cineva, ca şi cum noi am fi slujiți prin aceia. Aşa trebuie să dăm, ca şi cum am primi noi înşine[185].

---

noastră, ci binele care e cu adevărat bine; e „Persoana care e în Sine bine" şi deci izvorul din care izvorăşte veşnic binele, şi încă spre noi, dacă ne deschidem prin iubire iubirii Ei. Frica te ține exterior Persoanei, nu te lasă să simți revărsându-se în tine bunătatea Ei; interesul răsplății, la fel. Eşti încă închis în tine însuți, deşi ştii de Persoana lui Dumnezeu şi o socoteşti superioară. Dar nu te-ai pus în comunicare lăuntrică cu Ea. Neavând încă simțirea de fiu, nu simți că toate cele ale Tatălui sunt ale tale, că adică inima Lui se revarsă în inima ta. Cât eşti în simțirea simbriaşului, Dumnezeu îți dă ceva din al Său, dar nu Se dă pe Sine însuşi, nici nu-ți dă toate ale Lui, ca să le aibă în comun cu tine. Numai în cazul din urmă ai „Binele în El însuşi".

184. Sluga nu se referă cu slujirea ei la Persoana celui pe care-L slujeşte, ci la plata pe care are să o primească; nu vrea să facă bucuria acelei Persoane, dovedindu-I dragostea. Nu se dă pe sine Aceleia şi n-o slujeşte pentru Ea, ci pentru sine. Nu slujeşte „Binelui" (sau Persoanei care este izvorul binelui) pentru El însuşi; nu iubeşte „Binele" în El însuşi. Nu restabileşte în mod deplin relația directă între sine şi Dumnezeu. De aceea nu se bucură de viața deplină pe care o reprezintă Persoana aceea şi pe care i-o comunică în acea relație.

185. Arătând iubire pentru Dumnezeu în Sine, pentru relația directă cu El, o facem şi pentru persoana în sine a celuilalt om, intrând în relație directă cu ea. Căci şi ea este un bine în sine; şi de la ea ne vine viață, cum nu ne vine de la lucruri. Cine s-a obişnuit să simtă pe Dumnezeu ca Persoană şi viața reală ce-i vine din El a descoperit şi valoarea semenului ca persoană care depăşeşte infinit toate lucrurile. Deci făcând binele pentru

Aceasta este milostenia întru cunoştinţă. Aşa ne aflăm, cum am spus, în simţirea fiului.

10) Nimeni nu poate spune: sunt sărac şi nu am de unde să miluiesc. Căci chiar dacă nu poţi da, ca bogaţii aceia care aruncau darurile lor în vistierie, dă doi bănuţi, ca văduva aceea săracă (*Marcu* 12, 42; *Luca* 21, 2), şi-i va primi Dumnezeu pe ei mai mult decât darurile acelea. Nu ai nici atât? Dar ai putere şi poţi să miluieşti prin slujire pe cel bolnav. Nu poţi nici aceasta? Poţi să mângâi prin cuvânt pe fratele tău. Miluieşte-l deci prin cuvânt şi ascultă pe cel ce zice: „cuvântul bun e mai presus de daruri" (*Isus Sirah* 18, 17)[186].

Să presupunem că nu poţi să foloseşti altuia nici prin cuvânt, dar poţi să faci milă cu fratele tău când se înfurie, răbdându-l pe el în vremea tulburării lui, văzându-l ispitit de vrăjmaşul comun; căci în loc de a-i spune un cuvânt rău şi de a-l tulbura şi mai mult, taci şi îl miluieşti pe el şi sufletul lui, smulgându-l din stăpânirea vrăjmaşului. Poţi iarăşi, de-ţi greşeşte ţie fratele tău, să-l miluieşti pe el şi să ierţi păcatul lui, ca să iei şi tu iertare de la Dumnezeu. Căci zice: „Iertaţi şi vi se va ierta vouă" (*Luca* 6, 37). Şi te vei afla făcând milă sufletului fratelui tău, iertându-i lui

---

Dumnezeu ca Persoană, pentru a-I face plăcere Lui, îl facem şi pentru oameni ca persoane iubite de Dumnezeu. Şi invers: când am descoperit cu adevărat valoarea semenului ca persoană, ca izvor netrecător de fericire şi de atenţie pentru mine, ca subiect transmiţător al iubirii lui Dumnezeu, am descoperit şi pe Dumnezeu ca taină personală.

186. Sunt şi cuvinte prin care se comunică viaţa, chiar mai direct decât prin bunuri materiale, când pornesc de la inimă şi merg la inimă. Desigur aici nu trebuie să fie o fugă de dăruirea unor bunuri pentru cel ce poate să o facă.

cele ce ți le-a greșit ție. Căci ne-a dat Dumnezeu puterea să iertăm, dacă voim, unii altora greșelile ce ni s-au făcut nouă[187]. Și dacă nu poți milui trupul, poți milui sufletul lui. Și ce milă e așa de mare ca mila făcută sufletului? Căci precum sufletul e mai cinstit decât trupul, așa și mila făcută sufletului e mai mare decât cea făcută trupului.

Deci nimeni nu poate spune: „Nu pot să miluiesc". Fiecare poate, după puterea lui și după starea sufletului lui, să facă milă, numai să se sârguiască fiecare ca acel bine pe care-l face să-l facă întru cunoștință[188], precum am spus despre fiecare virtute. Căci am spus că acela ce face binele întru cunoștință, acela este zidarul cel cercat și meșterul care clădește casa întărită.

---

187. Dumnezeu ne-a dat putere de a ne ierta unii altora, în sensul că ceea ce iertăm noi altora și alții nouă este iertat de fapt și de către Dumnezeu; că pentru acelea nu vom mai fi judecați. Dumnezeu ne-a cedat, în scopul acesta, din puterea Lui. Numai din puterea Lui de judecată nu ne-a cedat, pentru că dăm dovadă că facem uz rău de puterea pe care nici n-o avem de fapt, ci numai ne închipuim că o avem. Dumnezeu lasă să circule bunătatea Sa printre oameni, ca o apă prin canalele subterane ale pământului Său, ca de la plantă la plantă.

Dar dacă noi putem să ne iertăm unii pe alții în mod efectiv, ștergându-ne păcatele reciproce, de ce n-ar avea preotul, ca reprezentant al întregii Biserici sau comunități din încredințarea lui Dumnezeu, puterea de a ierta păcatele făcute de unul sau de altul din credincioși tuturor celorlalți oameni și păcatele împotriva lui Dumnezeu? Dar și el are numai puterea de a ierta, însă nu de a osândi.

188. Să-l facă „întru cunoștință", căci îl face pentru mântuirea celuilalt și a sa, deci și pentru cinstirea lui Dumnezeu. Să-l facă în orizontul larg al cunoașterii valorii eterne a persoanei omenești, înrădăcinată în relația cu Persoana lui Dumnezeu și pentru a o întări în această relație.

Despre acesta zice şi Evanghelia: „Cel înţelept zideşte casa sa pe piatră" (*Matei* 7, 24) şi nimic din cele potrivnice nu poate să o clatine pe ea. Dumnezeu, Iubitorul de oameni, să vă dea vouă să ascultaţi şi să faceţi cele ce le auziţi, ca să nu se facă nouă cuvintele acestea spre osândă în ziua Judecăţii. Că a Lui este slava în veci. Amin[189].

189. „Învăţătura a XV-a" (Despre post), a XVI-a, care explică un tropar al Sfântului Grigorie Teologul la Paşti, şi a XVII-a, care explică unele cuvinte despre mucenici ale aceluiaşi, le omitem, ca neavând densitatea celorlalte texte ale lui Dorotei.

ALE LUI AVVA DOROTEI

Diferite epistole

A.
Către unii care trăiau în chilie şi l-au întrebat despre întâlniri

1) Spun Părinţii că a şedea în chilie e jumătate şi a te întâlni cu bătrânii e tot jumătate[190]. Cuvântul înseamnă că atât pentru şederea în chilie, cât şi pentru ieşirea din chilie are nevoie cineva, la fel, de trezvie şi de a şti pentru ce trebuie să se liniştească pe sine şi pentru ce trebuie să se întâlnească cu părinţii şi cu fraţii. Căci de priveşte cineva cu luare-aminte la scopul acestora, se va strădui să facă precum au spus Părinţii: când şade în chilie se roagă, cugetă, face puţin lucru de mână, se îngrijeşte, după putere, de gânduri; iar când întâlneşte vreodată pe cineva, află şi vede starea aceluia şi anume dacă se poate folosi din starea fraţilor sau nu, şi dacă se poate întoarce nevătămat în chilia lui. Şi dacă-l vede pe acela vătămându-l în ceva, îşi descoperă neputinţa sa; descoperă că până acum n-a câştigat nimic din liniştire şi se întoarce umilit în chilia sa, plângând, pocăindu-se, rugând pe Dumnezeu pentru neputinţa sa. Şi aşa şade mai departe în chilie, luând aminte la sine însuşi. Apoi iarăşi vine la oameni şi se priveşte pe sine de a rămas uşor de biruit în cele dintâi sau în altele, şi apoi se întoarce iarăşi în chilia sa, făcând la fel aceleaşi lucruri: plângând, pocăindu-se, rugându-se lui Dumnezeu pentru

190. „La Avva Pimen", *Codex Parisinus Graecus*, nr. 1598, f. 73.

starea lui. Astfel chilia înalță, iar oamenii pun la probă. Deci bine au zis Părinții că a ședea în chilie e jumătate și a se întâlni cu bătrânii e tot jumătate.

2) Deci și voi, când vă întâlniți între voi, trebuie să știți pentru ce ieșiți din chilie și să nu ieșiți degeaba niciodată. Căci cel ce umblă fără rost, cum au zis Părinții, se va osteni în zadar. Deci fiecare, când face un lucru, trebuie să aibă numaidecât în vedere un scop și să știe pentru ce face lucrul acela.

Care e deci scopul ce trebuie să-l avem când mergem unii la alții? Întâi, pentru dragoste. Căci zice: „Ai văzut pe fratele tău, ai văzut pe Dumnezeu"[191]. Al doilea, pentru a auzi cuvântul lui Dumnezeu. Pentru că în mulțime umblă cuvântul lui Dumnezeu. Căci ceea ce unul adeseori nu știe, întreabă pe altul[192].

---

191. „La Avva Pimen", 168, *PG* 65, 361 C. O extraordinar de lapidară redare a cuvântului lui Iisus: „Când ați făcut unuia din aceștia prea mici frați ai mei, Mie ați făcut" (*Matei* 25, 45). În semenul nostru este Dumnezeu nu numai ca în unul ce poartă chipul lui Dumnezeu, dar și ca în unul ce-și are fundamentul în Dumnezeu și se menține ca om prin dialogul lui ontologic cu Dumnezeu, chiar dacă nu e conștient de aceasta. Prin om se vede Dumnezeu, omul duce în Dumnezeu prin faptul libertății, al gândirii lui. Pe măsură ce se realizează mai mult, devine el însuși mai conștient de aceasta și e simțit ca atare de semenii săi. Prin orice „tu" uman stăm în fața lui „Tu" dumnezeiesc, plini de o responsabilitate necondiționată. De aceea, în oglinda altuia omul își cunoaște starea sa proprie, cum se zice mai departe. Ceea ce omul vrea să știe adeseori despre sine o află fără să vrea de la altul. Fie că acela i-o spune, fie că se vede el însuși în relație responsabilă satisfăcută sau nesatisfăcută cu acela, și în comparație între ce e și ce trebuie să fie. Numai fiind amândoi împreună își văd scăderile lor mai accentuate, sau insuficiențele în împlinirea datoriilor lor reciproce, dar în legătură desigur cu acel „Tu" care le descoperă, fără ca ei să vrea, norma omului adevărat.

192. O extraordinară punere în valoare a omului în Dumnezeu.

Apoi şi pentru a ne cunoaşte, cum am zis înainte, starea noastră. De pildă, gândeşte că, mergând cineva să mănânce cu cei ce se află împreună cu el, se cunoaşte pe sine şi se vede, de se pune mâncare bună şi de-i place, de se poate înfrâna să nu ia din ea, sau de se sileşte să nu nedreptăţească pe fratele ca să ia mai mult din ea, decât dacă s-ar da împărţită pentru fiecare, sau de se sileşte să nu ia partea mai mare şi să lase aceluia pe cea mai mică. Căci este câteodată câte unul care se ruşinează să întindă mâna şi să lase partea mai mică în faţa fratelui său, şi să ia pe cea mai mare din faţa sa[193]. Dar oare ce însemnătate are deosebirea dintre partea mai mare şi cea mai mică? Oricât de mică ar fi deosebirea între cele două părţi, oare nu se vede şi din lucruri de acestea neînsemnate când cineva se lăcomeşte împotriva fratelui său şi păcătuieşte? Iarăşi, el bagă de seamă de se poate reţine de la multe mâncăruri şi nu se predă pe sine, ca de obicei, când se află în faţa multor feluri de bucate, pornit spre săturare; de se păzeşte pe sine de cutezanţă, când vede pe fratele său înconjurat cu mai multă cinste sau servit mai mult decât el; şi de nu suferă, văzând pe altul plin de îndrăzneală faţă de cineva, sau vorbind mult, sau neadunat în sine; de nu dă atenţie la aceasta, nici nu-l judecă, ci priveşte mai mult la cel foarte cuviincios; de se sileşte să facă precum se spune despre Avva Antonie că, mergând

193. În sfaturile duhovniceşti de curăţire de patimi găsim adeseori reguli de purtare de o uimitoare bună-cuviinţă; sfaturi în care se exprimă şi se urmăreşte un ideal de mare delicateţe. E delicateţea sfinţilor, care depăşeşte orice cod al manierelor elegante. Căci ele nu urmăresc numai o acoperire formală a grosolăniei interesate, ci o tăiere din rădăcină a pricinilor care o întreţin.

la unii, de vedea ceva bun la oricare din ei, aceea o lua şi o reţinea: de la unul blândeţea, de la altul smerenia, de la altul liniştea şi se afla având ale fiecăruia în sine însuşi.

Iată aşa trebuie să facem şi noi şi pentru acestea să ne întâlnim. Şi când ne întoarcem la chiliile noastre, să ne cercetăm pe noi înşine şi să aflăm cu ce neam folosit sau în ce ne-am păgubit. Şi îndată ce aflăm că am fost acoperiţi, să mulţumim lui Dumnezeu care ne-a acoperit pe noi ca să trecem nevătămaţi. Iar pentru cele ce am greşit să ne pocăim, să ne tânguim, să ne plângem starea noastră.

3) Căci fiecare se vatămă sau se foloseşte din pricina stării sale. Pentru că nimeni nu vatămă pe altul, ci de ne vătămăm, precum am spus, din starea noastră ne vătămăm. Căci putem, cum vă spun mereu, dacă voim, să ne folosim, sau să ne vătămăm din orice lucru[194].

Să vă dau o pildă, ca să vedeţi că aşa este. Se întâmplă ca cineva să stea noaptea într-un loc oarecare; nu zic călugăr, ci cineva din oraş. Şi trec pe lângă el trei oameni. Unul socoteşte că acela aşteaptă pe

194. Chiar aşa căzută, creaţia rămâne darul lui Dumnezeu. Dar atârnă de noi ca să ne folosim de acest dar spre binele nostru, sau spre pieirea noastrăă. Chiar de cele obiectiv grele şi apăsătoare ne putem folosi spre bine, întărind duhul nostru prin suportarea lor. Creaţia nu a devenit nici prin cădere un rău sau un bine unilateral fatal, ci ea se păstrează ca o unealtă care poate fi folosită spre bine sau spre rău de libertatea noastră. Dumnezeu a lăsat totul la decizia noastră. E marea cinste ce ne-a dat-o, cinste care implică şi o mare răspundere şi un mare risc. De noi depinde să descoperim măreţia creaţiei şi generozitatea lui Dumnezeu faţă de noi prin ea, putând ajunge prin ea până la îndumnezeire, sau să o facem un prilej de hulă împotriva lui Dumnezeu şi să cădem prin ea în osânda veşnică.

cineva ca să meargă să curvească împreună; altul socoteşte că e un hoţ; iar al treilea socoteşte că l-a chemat vreun prieten al lui, din casa vecină, şi-l aşteaptă să iasă şi să meargă undeva împreună la rugăciune. Iată toţi trei l-au văzut pe acelaşi om şi în acelaşi loc şi totuşi n-au avut toţi trei despre el acelaşi gând, ci unul a gândit aceasta, altul aceea, şi celălalt altceva, după starea lor proprie. Sunt unele trupuri producătoare de sucuri amare şi rele şi, orice mâncare ar lua, o prefac în sucuri neplăcute, chiar dacă mâncarea ar fi folositoare. Deci nu din mâncare e pricina, ci trupul însuşi, cum am spus, are un amestec rău de sucuri şi deci în chip necesar lucrează şi preface mâncărurile după amestecul lui.

Aşa e şi cu sufletul care are o deprindere rea. Se vatămă din fiecare lucru, chiar dacă lucrul este folositor. Presupune că este un vas cu miere şi cineva aruncă în el puţin absint (pelin). Nu nimiceşte acea puţină licoare toată dulceaţa din vas şi nu face toată mierea amară? Aşa facem şi noi. Aruncăm puţin din amărăciunea noastră şi nimicim tot binele aproapelui, văzând acel bine potrivit relei deprinderi din noi şi schimbându-l după reaua noastră deprindere. Iar cei ce au o deprindere bună se află ca unul care, având un trup cu sucuri bune, chiar de ar mânca ceva vătămător, preface aceea în bunele lui sucuri (în bunul lui amestec humoral) potrivit cu amestecul lui şi mâncarea cea rea nu-i face niciun rău. Pentru că, precum am spus, trupul lui are un amestec bun de sucuri (un bun amestec humoral) şi preface hrana după amestecul lui. Şi precum am zis de primul că preface, potrivit cu răul lui amestec, chiar mâncarea cea bună în amestecul lui rău de sucuri, aşa şi acesta preface

şi mâncarea cea rea, potrivit cu bunul amestec de sucuri al trupului său, în sucuri bune.

Să vă dau o pildă, ca să înţelegeţi şi mai bine. Trupul porcului are un amestec de sucuri foarte bune. Iar hrana lui este din fructe şi ramuri de finic şi lucruri din mocirlă. Şi totuşi, pentru că are un trup cu sucuri bune, deşi are o astfel de hrană, o preface în sucuri bune. Aşa şi noi, de avem o deprindere bună şi o stare bună, putem, cum am zis înainte, să ne folosim din fiecare lucru, chiar dacă lucrul acela nu e folositor. Bine zice proverbul: „Cel ce priveşte cu blândeţe se va milui" (*Pilde* 28, 13), şi în alt loc: „Bărbatului nebun toate îi sunt potrivnice" (*Pilde* 14, 7).

4) Am auzit de un frate oarecare care, când cerceta pe vreunul dintre fraţi şi vedea chilia neîngrijită, îşi zicea în sine: „Fericit este acest frate, că nu se îngrijeşte de cele multe, sau mai bine zis nu se îngrijeşte de nimic din cele pământeşti, şi astfel toată mintea lui şi-a luat-o sus. Căci nici chilia lui nu are vreme să şi-o pună în rânduială". Şi iarăşi, când mergea la altul şi vedea chilia lui îngrijită, curată, împodobită, îşi zicea iarăşi în sine: „Aşa cum sufletul acestui frate este curat, tot aşa este curată şi chilia lui. Şi după starea sufletului lui este şi starea chiliei lui"[195]. Şi niciodată nu zicea de vreun frate că acesta este leneş, sau acesta este risipitor, ci, după starea bună a lui, se folosea de la fiecare. Bunul Dumnezeu să ne dea şi nouă o stare lăuntrică bună, ca să ne putem folosi şi noi de la fiecare şi să nu vedem niciodată păcatul fratelui. Şi de-l vedem sau îl bănuim, datorită răutăţii din noi, îndată să

195. De fapt, unul nu îngrijeşte de cele din afară pentru că e preocupat de cele mai înalte, iar altul, pur şi simplu din lene.

întoarcem gândul nostru spre o bună cugetare. Căci nevederea păcatului aproapelui naşte în noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, bunătatea prin care bineplăcem lui Dumnezeu. Că a Lui este slava în vecii vecilor. Amin.

B.
Către întâistătătorii şi ucenicii din mânăstire: cum trebuie să povăţuiască cei dintâi pe fraţi şi cum trebuie să se supună cei din urmă

1) De eşti povăţuitor al fraţilor, îngrijeşte-te de ei cu asprimea inimii şi cu dragostea îndurătoare. Învaţă-i cu fapta şi cu cuvântul cele ce trebuie făcute, dar cel mai mult cu fapta, pentru că pildele sunt mai lucrătoare. De eşti în putere, fii pildă lor şi în cele trupeşti; iar de eşti slab, fii pildă lor prin aşezarea cea bună a sufletului şi prin roadele Duhului înşirate de Apostol: prin iubire, îndelungă-răbdare, bucurie, pace, blândeţe, bunătate, credinţă şi prin înfrânarea de la toate patimile (*Galateni* 5, 22). Iar pentru greşalele ce se întâmplă nu te necăji prea tare, ci arată, fără tulburare, vătămarea ce vine din greşală; şi dacă trebuie să certi, fă-o potrivit cu persoana şi cu timpul[196].

Nu judeca greşalele mici cu asprimea cu care le judeci pe ale tale, nici nu le mustra necontenit. Căci aceasta e greu de purtat şi obişnuirea cu mustrarea duce pe cel mustrat la nesimţire. Nu porunci cu

196. Potrivit cu starea în care se află în acel moment persoana respectivă.

trufie, ci sfătuieşte-te smerit cu fratele. Căci acest cuvânt are putere de îndemn şi înduplecă mai mult şi odihneşte pe fratele.

2) Iar în vremea tulburării fratelui ce ţi se împotriveşte, păzeşte limba ta ca să nu grăiască nicidecum ceva întru mânie, şi nu lăsa inima ta să se înalţe împotriva lui, ci adu-ţi aminte că fratele şi mădularul în Hristos şi chipul lui Dumnezeu e ispitit de vrăjmaşul nostru comun, şi ai milă de el ca nu cumva, robindu-l diavolul prin lovitura iuţimii, să-l omoare cu ţinerea de minte a răului şi din negrija noastră să se piardă sufletul lui pentru care a murit Hristos. Gândeşte-te că şi tu eşti supus la aceleaşi judecăţi ale mâniei şi, cunoscând neputinţa ta, ai milă de fratele tău şi mulţumeşte că ţi s-a dat prilej să ierţi, ca să-ţi fie iertate şi ţie de Dumnezeu cele mai mari şi mai multe. „Iertaţi şi se va ierta vouă" (*Luca* 6, 37). Socoteşti oare că se vatămă fratele tău prin îndelunga ta răbdare? Dar Apostolul porunceşte să biruim răul cu binele (*Romani* 12, 21), nu răul, cu răul. Căci şi Părinţii spun: „Când, certându-l pe altul, eşti stârnit spre mânie, ai împlinit patima ta"[197]. Şi niciun om înţelept nu dărâmă casa sa ca să zidească pe a altuia.

3) Iar de stăruie tulburarea, forţează inima ta şi roagă-te zicând aşa: „Dumnezeule, de oameni şi de suflet iubitor, Cel ce întru bunătatea Ta negrăită ne-ai făcut pe noi din nimic spre împărtăşirea de bunătăţile Tale şi, depărtându-ne noi de la poruncile Tale, ne-ai chemat iarăşi la Tine prin sângele Unuia-Născut Fiul Tău, al Mântuitorului nostru, vino şi acum în ajutorul neputinţei noastre şi precum ai potolit odinioară, prin

197. *Patericul*, „Pentru Avva Macarie Egipteanul", 17, *PG* 65, 269 B.

certare, marea înviforată, aşa potoleşte acum prin certare tulburarea inimii noastre şi nu Te lipsi de copiii Tăi şi în acelaşi timp de noi amândoi, cei omorâţi prin păcat, şi nu ne spune: «Ce folos în (de) sângele meu, când mă cobor întru stricăciune?» (*Psalm* 29, 9), şi: «Amin zic vouă, nu vă cunosc pe voi» (*Matei* 25, 12), pentru că s-au stins candelele voastre din lipsa untului de lemn".

Şi după rugăciunea aceasta, îmblânzindu-se inima ta, poţi apoi, după porunca Apostolului, să mustri şi să certi şi să mângâi (*2 Timotei* 4, 2) cu înţelegere şi cu smerenie şi să vindeci şi să îndrepţi cu milă mădularul cel bolnav. Căci atunci şi fratele primeşte îndreptarea cu încredinţare (de la Dumnezeu, *n. trad.*), mustrându-se el însuşi pe sine cu asprime. Şi prin pacea ta vei împăciui inima lui. Deci nimic să nu te depărteze pe tine de sfânta învăţătură a lui Hristos, predată nouă: „Învăţaţi de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima" (*Matei* 11, 29).

Drept aceea, întâi trebuie să ne îngrijim să avem o stare de suflet paşnică, încât nici pentru motive drepte sau de dragul poruncii, chipurile, să nu ne lăsăm inima tulburată, ci să fim convinşi că toate poruncile le împlinim prin iubire şi curăţia inimii. Povăţuind astfel pe fratele, vei auzi glasul care zice: „De vei face cinstit din nevrednic, vei fi ca gura Mea" (*Ieremia* 15, 19).

4) Iar aflându-te în starea celui supus, niciodată să nu crezi inimii tale. Căci vechile împătimiri te orbesc. Şi să nu te încrezi întru ceva judecăţii tale. Să nu hotărăşti prin tine nimic fără întrebare şi sfat, şi să nu gândeşti şi să socoteşti că părerile tale sunt mai bune sau mai drepte decât ale îndrumătorului

tău. Nici nu te face cercetător al faptelor lui, căci te vei dovedi de multe ori amăgit. Pentru că aceasta e o amăgire a celui rău, ca să te împiedice de la supunerea cu credință în toate și de la mântuirea sigură prin ea; supune-te în liniște și vei călători fără primejdie și fără rătăcire pe calea Părinților (duhovnicești, *n. trad.*). Sileşte-te pe tine la toate și taie voia ta și deprinzându-te, din harul lui Hristos, prin obișnuire să-ți tai voia ta, vei ajunge să o faci aceasta fără să te forțezi și fără să te necăjești, ca și când s-ar face totdeauna voia ta așa cum voiești. Căci nu vei voi să se facă lucrurile precum voiești, ci le vei voi cum se fac. Și așa vei avea pace cu toți. Așa se întâmplă cu cei în care nu mai este călcarea poruncilor lui Dumnezeu sau ale Părinților (duhovnicești, *n. trad.*).

Luptă-te să te afli în toate învinovățindu-te pe tine și ține-te de ceea ce nu e hotărât de tine întru cunoștință[198].

Crede că toate se fac sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu, până la cele mai neînsemnate lucruri ale noastre, și vei purta fără tulburare cele ce vin asupra ta. Crede că necinstirile și defăimările sunt leacuri tămăduitoare ale mândriei sufletului tău și roagă-te pentru cei ce te batjocoresc ca pentru niște doctori adevărați ai tăi. Fii încredințat că cel ce urăște necinstirea urăște smerenia și că cel ce fuge de cei ce-l necăjesc fuge de blândețe. Nu căuta să cunoști păcatul aproapelui tău, și nu primi bănuielile împotriva lui. Iar de se seamănă acestea în noi prin răutatea altora, sârguiește-te să le prefaci prin tâlcuiri bune și mulțumește în toate prin bunătate și sfântă iubire.

198. Expresie luată de Avva Pistos de pe buzele Avvei Sisoe, *PG* 65, 373 B (după *Sources Chrétiennes*, p. 504, n. 1.)

Înainte de toate să ne păzim toți conștiința noastră în toate: în cele cu privire la Dumnezeu, la aproapele și la lucruri. Și înainte de a spune sau a face ceva, să cercetăm de e după voia lui Dumnezeu. Și apoi, după ce ne-am rugat, să spunem și să lucrăm și să aruncăm neputința noastră înaintea lui Dumnezeu. Iar bunătatea Lui ne va veni în toate în ajutor[199].

199. Nu mai dăm în acest volum celelalte 14 epistole mai scurte ale Avvei Dorotei, nici grupa de sentințe, deoarece ele nu fac decât să repete unele gânduri din *Învățături*.

CUPRINS

Cuvânt înainte
de P.F. Părinte Patriarh D a n i e l 5

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

Introducere 9
Autorul şi conţinutul scrierii 9
Copierea, traducerea şi parafrazarea *Scării*
în diferite limbi 23
Scoliile la *Scară* 42
Înainte-privire a Sfintei *Scări* 47

SCARA DUMNEZEIESCULUI URCUŞ
Cartea despre nevoinţe

Cuvântul I: Despre lepădarea de viaţa deşartă
şi despre retragere 63

Cuvântul al II-lea: Despre despătimire 82

Cuvântul al III-lea: Despre înstrăinare 89
Despre visurile care urmează pe începători 98

Cuvântul al IV-lea: Despre fericita şi pururea
pomenita ascultare 101
Despre tâlharul pocăit 108
Despre Isidor 114
Despre Lavrentie 117
Despre econom 118
Despre Avachir 119
Despre arhidiaconul Macedonie 121
Despre cuviosul Mina 124
Despre cuviosul Acachie 154
Despre Ioan Savaitul sau Antioh 156

Cuvântul al V-lea: Despre pocăinţa cea făcută cu grijă
şi deplin arătată, în care se vorbeşte şi despre viaţa
sfinţilor osândiţi şi despre închisoare 165

Cuvântul al VI-lea: Despre pomenirea morţii 188

Cuvântul al VII-lea: Despre plânsul de bucurie făcător 197

Cuvântul al VIII-lea: Despre nemâniere şi blândeţe 221

Cuvântul al IX-lea: Despre ţinerea de minte a răului 231

Cuvântul al X-lea: Despre clevetire 236

Cuvântul al XI-lea: Despre multa vorbire şi despre tăcere 241

Cuvântul al XII-lea: Despre minciună 244

Cuvântul al XIII-lea: Despre lenea sufletească 247

Cuvântul al XIV-lea: Despre pântecele atotlăudat şi tiran 251

Cuvântul al XV-lea: Despre curăţia şi neprihănirea (castitatea) nestricăcioasă, agonisită de cei stricăcioşi prin osteneli şi sudori 261

Cuvântul al XVI-lea: Despre iubirea de arginţi şi despre neagonisire 291

Cuvântul al XVII-lea: Despre nesimţire, adică despre moartea sufletului înainte de moartea trupului 298

Cuvântul al XVIII-lea: Despre somn şi despre rugăciune şi despre cântarea în obşte 302

Cuvântul al XIX-lea: Despre privegherea trupească şi cum trebuie făcută aceasta 304

Cuvântul al XX-lea: Despre frica laşă sau nebărbătească 308

Cuvântul al XXI-lea: Despre slava deşartă cea cu multe chipuri 311

Cuvântul al XXII-lea: Despre mândria cea fără de minte (fără stăpânire) 324

Cuvântul al XXIII-lea: Despre gândurile negrăite ale hulei 333

Cuvântul al XXIV-lea: Despre blândeţea, simplitatea şi nerăutatea agonisite prin sârguinţa înţeleaptă, şi nu naturale; şi despre viclenie 337

Cuvântul al XXV-lea: Despre preaînalta smerită cugetare, pierzătoarea patimilor, ce se naşte în simţirea nevăzută 344

Cuvântul al XXVI-lea: Despre deosebirea gândurilor, patimilor şi virtuţilor 366

Acelaşi Cuvânt. Partea a II-a: Despre dreapta socoteală bine deosebitoare 401

Acelaşi Cuvânt. Partea a III-a: Cuprinsul pe scurt al tuturor celor spuse mai înainte 425

Cuvântul al XXVII-lea: Despre sfinţita liniştire a trupului şi a sufletului 434

Acelaşi Cuvânt: Despre felurile liniştirilor şi despre deosebirea lor 442

Cuvântul al XXVIII-lea: Despre fericita rugăciune, sfinţita maică a tuturor virtuţilor, şi despre înfăţişarea văzută şi gândită în vremea rugăciunii 461

Cuvântul al XXIX-lea: Despre nepătimire sau cerul pământesc şi despre desăvârşirea şi învierea sufletului înainte de învierea cea de obşte 478

Cuvântul al XXX-lea: Despre legătura treimii virtuţilor: a dragostei, a nădejdii şi a credinţei 484

Îndemnare scurtă şi la fel de puternică la cele spuse mai înainte pe larg 493

Cuvântul al XXXI-lea: Către Păstor 495

AVVA DOROTEI

Introducere 531
Viaţa Avvei Dorotei. Opera şi răspândirea ei 531
Forma şi conţinutul operei Avvei Dorotei 536

FELURITE ÎNVĂŢĂTURI DE SUFLET FOLOSITOARE

Cuvântul înainte al unui necunoscut 545

Epistola către fratele care a cerut să i se trimită *Cuvintele* aflate ale Părintelui nostru Dorotei 547
I. Despre lepădare 551
II. Despre smerita cugetare 571

III. Despre conştiinţă 582
IV. Despre frica de Dumnezeu 588
V. Despre trebuinţa de a nu se încrede cineva în înţelepciunea sa 605
VI. Să nu judecăm pe aproapele 616
VII. Despre învinovăţirea de sine 629
VIII. Despre ţinerea de minte a răului 639
IX. Despre minciună 648
X. Despre trebuinţa de a călători pe calea lui Dumnezeu cu scop bun şi cu trezvie 657
XI. Despre trebuinţa de a ne sârgui să tăiem repede patimile, înainte de a ajunge sufletul la deprinderea cea rea 668
XII. Despre frica de chinurile viitoare şi despre trebuinţa ca cel ce voieşte să se mântuiască să nu uite niciodată de grija mântuirii sale 680
XIII. Despre trebuinţa de a răbda încercările fără tulburare şi cu mulţumire 694
XIV. Despre clădirea şi buna întocmire a virtuţilor sufletului 704

DIFERITE EPISTOLE

A. Către unii care trăiau în chilie 721
B. Către întâistătătorii şi ucenicii din mânăstire 727

Redactor: Anişoara BERBECE
Tehnoredactare computerizată:
Constantina Cristea
Format 16/61x86. Coli de tipar 46

TIPOGRAFIA CĂRŢILOR BISERICEŞTI

Intrarea Miron Cristea nr. 6, 040162, Bucureşti
Telefon: 021 335 21 29; Fax: 021 335 21 10;
e-mail: magazin@editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro
tipografia@patriarhia.ro
web: www.editurapatriarhiei.ro